

ISBN 978-951-25-1811-1
ISSN 1456-5196

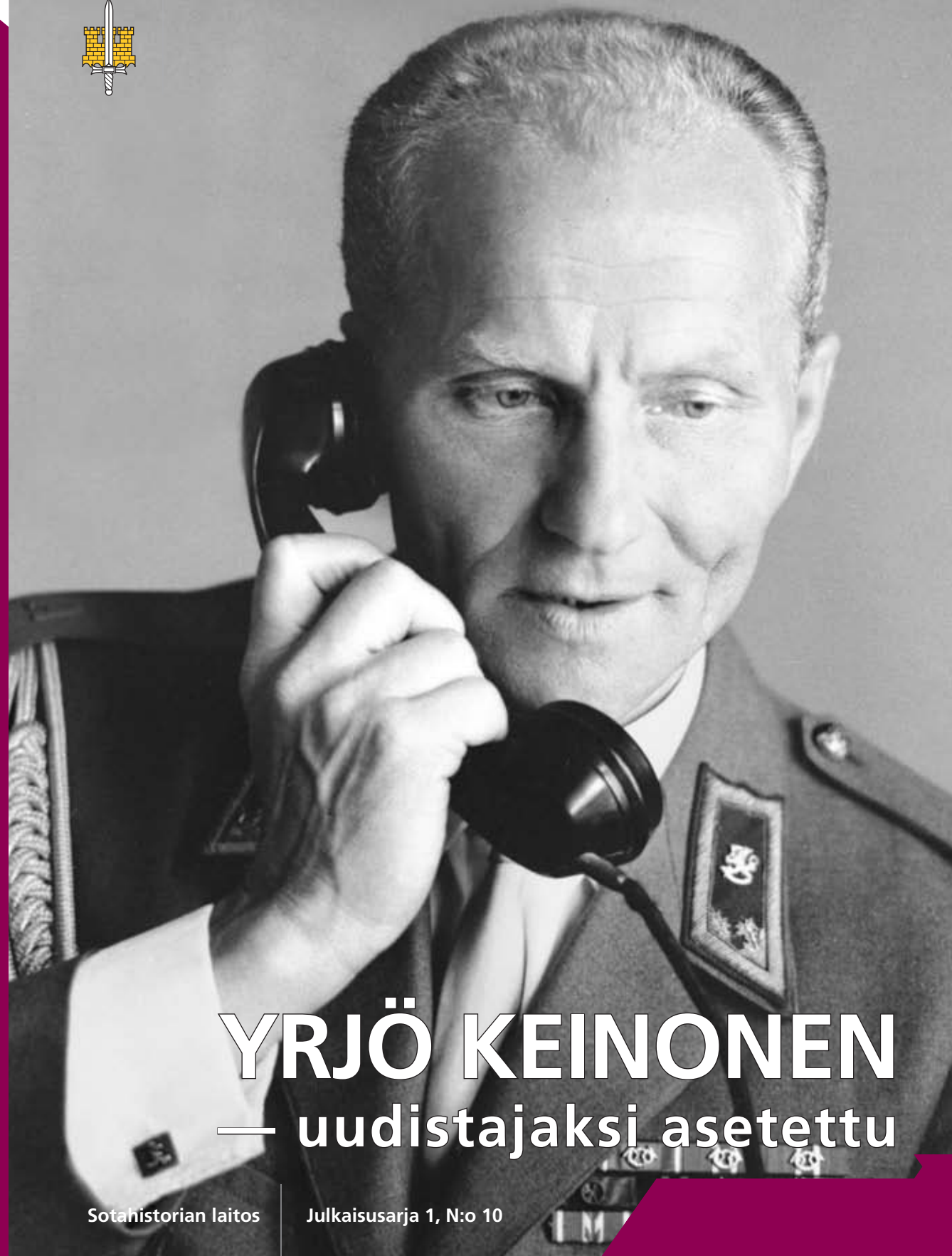
Maanpuolustuskorkeakoulu
Sotahistorian laitos
PL 7, 00861 Helsinki
Suomi | Finland

Puh. +358 9 181 44 811
Fax +358 9 181 26 563
mpkk@mil.fi

▶ www.mpkk.fi

Pentti Airio ▶ YRJÖ KEINONEN – uudistajaksi asetettu

▶ Julkaisusarja 1 ▶ N:o 10

YRJÖ KEINONEN

— uudistajaksi asetettu

Sotahistorian laitos

Julkaisusarja 1, N:o 10

Yrjö Keinonen
– uudistajaksi asetettu

Pentti Airio

YRJÖ KEINONEN
— uudistajaksi asetettu

Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, 2007

Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos julkaisusarja 1
N:o 10

ISBN 978-951-25-1811-1, ISSN 1456-5196

Kannen suunnittelu PENTTI AIRIO JA KARI MERILÄ
Taitto KARI MERILÄ
Kansikuva KENRAALIMAJURI YRJÖ KEINONEN,
KUVA PUOLUSTUSVOIMAT
Paino EDITA PRIMA OY, 2007
Paperi SISUS: G-PRINT, 90 G/M²
Kirjasimet FRUTIGER & ADOBE GARAMOND PRO

© Maanpuolustuskorkeakoulu ja kirjoittaja

Yrjö Keinonen – uudistajaksi asetettu

ALKUSANAT	9
I JOHDANTO	11
Tutkimuksen lähtökohta	12
Aikaisemmista tutkimuksista ja kirjoituksista	18
Tutkimuksen tavoitteet	21
Lähdemateriaali	24
II TIE KENRAALIKSI	29
Reserviläisestä asekatkijäksi	30
Nuoruus 30, Talvisodan kornetti 31, Armeijan palkkalistoille 32, Maineikas komppanianpäällikkö 33, Suomen suurin kadettikurssi 34, Takaisin rintamalle 37, Päämajan salainen tehtävä 38	
Kunnianhimo purkautuu	40
Kenttäkomentajana	45
Ampumaoppia ja lähitaistelukoulutusta 45, Vihdoinkin everstiluutnantiksi 46, Vastenmielisesti pääesikuntaan 47, ”Nyt pääsen näyttämään” 48, Ritariveljeys vahvistuu 51, Hämmäntäviä piirteitä 55	
III POIKKEUKSELLINEN VALINTAPROSESSI	59
Puolustusvoimain komentajan toimenkuva ja kandidaatit	60
Itsenäinen vallankäyttäjä 60, Puolustusvoimien tehtävät 62, Valinnan vaihtoehdot 63	
Sakari Simelius jarrumiehenä	66
Noottikriisin jälkitunnelmissa	72
Muutoksen tuulet	77
Uudistuva nimityspolitiikka 79, Alueellinen puolustus 80	
K-linja vallan huipulle	81
Kadettitoverista kummisedäksi	85
Vielä kerran Mannerheim-ristin ritari	89
Urho Kekkonen ja komentajavalinnat	92
Nousu valtakunnan vaikuttajaksi 92, Ylipäällikön mielestä neuvostosuhteita oli parannettava 97, Uusi henki puolustusvoimiin 99	
Kohuvalinta	103
Teatteria hallituksen istunnossa 103, Nimityspommi 107, ”Oikea puolue” 110, Tavoitteet tunnetuiksi 112	
IV VAUHDILLA ETEENPÄIN	115
Liikkeelle	116
Tärkeät valmiusasiat	117
Maanpuolustusvalmiuden koordinointi ja markkinointi 117, Tietoa vaikuttajille 121, Rintamalinjoista syvään puolustukseen 122, Jatkuva narina määrärahoista 126, Perushankinnat 128	

Koulutus kuntoon	130
Tärkeimmät asiat päiväkäskyihin 130, Armeija seuraa aikaansa 133, Sotilaskunto 138	
Suhteita ulkomaille	141
Ulos yhteiskuntaan	148
Armeijan ”julkkis” 148, Esimiehen valta ja vastuu 152, Nuorisoaktivismi 157	
Modernit mittausmenetelmät	160
Urheiluinto veressä	163
Upseerikoulutus – eettiset arvot	166
V TIIMALASI TYHJENEE	171
Näkemyksiä eroon johtaneista syistä	172
Euroopan hullu vuosi	174
”Valvovat silmät”	177
Uskollinen maanpuolustaja 177, Nopealiikkeinen ja vilkas karjalainen 182	
Kiusallinen yya-sopimus	187
Kiiireet tärkeysjärjestykseen	190
Tapahtumarikas kesä 190, Joukko-osaston komentajien neuvottelupäivät 192, Kosygin ja Meksikon matka 193, Edustustilojen puute 195, Ja taas kerran määrärahat 198	
Ymmärtäväisyyttä idänsuhteisiin	200
Eropäätöksen ajankohta 200, Kohtalokas lehtihaastattelu 202, Lojalisuus rakoilee 205, Ei tahdo aika riittää hiihtämiseen 207	
Into alkaa hiipua	208
Kiirettä riittää 208, Peruuttamaton päiväkäsky 216, Hyväkuntoisena reserviin 220	
VI AKTIIVINEN ELÄKELÄINEN	225
Oikeusprosessi	226
Lumipallon kasvaminen 226, Monimutkainen oikeudenkäynti 227	
Yhteiskunnallinen vaikuttaja	231
Tuottelias kirjailija 231, Ammattitaito tallella 233, Veteraanien asialla 234, Muistelmat 236	
VII LOPPUARVIOINTI	239
LÄHTEET	253
LIITTEET	269
1. Yrjö Keinosen ura	270
2. Mielipide-erittely aineiston keruulomakkeilla saaduista tiedoista	273
ENGLISH SUMMARY	297
HENKILÖHAKEMISTO	303

ALKUSANAT

Syyskuussa 1965 alkoi Santahaminassa 52. Kadettikurssi. Kahden ja puolen vuoden mittaisen opiskelun jälkeen kadettikurssini nimitettiin upseerin virkoihin maaliskuussa 1968. Runsaat 100 maavoimien uutta upseeria hajaantui eri puolille valtakuntaa. Heidän joukossaan olivat Arvo Pentin poika Veikko ja puolustusvoimain komentajan Yrjö Keinosen veljenpoika Reijo. Oma palveluspaikkani oli Santahaminaan sijoitettu Uudenmaan jääkäripataljoona. Ehdin toimia upseerin virassa vuoden Yrjö Keinosen ollessa puolustusvoimain komentajana.

Palvellessani Haminassa 1996–1999 minulla oli aikaa perehtyä Kaakkois-Suomen sota- ja linnoitushistoriaan. Reserviin jäädessäni ajattelin jatkaa ”Kaakon kulman” tutkimusta, koska Maanpuolustuskorkeakoulu soi yleisesikuntaupseeritutkinnon suorittaneille mahdollisuuden hakeutua sotatieteiden tohtorin jatkokoulutusohjelmaan. Keskustelu professori Ohto Mannisen kanssa tyssäsi innostukseni linnoitustutkimukseen, kun hän tiedusteli, osasinko tutkimuksen kannalta tärkeää venäjän kieltä. Manninen kertoi, että kenraaliluutnantti Heikki Tilander oli hieman aikaisemmin keskustellut hänen kanssaan ja todennut, että olisi hyvä mikäli joku perehtyisi yksityiskohtaisesti Yrjö Keinoseen puolustusvoimain komentajana. Toimittuani neljä vuotta kenraali Jaakko Valtasen adjutanttina tunsin puolustusvoimien johdon työskentelytavat. Aihe tuntui kovin mielenkiintoiselta ja haasteelliselta.

Lähes viiden vuoden työrupeaman jälkeen valmistuneen tutkimukseni yhtenä pyrkimyksenä on valottaa sisältä päin tarkasteltuna puolustusvoimien roolia 1960-luvun loppupuoliskon yhteiskunnallisessa elämässä. Taaksepäin katsoen tuntuu siltä, että silloin elettiin huomattavasti tapahtumarikkaampaa ja nykydemokratiasta poikkeavaa aikaa. Nykyään ikäpolvemme elää sitä uudelleen television dokumenttiohjelmien, populaarimusiikin ja tasaisin välein ilmestyvien erilaisten muistelmia-, tutkimus- ja romaanikirjallisuuden kautta. Varsinkin tuttujen henkilönimien kautta palautuvat taannoiset tapahtumat mieliin.

Väitöskirjan valmistelun aloitin palveltuani puolustusvoimissa lähes 40 vuotta. Opiskelu alkoi muistuttaa lähes säännöllistä töissä käyntiä, kun loppuvuodesta 2005 sain käyttööni tutkijahuoneen Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitokselta. Työskentelyilmapiiri on ollut kannustava ja kollegojen kanssa käydyt keskustelut hedelmällisiä. Haluan tässä yhteydessä kiittää työni ohjaajaa professori Ohto Mannista häneltä saamastani ohjauksesta ja metodisesta opetuksesta sekä korkeakoulun rehtoria kenraalimajuri Pertti Salmista ja laitoksen

johtajaa everstiluutnantti Jarmo Niemistä positiivisesta suhtautumisesta reserviläiseen.

Hyviltä ystäviltäni ja kokeneilta tutkijoilta, dosenteilta Touko Perko sekä Martti Häikiö, saamani neuvot ja ohjeet ovat auttaneet pääsemään yli esiin nousseiden oksankohtien. Heidän ohellaan haluan kiittää työn esitarkastajia dosentti Pekka Visuria ja dosentti Martti Turtolaa heiltä saamistani arvokkaista neuvoista ja opastuksesta. Kiitollisin mielin haluan mainita työni kannustajina ja tietolähteinä kenraali Jaakko Valtasen, kenraali Lauri Sutelan, amiraali Jan Klenbergin, kenraaliluutnantti Ermei Kannisen, kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen, eversti Vilho Tervasmäen, eversti Niilo Palménin, hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen, everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran, dosentti Veikko Pentin, sihteeri Annaliisa Rontun, maisteri Outi Oinaksen sekä lisensiaatit Marja ja Seppo Lapin. Lisensiaatti Olli Harinen auttoi asiantuntemuksellaan minua aineiston keruulomakkeiden kysymysten laadinnassa. Esitän kiitoksen sanani myös kaikille haastatteluja antaneille, aineiston keruulomakkeisiin vastanneille ja muulla tavoin tutkimustyötäni myötäeläneille ystävilleni. Tutkimustyöni aikana on osa tietoja antaneista henkilöistä siirtynyt pois joukostamme. Kunnioitan heidän muistoaan kiitollisena.

Tutkimukseen liittyvien ulkomaisten arkistomatkojen, haastattelumatkojen ja suorittamani kyselyn tekemisen olen saanut taloudellista tukea kauppaneuvos Werner Hacklinin säätiöltä ja Suomen marsalkka Mannerheimin perinnesäätiöltä. Lausun kiitokseni yhteistyöhaluisille hallituksille. Arvosta suuresti sitä, että työni on kustannettu osaksi Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitoksen julkaisusarjaa.

Perheeni aktiivinen opiskeluilmapiiri on tukenut työskentelyä. Siitä lähimmilleni kiitokset.

”Heikko ratsastaja jättää väsyneen hevosen”
Itävallan arkkiherttua Karl, generalissimus

Helsingissä 25.9.2007
Pentti Airio

I Johdanto

Tutkimuksen lähtökohta

Yrjö Keinonen (1912–1977), puolustusvoimain komentaja (1965–1969), on varttuneemalle väelle edelleen tuttu nimi. Hän kuuluu Suomen puolustusvoimien kiinnostavien henkilöiden kategoriaan. Nimen ja tehtävän osalta ollaan yksimielisiä, mutta lähes kaiken muun osalta hänen muistelmansa, hänestä julkaistut kirjoitukset ja kannanotot sekä hänestä säilyneet muistikuvat sisältävät toisistaan poikkeavia vivahteita. Moni asia on uskemukseen ja huhutietoon pohjautuvaa.

Yrjö Keinosen kolme ja puolivuotisesta komentajakaudesta on kulunut jo neljä vuosikymmentä. Hän nauttii suuren yleisön keskuudessa huomattavaa yhteiskunnallista arvostusta, mutta hänen muistoonsa liittyy useiden 1960-luvulla puolustusvoimien palveluksessa olleiden keskuudessa edelleen ilmeisen negatiivinen arvolutaus. Miksi se syntyi? Aiheesta on olemassa kirjallisuutta, mutta perusteellinen yksityiskohtaisesti juuri näihin ongelmiin pureutuva tutkimus selventänee vallitsevia toisistaan poikkeavia käsityskanoja.

Keinosen tultua puolustusvoimain komentajaksi lähes kenraalikunnan nuorimpana syksyllä 1965 nimityksestä nousi poikkeuksellisen suuri kohu puolustusvoimien sisällä ja julkisessa sanassa. Kantahenkilökunnalle nimitys oli täydellinen yllätys. Siviilit puhuivat lennokkaasta noususta uraputkessa, mutta puolustusvoimien henkilökunnan ja maanpuolustusaktivistien piirissä syntyi puheita hänen poliittisista kytkennöistään ja poikkeuksellisesta johtamistavastaan. Nopeassa tahdissa käyttöön otettavaksi käsketyt varusmiespalvelusta koskevat muutokset ja totutusta virkaikäjärjestelmästä poikkeavat ylennykset aiheuttivat hämmennystä sotilashenkilökunnassa ja ihastusta varusmiesten ja ympäröivän yhteiskunnan keskuudessa. Sotaväen sisällä alkoi kierrellä kuulopuheita uuden komentajan julkisuushakuisista toimintatavoista, jotka poikkesivat huomattavasti aiempien komentajien viranhoidon periaatteista. Syntyi kaksitahoinen tilanne: Puolustusvoimain komentajan yleinen julkisuuskuva oli hyvä, kun taas sotilashenkilökunta arvosteli esimiestänsä kovin sanoin keskinäisissä keskusteluissaan. Sotilas-yhteisön jäsen koki puolustuslaitoksen¹ ulkopuolista voimakkaammin toisarvoisilta tuntuvien

¹ Tutkimuksen kohteena olevana aikana sisälsi käsite puolustusvoimat puolustuslaitoksen ja rajavartiolaitoksen. Vuonna 1974 säädetty laki puolustusvoimista muutti puolustuslaitoksen nimen virallisesti puolustusvoimiksi. Kuitenkin arkikielessä puhuttiin 1960-luvulla puolustusvoimista kun tarkoitettiin puolustuslaitosta. Tässä tutkimuksessa käytetään puolustuslaitoksesta nimeä puolustusvoimat.

yksityiskohtien vaikutuksen sisäiseen ilmapiiriin. Esimerkiksi siviilihenkilöiden on vaikeaahko ymmärtää sitä, miten suuri vaikutus oli sillä, että virkaiältään huomattavasti vanhempien kenraalien esimieheksi tuli kenraalimajuri, joka oli ylennetty kenraalikuntaan puolustusvoimain silloisen komentajan vastustuksesta huolimatta.

Yrjö Keinosen komentajakausi päättyi yllättäen keväällä 1969. Se oli huomattava media-tapahtuma, jonka yhteydessä puhuttiin useista erilaisista eron syistä.² Tutkimuksessa haetaan myöhemmin esitettävien peruskysymysten ohessa vastausta myös siihen, oliko Yrjö Keinonen puolustusvoimain komentajana ennakkoluuloton uudistaja, itsekeskeinen opportunisti vai molempia? Ongelmaa lähestytään puolustusvoimissa palveluksessa olleen henkilöstön näkökulmasta.

Kehyksen tutkimukselle muodostavat 1950- ja 1960-luvun lopulla tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset ja puolustusvoimien ylipäällikön Urho Kekkosen ristiriitaiselta vaikuttanut suhtautuminen sotilaalliseen maanpuolustukseen. Samanaikaisesti yhteiskunnallinen muu-
tospaine ravisutti kansallisia instituutioita.

Uuden puolustusvoimain komentajan nimittäminen on valtion päämiehen kannalta tarkasteltuna erittäin tärkeä henkilövalinta. Vaikka tasavallan presidentti on puolustusvoimien ylipäällikkö, ei hän useinkaan ehdi seurata puolustusvoimissa tapahtuvaa kehitystä kovin yksityiskohtaisesti, vaan puolustusvoimain komentajalla on melko yksinvaltaiset mahdollisuudet käskää sotilaskäskyasioihin kuuluvista seikoista. Puolustusministerin poliittinen painoarvo vaikuttaa puolustusbudjetin suuruuteen. Välillisesti vuotuisen budjetin sisäiseen jakoon saattoi vaikuttaa, varsinkin presidentti Kekkosen aikana, myös valtion päämiehen mielipide. Eduskunta kuitenkin päättää lopullisen rahajaon hallituksen tekemän esityksen pohjalta. Puolustusvoimain komentajat ovat kukin omalla tavallaan pyrkineet vaikuttamaan tärkeimpien ministerin mielipiteisiin saadakseen sisällytetyksi puolustusvoimien määrärahaesityksen valmistelun alla olevaan budjettiin. Sotilashenkilökunnan mielestä eräs komentajan tärkeimmistä tehtävistä on toimintaresurssien varmistaminen maanpuolustusvalmiuden ylläpitämiseksi annettujen tehtävien edellyttämällä tasolla.

Sotien seurauksena Neuvostoliiton ja sitä kautta kommunismin vaikutusvalta vahvistui Suomessa. Valtakunnan korkein virkamiesjohto suhtautui hyvin kielteisesti ääri-vasemmistoon. Porvarillisten puolueiden poliitikoista J. K. Paasikivi ja Urho Kekkonen muotoilivat uutta suhtautumista Neuvostoliittoon. He vetosivat puheissaan historiallisiin kokemuksiin ja kansalliseen etuun. Varsinkin Kekkonen yritti padota kommunismin leviämistä pyrkimällä sitouttamaan heidät yhteiskuntavastuuseen³. Sitä vastoin ”aseveliaxseli”, laajassa merkityksessä

² Aineiston keruulomakkeilla kerätty tieto osoitti vastaajien keskuudessa vallinneista erilaisista näkemyksistä. Kohdassa 4.10. kysyttiin mielipidettä esitettyihin eron syihin. Vastaajista 9 oli sitä mieltä, että syynä oli upseerikliikki Keinosen erottamiseksi. Kellarijupakan kannalla oli 13 vastaajaa. Liiallisen liikuntaharrastuksen merkitsi 7 vastaajaa. Lallin haastattelun valitsi 5 ja puolustusvoimien saamat vähäiset määrärahat 1 vastaajaa. Peräti 28 vastaajaa arvioi eron syyksi yleisen luottamuspuolan. *Liite 2*.

³ Maalaisliiton sisällä Kekkosen poliittisten hengenheimolaisten muodostamaa tukijoukkoa ryhdyttiin 1950-luvun loppupuolella kutsumaan K-linjan toimijoiksi tai K-linjalaisiksi. Nimi syntyi Maaseudun Yhteisvaliokunnan Säätiön eli Urho Kekkosen vaalirahaston hallituksen jäsenten nimen alkukirjaimen mukaan (Kivivuori, Kleemola, Karjalainen, Korsimo ja Kalle Joukanen). Maalaisliiton tiedotussihteeri Johannes Huumo on kertonut termiä käytetyn puoluetoimistossa

ymmärrettynä, valitsi linjakseen kommunistien vaikutusvallan rajoittamisen yrittämällä estää heidän pääsýnsä merkittäviin tehtäviin.

”Aseveliakseli” syntyi, kun talvisodan päätyttyä eri puolilla maata perustetut rintamamiesyhdistykset organisoituivat Suomen Aseveljien Liitoksi.⁴ Liittoa perustaessaan nuori polvi teki pesäeron sisällissodan rintamajaosta peräisiin olleisiin yhdistyksiin. Uudet edusmiehet, joista varsin moni oli ollut aseveliliikkeen porvaris- tai työläistaustainen keulahahmo, nousivat sotien jälkeen poliittisille johtopaikoille. Vanhat puoluejohtajat saivat tehdä tilaa uudelle sukupolvelle. Varsinkin sosialidemokraattisessa puolessa ”asevelisozialisteilla” oli keskeinen asema. He olivat rintamakokemuksen saaneita, isänmaallis-sozialidemokraattisella vakaumuksella varustettuja nuoria miehiä.⁵ Urho Kekkosen ei ollut osallistunut talvi- tai jatkosodan aikana rintamapalvelukseen, ja siksi hän ei tuntenut asevelilinjaa omaksi sidosryhmäkseen. Hänellä oli kyllä useita kyseiseen ryhmään kuuluvia henkilöitä tuttavapiirissään.

Maanpuolustusväki oli kokenut oman toimintakenttánsä kapenevan, kun suojeluskunnat ja Lotta-järjestö oli lakkautettu. Samaan aikaan sotavásymys, asekatkennán paljastuminen ja sotasyýllisyysoikeudenkäynnit 1940-luvun loppupuoliskolla antoivat pitkään maanalaisuudessa toimineelle kommunistiselle liikkeelle uutta käyttövoimaa. Oman maan puolustusvalmiuden ylläpito jäi jälleenrakentamisen ja sotakorvausten maksamisen varjoon. Puolustusvoimien upseereista erotettiin eri syistä ja osa erosi nähdessään tulevaisuuden armeijan palveluksessa epävarmana. Usea eronnut varmaan uskoi voivansa työskennellä maanpuolustuksen hyväksi paremmin tehtävissä, joissa hänellä oli oikeus osallistua myös poliittiseen toimintaan. Varsinkin Reserviupseeriliitto muodostui maanpuolustajien tärkeäksi yhdyssteeksi.

Siirtokarjalaiset olivat kotiutuneet uusille asuinalueilleen, rintamamiehet olivat perustaneet perheet, rakentaneet asuntonsa ja raivanneet pientiloillaan metsää pelloiksi. Sotien aikana ja varsinkin niiden jälkeen syntyivät suuret ikäluokat. Maaseudulla asuneille koulunsa päättäneille nuorille ei löytynyt riittävästi työpaikkoja maa- ja metsätalouden piiristä. Alkoi voimakas muuttoliike etelán kasvukeskuksiin ja ulkomaille. Opistoissa ja korkeakouluissa opiskelevien määrät nousivat voimakkaasti, sillä lapsille haluttiin antaa hyvät lähtökohdat elämää varten. Pääkaupunkiseudulle syntyivät radanvarsiláhiöt.⁶

1950-luvun puoliváissä. Nimi yleistyi myöhemmin tarkoittamaan myös muita Kekkosen linjan kannattajia. Varsin usean tukimiehen nimi alkoikin k-kirjaimella. Nimi tuli tunnetuksi puolueen ulkopuolella sen jälkeen, kun Veikko Vennamon ja Urho Kekkosen välille oli syntynyt sovittamattomia ristiriitoja. K-linjalaiset pyrkivät turvaamaan Urho Kekkosen aseman Maalasiliiotossa. Myöhemmin Kekkosen muotoili linjaansa sellaiseksi, että ylläpitámällä hyvät suhteet Neuvostoliittoon kyettäisiin edistámään lánsi-integraatiota. Samaan linjaan liittyi enemmistökommunistien parlamentarisoiminen hallitusvastuulla ja virkanimityksillä. Johannes Huumon 29.11.2006 täydennetty kirjoitus ”Henkilöhistoriaa, puoluetuýtä, sattumuksia”. Huumon kansio. KMA; hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen ja maisteri Pekka Silvolan haastattelut 13.4.2007; Kähkölä et al. 1974, 217 ja 1976, 169–172;

⁴ Suomen Aseveljien Liitto perustettiin 4.8.1940 ja lakkautettiin 25.1.1945.

⁵ Lehtinen 2002, 77.

⁶ Aikakauden muutoksista kerrotaan esimerkiksi Keskustapuolueen historiakirjassa *Viirolaisen aika – Maalaisliiitosta Keskustapuolue 1963–1981*. Isohookana-Asunmaa 2006, 135–136, 146–161, 215–217.

Urho Kekkonen nousi vuonna 1956 tasavallan presidentiksi. Tapahtumat johtivat puoluekentän uudelleen muotoutumisiin sekä sisäisiin valtataisteluihin. ”Yöpakasten aika” 1958 oli sisäpoliittinen tapahtuma, jolla oli merkittävä ulkopoliittinen ulottuvuus. K. A. Fagerholmin hallituksen hajoaminen Neuvostoliiton painostuksen vuoksi johti siihen, että vastakin hallituksia nimitettäessä naapurimaan mielipide saattoi vaikuttaa hallituspuolueiden ja henkilöiden valintaan. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue oli jakaantunut ja joutui sivuun hallituksesta useaksi vuodeksi. Kansallinen Kokoomus jäi 1960-luvun puolivälistä lähtien pitkäksi aikaa oppositioon. ”Presidentin miesten” vaikutusvalta voimistui toisen presidenttikauden alkaessa ja vakiintui kolmantena kautena. Puolueettomuuspolitiikka ja sen noudattaminen presidentin tulkinnoin muodostui toiminnan ohjenuoraksi. Henkilöstöpolitiikka oli yksi Urho Kekkosen keskeisistä vallankäytön keinoista.⁷

Sotilaallinen valmius alkoi kohentua pienin askelin 1950-luvun loppupuolella, kun materiaalihankinnat käynnistyivät. Länsimaista ostettiin halvalla vanhaa kalustoa. Kauppapoliittisista syistä puolustusvoimat sai vuosikymmenen lopulta alkaen helpommin läpi idästä tehtäviä tilauksia. Neuvostoliitossa oli kaupan modernimpaa kalustoa ja kohtuulliseen hintaan. Puolustusneuvosto, joka aloitti toimintansa presidentin neuvoa antavana elimenä 1958, työskenteli aktiivisesti maanpuolustusvalmiuden kehittämiseksi.⁸

Monet tapahtumat ja ilmiöt tulisivat selkeämmäksi, jos turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen maanpuolustuksen kehittymisestä 1960-luvulla käsiteltäisiin yksityiskohtaisemmin. Näitä ei ole voitu sisällyttää tutkimukseen siinä määrin, kun lukijaa saattaisi kiinnostaa, vaan on keskitytty ydinkysymysten paikoittain pikkutarkkaankin selvittämiseen. Turvallisuus- ja puolustuspoliittisen kehityksen osalta viitataan aikaisempiin tutkimuksiin. Sellaisia ovat esimerkiksi Juhani Suomen kyseistä aikaa käsittelevät tutkimukset, Pertti Salmisen puolustusvoimia 1960-luvun alkupuoliskoa käsittelevä väitöskirja ja juuri ilmestyneet Pekka Visurin julkaisu ”Suomi kylmässä sodassa” sekä puolustusvoimien sotien jälkeisen ajan historiategi ”Suomen puolustusvoimat 1944–1974”.

Niin kutsutut ”60-lukulaiset” saivat aikaisempia ikäluokkia enemmän kokemuksia ulkomailta käydessään kesälomillaan kieltä oppimassa. He kyseenalaistivat kirkollisten juhlahyphien ajaksi määrätyn tanssikiellon, veteraanien saavutusten kunnioittamisen ja muutenkin sotia edeltäneeltä ajalta periytyneet käytöstavat ja arvot joutivat monen mielestä romukoppaan. Minihameet, vapaa kasvatus, iskelmämusiikki ja poliittiset aatteet olivat muotia. Keskiolut vapautui vuosikymmenen lopulla yleiseen myyntiin. Ylioppilasmaailmassa osakuntien vaikutus heikkeni ja niiden rinnalle voimistuivat toisaalta opintosuunnan mukaan jakautuneet yhdistykset ja toisaalta puolueisiin sitoutuneet järjestöt. Televisio välitti ajantasaista tietoa eri puolilta maailmaa. Ennen sotia oli läntisestä Euroopasta tullut Suomeen kansallissosialismi. Nyt sieltä tuli nuorisoradikalismi. Yhteistä näille liikkeille oli se, että ne eivät lopulta saavuttaneet Suomessa merkittävää jalansijaa, mutta ne olivat ”tavallisten” kansalaisten mielestä vastenmielisiä.

⁷ Kekkonen vaikutti luottomiestensä kautta mieleistensä henkilöiden valintoihin, vaikka kyseiset nimitykset tai valinnat eivät kuuluneet tasavallan presidentin tehtäviin. Rafael Paasio totesi muistelmissaan Kekkosesta: ”Hän ei lähestulkoonkaan aina maltranut pysytellä erossa asioista, joiden hoitaminen ei presidentille kuulu. En usko, että hänellä joka kerta on ollut menettelytavoilleen riittävästi perustelua.” Paasio 1980, 268.

⁸ Tervasmäki, 1983, 5, 22–24.

Yhteiskunnassa tapahtui 1960-luvun alkaessa raju rakennemuutos, ja se heijastui kansalaisten arkipäivään. Myllerryksen keskellä perustetulla Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnalla (HMS) oli tärkeä asema pyrittäessä selvittämään kansalaisten keskuudessa tapahtuvia mielipidemuutoksia.⁹

Vaikutusvaltaisista henkilöistä muodostunut kuva on usein varsin pysyvä, eivätkä myöhemmin esille nousseet, aikaisemmasta poikkeavat, tiedot sitä horjuta. Asia on vähän kuin poliittinen puolueuskollisuus tai suhtautuminen Urho Kekkoseen. Puolustusvoimissa 1960-luvun lopulla palveluksessa ollut päällystö, reserviläiset ja sen aikaiset varusmiehetkin ovat nykyään pääosin yli kuusikymmenvuotiaita. Yrjö Keinonen oli niin vahva persoona, että hän jäi aikalaisten mieleen ja useimmilla on hänestä oma vankkumaton käsityksensä. Käsillä oleva tutkimus ei ole elämäkerta, vaan se on enemmän probleemitutkimus, jossa haetaan vastauksia niihin tutkimustoiveisiin, joita on esitetty erilaisissa Keinosta käsittelevissä kirjoituksissa hänen muistelmiensa ilmestymisen jälkeen. Tutkimus pyritään sitomaan osaksi suomalaista kylmän sodan aikaista henkilöhistoriaa.

Maan korkeimpaan virkamieskuntaan oli ennen 1960-lukua valittu yleensä konservatiivista näkemyskantaa edustaneita kokeneita virkamiehiä. Virkaikä ja aikaisemman virkauran monipuolisuus olivat keskeisesti vaikuttavia valintakriteereitä. Viran täytön valmisteluun liittyivät usein myös asiantuntijoiden laatimat lausunnot kandidaattien pätevyydestä. Urho Kekkonen valtakaudella poliittisen tarkoituksenmukaisuuden merkitys lisääntyi henkilövalinnoissa.

Tässä tutkimuksessa on keskitytty kolmeen tapahtumaan, nimittäin Yrjö Keinosen valintaan puolustusvoimain komentajaksi, hänen uudistuksiinsa kolmen ja puolen vuoden mittaiseksi jääneen komentajakauden aikana sekä syihin, jotka johtivat hänen yllättävään eroonsa keväällä 1969. Kehyksen tapahtumalle muodostivat äsken kerrotut yhteiskunnalliset muutokset sekä puolustusvoimien ylipäällikön Urho Kekkonen varauksellinen suhtautuminen sotilaalliseen maanpuolustukseen ja puolustusvoimien ylimpään johtoon. Jotta lukija voi hahmottaa valinnan ja eron yksityiskohtia, on tarpeen käsitellä Yrjö Keinosta upseerina sekä eräiden valintaan ja eroon keskeisesti vaikuttaneiden henkilöiden Urho Kekkonen, Arvo Korsimon, Arvo Pentin, Jorma Järventauksen ja Kauko Pöyhösen taustoja tavanomaista yksityiskohtaisemmin. Sodan jälkeisten puolustusvoimain komentajien valinta ei noudattanut mitään määrättyä kaavaa. Keskeinen valmistelija oli puolustusministeri. Useimmissa tapauksissa pääministeri ja osa hallituksen ministereistä valmisteli nimitystä. Yrjö Keinosen valinta poikkesi näistä, sillä presidentti ja puolustusministeri pitivät muut ministerit valmistelujen ulkopuolella. Keinosen ero ja sitä edeltäneet tapahtumat olivat myös ainutkertaiset puolustusvoimien historiassa.

Sotaväen etuoikeus on ollut valita itse tulevat johtajansa ja kasvattaa heidät omien perinteisten tapojensa mukaisesti. Varsin pitkälle sotaväki on voinut myös vaikuttaa kyvykkäiksi koettujen henkilöiden nimittämiseen entistä vaativampiin tehtäviin. Ylipäällikkö C. G. Mannerheimin johdonmukainen linja jo vuodesta 1918 alkaen oli se, että hän halusi sodan aikana tehdä päätökset kaikista tärkeimmistä henkilösijoituksista. Ylipäällikön valtuuksien palattua takaisin tasavallan presidentille oli sotilaiden vaikeata luopua vuosien 1939–1945 aikana

⁹ HMS oli ”varaventiili” puolustusvoimien ja yhteiskunnan välillä. Se järjesti tehtävänsä mukaisesti muun muassa vuonna 1964 Jollaksen ja Kiljavan seminaarit. Suunnittelukunnan perustamista ja sen alkuvuosia on tutkittu muun muassa Helsingin yliopistossa valmistuneessa pro gradu -tutkielmassa. Lehtiö 1994, 6–12.

saavuttamastaan etuoikeudesta. Puolustusvoimain komentaja esitteli ylennettävät everstin sotilasarvoon asti edelleen suoraan tasavallan presidentille. Käytäntönä oli kuitenkin, että puolustusministeri sai etukäteen tiedot tulevista everstiylennyksistä.¹⁰ Kaikki kenraaliylennykset valmisteltiin puolustusministeriössä ja esiteltiin valtioneuvostossa. Lähes poikkeuksetta ne perustuivat pääesikunnan tekemään esitykseen ja puolustusvoimain komentajan puoltoon. Keskeisinä perusteina kelpoisuusehdot täytettäviä henkilöitä arvioitaessa olivat virkaikä¹¹, soveltuva palveluskokemus ja menestyminen virkaurakursseilla. Vanhempien upseerien kohdalla oli sodan ajan ansoilla oma merkityksensä. Ylimmän päällystön ollessa määrältään kohtalaisen pieni myös henkilökohtaisella tuntemuksella oli merkitystä arvioitaessa valinnan kohteina olleiden persoonallisia ominaisuuksia.

Valtakunnan korkeimpiin virkamiehiin kuuluneen puolustusvoimain komentajan valinta oli merkittävä tapahtuma. Puolustusvoimien johto pyrki, usein ilman erityisempää menestystä, osaltaan vaikuttamaan tapahtumaan omien yhteyksiensä kautta. Puolustusvoimain uuden komentajan valintaan liittyvä valmistelutyö kuului puolustusministerille. Halutessaan pääministeri tai kuka tahansa hallituksen jäsen saattoi luonnollisesti tuoda valmistelukokouksessa esiin oman tai puolueensa ehdokkaan nimen.

Presidentti Kekkonen pysyi julkisesti varsin etäällä puolustusvoimien asioista, vaikka hän seurasi tarkoin kaikkia poliittista merkitystä omaavia tapahtumia. Hänen ja kenraali Simeliuksen aluksi melko ongelmattomat välit kiristyivät vähitellen. Puolustusvoimain komentajan mahdollisuus puolustuspoliittisten lausuntojen antamiseen kapeni Simeliuksen komentajakauden loppuvaiheessa.¹²

Menneisyyttä rekonstruoiden selvittää uuden komentajan valintatilannetta ja virkakautta säilyneiden asiakirjojen sekä erilaisten julkaisujen ja yksityishenkilöiden muistiinpanojen perusteella. Syy ja seuraussuhteita rakentamalla pyritään luomaan mahdollisimman objektiivisen kuva ajanjaksosta 1965–1969. Metodiiikan tutkijat ovat sanoneet, että vaikka historioitsija pyrkii objektiivisuuteen, on olemassa vaara, että hänen arvosubjektiivisuutensa vaikuttaa työn lopputuloksen. Toisaalta aikakauden vallitseva objektiivisuus on nähtävissä eri aikakausien tutkimuksissa samasta tapahtumasta.¹³ Siksi on mahdotonta määrittää yhtä ainoaa oikeata lopputulosta. Jos myöhempi tutkimus, käyttöön saatavien uusien lähteitten myötä, havaitsee aikaisemman tutkimuksen tuloksiltaan virheelliseksi, on tieteen yksinkertaisesti katsottava otaneen edistysaskeleen. Samalla tavoin kuin Veikko Pentin hallussa oleva kirje valotti uudella

¹⁰ Presidentti J. K. Paasikivi käski 1951 muun muassa, että everstien nimitykset oli saatettava puolustusministerin tietoon ennen esittelyä. Visuri 1994, 110–111.

¹¹ Virkaikä alkoi kertyä siitä hetkestä, kun upseeri nimitettiin puolustusvoimien vakinaiseen virkaan. Eri sotilasarvoissa palvelevat upseerit merkittiin ylennyspäivän mukaisessa numerojärjestyksessä pääesikunnan ylläpitämään vakinaisen väen upseeriluetteloon.

¹² Kekkonen päiväkirjoissa on melko runsaasti puolustusvoimia koskevia merkintöjä. Ne osoittavat Kekkonen seuranneen tapahtumia ja mielialoja. *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, passim; Salminen on käsitellyt Simeliuksen jääräpäisyyttä ja seuraajan valintaa väitöskirjassaan. Salminen 1995, 343–349.

¹³ Malliksi sopii vaikka Lappeenrannan taistelu vuonna 1741 ja siitä laaditut tutkimukset tai historiankirjoitukset. Esimerkiksi ruotsalaisten joukkojen komentajan, kenraalimajuri C. H. Wrangelin osuudesta on toisistaan poikkeavia eri aikakautena kirjoitettuja tulkintoja.

tavalla Keinosen valintaa, voi Neuvostoliiton arkistojen avautuminen antaa uutta mielenkiintoista lisätietoa Keinosen valinnasta, neuvostosuhteista ja eroista.¹⁴

Aikaisemmista tutkimuksista ja kirjoituksista

Yrjö Keinonen oli 1960-luvun kuuluisuus. Hänet tunnetaan edelleen huomattavasti paremmin suuren yleisön keskuudessa kuin esimerkiksi hänen edeltäjänsä Sakari Simelius tai seuraajansa Kaarlo Leinonen. Suomen Kuvalehti valitsi Keinosen kahdesti sadan tunnetuimman suomalaisen joukkoon. Kirjailija Matti Kurjensaari sisällytti Keinosen yhdeksi henkilöksi 1969 julkaisemaansa kirjaan ”Kansakunnan kaapin päällä”.

Tutkimuksen kannalta tarkasteltuna Keinosta käsittelevä julkaistu aineisto on jaettavissa kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat Yrjö Keinosen oma kirjallinen tuotanto, Yrjö Keinosen tyttären Marja Lapin ja hänen aviopuolisonsa Seppo Lapin kirjat sekä komentajan adjutanttin Veikko Vesterisen henkilökohtaiseen arkistoon perustuvat muistelmat. He elivät tai näkivät tapahtumat henkilökohtaisesti. Keinonen kirjoitti muistelmakirjansa sellaiseksi, millaisena hän halusi itsensä muistettavan. Se, minkä Marja Lappi koki kotona käydessään isänsä tyttärenä, koki Vesterinen puolestaan palveluksessa ollessaan komentajan lähimpänä henkilökohtaisena avustajana. Kumpikin kirjoittaja on tarkastellut kirjoissaan henkilöä, jonka toimia he ovat seuranneet hyvin läheltä. Toiseen ryhmään sijoittuvat akateemiset ja muut tutkimukset, aikalaiskirjoitukset ja muut kirjoitukset sekä muistelmat. Julkaisuissa on esitetty asioita siinä määrin sisällöltään toisistaan poikkeavina, että ne ovat synnyttäneet julkisuudessa ongelman. Miten asiat oikein olivat?

Yrjö Keinonen saneli kuolinvuoteellaan loppuun muistelmateoksensa ”Huipulla” (1977). Hän oli aloittanut aineiston keruun jo heti eronsa jälkeen. Kirjoitustyö viivästyí kuitenkin muiden kiireiden vuoksi. Keinonen laati muistelmansa kertomansa mukaan objektiivisuuteen pyrkien. Melko pian eläkkeelle siirtymisensä jälkeen Keinonen kirjoitti neljä hyvän lukijamenestyksen saavuttanutta sotakirjaa. Ne olivat ”Kärkijoukkona Syvärille” (1970), ”1944 Taistellen takaisin” (1971), ”Kadonnut joukkue” (1972) ja ”Veriset lumet” (1974). Niiden tapahtumat liittyivät pääosin Keinosen omiin kokemuksiin talvi- ja jatkosodassa. Maaliskuussa 1977, ennen kuin tiedettiin Keinosen alkavasta vaikeasta sairaudesta, nauhoitettiin televisio-ohjelma ”Itse asiassa kuultuna”. Sen ensiesitys oli 28.10.1977. Televisio-ohjelmaan pohjautuva kirja julkaistiin 1979.

¹⁴ Simelius on kertonut muistelmissaan, että puolustusministeri Pentti tapasi Turussa matkallaan presidentille Kultarannassa 27.8.1965 pidettyyn esittelyyn Neuvostoliiton suurlähettilään Andrei Kovalevin. Keinonen puolestaan tapasi eronsa aikoihin 28.4.1969 Neuvostoliiton sotilasasiamiehen eversti A. G. Mantrovin pääesikunnassa. Sakari Simeliuksen päiväkirja 5.10.1965. T 23601/8. SArk sekä everstilutnantti Esa Seppäsen haastattelu 30.11.2005. Kummastakaan tapahtumasta ei ole dokumenttia. Lisätietoa saattaa löytyä neuvostoarkistojen lisäksi pääesikunnassa olevasta Keinoseen liittyvästä aineistosta, jonka salassapitoaikaa lisättiin vuonna 1992 tehdyllä päätöksellä 40:stä 60 vuoteen.

Keinosen adjutantti Veikko Vesterinen julkaisi muistelmakirjansa ”Kolmen kenraalin kintereillä” (1995). Siinä hän käsitteli joidenkin mielestä turhankin seikkaperäisesti ja värikkäästi palvelusaikaisia kokemuksiaan. Puolustusvoimain komentajan adjutantti ”kuulee läheltä ja näkee kauas” kuten kenraali Jaakko Valtanen ilmaisi luottamuksensa 1984 omalle adjutanttilleen. Veikko Vesterisen omiin muistiinpanoihin perustuva teos ja Marja Lapin yhdessä aviomiehensä Seppo Lapin kanssa Yrjö Keinosesta kirjoittamat kirjat muodostavat Yrjö Keinosesta ja hänen palveluksestaan komentajana toisistaan voimakkaasti poikkeavan kuvan.

Akateemisella tasolla Yrjö Keinosen komentajakautta on käsitelty Pertti Salmisen väitöskirjassa ”Puolueettomuuden nimeen. Sotilasjohto Kekkonen linjalla ja sen sivussa 1961–1965” (1995). Julkaisu on 1960-luvun puolustusvoimia käsittelevä ansiokas perustutkimus. Se käsittelee seikkaperäisesti puolustuspolitiikkaa ja ylipäällikön sekä puolustusvoimain johdon välisiä suhteita. Väitöskirjassa selvitetään myös syitä, jotka johtivat Keinosen valintaan. Salminen liitti loppuun epilogin, joka käsitteli Keinosen toimikautta puolustusvoimain komentajana. Sen sisältö nousi esille väitöstilaisuudessa Marja Lapin ryhtyessä ylimääräiseksi vastaväittäjäksi. Marja Lappi väitti epilogin tekstiä yksipuoliseksi ja käytettyjä lähteitä puutteellisiksi¹⁵. Toinen tutkimus on Topi Törrösen Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa vuonna 2000 tekemä pro gradu -tutkielma otsakkeella ”Yrjö Keinonen puolustusvoimain komentajana 1965–1969”. Poliittisen historian dosentin Ilkka Seppisen mukaan Törrösen ei paneutunut kovin syvällisesti aiheeseen mutta päätyi oikeisiin johtopäätöksiin¹⁶. Molemmat tutkimukset toivat lisävalaisua Keinoseen liittyvään problematiikkaan.

Marja Lappi halusi saattaa Veikko Vesterisen ja Pertti Salmisen teosten jälkeen julkisuuteen oman käsityksensä isänsä Yrjö Keinosen elämästä. Hän kirjoitti yhdessä aviopuolisonsa kanssa kirjat ”Yrjö Keinonen – Taistelujen ritari” (1996) ja ”Yrjö Keinonen – suomalainen sotilas” (2000). Heidän kirjoissaan esitetään esipuheessa muun muassa kysymykset: ”Miksi loistavasti urallaan edennyt upseeri koki armeijassa myös tylyä kohtelua?” sekä ”Miksi hänen toimintansa synnyttämät mainingit nostattavat tyrskyjä vielä tänäänkin?” Johtavana ajatuksena heidän kirjoissaan oli Yrjö Keinosen sanomaksi esitetty lause: ”Hän myönsi, että armeijan sisällä osa tavoitteista jäi toteutumatta, mutta oli omasta mielestään onnistunut kaikessa, mihin oli ryhtynyt.” Lappien mielestä vanhakantaisesti ajatteleva ylin päällystö ei tukenut ennakkoluulotonta uudistajaa hänen työssään, vaan kaivoi heidän käsityksen mukaan salaa maata Keinosen jalkojen alta. Eversti, filosofian tohtori Veli Pernaa kirjoitti oman asiantuntijalausuntonsa vuonna 2000 julkaistuun kirjaan¹⁷.

Juhani Suomi kirjoitti kirjassaan ”Presidentti. Urho Kekkonen 1962–1968” (1994) muihin korkeisiin virkamiehiin verrattaessa varsin paljon puolustusvoimien komentajista. Se osoitti, että ylipäällikkö seurasi heidän toimiaan ja piti heihin yhteyttä ollakseen selvillä sotilaallisen maanpuolustuksen asioista. Suomen kirja on tältä osin tavallaan laivan köli mielipiteiden

¹⁵ Lapin vastine on kirjoitettu lukuun ”Väittelijä harhapoluilla”. Lappi–Lappi 1996, 173–180. Lappi arvostelivat sitä, että Salminen ei ollut tiedustellut heidän hallussaan olevaa materiaalia. Lappi eivät ole myöhemminkään antaneet tutkijakäyttöön esimerkiksi Keinosen almanakkoja. Puheita, esitelmiä ja lehtileikkeitä on ollut runsaasti käytettävissä.

¹⁶ Törrösen 2000. Dosentti Ilkka Seppisen lausunto 28.3.2000; Seppinen on kirjoittanut Yrjö Keinosta käsittelevän tekstin *Suomen kansallisbiografiaan* 2005, osa 5, 79–80.

¹⁷ Lappi–Lappi 1996, 9–10; Lappi–Lappi 2000, passim.; Keinonen 1977, 190.

ristiaallokossa, sillä se perustuu presidentin päiväkirjoihin sekä runsaaseen kotimaiseen lähdeaineistoon.

Sakari Simeliuksen muistelmissa ”Puolustusvoimien puolesta” (1983) käsiteltiin Keinosen nousua puolustusministeri Arvo Pentin tuella ensin kenraalikuuntaan ja lopulta komentajak-si. Simelius oli pitänyt päiväkirjaa, joten teksti pohjautui tapahtumahetken tunnelmiin ja jo silloin vallinneeseen kriittiseen suhtautumiseen. Hän kertoi muistelmissaan, mitä ohjeita presidentti antoi komentajan viran vastaanottamisen yhteydessä vuonna 1959. Keinonen ei omassa muistelmateoksessaan kertonut mitään vastaavasta tapahtumasta tai presidentin muu-tenkaan antamista ohjeista.

Heikki Tiilikainen on kirjassaan ”Kylmän sodan kujanjuoksu” (2003) käsitellyt Yrjö Kei-nosen komentajakautta. Henkilökohtaisilla yhteyksillään hän oli saanut tietoja, joita ei ollut kirjattu Keinosen tai Vesterisen muistelmiin. Tiilikainen arvioi Yrjö Keinosen roolia ja ajan tapahtumia 1960-luvulla rannikkotyökistössä palvelleen upseerin kokemusten pohjalta.

Kyösti Jäppinen oli 20 vuotta Keinosen läheinen ystävä. Muistelmateoksessaan ”Tervainen latu” (2003) Jäppinen on kirjoittanut heidän tuttavuudestaan vuosilta 1958–1977, yhteisestä urheiluharrastuksesta ja sotilaskoulutusta koskevista keskusteluista. Keinosen komentajakautta on käsitelty myös Adolf Ehrnroothin, Lauri Sutelan, Gustav Hägglundin, Ermei Kannisen, Hannu Särkiön ja Heikki Tilanderin muistelmissa. Mainintoja Keinosesta löytyy lisäksi useista 1960-luvun lopun tapahtumia muistelleiden poliitikkojen elämänerroista.

Yrjö Keinosesta kirjoitettiin poikkeuksellisen runsaasti lehdistössä hänen komentajakau-tenaan, oikeuskäsittelyn aikana sekä kuoleman jälkeen. Keinosen muistelmien ilmestyttyä Heikki Myllö kirjoitti joulukuussa 1977 Suomen Kuvalehteen ja Pentti Sainio helmikuussa 1978 Helsingin Sanomiin laajahkot osittain aikalaishaastatteluihin perustuvat artikkelit. Aatos Maunula ruoti kriittisesti Keinosen muistelmakirjaa Kanava-lehteen 1978. Viimeisin laajempi kirjoitteluvaihe tapahtui 1990-luvun puolivälissä. Asialla olivat muiden muassa huhtikuussa 1994 Olli Ainola, jonka kirjoitus perustui pääasiassa professori L. A. Puntilan päiväkirjoihin ja aikalaishaastatteluihin, sekä loppuvuodesta 1995 Kalevi Römpötti, joka liikunta-alan am-mattilaisena tunsu Keinosen parikymmentä vuotta.¹⁸

Keinoseen liittyvä mielipidekirjoittelu jatkui vielä 2000-luvulla esimerkiksi Kylkirauta-leh-dessä. Kadettikunnan puheenjohtaja Heikki Tilander tiedusteli osittain tästä syystä vuonna 2002 Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitoksen johtajalta professori Ohto Manni-selta, voisiko joku mahdollisesti laatia tutkimuksen Keinoseen liittyvästä problematiikasta.

¹⁸ Heikki Myllö, ”Komentaja Yrjö Keinonen. Ristiriitojen kenraali”. *Suomen Kuvalehti* 50/1977; Pentti Sainio, ”Yrjö Keinonen. Komentaja, joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978; Aatos Maunula, ”Yrjö Keinonen puolustusvoimien huipulla”. *Kanava* 5/78; Olli Ai-nola, ”Kenraaleiden kapina”. *Suomen Kuvalehti* 15/1994; Kalevi Römpötti, ”Kenraali Keinonen oli kiistelty poikkeusyksilö”. *Suomen Sotilas* 4/1995.

Tutkimuksen tavoitteet

Kylmän sodan päättymisen ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen ovat useat henkilöt laatineet tutkimuksia Suomen ja Neuvostoliiton suhteista sekä presidentti Urho Kekkosen vallankäytöstä 1960-luvulla. Ne perustuvat entistä enemmän alkuperäisiin arkistolähteisiin, sillä uusia mielenkiintoisia aiemmin salattuja asiakirjoja vapautuu tutkijoiden käyttöön.¹⁹ Monen sitä aikaa eläneen muisti tuntuu ”kylmän sodan jälkeen” kirkastuneen sellaisista tapahtumista, joista ei ollut aikaisemmin tapana puhua. Joidenkin henkilöiden kohdalla voidaan havaita, että muisti on vuosien kuluessa kovasti heikentynyt. Viranomaisarkistojen lisäksi tutkijat saavat käyttöönsä myös merkittävässä asemassa olleiden henkilöiden yksityisarkistoja. Sotaarkistossa avautuu 40 vuotta vanhoja salaisia asiakirjoja esimerkiksi operatiiviselta ja tiedustelun alalta. Samoin puolustusneuvoston kokouspöytäkirjat neljän vuosikymmenen takaa ovat tutkijakäytössä.

Urho Kekkosen sotien jälkeinen vähättelevä asenne puolustusvoimia ja puolustusvoimain komentajaan kohtaan jatkui hänen ollessaan pääministerinä ja presidenttinä.²⁰ Hän arvioi, että upseerit hallitsivat hyvin taistelukoulutuksen, -tekniikan ja -taktiikan, mutta turvallisuuspolitiikan taitajia oli heidän joukossaan vähän. Hänen mielestään vain erittäin harvat sotilaat kykenivät tarkastelemaan sotilaallista maanpuolustusta osana kansainvälistä voimapolitiikkaa tai yya-sopimuksen mukaista puolueettomuuspolitiikkaa. Kekkonen ymmärsi, että puolustusvoimat kenraaleineen oli oltava jo yhteiskuntarauhankin vuoksi, mutta mieluusti matalalla profiililla. Mikäli sotilaat ylittivät omissa puheissaan tai kannanotoissaan soveliaisuuden rajat, olivat seurauksena ylipäällikön nuhteet. Sotilaiden omatoimisuus sotamateriaalihankintojenkaan valmistelussa ei ollut suotavaa. Samat rajoitteet olivat toki olleet voimassa jo presidentti Paasikivenkin aikana. Kekkonen presidenttikausi oli kuitenkin myöhemmin ja kestoltaan niin pitkä, että sen ajan tapahtumat ovat jääneet paremmin mieliin.

Urho Kekkosen asema oli ehkä vahvimmillaan, kun hänet nootti-kriisin neuvottelujen jälkeen vuonna 1962 valittiin toiselle presidenttikaudelle. Vasemmisto oli hajalla ja hänen oma puolueensa Maalaisliitto oli voimissaan. Suhteet Neuvostoliiton pääministeri Nikita Hruštševiin olivat luottamukselliset. Hallituksessa istuivat luottoministerit tärkeimmillä paikoilla. Jos presidentti ilmoitti oman tahtonsa hallitukselle, asiat hoidettiin hänen tahtonsa mukaisesti.

Upseerikunta eli vielä ”virkaikäaikaa”, mutta nimittävä viranomainen eli tasavallan presidentti ei. Pääministeri Johannes Virolaisen johtama hallitus esitti yksimielisesti puolustusvoimain komentajan tehtävään rintamalla erinomaisesti ansioitunutta, akateemisesti koulutautunutta ja joukko-osastojen komentajana menestynyttä, virkaiältään nuorehkoa kenraalimajuri Keinosta. Presidentti nimitti hänet.

Samaan aikaan puolustusvoimiin kohdistui yhteiskunnan ja erityisesti radikalisoituneen ja vasemmistolaisiin aatteisiin suuntautuneen nuorison taholta aivan uuden tyyppisiä

¹⁹ Eräs viimeisimmistä on Esa Seppänen väitöskirja, joka julkaistiin toukokuussa 2007. Siinä tutkittiin Urho Kekkosen, Leonid Brežnevin ja Aleksei Kosyginin välisiä suhteista. Seppänen 2007.

²⁰ Urho Kekkosen suhtautumista sotien jälkeisiin komentajiin on käsitelty yksityiskohtaisemmin luvussa ”Urho Kekkonen ja komentajavalinnat”.

muutospaineita. Puolustusvoimain ylipäällikkönä toimiva tasavallan presidentti kallistui muutosta vaativan nuorison puolelle²¹. Vuoden 1966 valtiopäivävaalien jälkeen eduskuntaan tuli vasemmistoenemmistö. Puolustusvoimien toimintaedellytykset eivät ainakaan parantuneet vaalien jälkeen muodostettujen kansanrintamahallitusten alkuvuosina.

Onnistuiko kannustavan hallinnan puolestapuhuja, uudistusmielinen Yrjö Keinonen missiossaan? Aloittaessaan virkansa hoidon hän tiesi, että Kekkonen oli kirjallisesti kieltänyt kenraaleita valittamasta puolustusmäärärahoista, että perushankintalakiesitys oli vuotta aikaisemmin hylätty ja että varusmiespalvelusaikaa oli tilapäisesti lyhennetty kuukauden pituisella säästölomalla. Lähtökohta olisi ollut vaikea kokeneemmallekin kenraalille.²² Komentajan viran vastaanottaessaan Keinosen oli alaisenaan 15 kenraalia, jotka olivat olleet häntä virkaiässä vanhempia. Virkaiältään nuorempia oli seitsemän, nuorimpana samana päivänä ylennyksen saanut kenraalimajuri Carl Olof Lindeman. Asetelma oli hyvin poikkeuksellinen.

Puolustusvoimain komentajan valinta 1965 ei ollut ainoa kyseiseen ajanjaksoon ajoittuva yllättävä henkilövalinta. Yleisradio, koululaitos, oikeuslaitos ja kirkko olivat puolustusvoimien ohella ”ajan hengessä” mukana elävien ja nuorisoradikaalien mielestä vanhoillisuuden pesäpaikkoja. Elinvoimainen 65-vuotias valtion päämies halusi asettaa avautuviin virkoihin uudistajia.²³

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää:

1. Miksi juuri Yrjö Keinonen valittiin puolustusvoimain komentajaksi vuonna 1965?

2. Miten hän hoiti vaativaa virkaansa?

3. Miksi hän erosi yllättäen keväällä 1969 hoidettuaan virkaa vasta kolme ja puoli vuotta? Verrattaessa Keinosen urakehitystä upseerina ja käyttäytymistä kyseisenä aikana vallinneeseen sotilasjohdon yleiseen ajatus- ja toimintamalliin, havaitaan ehkä syitä, jotka aiheuttivat mielipideristiriitoja.

Luetellut tutkimustavoitteet ovat samalla tutkimuksen pääkysymyksiä, joita on jaettu edelleen alakysymyksiksi.

Oliko tasavallan presidentillä Sakari Simeliuksen seuraajaa valittaessa oma selkeä ehdokas, oliko Keinonen maalaisliittolaisen puolustusministeri Arvo Pentin löytö vai ajoiko Keinonen itse omaa asiaansa?

Maalaisliitto, syksystä 1965 alkaen Keskustapuolue, oli presidentti Kekkonen ollessa presidenttinä pyrkinyt nimityspolitiikallaan miehittämään valtakunnan tärkeimmät tehtävät. Keinosen valinta oli mahdollisesti puolueen yritys saada puolustusvoimat poliittiseen kontrolliinsa ja puolustusvoimain komentaja sitoutettua eri puolueista koostuviin Kekkonen kannattajiin. Arvo Korsimo työskenteli tuolloin aktiivisesti tasavallan presidentin taustamiehenä. Nimityksellä pyrittiin mahdollisesti oman aatesuunnan laajentamisen lisäksi vahvistamaan puolueettomuuspolitiikan uskottavuutta Neuvostoliiton suuntaan valitsemalla uudistaja, jonka takuumiehinä olivat Kekkonen luottohenkilöt.

²¹ Kekkonen kuunteli nuorisoaktivistien mielipiteitä. Hänen suhtautuminen puolustusvoimiin oli positiivisempi kuin suhtautuminen ylimpiin upseereihin. *Suomi 2000*, 20, 82–83.

²² Helsingin Sanomat totesi pääkirjoituksessaan, viitaten ilmi tulleisiin poliittisiin kytkentöihin että, uuden komentaja lähtöasemat ovat kiistattomasti epäedullisemmat kuin ehkä kenelläkään hänen edeltäjistään. *Helsingin Sanomat* 12.11.1965.

²³ Esimerkiksi Eino S. Repo nimitettiin vuoden 1965 alussa muutama, kuukausi ennen Keinosta, Yleisradion pääjohtajaksi. Repo 1975, 210.

Kenraalimajuri Yrjö Keinonen aloitti puolustusvoimain komentajana 13.11.1965. Kenraaliluutnantti Adolf Ehrnrooth oli puoltanut Keinosen nimittämistä tasavallan presidentille käydessään Kultarannassa 20.8.1965 sinne varta vasten kutsuttuna. Adolf Ehrnroothin ja Yrjö Keinosen välinen suhde on yksi tutkimuksen sivujuonteista.

Toimittuaan kolmessa eri joukko-osastossa komentajatehtävissä Keinosella oli muita kenraaleita tuoreimmat ja konkreettisemmat tiedot varusmiesten palvelushalukkuuteen vaikuttavista tekijöistä. Hän uskoi, että hänen sodassa ja rauhan aikana hyviksi havaitsemiensa johtamismenetelmien ja motivointikeinojen käytölle olisi tarvetta laajemmaltikin. Keinonen halusi modernisoida mielestään vanhakantaisesti toimivan armeijan ja luoda ”maailman parhaiten koulutetut asevoimat”, kuten hän muotoili perhepiirissä omia tavoitteitaan.²⁴

Keinonen ei viihtynyt toimistotyössä, vaan hän oli paljon esikunnan ulkopuolella. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että Keinosen oman fyysisen kuntonsa kohentamiseksi käyttämä aika ei ollut tasapainossa virkatehtävien hoidon edellyttämän tavoitettavuuden kanssa. Puhuttiin, että hänen eri esikuntiin ja joukko-osastoihin suorittamien tarkastuskäyntiensä tarkoitus ei ollut selvittää asevoimien sotavalmiutta eli todeta operatiivisten suunnitelmien taso, sotamateriaalin kunto ja sotilaiden ammattitaito vaan käyttää hyväkseen alueen kuntoilu- ja majoitushalukkuuksia.

Keinonen oli tutkinut ja esitelmöinyt sotilasjohtamisesta. Miten hän pyrki sitouttamaan kantahenkilökunnan ja ennen kaikkea upseerit uudistuksiinsa? Pystyikö yleisesikuntaupseeriksi poikkeuksellisen kapea-alaisen ammatillisen taustan omaava ja nuorena tehtävään nimitetty komentaja täyttämään tasavallan presidentin häneen kohdistamat ennako-odotukset uuden hengen luomiseksi?

Yrjö Keinonen nousi kenraalikutnaan tavanomaisesta poiketen. Yleensä upseeri palveli vähintään kahdessa everstin tehtävässä ennen kenraalin virkaa. Toinen näistä tehtävistä oli lähes poikkeuksetta pääesikunnassa, puolustusministeriössä tai alueellisissa esikunnissa, joita 1960-luvulla olivat divisioonien esikunnat. Esikunnan työskentelytapojen oppiminen oli tärkeää, jotta korkeassa arvossa oleva upseeri tietäisi, miten esikunta valmisteli asioita ja saattoi ne esimiehen päätettäväksi. Oma vaikutuksensa oli myös sillä, että Keinosella ei ollut kokemusta eikä tuntumaa yleisesikunnan tärkeimpien sektorien, tiedustelun, operatiivisen suunnittelun, varustamisen tai toimintaresurssien hankkimisen alalla. Puolustusministeriön ja pääesikunnan muodostama kortteli virkamiehineen oli uudelle komentajalle vieras paikka. Keinoselle henkilökohtaisesti vastenmielinen palvelu panssarivaunutoimiston päällikkönä pääesikunnan aseteknisellä osastolla vuosina 1957–1958 ei ollut yllä tarkoitettua kaltaista kokemusta tuova virkatehtävä.

Puolustusvoimain komentajana perinteistä linjaa edustanut Sakari Simelius oli omana komentajakautenaan kantanut erityistä huolta puolustuskyvystä ja siihen kiinteästi liittyvistä sotamateriaalihankinnoista ja määrärahoista. Keskeisenä elimenä näiden asioiden valmistelussa oli puolustusneuvosto. Keinonen tiesi presidentin arvostelleen kirjallisesti Simeliuksen määrärahojen niukkuuteen viittannutta lausuntoa Uudenkylän räjähdysonnettomuuden yhteydessä. Käyttikö Keinonen aktiivisesti puolustusneuvostoa fooruminaan saadakseen tärkeimmiksi pitämiään hankkeita eteenpäin?

²⁴ Lääketieteen lisensiaatti Marja Lapin haastattelu 28.3.2003.

On väitetty, että uutta komentajaa kiinnosti enemmän ulospäin suuntautuva toiminta ja henkilökohtainen julkisuus kuin vaikuttaminen puolustusvoimien ydintehtävän eli puolustusvalmiuden kohottamiseksi. Yrjö Keinosen toiminnan on arvioitu poikenneen niin paljon puolustusvoimain komentajan työskentelytavan ennako-odotuksista, että aluksi uutta puolustusvoimain komentajaa tukenut ylin johto kääntyi häntä vastaan. Keinosen yllättäen jättämä eroanomus saattoi olla merkki hänen aistimastaan luottamuspulasta.

Keinosen aktiivipalveluksen jälkeisestä ajasta otetaan esille joitakin tapahtumia, joissa eläkkeelle jäänyt jalkaväenkenraali yritti saada oikaisua kokemaansa epäoikeudenmukaisuuteen. Siirtyessään reserviin 1.5.1969 Keinonen oli iältään 56-vuotias ja olisi voinut palvella puolustusvoimain komentajana vielä yli kahdeksan vuotta. Aktiivipalveluksen jälkeen hän joutui haastetuksi Helsingin hovioikeuteen. Niin sanottu ”kellarijupakka” sai laajaa julkisuutta sekä oikeuskäsittelyn aikana että rangaistuksen tultua julistetuksi Helsingin hovioikeudessa ja myöhemmin korkeimmassa oikeudessa. Reservissä Keinonen toimi aktiivisesti kirjailijana, Rintamamiesveteraanien Liiton puheenjohtajana sekä lausui mielellään julkisuudessa omia näkemyksiään sotilasasioista.

Keinosen valinta- ja eroprosessia sekä puolustusvoimissa tuona aikana tapahtunutta muutosta on tutkittu perinteisen historian tutkimuksen kysymyksiin ”kuinka asiat oikein menivät” ja ”miksi tapahtui niin kuin tapahtui”. Tutkimuksen pääpaino oli lähdekriittisessä saatavissa olleen aineiston käsittelyssä. Tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja loogisen kokonaisuuden aikaansaamiseksi vuosien 1965 ja 1968 sekä alkuvuoden 1969 tapahtumia käsiteltäessä ei voitu täysin välttämään toistojen esiintymistä.

Lähdemateriaali

Tutkimukseen on vaikuttanut se, että Keinoselta ei ole jäänyt samassa määrin arvokasta henkilökohtaista arkistomateriaalia kuin saman aikakauden aikaisemmilta vaikuttajilta Sakari Simeliukselta tai Aatos Maunulalta. Omaisten hallussa on varsin runsas Yrjö Keinosen yksityisarkisto (YKA). Marja ja Seppo Lapin järjestämä aineisto sisälsi pääasiassa puheluonnoksia, pidettyjä puheita, muiden laatimaa taustamateriaalia, lehtileikkeitä ja haastatteluja. Niitä oli lähes kolmekymmentä mappia tai kansiota. Presidentin kanssa käydyistä keskusteluista löytyi vain yksi dokumentti. Pieni osa materiaalista oli jo luovutettu sota-arkistoon Yrjö Keinosen pikkukokoelmaksi. Keinonen ei tyttärensä kertoman mukaan pitänyt päiväkirjaa, eivätkä hänen almanakkansaakaan sisältyneet arkistoaineistoon. Marja Lappi torjui keväällä 2003 yritykset tavata kenraalitar Irma Keinonen vedoten rouvan huonoon kuntoon ja heikentyneeseen muistiin. Lapin pariskunta on muutoin suhtautunut rakentavasti tutkimuksen laadintaan. Haastattelujen antajaksi on merkitty Marja Lappi, vaikka Seppo Lappi on ollut tavattaessa myös paikalla ja hän on lausunut asiaan liittyvät omat mielipiteensä.

Tutkimuksen kannalta tärkeimmät asiakirjalähteet löytyvät sota-arkistosta (SArk) ja Tasavallan presidentin arkistosäätiön Urho Kekkosen arkistosta (UKA). Tutkimuksen keskeisimpien kysymysten eli valinnan ja eron osalta arkistoitu materiaali on niukka. Heikki Tilander kertoi havainneensa vuonna 1977 Sotakorkeakoulun koulutusupseerina, että Keinoseen

liittyviin asiakirjoihin liittyi epäselvyyksiä. Tilander tutustui asiakirjoihin koulun johtajan kenraalimajuri Aapo Savolaisen käskystä. Hänen havaintojensa mukaan joitakin papereita oli korjailtu ja joitakin puuttui.²⁵ Myös puolustusvoimain komentajan sihteerin Annaliisa Rontun pitämät aikavaraukirjat ovat tietymättömissä. Pertti Salminen on todennut, että hänen tehdessään tutkimuksia väitöskirjaansa varten vuosien 1965–1966 kehityksen selvittäminen oli vaikeata. Hän koki ongelmaksi Keinosta koskevan materiaalin puutteen.²⁶

Majuri Niilo Palmén toimi sekä Simeliuksen että Keinosen adjutanttina. Saadessaan Keinosen tahdosta siirron Lappeenrantaan hän kehotti seuraajaansa majuri Vesteristä kirjaamaan tapahtumia ylös. Palmén ei itse ollut pitänyt päiväkirjaa, mutta hän havaitsi Keinosen tavan toimia komentajana niin poikkeukselliseksi, että suositti seuraajalleen muistiinpanojen tekoa.²⁷ Vesterisen henkilökohtaisesta arkistosta löytyikin paljon sellaista pikkutietoa, jota oli mahdotonta saada muualta.

Merkittäviä lähteitä valintavaihetta tutkittaessa ovat Sakari Simeliuksen ja Aatos Maunulan päiväkirjat ja niihin liittyvät muistiot samoin kuin Urho Kekkosen päiväkirjat. Simelius palveli 1960-luvun alussa puolustusvoimain komentajana ja Maunula hänen tärkeimpänä alaisenaan eli yleisesikunnan päällikkönä. Sota-arkistossa olevat Simeliuksen ja Maunulan päiväkirjat kertovat erinomaisen tarkasti 1960-luvun alkupuolen tapahtumista puolustusvoimien johdossa.

Juhani Suomen toimittamat Urho Kekkosen päiväkirjat sekä hänen aikaisemmin kirjoittamansa presidentti Kekosta käsittelevät kirjat olivat runkona tapahtumien aikajanaa hahmoteltaessa. Urho Kekkosen arkistossa Orimattilassa löytyi päiväkirjojen, vuosikirjojen ja kirjeenvaihdon lisäksi esimerkiksi Eino S. Revon ”Päämies” (1985) kirjaa varten suorittama Lauri Sutelan haastattelu.

Veikko Pentin hallussa oleva, hänen isänsä Arvo Pentin Urho Kekkoselta elokuussa 1965 saama kirje julkistetaan nyt ensi kerran. Se paljasti arvailujen varassa olleita asioita.

Puolustusministeriössä suoritetusta Keinosen valintaan liittyvästä valmistelutyöstä ei ole säilynyt muuta arkistomateriaalia kuin viralliset esittelypaperit. Pääministeri Johannes Virolaisen silloisen sihteerin Jouko Loikkasen muistiinpanoista löytyi arvokasta lisätietoa Keinosen puoluesuhteista, puolustusvoimain komentajan valinnan valmisteluista ja Keinosen yhteydenpidosta poliittiseen puolueeseen.

Eroon liittyvä tutkijakäyttöön saatavissa oleva arkistomateriaali on myös vähäistä. Professori L. A. Puntila seurasi aktiivisesti puolustusvoimien tapahtumia. Henkilösuhteittensa kautta hän kuuli luottamuksellista tietoa ja kirjasi ne päivittäisiin muistiinpanoihinsa. Tutkimuksen aikana keskuudestamme poistuneen entisen puolustusministerin Sulo Suorttasen kokoamasta kahdesta kansioista löytyi myös tärkeitä tietoa vuoden 1968 budjettikäsittelystä, Keinosen eroon liittyvistä tapahtumista sekä oikeudenkäynneistä.

Eversti Bertil Risling oli koko Keinosen komentajakauden ajan Ruotsin sotilasasiamiehenä Helsingissä. Rislingin tarkat raportit osoittavat hänellä olleen runsaasti keskusteluyhteyksiä sekä palveluksessa että reservissä olleisiin upseereihin. Hänen analyysinsä välittivät niin valinta- kuin erotilanteestakin tietoja naapurimaan sotilasjohdolle. Erityisesti eroon liittyvä raportti oli hyvin yksityiskohtainen.

²⁵ Tilander 2006, 298.

²⁶ Salminen 1995, 15–16.

²⁷ Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004.

Puolan ja Suomen väliset sotilasasuhteet olivat melko vilkkaat 1960-luvun jälkipuoliskolla. Puolan arkistossa eli Kansallisen muistin instituutissa ei kuitenkaan kesällä 2004 ollut tutkittavissa Puolan ja Suomen sotilasasuhteita koskevia asiakirjoja. Sveitsin suurlähettiläs ja Tukholmassa toiminut Suomeen akkreditoitu sotilasasiamies eivät olleet raporteissaan kiinnostuneita Suomen puolustusvoimien komentajavalinnoista tai erosta. Saksan liittotasavallan kaupallinen edustaja käsitteli vuosiraporteissaan puolustusvoimia mutta ei henkilökysymyksiä. Saksan demokraattisen tasavallan kaupallinen edustaja oli kiinnostunut politiikasta ja henkilöistä. Raporttien mukaan hän tapasi tasavallan presidentin adjutanttina toimineen eversti Urpo Levon muutamia kertoja tämän kuuluessa edustustossa vierailleeseen seurueeseen.

Varsinkin entisen Neuvostoliiton sotilasasiamiestoimiston aineisto olisi ollut tutkimuksen kannalta mielenkiintoisinta. Yhteydenotto Venäjän Federaation Puolustusministeriön Keskusarkistoon ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Norjan valtionarkiston mukaan sotilasasiamiesraportteja ei ole toimitettu vielä heille. Materiaali on siis ilmeisesti edelleen salassa pidettävää kuten suomalaisten sotilasasiamiestenkin laatimat ilmoitukset kyseiseltä ajalta. Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian arkistoissa säilytettävissä poliittisissa raporteissa ei tiettävästi ole merkittäviä Keinosen valintaan tai eroon liittyvää tietoa. Varsinaiset tiedusteluraportit ovat yhä salaisia.²⁸ Toisaalta tiedetään, että Yhdysvaltojen edustajat valittivat kenraali Maunulalle, että heille ei Keinosen komentajakaudella löytynyt pääesikunnasta korkea-arvoisia keskustelukumppaneita.²⁹

Henkilöhistoria tutkiva törmää usein kirjallisten aikalaislähteiden puutteeseen, joten on tarpeen käyttää haastatteluja ja muuta muistitietoa. Silloin on kuitenkin otettava huomioon se, että muisti valikoi, muokkaa ja muuntaa tallentamansa aineiston. Siihen vaikuttavat lisäksi myöhemmät tapahtumat ja yhteisöllisesti hyväksytyt menneisyyden tulkinnat. Kaikki muisti on valikoivaa ja arvoisältöistä.³⁰ Muistitiedoista, silloin kun valtaosa vastauksista on samansuuntaisia, on tehtävissä verrattain pitäviä johtopäätöksiä. Siksi haastatteluja on suoritettu tavanomaista useammalle henkilölle.

Kahden upseerin muistikuvat kyseiseltä ajalta ilmentävät ajan ilmapiiriä. Toinen muistelija palveli puolustusministeriössä 1960-luvun loppupuolella. Kun häneltä kysyttiin vallinnutta luottamuksen ilmapiiriä, hän vastasi seuraavasti: ”Seurasin itse PE-PIM:ssä [pääesikunta-puolustusministeriö, PA] EPÄ-luottamuksen ilmapiiriä. Sen seurauksena syntyi eräänlainen kilpailu, kuka osasi kertoa ’Yrjö ylhäisestä’ päivittäin ilkeimmän uutisen tai juorun. Ja osajia oli. Tuo juoruilu oli upseereille täysin sopimatonta ja arvotonta, mutta se oli yleistä.” Heikki Tilander kertoi samasta ongelmasta muistelmissaan: ”Nuoren upseerin kannalta Keinosen aika oli kummallista aikaa. Upseeristo vastusti laajasti hänen linjaansa. Kahvipöytäkeskusteluissa tavan takaa paheksuttiin ja naureskeltiin puolustusvoimain komentajan toimintaa. Armoton kritiikki kohdistui toteutettuihin uudistuksiin sekä komentajan runsaaseen omaan urheilu- ja kilpailutoimintaan.”³¹

²⁸ Eversti, dosentti Pekka Visurin haastattelu 1.6.2005.

²⁹ Maunulan muistio 12.1.1967 keskusteluista USA:n sotilasasiamies eversti Wayne Moen ja merivoima-asiamies kommodori Erkki Minkkisen kanssa. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595/2. SArk.

³⁰ Peltonen 2003, 10.

³¹ Aineiston keruulomakkeilla saatu materiaali. Kohta 2.16. *Liite 2*; Tilander 2006, 297.

Lasse Laaksonen on tarkastellut sotilasjohtajia käsittelevää historian kirjoitusta hyvin perusteellisesti kirjassa ”Eripuraa ja arvovaltaa”. Hän varotti useimmille muistelmille ja elämänerroille tyypillisestä liiallisesta subjektiivisuudesta henkilöitä ja tilanteita käsiteltäessä. Samoin hän varotti muun muassa juorujen ja kuulopuheiden sekä liian tiiviisti tutkimustyötä seuraavien omaisten vaikutuksista.³²

Keinonen oli runsaan julkisen huomion kohteena ja siksi lehdistölähteiden käyttö on täydentänyt hyvin ajan kuvaa ja suhtautumista puolustusvoimain komentajaan. Sota-arkistossa on arkistoituna kyseiseltä ajalta varsin kattava pääesikunnan tiedotusosaston lehtileikekokoelma, jota ollaan järjestämässä.

Primäärilähteiden sekä aikaisempien tutkimusten ja kirjoitusten antamaa kuvaa on täydennetty kokemus-, muistikuva- ja haastattelutiedoilla. Neljäkymmentä vuotta sitten palveluksessa olleelle henkilökunnalle suunnatulla kirjallisella kyselyllä saatiin tietoa siitä, mitä alaiset ajattelivat komentajastaan.³³ Kyselyn kautta saatujen vastausten pituus ja perusteellisuus osoitti, että suurin osa vastaajista oli paneutunut tehtävään huolella. Yrjö Keinonen oli jäänyt vastaajien mieleen.

Yrjö Keinosen alaisuudessa palvelleita elää vielä runsaasti keskuudessamme. Muistitiedon keräämiseksi lähetettiin 10.12.2003 aineiston keruulomakkeet Savon prikaatin, Uudenmaan rakuunarykmentin ja Porin prikaatin joukko-osastokilloilta saatujen nimiluetteloiden perusteella sellaisille kantahenkilökuntaan kuuluneille, jotka olivat palvelleet kyseisissä joukko-osastoissa samanaikaisesti Keinosen kanssa. Lomakkeet lähetettiin myös kaikille vuonna 2003 reservin kenraalikuuntaan kuuluneille ja erälle Yrjö Keinosen kanssa läheisessä palvelussuhteessa olleille siviileille ja sotilaille. Lomakkeita postitettiin kaikkiaan 151 kappaletta. Niistä palautettiin 112 kappaletta. Lisäksi on haastateltu sellaisia henkilöitä, jotka liittyvät keskeisesti tutkimukseen, mutta jotka eivät katsoneet voivansa palauttaa aineiston keruulomakkeita. Useimmat vastaamatta jättäneet olivat vanhuuden tai sairauden murtamia tai vastauksissa ilmoitettiin, että kun ei ole mitään positiivista kerrottavana, ei vastausta jätetä eikä aikakautta haluta muistella.

Liitteessä 2 on yhteenveto saaduista tiedoista sekä vastaajien itse kirjoittamia eri kysymyksiin liittyneitä lisäyksiä. Liitteen lopussa olevassa henkilöluettelossa on ilmoitettu, mikä oli kyselyyn vastanneen henkilön sotilasarvo ja tehtävä hänen ollessaan tekemisissä Yrjö Keinosen kanssa. Vastaajat ovat useassa tapauksessa kertoneet, onko heidän kirjoittamansa tieto omakohtainen havainto vai muilta kuultu. Joidenkin kysymysten osalta on liitteenä olevaan tiivistelmään kirjoitettu kaikki esitetyt lisäykset tai kommentit. Vastaustietoja käsitellään pääosin nimettöminä. Nimellä mainittuja mielipiteitä tai kertomuksia on merkitty viittein vain kyseessä olleen henkilön kanssa käydyn keskustelun jälkeen.

Kysymykset oli jaettu neljään eri sarjaan. Ensimmäinen ja toinen lomake postitettiin kaikille kyselyn piiriin kuuluneille henkilöille. Ensimmäisessä lomakkeessa oli yhdeksän kysymystä, jotka koskivat Yrjö Keinosta komentajana. Toisessa lomakkeessa oli 16 kysymystä koskien Keinosen johtamistyyliä puolustusvoimain komentajana. Kolmas kysymyssarja sisälsi kahdeksan kysymystä palveluksesta joukoissa. Se postitettiin vain Keinosen alaisina Savon prikaatissa, Uudenmaan rakuunapataljoonassa ja Porin prikaatissa palvelleille upseereille ja

³² Laaksonen 2004, 18, 22.

³³ Aineiston keruulomakkeilla saatu materiaali. *Liite 2*.

aliupseereille. Neljäs kysymyssarja postitettiin ainoastaan reservin kenraaleille, pääesikunnassa Keinosen aikana palvelleille ja muuten Keinosen kanssa yhteistyössä olleille henkilöille. Lomakkeessa oli kymmenen kysymystä. Ne käsittelivät eräitä kiistanalaisia Keinosen komentajakauteen liittyviä kysymyksiä. Vastausten jälkeen oli jätetty tila, jossa saattoi kommentoida tai tarkentaa merkintöjään.³⁴

Kirjallisen aineiston keräämisen lisäksi on haastateltu 106 henkilöä. Lähdeluettelo on merkitty haastattelupäivämäärä ja kunkin haastatellun asema Keinoseen nähden tai muu selvittävä merkintä haastatellun yhteydestä tutkimukseen. Tavoitteena oli haastatella sekä positiivisesti että kriittisesti Keinoseen suhtautuneita henkilöjä. Haasteluja antaneet suhtautuivat rakentavasti tutkimuksen tekoon. Joihinkin haastateltaviin otettiin yhteyttä vain jonkun yksityiskohdan tarkistamiseksi. Tiedon syventämiseksi ja tutkimuksen aikana esille tulleiden ongelmien vuoksi jouduttiin vaivaamaan eräitä henkilöitä useaankin otteeseen. Eräiden, esimerkiksi jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin, haastattelun tekoa oli kiirehdittävä, sillä kaikki 1960-luvun lopulla merkittävässä tehtävissä olleet henkilöt alkoivat olla jo varsin korkeassa iässä. Yli kymmenen tutkimukseen haastateltua henkilöä on työn valmistamisen aikana poistunut keskuudestamme.

Tässä tutkimuksessa on yritetty löytää kaikki oleelliset tekijät, jotka vaikuttivat Keinosen komentajaksi valintaan sekä yllättävään eroon. Sen sijaan ei useassakaan kohdassa ole ryhdytty erotuomarina ratkomaan sitä, kuka aikaisemmin asiaa julkisuudessa käsitelleistä on ollut oikeassa ja kuka väärässä.

³⁴ Filosofian lisensiaatti Olli Harinen Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskuksesta avusti kyselytutkimuksen laadinnassa. Marja ja Seppo Lappi saattoivat esittää mielipiteensä laadituista kysymyksistä ennen niiden postitusta.

II Tie kenraaliksi

Reserviläisestä aseatkijäksi

Nuoruus

Yrjö Ilmari Keinonen syntyi maanviljelijäperheeseen Ruskealan pitäjän Kaalamon kylässä 31.8.1912.³⁵ Isä maanviljelijä ja liikemies Einari Keinonen, oli jo nuoruudestaan asti ollut aktiivinen kunnallispoliitikko. Harjoittamansa puukaupan vuoksi ja maalaisliittolaisen aatteen levittäjänä hän oli paljon liikkeellä myöhemmin sodissa Neuvostoliitolle menetetyn Karjalan alueella. Perheen siirryttyä aluemenetyksen jälkeen Joensuuhun Einari Keinonen oli aktiivinen maalaisliiton tukimies Pohjois-Karjalassa. Vanhemmilla päivillään hänelle myönnettiin talousneuvoksen arvonimi.³⁶

Äiti Sandra, omaa sukua Ketolainen, kantoi pääasiassa vastuun perheen kahdeksan lapsen kasvattamisesta. Lasten vartuttua hän yhdessä heidän kanssaan huolehti myös tilan hoidosta. Perheen yritteliäisyyttä ja lasten lahjakkuutta kuvaa se, että heistä neljä valmistui opettajiksi, yksi lakimieheksi ja Yrjö teki elämäntyönsä upseerina puolustusvoimissa. Lauri-veli kaatui talvisodassa.³⁷

Yrjö Keinonen kirjoitti ylioppilaaksi Sortavalan lyseosta 1932. Koulu oli kuulu isänmaallisesta hengestä ja sen oppilaista usea hakeutui sotilasuralle. Lukion seitsemännellä luokalla ollessaan Keinonen liittyi syksyllä 1930 Sortavalan suojeluskuntaan. Hän ei kuitenkaan innostunut suojeluskuntapalveluksesta, vaan jättäytyi toiminnan ulkopuolelle keväällä 1931. Aktiivisen urheilijan mielenkiinto suuntautui enemmän nyrkkeilyyn, voimisteluun ja kaikenlaisesta muuhun liikuntaan.³⁸

Varusmiespalvelus kesti 1930-luvulla 15 kuukautta. Yrjö Keinonen suoritti palveluksensa Lappeenrannassa Uudenmaan rakuunarykmentissä. Reserviupseerikoulussa Keinonen menestyi erinomaisesti valmistuen RUK 25:n jalkaväkijoinjalta yhdeksänneksi parhaana. Kursi kesti kahdeksan kuukautta. Joukkueenjohtajana oli myöhempi Mannerheim-ristin ritari Kalervo Loimu. Arvostelukirjaan on kirjoitettu: ”Hyvän fyys. kunnon ohella ovat henkiset

³⁵ Yrjö Keinosen henkilötiedot ovat *liitteenä 1*.

³⁶ Lappi-Lappi 1996, 30–33; ”Polun varrella” radio-ohjelma 2.10.1966. Kansio 27. YKA; hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23.3.2006.

³⁷ Lappi-Lappi 1996, 30–33; oppilas Matti Kohvakan tekemä haastattelu tulevasta puolustusvoimain komentajasta. *Porilainen* 3/1965.

³⁸ Holopainen–Lehdistö–Heikkilä 1979, 12; Jatkosodan jälkeen täytetyssä päällystökortissa suojeluskunnan jäsenyysaika on merkitty vuosiksi 1930–1932, samoin Keinosen itse tarkistamassa ansioluettelossa 26.5.1941. SARk.

ominaisuudet hyvät, sekä täysin kehityskelpoinen. Luonteeltaan ahkera ja tunnollinen. Sopiva.” Vain neljä jalkaväkijoukon upseerikokelasta sai maininnan ”erittäin sopiva”.³⁹

Yrjö Keinonen muisteli varusmiesaikansa tyttärelleen. Hän arvosteli esimerkiksi ratsuväkijoukkojen yksipuolista koulutusta sekä vahvaa simputusperinnettä. Perinne juonsi juurensa Venäjän vallan aikaisesta suomalaisesta ratsuväestä, joka oli toiminut samalla kasarmialueella. Itsenäistymisen jälkeen ratsuväen kokenein päällystö oli suuriruhtinaskunnan aikaista ja ruotsinkielistä. Jääkärien vaikutus ratsuväkeen oli vähäisempää kuin esimerkiksi jalkaväkeen.⁴⁰

Varusmiespalveluksen jälkeen Keinonen kirjoittautui opiskelijaksi Helsingin yliopistoon. Ennen talvisodan alkua hän ehti opiskella neljä vuotta. Opintojen painopiste oli matemaattis-luonnontieteellisissä aineissa. Ainevalinta oli kuitenkin hyvin monipuolinen. Historiallis-kielitieteellisellä osastolla hän osallistui filosofian, psykologian, sosiologian, kasvatusopin sekä puhetekniikan luentoihin. Opiskelu keskeytyi kuitenkin yhdeksi talvikaudeksi Keinosen avioiduttua syksyllä 1936 Irma Taimi Lindqvistin kanssa. Esikoinen Marja Irma Kyllikki syntyi seuraavana vuonna. Näihin tapahtumiin liittyen isä oli seitsemän kuukautta töissä Valtionrautateillä.⁴¹

Talvisodan kornetti

Reservikornetti Yrjö Keinonen sai opiskelija-asuntoonsa Helsinkiin kutsun saapua ylimääräisiin kertausharjoituksiin 10. lokakuuta 1939. Ilmoittautumispaikka oli Joensuu, jossa perustettiin Kevyt osasto 12 (Kev.Os. 12). Osaston kahdesta perusyksiköstä toinen oli polkupyörillä liikkuva jääkärikomppania ja toinen ratsastava eskadroona. Keinonen oli sijoitettu eskadroonaan joukkueenjohtajaksi.⁴² Talvisodan kokemuksistaan Keinosen julkaisi 1974 kirjan ”Veriset lumet”. Kirjassa hän ei kuitenkaan esiinny omalla nimellään kuten kirjoissa ”Kärkijoukkona Syvärille” ja ”1944 Taistellen takaisin”. Talvisodasta kertoessaan hän esiintyy nimellä Lauri Purola. Pääosin tositapahtumiin perustuvaan kirjaan oli sijoitettu myös fiktiota.⁴³

Kev.Os. 12 taisteli 12. divisioonan osana Laatokan pohjoispuolella Uomaan ja Kollaan suunnilla. Taistelut käytiin raskaissa erämaolosuhteissa. Osaston komentaja majuri Ilmari Luikki ei saa erityisemmin kiitosta Keinoselta. Ei myöskään eskadroonan päällikkö ratsumestari Karl Arnold Majewski.⁴⁴ Sen sijaan joukkueenjohtajat, ryhmänjohtajat ja miehistö

³⁹ Reserviupseerikoulun matrikelikirja, kurssit 23–28, 1933–1935. Bca 1/5. T 27170. SARk; *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen* 1970, kurssikohtainen nimiluettelo, 36; oppilas Matti Kohvakan tekemä haastattelu tulevasta puolustusvoimain komentajasta. *Porilainen* 3/1965

⁴⁰ Lappi–Lappi 1996, 31–32; Leimu 1985a, 238–242; Leimu 1985b, 150,154; *Suomen ratsuväen historia 1917 – 1939* 1979, 416.

⁴¹ Yrjö Keinosen ansioluettelo 26.5.1941. SARk; Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk; Keinonen 1977, 15; Tiilikainen 2003, 67.

⁴² Liikekannallepanokortin mukaan Keinonen ilmoittautui 11.10., nimikirjanotteen mukaan hänet kutsuttiin palvelukseen 10.10. ja päällystökorttien mukaan 9.10.1939. SARk.

⁴³ Antti Juutilainen, ”Talvi- ja jatkosodan komentajista laadittujen henkilökuvienv anti sotahistorian tutkijoille”. *Sotahistoriallinen aikakauskirja* n:o 23, 2004, 69.

⁴⁴ *Suomen ratsuväen historia 1917 – 1939* 1991, 87–88; Keinonen 1974, esimerkiksi sivuilla 40–41, 85, 87, 92, 96, 108, 156, 164.

saavat mainesanoja.⁴⁵ Esimiehet olivat kuitenkin tyytyväisiä Majewskin toimintaan, sillä kun talvisodan jälkeen kerättiin esityksiä Mannerheim-ristin ritareiksi, oli hän yhtenä nimenä vajaan viidensadan esityksen joukossa.⁴⁶ Eskadroona oli taistellut hyvin, ja kiitokset tulivat päällikölle.

Kirjan riveiltä on luettavissa kriittisyys, jota nuori reserviupseeri tunsi 1930-luvulla annettua koulutusta ja taisteluvälineistöä kohtaan. Ratsuväki oli koulutettu taistelemaan ratsain. Hevoset eivät soveltuneet erämaataisteluun, joten taistelu oli käytävä jalkautettuna. Eskadroona luovutti joulukuun lopulla 1939 hevoset pois ja liikkui sen jälkeen suksilla. Hiihtoon ja erämaapartiointiin oli ratsuväen koulutuksessa kiinnitetty kovin vähän huomiota. ”Sotilasvanhoillisuus on aina ollut kehityksen jarru”, kirjoitti 62-vuotias jalkaväenkenraali kirjassaan omista talvisodan kokemuksistaan.⁴⁷

Ratsumestari Majewski siirrettiin tammikuun puolivälissä pataljoonan komentajaksi ja reservikornetti Eero Verho määrättiin päälliköksi. Eskadroonan tehtäviä olivat partiointi ja varmistustehtävät tiettömillä alueilla, vihollisen selustayhteyksien häirintä ja tienkatkaisutehtävät. Kornetit Eero Verho ja Yrjö Keinonen kunnostautuivat partioiden johtajina.⁴⁸

Maaliskuun alkupuolella, kymmenisen päivää ennen rauhaa, Keinonen haavoittui Uomaan rintamalla. Kranaatin sirpale iskeytyi oikean jalan pohkeeseen. Potilas siirrettiin Siilinjärvellä toimineeseen sotasairaalaan. Toipilasaikanaan hän pohti sodan kokemuksia sekä koulutuksen puutteita ja keinoja niiden korjaamiseksi. ”Hän uskoi, että hänellä oli jotain annettavaa maanpuolustukselle.”⁴⁹

Keinonen ylennettiin talvisodan ansioiden perusteella reserviluutnantiksi 30.4.1940. Vapaudenristin ritarikunnan 4. luokan vapaudenristi hänelle myönnettiin 30.11.1940.⁵⁰

Armeijan palkkalistoille

Talvisodan päätyttyä kotiutettiin vanhemmat ikäluokat. Sen sijaan nuoremmat jäivät jatamaan palvelustaan, samalla kun uusia miehiä kutsuttiin koulutukseen. Syntyneessä tilanteessa oli pulaa kouluttajista. Talvisodassa tehtävissään hyvin suoriutuneelle reservin päällystölle tarjottiin mahdollisuus jäädä ylimääräisinä palkatuiksi joukkojen kouluttajiksi prikaatiorganisaatioon siirtyneessä kenttäarmeijassa. Monet näistä joukko-osastoista oli sijoitettu korpi-varuskuntiin koko itärajan pituudelta.

Yrjö Keinonen jäi usean muun reserviläisen tavoin palvelukseen ylimääräisesti palkattuna kouluttajana. Elokuussa 1940 alkanut palvelussuhde palkkaetuineen jatkui jatkosodan sytyttyä. Sen sijaan virkavuodet vakinaisessa palveluksessa eli niin sanottu virkaikä alkoi karttua

⁴⁵ Keinonen 1974, esimerkiksi sivuilla 123, 125, 132, 141.

⁴⁶ Mannerheim-ristejä ei kuitenkaan jaettu talvisodan ansioista. Tapio Skog, ”Talvisodan ansioilla Mannerheim-ristin ritareiksi”. *Talvisodan pikkujättiläinen* 1999, 937.

⁴⁷ Keinonen 1974, 36; Lappi–Lappi 2000, 12–14.

⁴⁸ *Suomen ratsuväen historia 1917–1939* 1991, 88–89.

⁴⁹ Lappi–Lappi 1996, 34–35.

⁵⁰ Yrjö Keinosen kantakortti. SARk; Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk.

vasta kadettikurssin päätyminen jälkeen 4.6.1943. Silloin hänet nimitettiin kapteenina alemman palkkaluokan luutnantin virkaan.⁵¹

Keinosen talvisodan aikainen Kevyt osasto 12 muutettiin uuteen organisaatioon siirryttäessä Pohjois-Karjalaan sijoitetun 9. prikaatin polkupyöräkomppaniaksi (PPK/9.Pr). Tavanomaisen jääkärikoulutuksen lisäksi komppaniassa koulutettiin myös konekivääri- ja panssarintorjuntajoukkueet. Alokkaat olivat Etelä-Pohjanmaan miehiä. Koulutustahti oli kova. Hyvin nopeasti tasankojen miehet tottuivat itärajan runsasvesistöisiin, metsäisiin ja mäkisiin vaaraimaisiin. Joukkueen johtajana ja samalla komppanian varapäällikkönä toiminut Keinonen keskittyi koulutustyössään erityisesti sellaisten harjoitustilanteiden luomiseen, joissa hän oli havainnut puutteita talvisodan taisteluissa. Esimiehet panivat merkille aktiivisen varapäällikön kyvyt. Keinonen määrättiin tämän 220 miestä käsittävän polkupyöräkomppanian päälliköksi toukokuun lopulla 1941.⁵²

Komppanian koulutusohjelmassa oli paljon fyysistä rasitusta sisältäviä harjoituksia, aseenkäsittelyä, nopeaa tulenavausta, suunnistusta ja erilaista urheilua. Osa harjoituksista pidettiin pimeällä. Keinonen keskittyi uupumattomalla tarmolla koulutustyöhön. Kuri oli tiukka. Keinonen oppi, että palkitseminen on parempi kannuste kuin rankaiseminen. Tiivis koulutus kantoi hedelmää, joten jatkosodan syttyessä polkupyöräkomppania ”Pinna” oli taisteluvalmis joukko.⁵³ Se oli koulutettu talvisodasta saatujen kokemusten pohjalta maaston käytön hallitsevaksi ja nopeasti jalankin eteneväksi joukoksi, jonka henkinen kestävyys oli vahva. Eversti August Kuistio toimi 9. prikaatin komentajana. Jatkosodan kynnyksellä hän suoritti polkupyöräkomppanian koulutustarkastuksen ja antoi näkemästään koulutustasosta ja hengestä kiitettävän arvosanan.⁵⁴

Maineikas komppanianpäällikkö

Talvisodassa Yrjö Keinonen oli taistellut eversti Antero Svenssonin komentamassa 12. divisioonassa. Jatkosodan syttyessä PPK/9.Pr määrättiin eversti Svenssonin alaiseksi erillisyyksiköksi. Nimeksi sille annettiin 7. divisioonan polkupyöräkomppania (PPK/7. D) ja sen peitenimi oli ”Pinna”. Komppania alistettiin alkuvaiheessa prikaatista perustetun Jalkaväkirykmentti 9:n (JR 9) vahvennukseksi.⁵⁵

Karjalan Armeijan hyökkäys uuden rajan yli alkoi 10.7.1941. Hyökkäykseen lähdetessä ”Pinnan” vahvuus oli 220. Siihen kuului neljä jääkärijoukkuetta, konekiväärijoukkue, komentoryhmä ja huoltojoukkue. Ensimmäiset taistelutehtävät onnistuivat hyvin ja joukon itsetunto kasvoi. Tulikasteensa saaneet jääkärit havaitsivat, että nopeus säästää verta. Komppanian päällikkö saattoi ilokseen havaita koulutuksen onnistuneen ja joukon me-hengen kasvavan. Oltiin ”kova joukko”.⁵⁶

⁵¹ Ibid.

⁵² Keinonen 1970, 11–15; Yrjö Keinosen ansioluettelo 26.5.1941. SARk.

⁵³ Ibid.; opetusneuvos Erkki Hautamäen haastattelu 29.6.2006.

⁵⁴ Keinonen 1970, 17.

⁵⁵ Keinonen 1970, 21; JR 9 oli 7.D:n vakinaisesta väestä perustettu rykmentti ja reserviläistä perustetut rykmentit olivat JR 30 ja JR 51.

⁵⁶ Keinonen 1970, 27–33.

Komppania sai vaativia tehtäviä hyökkäyksen kärkijoukkona. Ne hoidettiin erinomaisesti, ja komppanian päällikkönä luutnantti Keinonen osoittautui määrätietoiseksi johtajaksi. Ankarissa taisteluissa syntyi paljon tappioita. Vuodenvaihteessa oli rivissä vain 10 alkuperäistä jääkäriä; tosin haavoittuneita palasi toivuttuaan takaisin yksikköön. Menetyksistä huolimatta komppaniassa vallitsi hyvä henki, sillä viholliselle aiheutetut tappiot olivat olleet moninkertaisesti omia tappioita suuremmat. Täydennysmiehinä tulleet sotilaat olivat sopeutuneet hyvin yksikköön. Koska yksikkö oli hallinnollisesti suoraan divisioonan alainen, saattoi päällikkö käyttää omaa harkintaansa joukkonsa palkitsemisessa. Keinonen otti lokakuussa 1941 käyttöön vuorolomajärjestelmän. Lomalle lähti vuorollaan kahdeksan ansioitunutta miestä. Keinonen painotti kuitenkin lähtijöille, että lomista ei kehuta muille, jotta tieto niistä ei leviä ja aiheuta kademieltä. Hyökkäysvaiheen aikana lomia myönnettiin yleensä vain erittäin perustelluista syistä ja hyvin niukasti.⁵⁷

Esimiehet pitivät Yrjö Keinosen toimintaa komppanian päällikkönä niin esimerkillisenä, että he myönsivät hänelle Vapaudenristin ritarikunnan 3. luokan vapaudenristin 23.8.1941 ja saksalaisen toisen luokan rautaristin 7.12.1941. Kapteeniksi hänet ylennettiin 13.1.1942. Esitys Mannerheim-rististä laadittiin alkuvuodesta 1942 ja se myönnettiin hänelle 8.9.1942. Evers-ti Kuistion laatimassa esityksessä oli lueteltu 23 taistelua, joihin Keinonen oli osallistunut. Ote perusteluista: ”Näissä taisteluissa on kapt. Keinonen johtanut komppaniaansa erikoisella taidolla ja sitkeydellä, osoittaen itse aina esimerkillistä rohkeutta, kestävyyttä ja uhrimieltä. Hän on luonut komppaniaansa aivan erikoisen taisteluhengen.”⁵⁸

Hyökkäysvaiheen päätyttyä ja asemasodan alkaessa ”Pinna” lakkautettiin. Keinonen määrättiin JR 9:ään komppanian päälliköksi. Kolme kuukautta myöhemmin hänet nimitettiin rykmentissä toimeenpannun aliupseerikurssin johtajaksi ja toukokuussa 1942 kolme komppaniaa käsittävän puolustuslohkon komentajaksi. Kenraalimajuri Svensson oli jo tammikuussa suositellut Keinoselle hakeutumista kesällä 1942 alkavalle kadettikurssille. Myös hänen pataljoonan komentajansa oli puhunut asiasta.⁵⁹ Oli puolustusvoimien edun mukaista, että eräs kiistatta menestyksekkäimmistä hyökkäysvaiheen aikaisista polkupyöräkomppanian päälliköistä koulutettaisiin aktiiviupseeriksi.

Suomen suurin kadettikurssi

Talvisotaa varten suoritetun liikekannallepanon aikana Suomen armeijassa havahduttiin upseeripulaan. Vaikka käytettävissä olivat muun muassa jääkäriupseerit, markovillalaiset ja kadettiupseerit, oli määrä liian vähäinen. Eritasoiset esikunnat sitoivat paljon aktiivipäällystöä. Kadettikoulun tai Merisotakoulun oli käynyt noin 2000 upseeria. Reserviupseerikoulu ehti kouluttaa vajaat 15 000 päällystään kuuluvaa.⁶⁰ Heistä vanhimmat eivät soveltuneet enää etulinjan

⁵⁷ Lappi–Lappi 2000, 24; Keinonen 1970, 122–123; Ahto–Pirilä 1989, 546–553; *Suomen puolesta. Mannerheim-ristin ritarit 1941–1945* 1994, 128–130.

⁵⁸ Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk; *Suomen puolesta. Mannerheim-ristin ritarit 1941–1945* 1994, 128–130.

⁵⁹ Keinonen 1970, 197; Yrjö Keinosen nimikirjan ote 2.5.1969. SARk.

⁶⁰ *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen* 1970, Matrikkeli reserviupseeritutkinnon eri sotakouluissa suorittaneista, ”Kurssit 1–43 ennen sotia” ja ”Sodan aikaiset kurssit 44–61”, 5–128; *Kadettiupseerit 1920–1985* 1985. ”Luettelo kadettikurssien oppilaista”, 1004–1035.

tehtäviin. Ennen sotia oli osa asevelvollisista jäänyt varojen vähäisyyden vuoksi kouluttamatta. Perustetut koulutuskeskukset tarvitsivat myös päällystää. Suojeluskunnan päällystökoulutus ei kyennyt paikkaamaan määrällistä puutetta, sen sijaan laatua se oli parantanut.

Sotavuosina 1939–1945 koulutettiin yli 15 000 reserviupseeria ja runsaat 1250 kadettiupseeria. Yleisesikuntaupseereitakin olisi tarvittu lisää, mutta kurssveja ei toimeenpantu. Osa talvisodan aikaisista etevistä reservialiupeereista, jotka olivat toimineet talvisodassa joukkueen johtajan tehtävissä, ylennettiin upseereiksi ilman erityistä koulutusta.⁶¹

Reserviupseerikoulu toimi Upseerikoulu-nimisenä sotien ajan Niiniallossa sinne 1930-luvulla valmistuneessa kertausharjoituskeskuksessa. Kadettikoulu toimi Maasotakoulu-nimisenä Santahaminan upoussissa tiloissa. Ilmasotakoulu oli Kauhavalla ja Merisotakoulu Suomenlinnassa.

Kadettikurssi 26 oli alkanut 167 kadetin vahvuisena 4. kesäkuuta 1941. Kurssi keskeytyi kuitenkin jatkosodan syttyessä. Kurssi alkoi uudelleen heinäkuun alussa 1942. Kapteeni Yrjö Keinonen tuli hyväksytyksi koulutukseen. Kurssi oli oppilasaineksestaan varsin poikkeuksellinen. Sen vahvuus oli 450 kadettia, joista 132 oli jo vuotta aikaisemmin kurssin aloittaneita ja loput uusia. Kadetit jaettiin 12 joukkueeseen. Kurssin vanhin kadetti oli syntynyt 1906 ja nuorin 1923. Joillakin oli jo akateeminen loppututkinto. Kurssin alkaessa kuusi oli kapteenin, parisataa luutnantin ja loput vänrikin sotilasarvossa. Komppanian päällikköinä toimineita kurssilla oli 45 ja Mannerheim-ristin ritareitakin viisi.⁶²

Yrjö Keinonen oli kurssille tullessaan eräs kokeneimmista upseereista. Hän oli toiminut komppanian päällikkönä ja pari kuukautta myös puolustuslohkon komentajana. Keinonen ylennettiin ensimmäisten joukossa sekä kadettialikersantiksi että kadettikersantiksi. Järkähämättömästi huipulle pyrkivä Keinonen jäi etäiseksi kurssiveljilleen.⁶³

Kurssin kouluttajat olivat yleensä muutama vuotta aikaisemmin valmistuneita nuoria kapteeneita, osa jopa kapteenina nuorempia kuin kurssilla olevat kadetit. Rintamakokemukseltaankaan he eivät juuri poikenneet kokeneimmista koulutettavistaan. Yrjö Keinosen myöhäisemmän uran kannalta tuttuja nimiä olivat kadettikomppanian päällikön apulainen kapteeni Mikko Sisto sekä esimerkiksi kadettijoukkueen johtajat, kapteenit Björn Kontiopää, Olavi Lehti, Olavi Liukkonen, Unto Matikainen ja Niilo Riuttala. Kadettikurssista julkaistussa kirjassa todetaankin, että ”eräillä oli taipumus hallita asiat joukkueenjohtajaa paremmin”.⁶⁴ Yrjö Keinonen kiittelee omaa kouluttajaansa kapteeni Lehteä, joka vihjaisi vähän ennen kurssin loppua, että Keinosesta saattaisi tulla kurssin priimus. Vaarallisimmaksi kilpailijakseen Keinonen kirjasi kadettikersantti Kauko Mäkipään.⁶⁵

Rintamalta pääkaupungin iloihin päässeet kadetit olivat välillä varsin vallattomiakin. Perheellinen Yrjö Keinonen ei juuri tähän ilonpitoon osallistunut. Kurssin päätyttyä laaditussa

⁶¹ Ibid.

⁶² Roudasmaa 1992, 7, 29, 43, 45, 47. Esimerkiksi kadetti Holger Krogerus oli metsänhoitaja.

⁶³ Kanninen 1996, 220; kenraaliluutnantti Ermei Kannisen haastattelu 6.6.2006; eversti Veikko Rusasen haastattelu 14.4.2003; eversti Pentti Lehtosen haastattelu 10.10.2005; everstiluutnantti Tauno Jokisen haastattelu 12.5.2003; everstiluutnantti Kaj Hagelbergin haastattelu 11.5.2007; Vesterinen 1995, 51–52; Tiilikainen 2003, 73–74.

⁶⁴ Roudasmaa 1992, 172.

⁶⁵ Keinonen 1977, 14–18; everstit Kontiopää ja Riuttala erosivat palveluksesta Keinosen olleessa puolustusvoimain komentajana.

kirjallisessa luonnehdinnassa todetaan kadettikersantti Keinosen olleen siveellisiltä ominaisuuksiltaan kiitettävän nuhteeton yksityiselämässään sekä raha-asioiden hoidossa. Keinonen oli hyvä ampuja, kestävä ja hieman hiljainen. Harrastuksina olivat shakin pelaaminen, kaulokirjallisuus ja nyrkkeily. Mielenkiintoinen merkintä oli myös se, että arvostelussa todettiin hänen soveltuvan paremmin rintamalle kuin esikuntatehtäviin. Keinonen oli kenttä mies.⁶⁶

Kadettikurssi oli hyvä läpileikkaus suomalaisista nuorista ylioppilaista. Joukossa oli usean eri alan taitajia. Edellinen kadettikurssi oli julkaissut talvisodan kokemuksistaan kirjan ”Korutonta kertomaa”. Nuorempi kurssi julkaisi kirjan ”Korutonta kertomaa II”. Kirjassa on 59 muutaman sivun mittaista muisteloa sotakokemuksista. Yrjö Keinosen kertoi vuoden 1941 lopulla suoritetusta hyökkäyksestä kirjoituksessaan ”Koukkaus ryssän huoltotielle”.⁶⁷

Yrjö Keinonen oli kurssinsa neljänneksi paras. Kurssin priimus oli aikaisemmin mainittu kadettikersantti Kauko Mäkipää, toinen oli kadettialikersantti Reino Pietilä ja kolmannella sijalla kadettikersantti Holger Krogerus. Puoltoaänien määrää tarkasteltaessa Keinonen oli sijalla 11.⁶⁸

Itsenäisyytemme ajan suurin kadettikurssi oli vuoden mittainen. Koululla ei ollut samanaikaisesti käynnissä vanhempaa kadettikurssia. Upseeripiireissä on paljon keskusteltu vanhemman kurssin kasvattavasta merkityksestä juurrutettaessa ”nuorukaisiin” nöyryyttä ja vanhemman upseerin kunnioitusta. Perinne tulee Haminan kadettikoulun ajoilta. Sotilasperinteessä oli ”toverikasvatuksella” tai sanoisiko eräänlaisella terävimpien särmiä hiomisella ”simputuksella” ollut pitkät perinteet. Haminan kadettikoulusta valmistuneet upseerit, jotka toimivat itsenäisen Suomen kadettikoulutuksen käynnistäjinä, siirsivät perinteet uuteen kouluun.⁶⁹ Vanhempi kadetti oli kadettiperinteiden mukaan nuorempaan nähden ”kaaderikadetti” myöhäisemmästä sotilasarvosta riippumatta.

Merkittävimpiä kurssiveljiä, joita Keinonen myöhäisemmällä urallaan eri yhteyksissä tapasi, olivat esimerkiksi Arvo Pentti, Mika Tiivola, Paavo Koli, Ermei Kanninen, Lars Heinrichs, Urpo Levo, Pentti Multanen, Veikko Rusanen, Toivo Lehmusvirta ja Kaj Hagelberg.

Kurssin päättyessä uudet aktiiviupseerit määrättiin kesällä 1943 luutnantin alemman palkkaluokan virkaan ja merkittiin virkaikäluetteloon oman sotilasarvoluokkansa loppuun kurssilla saavutetun menestyksen mukaisessa järjestyksessä. Puolet uusista kadettiupseereista määrättiin rintamalle ja puolet koulutuskeskuksiin. Yrjö Keinonen lähti Hämeenlinnassa toimineeseen Jalkaväen aliupseerikouluun (JvAuK) hoitaen aluksi varapäällikön ja myöhemmin komppanianpäällikön tehtäviä. Puolivuotisen kouluttajavaiheen päätyttyä hän palasi rintamalle tammikuussa 1944.⁷⁰

⁶⁶ XXVI:n kurssin upseeriarvostelut. Dfa 8. KadK:n arkisto. T 22083. SARk.

⁶⁷ *Korutonta kertomaa II* 1943, 155–159.

⁶⁸ Kadettikoulun arvostelukirja 1919–1984. Dda 12. KadK:n arkisto. T 22083. SARk.

⁶⁹ Leimu 1985, 145.

⁷⁰ Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk; Keinonen 1977, 19.

Takaisin rintamalle

Kapteeni Yrjö Keinonen ilmoittautui 17. tammikuuta 1944 aikaisempaan rykmenttiinsä ja hänet määrättiin 11. komppanian päälliköksi. JR 9 oli puolustuksessa Syvärin eteläpuolella Äänisen rannan tuntumassa samalla alueella, johon hyökkäys oli päättynyt. Kahden vuoden mittainen asemasotavaihe oli turruttanut miehet. Keinonen ryhtyi miettimään tapoja taistelukunnan kohottamiseksi. Vähitellen tehdyillä muutoksilla hän pystyi kohottamaan mielialoja ja fyysistä kuntoa. Keinonen toimi helmikuun ja maaliskuun vaihteessa kuukauden pataljoonan komentajan sijaisena ja sen jälkeen rykmentin aliupseerikurssin johtajana. Komppaniaansa hän palasi parin viikon kotiloman jälkeen toukokuun puolivälissä. Keinosen lähimpänä alaisena ja komppanian päällikön sijaisena toiminut luutnantti Esko Tiilikainen on myöhemmin kertonut, että Keinosen ollessa päällikkönä oli varma olo. Alaiset tiesivät tehtävänsä selkeiden käskyjen vuoksi. Jokaiselle oli tehty selväksi, että vain kaikkien yhteistyöllä tehtävät hoituvat. Keinonen piti huolta miehistään, rohkaisi, kyseli, kiitti ja palkitsi. Tiilikainen mainitsi myös Keinosen täydellisen raittiuden olleen positiivisen seikan.⁷¹

Karjalan kannaksella kesäkuussa 1944 alkanut raju hyökkäys vaati Syvärin ja Maaselän kannaksista luopumista, sillä osa joukoista oli keskitettävä painopistesuunnan torjuntataisteluihin. JR 9 jäi viivyttämään Laatokan pohjoispuolelle. Se aloitti irtautumisen 17.6. Viikkoa myöhemmin luovuttiin Syväristä, ja kesäkuun lopulla oli poistuttu Äänislinnasta. Rykmentti perusti viivytystaisteluja varten oman erikoisjoukon ”Kevyen Osaston”. Siihen oli koottu rykmentin kaikki jääkärijoukkueet. Lisäksi siihen kuului sekä konekivääri- että kranaatinheitinjoukkue. Tämän moottoroidun joukon komentajana toimi aluksi Mannerheim-ristin ritari kapteeni Ahti Vuorensola. Hänen haavoituttuaan määrättiin toinen ”Marskin ritari” kapteeni Keinonen johtamaan osastoa 27.6. alkaen.⁷²

Kevyt osasto taisteli urhoollisesti kummankin komentajan alaisena. Rykmentin komentaja ei säästellyt kiitoksen sanoja ilmoittaessaan 11.7. Keinoselle, että tämän on luovutettava osastonsa ja ilmoittauduttava välittömästi JR 8:ssa, jonka ensimmäisen pataljoonan komentajaksi hänet on määrätty.⁷³ JR 9:n kanssa samalla suunnalla taistellut JR 8 oli kohdannut epäonnea taisteluissa, ja sen riveissä oli syntynyt pakokauhua. Tästä johtuen divisioonan komentaja kenraalimajuri Selim Isakson päätti vaihtaa rykmentin komentajan ja kaksi pataljoonankomentajaa. JR 9:stä siirrettiin kaksi taisteluissa menestynyttä upseeria, everstiluutnantti Kalle Riitesuo väliaikaiseksi rykmentin komentajaksi ja kapteeni Yrjö Keinonen ensimmäisen pataljoonan (I/JR 8) komentajaksi. Haavoittumisestaan toipunut majuri Ahti Vuorensola otti komentoonsa Riitesuon entisen pataljoonan.⁷⁴

I/JR 8 oli varusmiespohjainen joukko. Kirjailija Väinö Linna oli palvellut alikersantin pataljoonan konekiväärikomppaniassa. Samana päivänä, kun kapteeni Keinonen otti komentajan tehtävät vastaan, saapui paikalle myös sotapoliiseja pidättämään karkureita

⁷¹ Keinonen 1971, 9–57; ”Mysteeri nimeltään Keinonen”, Esko Tiilikaisen haastattelu. *Suomen Sosialitas* 4/95.

⁷² *Taisteleva JR 9* 1987, 215–225; Keinonen 1971, 92–139.

⁷³ Keinonen 1971, 138.

⁷⁴ *Taisteleva JR 9* 1987, 24; Keinonen 1971, 140–14; Lappi–Lappi 2000, 35–39.

oikeudenkäyntiä varten. Pari päivää myöhemmin yksi Keinosen pataljoonan miehistä tuomittiin toistuneen rintamakarkuruuden vuoksi kuolemaan.⁷⁵

Keinonen komensi kesällä -44 pataljoonaa Loimolassa, missä hän oli ollut talvisodassa joukkueenjohtajana. Täällä niin kutsutussa U-asemassa torjuttiin vihollisen hyökkäykset ja estettiin siten tiedoston avautuminen Kannaksen joukkojen selustaan. Rykmentin komentajaksi tuli sijaisena toimineen Riitesuon tilalle everstiluutnantti Viljo Laakso. Kapteeni Keinoselle myönnettiin 30.7.1944 Vapaudenristin ritarikunnan 2. luokan vapaudenristi tuloksellisesta toiminnasta pataljoonan komentajana. Majuriksi hänet ylennettiin vajaa kolme viikkoa taistelujen päättymisen jälkeen eli 23.9. Kolme päivää myöhemmin Keinonen sai käskyn ilmoitautua päämajassa 29.9.1944.⁷⁶

Monivuotisen rintamakokemuksensa perusteella Keinonen oli kiinnittänyt erityistä huomiota pataljoonansa taisteluhengen parantamiseen. Keskeisinä syinä pataljoonan taistelukykyyn laskuun hän näki liian pitkäveteisen asemasotavaiheen ja ennen kaikkea aikaisempien esimiesten laiminlyönnit fyysisen kunnan ylläpitämisessä. Ylemmät esimiehet eivät olleet pitäneet taistelujen aikana alipäälliköitä ja miehistöä tilanteen tasalla. Kalvava epävarmuus ja pelko saarroksiin jäämisestä aiheuttivat pakokauhua. Ne joukot, jotka olivat hyvässä fyysisessä kunnossa ja joiden johtajat kävivät etulinjassa selostamassa tilannetta ja motivoimassa sotilaitaan, taistelivat hyvin. Mitä tiukempi taistelutilanne, sitä tärkeämpää oli, että alaiset näkivät esimiehiään ja tiesivät, että esimiehet pitävät heistä huolta.⁷⁷

Keinonen kirjoitti 1970-luvulla taistelukirjoissaan erinomaisesti sotien aikaisista kokemuksistaan ja saamistaan opeista. Kriittiselle lukijalle jää kuitenkin sellainen käsitys, että miehistö ja alipäällystö saivat kiitosta ja useimmat esimiehet tai upseerit moitteita.⁷⁸ Keinonen jätti kirjassaan mainitsematta nimeltä, että iskuosastomaisesti suoritetun uskaliaan vanginsiappaushyökkäyksen johtajana 12.8.1944 Loimolassa toimi vänrikki Sulo Suorttanen.⁷⁹

Keinonen hankki päättäväisyydellään ja esimerkillisyydellään pataljoonansa miesten luotamuksen. Tieto Keinosen erinomaisesta toiminnasta oli kiirinyt myös päämajaan, koska hän tuli valituksi operatiivisen osaston etsiessä sotakokemusta omaavia kyvykkäitä pataljoonan komentajia asekatkentehtävään.⁸⁰

Päämajan salainen tehtävä

Samaan aikaan, kun Suomen oli käynnistettävä sotatoimet Saksaa vastaan, ryhdyttiin päämajan operatiivisen osaston johdolla toteuttamaan salaista aseiden varastointia neuvostojoukkojen

⁷⁵ *Tuntemattoman sotilaan rykmentti* – JR 8 1991, 355–356; Keinonen 1971, 141–143, 149.

⁷⁶ Keinonen 1971, 160–184, 207; Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk; I/JR 8:n päiväkäsky n:o 11 5.8.1944. Päiväkäskykokoelma. SARk.

⁷⁷ Keinonen 1971, 157; Koskimaa 1998, 224, 229.

⁷⁸ Keinonen 1970, 1971, 1974.

⁷⁹ Keinonen 1971, 187–190; Sulo Suorttanen kertoi haastattelussa 16.4.2003, että Keinosen toimissa puolustusvoimain komentajana ja hänen ollessa puolustusministerinä Keinonen ylisti kiusallisenkin usein pataljoonaansa kuuluneen rohkean vänrikin esimerkillistä hyökkäystä. Samasta hyökkäyksestä on kirjoittanut toinen silloinen vänrikki Helge Ukkola. Ukkola 1971, 110.

⁸⁰ Varatuomari Sulo Suorttanen haastattelu 16.4.2003.

mahdollisesti suorittaman miehityksen varalta. Maan kuhunkin suojeluskuntapiiriin, myöhempiin sotilaspiireihin, varastoitiin materiaalia vähintään yhden jalkaväkipataljoonan tarpeita varten. Alueelliset asekatkennän johtajat valittiin erittäin tarkoin, sillä heidän oli sovelluttava pataljoonan komentajaksi. Joukosta löytyi useita Mannerheim-ristin ritareita⁸¹ ja muuten ansiokkaita rintamakomentajia. Suoritusportaaseen valikoitui suuri määrä isänmaallisesti ajattelevia, luotettavia suojeluskuntalaisia. Aseiden varastointi toteutettiin suoraan Päämajan alaisuudessa.⁸²

Mikkelissä Päämajassa operatiivisen osaston maavoimatoimiston päällikkö everstiluutnantti U. S. Haahti ilmoitti Keinoselle, että hänet siirretään Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiiriin esikuntaan 2. yleisesikuntaupseerin tehtävään. Keinonen piti siirtoa aluejärjestöön uransa kannalta epäedullisena. Mieluummin hän olisi jatkanut pataljoonansa mukana Lapin sotaan. Keinonen toteaaakin kärjekkäästi muistelmissaan oman näkemyksensä: ”Muodollinen kieltäytyminen siitä olisi siten merkinnyt upseeriuran katkeamista.”⁸³

Majuri Keinonen määrättiin lokakuun alusta lähtien Joensuuhun johtamaan asekatkennää Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiiriin alueella. Joensuun alueella asuivat myös hänen vanhempansa, jotka olivat joutuneet lähtemään evakkoon rajan taakse jääneestä Ruskealan pitäjältä.

Asekatkenta- ja valmisteluihin osallistunut majuri Arto Virkkunen, joka oli tutustunut Keinoseen 9.Pr:ssa ennen jatkosodan syttymistä, neuvoi Keinosta ottamaan asekatkennän toteuttamisessa lähimmäksi apulaisekseen suojeluskuntapiiriin huoltopäällikön kapteeni Ossian Lavolan. Hän osoittautuikin erinomaiseksi organisaattoriksi, joka tunsu hyvin toiminta-alueen ja toteutti tehtävän varsin omatoimisesti. Keinonen saattoi uudelleen käynnistää kesken jääneet yliopisto-opiskelunsa.⁸⁴

Pohjois-Karjalassa ylitettiin asetetut kätkentätavoitteet. Aseita oli hajautettu siten, että purkuvaiheessa löytyi 46 kätköä ja niissä aseita lähes 1500 miehelle. Yrjö Keinonen ei edes tiennyt, keitä kaikkia organisaatioon kuului, koska kapteeni Lavola oli luvannut alaisilleen, että ei ilmoittaisi kenellekään näiden nimiä. Siksi Lavola istui tutkintovankeudessa 15 kuukautta. Myöhemmin määrätty tuomio oli vain 8 kuukautta. Majuri Keinosen tutkintovankeusaika oli 12 kuukautta ja vangittuna olo runsaat 4 kuukautta eli hän oli vankilassa yhteensä 16 kuukautta. Sotaylioikeus langetti 28.4.1948 Keinoselle vuoden ja 2 kuukauden mittaisen tuomion. Se oli jo tullut sovitetuksi. Valitus korkeimmalle oikeudelle ei tuonut muutosta rangaistukseen.⁸⁵

Juhannuksen alla 1947 Keinonen oli lähettänyt vankilasta kirjeen vaimolleen. Siitä selvisi, että matematiikan opiskelu jatkui yliopistossa. Samoin Keinonen viittasi Kuopion sotilasläänin tarkastaja O. Mäenpään lausuntoon Joensuun sotilaspiiriin päällikölle asekatkenta-tutkimusten päätyttyä: ”Majuri Keinonen ei ole täällä yleensä tehnyt mitään. Koko piirissä on

⁸¹ Vasama 1958, 39. Mannerheim-ristin ritareita olivat majurit Arvo Ahola, Eero Kivelä, Veikko Toivio, Jukka Puustinen, Antti Hänninen, Tauno Viiri, Yrjö Keinonen ja kapteeni Arvo Pentti. Ahola ja Pentti olivat myöhemmin myötävaikuttajina, kun Keinosesta tehtiin puolustusvoimain komentajaa.

⁸² Lukkari 1984, 15–24.

⁸³ Keinonen 1971, 208–211; Keinonen 1977, 20.

⁸⁴ Lukkari 1984, 111–114; Keinonen 1971, 208–213.

⁸⁵ Keinonen 1971, 212–214; Keinonen 1977, 20; Lukkari 1984, 113–114, 234–235, 332–333; Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk.

aikaansaatu vain materiaalikätköjä ja nekin huoltopäällikön toimesta.” Vaimo sai kirjeessä tehtäväkseen hankkia eversti G. E. Artolta tämän lausunnon kirjallisena tulevaa oikeuskäsittelyä varten.⁸⁶

Majuri Yrjö Keinonen oli jatkanut matematiikan opintojaan ollessaan määrättyä ensin Pohjois-Karjalan suojeluskuntapiiriin 2. yleisesikuntaupseeriksi ja sen jälkeen Joensuun sotilaspiiriin järjestelytoimiston toimistoupseeriksi. Hän oli vankilassa asekatkentaepäilyjen vuoksi heinäkuusta 1945 lähtien tasan vuoden. Opinnot saivat vankila-aikana lisäpuhtia, sillä tulevaisuuden näkymät puolustusvoimissa olivat epävarmat. Keinonen anoi vuosien 1946–1948 aikana yhteensä viisi kertaa noin kahden kuukauden pituisen ajan palkatonta virkavapaata keskittyäkseen opintojensa loppuun saattamiseen Helsingin yliopistossa. Virkavapauksien väliin ajoittui myös toinen vankilajakso 29.5.–6.10.1947. Sotilaspiireissä tehty työ oli tuohon aikaan melko verkkaista. Valmistuttuaan filosofian maisteriksi 1948 Keinonen hankki lisäansioita hoitaessaan jonkin aikaa työn ohessa Joensuun tyttökoulun matematiikan opettajan viransijaisuutta. Auskultoinnin Keinonen suoritti Helsingin normaalilyseossa 1953 palvellessaan pääesikunnassa.⁸⁷

Kunnianhimo purkautuu

Sotien jälkeen, kun yleisesikuntaupseerikoulutus vuonna 1946 käynnistettiin uudelleen, todettiin yleisesti tarve puolustushaara- ja aselajiteknilisen koulutuksen tehostamiseen. Vuonna 1948 laati asetekniikan opettaja majuri Alpo Setälä 2.10. päivätyn muistion, jossa esitettiin kurssien järjestelyä siten, että yleisen puolen koulutusta annetaan maa-, meri- ja ilmasotalinjoilla sekä huollon linjalla, sotateknillinen osasto taas jakautuisi tykistö-, jalkaväki-, pioneeri- ja viestilinjaan. Koska ei havaittu olevan tarkoituksenmukaista perustaa jalkaväen omaa linjaa, muutettiin sotateknilliseen osastoon kuuluvan asetekniikan linjan kenttätykistöpainotteinen ohjelma enemmän ampumateknilliseksi, jolloin se palveli paremmin ilmavoimien ja jalkaväen tarpeita.⁸⁸

Sotakorkeakoulussa (SKK) ei siis kaavailuista huolimatta aloitettu erityistä sotateknillisen osaston jalkaväkiteknilistä linjaa. Keinonen oli suorittamansa yliopistollisen tutkinnon

⁸⁶ Yrjö Keinosen kirje 20.6.1947. PK 1962. SARk; Ukkola 1971, 96, 97. Eversti G. E. Arto tunsi Keinosen kesän 1944 taisteluista. Keinosen pataljoona oli ollut alistettuna Arton komentamalle JR 56:lle.

⁸⁷ Yrjö Keinosen kankortin liitelehti. SARk; *Kadettikunta, jäsenet 1921–1955* 1957, 103; opiskelu oli melko yleistä asekatkennästä pidätettyjen joukossa. Opintoja suoritettiin esimerkiksi kauppa- ja korkeakoulussa ja Helsingin yliopiston teologisessa, oikeustieteellisessä sekä maa- ja metsätieteellisissä tiedekunnissa. Vuonna 1946 käynnistyi myös englannin kielen opiskelupiiri. Virkkunen 1976, 118–119.

⁸⁸ Seppälä 1974b, 49 – 60; SKK:n opettajan everstiluutnantti Alpo Setälän muistiot 2.10.1948 ja 11.10.1949. Sotakorkeakoulun sotatekniikan pääopettajan asiakirjat. Sotatekniikan laitos. MpKK; SKK:n opettajakollegio päätti kokouksessaan 30.3.1949, että erillistä jalkaväen teknillistä linjaa ei järjestetä. SKK:n opettajakollegion pöytäkirjat 1934–1954. SKK:n arkisto. T 27089. SARk.

vuoksi kiinnostunut teknillisen linjan suorittamisesta, ja siksi hänet komennettiin keväällä 1949 neljän kuukauden ajaksi raskaiden aseiden ampumatoimintaan liittyvään koulutukseen Kenttätykistörykmentti 2:een. Tässä vaiheessa Keinonen oli anonut lupaa seurata myös Tykistökoulun taktiikan opetusta. Opettajana toimi majuri Kaarlo Leinonen. Aika soveltui ampumaoppiin ja tykistötaktiikkaan tutustumisen ohella hyvin muuhunkin valmentautumiseen SKK:n pääsykokeisiin.⁸⁹

Aseteknilliselle ja viestiteknilliselle linjalle pyrkiville upseereille järjestettiin pääsykokeet syksyllä 1949. Kokeisiin osallistui 44 upseeria. Heistä hyväksyttiin aseteknillinen linja 8:lle (ATO 8) 15 upseeria ja viestiteknillinen linja 3:lle (VTO 3) seitsemän upseeria. Yrjö Keinonen oli ainoa ja siten ensimmäinen tälle uusisisältöiselle, myös jalkaväen upseereille tarkoitettulle linjalle valittu jalkaväen upseeri. Ilmavoimien upseereita oli kaksi, ja loput olivat tykistöaselajeista. He kaikki suorittivat opetussuunnitelman mukaisesti sekä teknillisen että yleisen linjan.⁹⁰

Opettajakollegion pöytäkirjaan oli kirjattu oppilasvalinnan ongelmia. Matematiikan suullisissa tenteissä oli suurimmalla osalla ollut huomattavia vaikeuksia. Majuri Keinonen oli kuitenkin saanut arvosanan 10 sekä suullisessa että kirjallisessa kokeessa. Samoin hän oli paras sotahistorian kokeissa. Sen sijaan taktiikan, sotilasmaantieteen ja kielen kokeissa hän oli keskitasoa. Keinonen saavutti erinomaisten matematiikan arvosanojensa johdosta aseteknillisen linjan pyrkijöistä parhaan pistemäärän. Toiseksi paras oli Keinosta paremmin kadettikurssilla menestynyt kapteeni Reino Pietilä.⁹¹

Keinonen oli syystä tyytyväinen koetulokseen. Hän kertoo muistelmissaan asettaneensa tulevalle kolmen vuoden opiskelujaksolle tavoitteekseen vastata kurssin päättyessä priimus-kysymykseen. Samassa yhteydessä hän toteaa: ”Ensimmäistä kertaa havaitsin sotilaallisen kunnianhimon, laadultaan terveen, saaneen jalansijaa sisimmässäni.” Oppilastoverit niin teknillisellä kuin yleisellä linjalla havaitsivat kurssin aikana Keinosen kunnianhimoisen pyrki- myksen olla kaikessa paras.⁹²

Opinnot alkoivat Liisankadulla 9. tammikuuta 1950. Yleisen linjan opiskelijat aloit- tivat kurssin vasta vuotta myöhemmin. Jo helmikuussa 1950 SKK:n opettajakollegio

⁸⁹ Ibid.; majuri Kaarlo Leinonen laati ja arvosteli tykistötaktiikan osuuden SKK:n pääsykokeisiin. Everstiluutnantti Pentti Lehmuston haastattelu 14.2.2006; Keinonen ei ollut muista upseereista poiketen käynyt kapteenikurssia. Erivapausanomuksella saatettiin hyväksyä esimerkiksi upseerien viestikurssin tai Keinosen tapauksessa akateeminen loppututkinnon suorittanut pääsykokeisiin. Insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläisen haastattelu 20.9.2006.

⁹⁰ Seppälä 1974b, 221–222, 235. Ensimmäinen vuosi oli pelkästään teknillisten aineiden opiske- lua. Toisen vuotena oltiin osittain mukana yleisen linjan harjoituksissa. Kolmantena vuotena oli sama ohjelma yleisen kurssin kanssa. Insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläisen haastattelu 20.9.2006.

⁹¹ SKK:n opettajakollegion pöytäkirja 14.11.1949. SKK:n arkisto. T 27089. SARk.

⁹² Keinonen 1977, 24; samanaikaisesti yleisesikuntaupseerikurssilla olleet kertoivat Keinosella olleen voimakkaan halun olla kaikessa paras. Saavuttaakseen sen hän käytti hyväkseen toisten kurssi- laisten mielestä arveluttavia keinoja. Kenraaliluutnantti Paavo Junttilan ja kenraalimajuri Kalevi Sarvan haastattelu 25.11.2004; everstiluutnantti Auvo Villasen haastattelu 12.2.2006; eversti- luutnantti Pentti Lehmuston haastattelu 14.2.2006; insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläisen haastattelu 26.3.2007.

päätti vapauttaa majuri Keinosen fysiikan ja matematiikan opinnoista ja antaa kummassakin aineessa hänelle arvosanaksi 10.⁹³

Opiskelu SKK:ssa oli vaativaa. Tavanomaisen opiskelun lisäksi opettajat saattoivat määrätä tarpeellisiksi katsomiaan lisätehtäviä. Vuonna 1951 opettajakollegion kokouksessa painotettiin töiden tasapuolista jakamista oppilaiden kesken sekä sitä, että oppilasupseereita ei rasiteta enemmän kuin työn luonne ja taso edellyttää. Koulun johtaja kenraalimajuri Ilmari Karhu otti asian esille siksi, että kevätkaudella 1951 kahden oppilasupseerin opinnot olivat keskeytyneet terveydellisistä syistä. Keinonen, kuten moni muukin häntä ennen tai hänen jälkeensä yleisesikuntaupseerikurssin suorittanut, kritisoi oppilaista turhilta tuntuvia lisätöitä.⁹⁴

Sotakorkeakoulun yleisesikuntaupseerikurssia pidettiin upseerin uralla varsin merkittävänä kilpailutilanteena. Oppilasupseerit tiesivät, että kurssilla menestyminen korreloitui vahvasti myös tulevassa urakehityksessä. Sodan kentillä lähes kaikki keinot olivat sallittuja vihollisen kukistamiseksi. Sen sijaan rauhan aikana ja erityisesti kyseisellä kurssilla oli kurinalaisesti noudatettava annettuja opiskeluohjeita. Akateeminen vapaus oli siinä koulussa vieras käsite. Kiristyneet henkilösuhteet tulivat esiin esimerkiksi Keinosen muistelmissa. Oppilastoverien lausunnot Keinosesta olivat arvostelevia tai neutraaleja, mutta eivät arvostavia.⁹⁵

Keinonen saavutti tavoitteensa ja vastasi ATL 8:n priimuksena priimuskysymykseen kurssin päättäjäsissä tammikuussa 1953. Koko kurssin priimus ja ainoa kiitettävän yleisarvosanan saaja oli kapteeni Niilo Riuttala. Kiittäen hyväksytyjä oli 25 upseeria. Kurssin parhaan diplomityön oli laatinut majuri Keinonen. Opettajakollegio jakoi koulun stipendirahastosta stipendejä 10 upseerille. Suurimmat summat saivat eri opintolinjojen parhaat: kapteeni Niilo Riuttala 40000 markkaa sekä majuri Yrjö Keinonen, kapteeni Kai Sarmanne ja kapteeni Pentti Myyryläinen 35000 markkaa. Lisäksi jaettiin oppilaskunnan ja aselajisäätiöiden stipendejä. Kuntotunnusplaketin saajia oli kymmenen, heidän joukossaan myös Riuttala, Keinonen ja Myyryläinen.⁹⁶

SKK:n apulaisjohtajana toimi eversti Sakari Simelius, sotateknillisen koulutuksen johtajana ja samalla asetekniikan opettajana everstilutnantti Alpo Setälä sekä ampumatekniikan opettajana everstilutnantti Niilo Simojoki. Muista opettajista, jotka tulivat Keinosen myöhäisemmän uran aikana esille, voidaan mainita operaatiotaidon ja taktiikan opettajat everstilutnantti Jorma Järventaus ja majurit Unto Matikainen ja Leevi Välimaa.⁹⁷

Kurssilaisena Keinonen tunsii olevansa kilpailutilanteessa oppilastovereitaan vastaan. Hän ei kernaasti jakanut tietojaan ryhmätöissä ja oli poissa koulusta seitsemän kertaa edeltävänä

⁹³ Opettajakollegion pöytäkirja 21.2.1950. SKK:n arkisto. T 27089. SARk.

⁹⁴ Opettajakollegion pöytäkirja 5.6.1951. SKK:n arkisto. T 27089. SARk; Sotakorkeakoulun kirjelmä 40/sal/20.12.1952 Loppuarvosanat. F 1. SKK:n arkisto. T 23101. SARk; Keinonen 1977, 24–25.

⁹⁵ Keinonen 1977, 24–25; Kalevi Römpötti, ”Yrjö Keinonen oli kiistelty poikkeusyksilö”. *Suomen sotilas* 4/95; Pentti Sainio, ”Yrjö Keinonen komentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978; kenraaliluutnantti Paavo Junttilan ja kenraalimajuri Kalevi Sarvan haastattelut 25.11.2004.

⁹⁶ Opettajakollegion pöytäkirja 16.12.1952 ja 2.1.1953. SKK:n arkisto. T 27089. SARk. Tilastokeskuksen rahanarvokertoimen mukaan stipendit olivat noin 1100 ja 960 euroa. Jos huomioon otetaan silloinen palkkataso, olivat saadut stipendit huomattavan suuria.

⁹⁷ Seppälä 1974b, 205–207; Pentti Sainio, ”Yrjö Keinonen, komentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978.

päivänä. Keinonen kehuskeli nokkeluuttaan vielä Porin prikaatin komentajana toimiessaankin prikaatin nuoremmille upseereille sekä puolustusvoimain komentajana ollessaan adjutantilleen majuri Niilo Palménille.⁹⁸

Yrjö Keinosen tytär Marja Lappi on omissa kirjoissaan tarkastellut asiaa ymmärtäväisemmästä näkökulmasta. Marja Lappi kirjoitti isästään kirjaansa ”Taistelujen ritari” luonnekuvausten, joka osaltaan selvittää SKK:n aikana syntyneitä ristiriitoja: ”Vastakkainasettelutilanteessa hän pyrki saavuttamaan tavoitteet eli voittamaan, mutta ei joustamaan, ei sovitteluun eikä tekemään kompromisseja, jotka inhimillisessä elämässä ovat joskus tarpeen.”⁹⁹

Opettajakollegio piti loppuarvostelukokouksen 16.12.1952. Arkistossa olevassa kollegion pöytäkirjassa ei kuitenkaan ole luonnehdintaa oppilasupseerista. Saman vuoden syyskuussa oli tehty esiarvostelut, joissa luonnehdinnat säilyivät. Kun kurssin priimuksesta kapteeni Riuttalasta sanottiin: ”Vaatimaton ja harkitseva, aloitekykyinen, tehtävissään nopea ja luotettava” ja VTL 3:n priimuksesta kapteeni Myyryläisestä: ”Älykäs ja tarmokas, hyvin kehityskykyinen, vilkas ja iloinen, käytökseltään miellyttävä”, niin majuri Keinosesta todettiin: ”Etevä, kunnianhimoinen, omavaltainen ja häikäilemätön, kunnianhimo saattaa johtaa epäasiallisiin ratkaisuihin. Sopeutumsvaikeuksia.”¹⁰⁰ Kirjattu luonnehdinta oli poikkeuksellisen negatiivinen, ja se ilmensi todella jyrkkää ristiriitaa koulun johdon ja majuri Keinosen välillä. Merkille pantavaa kuitenkin on, että luonnehdinnan ensimmäinen sana oli ”etevä”.

Lopputuloksella Keinosen mielestä erinomainen. Hän oli saavuttanut tavoitteensa. Tosin opettajakunnassa ja oppilastovereiden joukossa oltiin sitä mieltä, että se menestys oli saavutettu kyseenalaisin menetelmin.¹⁰¹ Koulun upseerien ja Keinosen välille syntyi hiertymiä, jotka vaikuttivat myös tulevaisuuteen, kuten myöhemmin ilmenee. Viimeisen vuoden Keinosen kanssa samassa luokassa istunut Kalevi Sarva on kertonut, että sotilasarvoonsa, Mannerheimristin ritariuteen, maisterin oppiarvoon ja fyysiseen ikäänsä pohjaten Keinonen rohkeni toisista opiskelijoista poiketen ylittää huomaavaisuuden rajat asioidessaan opettajien kanssa.¹⁰²

Sotakorkeakoulun aikaa käsiteltiin Keinosen kuoltua Suomen Kuvalehdessä ja Helsingin Sanomissa olleissa artikkeleissa. Haastateltavina olivat Keinoseen varsin kriittisesti suhtautuneet everstit Alpo Setälä ja Niilo Simojoki. Helsingin Sanomien artikkelissa toimittaja Pentti

⁹⁸ Sotakorkeakoulun luokkapäiväkirjat 1950–1952. SKK:n arkisto. Ac 28, 35, 38. T 21369. SARk; Pentti Myyryläinen on kertonut koetta edeltäneen ”pinnaamisen” kiukuttaneen kovasti muita oppilaita. Muiden oli luettava kokeisiin yöaikana koulupäivän jälkeen. Insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläisen haastattelu 26.3.2007; majuri Eero Larkan vastaus aineiston keruulomakkeissa. *Liite 2*; eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; Pentti Sainio, ”Yrjö Keinonen, komentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978.

⁹⁹ Lappi–Lappi 1996, 72; Lappi–Lappi 2000, 48–54.

¹⁰⁰ Opettajakollegion pöytäkirjat 3.9.1952 ja 16.12.1952. SKK:n arkisto. T 27089. SARk; Tilander 2006, 298. Tilander tutki arvosteluasiakirjoja 1977 kenraalimajuri Aapo Savolaisen määräyksestä. Tilander havaitsi, että papereita puuttui ja joihinkin oli tehty muutoksia.

¹⁰¹ Kenraaliluutnantti Paavo Junttilan ja kenraalimajuri Kalevi Sarvan haastattelut 25.11.2004.

¹⁰² Kenraalimajuri Kalevi Sarvan haastattelu 25.9.2004. Sarva istui yleisesikuntaupseerikoulutuksen yleisen osan oppivaiheen Keinosen kanssa samassa luokassa. Myös muut haastatellut oppilastoverit olivat sitä mieltä, että Keinonen ärsytti itsekeskeisellä käytöksellään tietoisestikin nuorempaa opettajakuntaa. Kurssilaisista oli yksi everstiluutnantin, kolme majurin ja muut kapteenin sotilasarvossa. Kaikkiaan kurssilla oli 74 oppilasupseeria.

Sainio toteaa haastattelutietoihin perustuen, että kurssin aikana olisi opettajakollegiossa kahdesti äänestetty Keinosen opiskelijien keskeyttämisestä. Eversti Veikko Vuorela puhuu omassa kirjoituksessaan yhdestä kerrasta. Kollegion pöytäkirjat olivat päätöspöytäkirjoja. Niihin ei kirjattu mahdollisia keskusteluja erottamisesta tai niihin mahdollisesti liittyneitä äänestyksiä.¹⁰³

Lauri Sutela oli käynyt kurssin pari vuotta aikaisemmin. Hän toimi kurssilla pioneeriopin tuntiopettajana. Sutela on kertonut kuulleensa opettajainhuoneessa vakinaisten opettajien keskustelevan siitä, voidaanko ennen kokeita vilpillisesti poissa ollut upseeri nimittää priimukseksi ja onko ylimalkaan hyväksyttävissä hänen oppilaana jatkamisensa. Samaisella yleisesikuntaupseerikurssilla oppilasupseerina ollut everstiluutnantti Lauri Rane kirjoitti *Nootti*-lehden artikkelissa 1969 opettajien pohtineen Keinosen erottamista. Kalevi Sarva muisti senlaatuisia huhuja liikkuneen oppilastoverien keskuudessa. Väitteelle, että myös oppilaskunta olisi epäillyt Keinosen soveltuvuutta yleisesikuntaupseeriksi, ei ole löytynyt asiakirjoista vahvistusta. Jos tällaisia keskusteluja on ollut, ne on käyty yleisen linjan opiskeluvaiheessa, sillä teknillisellä linjalla Keinosen kanssa yhdessä opiskelleet Pentti Lehmusto ja Pentti Myyryläinen eivät muista kuulleensa erottamissuunnitelmista.¹⁰⁴

Suuri osa oppilastovereista ei hyväksynyt sodassa ansioituneen mutta itsekeskeisen Keinosen toimia. Kuvaavaa on, että Keinosen tultua valituksi puolustusvoimain komentajaksi soitti komentopäällikkö kenraalimajuri Matti Hannila Rannikkojääkäripataljoonan komentajalle everstiluutnantti Magnus Haaksalolle Upinniemeen ja ilmoitti tasavallan presidentin päätöksestä. Huoneessa samanaikaisesti ollut pataljoonapupseeri majuri Jaakko Valtanen on kertonut puhelun jälkeen Haaksalon hämmästelleen valintaa ja sanoneen: ”Jos olisi kysytty Sotakorkeakoulun aikaisilta opettajilta tai oppilastovereilta, ei kyllä olisi valittu.” Entisistä oppilastovereista Paavo Junttila sekä Kalevi Sarva ovat yhtyneet täysin ja Pentti Myyryläinen hieman varauksellisemmin Haaksalon lausumaan.¹⁰⁵

Sotakorkeakoulun aika aiheutti säröjä ja jännitteitä Keinosen henkilösuhteisiin. Ne nousivat spontaanisti esiin juoruina ja juttuina 15 vuotta myöhemmin. Aikoinaan Sotakorkeakoulun opettajanakin palvellut eversti Veli Pernaa on analysoinut Keinosen opiskeluaikaa ja

¹⁰³ Heikki Myllö, ”Ristiriitojen kenraali”. *Suomen Kuvalehti* 50/1977; Pentti Sainio, ”Yrjö Keinonen. Komentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978. Sainio oli haastatellut artikkeliinsa everstejä Setälä ja Simojoki. Haastateltujen mukaan opettajakollegio keskusteli asiasta kahdesti. Äänestyksen jälkeen Keinonen sai jatkaa; Veikko Vuorela, ”Keinosen muistelmat karhun palvelus puolustusvoimille”. *Express*, joulukuu 1977.

¹⁰⁴ *Ibid.*; kenraali Lauri Sutelan haastattelu 27.10.2005; *Nootti* 5/1969; kenraalimajuri Kalevi Sarvan haastattelu 17.11.2004; everstiluutnantti Pentti Lehmuston haastattelu 14.2.1006; insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläisen kirjallinen vastaus 11.11.2004. Yrjö Keinosen tyttären käsitys poikkeaa yllä esitetystä. Hän katsoo, että pääasiallinen vastustus oli eräiden ”klikkiytyneiden” kurssikaverien aikaansaannos ennemminkin kuin Keinosen luonteesta ja toimintatavoista aiheutunut ongelma. Lappi perusteli mielipidettään myöhemmin eversti Veli Pernaan arvioilla; Lappi–Lappi 2000, 48–52.

¹⁰⁵ Kenraaliluutnantti Paavo Junttilan haastattelu 25.11.2004; kenraalimajuri Kalevi Sarvan kirjallinen vastaus 17.11.2004; insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläisen kirjallinen vastaus 11.11.2004; kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003; eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004.

oppilasupseerien välisiä suhteita Keinosen tyttärelle: ”Keinosen vastustus ei suinkaan ollut upseerikunnassa kattava, vaan klikkiluonteinen. Päävastustajat olivat nimenomaan Keinosen kurssitovereita.”¹⁰⁶

Kenttäkomentajana

Ampumaoppia ja lähitaistelukoulutusta

Yrjö Keinonen olisi halunnut joukkoihin komentajaksi yleisesikuntaupseerikurssin jälkeen. Koulun opetusjärjestelmään kuului kuitenkin vuoden koejakso ennen yleisesikuntaupseerin arvon myöntämistä. Se merkitsi yleensä siirtoa esikuntatehtäviin esikuntapalvelutaidon syventämiseksi. Teknillisen koulutuksen saanut jalkaväkiupseeri Yrjö Keinonen siirrettiin pääesikunnan jalkaväkiosastolle toimistoiesiupseeriksi tehtäväalueenaan jalkaväkiaseistuksen teknillinen kehittäminen.¹⁰⁷

Jalkaväen tarkastaja, kenraaliluutnantti Kustaa Tapola antoi Keinoselle tehtäväksi tehdä kenttätutkimukset ja kirjoittaa niiden pohjalta kirjanen jalkaväen aseiden tulen tehosta sekä osallistua jalkaväkitoimiston edustajana uuden panssaritorjunta-aseen kehittämiseen. Teoreettisiin laskelmiin ja kenttätutkimuksiin perustuva kirjanen ”Jalkaväen tulen vaikutuksesta” ilmestyi käsketyssä aikataulussa. Teos sisällytettiin aikoinaan muun muassa Sotakorkeakoulun pääsyttökintovaatimuksiin. Tehtäväjakso jalkaväkitoimistossa kesti kaksi ja puoli vuotta. Keinonen piti ajanjaksoa mielenkiintoisena ja haastavana. Työskentelyilmapiiri oli hänen mukaansa myös hyvä.¹⁰⁸

Keinonen suoritti kenttäkokeita tulen tehon mittaamiseksi esimerkiksi Niinisalossa pidettyjen Taistelukoulun ampumaleirien yhteydessä. Keinonen tapasi tällöin kadettikurssitoverinsa kapteeni Toivo Lehmusvirran ja oppi tuntemaan myös kapteenikurssilaisena ampumaleirillä mukana olleen kapteeni Juhani Ruudun.¹⁰⁹

Keinonen oli nuoruudestaan asti tuntenut kiinnostusta nyrkkeilyyn. Hän harrasti lajia sodan aikana alaiensa kanssa pyrkiessään innostamaan heitä fyysiseen harjoitteluun. Pääesikunnassa palvellessaan hänet määrättiin yhdessä Ruotsissa lähitaistelukoulutusta saaneen yliluutnantti Kalevi Hätösen ja kapteeni Kaj Hagelbergin kanssa suunnittelemaan ja johtamaan lähitaistelukoulutuksen kehittämistä.¹¹⁰

Jalkaväen tarkastaja oli Keinosen suorituksiin tyytyväinen, ja siirtyessään reserviin Tapola suositteli tehtävien vaihdon yhteydessä seuraajalleen Simeliukselle, että jo runsaat kaksi vuotta

¹⁰⁶ Lappi–Lappi 2000, 51; SKK:n kurssin käyneistä on tässä yhteydessä todettava, että yleensä saman yleisesikuntaupseerikurssin käyneiden kesken ovat loppuiän ajaksi syntyneet ystävyysuhteet huomattavasti yleisempiä kuin välien lopulliset rikkoutumiset.

¹⁰⁷ Keinonen 1977, 29–30.

¹⁰⁸ Keinonen 1977, 28–31.

¹⁰⁹ Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004.

¹¹⁰ Lammi 2002, 348–349; Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SArk.

esikunnassa palvelut Keinonen pitäisi siirtää pataljoonan komentajaksi ja ylentää everstiluutnantiksi. Alkusyöksystä 1955 tämä suositus toteutui. Keinonen määrättiin pataljoonan komentajaksi Mikkeliin.¹¹¹

Keinosen Sotakorkeakoulusta saama kriittinen henkilöarviointi parani pääesikunnassa Mikkeliin tapahtuneen siirron yhteydessä. Keinonen palveli vajaat puoli vuotta jalkaväki-toimistossa Simeliuksen ollessa jalkaväen tarkastajana. Jalkaväki-toimiston toimistopäällikkö everstiluutnantti Kalle Karttunen laati siirtoon liittyneen henkilöarvostelun. Karttunen kirjoitti: ”Pidän evl Keinosta etevänä upseerina. Hänessä yhtyvät toisiinsa toisaalta laaja sodanajan kokeneisuus ja toisaalta tiedemiehen olemus. Hänellä on erinomaiset edellytykset erityisesti jalkaväen teknillisen puolen kaikinpuoliseen kehittämistyöhön. Sotakorkeakoulun lausuntoon en omasta puolestani voi missään tapauksessa yhtyä. Pidän sitä erheellisenä. Niitä kielteisiä ominaisuuksia, joista SKK:n lausunnossa mainitaan, ei ainakaan sinä aikana, jonka evl K on ollut alaisenani, ole esiintynyt.” Asiakirjan alalaidassa on merkintä: ”Yhdyn 23.1.1956 Kenrl S. Simelius.”¹¹²

Vihdoinkin everstiluutnantiksi

Everstiluutnantti Yrjö Keinonen toimi 6. prikaatin III pataljoonan eli tukipataljoonan komentajana 26.9.1955–31.3.1957 (1.1.1957 alkaen Savon prikaati). Esimiehenä oli eversti Jouko Hynninen. Pataljoonaan kuuluivat kranaatinheitin-, panssarintorjunta- ja ilmatorjuntakomppaniat.¹¹³

Siirto Mikkeliin oli Keinoselle mieluisen. Hän pääsi pitkästä ajasta takaisin kentälle koulutustehtäviin. Keinonen paneutui tehtäväänsä huolella ja perusteellisesti. Ilmatorjuntakomppaniassa joukkueen johtajana ja komppanian päällikkönä toiminut luutnantti Hannu Arovaara on muistellut aikaa kirjoituksessaan 1990-luvulla: ”Ensivaikutelmani evl Keinosesta oli hyvin myönteinen. Hänen ulkonaisesta olemuksestaan sai mielikuvan jäntevästä ja hyväkuntoisesta upseerista. Hän puhui rauhallisesti ja selkeästi. Hän käski määrätietoisesti. Pataljoonan komentajana hän usein korosti alaistensa asiallista käsittelyä ja erityisesti hyvän fyysisen kunnon merkitystä. Kun häneen paremmin tutustui, hän osoittautui myös hyvin kunnianhimoiseksi. Varsinkin hänen johtamiensa joukkojen oli menestyttävä.”¹¹⁴

¹¹¹ Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk; Keinonen 1977, 29–31.

¹¹² Kantahenkilökunnan arvostelu, laadittu 21.1.1956 PE:n jalkaväki-toimistossa everstiluutnantti Yrjö Keinosesta. Kansio 31. YKA; Kalle Karttunen oli taistellut kesällä 1944 pataljoonan komentajana (JR 45) samalla suunnalla joskin eri divisioonassa kuin Keinonen.

¹¹³ Hannu Arovaaran julkaisematon ja päiväämätön kirjoitus ”Mannerheim-ristin ritari, kenraali Yrjö Keinonen, Pataljoonan komentaja Savon Prikaatissa (6.Pr) – puolustusvoimain komentaja” (10 sivua). Arovaara ajatteli julkaista Pertti Salmisen väitöskirjan aiheuttaman kirjoittelun jälkeen jutun Porrassalmi-lehdessä. Hän lähetti kirjoituksen lausuntoa varten kenraali Adolf Ehrnroothille, sillä hän ei tiennyt Ehrnroothin osuudesta Keinosen nimityksiin. Ehrnrooth sanoi myöhemmin Arovaaralle heidän tavatessaan Mikkeliissä: ”Sen parempi, mitä vähemmän sitä asiaa tonkii.” Artikkeliksi jäi julkaisematta. Eversti Hannu Arovaaran haastattelu 18.8.2006.

¹¹⁴ Ibid.

Sodan ajan kokemuksista Keinonen oli oppinut, että alaisten hyvinvoinnista huolehtiminen oli yksi esimiehen tärkeistä tehtävistä. Eräs Savon prikaatin entinen aliupseeri esimerkiksi on muistellut mielihyvällä sitä, että Keinonen pyrki kohentamaan nuorten kanta-aliupseerien asuinolosuhteita. Samoin hän myös keskusteli alaistensa aliupseerien kanssa tavanomaista enemmän. Puhutteluissaan komppanian päälliköille hän painotti, että rangaistukset ja niiden pelko eivät yleensä johda pysyvään tulokseen. Hän käski käyttää positiivisia kannustimia pakkokeinojen sijasta. Kilpailuissa ja sotaharjoituksissa menestyminen oli Keinoselle tärkeää. Kunnianhimo tuli esiin menetelmissä, joita hän käytti menestyksen saavuttamiseksi. Alaisena palvelevien upseerien oli vaikeata hyväksyä näitä komentajansa eettisessä mielessä arveluttavia toimia.¹¹⁵

Lutnantti Arovaara oli hyvä hiihtäjä ja kuului puolustusvoimien hiihtovalmennusryhmään. Keinonen tiedusteli Arovaaralta, voisiko hän liittyä mukaan harjoitteluohjelmaan. Arovaara hyväksyi mielihyvin komentajansa ehdotuksen. Ensimmäisten hiihtoharjoitusten aikana Arovaara havaitsi puutteita Keinosen tekniikassa ja ryhtyi opastamaan Keinosta hiihtotaidon salaisuuksiin. Hiihtotyö jäi kuitenkin poikkeuksellisen etupainoiseksi ja edellytti siksi pitäviä suksia. Yleislakkovuonna 1956 ei järjestetty puolustusvoimain hiihtomestaruuskilpailuja. Puolustusvoimain mitalit jaettiin joukko-osastojen kotiratakilpailujen perusteella. Yllätykseksen Keinonen sai 43-vuotiaiden sarjan mestaruusmitalin, sillä hän oli voittanut prikaatin mestaruuskilpailuissa ylivoimaisesti oman sarjansa. Talvella 1957 Keinonen osallistui ensi kerran Hämeenlinnassa järjestettyihin puolustusvoimain hiihtomestaruuskilpailuihin sijoittuen sarjassaan kuudenneksi. Prikaatin hiihtomestaruuden omassa sarjassaan hän voitti toistamiseen.¹¹⁶

Vastenmielisesti pääesikuntaan

Palvelu joukoissa oli Keinoselle mieleen, ja hän toivoi komentajatehtävien jatkuvan. Alkuvuodesta 1957 tuli kuitenkin tieto siirrosta pääesikunnan aseteknilliseen osastoon panssarivaunutoimiston päälliköksi. Pääesikunnan jalkaväkitöimiston laatimassa henkilöarvostelussa ennen Mikkeliin siirtoa oli erikseen sanottu hänen soveltuvan erinomaisesti jalkaväen teknilliseen kehitystyöhön.

Siirto joukoista pääesikunnan aseosastolle sopi Keinosen mielestä huonosti kunnianhimoisesti virkauraansa suhtautuvalle upseerille. Hän totesikin muistelmissaan: ”Aseosastossa oli ennestään jo homehtumassa neljä virkaiältään vanhempaa everstiluutnanttia ja vain yksi everstin virka”... ”Loppuvaikutelmakseni jäi kuitenkin katkera vakaumus, että urani oli sine töity. Joutuisin hautautumaan taisteluvälineromujen joukkoon. Mutta miksi? Kuka piru oli tämän konnantyön takana? Miksi haluttiin jättää käyttämättä armeijan hyväksi työllä ja hiellä ja sodan kiirastulessa hankittu ammattipätevyuteni ja mitätöidä koko meriitillistäni.”¹¹⁷

¹¹⁵ Hannu Arovaara, ”Mannerheim-ristin ritari, kenraali Yrjö Keinonen, Pataljoonan komentaja Savon Prikaatissa (6.Pr) – puolustusvoimain komentaja”, 2–4; aineiston keruulomake. Kohdat 3.1.–3.8. *Liite 2*.

¹¹⁶ Hannu Arovaara, ”Mannerheim-ristin ritari, kenraali Yrjö Keinonen, Pataljoonan komentaja Savon Prikaatissa (6.Pr) – puolustusvoimain komentaja”, 5–6; Keinonen 1977, 33; Jäppinen 2003, 159.

¹¹⁷ Keinonen 1977, 34–35.

Upseeriluettelosta Keinonen oli laskenut, että ei tulisi saamaan aseosastolla everstin virkaa. Koska hänellä oli yleisesikuntaupseeritutkinnon lisäksi siviilitutkinto, hän omien sanojensa mukaan suunnitteli siirtymistä siviiliin. Näyttää ilmeiseltä, että Yrjö Keinonen tapasi Maalaisliiton Pohjois-Karjalan piirin toiminnanjohtajan kansanedustaja Ale Holopaisen isänsä 74-vuotissyntymäpäivillä helmikuussa 1957. Vuodenvaihteen jälkeen Keinonen oli saanut tietää siirrostaan pääesikuntaan panssarivaunutoimiston päälliköksi, sillä hän otti toimistopäällikkyyden vastaan 1.4.1957. Jonkun aikaa kyseisen tapaamisen jälkeen, Keinonen tapasi puoluesihteerin Arvo Korsimon ja liittyi Maalaisliiton jäseneksi.¹¹⁸ Hänen kadettikurssiltaan olivat monet upseerit siirtyneet siviiliin heti sodan jälkeen.

Keinonen tunsikin olevansa aseosastolla tyhjän panttina. Panssarikalusto oli ikääntynyttä eikä uudishankintoja ollut käynnissä. Hankintamäärärahojen rajallisuuden vuoksi aseosastolla keskityttiin jalkaväen aseiden osalta kehittämään koeammuntavaiheessa olevaa kevyttä sinkoa. Kotimaisen rynnäkkökiväärin suunnittelu oli alkamassa. Käsiasetutkimuksiin liittyen Keinonen vieraili yhdessä kapteeni Mauri Mäkelän kanssa Tanskan ja Sveitsin asehtaissa tutustumassa näiden maiden asetuotantoon.¹¹⁹

Keinonen toimi edelleen Sotilaspsykologisessa seurassa ja Sotatieteellisen seuran sotateknillisessä jaostossa. Virkaansa liittyen hänet määrättiin jäseneksi ydinase- ja ohjustoimikuntaan. Keinonen kävi Teknillisen korkeakoulun ydintekniikan peruskurssin ja kirjoitti Sotatieteellisen seuran vuosijulkaisuun 1958 artikkelin ”Yleiskatsaus ydintaisteluvälineiden nykyiseen kehitysvaiheeseen”.¹²⁰

Tämän puolentoista vuoden jakson Keinonen asui jälleen perheensä parissa Tuusulassa. Jakson päätti komentopäällikkö Jorma Järventauksen puhelinsoitto. Keinosesta tuli jälleen perheestään erillään asuva matkalaukku-upseeri. Hän on kertonut ilmoittaneensa Maalaisliiton puolue toimistoon eronneensa tässä yhteydessä puoluejäsenyydestä.¹²¹

”Nyt pääsen näyttämään”

Vanha ”ulaani” palasi ratsuväkeen lokakuussa 1958. Keinonen oli palvellut Uudenmaan raukkuunarykmentissä 24 vuotta aikaisemmin. Paluu tuttuun, tunnettuun ja maineeltaan erinomaiseen joukko-osastoon komentajaksi hiveli varmaan hänen mieltään. Nyt hänellä

¹¹⁸ *Vakinaisen väen upseeriluettelo* 1.10.1955; Keinonen 1977, 34, 37; Allan Hallila palveli samanaikaisesti aseteknisellä osastolla toimistopäällikkönä ja ylennettiin kenraalikuntaan teknisen puolen upseerina vuonna 1964. Einari Keinonen oli syntynyt 10.2.1883. Siirroista uuteen tehtävään ilmoitettiin yleensä kolme kuukautta aikaisemmin. Keinosen ystävyys näyttää jatkuneen Ale Holopaisen kanssa myöhemminkin, koska hän vielä puolustusvoimain komentajana lähetti Holopaiselle syntymäpäivönnittelut 23.4.1968. Puolustusvoimain komentajan kirjeenvaihto. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk.

¹¹⁹ Yrjö Keinosen nimikirjan ote 2.5.1969. SARk. Matka Tanskan ja Sveitsin asehtaiksiin tehtiin 24.4.–14.5.1958; kenraalimajuri Mauri Mäkelän haastattelu 16.3.2006. Mäkelä oli ATTL 10:n suorittanut jalkaväkiupseeri.

¹²⁰ Yrjö Keinosen ministeri Ahti Karjalaiselle 1.9.1959 lähettämä ansioluettelo. Kansio 18. Ahti Karjalaisen arkisto. KA.

¹²¹ Keinonen 1977, 38.

oli mahdollisuus näyttää kykynsä komentajana. Hevoset olivat vaihtuneet polkupyöriin, ja rykmentistä oli tullut pataljoona. Keinonen oli toiminut jatkosodan hyökkäysvaiheen ajan polkupyöräkomppanian päällikkönä. Jääkärikärjen toiminta hyökkäystaistelussa oli hänelle tuttua. Hän hioi joukko-osastonsa fyysistä kuntoa ja taistelutaitoa samojen periaatteiden mukaan, kuin oli välirauhan aikana kouluttanut taisteluissa sitten kunnostautunutta ”Pinnaa”. Puolentoista vuoden kenttäpalvelu Savon prikaatissa oli antanut uuden komentajan toimiin varmuutta. Hän saattoi nyt Lappeenrannassa jatkaa siitä, mihin Mikkelissä oli jäänyt.¹²²

Rakuunapataljoonan henkilökunta oli huippuluokkaa. Komentaja teki töitä vaivojaan säästämättä. Keinonen kannusti henkilökuntaa ja varusmiehiä motivoimalla, palkitsemalla, hankkimalla kilpailumenestystä ja valmistautumalla huolellisesti koulutustarkastuksiin.

Divisioonatasolla järjestettiin kunkin saapumiserän miehistön kotiutumisen edellä sotaharjoitukset, joihin alueen eri joukko-osastot osallistuivat. Sotaharjoitukset olivat samalla taistelukoulutuksen tason arviointitilaisuuksia. Liikuntakoulutuksen taso 3. divisioonassa mitattiin esimerkiksi Oltermannin hiihdossa. Keinonen suhtautui erittäin vakavasti joukkonsa menestymiseen. Hän kehotti käyttämään sotaharjoitus- ja kilpailumenestyksen saavuttamiseksi vilpillisiä keinoja. Tapaukset herättivät hämmennystä oman koulutushenkilökunnan keskuudessa.¹²³

Eräs esimerkki oli Keinosen johdettavaksi määrätty 3. divisioonan sotaharjoitus Savitai-paleella. Rakuunoista perustetun pataljoonan komentajana toimi kapteeni Kalevi Hätönen ja tulenjohtokomentajana yliluutnantti Uolevi Anthoni Lappeenrannan toisesta joukko-osastosta eli Karjalan tykistörykmentistä. Tulenjohtokomentajan laatiessa saamansa tehtävän mukaisesti hyökkäyksen tulisuunnitelmaa harjoitusta johtava Keinonen sanoi Hätöselle, että nyt koukataan. Tulenjohtokomentajan tietämättä pataljoona lähti liikkeelle Keinosen ohjeiden mukaan. Sodan ajan kokemuksensa perusteella ja teknillisen linjan suorittaneena upseerina ja harjoituksen johtajana Keinosen olisi pitänyt muistaa, miten tärkeätä oli saada epäsuora tulituki mukaan hyökkäykseen. Toisella kerralla koukkaus ”harjoitusalueen rajaa hipoen” toi manööverivoiton rakuunoille. Keinosen entinen esimies, Savon prikaatin komentaja eversti Hynninen valitti Keinosen sotaharjoitustempuista divisioonan komentajalle. Divisioonan komentaja kenraaliluutnantti Kai Savonjousi antoi harjoituksen johtajalle nuhteet puolueellisesta toiminnasta.¹²⁴

Urheiluharrastuksen myötä Keinonen tutustui Kanta-aliupseerikoulussa palvelemaan yliluutnantti Kyösti Jäppiseen. Jäppinen oli puolustusvoimien eturivin hiihtäjiä ja suunnistajia. Keinonen lenkkeili yhdessä Jäppisen kanssa. Heidän välilleen syntyi läpi elämän jatkunut

¹²² Keinonen 1977, 39–40.

¹²³ Aineiston keruulomake. Kohta 2.8. Kunnianhimo ja oman joukon menestyminen todettiin erittäin merkittäväksi. Samaa mieltä oli 51 vastaajaa, erimieltä oli vain 2 vastaajaa. Itsekeskeisyys tulee esille myös kohtien 3.1.–3.8. vastauksissa. *Liite 2*; everstiluutnantti Aulis Kemppaisen haastattelu 19.7.2006; osastosihteeri Lasse Hämäläisen haastattelu 5.5.2006; Keinonen viljeli sanontaa, että ”kaikki keinot ovat sallittuja asetetun tavoitteen saavuttamiseksi”. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

¹²⁴ Kenraalimajuri Uolevi Anthonin haastattelu 21.1.2004; osastosihteeri Lasse Hämäläisen haastattelu 5.5.2006; aineiston keruulomakkeen vastauksissa oli kertomuksia Keinosen epärehellisestä käyttäytymisestä. Kohdat 3.1–3.8. *Liite 2*.

pysyvä ystävyysuhde, sillä heidän luonteistaan löytyi samaa peräänantamattomuutta, ehdottomuutta ja kunnianhimoa urheilumenestyksen suhteen.¹²⁵

Lappeenrannan vaiheeseen ajoittuu myös Hakkapeliitat-elokuvatoimikunnan puheenjohtajuus. Toimikunnan työn tuloksena valmistui suomalaisen ratsuväen historiasta kertova elokuva ”Suomalainen ratsuväki 1500-luvulta nykypäivään”. Filmi oli ratsuväessä palvelleiden antama lahja Suomen kouluille nuorison maanpuolustushengen vahvistamiseksi. Dokumenttifilmin teko alkoi Keinosen johtamana vuonna 1959.¹²⁶

Rakuunapataljoonan komentajana ollessaan Keinonen lähetti kauppa- ja teollisuusministeri Ahti Karjalaiselle 1.9.1959 päivätyyn Hyvä Veli -kirjeen, johon oli Karjalaisen pyynnöstä liitetty Keinosen ansioluettelo. Käsin kirjoitettu kirje kuuluu seuraavasti: ”Lähetän pyynnöstäsi tiedot oheisena. Ei liene ollut kysymys upseeriarvosteluista, jotka ao esimies antaa aina siirron yhteydessä. Nämä arvostelut lähetän tarvittaessa mielelläni. (Ne ovat keskimäärin erittäin hyvät.) Puolueterveisin Yrjö Keinonen.” Sinuttelumuotoon kirjoitetun kirjeen liite oli hyvin yksityiskohtainen luettelo kunniamerkeistä, kurssimenestyksistä, ulkomaanmatkoista, urheilumerkeistä ja kirjoituksista sisältäen jopa Sakari Simeliuksen nimellä julkaistun, mutta Keinosen kirjoittaman artikkelin Tekniikan Maailmassa.¹²⁷

Juha Myyryläinen muistaa olleensa nuorukaisena isänsä elokuvatuottaja Unto Myyryläisen autossa matkalla Lappeenrannasta Haminaan. Yrjö Keinonen ja Unto Myyryläinen tunsivat toisensa jo sotien ajalta. Keinonen tiesi, että Johannes Virolainen oli Unto Myyryläisen sukulainen. Keinonen pyysi ”Hakkapeliitta-elokuvan” teossa mukana ollutta Myyryläistä puhumaan Virolaiselle hänen virkauransa edistämisen puolesta. Virolaisen tietoon tuli saattaa Keinosen lukeneisuus ja erinomaisuus.¹²⁸

Everstiluutnantti yritti siis vuonna 1959 itse edistää virkauraansa Maalaisliiton poliittisten johtomiesten kautta vielä sen jälkeenkin, kun oli ilmoittanut eronneensa puolueen jäsenyydestä. Jos Keinonen Maalaisliiton Kankaanpään puoluekokoukseen kesällä 1958 osallistussaan¹²⁹ oli vielä harkinnut siviiliin siirtymistä, niin Lappeenrannassa piti puoluesuhteiden olla taakse jäänyttä elämää.

Palvelusaika rakuunakomentajana kesti pari vuotta. Syksyllä 1960 jalkaväen tarkastaja kenraaliluutnantti Ali Koskimaa suoritti alaisissaan joukko-osastoissa koulutustarkastuksen. Rakuunapataljoona selvisi tarkastuksesta erinomaisin arvosteluin. Tieto hyvistä tuloksista

¹²⁵ Majuri Kyösti Jäppisen haastattelu 26.9.2003.

¹²⁶ Keinonen 1977, 39–40; Hakkapeliitat-elokuvatoimikunnan puheenjohtajuus 1959–1963. Elokuvan lopullinen nimi oli ”Suomalainen ratsuväki 1500-luvulta nykypäivään”. Yrjö Keinosen nimikirjaote 2.5.1969. SARk; yhteensä 24 merkkihenkilöä allekirjoitti vetoimuksen varojen hankkimiseksi Hakkapeliitat-filmille. Kansio 28. YKA. Allekirjoittajina olivat esimerkiksi kenraalimajurit Gustaf ja Adolf Ehrnrooth. Molemmat Ehrnroothit ja Keinonen esiintyvät kukin kyseisessä elokuvassa. Kopio filmistä on tutkijalla.

¹²⁷ Yrjö Keinosen kirje Ahti Karjalaiselle 1.9.1959. Kansio 18. Ahti Karjalaisen arkisto. KA. Liiteluettelossa oli pieniä epätäsmällisyyksiä. Keinonen ei ollut kiväärilinjan priimus Kadettikoulussa. Sotakorkeakoulussa hän oli ainoastaan aseteknillisen linjan priimus; Salminen 1995, 346; Keinonen 1977, 31.

¹²⁸ Everstiluutnantti Juha Myyryläisen haastattelu 5.8.2004 ja kirje 14.8.2005.

¹²⁹ Keinonen osallistui epävirallisena osanottajana Maalaisliiton Kankaanpään puoluekokoukseen kesällä 1958. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23.3.2006.

välittyi Keinosen mukaan Koskimaan raporttoimana puolustusvoimain komentajalle Sakari Simeliukselle.¹³⁰ Koulutustarkastus osoitti, että Keinonen oli kouluttanut pataljoonansa hyvin ja sopi edelleen vaativiin, itsenäisiin tehtäviin.

Ritariveljeys vahvistuu

Siirto Porin prikaatin komentajaksi Turkuun marraskuun puolivälissä 1960 merkitsi samalla ylennystä everstiksi vuoden 1961 alkupuolella. Divisioonan komentajana toimi Mannerheim-ristin ritari, kenraaliluutnantti Adolf Ehrnrooth, joka 1930-luvulla oli ollut Uudenmaan rakuunarykmentissä koulutusupseerina ja sotien jälkeen rykmentin komentajana. Turun kasarmilla sijainnut Keinosen esikunta oli vain kilometrin päässä Sirkkalan kasarmilla sijainneesta divisioonan esikunnasta. Kahden rakuunan välillä vallitsi hyvä yhteisymmärrys heti alusta alkaen. Olihan heillä yhteinen filmiprojektikin meneillään.¹³¹

Ehrnrooth piti Mannerheim-ristin ritariutta erittäin korkeassa arvossa. Turussa vaikuttivat ennen Keinosen saapumista Ehrnroothin lisäksi myös kaksi muuta ritaria, everstiluutnantti evp Arvo Ahola ja ekonomi, reservin kapteeni Ilmari Honkanen. He työskentelivät talouselämän puolella. Ehrnroothin toimenpitein kadetti- ja ritariveljet, aseatkennästä samanaikaisesti pidätettyinä olleet Arvo Pentti ja Yrjö Keinonen tapasivat toisensa ja ystävystyivät lähemmin.¹³²

Porin prikaatin koulutus- ja järjestelytoimiston päällikkö Toivo Lehmusvirta tunsikin kunnianhimoisen kadettitoverinsa. Hän muisti muutaman vuoden takaa Keinosen puheet Niinisalon ampumakentällä. Keinosen otettua vastaan prikaatin komentajan tehtävät oli viesti sama: ”Kuule Topi, tehdään Porin prikaatista Suomen paras joukko-osasto. Sen jälkeen minusta tulee kenraali ja puolustusvoimain komentaja.” Tärkeänä välineenä tässä työssä oli varusmiesten palvelusmotivaation nostaminen. Tavoitteeksi asetettiin menestyminen kaikissa kilpailuissa. Kilpailumenestyksen kautta pääsi julkisuuteen, ja se toi tunnettavuutta. Urheilumenestyksen luomisessa olivat Lehmusvirran lisäksi tärkeitä henkilöitä prikaatin liikuntakasvatus- ja tiedotusupseeri kapteeni Paavo Louekari ja liikuntakasvatusalipseeri ylikersantti Lauri Musakka.

¹³⁰ Keinonen 1977, 40.

¹³¹ Keinonen teetätti Rakuuna-ristin esimerkkiä seuraten Porin prikaatille oman joukko-osastoristin ja antoi juhlallisessa tilaisuudessa risti numero 1. Adolf Ehrnroothille. Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; kouluihin ja nuorisokäyttöön tehdyt elokuvakopiot valmistuivat Keinosen ollessa jo puolustusvoimain komentaja. Valokuva ratsuväkielokuvan kopioiden luovutustilaisuudesta 4.12.1965. Lappi–Lappi 2000.

¹³² Everstiluutnantti Veikko Pentin haastattelu 23.3.2006; Arvo Pentti ja Keinonen olivat kadettiaikana olleet eri joukkueissa. Pentti oli tullut valituksi eduskuntaan Maalaisliiton edustajana, ja Keinonen alkoi pitää yhteyttä nousevaan poliittiseen vaikuttajaan. Keinonen sanoi Lehmusvirralle, että ”Pentti pärjää politiikassa ja hoitaa minut eteenpäin”. Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; Ahola, Honkanen ja Pentti olivat samanaikaisesti esimerkiksi vielä 28.6.1968 rouvineen vieraina Keinosen kesämökillä. Ote Marja ja Seppo Lapin hallussa olevasta oikeudenkäyntimateriaalista; Keinonen kertoi Vesteriselle, että yhteistyö Arvo Pentin kanssa tiivistyi 1962, kun tästä oli tullut puolustusministeri. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

Komentaja antoi tehtävän ja tavoitteet. Alaiset valitsivat menetelmät ja hankkivat resurssit asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.¹³³

Lappeenrantaan rakennettu mallitukikohta oli saanut kiitosta koulutustarkastuksessa. Myös Turkuun valmistettiin vakioharjoitusradat. Peruskoulutuskauden jälkeen pidettiin koulutustarkastus. Prikaatin esikunta käski, mitkä asiat oli hallittava. Parhaalle yksikölle annettiin viikko kuntoisuuslomaa. Myös kouluttajat saivat tämän vapaan. Koulutusralli oli kova. Keinonen kierteli kentällä ja maastossa aikaisempia komentajia aktiivisemmin. Hän tarkasti, että annetut käskyt koulutuksen tehostamisesta oli otettu käyttöön. Varusmiesesimiehet olivat innostuneita, kun prikaatin komentaja kävi itse harjoituksia seuraamassa antaen heti myös palautetta näkemästään. Keinonen hallitsi erinomaisesti yksittäisten jalkaväkitaistelijoiden kouluttamisen sekä taistelutekniikan komppania- ja pataljoonatasolla. Sen sijaan esimerkiksi viestimiesten tai kranaatinheitinmiesten aselajikoulutuksesta hän ei ollut kiinnostunut.¹³⁴

Yrjö Keinonen loi nopeasti ystäviensä avustamana kontakteja ympäröivään yhteiskuntaan ja sen vaikuttajiin. Mannerheim-risti ja osallistuminen asekätkentään olivat arvostettavia asioita Varsinais-Suomessa. Talouselämä, esimerkiksi Turun Osuuskauppa ja sen toimitusjohtaja Sipi Siljanmäki, tukivat maakunnan omaa prikaattia urheiluväline- ja edustuspukihankinnoissa. Nuoret miehet, erityisesti hyväkuntoiset urheilijat, pyrkivät kilvan palvelukseen Porin prikaattiin.¹³⁵

Keinonen vaali esimerkillisellä tavalla vanhoja kunniakkaita ”porilaisperinteitä” pitäessään henkeä kohottavia puheita sotilaille ja reserviläisille. Keinonen oli erinomainen puhuja, ja hän osasi käyttää sopivia ylistyssanoja kannustuspuheissaan. Varusmiehet pitivät kiitoksista, joita Mannerheim-ristin ritari joukoilleen jakoi. Erään ankarissa sääoloissa pidetyn sotaharjoituksen jälkeen Keinonen myönsi kaikille harjoituksiin osallistuneille varusmiehille kuntoisuusloman. Harjoituksesta palvelushelpotusten vuoksi pois hakeutuneet saivat konkreettisen opin. Yhteishenkeä kohottivat myös prikaatin edustusurheilijoiden menestykset ja alueellista julkisuutta saaneet Turun konserttisalissa järjestetyt henkiset kilpailut. Kuten Lappeenrannassa myös Turussa menestyjät kiiteltiin rivin edessä ja koko joukolle tarjottiin pullakahvit kannustuspuheineen.¹³⁶ Menestys aiheutti kollegoissa kademieltä, vaikka samanlaisia kannusteita olisivat voineet käyttää muutkin komentajat.

Virkapaikalla olon suhteen Keinonen noudatti liukuvuutta. Hänen mielestään komentaja ei ollut sidottu esikunta-aikaan. Urheiluharrastus, juuri hankittu kesämökkitontti ja

¹³³ Toivo Lehmusvirta oli palvellut koko sodan jälkeisen ajan Turussa. Hänellä oli hyvät suhteet eri urheiluseuroihin ja ympäröivään yhteiskuntaan. Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; lääkintäkenraalimajuri Timo Sahin haastattelu 9.8.2005. Sahi palveli Porin prikaatissa varusmiehenä 1962–1963.

¹³⁴ Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; dosentti Touko Perkon haastattelu 26.1.2005. Perko palveli varusmiehenä Porin prikaatissa 1961–1962; Keinonen 1977, 43–44; Uudenmaan prikaatissa silloin palvellut Gustav Hägglund sai Keinoselta sotaharjoituksen yhteydessä hyvää ohjausta pataljoonan johtamistoiminnassa. Porin prikaatissa vänrikkinä palvellut Kari Hietanen piti Keinosta erinomaisena pataljoonan taistelun kouluttajana. Aineiston keruulomakkeilla annetut vastaukset. Kohdat 1.7. ja 3.8. *Liite 2*.

¹³⁵ Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004.

¹³⁶ Lääkintäkenraalimajuri Timo Sahin haastattelu 9.8.2005; everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; Ruotuväki 6.5.1963.

Helsingissä asuva perhe vaativat oman aikansa. Jo Lappeenrannan ajalta oli kantautunut tietoja komentajan vilkasliikkeisyydestä Helsingin suuntaan. Toisaalta, kun perhe asui muualla, oli aikaa tehdä iltatöitä. Porin prikaatin esikunnassa oli ohje vastata yhteyttä ottaville komentajan olevan maastontiedustelussa tai koulutusta seuraamassa. Divisioonan komentaja ilmeisesti tuskastui poissaoloihin, sillä hän antoi suullisen huomautuksen Keinoselle tämän luvattomasta virkapaikalta poissa olon johdosta.¹³⁷

Kenraaliluutnantti Ali Koskimaa suoritti 1962 Porin prikaatissa koulutustarkastuksen. Tieto tarkastuksesta saatiin noin kuukautta aikaisemmin. Alkoi kova valmistautuminen tarkastukseen. Keinonen tunsi Koskimaan tarkastusjärjestelmän Lappeenrannan ajoilta ja kertoi, mitä asioita pitää erityisesti harjoitella. Tarkastuspaikoilla etukäteen suoritettun valmentautumisen jälkeen toteutettu tarkastus oli ”teatteria”. Varusmiehille oli luvattu runsaasti lomaa, jos kaikki menee hyvin. Tarkastusta käytännössä johtanut pääesikunnan koulutusosaston päällikkö eversti Paavo Halttu esitti tarkastuksen keskeyttämistä, varsinkin kun selvisi, että aseet oli kohdistettu annettujen ohjeiden vastaisesti juuri ennen ammuntaa. Ampujat oli lähetetty radalle ennen tarkastajien antamaa lupaa. Tarkastajana mukana ollut pääesikunnan jalkaväki-osaston päällikkö eversti Mikko Sisto sai kuitenkin ylipuhuttua Koskimaan jatkamaan tarkastusta. Tarkastuskertomuksen kirjoitti aikaisempi Porin prikaatin komentaja eversti Sisto.¹³⁸

Varsinais-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan parhaiden urheilijoiden värväminen, pitkät harjoitteluleirit, urheilijoiden palkkaaminen väliaikaisiksi kouluttajiksi ja jopa reserviläisten käyttö puolustusvoimain mestaruuskilpailuissa suututtivat muiden joukko-osastojen komentajat. Pääesikuntaan kantautuneiden valitusten vuoksi laadittiin koulutusosastossa käsky, joka kielsi tämänkaltaisen vinosuuntauksen. Puolustusvoimain komentaja ja yleisesikunnan päällikkökin käsittelivät tätä kysymystä kokouksessaan elokuussa 1963. Kenraaliluutnantti Aatos Maunula kirjasi päiväkirjaansa: ”Kateuttako?”¹³⁹

Keinonen otti käyttöön ennakkoluulottoman tavan selvittää varusmiesesimiesten tunteuksia. Hän kirjoitutti joidenkin saapumiserien kotiutuvilla varusmiesesimiehillä nimettömästi laadittuja kertomuksia: ”Havaintojani varusmiespalvelusajalta; etuja ja varjopuolia”. Keinonen keräsi vastauspaperit itselleen näyttämättä niitä edes koulutustoimiston päällikölle.¹⁴⁰ Tällaisten tiedustelujen avulla komentaja oli tietoinen varusmiestensä mielialoista ja kokemuksista. Ajantasainen tieto saattoi olla osasyynä siihen, että Keinonen ollessaan

¹³⁷ Keinonen oli käsenyt alaistensa antaa virheellisen ilmoituksen hänen todellisesta olinpaikastaan niin Lappeenrannassa kuin Turussa; jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin haastattelu 15.1.2003; everstilutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; everstilutnantti Juha Myyryläisen kirje 14.8.2005.

¹³⁸ Everstilutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; kenraaliluutnantti Mikko Siston haastattelu 14.1.2004. Kapteeni Mikko Sisto oli toiminut Maasotakoulun koulutusupseerina Keinosen ollessa kadettina ja oli ollut Porin prikaatin komentajana 1958; Vrt Sinerma 1981, 377–378.

¹³⁹ Kenraaliluutnantti Erkki Setälän haastattelu 13.9.2004. Keinonen sai tietää, että Setälä toimiesaan pääesikunnan koulutusosaston päällikkönä oli ollut valmistelemassa kirjelmää ja haukkui Setälän siitä syystä. Heidän välinsä eivät korjautuneet myöhemminkään; Aatos Maunulan päiväkirja 23.8.1963, T 22595/1. SARk; Sinerma 1981, 377–378.

¹⁴⁰ Keinonen 1977, 44; everstilutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; samantapaisia kyselyjä tehtiin esimerkiksi 2. prikaatissa. Siellä negatiivista palautetta saaneet komppanianpäälliköt hävittivät epämieluisat vastaukset. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

puolustusvoimain komentajana nopeutti valmistelun alla olleiden uudistusten käyttöönottoa. Upseerikokelaiden ja ryhmänjohtajien laatimat anonyymit kirjoitukset olivat olleet myös eräänlaisia mielipidemittauksia.

Eversti Keinonen julkaisi Porilainen-lehdessä loppuvuonna 1962 varsin perusteellisen ja syvällisen kirjoituksen otsikolla ”Sotilaallisesta kurista sodan ja rauhan aikana”. Kirjoituksessa hän lainaa esimerkiksi eversti Edward Lyman Musonin kirjoitusta ”Leadership for American Army leaders”. Kirjoituksessa käydään läpi alaisten sitouttamista kurin noudattamiseen sen sijaan, että kuri perustuisi rangaistuksen pelkoon.

Tärkeimmät niistä peruspäämääristä, joihin kurin avulla Keinosen mukaan pyritään, ovat seuraavat: yksilön on tarvittaessa oltava valmis uhraamaan itsensä kokonaisuuden edun vuoksi; kunkin yksilön on säilytettävä paikkansa taisteluryhmyksessä; jokaisen yksilön on suoritettava kaikki annetut tehtävät parhaalla mahdollisella tavalla; yksilön ja joukon on tarvittaessa toteltava hänestä tai joukosta järjettömiltäkin tuntuvia käskyjä vakuuttuneena siitä, että johtaja tuntee kokonaistilanteen ja toimii yhteisen edun hyväksi; yksilön ja joukon on silloin, kun johtajalla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa asioiden kulkuun, oma-aloitteisesti toimittava johtajan tahdon mukaisesti.¹⁴¹

Artikkelin lopussa Keinonen luetteli seuraavat hyvän esimiehen ominaisuudet: noudattaa itse esimerkillisesti kuria; hoitaa ammattitaidolla ja vakavasti omat velvollisuutensa; on tarmokas, päättäväinen, oikeudenmukainen ja maltillinen; viljelee tervettä huumoria; osoittaa alaisiaan kohtaan aina kiintymystä; huolehtii alaisistaan ja pyrkii kaikin keinoin luomaan joukkoonsa yritteliään, innostuneen hengen; huolellisesti valmisteltu ja hyvin läpiviety koulutus on parasta kasvatusta kuriin.¹⁴²

Kirjoitus oli ajatuksiltaan hyvin edistyksellinen. Keinonen oli koonnut siinä yhteen sodanaikaisten sekä rauhanaikaisten komentajatehtäviensä kokemukset. Artikkelissa oli monia samoja asioita, joita Reserviupseerikoulussa opetettiin tuleville joukkueen johtajille vielä 1990-luvun lopulla leadership-johtamisperiaatteista.

Ruotuväki teki alkuvuodesta 1964 Helsingissä katukyselyn, mikä on Suomen tunnetuin joukko-osasto. Vastaajat tunsivat nimeltä parhaiten Porin prikaatin.¹⁴³ Eversti Keinonen oli onnistunut erinomaisesti joukko-osastonsa esille nostamisessa.

Yrjö Keinonen kirjoittaa muistelmissaan tavanneensa presidentti Kekkonen ensi kerran Rauman seudulla järjestetyssä suuressa sotaharjoituksessa syksyllä 1963. Keinonen toimi tällöin keltaisen puolen komentajana. Presidentti Kekkonen päiväkirjamerkintöjen mukaan Keinonen osallistui presidentti Kekkonen kanssa samaan hirvijahtiin syksyllä 1962. Osallistuja oli ilmeisesti Ake Keinonen. Yrjö Keinosen omaisetkaan eivät tunteneet taustoja kyseisen hirvijahdin järjestäjästä tai Kekkonen päiväkirjaan merkittyjen pääjohtaja Erkki Aallon ja Keinosen yhteydenpidosta.¹⁴⁴

¹⁴¹ Keinonen 1962, 6–10.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ *Ruotuväki* 12.2.1964.

¹⁴⁴ Keinonen 1977, 46; *Urho Kekkonen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 511; Lauri Sutela kertoman mukaan Aalto ja Keinonen olisivat olleet puuhaamassa Maalaisliiton ja kokoomuksen vaaliliittoa presidentinvaaleissa 1962. Matti Lukkari, ”Kenraali johon luotettiin, kenraali Lauri Sutelan haastattelu”. *Kylkikirauta* 1/2002; presidentin päiväkirjassa on merkintä 8.4.1962, jonka mukaan

Joukko-osaston komentajana Keinonen oli parhaimmillaan. Hänen toimensa herättivät ärtymystä perinteisin menetelmin toimineissa joukko-osaston komentajissa. On kuitenkin todettava, että he eivät olleet yhtä aloiterikkaita ja aktiivisia. Keinosen perhe ei ollut mukana Mikkeliissä, Lappeenrannassa eikä Turussa. Aktiivinen komentaja saattoi suunnata koko energiansa palvelustehtäviensä hoitoon, liikuntaan ja yhteiskuntasuhteisiin. Keinonen hankki esimerkiksi ennen vuoden 1963 sotaharjoitusta itselleen SKK:n entisiä karttajarjoituksia ja opettajien tarkasteluraportteja. Erityisen tarkkaan Keinonen tuntui perehtyneen majuri Olavi Lopmerin kahdenkymmenen sivun mittaiseen muistioon, jossa tarkasteltiin prikaatin puolustustaistelua.¹⁴⁵ Rauman sotaharjoituksessa hänen johtamansa joukko kykeni torjumaan sinisten hyökkäykset. Tosin tämänkin harjoituksen myöhemmin Helsingissä järjestetyssä arviointitilaisuudessa Keinonen sai moitteita vastuualueen sivurajan luvattomasta ylittämisestä.¹⁴⁶

Keinonen viihtyi Turussa. Muistelmissaan hän toteaa: ”Porin prikaatin 3 vuotta kestänyt komentajakauteni oli sotilasurani loistavimpiin kuuluvaa aikaa.”¹⁴⁷

Hämentäviä piirteitä

Nimitys syksyllä 1963 Uudenmaan sotilasläänin komentajan tehtävään oli tulevan puolustusvoimain komentajan kannalta parempi vaihtoehto kuin mitä olisi ollut Panssariprikaatin komentajan tehtävä. Keinosta oli suunniteltu kummallekin paikalle. Uudenmaan sotilasläänin komentajana ja Helsingin varuskunnan päällikkönä Keinonen sai halutessaan tuntumaa protokollaan ja ulkomaisiin sotilasasiamiehiin sekä kokemusta operatiivisesta yhteistoiminnasta laivaston, merivartioston ja rannikkotyökistön kanssa. Tehtävä tarjosi oivallisen tilaisuuden myös suullisen kielitaidon harjoitteluun.¹⁴⁸

Otettuaan vastaan sotilasläänin komentajan tehtävät Keinonen kävi vuoden 1964 keväällä sekä Ylimmän päällystön opetustilaisuus 3:n että totaalisen maanpuolustuksen kurssin. Kenraalimajuriksi Yrjö Keinonen ylennettiin ennen kyseisten kurssien alkua 7.2.1964.¹⁴⁹

Ylimmän päällystön opetustilaisuus pidettiin Sotakorkeakoulun tiloissa 31.3.–18.4.1964. Pääesikunnan operatiivinen osasto oli valmistellut kurssin sisällön yleisesikunnan päällikön ja päämajamestarin tarkassa valvonnassa. Operatiivisen osaston päällikkönä oli eversti Leevi Välimaa. Luonteeltaan hieman särmikäs Välimaa oli eräs kyvykkäimmistä operatiivisen alan upseereista. Hänellä oli ollut mielipideristiriitoja Keinosen kanssa jo ollessaan opettajana Keinosen

Aalto oli ollut presidentin luona kertomassa demarien ja kokoomuksen hankkeesta Kekkosen seuraavaa uudelleenvalintaa vastaan. Hirvijahtikaveri voi olla myös Siemensin toimitusjohtaja Ake Keinonen, vaikka Kekkosen päiväkirjassa sanotaan, että ”eversti ampui hirven”. *Urho Kekkosen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 511.

¹⁴⁵ ”Taktiikan karttajarjoituksen n:o 2/I/MSL 27 tarkastelua (Prikaatin puolustus)”. Sotakorkeakoulu, Helsinki 25.11.1961. Kansio 8. YKA.

¹⁴⁶ Eversti Jyri Paulaharjun tiedonanto 31.12.2003. Mielialat kyseisessä tilaisuudessa olivat Keinosta vastaan.

¹⁴⁷ Keinonen 1977, 41.

¹⁴⁸ Keinonen 1977, 46–47; Keinonen aloitti englannin kielen opiskelun suullisen kielitaitonsa parantamiseksi. Marja Lapin tiedonanto 31.8.2006.

¹⁴⁹ Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969. SARk.

yleisesikuntaupseerikurssilla sekä esikuntapäällikkönä divisioonan esikunnassa Turussa.¹⁵⁰

Opetustilaisuuden aikana kurssilaisilla teetettiin kaksi koulutyötä sekä järjestettiin usean päivän mittainen sotapeli. Keinosta lukuun ottamatta osanottajat olivat everstejä. Osallistujiksi oli valittu sodan ajan armeijakunnan komentajiksi sijoitettuja maavoimien upseereita sekä eri puolustushaarojen ja aselajien vaativimpia tehtäviä hoitavia upseereita. Sotapelivaiheessa oli käytettävissä laaja asiantuntemus strategisen tason ongelmia ratkottaessa.¹⁵¹

Sotapelin henkilösijoituksissa juuri ylennyksen saanut kenraalimajuri oli virkaiältään vanhimpana määrätty Etelä-Suomen Armeijan komentajaksi. Keinonen joutui siten pelin aikana tekemään armeijan komentajan päätöksen ennalta laaditun ongelmallisen tilanteen pohjalta. Keinonen ei ollut erityinen operaatiotaidon tai taktiikan taitaja. Hänen vahvuuksiaan olivat teknilliset asiat ja koulutus. Selviytyäkseen tehtävästään epävarmuutta tunteva Keinonen komensi Uudenmaan sotilasläänin esikunnan pari nuorempaa yleisesikuntaupseeria avukseen ratkaisua laatimaan, sillä kurssilla aikaisemmin pidetyt koulutyöt eivät olleet onnistuneet Keinonselta kovin hyvin. Välimaa eväsi kuitenkin avustajien tulon, sillä tehtävä oli tarkoitettu ratkaistavaksi yksin ja toimivan esikunnan avustamana. Tilanne oli sen verran ”tulenarka”, että siihen ei haluttu perehdyttää ulkopuolisia. Keinonen yritti udella ratkaisua Välimaan apulaiselta majuri Juhani Ruudulta. Keinosen toistamaan kysymykseen Ruutu vastasi: ”Tiedät yhtä hyvin kuin minäkin, että tuollaisiin kysymyksiin ei vastata.” Ruutu ei katsonut voitavansa kertoa, minkä suuntainen päätös tulisi tehdä, vaikka jo aiemmalta palvelusuraltaan tunsikin Keinosen.¹⁵²

Harjoituksen myöhäisemmässä vaiheessa Keinosen päätöstä arvioidessaan Välimaa arvosteli ja täydensi Keinosen ratkaisua. Tuore kenraalimajuri menetti tässä vaiheessa malttinsa ja ilmoitti kaikkien kurssilaisten kuullen, että tämä on viimeinen kerta, kun eversti häntä arvostelee, liittäen mukaan vielä kritiikin Välimaan toiminnasta häntä kohtaan Sotakorkeakoulussa. Muistelmissaan Keinonen ei halunnut muistella kokemuksiaan kurssilla, jonka oppilaista puolet ylennettiin myöhemmin kenraaleiksi. Kurssilaisina ja samalla kuuntelemassa Keinosen purkauksesta olivat esimerkiksi everstit Matti Hannila, Carl Olof Lindeman, Lauri Sutela ja Unto Matikainen.¹⁵³

Noin kuukautta myöhemmin Keinonen osallistui Totaalisen maanpuolustuksen kurssille numero 12. Kurssin oltermanniksi valittiin arkkipiispa Martti Simojoki. Kurssilla oli vahvoja

¹⁵⁰ Kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004; everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004.

¹⁵¹ ”Suunnitelma ylimmän päällystön opetustilaisuus 3:n ohjelmaksi”. Pääesikunnan operatiivisen osaston laatima asiakirja 17.1.1963. PE op-os. YPO 3:n aineistoa 1964. Dk 3 sal. T 26965. SARK; Pentti Airio, ”Ystävyystestä puhuttiin, mutta hyökkäykseen varauduttiin”. *Sotilasaikakauslehti* 2/2006.

¹⁵² Ruutu oli tavannut Keinosen ollessaan oppilaana kapteenikurssilla. Keinonen oli tuolloin toiminnut epärehellisesti Ruudun suhteen. Kenraalimajuri Juhani Ruudun kirjallinen tiedonanto sekä haastattelu 2.5.2004; ”Suunnitelma ylimmän päällystön opetustilaisuus 3:n ohjelmaksi”. Pääesikunnan operatiivisen osaston laatima asiakirja 17.1.1963. PE op-os, YPO 3:n aineistoa 1964. Dk 3 sal. T 26965. SARK.

¹⁵³ Keinonen 1977, 46–47. Keinonen ei mainitse kurssia muistelmissaan. Mahdollisesti se johtuu siitä, että hän ei menestynyt kurssilla kovin hyvin. Koulutöistä ja armeijan komentajan päätöksestä tuli moitteita. Myöskään Marja Lapin kirjoissa 1996 ja 2000 ei ole mainintaa kyseisestä ylimmän

vaikuttajia ja aikaisempia tuttuja, kuten esimerkiksi poliitikoista eduskunnan puhemies Kau-no Kleemola ja pankinjohtaja Ahti Karjalainen. Sotilaita olivat edustamassa Keinosen lisäksi hänen Sotakorkeakoulun aikainen ampumatekniikan opettajansa, eversti Niilo Simojoki, Kadettikoulun aikainen joukkueen johtaja eversti Olavi Lehti ja kaksi kadettitoveria, professori Paavo Koli ja everstiluutnantti Lars Heinrichs.¹⁵⁴

Keinonen istui maanpuolustuskurssilla samassa pöydässä metsäneuvos Paavo Jokisen kanssa. Jokinen ihmetteli sitä, että Keinonen oli kurssilla poissaolevan tuntuinen osallistumatta erityisemmin mielipiteenvaihtoon kenenkään kanssa. Ainoastaan Hämeenlinnaan tehdyn vierailun aikana Keinonen keskusteli vilkkaasti Jokisen kanssa. Keskustelut eivät kuitenkaan koskettelleet puolustusvoimia. Jokinen ei havainnut Keinosen pitäneen yhteyttä erityisemmin kehenkään kurssilaiseen. Muut upseerit eversti Riuttalan johdolla olivat hyvinkin aktiivisia kontakteissaan ja keskusteluissaan kaikkien kurssilaisten kanssa.¹⁵⁵

Rannikkotyökistön valmiuskysymykset kuuluivat sotilasläänin komentajalle. Keinonen kävi tutustumassa raskaan rannikkotyökistöpatteriston kertausharjoitukseen Hästö-Busön linnakesaarella. Keinonen saapui saarelle yhteysaluksella. Hangon rannikkopatteriston komentaja everstiluutnantti Aarre Kurki, joka oli ollut Keinosen kanssa samalla yleisesikuntaupseerikurssilla, määräsi yliluutnantti Juhani Niskan yhteysupseeriksi. Niska meni laiturille ottamaan vastaan sotilasläänin komentajaa. Kurki oli sanonut, että Keinonen saa kyllä tutustua harjoitukseen, mutta hän ei Keinosta ota vastaan, vaan keskittyy johtamaan harjoitusta. Keinonen jäi laiturille odottamaan, tulisiko harjoituksen johtaja ilmoittautumaan. Kotvan odoteltuaan hän pyysi Niskaa istuutumaan viereensä ja alkoi kertoa itsestään sekä haastatella Niskaa tämän tulevaisuudensuunnitelmista. Nuorta yliluutnanttia ihmetytti, että vieras kenraali kertoi hänelle kaikki meriittinsä ja sanoi, olevansa niin hyvä, että hänen pitäisi jo olla puolustusvoimain komentaja.¹⁵⁶

Keinonen teki sotilasläänin komentajana ollessaan epäselviä tai totuuden vastaisia matkalaskuja ja oli antanut poikkeuksellisia ajo-ohjeita varusmieskuljettajalle. Selvitykset olivat menneet eduskunnan oikeusasiamiehen tietoon. Keinosen nimittäminen puolustusvoimain komentajaksi aiheutti kuitenkin sen, että asian tutkinta lopetettiin.¹⁵⁷

päällystön opetustilaisuudesta; kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu, 2.5.2004; kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2004; Keinosen toimintaa pidettiin kenraalin arvoisen upseerin käyttäytymiselle sopimattomana. Samalla kurssilla olleita everstejä on mainittu siksi, että heidän kanssaan Keinonen oli komentaja-aikanaan tekemisissä muita kurssilla olleita enemmän.

¹⁵⁴ Totaalisen maanpuolustuksen kurssin 2/64 (20.5. – 9.6.1964) osanottajat. Maanpuolustuskurssien toimisto. MpKK.

¹⁵⁵ Metsäneuvos Paavo Jokisen haastattelu 8.5.2006.

¹⁵⁶ Eversti Juhani Niskan haastattelu 4.3.2005.

¹⁵⁷ Eduskunnan oikeusasiamies Risto Leskinen kertoi huhtikuussa 1969 näistä epäselvyyksistä professori Puntilalle. L. A. Puntilan päiväkirja 28.4.1969. Kansio 233. KA; myös eduskunnan oikeusasiamiehen toimistossa 1960-luvulla työskennellyt asessori Kalervo Artema kertoi näistä tutkimuksista 24.11.2005.

III Poikkeuksellinen valintaprosessi

Puolustusvoimain komentajan toimenkuva ja kandidaatit

Itsenäinen vallankäyttäjä

Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden presidentit, puolustusvoimain komentaja ja arkkipiispa ovat maamme korkeimmat virkamiehet. Tasavallan presidentin oikeuksiin kuuluu muun muassa heidän nimittämisensä. Asianomainen ministeri valmistelee nimityksasian, joka käsitellään ensin hallituksessa ja sen jälkeen esitellään valtioneuvoston istunnossa tasavallan presidentin päätettäväksi. Kandidaatteja on yleensä yhdestä kolmeen. Hallitusvastuussa olevat poliittiset puolueet tai muut sidosryhmät voivat vaikuttaa nimityskysymyksiin hallituksessa olevien ministerien kautta. Virkaa aikaisemmin hoitanut henkilö voi myös yrittää sanoa oman sanansa seuraajakysymykseen.

Tasavallan presidentillä oli Hallitusmuodon 30 §:n nojalla myös ylipäällikölle kuuluva valta. Presidentti toimii aina valtion päämiehenä, mutta hän voi luovuttaa määrätyissä tilanteissa ylipäällikkyyden toiselle henkilölle. Presidentti Kekkonen oli ilmoittanut puolustusvoimien edustajille vuonna 1960, että hän tulisi mahdollisessa sodassa luopumaan ylipäällikön tehtävästä. Tämä tarkoitti sitä, että presidentti Kekkosella oli passiivinen asema puolustusvoimien suhteen, ja se edellytti presidentin erityistä luottamussuhdetta komentajan virkaa hoitavaan upseeriin.¹⁵⁸

Puolustusvoimain komentaja toimi välittömästi tasavallan presidentin alaisena valtakunnan sotilaallisen käskynvallan haltijana. Kaikki puolustusvoimien eri osat ja viranomaiset olivat vuonna 1952 hyväksytyt asetuksen mukaan komentajan alaisia.¹⁵⁹ Puolustusministeriön ja pääesikunnan hallinnollisten vastuiden selkeyttämiseksi pääesikunnan oikeustoimiston

¹⁵⁸ Jyrängin määrittelyn mukaan: ”Passiivinen asema merkitsee sitä, että puolustusvoimain johtaminen, sotilaskäskyasiain ratkaiseminen – lukuun ottamatta pidätettyjä asioita – halutaan lähes tyystin jättää puolustusvoimain komentajalle. Näissä oloissa presidentti luonnollisesti pyrkii pitämään huolen siitä, että puolustusvoimain komentajan virassa on henkilö, johon hän voi luottaa, ja jolle hän voi lähes kokonaan jättää ratkaisuvallan sotilaskäskyasioissa.” Jyräni 1967, 228–229; reserviin jääneistä kenraaleista Ilmari Armas Eino Martola säilytettiin vakinaisen väen upseeriluettelossa ylipäällikön määräyksestä. Vuoden 1955 luettelossa Martola oli kenraalimajuri ja vuoden 1985 luettelossa jalkaväenkenraali. Vakinaisen väen upseeriluettelot 1.10.1955 ja 1.1.1985.

¹⁵⁹ Asetus Puolustuslaitoksesta 31.10.1952.

päällikkö asessori Olavi Korte oli laatinut 16.3.1956 muistion, jossa tehtäväjakoja eriteltiin.¹⁶⁰

Puolustuslaitosta koskevan asetuksen 5 §:ssä lueteltiin puolustusvoimain komentajan tehtävät:

Ensimmäiseksi tehtäväksi oli merkitty ”johtaa ja valvoa puolustusvoimain puolustusvalmiuden valmistelua, ylläpitämistä ja kehittämistä tarkoittavaa toimintaa ja antaa tätä koskevia käskyjä tai ohjeita puolustusvoimain johtaville viranomaisille sekä tehdä aloitteita maan puolustusvalmiuden kehittämiseksi muiden hallinnonhaarain alalla”. Kenraali Simelius toteutti tämän ensimmäisen momentin määräämää tehtävää tunnontarkasti; tasavallan presidentin kannalta katsoen ehkä liiankin tarkasti ja jossain määrin toimivaltansa rajoja ainakin presidentin mielestä ylittäen, sillä tulo- ja menoarvioasiat kuuluivat puolustusministeriön toimivallan piiriin. Useat komentajat olivat kuitenkin katsoneet oikeudekseen lausua mielipiteensä puolustusbudjetista.¹⁶¹

Puolustusneuvosto oli puolustusvoimien johdolle keskeinen väylä pyrittäessä edistämään puolustusvalmiuteen liittyviä asioita muilla hallinnon aloilla.

Toisena tehtävänä asetuksen mukaan oli ”pitää huolta yhteistoiminnasta puolustusvoimain eri osien kesken”. Määritelmä oikeutti puolustusvoimain komentajan järjestämään koko puolustusvoimat kattavia valmiusharjoituksia tai valtakunnallisia sotaharjoituksia. Puolustushaarakomentajien ja aselajitarkastajien sekä kenraalikunnan kokouksissa käsiteltiin yhteistoiminta-asioita. Lisäksi komentaja teki tarkastusmatkoja eritasoisiiin esikuntiin, varikkoihin ja joukko-osastoihin. Valmiusasiat ja yhteistoimintakysymykset olivat keskeisellä sijalla tämänkaltaisilla matkoilla.

Kolmantena tehtävänä oli ”käsitellä ja ratkaista puolustusvoimia koskevat sotilaskäskyasiat, mikäli ne eivät ole tasavallan presidentin päätettäviä tai uskottu muulle viranomaiselle”. Tärkeimmät näistä sotilaskäskyasioista olivat operatiiviset asiat, koulutusasiat, aktiivipalveluksessa olevien ja reserviläisten henkilöasiat kuten ylennykset, palkitsemiset ja henkilösijoituskysymykset, kurinpitoasiat, sielunhoitoa koskevat asiat ja tiedotusasiat. Lisäksi komentajan tehtäviin kuului ulkomaisten sotavoimien kehityksen seuraaminen ja yhteydenpito niihin. Tämä kolmas tehtäväkenttä oli varsin laaja käsittäen kaikki sotavalmiuteen liittyvät kysymykset liikekannallepanovalmiudesta ja salaisimmista operaatiosuunnitelmista aina tiedotusvälineiden edustajille annettuihin haastatteluvastauksiin.

Neljäs tehtävä oli ”esitellä tasavallan presidentille ne puolustusvoimain sotilaskäskyasiat, nimitys- ja muut henkilöasiat, joiden ratkaisu kuuluu tasavallan presidentille ja joiden esittely ei kuulu muulle viranomaiselle”. Tämä tehtäväkohta tarkoitti kabinettiesittelyjä presidentille. Esittelyjen asialistalla oli lähes aina ylennysasioita. Lisäksi kuukausittain toteutetut esittelyt antoivat komentajalle mahdollisuuden kertoa ylipäällikölle muistakin puolustusvoimien ajankohtaisista asioista. Vastaavasti presidentti saattoi kysellä mieltään painavista aiheista

¹⁶⁰ Olavi Korte, ”PM Puolustusvoimain komentajan ja puolustusministeriön toimivallan rajat”. 16.3.1956. Puolustusvoimain komentajan arkisto. PE; Rytkölä 1967, 7–22.

¹⁶¹ Presidentti Kekkonen kielsi puolustusvoimien johdon määrärahakritiikin ”myllykirjeellään” elokuussa 1965. Hänen mielestään puolustusministerin tehtävä oli hankkia varat budjettineuvottelujen yhteydessä. Sotilaiden tuli tyytyä myönnettyihin resursseihin. Vasta lokakuussa 1975 presidentti salli, että puolustusvoimain komentaja voi julkisesti arvostella puolustusbudjettia. Sutela 1995, 48.

komentajan mielipidettä tai pyytää lisäselvityksiä ajankohtaisiin kysymyksiin.

Viides tehtävä oli ”ratkaista puolustuslaitoksen henkilöasiat, mikäli niiden ratkaisua ei ole pidätetty tasavallan presidentille tai uskottu muulle viranomaiselle”. Puolustusvoimain komentajalla oli varsin diktatoriset oikeudet päättää koko palkatun henkilökunnan kysymyksistä. Vain nimitykset korkeimpiin virkoihin kuuluivat puolustusministeriön toimialaan, kuten myös palkkakysymykset ja budjettiasiat.

Kuudentena kohtana todettiin ”Puolustusvoimain komentajan esikuntana on pääesikunta, joka samalla puolustusministeriön alaisena toimii tämän ministeriön toimialaan kuuluvan hallinnon keskusvirastona”.

Puolustusvoimain komentajan vahva asema oli poikkeuksellista verrattuna naapurimaihin. Useimmissa maissa puolustusministerin rooli oli merkittävämpi valtion päämiehen ja asevoimien komentajan välissä.

Puolustusvoimien tehtävät

Komentajan viranhoito pohjautui luonnollisesti puolustusvoimien tehtäviin. Puolustuslaitosasetuksessa 1960 oli säädetty puolustusvoimille rauhan ajan tehtävät. Sodan ajan tehtävien määrittely tapahtui pari vuotta myöhemmin. Puolustusneuvosto määrittäi 28.9.1962 puolustusvoimille ohjeelliset tehtävät puolueettomuuden suojaamiseen ja sodan ajalle. Luottamuksellisessa asiakirjassa oli viisi pääkohtaa.¹⁶² Puolustusneuvoston hyväksymä asiakirja virallisti aikaisemmin ”harjoitustöiksi” kutsutut salaiset ja henkilösalaiset asiakirjat valtakunnan alueen puolustamisesta puolueettomuutta suojattaessa tai sodan aikana.¹⁶³

Ensimmäinen kohta oli puolustuslaitosasetuksen mukainen rauhanaikainen koulutus ja valmiustehtävä. Siinä oli erikseen mainittu tehtäviksi rauhan aikana sotilaskoulutus, ruumiillisen kunnon harjoittaminen ja maanpuolustustahdon kohottaminen, valmistautuminen valtakunnan puolustamiseen, laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustaminen ja osallistuminen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen.

Toinen kohta oli uusi. Siinä määrättiin erikseen laadittavien suunnitelmien pohjalta valtakunnan puolueettomuuden suojaamiseksi järjestettävästä valvonnasta, alueloukkauksirikkomusten ennalta ehkäisemisestä sekä alueellisen koskemattomuuden turvaamisesta. Aluevalvonnasta annettiin asetus vuonna 1963 ja sen pohjalta vahvistettiin puolustusministeriössä ohje valtakunnallisen alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi.¹⁶⁴

Kolmas kohta oli kaikkein keskeisin ainakin sotilaiden ajatuksissa. Siinä määrättiin puolus-

¹⁶² Puolustuslaitosasetus 4.2.1960 ”Puolustusvoimain tehtävät”. Sakari Simeliuksen päiväkirja. T 23601/4. SARk; Visuri 1994, 161–163, Puolustuslaitosasetukseen tehtiin useita pieniä muutoksia muutoksia ja täydennyksiä esimerkiksi 17.2.1961, 29.6.1961, 27.10.1961, 26.1.1962, 22.3.1963, 13.3.1964, 26.6.1964. Luku ”Maanpuolustuksen johto ja yleisjärjestelyt”, Liite 2. *Maanpuolustuksen perusteet* 1968.

¹⁶³ Puolustus suunnitelmien valmistumista on käsitelty yksityiskohtaisesti puolustusvoimien historioteoksessa. Vesa Tynkkynen, ”Puolustusjärjestelyt”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974*. 2006, 434–465.

¹⁶⁴ *Yleiset ohjeet valtakunnan alueellisen koskemattomuuden turvaamisesta*. Puolustusministeriö 1967.

tusvoimien sodan ajan tehtäviksi liikekannallepano, sotajoukon varustaminen ajanmukaisella materiaalilla sekä valtakunnan alueen puolustaminen ja kauttakulun estäminen niin, että oma toimintavapaus voitiin säilyttää sekä kansakunnan elinmahdollisuudet turvata. Varustamistehtävä tavallaan määräsi puolustusvoimain komentajan kantamaan vastuun ajanmukaisen sotavarustuksen riittävydestä. Simelius tulkitsi kohdan niin, että hän saattoi sen perusteella kritisoida materiaalihankintoihin myönnettyjen varojen määrää.

Neljänneksi määrättiin rauhan aikana ylläpidettävä valmius sellaiseksi, että tarvittavat toimet voidaan välittömästi ja viivytyksettä aloittaa.

Viidenneksi kirjattiin, että puolustusvoimien on annettava muille maanpuolustukseen osallistuville viranomaisille niiden tarvitsemaa tukea.

Valinnan vaihtoehdot

Puolustusvoimat tarvitsi ajan henkeen sopivan luotettavan upseerin, jonka olisi kyettävä yllä esitettyjen tehtävien hoitamisen lisäksi luomaan luottamukselliset suhteet neuvostoasevoimiin. Puolustusvoimain komentajan valinnan valmistelu kuului puolustusministerille. Puolustusministeri Pentin tuli löytää mies, joka parhaalla mahdollisella tavalla osaisi johtaa puolustusvoimien kehittämistä. Presidentti Kekkonen ei kysynyt kenraali Simeliuksen ehdokasta, mutta hän ei ollut ennenkään uutta komentajaa valittaessa kysellyt aikaisemman komentajan suosikkia.

Kenraalikuntaan kuuluivat 29.7.1965 virkaikäjärjestyksessä seuraavat upseerit:

kenraaliluutnantit Koskimaa, A. W. A. (19.7.1906)

Maunula, A. A. (23.2.1906)

Järventaus, J. J. (1.7.1911)

Kopra, T. T. (11.5.1906)

Pennanen, A. (6.11.1903)

Arimo, A. R. T. (23.4.1908)

Hirva, R. E. (20.10.1906)

Artola, R. E. (10.10.1907)

Korhonen, A. O. (9.1.1911) ja

kenraalimajurit Peura, E. V. (7.6.1906)

Saukkonen, T. S. (15.8.1906)

Koppinen, V. V. (31.3.1910)

Leinonen, K. O. (15.3.1914)

Halttu, P. O. (4.6.1914)

Ilmola, P. (21.5.1911)

Keinonen, Y. I. (31.8.1912)

Lennes, O. U. (2.9.1906)

Turkki, R. J. (5.9.1913)

Sisto, M. J. (22.3.1915)

Hannila, M. S. (10.8.1915)

Somerkari, V.-P. (24.3.1914)

Hallila, A. T. (16.10.1917).¹⁶⁵

Eversti Yrjö Keinonen oli ylennetty kenraalikuntaan 7.2.1964. Hän oli silloin fyysiseltä iältään kolmanneksi nuorin. Häntä nuorempia olivat vuonna 1914 syntyneet Paavo Halttu ja Kaarlo Leinonen. Keinosen jälkeen ylennetyistä kesällä 1965 kenraaleina palvelevista olivat Yrjö Keinosta nuorempia Reino Turkki, Mikko Sisto, Matti Hannila, Ville-Poju Somerkari ja Allan Hallila. Puolet kenraaleista oli käynyt Kadettikoulun 1920-luvulla ja muut Keinosta lukuun ottamatta ennen talvisotaa. Keinonen valmistui Maasotakoulusta kesällä 1943.¹⁶⁶

Puolustusvoimien upseereista julkaistiin aikoinaan kahden tai kolmen vuoden välein ilmestyvä virkaiän perusteella laadittu ”Vakinaisen väen upseeriluettelo”. Luetteloita tutkimalla havaitsee, että Yrjö Keinosen ansiokas toiminta kesän 1944 viivytystaistelussa pataljoonan komentajana ja edelleen Uudenmaan rakuunapataljoonan komentajana edesauttoivat tavantomaista nopeampia ylennyksiä majuriksi ja everstiksi. Keinonen oli itse tyytymätön everstiluutnanttiylennyksen viipymiseen, mutta verrattaessa Keinosen ylenemisnopeutta samana päivänä majuriksi ylennetyn Leevi Välimaan ylennysnopeuteen ei voida puhua pitkästäkään viiveestä. Välimaa oli käynyt kolme vuotta aikaisemmin Sotakorkeakoulun ja ollut koko kurssin priimus. Hänet ylennettiin everstiluutnantiksi vain kaksi kuukautta Keinosta aikaisemmin. Kuukautta myöhemmin majuriksi ylennetty Mikko Sisto oli saanut everstiluutnanttiylennyksen jo 16.5.1955 tultuaan nimitetyksi Haminassa sijainneen jääkäripataljoonan komentajaksi.¹⁶⁷

Kenraaliylennysvaiheessa Yrjö Keinonen ohitti koko joukon virkaiältään vanhempia everstejä, jotka myöhemmin ylennettiin kenraaleiksi. Tällaisia olivat muun muassa jo 1958 everstiksi ylennetyt Mikko Sisto, Carl-Olof Lindeman, Matti Hannila ja Ville-Poju Somerkari sekä 1959 everstiksi ylennetty Kauko Pöyhönen. Tasapuolisuuden vuoksi on todettava, että Reino Arimo ja Jorma Järventaus oli ylennetty kenraalikuntaan samalla tavoin lukuisten ansiokkaasti palvelleiden everstien ohi.¹⁶⁸

Kesällä 1965 kenraalikuntaan kuuluneista pääosalla oli joukko-osastokokemuksen lisäksi varsin vankka kokemus palvelusta eri esikunnissa esikuntapäällikkönä tai osastopäällikkönä pääesikunnassa. Keinosen lisäksi vain Antti Pennaselta ja Olli Korhoselta puuttui kokemus vaativista rauhan ajan esikuntatehtävistä. Antti Pennanen, Kaarlo Leinonen, Yrjö Keinonen, Reino Turkki ja Allan Hallila eivät olleet palvelleet yhtymätason esikunnassa sodan aikana. Jalkaväkiupseerit olivat Veikko Koppista, Mikko Sisto ja Ville-Poju Somerkaria lukuun ottamatta toimineet sodassa jalkaväkipataljoonan komentajana.¹⁶⁹

Kenraalikunnan meriittejä tutkittaessa havaitaan, että Mannerheim-ristin ritareita joukossa oli vain yksi eli Yrjö Keinonen. Antti Pennaselle oli kenraaleista ainoana myönnetty

¹⁶⁵ ”Kenraalikunta 29.7.1965”. Pääesikunnan henkilötoimisto laati puolustusministerin adjutanttin Veikko Rusasen pyynnöstä kesällä 1965 luettelon kenraalikunnasta. Puolustusministeri Pentti käytti tätä asiakirjaa hyväkseen laatiessaan komentajaehdokkaista eri kriteerein pisteytetyn vertailutaulukon. Luettelo lähetettiin takaisin pääesikuntaan 5.8.1965 puhtaaksi kirjoitettuna. Sakari Simeliuksen päiväkirjan liitteet. T 23601/8. SARk.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ *Vakinaisen väen upseeriluettelo* 1.10.1955.

¹⁶⁸ *Vakinaisen väen upseeriluettelo* 1.10.1955, 1.2.1960, 15.8.1964.

¹⁶⁹ ”Kenraalikunta 29.7.1965”. Simeliuksen päiväkirjan liitteet. T 23601/8. SARk; *Kadettiupseerit* 1985.

sodan aikana Vapaudenristin ritarikunnan ensimmäisen luokan vapaudenristi (VR 1). Toisen luokan vapaudenristin (VR 2) olivat saaneet kahdesti – toisella kerralla tammenlehtien kera (VR 2 tlk) – Ali Koskimaa, Jorma Järventaus, Eskil Peura ja Veikko Koppinen. Lähes kaikille oli myönnetty sodan ajan ansioista VR 2.¹⁷⁰

Sotakorkeakoulun kursseillaan kiitettävän yleisarvosanan olivat saaneet Reino Arimo, Reino Hirva, Paavo Halttu, Reino Turkki, Matti Hannila, Ville-Poju Somerkari ja Allan Hallila. Kahta poikkeusta lukuun ottamatta muilla oli yleisarvosanana kiittäen hyväksytyt. Antti Pennanen oli suorittanut vain komentajakurssin. Oman opintosuuntansa parhaita yleisesikuntaopseerikursseilla olivat olleet Aatos Maunula, Matti Hannila, Paavo Halttu, Yrjö Keinonen, Reino Turkki ja Allan Hallila.¹⁷¹

Osalla kenraaleista oli opintosuorituksia myös korkeakouluissa. Ali Koskimaa oli suorittanut alemman oikeustutkinnon, ja Kaarlo Leinonen oli lainopin kandidaatti. Reino Arimolla oli tutkintosuorituksia Kauppakorkeakoulussa ja hän oli opiskellut myös Zürichin Teknillisessä korkeakoulussa. Yrjö Keinonen oli filosofian maisteri ja Ville-Poju Somerkari valtiotieteiden maisteri. Allan Hallila oli diplomi-insinööri, ja Reino Turkki oli opiskellut kansainvälistä politiikkaa Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa.¹⁷²

Kielitaidon arvioiminen on melko vaikeaa, koska puolustusvoimissa ei ollut vielä silloin käytössä kielitutkintojärjestelmää. Kielitaito merkittiin henkilöasiakirjoihin oman ilmoituksen perusteella. Suuntaa antavina olivat pakollinen ruotsin kielen kielitutkinto ja sotilasopetuslaitoksissa saadut vieraan kielen arvosanat. Luetteloa tutkimalla voidaan arvioida Kaarlo Leinosen ja Reino Arimon olleen kielitaidoltaan parhaita. Arimo oli ollut stipendiaattina Sveitsissä ja Leinonen sotilasasiamiehen apulaisena Tukholmassa, pääesikunnan ulkomaanosaston päällikkönä sekä sotilasasiamiehenä Washingtonissa. Jorma Järventaus oli ollut talvisodankäynnin opettajana Saksan itärintamalla neljä kuukautta loppuvuodesta 1942. Ylipäätään puolustusvoimien silloisen johdon kielitaito ei ollut kovinkaan hyvä. Kansainvälisiä kontakteja oli ollut lähinnä vain saksalaisten kanssa sodan aikana. Sodan jälkeen kontaktit ulkomaalaisiin olivat olleet melko vähäisiä.¹⁷³ Kenraalit osasivat saksaa, kun olisi pitänyt osata englantia tai venäjää. Puolustusvoimien vieraitten kielten koulutusjärjestelmä oli tuolloin ajastaan jäljessä. Kielten opiskelu oli virkaurakursseilla pakollista kaikille, mutta tuloksissa ei päästy kovin pitkälle.¹⁷⁴

Yllä olevat tiedot perustuvat pääesikunnan henkilötoimiston laatimaan asiakirjaan. Kyseisen asiakirjan perusteella puolustusministeri Pentti laati valtioneuvoston istuntoa varten erilaisin kriteerein laaditun pisteytetyn vertailutaulukon.¹⁷⁵ Taulukon puutteena oli se, että siinä ei hyödynnetty ihmistuntemusta eikä arvioitu valinnan kohteena olleiden palvelusuran monipuolisuutta tai turvallisuuspoliittisia valmiuksia.

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid.; Jorma Järventauksen nimikirjan ote 22.7.1966. SARk.

¹⁷⁴ Suomen marsalkka Mannerheimin testamenttaamilla varoilla saatettiin joitkin upseereita kouluttaa vuosittain ulkomailla.

¹⁷⁵ Taulukkoa ei eri arkistoissa suoritetuista etsinnöistä huolimatta ole löytynyt. Taulukko oli laadittu sellaisin painoituksin, että Järventaus, joka ei ollut ylioppilas, jäi häntäpäähän. Eversti Veikko Rusasen haastattelu 14.4.2003.

Sakari Simelius jarrumiehenä

Sakari Simeliuksen pitämät päiväkirjat ovat erittäin keskeistä aineistoa tutkittaessa tapahtumaketjua, joka johti Yrjö Keinosen valintaan puolustusvoimain komentajaksi. Simelius toimi Sotakorkeakoulun johtajan apulaisena lähes koko sen ajan, kun Keinonen opiskeli yleisesikuntaupseerikurssilla. Huhtikuussa 1952 Simelius siirrettiin Taistelukoulun johtajaksi Tuusulaan. Ampumatekniikan opettajana toimi samanaikaisesti Simeliuksen lähisukulainen everstiluutnantti Niilo Simojoki.

Sotakorkeakouluvaiheessa Simelius tutustui Keinoseen. Simeliuksen ja Keinosen tiet yhtyivät uudelleen Simeliuksen ottaessa vastaan jalkaväen tarkastajan tehtävät pääesikunnassa 30.3.1955. Keinonen oli siirretty yleisesikuntaupseerikurssin jälkeen alkuvuodesta 1953 pääesikunnan jalkaväkitoimistoon. Kenraali Tapola oli aikanaan todennut Simeliukselle, että Keinonen pitäisi siirtää joukkoihin ja ylentää everstiluutnantiksi.¹⁷⁶

Simelius oli tyytyväinen majuri Keinosen työpanokseen, kuten myös siirron myötä Keinosesta uuden henkilöarvostelun kirjoittanut jalkaväkitoimiston toimistopäällikkö everstiluutnantti Kalle Karttunen.¹⁷⁷

Puolitoista vuotta Mikkelissä palveltuaan Keinonen siirrettiin 1.4.1957 vastoin tahtoaan pääesikunnan aseteknilliseen osastoon panssarivaunutoimiston päälliköksi. Keinosen ilmoitautuessa pääesikunnassa Simelius totesi Keinoselle, että siirto ei ollut hänen valmisteleman, ja suosittelee Keinoselle uran luontia aseosastossa. Vaikka Keinonen suhtautui muistelmissaan kriittisesti Simeliukseen, olivat Keinosen siirrot 6. prikaatiin, Uudenmaan rakuunapataljoonaa ja Porin prikaatin komentajatehtäviin Simeliuksen jalkaväentarkastajana ja puolustusvoimain komentajana toteuttamia siirtoja. Keinonen oli tässä vaiheessa siis hyvän miehen kirjoissa Simeliuksen silmissä.¹⁷⁸

Puolustusvoimain komentajana toimiessaan Simelius piti päiväkohtaista päiväkirjaa. Muutos suhtautumisessa Keinoseen on kirjattu huhtikuun 19. päivän kohdalle 1962: ”JvOs:n [jalkaväkiosasto, PA] päälliköksi ajatteleman Keinonen paljastui jymäyttäneen esimiehään kahden kapt. vaihtosiirrossa, tuli kyseenalaiseksi. Pitänee tarkistaa jälleen kantaansa.”¹⁷⁹

Päämajamestari kenraalimajuri Lauri Airila oli laatinut kuukautta aikaisemmin Maunulalle nimiluettelon, jossa hän esitti vaihtoehtoja päämajamestarin, puolustusneuvoston

¹⁷⁶ Keinonen 1977, 29–30.

¹⁷⁷ Kantahenkilökunnan arvostelu, laadittu 21.1.1956 PE:n jalkaväkitoimistossa everstiluutnantti Yrjö Keinosesta. Kansio 31.YKA.

¹⁷⁸ Yrjö Keinosen kantakortti. SARk; Keinonen 1977, 34, 38–40.

¹⁷⁹ Sakari Simeliuksen päiväkirja 19.4.1962. T 23601/1. SARk; Keinonen oli aikaisemmin käyttänyt samaa menetelmää Lappeenrannassa. Hän oli ilmoittanut divisioonan esikuntaan, että kapteeni Aulis Kemppainen olisi halukas vaihtosiirtoon kapteeni Kalevi Hätösen kanssa. Keinonen ei kuitenkaan ollut kysynyt lainkaan Kemppaisen mielipidettä. Kemppainen tyytyi siirtokäskeyn eikä nostanut esimiehensä valheellisesta toiminnasta prosessia. Everstiluutnantti Aulis Kemppaisen haastattelu 19.7.2006; Hätönen ilmoitti näkemyksensä, että siirto toteutettiin, jotta lähitaiselukoulutuksen kehittäjät olisivat samassa joukko-osastossa. Majuri Kalevi Hätösen haastattelu

yleissihteerin, operatiivisen osaston päällikön, Moskovan sotilasasiamiehen ja taisteluvälinepäällikön tehtäviin. Airilan ehdokkaina taisteluvälinepäälliköksi olivat numerojärjestyksessä everstit Niilo Simojoki, Toivo Kallio, Alpo Setälä ja Yrjö Keinonen. Asiakirjassa oli Maunulan puumerkki, mutta ei Simeliuksen merkintöjä.¹⁸⁰

Hallituksen vaihtuessa keväällä 1962 tuli uudeksi puolustusministeriksi Arvo Pentti. Uuden ministerin ja puolustusvoimain komentajan ensitapaaminen tapahtui 16.4.1962. Simelius kuvaa ensivaikutelmaansa Pentistä: ”Rauhallinen ja asiallisen tuntuinen mies.” Simelius tiesi Pentin olevan maalaisliittolainen, kunnallispolitiikassa ansioitunut mies, joka oli entinen aktiiviupseeri ja Mannerheim-ristin ritari. Simelius toivoi yhteistoiminnan jatkuvan hyvänä kuten aikaisemman puolustusministerin Lars Björkenheiminkin kanssa.¹⁸¹

Saman vuoden lopulla tuli täytettäväksi kaksi avautuvaa kenraalin virkaa. Simelius esitti päämajamestariksi Airilan jälkeen eversti Paavo Ilmola. Taisteluvälinepäälliköksi hän esitti kenraalimajuri Aarne Pietarisen jälkeen kenraalimajuri Eskil Peuraa ja Peuran seuraajaksi ilmatorjunnantarkastajaksi eversti Niilo Simojokea. Esityksessään Simelius toi kuitenkin esille Simojoen osalta hovioukudessa avoinna olleen asian.¹⁸² Presidentti Kekkonen hyväksyi esityksen päämajamestariksi, mutta taisteluvälinepäällikkökysymys jäi avoimeksi, koska myöskään toinen esitetty ehdokas, Sotakorkeakoulun pitkäaikainen asetekniikan pääopettaja eversti Alpo Setälä ei tullut hyväksytyksi. Presidentti halusi miettiä asiaa.¹⁸³

Nimitysasiat jäivät avoimiksi Simeliuksen lähtiessä syksyllä 1962 pitkäkölle viralliselle vierailulle Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Puolustusministeri Pentti otti esille Simeliuksen poissa ollessa uuden ehdokkaan avautuvaan taisteluvälinepäällikön tehtävään. Pentti yritti painostaa puolustusvoimain komentajan sijaista kenraaliluutnantti Elof Roschieria tekemään esityksen Keinosesta. Roschier ei suostunut kuitenkaan vaatimukseen. Pentti otti asiassa yhteyttä myös Maunulaan 30.10., 1.11. ja 7.11. tuoden esiin, että Keinosen erityisenä meriittinä oli kenraali Ehrnroothin antama kiittävä lausunto.¹⁸⁴

Maunula sai kuulla Pentiltä presidentin terveisinä, että Setälä ja Simojoki eivät missään tapauksessa tule kyseeseen, sen sijaan presidentti voi hyväksyä Keinosen. Samassa yhteydessä Maunulalle välittyi tieto, että seuraava kenraalimajuriylenys annetaan presidentin adjutantinaan toistaiseksi jatkavalle eversti Kaarlo Leinoselle. Maunula oli 8.11. puhelinyhteydessä ulkomailla olleeseen Simeliukseen ja kertoi nimitysasian saamasta käänteestä. Simelius esitti, että hänen seuraava ehdokkaansa oli eversti Paavo Halttu. Komentopäällikkö, kenraalimajuri Veikko Koppisen ja kansliapäällikkö, kenraalimajuri Reino Arimonkin mielestä Halttu olisi

30.8.2006; Simeliuksen tekstissään käyttämä ”jälleen” sana viittasi aikaisempiin käsityskannan muuttamisiin.

¹⁸⁰ Kenraalimajuri Lauri Airilan 20.3.1962 allekirjoittama seuraajasuunnitelma. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595. SARk.

¹⁸¹ Sakari Simeliuksen päiväkirja 16.4.1962. T 23601/1. SARk; Simelius 1983, 217.

¹⁸² Simelius 1983, 218. Simojoen kohdalla oli kysymys valvonnan laiminlyömisestä varusvaraston hoitajaksi nimitetyn aliupseerin osalta Simojoen toimiessa Helsingin ilmatorjuntarykmentin komentajana 1950 luvun lopulla. Lausunnossa korostettiin, että jos virkavirhe oli tapahtunut, niin syyllisyyttä oli pidettävä varsin vähäisenä.

¹⁸³ Simelius 1983, 218.

¹⁸⁴ Aatos Maunulan päiväkirja 30.10., 1.11., 7.11.1962. T 22595/1. SARk; Simelius 1983, 219.

seuraava sopiva vaihtoehto. Kumpikaan heistä ei ollut Keinosen kannalla ministeri Pentin esityksestä huolimatta.¹⁸⁵

Simelius palasi virkamatkaltaan 13.11. ja meni tekemään selkoa matkastaan puolustusministerille. Samalla hän sai tietää, että Keinonen haluttiin välttämättä nimittää tärkeään virkaan. Simelius meni uudelleen seuraavana päivänä Pentin luokse ja toi ehdokkaanaan esiin Haltun. Samalla hän toi tiettäväksi, että ilman poikkeusmenettelyä Keinosta ei voinut nimittää, koska hän oli palvellut everstinä alle kaksi vuotta. Myöhemmin samana päivänä Pentti soitti Simeliukselle ja kertoi, että Halttu voitiin esittää edellyttäen, että tehtäisiin presidentille seuraajasuunnitelma, jossa vuoden 1963 aikana Keinonen saisi kenraalin viran.¹⁸⁶

”Selkä seinään vasten painettuna katson välttämättömäksi antaa periksi Keinos-kysymyksessä. Niin ehdoton vaatimus tuntuu olevan. Hyvin vastenmielisesti esitin häntä vaihtoehtoisesti UudSl:iin tai PsPrik:iin. – Kielteisessä tapauksessa luulen aiheuttavani välirikon, joka koituu Pv:n vahingoksi. – Tuskin lähtönikään asiaa parantaisi. Ja onhan hän ylipäällikkö. Pahimman olen kuitenkin välttänyt viivytystaistelulla.” Seuraavana päivänä eli 20.11. oli presidentin esittely, jolloin Simelius tarkensi kantojaan Keinosesta ja Keinosen ja Haltun vertailusta. Samalla hän jätti presidentille adjutanttinsa majuri Jaakko Valtasen käsin laatiman taulukon vuosien 1962–1963 seuraajasuunnitelmasta.¹⁸⁷

Puolustusministeri Pentti ilmoitti 24.11. Simeliukselle, että presidentti oli lyönyt kiinni suunnitelman ja se oli nyt hänellä. Asiakirjaan Kekkonen oli tehnyt mustekynällä merkintöjä ja kirjoittanut ”Tämä yleissuunnitelma on arvio. U K”. Yleissuunnitelma toteutui myöhemmin pääpiirteissään. Puolustusministerin ohjeen mukaisesti Keinosta oli tarjottu kolmeen eri tehtävään. Ensimmäinen vaihtoehto oli asesuunnittelupäällikkö. Siihen tehtävään nimitettiin aikanaan eversti, diplomi-insinööri Allan Hallila. Toinen vaihtoehto oli Panssariprikaatin komentaja, mihin tehtävään nimitettiin aikanaan kenraalimajuri Kaarlo Leinonen, joka jatkoi toistaiseksi adjutanttina ja toimi vielä Reino Lehdon virkamieshallituksessa puolustusministerinä ennen siirtymistään Hämeenlinnaan. Kolmas vaihtoehto oli Uudenmaan sotilasläänin komentaja. Muut ehdokkaat olivat everstit Eero Nuolimaa, Niilo Simojoki ja Kaarlo Leinonen. Yrjö Keinosen nimi oli neljäntenä. Eversti Simojoen nimen päälle oli laitettu suuri ruksi. Pienempi ruksi oli Keinosen nimen päällä, sillä tässä suunnitelmassa ylipäällikkö oli merkinnyt hänet Panssariprikaatiin. Uudenmaan sotilasläänin komentajan tehtävä oli osoitettu eversti Leinoselle, joka 11.1.1963 ylennettiin kenraalimajuriksi samassa esittelyssä kuin everstit Halttu ja Ilmola.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Aatos Maunulan päiväkirja 8.11.1962. T 22595/1. SArk. Presidentin voimakas kannanotto oli todennäköisesti enemmän esittelijän mielipide, sillä Kekkonen tuskin tunsii Simojokea tai Setälää. Keinonenkin oli ilmeisesti vieras, ellei sitten päiväkirjamerkintä 18.11.1962 ”eversti ampui hirven” tarkoita juuri Yrjö Keinosta. *Urho Kekkonen päiväkirjat 1 1956–62* 2001, 511.

¹⁸⁶ Sakari Simeliuksen päiväkirja 14.11.1962. T 23601/1. SArk.

¹⁸⁷ Sakari Simeliuksen päiväkirja 19. ja 20.11.1962. T 23601/1. SArk; Jaakko Valtasen kirjoittama seuraajasuunnitelma ”1962–1963 avautuvat kenraalien virat”. Sakari Simeliuksen päiväkirjan liitteitä. T 23601/4. SArk.

¹⁸⁸ Jaakko Valtasen kirjoittama seuraajasuunnitelma ”1962–1963 avautuvat kenraalien virat”. Sakari Simeliuksen päiväkirjan liitteitä. T 23601/4. SArk; Kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapääl-

Vuoden 1963 alkaessa Simelius jatkoi sitkeästi yrityksiä siirtää Keinosen ylentämistä tuonnemmaksi. Päiväkirjassa on 16 merkintää Keinoseen liittyen ennen päivämäärää 12.9., jolloin Simelius kirjoittaa: ”Hermoston kireällä, että oikein soi! Jatkuva prässäsi tuon Keinosen nimitämisen tiimoilta jatkuu.” Samanaikaisesti liikkui tietysti erilaisia huhuja kenraaliksi ylennettävistä ja komentajan suosikeista. Tuohituneena Simelius kirjasi 25.9. päiväkirjaansa: ”Pirhonen väittänyt Somerkarille ja Välimaalalle, että minä olin K:n nimittämisen takana? Suuri vale.” Presidentille 27.9. suorittamansa esittelyn yhteydessä Simelius halusi selvittää Kekkoselle, miksi nimitys valtioneuvostossa tapahtui ilman puolustusvoimain komentajan esitystä: ”Kuten Hra Pres tietää minä en ollut ev Keinosen nimittämisen kannalla. Kun en suostunut painostuksesta huolimatta luopumaan kannastani ja ottamaan takaisin esitystäni on se aiheuttanut luottamuksellisten suhteiden huononemiseen puolustusministerin kanssa. Tässä yhteydessä haluan omasta puolestani sanoa, että sotilaana olen tottunut siihen, että esimieheni – ylipäällikön – tekemiin ratkaisuihin – kannastani poikkeaviinkin – mukaudun mukisematta.”¹⁸⁹

Eversti Yrjö Keinonen ilmoittautui 12.10.1963 puolustusvoimain komentajalle otettuaan vastaan Uudenmaan sotilasläännin komentajan tehtävät. Marraskuussa Pentti yritti kiiruhtaa Keinosen ylentämistä kenraalimajuriksi itsenäisyyspäivään liittyen. Simelius halusi kuitenkin, että edellisestä ylennyksestä tuli olla kulunut kolme vuotta. Hän perusteli näkemystään sillä, että myös Jorma Järventaus ja Tapani Klöf olivat joutuneet odottamaan ylennystään. Puolustusministeriön kansliapäällikkö kenraalimajuri Reino Arimo ilmoitti päivää myöhemmin, että presidentti oli päättänyt siirtää ylentämisen seuraavaan vuoteen. Lieneekö presidentti Kekkonen tuntenut huonoa omaatuntoa prässätessään Simeliusta kuluneen vuoden aikana, sillä joulun alla Kekkonen lähetti Simeliukselle viiden kilon painoisen villisianpaistin. Vuoden loppuun ajoittuu myös ensimmäinen merkintä puolustusvoimain komentajan mahdollisesta seuraajasta, sillä Lehdon virkamieshallituksen tultua nimitetyksi 18.12. Simelius kirjasi päiväkirjaansa seuraavana päivänä: ”Leinonen virkamieshallituksen puolustusministeriksi – yllätys. Miksi ei Arimo? Onko L:stä tulossa musta hevonen seuraajakseni?”¹⁹⁰

Tammikuussa 1964 uusi puolustusministeri kenraalimajuri Leinonen otti Simeliuksen hämmästykseksi esille Keinosen ylentämisasiain. Simelius vaistosi Arvo Pentin olevan taustahahmona vaatimuksille. Hän merkitsi 31.1. päiväkirjaansa: ”Ihmettelen Leinosen suhtautumista Keinosen kysymyksessä?! Ei kannattane rakentaa lisäriitaa, jolloin se voi vaikuttaa perushankintalakiin!? Takana Pentti, joka jo nyt näyttää jarrumieheltä.” Ylennys tapahtui sitten 7.2.1964.¹⁹¹

Kevään ja kesän aikana Keinos-kysymys ei esiinny Simeliuksen päiväkirjoissa. Esillä on huoli perushankintalaista ja sen karille menosta. Simelius uhkasi jopa erolla, mutta sillä ei

likkö Reino Lehdon virkamieshallitus 18.12.1963–12.9.1964. Simelius piti Leinosen nimitystä puolustusministeriksi yhtenä enteenä tulevasta komentajatehtävästä. Asesuunnittelupäällikkö oli työnimi. Vuoden 1963 aikana se vahvistettiin päänsinöörin nimikkeeksi.

¹⁸⁹ Sakari Simeliuksen päiväkirja 25.9.–27.9.1963. T 23601/5. SARk.

¹⁹⁰ Sakari Simeliuksen päiväkirja 18. ja 21.12.1963. T 23601/5. SARk; Simelius 1983, 221; Aatos Maunulan päiväkirja 8.2.1964. T 22595/1, SARk; Järventaus ylennettiin everstistä kenraalimajuriksi kahden vuoden everstivaiheen jälkeen. Kenraaliluutnantti Jorma Järventauksen nimikirjanote 22.7.1966. SARk.

¹⁹¹ Sakari Simeliuksen päiväkirja 31.1.1964. T 23601/6. SARk.

ollut vaikutusta ylipäällikköön. Ahti Karjalainen puhui totaalisen maanpuolustuksen kursilla ja totesi, että politiikalla maa turvattiin. Seuraajakysymys alkoi myös nousta esille, sillä pääesikunnan henkilöosaston päällikkö eversti O.R. Bäckman oli Simeliuksen luona keskustelemassa kenraaliluutnantti Adolf Ehrnroothin itselleen anomasta jatkoajasta.¹⁹²

Presidentti Kekkonen halusi virkamieshallituksen tilalle parlamentaarisen hallituksen. Puolustusneuvoston yleissihteeri eversti Kauko Pöyhönen oli tavannut kokoomuksen Jussi Saukkosen ja Juha Rihtniemen. Nämä olivat kertoneet tavanneensa presidentin Tamminiemessä ja kuulleensa valmistelun alla olleesta hallitusohjelmasta. Presidentti halusi itse määrätä ulkoministerin ja puolustusministerin. Pöyhönen toi esille myös kokoomuslaisten kertomat syyt, miksi puolustusministerin asema oli tärkeä, ja että presidentti halusi siihen luottomiehensä. Tästä Simelius kirjasi päiväkirjaansa 21.5. uudelleen merkinnän: ”Tarkoittanee selvästi Leinosta = tuleva pv.kom.”¹⁹³

Pääministeri Johannes Virolaisen hallitus nimitettiin 12.9.1964. Ulkoministeriksi tuli presidentin valitsemana Ahti Karjalainen ja puolustusministeriksi Arvo Pentti. Simeliuksen muistilapun mukaan Virolaisen listassa puolustusministeriksi oli aikaisemmin kaavailtu muitakin nimiä.¹⁹⁴

Simelius alkoi vakuuttua, että hänen seuraajansa olisi Kaarlo Leinonen, sillä Moskovassa toiminut sotilasasiamies eversti Erkki Sävy välitti marraskuussa suurlähettiläs Jorma Vanamon kertomana pääministeri Aleksei Kosyginin sanoneen suurlähettiläälle seuraavaa: ” . . . hyvä, että Pentti on puolustusministeri, vaikka hyvähän Leinonenkin oli!!!!” Joulukuussa Ehrnrooth oli ollut yhteydessä Simeliukseen ja suosittanut Maunulaa seuraavaksi komentajaksi havaittuun, että ei saanut jatkoaikaa.¹⁹⁵

Aatos Maunula ilmoitti itse, että ei ole terveydellisistä syistä halukas komentajaksi. Hän menetti mahdollisuuksiaan komentajan tehtävään muun muassa eversti E. G. Butlerin ja amerikkalaisen tarkastajaryhmän epäselvyyksien yhteydessä. Tieto tapahtumasta kulki presidentti Kekkoselle. Simelius kirjoitti tapauksesta päiväkirjaansa: ”Tätä ei TasPres katsonut suopein silmin. Miinuspisteitä Maunulalle komentajaehdokkuuteen.” Merkintä oli tehty 15.4.1965.¹⁹⁶

Huhtikuun lopulla Simelius kertoi uudelle komentopäällikölle kenraalimajuri Matti Hannilalle kaavailunsa tulevasta muutoksista kenraalikunnassa. Keskustelua varten Simelius oli laatinut itselleen päiväämättömän muistilappusen, jonka hän taltioi päiväkirjansa liitteeksi¹⁹⁷

¹⁹² Ehrnrooth tuli helmikuussa 1965 60 vuoden ikään ja hänen oli siirryttävä reserviin. Hän ei niin ollen olisi ollut ehdokkaana seuraavaksi komentajaksi ilman, että hän saisi jatkoaikaa vuoden 1965 loppuun. Mahdollisesti puolustusvoimain komentajaksi valittuna hän olisi sitten voinut palvella 65 ikävuooteen. Sakari Simeliuksen päiväkirja 11.6. ja 25.6.1964. T 23601/6. SARk; eversti O. R. Bäckmanin haastattelu 30.1.2005.

¹⁹³ Sakari Simeliuksen päiväkirja 21.5.1964. T 23601/6. SARk.

¹⁹⁴ Nimilistan osalta Johannes Virolainen pääministeriksi, Ahti Karjalainen ulkoministeriksi ja Arvo Pentti puolustusministeriksi olivat olleet alun perin selviä tapauksia. Kekkonen päätti kerkä saivat nämä salkut; Sakari Simeliuksen päiväkirja 12.9.1964. T 23601/6. SARk.; Suomi 1994, 250; Seppinen, 2004, 455.

¹⁹⁵ Sakari Simeliuksen päiväkirja 11.11. ja 4.12.1964. T 23601/6. SARk.

¹⁹⁶ Sakari Simeliuksen päiväkirja 15.4.1965. T 23601/9. SARk.

¹⁹⁷ Sakari Simeliuksen päiväkirja 23.4.1965. T 23601/9. SARk. Päiväämätön pahvilappu kirjekuoresa, jossa on teksti ”liitteitä päiväkirjaan”.

[sulkeisiin on merkitty lyhenteen tulkinta, PA].

L	Simelius		[Leinonen]
Järv	Koskimaa	19.7.66	[Järventausta]
Ila	Maunula	23.2.66	[Ilmola]
K:nen	Kopra	11.5.66	[Korhonen]
K:nen	Pennanen	6.11.66	[Koppinen]
H	Hirva	20.10.66	[Halttu]
S:joki	Peura	7.6.66	[Simojoki]
Sla	Saukkonen	15.8.66	[Sutela]
Brandt	Kare	3.11.65	[Brandt]
P:nen	Lennes	2.9.66	[Pirhonen]

Lappusen kääntöpuolelle on kirjoitettu Simeliuksen ajatukset, joita hän ei ilmeisesti kertonut Hannilalle. Merkinnät saattavat liittyä käytyyn keskusteluun.

Hannila	3.	[3.D:n komentaja]
Pöyhönen	Pääm	[Päämajamestari]
Lindeman	Hel.SLkom	[Uudenmaan sl:n komentaja]
Setälä		[Erkki Setälä]
Bäckman		[O. R. Bäckman]
Avela		[Martti Avela]

Vaikka Simelius eri yhteyksissä sanoi, että hänellä ei ollut omaa ehdokasta tai, että hän piti Järventausta varmimpana, niin useat päiväkirjamerkinnät viittaavat selvästi hänen uskoneen Leinosen olevan hänen seuraajansa.¹⁹⁸

Kaksi ilmeisen kyllästynyttä miestä keskusteli huhtikuun loppupuolella puolustusvoimien tilasta ja tulevaisuudennäkymistä. Simelius kirjoitti tapaamisen aiheen päiväkirjaansa. Merkintöjen mukaan puolustusministeri Pentti oli kertonut suunnitelleensa Maunulaa jo puoli vuotta sitten seuraavaksi komentajaksi. Maunula sanoi epäilevänsä, että hän ei kestä. Hänellä oli lääkärintodistus, jonka hän myöhemmin ennen kesäloman alkua esittikin Pentille samalla kun ilmoitti, ettei ole käytettävissä puolustusvoimain uutta komentajaa valittaessa. Simelius ja Maunula olivat keskustelussaan tulleet siihen tulokseen, että Maalaisliiton piirissä oli päätetty romuttaa puolustusvoimat. Sisäistäkin eripuraa oli, sillä vanhempien upseerien piirissä arvosteltiin voimakkaasti Maunulaa kommunistien ottamista maanpuolustuskursseille. Ei vain Simeliukselle, vaan myös Maunulalle olivat tulevat henkilöjärjestelyt epäselvät. Hän totesi Simeliukselle, että komentajaksi kuka tahansa, mutta toivoi Ilmolaa omaksi seuraajakseen.¹⁹⁹

Kesän lähestyessä Simeliuksen seuraajakysymys oli edelleen auki. Puolustusvoimain komentaja ei ollut tehnyt asiasta minkäänlaista esitystä puolustusministerille eikä ylipäällikölle. Tuntuu ihmeelliseltä, että tehtäviään varsin tunnollisesti hoitanut ja mielipiteitään kovin

¹⁹⁸ Simelius 1983, 294. Muistelmissaan Simelius vahvisti uskoneensa vielä heinäkuussakin, että Leinonen oli hänen seuraajansa.

¹⁹⁹ Simelius 1983, 248–249; Sakari Simeliuksen päiväkirja 27.4.1965. T 23601/8. SARk; viittraus Maalaisliiton halusta romuttaa puolustusvoimat on ehkä tulkittava niin, että maan puolustaminen ja miehittämisen estäminen hoidettaisiin lähinnä mieslukuisilla maavoimilla. Valtakunnan ilma- ja merialueiden valvonnan suorittamiseen tarvittavien kalliiden ilmavoimien ja merivoimien kehittämistä ei nähty niin tärkeänä.

itsepäisestikin ajanut Simelius ei pystynyt oma-aloitteisesti sanomaan presidentille 20.7. omaa ehdokastaan. Presidentti tosin ei sitä myöskään kysynyt. Odottikohan Simelius itselleen jatkoaikaa!²⁰⁰ Simelius uskoi päiväkirjamerkintöjen perusteella Kaarlo Leinosen tai puolustusministeriön kansliapäällikön Reino Arimon olleen vahvimilla, vaikka ei pitänyt heitä sopivimpina. Simelius ei kyennyt tuomaan selkeästi julki omaa kantaansa.

Simeliuksen tarkastaessa ilmatorjuntaleiriä Lohtajalla hän ei ollut tietoinen, ainakaan virallisesti, hallituksessa 26.8. esillä olleen puolustusvoimain seuraavan komentajan valinnan tuloksesta. Simelius kuuli radiouutisista tasavallan presidentin nimittäneen kenraalimajuri Yrjö Keinosen seuraavaksi puolustusvoimain komentajaksi. Simelius kirjoitti päiväkirjaansa: ”Peuran ja Niilon [Simojoki, PA] kanssa kuulumme uutisissa, että Keinonen on nimitetty pv:n komentajaksi. Järkytys oli keskuudessamme suuri. Valittaen on todettava jälleen poliittinen- ja suosikkiniimitys tapahtuneeksi. En voinut kuvitella näin karkeata menettelyä. Surkuteltavaa! Tämä koskee p:vain henkeen.”²⁰¹

Majuri Niilo Palmén oli matkalla mukana adjutanttina. Simelius ei kommentoinut valintaa hänen kuultensa, mutta Palmén on kertonut Simeliuksen näyttäneen järkyttyneeltä.²⁰²

Keinosen nimityksen tultua julki Simelius arvosteli Arimoa salailusta.²⁰³ Arimo esitteli asian valtioneuvostossa, mutta ei kertonut asiasta etukäteen pääesikunnan edustajille.

Noottikriisin jälkitunnelmissa

Puolustusvoimien edustajien tuli presidentti Kekkonen mielestä pysyä politiikan ulkopuolella.²⁰⁴ Tutkittaessa uuden komentajan valintaan vaikuttaneita seikkoja on taustalla otettava huomioon myös kansainvälinen tilanne.

Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välinen kylmä sota jatkui vuonna 1965 kiivaana, vaikka ”Berliinin ja Kuuban kriisit” olivat takanapäin. Kylmä sota oli ennen kaikkea ideologinen sota, jossa eri tavoin tuotettiin omaa tarvetta palvelevaa propagandaa. Skandinavian maista Tanska ja Norja olivat Pohjois-Atlantin sopimusliiton (Nato) jäseniä. Ruotsi ja Suomi olivat puolueettomia. Baltian maat kuuluivat Neuvostoliittoon ja Puola sekä Saksan demokraattinen

²⁰⁰ Kenraali Sutela ihmetteli sitä, että Simelius ei ottanut asiaa esille presidentin luona käydessään. Sutelan mielestä olisi pitänyt itse ottaa asia esille, jotta presidentti olisi saanut tietää myös puolustusvoimien mielipiteen. Eino S. Revon Sutelasta tekemä haastattelu todennäköisesti 1984. CD-tallenne, levy 39. UKA; Sutela 1995, 45; Simeliuksen käyttäytymiseen saattoi vaikuttaa epä tietous mahdollisesta jatkoajasta. Sakari Simeliuksen päiväkirja 3.6.1965. T 23601/8. SARk.

²⁰¹ Päiväkirjamerkinnän mukaan Simelius tiesi komentajakysymyksen olevan esillä hallituksen kokouksessa 26.8. Sakari Simeliuksen päiväkirja 26. ja 27.8.1965. T 23601/8 SARk; Simelius 1983, 295–296.

²⁰² Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004. Simelius oli itse tullut nimitetyksi vasta juuri ennen Heiskasen siirtymistä eläkkeelle. Hän ei ilmeisestikään tiennyt, että asia vietäisiin seuraavana päivänä presidentin esittelyyn.

²⁰³ Simelius 1983, 296.

²⁰⁴ Simelius 1983, 150.

tasavalta olivat Varsovan liiton jäseniä. Itämeren alueen poliittinen vakaus oli tärkeätä Neuvostoliitolle. Suomen poliittista liikkumatilaa rajoitti ja ohjasi Neuvostoliiton kanssa solmittu Ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimus (yysopimus). Poliittiset tarkkailijat arvioivat, että jos Neuvostoliitto painostaisi Suomea tiiviimpään yhteistyöhön, Ruotsi todennäköisesti tiivistäisi suhteitaan Natoon.

Neuvostoliitossa tulkittiin yysopimusta siten, että siihen sisältyi asevoimien yhteistyö.²⁰⁵ Aihe oli vaihtelevasti esillä Neuvostoliiton ja Suomen välisissä poliittisissa keskusteluissa, kuten myös sotilashenkilöiden neuvotteluissa 1950-luvulta lähtien. Suomen geopoliittinen asema muuttui 1960-luvun puolivälissä Yhdysvaltojen siirryttyä ydinpommeilla varustettujen strategisten pommikoneiden käytöstä mannerten välisiin ohjuksiin. Suomen ilmatila ei ollut enää yhtä tärkeä lentokoneiden ylikulkureittinä Neuvostoliiton ydinalueille.

Yhdysvallat oli kommunismin vastaisessa taistelussaan ottanut helmikuussa 1955 vastuulle Etelä-Vietnamin armeijan kouluttamisen ja vähitellen muunkin tukemisen. Kymmenen vuotta myöhemmin sota alkoi laajentua Tonkinin lahden selkkauksen jälkeen, kun Yhdysvallat ulotti pommitukset myös Pohjois-Vietnamin alueelle. Säännöllisiksi muuttuneiden pommitusten lisäksi Yhdysvallat lähetti alueelle lisää sotavoimaa. Marraskuussa 1965 oli amerikkalaisten joukkojen määrä noussut jo 160 000 sotilaaseen. Presidentti Urho Kekkoneen kritisoi sotatoimien laajentumista, ja ennen kaikkea hänen kritiikkinsä kohteena oli presidentti Lyndon B. Johnson. Presidentti Kekkoneen ja kenraali Simelius saivat loppukesällä 1965 Suomessa käyneeltä eversti Alpo Marttiselta tuoreen arvion amerikkalaisten joukkojen tavoitteista sodan lopettamiseksi. Marttisen arvion mukaan alueella ei tulnaisi käyttämään ydinaseita.²⁰⁶

Kansainvälisen politiikan ilmapiiriä kiristivät myös Karibianmeren alueen maiden levottomuudet sekä Intian ja Pakistanin väliset aseelliset yhteenotot Kashmirin alueen herruudesta.²⁰⁷

Neuvostoliitossa oli tapahtunut vallan vaihdos lokakuussa 1964. Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (NKP) pääsihteeri, pääministeri Nikita Hruštšev oli joutunut anomaan eroa, ja hänen tilalleen oli valittu puolueen ensimmäiseksi sihteeriksi Leonid Brežnev ja pääministeriksi Aleksei Kosygin. Kiinassa alkoi syksyllä 1965 niin kutsuttu kulttuurivallankumous. Se kohotti osaltaan jännitystä kahden kommunistisen maan Neuvostoliiton ja Kiinan kesken.²⁰⁸

Nato oli julkistanut monenkeskisten ydinasevoimien muodostamista koskevan suunnitelmansa (MLF). Sen mukaan Saksan liittotasavalta saisi ydinaseita. Se oli Suomelle ongelmallista, sillä Saksa oli yksi maa jo J. K. Paasikiven vuonna 1918 määrittämästä ”kohtalon

²⁰⁵ Seppänen 2004, 255; Antero Jyränki tulkitsi sopimusta yhteistyötä painottaen, mutta mainitsematta suoraan asevoimien yhteistyötä. Hän kirjoitti: ”Neuvostoliiton kanssa solmittu yhteistyö-, ystävyys- ja avunantosopimus on Suomen aktiivisen ja rauhantahtoisen puolueettomuuspolitiikan perusta.” ja ”Yysopimuksen ydin onkin Suomen ja Neuvostoliiton yhteistyö ja luottamussuhde eikä Suomen sotilaallinen voima.” Jyränki 1971, 68–69.

²⁰⁶ *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 163, 210; Simelius 1983, 282–283. Aseväkennän vuoksi vuonna 1945 maasta poistunut eversti Marttinen oli ylennetty everstiksi myös USA:n asevoimissa.

²⁰⁷ *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 163.

²⁰⁸ *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 96, 163.

kolmiosta”, jonka muodostivat Suomi, Neuvostoliitto ja Saksa.²⁰⁹ Toisen maailmansodan seurauksena syntynyt Suomen ja Neuvostoliiton välinen yya-sopimus puhui Saksasta ja sen liittolaisista.

Jaetun Saksan kysymys oli avoin. Saksan liittotasavallan taloudellinen voimistuminen ja sen vaikutusvallan kasvu Itämeren talousalueella alkoivat vaikuttaa sotilaspoliittisesti. Sen asevoimat täyttivät vuonna 1965 kymmenen vuotta. Länsi-Saksan maa-, meri- ja ilmavoimat olivat kehittyneet nopeasti erääksi Euroopan voimakkaimmista ja ajanmukaisimmista asevoimista. Maa oli Suomen tärkeä kauppakumppani. Suhteet Saksan demokraattiseen tasavaltaan eivät olleet kansantaloudelle yhtä tärkeitä, mutta Itä-Saksa yritti poliittisen vaikuttamisen kautta saada Suomen ensimmäisenä itäblokkiin kuulumattomana maana tunnustamaan sen itsenäisyys.²¹⁰ Neuvostoliitto tuki Saksan demokraattisen tasavallan yrityksiä tärkeiden poliittisten suhteiden luomisessa. Neuvostolähetystön lähetystöneuvos piti Itä-Saksan kaupallisen edustuston päällikölle tilanneselostuksia Suomen poliittisesta tilanteesta ja avusti suhteiden solmimisessa tiettyihin maalaisliittolaisiin ja sosiaalidemokraatteihin.²¹¹ Neuvostoliitto pelkäsi Saksan liittotasavallan vaikutuksen kasvavan Pohjoismaissa ja erityisesti Itämerellä²¹². Nato-maista Ranska, Tanska ja Norja olivat tuominneet MLF-suunnitelman.

Vallanvaihdos Moskovassa oli uusi haaste Suomen idänsuhteille. Jatkuisiko vuosia kestänyt suotuista kehitys, vai tapahtuisiko suhteissa jyrkkemistä? Presidentti Kekkonen tapasi Moskovan uudet johtajat palatessaan Intian-vierailultaan helmikuussa 1965. Käydyissä keskusteluissa häneltä tivattiin Suomen kantaa MLF-suunnitelmaan. Suomen suurlähetystössä järjestetyllä päivällisellä Kekkonen totesi Suomen tuntevan huolta kyseisestä suunnitelmasta ja jatkoi: ”Tällainen kannanotto ei ole vastoin puolueettomuuspolitiikkaamme, sillä me voimme ylläpitää puolueettomuuttamme ainoastaan sillä edellytyksellä, että rauhantila säilyy Euroopassa. Me olemme oikeutettuja kansallisen etumme vuoksi ilmaisemaan kielteisen kantamme toimenpiteistä, jotka voivat järkyttää Pohjois-Euroopan rauhanpolitiikan perusteita.” Kekkonen pyrki puheellaan ennaltaehkäisemään MLF-suunnitelman kytkemisen yya-sopimukseen

²⁰⁹ Risto Hyvärinen, ”Turvallisuuspolitiikka”. *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen* 1970, 331. Kirjoituksessa viitataan Paasikiven kirjoitukseen Suomettaressa 1.5.1918. Paasikivi puhui tietenkin Venäjistä, koska Neuvostoliittoa ei silloin vielä ollut perustettu; Hakovirta 1971, 29–31; Suomi 1994, 126.

²¹⁰ Helsingin Sanomat 12.11.1965; Saksan liittotasavallan kaupallisen edustuston päällikkö Günther Kempf kirjoittaa hieman katkeraan sävyyn DDR:n uudesta edustustorakennuksesta, joka oli kooltaan kuin lähetystö ja vuosia kestäneestä pyrkimyksestä saada Suomi tunnustamaan DDR. Der politische Jahresbericht für das Jahr 1968, 11–15. Handelsvertretung der Bundesrepublik Deutschland. Politische Jahresberichte 1956–1969. Band 17, 11997, I A 5. Politisches Archiv. Auswärtiges Amt. BA.

²¹¹ Ainakin maaliskuusta 1964 lähtien NI:n lähetystöneuvos P. G. Krekoten kävi antamassa tilanneselostuksia Suomen poliittisesta tilanteesta, henkilöistä joihin kannattaa pitää yhteyksiä sekä suositteli yhteyksien solmimista erityisesti maalaisliittolaisiin ja tiettyihin sosiaalidemokraatteihin. Zentralkomitee. Internationale Verbindungen. DY/30/IV A 2/20/566. Sozialistische Einheitspartei Deutschlands. BA.

²¹² SLT:n puolustusministeri Kai Uwe von Hassel kertoi, että laivaston tärkein tehtävä oli estää neuvostolaivaston pääsy Itämereltä Atlantille. Aleksei Kosygin selvitti neuvostoliittolaisten kannan vieraillessaan Suomessa 13.–18.6.1966. Kekkonen merkitsi asiat päiväkirjaansa myös Vladimir Stepanovin kommentit. *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 276–277.

perustuviin mahdollisiin konsultaatioihin. Suomen lehdistössä puhetta arvosteltiin puolueettomuuspolitiikkamme vastaisena.²¹³ Kekkonen tarkasteli ulkopoliittisia asioita eri näkökulmasta kuin perinteistä puolueettomuutta ja puolustusvoimien vahvistamista ajaneet henkilöt.²¹⁴

Presidentti Kekkonen ei tiennyt, että juuri ennen hänen vierailuaan oli Moskovassa ollut Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) arvovaltainen valtuuskunta keskustelemassa uuden neuvostojohdon kanssa. SKP:n johto oli korostanut Suomen olevan oikeistolaistumassa ja valtiiovallan tukevan tätä kehitystä. Puolustusvoimiakin oli moitittu liiasta oikeistolaisuudesta ja neuvostovastaisuudesta. SKP:n pääsihteeri Ville Pessi oli sanonut: ”Suomi on lainoin sidottu Länsi-Saksaan. Tällä seikalla ei ole vain taloudellinen merkitys. Nykyisen ulkopoliitiikan voisi luonnehtia siten, että Suomi viedään niin pitkälle kuin mahdollista suhteisiin länsimaihin.” Urho Kekkonen sai myöhemmin Suomalaisen Yhteiskunnan Tuen kautta luettavakseen raportin näistä keskusteluista.²¹⁵

Matkan jälkeen Kekkonen järjesti 5.3.1965 neuvottelun Tamminiemessä. Paikalle oli kutsuttu puolustusministeri Pentti, kenraalit Simelius, Ilmola, Sisto ja eversti Riuttala. Tilaisuudessa laaditussa salaisessa vain nimetyille henkilöille jaetussa puolustusneuvoston asiakirjassa kerrottiin kokouksen kulku. Käsiteltävät asiat olivat hyvin luottamuksellisia. Aluksi keskusteltiin presidentin Moskovassa antaman lausunnon tulkinnoista ja tilanteista, joissa yya-sopimusta mahdollisesti jouduttaisiin soveltamaan käytännössä. Seuraavaksi oli esillä SLT:n voiman kasvu Itämerellä ja siihen liittyen Ahvenanmaan ja Märketin kapeikon kysymys. Kalotin alueen tilanteen sotilaat totesivat hyvin ongelmallisemmaksi. Presidentti tiedusteli sotilaiden arviota esimerkiksi siitä, mitä tiestöä neuvostojoukot tarvitsisivat pohjoisessa.²¹⁶

Seuraavaksi presidentti kertoi neuvostojohdon uudesta ydinasedoktriinista, mikä ei ollut enää yhtä aggressiivinen, kuin se oli ollut Hruštševin aikana sekä neuvostonäkemyksistä MLF-sopimuksesta. Kekkonen tiedusteli sotilasjohdon arvioita siitä, kumpi olisi todennäköisempi hyökkääjä, jos maamme joutuisi hyökkäyksen kohteeksi. Hänelle kerrottiin, että länsi ei kyennyt keskittämään Suomen suunnalle riittävän vahvoja joukkoja. Sen sijaan idällä oli tähän kyky.²¹⁷

²¹³ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 163–165; Puheesta on esitetty myös tulkinta, että se saattoikin olla Kekkonen todellinen käsitys asiasta. Hän lipsautti sen vahingossa julkisuuteen. Jakobson 2001, 354–355, Seppänen 2007, 143–148; Max Jakobson oli joutunut selittelemään presidentin Moskovan-puhetta aikoinaan muiden muassa Sveitsin suurlähettiläälle, joka raportoi kotimaahansa, että kyseinen presidentin puheenvuoro Moskovassa oli ollut lapsus. Sveitsin suurlähettilään raportti Politischer Bericht Nr. 1. Helsinki 3.3.1965. Kansio E 2300. Helsinki 10–11.Bd. 160. SB.

²¹⁴ Kekkonen kirje varatuomari Päiviö Hetemäelle 21.3.1965. Vuosikirja 1965. UKA.

²¹⁵ Suomi 1994, 276–277; Vesikansa 2004, 244–245; Rautkallio 1999, 284–288, 298; Suojelupoliisin tiedotuslehti n:o 2/63 kertoi SKP:n tarkkailevan puolustusvoimissa annettavaa koulutusta ja sen sisältöä. SKP vastusti jyrkästi Neuvostoliitosta suoritettavia asehankintoja siihen asti, kunnes armeija oli puhdistettu ja saatu uuteen komentoon. ”Asia on kokonaan toinen, jos maamme olisi kommunistien hallinnassa. Silloin olisi varmuus, että aseita tultaisiin käyttämään oikein.” Kirjeenvaihtoa 1963. 1/41. UKA.

²¹⁶ Puolustusneuvoston muistio 6.3.1965, ”Neuvottelu Tasavallan presidentin luona Tamminiemessä 5.3.1965”. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595/2. SARk; Simelius merkitsi päiväkirjaansa saamistaan moitteista. Sakari Simeliuksen päiväkirja 5.–8.3.1965. T 23601/8. SARk.

²¹⁷ Ibid.

Lopuksi oli vuorossa tapaamisen ilmeinen syy eli nuhteiden jakaminen. Presidentti kertoi, että hän oli luotettavasta lähteestä kuullut, että maanpuolustuskursseilla oli harjoiteltu sellaisella tilannekuvauksella, jossa sekä idän että lännen joukot olivat ylittäneet Pohjois-Suomessa Suomen rajan. Presidentti ei uskonut maanpuolustuskurssien johtajaa, joka kielsi näin tapahtuneen. Sen jälkeen presidentti antoi moitteet Draken-kysymyksen hoitamisesta ja omavaltaisista yhteydenotoista ruotsalaisiin konehankinnan rahoitusvaihtoehtoja tutkittaessa. ”Tasavallan presidentti varoitti klikkikunnista, jotka yrittävät siepata valtakunnan asiat omiin käsiinsä.”²¹⁸

Presidentti Kekkosella oli neuvostoliittolaisilta saamiensa tietojen pohjalta realistisempi käsitys ydinaseen hirmuisuudesta kuin sotilailla. Puolustusvoimien johto käsitteli atomiasetta konventionaalisenä suurpommina, kun taas Kekkonen koki atomiaseseen täysin erilaisena pommina, joka tekisi aseellisen toiminnan ja sotilaallisen vastarinnan käytännössä pitkälle mahdottomaksi.²¹⁹

Suomessa oli pääministeri Johannes Virolaisen johtama keskusta-oikeistohallitus. Neuvostosuhteiden herkkyyttä kuvasi se, että ulko- ja puolustusministereiksi oli valittu K-linjan luottomiehet. Kokoomus oli nostettu hallitukseen, jotta maahan saatiin parlamentaarinen enemmistöhallitus.²²⁰ Sosiaalidemokraattinen puolue ei ollut vielä ”hallituskelpoinen”.

Puolustusvoimien ylipäällikkö ja maan johtavat poliitikot eivät aina katsoneet olevan tarpeen informoida puolustusvoimien johtoa ulkopoliittisista kysymyksistä. Mikäli kenraaliluutnantti Viljanen, joka oli Paasikivi-Seuran valtuuskunnan jäsen seuran perustamisesta lähtien, olisi valittu puolustusvoimain komentajaksi, olisivat yhteydet politiikan pohdiskelijoihin olleet paremmat kuin Simeliuksen ollessa komentajana.²²¹

²¹⁸ Ibid. Harjoitustilanneasiasia on käsitelty artikkelissa ”Ystävydestä puhuttiin, mutta hyökkäykseen varauduttiin”, *Sotilasaikakauslehti* 2/2006; Paavo Aitio oli osallistunut kaksi päivää aikaisemmin päättyneelle kurssille n:o 15; noin kuukausi moitepuheiden jälkeen Maunula ”kärähti” yhteydenotostaan USA:n sotilasasiamieheen ja turvallisuusluokitusryhmän aiottuun tuloon. Sakari Simeliuksen päiväkirja 15.4.1965. T 23601/9. SARk.

²¹⁹ Timo Soikkanen, ”Ongelmallinen yhteistyö. Ulkoasiainhallinnon ja puolustushallinnon suhteiden kehitys Kekkonen kaudella”. *Kylkirauta* 2/2006; Heikki Tilander kirjoittaa vuoden 1963 sotaharjoituksessa kuvatusta ydinpommista: ”Realismia kuitenkin puuttui omien toimenpiteiden arvioinnissa”. Tilander 2006, 16; majurit Aimo Pajunen ja Risto Hyvärinen arvostelivat suomalaisten sodan kuvaa kirjoituksissaan 1960-luvun puolivälin aikoihin. Salminen 1995, 320–322.

²²⁰ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 139; Häikiö 2003, 257.

²²¹ Syrjö 1998, 293; Paasikivi-Seuran perustajiin kuulunut eversti Wolf H. Halsti oli ehdolla puolustusneuvoston yleissihteeriksi helmikuussa 1958. Hän oli toisen vuosikymmenen vaihteen varttuneemmista sotilaista, jolla oli poliittisia suhteita. *Urho Kekkonen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 45; Halsti 1975, 80.

Muutoksen tuulet

Aikakaudelle oli ominaista sodan käyneen sukupolven ja sodan aikana tai sen jälkeen syntyneiden sukupolvien arvomaailmojen ero. Ennen sotaa syntynyt sukupolvi peri kotoa vanhempiansa arvomaailman.²²² Vaikka sodan aikana ja sen jälkeen syntyneet oli kouluissa vielä kasvatettu kuriin ja järjestykseen, alkoi nuorison keskuudessa esiintyä sellaisia mielenilmauksia, joihin ei ollut totuttu. Suomi oli sisäpoliittisessa muutostilassa. Vasemmiston kannatus lisääntyi. Suurten ikäluokkien ”kellokkaat” saivat ulkomaisia vaikutteita. Perinteiset kansalliset perusarvot ”koti, uskonto ja isänmaa” kyseenalaistettiin. Leveämmän leivän toivossa muutettiin maalta kaupunkeihin ja pohjoisesta etelään. Asutustilat alkoivat autioitua, ja maastamuutto voimistui. Väestö alkoi urbanisoitua. Perustettiin ensimmäiset supermarketit ja pizzaravintolat. Varusmiehille oli ennen pitkää ryhdyttävä opettamaan jopa puiden pilkkomista ja hiihtotaitoa.

Maanpuolustus ei ollut myötätuuessa 1960-luvun puolivälissä. Puolustusvoimien materiaalista kykyä oli pystytty nostamaan vuosien 1961–1964 ajan jatkuneen suotuisan vaiheen aikana. Puolustusvoimain komentaja pettyi, kun erittäin tärkeäksi koettu ja useita vuosia valmisteltu materiaallinen kehittämisohjelma (K-ohjelma) hylättiin lopullisesti 1964. K-ohjelman materiaalihankintojen käynnistämistä koetettiin tuloksetta sisällyttää vuoden 1965 budjettiin. Ainoa aluksi positiivisena koettu aikaansaannos oli se, että Valion varastoon jäänyttä ”voivuorta” saatiin kaupattua Neuvostoliittoon, kun vastineeksi ostettiin muutama lentokone ja useita kymmeniä raskaita kenttätykkeitä ampumatarvikkeineen. Tämän hankinnan piti ensin olla puolustusbudjetin ulkopuolista rahaa. Lopulta kuitenkin sotilaiden pettymykseksi kauppa sisällytettiin niukkaan budjettikehykseen. Kotimaisen teollisuuden kipeästi tarvitsemat tilaukset jäivät tekemättä. Myöskään ilmapuolustukselle tärkeä Draken-koneiden hankinta Ruotsista ei toteutunut. Valtion kassakriisin vuoksi määräraha pienentyi vielä 5 %, jolloin kenraali Simelius yritti taata sotamateriaalihankintojen jatkumisen lyhentämällä varusmiesten palvelusaikaa kuukaudella. Julkisuudessa voimakkaasti arvosteltu säästölomalaki hyväksyttiin eduskunnassa 2.4.1965. Säästölomien hyväksyminen merkitsi maanpuolustuksen kannalta kielteistä käännekohtaa, jossa puolentoista vuosikymmenen myönteinen materiaalikehitys päättyi. Säästöloima toistui 1967.²²³

Virolaisen hallitus työskenteli, ilmeisesti ”yöpakkaset” muistaen, hyvin varovaisesti. Neuvostoliittoa varottiin suuttamasta. Sitä kuvastaa esimerkiksi tapaus syksyltä 1964, kun valtioneuvostossa käsiteltiin talvisodan alkamiseen liittyvistä muistotilaisuuksista. Keskustelujen tuloksena puolustusministeri lähetti pääesikunnalle kirjeen, jossa kiellettiin puolustusvoimia mitenkään osallistumasta tai tukemasta kyseisiä tapahtumia. Simelius kieltäytyi allekirjoittamasta kieltoa omalla nimellään, ja siksi pääesikunta lähetti kiellon joukoille läheteellä, jossa oli kopio alkuperäisestä ministeriön kiellosta.²²⁴

²²² Väänänen 1996, 9.

²²³ Suomi 1994, 236–242; Salminen 1995, 333–339; Simelius 1983, 257–266; Vilho Tervasmäki, ”Maanpuolustuksemme julkisessa keskustelussa”. *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen* 1970, 214–219.

²²⁴ Sakari Simeliuksen päiväkirja 2.10.1964. T 23601/6. SArk. Esimerkiksi soittokunnat saivat osallistua tilaisuuksiin vain erillistä laskutusta vastaan.

Materiaalihankinnoissa koetuista takaiskuista huolimatta puolustusvoimien johto yritti valaa kansaan uskoa ja luottamusta. Puolustusvoimien osastot erilaisilla messuilla muodostuivatkin erittäin suosituiksi vierailukohteiksi. Puolustusministeri Arvo Pentti oli kutsuttu pitämään juhlapuhe Salon maatalousmessuilla kesällä 1965. Puolustusministeriön valmistelma puhe esitettiin tasavallan presidentille. Kekkonen vaati puheluonnoksen kolme kohtaa korjattaviksi. Ensinnäkään käsitettä totaalinen maanpuolustus ei saanut käyttöä, siksi puheessa käytettiin vain sanaa maanpuolustus, vaikka aihetta käsiteltiin laajaisältöisesti. Toiseksi ulkopoliittikkaa ja maanpuolustusta ei saanut rinnastaa. Tekstissä tämä on korjattu sanonnalla ”puolustusvoimat ovat valtakunnan ulkopoliittikan apuväline”. Kolmanneksi maanpuolustus ei voinut estää vieraan vallan hyökkäysaikoja. Kohta oli poistettu puheesta, ja siinä sanottiin esimerkiksi, että ”Suomen puolustuslaitoksella jo nyt on oma merkityksensä rinnan Ruotsin puolustuslaitoksen kanssa tietynlaisena tasapainottavana tekijänä Pohjolassa”.²²⁵

Totaalinen maanpuolustus oli käsitteenä otettu käyttöön vuonna 1961 aloitettujen totaalisen maanpuolustuksen kurssien nimessä. Tämä Ruotsista kopioitu lainasana ei soveltunut oikein hyvin käytettäväksi Suomessa. Vasemmisto oli arvostellut totaalinen-sanaa liian totalitäärisenä ja kun presidenttikin poistatti sanan puolustusministerin puheesta, ryhdyttiin etsimään korvaavaa käsitettä. Erään ensimmäisistä ja lähes lopullisen sisällön käsitteelle ”turvallisuuspolitiikka” muotoili majuri Risto Hyvärinen 1960-luvun puolivälissä. Hänen mukaansa turvallisuuspolitiikka sisältäisi kaikki maanpuolustuksen alat mutta antaisi ensisijaisuuden ulkopoliittikan peruskysymyksille.²²⁶

Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnalla (HMS), joka perustettiin 1963, oli keskeinen merkitys seurattaessa kansalaisten maanpuolustusmielipiteitä. Suunnittelukunta korosti ohjelmassaan sellaisen kansalaisajattelun tärkeyttä, jonka mukaan kaikki yhteiskunnan hyväksi suoritettava työ tähtää kansalaisten turvallisuuden lisäämiseen. Tavoitteena oli tehdä yleisesti tunnetuksi, että maanpuolustus ei ole vain aseellista maanpuolustusta.²²⁷

HMS aloitti mielipidemittausten järjestämisen ja tulosten analysoinnin. Se toimeenpani kesäkuussa 1964 Jollaksessa seminaarin, jonka tuloksista julkaistiin kirja ”Kuusi päivää kansalaisajattelua”. Eversti Niilo Riuttala esitti silloin, että maanpuolustukseen kielteisesti suhtautuvien kanssa on ryhdyttävä ajatustenvaihtoon ja siihen on käytettävä nuoria voimia.²²⁸

Totaalisen maanpuolustuksen kurssin avajaispuheessa syksyllä 1964 puolustusvoimain

²²⁵ Sakari Simeliuksen päiväkirja 29.7.1965. T 23601/8. SArk; Simelius 1983, 283; Arvo Pentti, ”Koko kansan tunnettava puolustusvoimat omakseen”. *Ruotuväki* 25.8.1965. Presidentti Kekkonen uusi linjaus mitätöi hänen noottikriisin jälkeisessä Kouvolan puheessaan esittämän vertauksen Suomen puolueettomuuden neljästä tukipilarista. Yksi näistä pilareista oli puolustusvoimien valmius ja kyky estää puolueettomuuden loukkaukset; Jyränki 1990, 146. Kekkonen oli sanonut ilmeisesti 1970-luvulla Jyrängille, että Kouvolan puhe oli vaalipuhe. Se ei ollut ohjelmapuhe. Puolustusvoimien turvallisuuspolitiikan opetuksessa maanpuolustus oli kivijalka, jolle turvallisuuspolitiikka perustui.

²²⁶ Salminen 1995, 263–266; Risto Hyvärinen, ”Maanpuolustuksen perusteet”. *Maanpuolustuksen perusteet* 1968. Liite 17; Risto Hyvärinen, ”Turvallisuuspolitiikka”. *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen*, 1970, 326–345; Soikkanen 2006, 15.

²²⁷ *Kuusi päivää kansalaisajattelua* 1965, 211.

²²⁸ *Kuusi päivää kansalaisajattelua* 1965, 174.

komentaja otti esille voimakkaan pyrkimyksen päästä eroon aina silloin tällöin esille nousseista simputustapauksista, sillä simputus herätti negatiivisia maanpuolustusasenteita. Puheessaan hän mainitsi valmisteilla olevasta seminaarista, joka järjestettäisiin yhdessä maan kasvatustyötä ja nuorisotyötä tekevien piirien kanssa.²²⁹

HMS järjestikin joulukuussa 1964 yhdessä pääesikunnan kanssa varusmieskasvatuksen seminaarin Suomen Ammattiyhdistysopistossa Kiljavalla. Vasemmisto kritisoi alusta asti suunnittelukuntaa ja katsoi sen luovan sotakiikhoista maanpuolustusideologiaa.²³⁰ Eräs seminaarin alkusysäyksen antajista oli Suomen Työntajien Keskusliiton pr-päällikkö Osmo A. Wiio. Hän puhui asiasta puolustusvoimain komentajan adjutantille majuri Jaakko Valtaselle. Valtanen sai Simeliuksen sekä HMS:n johdon ajatuksen taakse. Suunnittelukunta ryhtyi toteuttamaan ideaa yhdessä pääesikunnan kanssa.²³¹ Kiljavan seminaariin osallistui vajaat sata henkilöä. Puolet osanottajista oli puolustusvoimista kenraalista varusmieheen ja puolet siviilejä kasvatuksen ja politiikan piiristä. Kiljavan seminaari sai runsaasti palstatilaa lehdistössä ja positiiivisen hyväksynnän myös vasemmistolehdistössä.²³²

Uudistuva nimityspolitiikka

Urho Kekkonen ei pitänyt siitä, että 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa monen tärkeän kansallisen instituution johtajat edustivat oikeistolaista arvomaailmaa. Tällaisia olivat esimerkiksi oikeuslaitos, koululaitos, kirkko, puolustuslaitos, elinkeinoelämä ja valtion hallinto.²³³ Toisen presidenttikautensa aikana Kekkonen lisäsi vaikutustaan useissa eri puolueissa, järjestöissä ja laitoksissa. Ennakkoluulottoman uudistajan taipumukset tai puoluejäsenyys ohittivat nimityksissä usein kokemuksen ja virkaiän. Tämä antoi ainakin poliittisille toimittajille mahdollisuuden kritisoida kirjoituksissaan presidentin nimityspolitiikkaa.²³⁴

Läntisissä maissa virinnyt nuorisoradikalismi ja rauhanliikkeet saapuivat Suomeen. Tasavallan presidentti Urho Kekkonen ilmaisi tukensa rauhanliikkeille itsenäisyyspäivänä 1963 ja toisti tukensa *Teinilehdelle* toukokuussa 1964 annetussa tervehdyksessä. Mielialaiteiden ääri-ilaita edusti kirjailija Timo K. Mukan lehtiartikkeli, jossa hän piti asevelvollisuutta järjestäytyneenä rikollisuutena.²³⁵ Presidentin toiveiden mukaisesti uudistusmies Eino S. Repo tuli Yleisradion pääjohtajaksi 1965. Pääjohtaja Repo ei välittänyt ohjelmatoiminnan tasapuolisuudesta, vaikka Yleisradion toimilupa ja ohjelmatoiminnan säännöstö sitä edellyttivät.²³⁶ Radio ja televisio

²²⁹ *Ruotuväki* 7.10.1964.

²³⁰ Salminen 1995, 368; Simelius 1983, 254.

²³¹ Tohtori Osmo A. Wiion haastattelu 20.3.2006. Jaakko Valtanen vahvisti Wiion kertoman 2.11.2006.

²³² Simelius 1983, 276.

²³³ Kuusi 1968, 54–55; Seppinen 2004, 181.

²³⁴ ”Sangen ihmetyttävä nimitys”. *Suomen Sosialidemokraatti* 28.8.1965; Sisättö et al. 2000, 55; Kare 1967, 211–215., 283–285. Kauko Karen luettelo oli pitkä ja nimiä oli lueteltu runsaasti.

²³⁵ *Kansan Uutiset* 7.9.1965.

²³⁶ Väänänen 1996, 70; Eino S. Repo oli toiminut sodan aikana komppanian päällikkönä ja oli sotilasarvoltaan kapteeni. Presidentti Kekkonen suosituksesta hän toimi Yleisradion pääjohtajana 1965–1969. Radiotoiminnan johtajana hän toimi 1970–1974. Repo 1975, passim.

olivat yhteiskunnan perusarvot kyseenalaistavien käytettävissä. Television voimakas kasvu tapahtui 1960-luvun jälkipuoliskolla. Yleisradioon palkattiin paljon uusia, nuoria ja muutoshaluisia toimittajia.²³⁷

Helsingin yliopiston rehtori sai havaita presidentin tukevan opiskelijoiden käsityksiä Ylioppilaslehden linjaa koskevissa kysymyksissä. Presidentti oli nuorison puolella perinteisesti ja konservatiivisesti ajattelevia varttuneempia virkamiehiä vastaan. Presidentti kannusti nuoria ja suhtautui ymmärtävästi mahdollisiin ylilyönteihin. Tunnusomaista tälle ajalle olivat ”lastenkutsut”. Opiskelevan nuorison edustajia kutsuttiin iltapalalle ja keskusteluun Tamminiemeen.²³⁸

Alueellinen puolustus

Vanha rintamalinjoihin perustuva sodankäyntitapa hylättiin 1960-luvulla. Silloin siirryttiin alueellisen puolustuksen doktriiniin. Taistelu saattoi syntyä millä puolella valtakuntaa tahansa. Yleisjoukkojen taistelun lisäksi varauduttiin sissitoimintaan vihollisen selustassa sekä valtakunnallisesti tärkeiden kohteiden suojaamiseen. Keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin maan jakaminen toimintakykyisiin, valtakunnan siviilihallinnon kanssa yhteensopiviin sotilaslääneihin, jotka kykenisivät itsenäiseen taisteluun. Taistelun aloittamisoikeus suunniteltiin ylätystilanteiden varalta annettavaksi aluevastuussa olevalle, paikalliset olosuhteet tuntevalle komentajalle. Puolustusvoimain komentaja hyväksyi 1963 suunnittelutyön suuntaviivat, ja asiaa jatkajalostettiin useissa ylimmän päällystön kokouksissa. Aluksi uudistukseen epäilevästi suhtautuneekin saatiin sitoutettua kehitteillä olleeseen järjestelmään.²³⁹

Alueellisen taistelun periaatteita, aluejärjestöä ja sotatoimiyhtymiä käsittelevät asiakirjat oli valmisteltu niin pitkälle, että Simelius hyväksyi ne kesällä 1965. Sen sijaan pääesikunnan organisaatiouudistuksen hyväksymisen Simelius päätti jättää seuraajalleen, koska asia ei ollut niin kiireinen. Uusi komentaja, kenraalimajuri Yrjö Keinonen esitteli alueellisen taistelun periaatteet tasavallan presidentille 25.11.1965.²⁴⁰

Kenraalikuunta hyväksyi useiden kokousten jälkeen uuden koko valtakuntaa koskevan tootaliseen uhkaan perustuvan sodankuvan. Sen sijaan armeijan johdon oli mahdotonta hyväksyä samoihin aikoihin esiin nousevaa vähättelevää suhtautumista maanpuolustuskysymyksiin. Vasemmistolaisuus ja erityisesti kommunismi koettiin vahvana uhkana. Ei voitu ajatellaakaan, että eräiden nuoren sukupolven edustajien esittämä aseeton vastarinta tai aseidenriisunta veisi maan tai koko maailman turvallisuutta eteenpäin. Kenraali Simelius käsitteli puolustusvoimien ja rauhanliikkeiden suhdetta sekä joulukuun 1963 päiväkäskyssä että Ruotuväessä julkaistussa Reserviupseerikoulun 114. kurssin päättäjäsissä pitämässään puheessa. Simelius sanoi puheessaan muun muassa, että ”meilläkin esitettyjä ajatuksia yksipuolisesta, täydellisestä aseistariisunnasta – esimerkkinä muille – on pidettävä epärealistisina”. Julkisuushakuisten

²³⁷ Salminen 1996, 58.

²³⁸ *Urho Kekkosen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 45; Suomi 1994, 197.

²³⁹ Salminen 1995, 325–327; Simelius 1983, 267–279.

²⁴⁰ Keinonen 1977, 58, 59; Salminen 1995, 326–327; Simelius 1983, 277–279.

nuorten ajatuksia tukeneen ylipäällikön ja hänen lähimpien sotilaitensa lausuntojen välillä oli jyrkkä ristiriita.²⁴¹

K-linja vallan huipulle

Arvo Korsimo liittyi niin oleellisesti Yrjö Keinosen poliittisiin kytkentöihin ja valintaan puolustusvoimain komentajaksi, että on tarpeen käydä läpi Korsimon sotilastausta, tulo K-linjan vahvaksi vaikuttajaksi ja toiminta presidentti Kekkonen läheisenä viestinviejänä niin vuonna 1965 kuin keväällä 1969.

Arvo Korsman (Korsimo) syntyi Varsinais-Suomessa Sauvon pitäjässä tilallisen poikana 7.3.1901. Hän oli siis puolisen vuotta nuorempi kuin Urho Kekkonen. Vuoden 1918 sodan alkaessa punaisten ottivat vallan maan eteläosissa. Suojeluskuntalainen Arvo Korsman lähti kolmen ystävänsä kanssa pyrkimään valkoisten puolelle. Korsman tuli kuitenkin punaisten pidättämäksi ja hänet palautettiin Sauvoon. Sauvon maltilliset punakaartilaiset vapauttivat hänet melko pian.²⁴²

Korsimo suoritti asevelvollisuutensa 20.4.1921–21.4.1922 Porin rykmentin konekiväärikomppaniassa ja ensimmäisen pataljoonan talousosastossa. Koska hän oli osallistunut vapausotaan, hän sai lomautuksen palveluksestaan 5 kuukautta 12 päivää ennen varsinaisen palvelusajan päättymistä. Palvelusaikanaan Arvo Korsimo ylennettiin korpraaliksi ja sodanajan soveltuvuudeksi oli merkitty raskaskonekiväärimies ja kirjuri.²⁴³

Jo nuoruudessaan Korsimo oli yhteiskunnallisesti aktiivinen. Hän liittyi Maalaisliittoon alkuvuodesta 1919 ja toimi kunnanvaltuutettuna 1931–1933. Seuraavana vuonna hän muutti Turkuun, kun hänet oli valittu maalaisliiton Turun piirisihteerin toimeen. Lyhyessä ajassa hän loi koko Varsinais-Suomen kattavan maalaisliittolaisen paikallisverkoston.²⁴⁴

Talvisodan alkaessa Korsimo määrättiin Turussa perustettuun Täydennysjalkaväkirykmentti 2:een. Korsimo lähti rintamalle Jalkaväkirykmentti 62:n toiseen pataljoonaan kuuluvan 7. komppanian kirjuriupseerina. Alikersantiksi hänet ylennettiin tammikuussa 1940. Rykmentti oli vanhemmista ikäluokista koottu täydennysjoukko, joka oli ensin reservinä ja joutui rintamavastuuseen vasta helmikuussa 1940 Summan rintaman murruttua. Ensimmäisessä taistelussa komppanian saadessa tulikasteensa se joutui hajalle ja irtosi taistelusta sekasorron vallitessa Säiniössä Kultakummun maastossa 17.2.1940. Tämä sekasortoinen perääntyminen nostettiin esiin vuonna 1957, kun Veikko Vennamon johdolla yritettiin erottaa Korsimo Maalaisliiton puoluesihteerin tehtävistä syyttämällä häntä talvisodan aikaisesta

²⁴¹ Antero Jyränki kirjoitti ristiriidasta kirjansa luvussa ”Väkivaltakoneistot”. Jyränki 1971, 47–73.; Jorma Kaarnola, ”Rauhanliikkeet ja maanpuolustus itsenäisessä Suomessa”. *Jalkaväen vuosikirja 1968–1969*, 1968, 38–39

²⁴² *Sauvon historia II* 1996, 104; Kähkölä et al. 1974, 143; Korsimo käytti itse nimitystä vapausota.

²⁴³ Arvo Korsimon kantakortti. SARk.

²⁴⁴ *Sauvon historia II* 1996, 170; Kähkölä et al. 1974, 144, 145; Virkkunen 1976, 9, 16, 20–21.

rintamakarkuruudesta ja varojen pimitämisestä.²⁴⁵

Jatkosodan syttyessä Korsimo määrättiin Turussa ja sen lähialueilla perustetun Jalkaväkirykmentti 35:n (JR 35) esikuntakomppaniaan 19.6.1941. Toiminta alkoi menestyksekkäästi, sillä jo kaksi päivää myöhemmin Korsimolle myönnettiin Vapaudenristin ritarikunnan 1. luokan mitali taannehtivasti ”urhoollisuudesta ja neuvokkuudesta” talvisodassa. Kersantiksi ylennys tuli vajaan kuukauden sisällä ja väepeliylennys 8.1.1942. Korsimo kotiutettiin iän perusteella 6.2.1942. Vapaudenristin ritarikunnan 4. luokan vapaudenristi miekkojen kera myönnettiin yleensä vain upseerin arvossa palveleville. Väepeli Korsimolle se myönnettiin 3.3.1942.²⁴⁶

Palvelus JR 35:n esikuntatehtävissä oli siis poikkeuksellisen menestyksellistä. Ylennys alikersantista väapeliksi runsaassa puolessa vuodessa ja kaksi huomattavaa kunniamerkkiä. Kantakorttiin merkittiin: ”Erittäin sopiva valistustehtäviin.” Tavanomaista runsaampiin ylennyksiin ja palkitsemisiin vaikutti se, että rykmentin komentajana toimi hänen hyvä ystävänsä everstiluutnantti Lauri Ruotsalo.²⁴⁷ Arvo Korsimo ymmärsi jo sodan aikana, mitä hyvät henkilösuhteet merkitsevät ja miten niitä piti ylläpitää.

Korsimo toimi kotiutuksensa jälkeen Suomen Aseveljien Liiton Turun piirin toiminnanjohtajana. Työn keskeinen sisältö oli kerätä rahaa aseveli-iltoja järjestämällä. Korsimo hoiti tehtävää erinomaisesti. Aseveljissä heräsi kuitenkin epäily Korsimon kirjanpidon pitävyydestä. Siksi hänelle suotiin vapautus rahojen käsittelystä ja varojen hoitajaksi ja kirjanpitäjäksi valittiin Turun Työväen Säästöpankin tarkka ja luotettava virkailija, myöhempi Turun ja Porin läänin maaherra Sylvi Siltanen. Korsimo oli jo silloin tottunut hoitamaan aktiivista suhdetoimintaa virvoketarjoiluineen ja siihenhän kului rahaa. Samoihin aikoihin keväällä 1942, kun Korsimo kotiutettiin, palasi myös rykmentin komentaja takaisin Turkuun suojeluskuntapiiriin päälliköksi. Ruotsalo ja Korsimo olivat edelleen läheisessä yhteistyössä.²⁴⁸

Jatkosodan päätyttyä Korsimo palasi työhönsä Maalaisliiton Varsinais-Suomen piirijärjestön tehtäviin. Ennen sotia luotu puolueverkosto viritettiin henkiin. Taitavan ja tarmokkaan organisaattorin aloitteesta ryhdyttiin Varsinais-Suomen alueelle perustamaan nuorisojärjestöjä. Kesällä 1945 pidettiin Salossa valtakunnallisen järjestön, Maaseudun Nuorten Liiton, perustava kokous. Varapuheenjohtajaksi valittu Korsimo oli kokousta valmistellessaan ollut

²⁴⁵ Arvo Korsimon kantakortti. SARk; Virkkunen 1976, 222–249; samalla lohkolla taisteluihin osallistunut Suomen Sotaveteraaniliiton kunniapuheenjohtaja Gunnar Laatio kertoi haastattelussa 9.2.2005 Korsimon paenneen paikalta Kultakummun taistelussa ja jättäneen haavoittuneita sekä ruumiita venäläisten käsiin. Laatio oli III/JR 13:n tiedustelu-upseeri. Pataljoona oli reservissä JR 62:n asemien takana.

²⁴⁶ Arvo Korsimon kantakortti. SARk; Korsimon yleneminen oli poikkeuksellisen nopeata, jos sitä verrataan esimerkiksi Mannerheim-ristin ritari Einari Schadewitzin ylenemisnopeuteen. Molemmat aloittivat talvisodan korpraalina. Korsimon ollessa 1942 väepeli oli jatkuvasti etulinjassa taistellut Schadewitz vasta kersantti. Poikkeuksellisen ansiokkaasta rintamapalveluksesta ja joukueen johtajana toimimisesta huolimatta Schadewitz oli sodan päättyessä ainoastaan ylikersantti. *Suomen puolesta*. 1994, 362–364.

²⁴⁷ Arvo Korsimon kantakortti. SARk; Arvo Korsimon kunniamerkkikortti. Pääesikunnan kunniamerkkiarkisto. PE; Virkkunen 1976, 23, 27.

²⁴⁸ Virkkunen 1976, 23–29; *1. Divisioona 1941–1944* 1995, 272, 291.

yhteydessä oikeusministeri Urho Kekkoseen ja sai tämän nuorisjärjestöjuhlan juhlapuhujaksi. Tämän jälkeen Kekkonen piti läheistä yhteyttä nuorisjärjestöön juuri Korsimon kautta.²⁴⁹

Vuoden 1945 vaalit menivät Maalaisliitolta huonosti. Samana vuonna puolueen puheenjohtajaksi valitun paimiolaisen V. J. Sukselaisen aloitteesta naapuripitäjän mies Arvo Korsimo valittiin uuteen puolueen vaalipäällikön toimeen syksyllä 1947. Korsimo muutti Helsinkiin Sukselaisen miehenä mutta huomasi varsin pian, että yhteydet Kekkoseen olivat tärkeämmät kuin yhteydet puolueen puheenjohtajaan Sukselaiseen tai varapuheenjohtajaan Johannes Virolaiseen. Urho Kekkonen otti ystäväpiiriinsä puoluetoimiston uuden vaalipäällikön Korsimon sekä puolueen tiedotussihteerin Ahti Karjalaisen.²⁵⁰ Arvo Korsimosta tuli Kekkonen manageri tämän tähdätessä tasavallan presidentiksi.²⁵¹

Urho Kekkonen myötävaikutuksella Korsimo valittiin 1952 Sotkamon puoluekokouksessa Maalaisliiton puoluesihteeriksi. Kekkonen arvioi, että Korsimon avulla oli saatavissa tukea hänen taakseen myös ääriivasemmistosta.²⁵²

Urho Kekkonen vaalitoiminnan rahoituksen taustajärjestöksi perustettiin 1956 Arvo Korsimon aloitteesta Maaseudun Yhteistyövaliokunnan Säätiö²⁵³. Korsimo hoiti säätiön raha-asiat. Puolueen puheenjohtaja V. J. Sukselainen ei esimerkiksi tiennyt säätiöstä mitään ennen Kouvolan puoluekokousta 1964, jolloin säätiön varoilla rahoitettiin Korsimon ajamaa kenttätöitä Sukselaisen syrjäyttämiseksi puolueen puheenjohtajan paikalta. Säätiön tärkein tehtävä oli toimia Kekkonen vaalikassana ja varoilla tuettiin K-linjalle mieleisten edustajien saamista eduskuntaan. Korsimo piti rahakkaan säätiön kontrollissaan syksyllä 1969 tapahtuneeseen kuolemaan asti.²⁵⁴ Mielenkiintoista oli, että Yhdysvaltain Helsingin suurlähetystön edustajat seurasivat Korsimon rahastoa, sillä sen edustaja puhui rahakkaasta säätiöstä ja sen epäselvästä rahoitustaustasta Maunulalle tammikuussa 1966. Hannu Rautkallion tutkimuksien mukaan Yhdysvallat tuki CIA:n kautta Maalaisliittoa ja Neuvostoliitto Maaseudun Yhteistyövaliokunnan Säätiön eli Korsimon isännöimän vaalikassan kautta Kekkonesta.²⁵⁵

Arvo Korsimo syrjäytettiin puoluesihteerin paikalta Savonlinnan puoluekokouksessa kesäkuussa 1960. Irtautuminen vaikutusvaltaisesta tehtävästä oli vaikeaa. Presidentti Kekkonen järjesti Korsimolle Neste Oy:n sosiaali- ja suhdetoimintapäällikön viran. Korsimo saattoi jatkaa uudessa tehtävässään yhteydenpitoa itänaapuriin. Korsimo oli esimerkiksi yhtenä järjestäjänä mukana toimissa, joiden seurauksena saatiin Nikita Hruštšev Suomeen presidentin 60-vuotispäiville.²⁵⁶

²⁴⁹ Virolainen 1986 22; Virkkunen 1976, 30–33.

²⁵⁰ Virolainen 1986, 23; Virkkunen 1976, 50, 51; Nevakivi 1996, 53–54.

²⁵¹ Väänänen 1996, 285.

²⁵² Virolainen 1986, 28–29; Nevakivi 1996, 54; Virkkunen 1976, 50–51; Seppinen 2004, 197; Kähkölä et al. 1974, 61; ”Kekkonen harmitteli useammin kuin kerran Vilkkunan ja Korsimon liiallista innokkuutta neuvostokontakteihin ja harmaana eminenssinä toimimiseen.” Suomi 2000, 32.

²⁵³ Johdantokappaleen alaviitteessä 3 on kerrottu K-linjan nimen synty.

²⁵⁴ Virkkunen 1976, 146, 147; Hokkanen 2002, 217.

²⁵⁵ Fr-M muistio [Frank Friberg–Maunula tapaamisesta Maunulan kirjoittama muistio. PA] 8 7.7.1963. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595/2. SArk; Rautkallio 1993, 50; ”Arvo Korsimo”, *Suomen kansallisbiografia* 5 2005, 351–354.

²⁵⁶ Virkkunen 1976, 309–311, 317, 323, 325; Seppänen 2004, 193–194.

Kanslianeuvos Korsimolla liikeni aikaa osallistua myös ystävänsä puolustusministeri Arvo Pentin kanssa puolustusvoimain komentajan valintatyöhön kesällä 1965. Ehdokkaana oli puolueen aktivistin ja K-linjan tukimiehen Einari Keinosen poika. Yrjö Keinonen kirjoitti muistelmissaan Arvo Korsimon yhteydenotosta 1957: ”Täällä Arvo Korsimo. Olen kuullut, että olette talousneuvos Einari Keinosen poika. Tunnen isänne hyvin. Haluaisin tutustua everstiluutnanttiin, jos teille sopii tulla käymään täällä.” Korsimo ei jättänyt käyttämättä hyväkseen tilaisuutta saada edustamalleen aatesuunnalle pysyvä kontakti puolustusvoimiin tai mahdollisesti siviilitehtäviin siirtyvä puoluesidonnainen etevä maisteri, everstiluutnantti ja Mannerheim-ristin ritari. Tästä yhteydenotosta tuli olemaan se seuraus, että Keinonen puolustusvoimissa voimassa olleiden määräysten vastaisesti liittyi Maalaisliiton jäseneksi keuhkotalvella 1957. Pohjois-Karjalan piirijärjestö, jossa Yrjö Keinosen isä toimi, oli K-linjan vankka tukijoukko.²⁵⁷

Arvo Korsimo hoiti asioita mielellään taustalla vaikuttaen. Puoluetoimisto, puhelin ja kabinettitapaamiset olivat hänen työkalujaan. Tuntuu varsin todennäköiseltä, vaikka sitä ei asiakirjojen pohjalla pysty näyttämään toteen, että Korsimo olisi ollut taustahenkilönä vaikuttamassa, kun puolustusministeri Pentti puolustusvoimain komentajan sitkeästä vastustelusta huolimatta ajoi eversti Yrjö Keinosen kenraalin virkaan. Simeliuksen seuraajaa valittaessa Korsimo oli varmuudella mukana valmistelutyössä. Korsimo oli sanonut: ”Kerrankin tulisi armeijan johtoon edes hiukan oikeata poliittista väriä.”²⁵⁸

Puolustusvoimain komentajana ollessaan Keinonen kävi pari kertaa Keskustapuolueen puoluetoimistossa Korsimoa tapaamassa. Keinokset ja Korsimot vierailivat muutamia kertoja toistensa luona illallisten merkeissä. Samassa tilaisuudessa olivat yleensä mukana Pentti, Suorttaset tai Silvolat.²⁵⁹ Yrjö Keinosen tultua puolustusvoimain komentajaksi liitettiin Keskustapuolueen vaikuttajia puolustusvoimain komentajan lippujuhlan päivän kutsuvierasluetelon.²⁶⁰

Arvo Korsimo puhui kesällä 1965 hyvin myönteisesti Yrjö Keinosesta. Hän piti tärkeänä, että Keinosesta tulee puolustusvoimain komentaja.²⁶¹ Nimitysasia hyväksyttiin puolueen ministerien keskuudessa, koska Pentti ja Korsimo olivat sen valmistelleet. Nimitys ei tullut Keinoselle kovin suurena yllätyksenä.²⁶²

Keinosen eron tultua ilmeiseksi huhtikuun lopulla 1969 Korsimo totesi Nesteen kaupallisenä johtajana toimineelle K. H. Pentille, että oli nolo asia Arvo Pentille, kun tässä nyt kävi näin. Pentti kun oli niin voimakkaasti ajanut Keinosen valintaa. Diplomi-insinööri K. H. Pentti

²⁵⁷ Keinonen itse muistaa myöhemmin vuodeksi 1958. Keinonen 1977, 38; Maalaisliiton Pohjois-Karjalan piirin pöytäkirjat 1956–1962. KMA; Yleisönosastokirjoitus, ”Upseerit ja politiikka”, *Aamulehti* 16.9.1965; Einari Keinonen oli Urho Kekkosen tuntema pitkäaikainen Kekkosen tukimies. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23.3.2006.

²⁵⁸ Virolainen 1986, 262; varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003; Keinosta pidettiin oman puolueen miehenä. Osastopäällikkö Johannes Huumon haastattelu 16.4.2007.

²⁵⁹ Maisteri Pekka Silvolan haastattelu 1.4.2004; rouva Kerttu Korsimon haastattelu 13.9.2004.

²⁶⁰ Sihteeri Annaliisa Rontun käsin kirjoittama lisäys kutsuvieraslistaan. Lippujuhlanpäivän kutsuvieraslistat 1965–1981. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk.

²⁶¹ Ministeri Eino Uusitalon haastattelu 17.9.2004.

²⁶² Maisteri Pekka Silvolan haastattelu 1.4.2004; hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23.3.2006.

oli kadettiupseeri, ja Korsimo tiesi hänellä olevan edelleen läheisiä suhteita puolustusvoimiin. Ehkä Korsimo ajatteli tällä ilmoituksellaan siirtävänsä kaiken vastuun valinnan valmistelusta Arvo Pentin syyksi. Omasta roolistaan tai mukana olostaan hän ei puhunut mitään.²⁶³

Kadettitoverista kummisedäksi

Arvo Pentti oli Yrjö Keinosen uraa ratkaisevasti edistänyt poliitikko. Hän syntyi 13.2.1915 Hämeenkyrössä ja kävi Reserviupseerikoulun 37. kurssin syksyllä 1937. Talvisodassa Pentti taisteli kiväärijoukkueen johtajana. Heti sodan päätyttyä hänet ylennettiin luutnantiksi ja määrättiin panssarintorjuntatykkikomppanian päällikkökursseille. Jatkosodan alussa hän toimi 14./Jalkaväkirykmentti 44:n eli panssarintorjuntatykkikomppanian päällikkönä saaden ansioistaan tehokkaana ja pelottomana panssarintorjuntajoukkojen johtajana Mannerheim-ristin 19.10.1941. Kapteeniyllennys tuli 19.11.1941. Jatkosodan aikana Pentti kävi Maasotakoulussa 26. kadettikurssin. Kesän 1944 vetäytymisvaiheen taisteluissa hän komensi jalkaväkijoukkoa kuten Yrjö Keinonenkin. Joukkona oli III/JR 44.²⁶⁴

Kapteenit Arvo Pentti ja Jorma Järventaus palvelivat samassa jalkaväkirykmentissä syksyn 1941 ja kevään 1942. Järventaus toimi välillä VI armeijakunnan operatiivisessa osastossa ja välillä JR 44:n eri pataljoonien komentajan sijaisena. Järventaus nimitettiin vakituiseksi pataljoonan komentajaksi joulukuun alussa 1941. Erillisyyksikön päällikkönä Pentti osallistui rykmentin komentajan käskynantotilaisuuksiin, joten kapteenit varmasti tapasivat ja tunsivat toisensa.²⁶⁵

Syksyllä 1944 kapteeni Pentti määrättiin Etelä-Satakunnan suojeluskuntapiiriin toiseksi yleisesikuntaupseeriksi eli kyseisen alueen asekatkennän johtajaksi. Arvo Pentti istui vankilassa kolmessa eri jaksossa yhteensä 22 kuukautta. Hänen saamansa rangaistus oli 8 kuukautta vankeutta. Ollessaan ensimmäistä kertaa pidätettynä hän sairastui varsin vakavasti. Puolison yhteydenotto oikeusministeri Kekkoseen pelasti todennäköisesti hänen henkensä. Pentti erosi aktiivipalveluksesta 1948 ja ryhtyi hoitamaan sukutilaa Hämeenkyrössä.²⁶⁶

Maanviljelijä, majuri Arvo Pentti toimi Maalaisliiton kuuluvana poliitikkona vuonna 1956 tasavallan presidentin valitsijamiehenä. Eduskuntaan hänet valittiin 1958 Turun läänin pohjoisesta vaalipiiristä. Arvo Pentin isä oli ollut innokas Maalaisliiton pitkäaikaisen puoluejohtajan Viljami Kalliokosken kannattaja. Arvo Pentti tutustui Urho Kekkoseen 1940-luvun lopulla edellä kerrotun sairaustapauksen yhteydessä ja kuului sen jälkeen Kekkosen kannattajiin.²⁶⁷

²⁶³ Everstiluutnantti, diplomi-insinööri K. H. Pentin haastattelu 8.11.2004.

²⁶⁴ Arvo Pentin kantan kortti. SARk.

²⁶⁵ Jorma Järventauksen kantan kortti. SARk; Tyk.K/JR 44:n sotapäiväkirjat 18.6.1941–30.6.1942. T 11962–11963. SARk.

²⁶⁶ Arvo Pentin kantan kortti. SARk; Lukkari 1984, 141–144, 348, 349; everstiluutnantti Veikko Pentin haastattelu 26.5.2005.

²⁶⁷ Everstiluutnantti Veikko Pentin haastattelu 26.5.2005; Tiilikainen 2003, 70–71.

Veikko Vennamon Paavo Ojalehdon kautta eduskunnan oikeusasiamiehelle vuodenvaihteessa 1957–1958 tekemä kantelu Arvo Korsimon rintamakarkuruudesta herätti runsaasti huomiota. Eduskunnan oikeusasiamies katsoi kuitenkin, että kantelussa ei ollut tuotu esiin sellaisia rikkomuksia, jotka aiheuttaisivat hänen taholtaan laajempia tutkimuksia. Liikkui kuitenkin huhuja, että tasavallan presidentti olisi käyttänyt arvovaltaansa tutkimusten lopettamiseksi. Kansanedustaja Erkki Tuuli sai vihjaavien puheittensa johdosta rajun kirjeen presidentiltä. Korsimo taas merkitsi päiväkirjaansa helmikuussa 1958, että Kekkonen suositteli häntä ottamaan Kaarlo Hillilän asianajajakseen.²⁶⁸

Maalaisliiton työvaliokunta nimesi 1958 Pentin, entisen aktiiviupseerin ja ansioituneen rintamakomentajan, jäseneksi rauhanoppositioon kuuluneen rovasti Lennart Heljaksen johtamaan tutkijalautakuntaan, jonka tehtävänä oli selvittää Paavo Ojalehdon väitteiden todenperäisyys muun muassa Korsimon rintamakarkuruudesta Kultakummun taistelussa helmikuussa 1940. Arvo Pentti esitti lautakunnan lausunnon puoluekokoukselle Kankaanpäässä 7.6.1958: ”Vakauksemme on, että kanslianeuvos Korsimo on syytön niihin rikoksiin, joita ilmiantajat väittävät hänen tehneen.” Lausunto ei käsitellyt väitteitä sopimattomista elämäntavoista, vaan ainoastaan tyrmäsi rintamakarkuruusväitteet.²⁶⁹ Korsimo oli helpottunut rintamakarkuruussyytteen kumoamisesta. Myöhempiä tapahtumia ajatellen oli mielenkiintoista, että myös Keinonen oli kokousyleisön joukossa, sillä everstiluutnantti Keinonen otti sen riskin, että osallistui epävirallisena edustajana puoluekokoukseen.²⁷⁰

Lautakunnan vapauttava lausunto lähensi Korsimon ja Pentin keskinäisiä suhteita.²⁷¹ Klinjan ydinjoukkoon kuuluminen vahvistui, kun Pentti valittiin Maaseudun Yhteistyövaliokunnan Säätiön hallitukseen 15.1.1964.²⁷²

Urho Kekkonen luotti Arvo Pentin kykyyn hoitaa sotilasasioita neuvostoliittolaisten kanssa. Hänet nimitettiin presidentin tahdosta puolustusministeriksi Ahti Karjalaisen hallitukseen 13.4.1962–18.12.1963 ja Johannes Virolaisen hallitukseen 12.9.1964–27.5.1966. Välit puolustusvoimain komentajan kanssa alkoivat kangerrella syksyllä 1962. Eräs esille noussut ongelma oli uuden puolustusministerin kiire saada puolustusvoimain komentaja tekemään

²⁶⁸ Kekkonen 1976, 57–58; Arvo Korsimon päiväkirja 10.1.1958. KMA; Johannes Virolainen viitaksi aiheeseen muistelmissaan. Virolainen 1986, 57; Virkkunen 1876, 222–249; *Uusi Suomi* 10.1.1958.

²⁶⁹ *Uusi Suomi* 10.1.1958; Lautakunnan muut jäsenet olivat Lennart Heljas, Artturi Leinonen, Kaarlo Hillilä, apuna Kustaa Vilkuna ja arkistotutkijana maisteri Alpo Salmela. Virkkunen 1976, 237; Puoluekokousten pöytäkirjat 1958–1960. Kankaanpään kokous. Liite 9. Ca. KMA.

²⁷⁰ Puoluevirkaillijat Jouko Loikkanen ja Johannes Huumo saivat autokyydin kokouspaikalle Keinosen autossa. Keinonen oli ottanut yhteyttä puoluetoimistoon ja kysynyt, että olisiko kyydin tarvitsijoita Kankaanpäähän. Keinonen ajoi matkalla kolarin. Hänet todettiin oikeusistuimen päätöksellä syylliseksi varomattomuuteen liikenteessä. Loikkanen ja Huumo olivat todistajina oikeuden istunnossa. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23.3.2006 ja osastopäällikkö Johannes Huumon haastattelu 16.4.2007; Veikko Pentti oli isänsä mukana puoluekokouksessa. Pentin mukaan Keinonen ei kokouksen aikana tavannut hänen isäänsä. Everstiluutnantti Veikko Pentin haastattelu 23.3.2006.

²⁷¹ Puoluekokouspöytäkirjat 1958–1960. Ca. KMA; päiväkirjaansa Korsimo oli merkinnyt yhteisen aamiaisen Pentin kanssa 19.12.1958. Arvo Korsimon päiväkirjat. KMA.

²⁷² Virkkunen, 1976, 183; Rautkallio 1996, 213–214.

ylennysesitys Yrjö Keinosen ylentämiseksi kenraalikuntaan. Kenraali Simeliuksella oli avautuviin virkoihin mielestään ansioituneempia everstejä.²⁷³

Kansanedustaja Sulo Suorttanen asui 1960-luvulla Arvo Pentin kanssa samassa asunnossa Hesperiankadulla. Suorttanen oli paikalla Korsimon, Pentin ja Keinosen tavatessa kyseisessä asunnossa ja keskustellessa Keinosen uran edistämisestä. Erityisesti pohdittiin sitä, miten välittää tieto Keinosen erinomaisuudesta presidentti Kekkoselle.²⁷⁴

On oletettavaa, että Keinonen, joka oli merkitty vuonna 1962 tasavallan presidentille lähetetyssä suunnitelmassa mahdolliseksi Panssariprikaatin komentajaksi, olisi halunnut aikanaan jalkaväen tarkastajaksi. Tehtävä aukeaisi kesällä 1966 kenraaliluutnantti Ali Koskimaalta.²⁷⁵ Keinonen olisi ollut sitten aikanaan helmikuussa 1971 Maunulan siirtyessä reserviin, vahva kandidaatti puolustusvoimain komentajan tehtävään.

Aatos Maunula karsiutui ehdokkaiden joukosta keväällä 1965. Presidentin kaavailuissa jäi jäljelle Järventaus. Tämän jälkeen Keinoselle, Pentille ja Ehrnroothille selvisi, että mikäli Järventauksesta tulisi Simeliuksen seuraaja, hän olisi virassa niin pitkään, ettei Keinosella olisi mahdollisuuksia komentajaksi. Järventaus oli vain vuotta vanhempi kuin Keinonen.

Kesällä 1965 Urho Kekkonen ja Eino Uusitalo olivat Pentin luona päivällisellä. Kun ruokailun lomassa oli ensin puhuttu ajankohtaisia poliittisia asioita, Pentti otti puheeksi tulevan puolustusvoimain komentajan valinnan ja puhui kovasti Yrjö Keinosen puolesta.²⁷⁶

Puolustusministeri Pentin adjutantti Veikko Rusanen oli samaa kadettikurssia kuin Pentti ja Keinonen. Pentti antoi Rusaselle tehtäväksi laatia ohjeidensa mukaisen taulukkopohjan komentajaksi ehdolla olevista kenraaleista. Rusanen pyysi taustatiedot vertailutaulukkoa varten suoraan pääesikunnan henkilötoimiston päälliköltä everstiluutnantti Erkki Seitotalta. Pääesikunta pidettiin valmistelutyön ulkopuolella. Pentti valmisteli asian puolustusministeriökeskeisesti. Hän oli kesän aikana aktiivisesti yhteydessä sekä presidenttiin että Adolf Ehrnroothiin. Rusanen uskoi myös Keinonen osallistuneen taulukon laadintaan.²⁷⁷

Puolustusministeriön sotilasasiainosaston päällikkö eversti Lauri Sutela tiesi Keinosen olleen vahva ehdokas, koska puolustusministeri näytti hänelle nimitystä varten valmistellun kenraalikuntaa koskevan vertailutaulukon. Tässä yhteydessä Sutela totesi puolustusministerille, että lista oli puutteellinen, koska siinä ei ollut arvioitu lainkaan henkilöiden luonteita. Sutela ei pitänyt Keinosta luonteeltaan sopivana puolustusvoimain komentajan tehtävään. Hän oli ollut vuotta aikaisemmin Keinosen kanssa samalla ylimmän päällystön kolmen viikon mittaisella kurssilla ja nähnyt Keinosen ongelmat päätöksentekotilanteessa sekä huonon

²⁷³ ”Arvo Pentti”, *Suomen kansallisbiografia* 7 2006, 629–631; Simelius 1983, 219–223.

²⁷⁴ Varatuomari Sulo Suorttanen haastattelu 16.4.2003. Suorttanen tunsi Keinosen, koska oli palvelut kesällä 1944 joukkueenjohtajana Keinosen pataljoonassa.

²⁷⁵ Lääketieteen lisensiaatti Marja Lapin haastattelu 2.12.2003.

²⁷⁶ Ministeri Eino Uusitalon haastattelu 17.9.2004. Uusitalo ei kyennyt yksilöimään tarkkaa päivämäärää.

²⁷⁷ Pääesikunnan henkilöosaston päällikkö ei tiennyt valmisteluista mitään. Eversti O. R. Bäckmanin haastattelu 30.1.2005; eversti Veikko Rusanen haastattelu 14.4.2003; Arvo Pentti oli kertonut myöhemmin Keinosen sihteerille rouva Rontulle, että Keinonen itse eritteli ja selvitti paremmuutensa muihin verrattuna. Sihtööri Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003.

kritiikinsietokyvyn. Myös Rusanen oli kertonut Pentille epäilevänsä Keinosen soveltuvuutta komentajan tehtävään.²⁷⁸

Puolustusministeri Pentti tapasi 11.9.1965 Neuvostoliiton suurlähettilään Andrei Kovalevin ja sotilasasiamiehen kenraalimajuri J. J. Malahovin uuden puolustusvoimain komentajan valinnan jälkeen. Kovalev kirjasi päiväkirjaansa Pentin sanomana muun muassa, että Keinonen kannatti Kekkosen linjaa. Simelius oli vastustanut Keinosen ylentämistä jo kenraalimajuriksi ja luonnehtinut Keinosta kielteisesti presidentille. Siitä huolimatta presidentti nimitti Keinosen puolustusvoimain komentajaksi.²⁷⁹ Presidentti oli aikonut siirtää nimitystä hieman tuonnemmaksi, mutta päätti 17.8.1965 nimittää Keinosen välittömästi suivaannuttuaan Simeliuksen lehdistölle antamaan lausuntoon Uudenkylän räjähdysonnettomuudesta. Simelius sai lähtea.²⁸⁰

Kekkonen valitsi Keinosen. Sen vahvistaa presidentin puolustusministerille lähettämä kirje. Kekkonen halusi Keinosen avulla paremman otteen kenraaleista. Pentti oli edellä mainitussa keskustelussaan kuvaillut Neuvostoliiton suurlähettiläälle ja sotilasasiamiehelle Keinosta ”poliittisesti vaarattomaksi ja sen vuoksi naiiviksi”.²⁸¹

Virolaisen hallitus joutui kevään 1966 eduskuntavaalien jälkeen eroamaan. Sosialidemokraatit olivat saaneet selkeän vaalivoiton. Syntyi Rafael Paasion hallitus, joka astui virkaansa toukokuun lopulla 1966. Presidentti Kekkonen seurasi hallituskokoonpanoja valmisteltaessa tarkoin sitä, kenestä tuli pääministeri, ulkoasiainministeri ja puolustusministeri. Kaikki näytti sujuvan suunnitelmien mukaan, ja näytti selvältä, että Arvo Pentistä tulisi uudelleen puolustusministeri. Matti Kekkonen selvitti Itä-Saksan kaupallisen edustuston saunatilaisuudessa 12.5.1966 isännille tasavallan presidentin näkemyksiä. Hän kertoi olevan hyvin todennäköistä, että ministerit Karjalainen ja Pentti jatkavat entisissä tehtävissään uudessa hallituksessa. Tilaisuudessa olivat vieraina Matti Kekkosen lisäksi Urpo Levo sekä Jouko Loikkanen.²⁸²

Keskustapuolueen puoluevaltuuskunta hyväksyi vastahakoisesti ja lievän painostuksen alaisena hallitukseen menon. Hallituksen kokoonpanosta päätettäessä eduskuntaryhmä ei

²⁷⁸ Pentti kertoi päätöksestä Arimolle viikkoa aikaisemmin. Pentti Sainio, ”Yrjö Keinonen. Komentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978; Matti Lukkari, ”Kenraali johon luotettiin. Kenraali Lauri Sutelan haastattelu”. *Kylkirauta* 1/2002; kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2004; eversti Veikko Rusasen haastattelu 14.4.2003.

²⁷⁹ Rautkallio 1999, 345–346; Juhani Suomi ei yhdy kaikilta osin Rautkallion tutkimustuloksiin. Suomen ja Rautkallion kirjoitukset *Helsingin Sanomien* yleisönosastossa 2., 3. ja 7.11.1995.

²⁸⁰ Urho Kekkosen käsin kirjoittama kirje Arvo Pentille 17.8.1965. Veikko Pentin hallussa; Simelius 1983, 293; agronomi Jukka Piironen oli yhteydessä majuri Jaakko Valtaseen kesäkuun alussa ja tiedusteli Valtaselta Simeliuksen mahdollista halukkuutta jatkoaikaan. Valtanen välitti tiedon Simeliukselle. Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 2.11.2006; Sakari Simeliuksen päiväkirja 3.6. ja 17.8.1965. T 23601/8. SARk. Presidentti moitti Simeliuksen samana päivänä, kun hän lähetti Pentille kirjeen; Suomi 2000, 241.

²⁸¹ Suurlähettilään muistiinpanoissa tai Hannu Rautkallion tulkinnoissa on Juhani Suomen mukaan (*Helsingin Sanomat* 7.11.1999) ilmennyt jossain määrin virheitä, joten kaikkia lainauksia, esimerkiksi viitevirkeitä, ei voi pitää ehdottoman luotettavina. Tällaisena se oli kuitenkin merkitty muistiin. Rautkallio 1999, 245–246.

²⁸² DDR:n kaupallisen edustajan raportti keskusteluista Matti Kekkosen, Jouko Loikkasen ja Urpo Levon kanssa 12.5.1966. C 1110, Fiche 2. MfAA. Politisches Archiv. Auswärtiges Amt. BA.

kuitenkaan toiminut presidentin odotusten mukaisesti. Kekkonen ei ollut nimenomaisesti varannut itselleen oikeutta määrätä puolustusministeriä, ja niin ryhmän ehdokkaaksi tuli äänestyksen jälkeen Sulo Suorttanen. Kekkonen oli pahoillaan Pentin jäämisestä pois hallituksesta.²⁸³

Arvo Pentti jatkoi Keskustapuolueen kansanedustajana. Hänellä ei kuitenkaan ollut mitään merkittävää tehtävää puolueen sisällä. Puolueen eduskuntaryhmä muotoutui melko voimakkaasti K-linjan vastaiseksi. Tämä tuli selkeästi esille, kun vuoden 1968 maaliskuussa muodostettiin Mauno Koiviston hallitusta. Kekkonen olisi jälleen halunnut Arvo Pentin luottomiehenään puolustusministerin tehtävään. Keskustapuolueen eduskuntaryhmä, vaikka tiesi presidentin toiveen, ei ottanut sitä huomioon, vaan Suorttanen jatkoi puolustusministerinä. Kekkonen oli päätöksestä päiväkirjansa mukaan ”helvetin vihainen”. Anita Hallamalle lähettämässään kirjeessä hän taas käytti sanontaa, että hän oli ”saatanan vihainen”. Kun Keskustapuolueen eduskuntaryhmä 28.3.1968 valitsi saamistaan vihjeistä huolimatta eduskuntaryhmänsä puheenjohtajaksi Nestori Kaasalaisen Arvo Pentin sijasta, tunsu presidentti tapahtuman tietoiseksi tai tiedostamattomaksi hänen vastaiseksi toiminnaksi.²⁸⁴

Arvo Pentin ja Yrjö Keinosen yhteistyö keskinäisten tapaamisten merkeissä jatkui aina toukokuuhun 1969 asti, vaikka Pentti ei ollut enää puolustusministeri. Everstilutnantti Arvo Pentti nimitettiin Valmetin sosiaalijohtajaksi 1970 ja Suojelupoliisin päälliköksi 1972.²⁸⁵

Vielä kerran Mannerheim-ristin ritari

Yrjö Keinonen totesi televisio-ohjelmassa ”Itse asiassa kuultuna” vuonna 1977: ”Tuohon aikaan Mannerheim-risti oli erittäin merkittävä. Se muutti aseman ja suhteen sotilasyhteisössä hyvin huomattavalla tavalla.”²⁸⁶ Ritariveljistä Keinosen esimiehenä toimivat kenraali Kustaa Tapola pääesikunnassa, eversti Jouko Hynninen Savon prikaatissa ja kenraaliluutnantti Adolf Ehrnrooth Keinosen ollessa Porin prikaatin komentaja. Arvo Pentti vaikutti merkittävästi Keinosen kenraalilyennykseen ja valintaan puolustusvoimain komentajaksi.²⁸⁷

²⁸³ Suomi 2000, 412–413; Urho *Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 274; varatuomari Sulo Suorttanen oli ollut Saksassa SS-miehenä ja saanut siellä upseerikoulutuksen. SS-miesten palattua vuonna 1943 Suomeen oli Suorttanen määrätty upseeriksi JR 8:aan.

²⁸⁴ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 391 ja 393–394; Hallama 2001, 93.

²⁸⁵ Varatuomari Sulo Suorttanen haastattelu 16.4.2003; Lähteenkorva–Pekkarinen 2000, 271.

²⁸⁶ Televisio-ohjelma *Itse asiassa kuultuna*, 28.10.1977; esimerkiksi Mannerheim-ristin ritarin erottaminen Sotakorkeakoulun kurssilta olisi ollut ongelmallisempaa kuin tavanomaisen oppilasupseerin opintojen keskeyttäminen.

²⁸⁷ Urho Kekkosella oli varmasti muistissa Simeliuksen kova vastustus vuosilta 1962 ja 1963, kun tämä oli kaikin tavoin yrittänyt hidastaa puolustusministeri Pentin sikeitä yrityksiä nostaa Keinonen kenraalikuuntaan. Presidentti oli silloin todennut adjutantilleen eversti Leinoselle, että kovin itsepäisesti se puolustusministeri ajaa omaa ehdokastaan. Hänen on vaikea puuttua siihen. Sakari Simeliuksen päiväkirja 8.9.1963. T 23601/5. SArk.

Mannerheim-ristin ritareilla oli huomattava merkitys nimitystilanteessa. Tämä tuli esille esimerkiksi Pentin ja Ehrnroothin aktiivisena yhteydenpitona kesällä 1965.²⁸⁸ Ehrnrooth oli aikoinaan kannattanut Keinosen kenraaliylennystä, ja hän työskenteli voimakkaasti Mannerheim-ristin ritarin saamiseksi vielä kerran puolustusvoimain komentajaksi.²⁸⁹

Kenraaliluutnantti Ehrnrooth palveli 2. divisioonan komentajana 1960–1965. Hänen tullessaan Turkuun toimi eversti Ville-Poju Somerkari Porin prikaatin komentajana. Ehrnrooth oli ollut tyytymätön Somerkarin suoraviivaiseen toimintaan ja oli varmaankin osaltaan vaikuttamassa siihen, että Somerkari korvattiin Keinosella. Ehrnroothin mieltä lämmitti arvattavastikin ajatus saada Mannerheim-ristin ritariveli alaisekseen. Keinonen oli pärjännyt hyvin Uudenmaan rakuunapataljoonan komentajana ja ollut aktiivisesti Ehrnroothin veljesten kanssa mukana ratsuväen perinteistä kertovan elokuvan valmistamisessa.²⁹⁰

Keinosen otettua vastaan Porin prikaatin komentajatehtävät hän piti esimiehensä ajan tasalla joukko-osastonsa menestyksestä sotilasurheilukilpailuissa. Uusi prikaatin komentaja tapasi esimiehensä huomattavasti edeltäjänsä useammin. Hän ohitti esikuntapäällikön asioissaan divisioonan esikunnassa. Tehtävää hoiti Keinosen entinen operaatiotaidon ja taktiikan opettaja eversti Leevi Välimaa. He eivät olleet erityisen hyviä ystäviä.²⁹¹

Kenraaliluutnantti Ehrnrooth uskoi itsellään olevan mahdollisuuksia puolustusvoimain komentajan tehtävään, mikäli hän vain saisi jatkoaikaa siihen asti, kun uusi komentaja nimettiin. Kenraalikunnan vanhimpana hän olisi kärkinimien joukossa. Kenraaliluutnantti Aarne Blick, Ehrnroothin sodanaikainen esimies, otti kesällä 1964 esille jatkoaikakysymyksen puolustusvoimain komentajan kanssa. Simelius ei kuitenkaan ollut lämmennyt asialle. Päiväkirjasta ilmenee, että Ehrnrooth oli ollut jatkoaikakysymyksestä myös itse yhteydessä presidentti Kekkoseen. Mahdollisesti se oli tapahtunut presidentin vieraillessa Ehrnroothin luona Kaksikerrassa 30.6.1964.²⁹²

Simeliuksen ollessa vuosilomalla heinä- ja elokuussa 1964 kenraaliluutnantti Adolf Ehrnrooth hoiti puolustusvoimain komentajan sijaisuutta. Tehtävän hoitoa varten Ehrnrooth siirtyi Turusta pääesikuntaan komentajan huoneeseen ja oli kovasti pahoillaan, kun puolustusvoimain komentajan adjutanttikin oli lomalla. Hän joutui olemaan tilapäisadjutanttien varassa. Sijaisena hän piti niin jyrkän puheen Riianlahden meritaistelun 250-vuotisjuhlassa, että tuli mainituksi Kansan Uutisten artikkelissa. Puolustusministeri Leinonen kertoi pääesikunnan tutkintatoimiston päällikölle everstiluutnantti Kalevi Särämäkarille, että Ehrnrooth oli itse puhunut dispensista presidentti Kekkoselle. Esitys oli kuitenkin torjuttu. Simelius arvioi

²⁸⁸ Eversti Veikko Rusanen haastattelu 14.4.2003.

²⁸⁹ Muistelmissaan ja haastattelussa Ehrnrooth jättää oman osuutensa taka-alalle ja painottaa Pentin roolia. Sinerma 1985, 378.

²⁹⁰ Jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin haastattelut 3.10.2002 ja 15.1.2003; kenraalimajuri Gustaf Ehrnrooth oli elokuvatoimikunnan puheenjohtaja. Kummastakin veljeksestä on melko pitkä otos filmissä *Suomalainen ratsuväki*.

²⁹¹ Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004. Välimaa oli palvellut Porin prikaatissa useita vuosia ennen siirtoaan 2. DE:aan. Lehmusvirta tunsu hyvin molemmat upseerit ja oli tietoinen heidän keskinäisistä huonoista väleistään.

²⁹² Sinerma 1981, 382; Sakari Simeliuksen päiväkirja 25.6.1964. T 23601/6. SARk; *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 128; Hyvärinen 2000, 304.

jatkoaika-asian nousevan ehkä esille Virolaisen hallituksen tultua nimitetyksi, koska Ruotsalainen Kansanpuolue oli mukana hallituksessa. Siihen viittaavia yrityksiä ei kuitenkaan ilmennyt.²⁹³

Pääesikunta ilmoitti Ehrnroothille joulukuussa, että jatkoaikaa ei myönnetä. Ehrnrooth loukkaantui ilmoituksesta ja esitti Simeliukselle Maunulan olevan hänen mielestään paras seuraajaehdokas.²⁹⁴ Maunulan luovuttua ehdokkuudestaan Ehrnrooth ei katsonut olevan tarpeen kertoa Simeliukselle, että Keinonen oli hänen uusi ehdokkaansa, jonka puolesta hän teki taustatyötä.

Adolf Ehrnrooth oli keskeinen henkilö Mannerheim-ristin ritarien veljespiirissä. Hänen tapanaan oli painottaa esimiehen velvollisuutta pitää huolta alaisistaan. Ehrnrooth kertoi haastattelussa käyneensä kesällä 1965 kahden muun ritarin Arvo Aholan ja Ilmari Honkasen kanssa puolustusministeri Pentin luona Hämeenkyrössä. Pentti oli tällöin taivutellut häntä Keinosen puolestapuhujaksi, mutta sillä ei ollut vaikutusta hänen käsitykseensä Keinosesta. Keinonen oli hänen mielessään jo silloin hyvän komentajan maineessa.²⁹⁵ On todennäköisempää, että Turun ritaridelegaatio päinvastoin kävi kehumassa Keinosta Pentille. Myöhemmistä ristikkäisistä kertomuksista johtuen on mahdotonta sanoa, kumpi oli ensin liikkeellä, Ehrnrooth vai Pentti. Molemmat olivat aktiivisia, kun Keinonen ylennettiin kenraalikuuntaan. Molemmat henkilöt myös ilmoittivat Keinosen erottua toisen olleen kovin aktiivisesti Keinosta kannattamassa.²⁹⁶

Kesällä 1965 Mannerheim-ristin ritari, eversti ja pankinjohtaja Erik Magnusson kutsui Urho Kekkosen tuttavapiiriin kuuluneen ja Ahti Karjalaisen hyvän ystävän johtaja Jalo Haapalan luokseen pankkiin. Magnusson tiedusteli, ehtisikö Haapala tapaamaan hotelli Palacessa kokoustaan pitäviä ritariveljiä. Haapala lähti käymään kokouspaikalla. Siellä oli paikalla ainakin kolme ritaria, joista eversti Wolf H. Halsti²⁹⁷ oli pyytänyt Haapalaa välittämään presidentille

²⁹³ *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 130; jalkaväenkenraali Ehrnrooth kertoi haastattelussa 3.10.2002, että Simelius oli suositellut hänelle dispensia, mutta Kekkonen ei sitä myöntänyt; Leinonen ja Särmäkari (tutkintatoimisto vastasi puolustusvoimien sisäisestä turvallisuudesta) olivat molemmat kenttätyökistön upseereita ja heillä oli tavanomaista luottamuksellisemmat ja läheisemmät suhteet keskenään. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006; Sakari Simeliuksen päiväkirja 14.9.1964 ja 22.9.1964. T 23601/6. SARk.

²⁹⁴ Sakari Simeliuksen päiväkirja 4.12.1964. T 23601/6. SARk.

²⁹⁵ Everstiluutnantti Arvo Ahola oli palvellut jatkosodassa Ehrnroothin alaisena JR 7:ssä. Ilmari Honkanen oli kaukopartioupeeri. Hänet ylennettiin Keinosen esittelystä majuriksi reservissä samana päivänä kuin Arvo Pentti everstiluutnantiksi eli 4.6.1966. Jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin haastattelu 15.1.2003; tarkka vierailupäivä olisi ollut mielenkiintoista saada selville. Ehrnrooth ei sitä muistanut ja Penttien sen aikaisesta vieraskirjasta ei löytynyt merkintää käynnistä.

²⁹⁶ Sinerma 1981,378; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 13.9.2004; Vesterinen 1995, 60–61. Pentti myönsi Vesteriselle 1970-luvun lopulla erehtyneensä, kun tuki Keinosta; Adolf Ehrnrooth on kertonut haastattelussa 3.10.2002 seuraavasti: ”En tosin tiennyt, miten hän tulisi toimimaan puolustusvoimain komentajana. Uskon Keinosen tienneen, että olin puoltanut häntä. Ei pärjännyt kuitenkaan.”

²⁹⁷ Eversti Halsti erosi sotien jälkeen puolustusvoimien virasta ollen kuitenkin ehdolla puolustusneuvoston yleissihteeriksi 1958. *Urho Kekkosen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 45; 1975, Keskustelua palaamisesta puolustusvoimiin oli myöhemminkin, kuten Halsti kertoi muistelmissaan. Halsti 1975, 179–180.

tiedon, että Yrjö Keinonen on Mannerheim-ristin ritarien ehdokas seuraavaksi puolustusvoimain komentajaksi. Haapala välitti lupauksensa mukaisesti vielä samana päivänä tiedon eteenpäin Ahti Karjalaisen välityksellä.²⁹⁸

Viestintävirasto presidentti Kekkoselle olivat siis ainakin puolustusministeri Pentti, entinen puoluesihteri Korsimo, ulkoministeri Karjalainen ja kenraaliluutnantti Ehrnrooth.

Urho Kekkonen ja komentajavalinnat

Nousu valtakunnan vaikuttajaksi

Urho Kekkonen sai ensi kosketuksensa sotaväkeen 17-vuotisena lukiolaisena liittyessään Kajaanin sissirykmentin 1.komppanian riveihin. Joukkoa johti Elja Rihtniemi. Kekkosella oli jo nuoruudessa ilmeisiä johtajan taipumuksia, sillä ilman erityisempää sotilaskoulutusta hänet määrättiin ryhmänjohtajaksi. Kainuun sissi Urho Kekkonen vannoi sotilasvalan 1.4.1918. Kantakorttiin on kirjoitettu seuraavat taistelupaikat: Kuopio, Mäntyharju, Varkaus, Mouhu, Kinni ja Vääräniemi sekä Valtolan ja Haminan valtaukset. Kekkoselle myönnettiin rintamaansioista Vapaudenristin ritarikunnan 2. luokan vapauden mitali.²⁹⁹

Suoritettuaan koulunsa loppuun Urho Kekkonen astui vapaaehtoisena varusmiespalvelukseen lokakuun 1919. Paikka oli Helsingissä Uudenmaan kasarmeille sijoitetut Autojoukot. Palvelus ei sujunut ilmeisestikään ennako-odotusten mukaisesti, sillä Kekkoselta ei komennettu upseerikoulutukseen. Loppuvaiheessa puolustusministeriössä kirjuriina palvelut Kekkonen kotiutui kersantin sotilasarvossa kesäkuussa 1920.³⁰⁰

Kekkonen kotiutettiin virallisesti 20.11.1920, mutta koska hän oli osallistunut vapaussotaan ja palvelut kirjuriina sotaministeriössä, hänet vapautettiin palveluksesta jo kesäkuun alussa.³⁰¹ Hän suoriutui varusmiespalveluksesta runsaassa seitsemässä kuukaudessa. Joitakin vuosia

²⁹⁸ Johtaja Jalo Haapalan haastattelu 15.11.2004. Haapala kuului Ahti Karjalaisen muistelmien (1989, 206) mukaan keskustalaiseen poliittiseen keskustelupiiriin ja oli Kekkosen ja Karjalaisen läheinen ystävä.

²⁹⁹ 1./AutoP:n sotilaskantakirja n:o 2. kohta 509. Autojoukkojen arkisto. Kokoomaluettelo 5:4. SArk; Helsingin Komennuskomppanian sotilaskantakirja 1919. Kokoomaluettelo 4:440. SArk; myönnetystä mitalista puhutaan myös muistelmateoksessa. Kekkonen 1981, 163; Lukiolaiset Urho Kekkonen ja Sakari Simelius toimivat kumpikin sodassa ryhmänjohtajina.

³⁰⁰ Urho Kekkosen osallistumista sotaan sekä sen jälkeisestä varusmiespalveluksesta on kirjoitettu yksityiskohtaisemmin Espoo–Kauniainen reserviupseerien julkaisussa *Piirteitä Puolustusvoimien kehityksestä 1944–1964*. Pentti Airio, ”Urho Kekkosen vaikutus puolustusvoimain komentajien valintoihin 1945–1965” 2005, 11–13; Kekkonen ylennettiin korpraaliksi 24.12.1919, alikersantiksi 31.3. ja kersantiksi 30.4.1920. Urho Kekkosen kantakortti. SArk; Kekkonen 1981, 162–163

³⁰¹ Uino 1999, 188, 229, 235 ja 237; Helsingin Komennuskomppanian sotilaskantakirja 1919. Sotilaskantakirjakokoelman joukko-osastokohtainen henkilöhakemisto. Kokoomaluettelo 4:440. SArk. Kekkonen sai loma-aikaa 5.6.–20.11.1920 välisen ajan väliaikaisen asevelvollisuuslain voimaannuttamun 2.§:n nojalla.

reservissä oltuun Kekkonen kutsuttiin yli kuukauden mittaiseen kertausharjoitukseen.³⁰²

Urho Kekkonen toimi Helsingissä opiskellessaan edelleen Kajaanin Lehden toimittajana. Hän kirjoitti silloin muassa kaksi myöhäisemmän valtiomiesuransa kannalta katsottuna en-teellistä artikkelia. Toisessa hän esitti varusmiesten palvelusajan lyhentämistä ja toisessa puo-lustuslaitokselle myönnettävien määrärahojen pienentämistä.³⁰³

Urho Kekkonen tuli 1930-luvulla tunnetuksi urheilujohtajana, kansanedustajana ja minis-terinä. Hän törmäsi sotilasasioihin konkreettisesti seuraavan kerran talvisodan alkaessa. Pari vuotta aikaisemmin tapahtunutta Isänmaallisen Kansanliikkeen (IKL) lakkauttamisyritystä oli pidettävä poliittisena, ei sotilaspoliittisena toimenpiteenä. Kuitenkaan ne sotilashenkilöt, joilla oli lämpimiä ajatuksia kyseisestä puolueesta, eivät pitäneet ministeri Kekkonen toimis-ta.³⁰⁴

Urho Kekkonen ei valittu valtioneuvoston jäseneksi talvisodan syttyä muodostettuun Risto Rytin hallitukseen.³⁰⁵ Koska hän oli kansanedustaja, häntä ei kutsuttu asepalvelukseen. Siviilivirka oli maatalousministeriön nuorempi hallitussihteeri, jota Kekkonen ei katsonut kaksinkertaisena valtioneuvoston jäsenenä itselleen riittävän vaativaksi. Jos Kekkonen olisi ollut upseeri, hän ilmeisesti olisi lähtenyt vapaaehtoisena rintamalle kansanedustaja Paavo Susitaipaleen tavoin. Käsketty tehtävä hallituksen edustajana päämajan propagandaosastolla ei ollut häntä tyydyttänyt. Hänellä oli ollut ristiriitoja upseerien kanssa. Kekkonen suunnit-teli lähtöä rintamalle veljensä Jussi Kekkonen komppaniaan. Joulukuun lopulla 1939 hän otti yhteyttä ystävänsä J. W. Rangelliin, ja hänelle ryhdyttiin suunnittelemaan tehtävää sotatoi-mialueelta pois siirrettyjen sotapakolaisten ongelmien hoitajana. Siirtoväen Huollon Keskus perustettiin asetuksella sisäasianministeriön alaiseksi väliaikaiseksi osastoksi ja sen johtajaksi Urho Kekkonen määrättiin 18. tammikuuta 1940.³⁰⁶

Kansanedustaja Urho Kekkonen oli sivussa valtioneuvostosta koko sotien ajan. Sisäpiiri-tietoja hän sai kuitenkin jatkuvasti ystäviltään. Kekkonen toimi sotien ajan aktiivisena kan-sanedustajana ja kansalaisvaikuttajana. Hän ryhtyi kirjoittamaan kolumneja Suomen Ku-valehteen Wolf H. Halstin jälkeen nimimerkillä Pekka Peitsi. Näkyvimmän roolin hän sai ehkä toimiessaan maan parlamentissa voimakkaasti sitä vastaan, että eduskunta syrjäytettiin

³⁰² Kekkonen osallistui myöhemmin 40 vuorokauden mittaiseen kertausharjoitukseen Autopataljoo-nan 3.komppaniassa 1.9.–10.10.1926 välisenä aikana. Urho Kekkonen kantakortti. SARk.

³⁰³ Kukkonen 1968, 148; Kajaanin Lehden artikkelit 16.7.1920 ja 10.11.1920, joista on kerrottu Urho Kekkonen nuoruutta käsittelevässä teoksessa. Uino 1999, 256–257, 263.

³⁰⁴ Uino 1998, 9; Paavo Kähkölä kertoi Kekkonen idealismista, realismista ja radikalismista. Kähkölä 1985, 43–58;

³⁰⁵ IKL:n lakkauttamisyritysten lisäksi asiaan saattoi vaikuttaa sisäasiainministeriön tehtäviin kuu-luneen siviiliväestön evakuoinnin epäonnistuminen talvisodan sytyttyä. Sisäministerinä ollut Kekkonen oli osavastuussa. Talvisodan alkaessa jäi 1420 rajan tuntumassa asunutta suomalaista venäläisten vangeiksi. Airio 1977, 15–18.

³⁰⁶ Uino 1998, 21–23; kapteeni Reino Palmroth toimi talvisodan ajan propagandaosastolla toimis-topäällikkönä; Kekkonen oli ylentänyt Palmrothin 1965 majuriksi, mutta totesi 1968 Keinoselle arvostellessaan liiallisia reserviylennyksiä: ”Ylennetyt ovat sitä paitsi valtaosaltaan oikeistolaisia, heidän joukossaan Palle Palmrooth, eihän sillä ole mitään ansioita majurin arvoon.” Keinonen 1977, 168.

Ryti-Ribbentrop sopimusta tehtäessä kesäkuun lopulla 1944.³⁰⁷

Toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa lakitieteen tohtori, kansanedustaja Urho Kekkonen sai vahvan aseman puolueessaan Maalaisliitossa. Aikaisempi puheenjohtaja Viljami Kalliokoski syrjäytettiin puheenjohtajan paikalta vuoden 1945 puoluekokouksessa silloisen oikeusministeri Kekkonen johdolla.³⁰⁸ Puheenjohtajaksi valittiin tohtori V. J. Sukselainen. Kalliokosken syrjäyttämisen jälkeen ja varsinkin kun 1952 puoluesihteeriksi valittiin Kekkonen luottomies Arvo Korsimo, oli puolue ulkopoliittikan osalta vahvasti Kekkonen ja häntä tukeneiden henkilöiden hallinnassa.

Sodan jälkeiseen hallitukseen tarvittiin uusia henkilöitä, joilla ei ollut sodan ajan rasitusta. Sodan loppuvaiheessa rauhanoppositioon kuulunut Urho Kekkonen oli sopiva henkilö ministerin tehtäviin. Hyvät idänsuhteet ja presidentti J. K. Paasikiven osoittama luottamus mahdollistivat Kekkonen vaikutusvallan nopean nousun Suomen poliittisessa kentässä. Sen sijaan, että Kekkonen olisi porvariston yleislinjan mukaisesti pyrkinyt eristämään kommunistit yhteiskunnallisesta päätöksenteosta, hän pyrki yhteistyöllä saamaan heidät puolelleen ja siten itselleen enemmän taustavoimaa. Tultuaan vuonna 1956 valituksi tasavallan presidentiksi Kekkonen jatkoi Neuvostoliitolle ystävällistä politiikkaa.

Sotien jälkeisenä aikana Urho Kekkonen suhtautuminen armeijaan oli vähättelevä, mutta hän ymmärsi puolustusvoimien tarpeellisuuden itsenäiselle kansakunnalle. Maanpuolustustarkoituksiin myönnettävien varojen osalta hän edusti säästävää linjaa kuin Paasikivi, joka totesi syyskuun alussa 1954 seuraavan vuoden puolustusbudjetista: ”Mutta minun käsitykseni taas on, että mitä parempi puolustuslaitos meillä on, sen suuremmat mahdollisuudet meillä on välttää venäläisten okkupaatiota.”³⁰⁹

Jalkaväenkenraali A. E. Heinrichs hoiti sijaisena puolustusvoimain komentajan tehtäviä syksystä 1944 ja nimitettiin tähän virkaan Suomen marsalkka C. G. Mannerheimin erotessa ylipäällikön tehtävistä saman vuoden lopulla. Asekätkentä alkoi paljastua alkuvuodesta 1945. Hallituksen ulkoasiainvaliokunta käsitteli asiaa 26.6. presidentin läsnä ollessa. Muun muassa puolustusministeri Mauno Pekkalan ja oikeusministeri Urho Kekkonen mielestä esille tulleet väärinkäytökset olivat niin vakavia, että puolustusvoimain ylin johto oli vaihdettava. Heinrichs jätti 28.6. eroanomuksen esittäen eropäiväkseen 15.8.1945 ja seuraajakseen kenraalimajuri Väinö Valvetta. Ero myönnettiin ja väliaikaiseksi puolustusvoimain komentajaksi nimitettiin jo 2. heinäkuuta sodan aikana saksalaisiin kriittisesti suhtautunut, länsimyrönteinen kenraaliluutnantti J. F. Lundqvist.³¹⁰

Pääministeri Paasikiven luona Kultarannassa pidettiin 11. heinäkuuta kokous, jossa olivat

³⁰⁷ Kekkonen aloittaa kirjansa Tamminiemi Pekka Peitsen artikkelilainauksella vuodelta 1943, jossa hän pohtii Suomen turvallisuuspoliittista asemaa olemassaolonsa ja vapautensa säilyttämiseksi. Kekkonen 1980, 11–12; Uino 1998, 32–33; Jokisipilä 2004, 337–339. Asian vieminen eduskuntakäsittelyyn olisi todennäköisesti estänyt sopimuksen syntymisen.

³⁰⁸ Kare 1967, 275; Kalliokoski 2002, 251–252; Väänänen 1996, 282–283.

³⁰⁹ Visuri 1994, 125; *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956 II* 1986, 438; Urho Kekkonen muutti kantaansa puolustusvoimien tarpeellisuudesta vähitellen. Kirjassaan Tamminiemi hän toteaa: ”Puolustusvoimat tukevat tätä politiikkaa jo olemassaolollaan, tietenkin sitä paremmin, mitä tehokkaammat ne ovat.” Kekkonen 1980, 26.

³¹⁰ Turtola 1988, 230–232; *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956 I* 1985, 160; Seppälä 1998, 183, 190–191; Saarikoski 1997, 331.

paikalla puolustusministeri Mauno Pekkala, sisäministeri Yrjö Leino, oikeusministeri Urho Kekkonen ja II ulkoministeri Reinhold Svento. Kokouksen syy oli se, että Lundqvist ei ollut valvontakomissiossa persona grata. Lundqvist sai tämän tietoonsa, ja hän muutti suhtautumistaan Neuvostoliittoon. Hän ei ehtinyt olla virassa vuottakaan, ennen kuin hän erosi. Syyinä oli häneen kohdistunut voimakas arvostelu puolustusvoimien sisällä. Lundqvist oli vaatinut upseereita liittymään Suomi-Neuvostoliitto-seuraan sekä kehottanut kirjeitse tasavallan presidentin C. G. Mannerheimin tietämättä yli 30:tä upseeria eroamaan virastaan. Upseerikunnan mielestä Lundqvistin mukautuminen meni liian pitkälle.³¹¹

Jo Heinrichsin eron jälkeen kesällä 1945 Kekkonen oli todennut komentajanimitystä valmisteltaessa: ”Puolustuslaitoksen päällikkö ei nyt merkitse sotilaallisesti mitään, mutta poliittisesti Sihvo on nyt paras mies.”³¹² Sihvo oli toiminut sotien ajan väestönsuojelun ja ilmasuojelun johtotehtävissä. Kekkonen oli ottanut sotien jälkeisissä neuvostosuhteissaan ohjenuorakseen epäluulon poistamisen naapurimaiden välisistä suhteista.³¹³ Sotilaat, jos ketkä, suhtautuivat nurjamielisesti entiseen viholliseensa, ja siksi Kekkonen seurasi tarkoin korkeimman sotilasjohdon toimintaa.

Seuraavaksi komentajaksi valittiinkin Kekkosen vuotta aikaisemmin suosittelema jääkärikenraali Aarne Sihvo. Nyt hänen ehdokkuuttaan ajoi pääministeri Mauno Pekkala. Sihvo otti viran vastaan 4.6.1946 ja hoiti sitä seitsemän vuotta. Sihvo oli toiminut jo sotaväen päällikkönä vuosina 1926–1933. Silloin hän oli joutunut eroamaan yksityiselämäänsä kohdistetun arvostelun sekä poliittisen ja sotilasjohdon luottamuspuolan vuoksi.³¹⁴

Urho Kekkosella ja Aarne Sihvolla oli ollut näkemyseroja yya-sopimuksen laadintavaiheessa. Sopimuksen astuttua voimaan Sihvo oli pyrkinyt kehittämään puolustusvoimia vedoten yya-sopimuksen veloitteisiin. Välit eivät parantuneet myöhemminkään. Ilmeni haluja vaihtaa puolustusvoimain komentajaa. Ulkoministeri Åke Gartz esitti heinäkuussa 1950, että Heinrichs olisi saatava takaisin armeijaan. Muutamaa päivää myöhemmin ministerit Urho Kekkonen ja Kustaa Tiitu olivat samaa mieltä. Puolustusministeri Tiitu ei oikein luottanut Sihvoon.³¹⁵ Hän yritti saada Sihvoa lähtemään sillä perusteella, että kenraalien eroikä oli 60 vuotta. Sihvo pysyi kuitenkin sitkeästi virassaan.³¹⁶ Vesa Saarikoski totesi tutkimustensa perusteella: ”Voi sanoa, että Sihvon näkyvä pyrkimys puolustusvoimien nostamiseen johti hänet eräänlaiseen eturistiriitaan poliittisen vallan kanssa. Kysymys oli sekä taloudesta että ulkopoliitikasta ja näkemyseroista armeijan roolin ja näkyvyyden suhteen, jos kohta henkilösuhteistakin ja Sihvon henkilökohtaiseen kyvykkyyteen ja terveyteen kohdistuneista epäilyistä.”³¹⁷

Vuoden 1953 alkupuolella pyrkimys puolustusvoimain komentajan vaihtamiseksi voimistui.

³¹¹ Saarikoski 1997, 331–337; Kanninen 1996, 97 ja kenraaliluutnantti Ermei Kannisen haastattelu 2.9.2004; Kuosa 1981, 290–291; *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1965 I* 1985, 164–165; Seppälä 1998, 210; katso myös Tapola 2004, 301–309.

³¹² Saarikoski 1997, 330–331.

³¹³ Seppänen 2004, 53–56.

³¹⁴ Saarikoski 1998, 310–312, 379–380, 383.

³¹⁵ Saarikoski 1997, 379–382; Visuri 1994, 82–94; *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956 II* 1986, 127, 128. Kustaa Tiitu oli sitä mieltä, että Sihvoon ei voi luottaa. Seuraajia olisivat vaihtoehtoisesti joko A. E. Heinrichs tai Kustaa Tapola.

³¹⁶ *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956 II* 1986, 155.

³¹⁷ Saarikoski 1998, 423.

Pääministeri Kekkonen ryhtyi ajamaan asiaa ja sai toiminnalleen presidentti Paasikiven hyväksynnän. Asia hoidettiin siten, että puolustusvoimain komentajan eroamisikä muutettiin 65:stä 63 ikävuoteen. Jatkomahdollisuutensa puolesta presidenttiinkin vedonnut Sihvo joutui siirtymään reserviin 31.5.1953.³¹⁸

Seuraava komentaja oli kenraaliluutnantti Kaarlo Heiskanen. Hän oli ollut Kekkonen valitsema kandidaatti jo saman vuoden tammikuussa, kun Kekkonen oli esitellyt presidentti Paasikivelle Sihvon eläkejärjestelyä.³¹⁹ Yrjö Keinonen totesi muistelmissaan: ”Ennen puolustusvoimain komentajaksi nimittämistään Heiskanen oli ollut ovelampi kuin kenraaliluutnantti Kustaa Tapola. Poliitikkojen tiedustellessa kummaltakin, mitä vaatimuksia kenraaleilla olisi armeijaan nähden, jos hänet nimitettäisiin komentajaksi, Tapola oli ottanut esille määrärahakysymyksiä, mutta Kylmä-Kalle oli vastannut: – Minulla ei ole mitään omia vaatimuksia.”³²⁰

Jalkaväenkenraali K. A. Heiskanen ryhtyi hoitamaan puolustusvoimain komentajan tehtäviä kesäkuun alussa 1953. Puolustusvoimain komentajan eroamisikä muutettiin vuonna 1957 takaisin 65 ikävuoteen, joten Kekkonen oli ainakin vielä silloin tyytyväinen Heiskaseen, joka ei politikoinut, vaan keskittyi tiukasti vain puolustusvoimain komentajalle kuuluvien tehtävien hoitoon. Hänen mielenkiintonsa kohdistui erityisesti koulutusasioihin, sen sijaan valmiudellisiin tai varsinkaan operatiivisiin kysymyksiin hän ei tuntenut mielenkiintoa. Simeliuksen mukaan Heiskanen oli tiukka ja vaativa komentaja, mutta hänen heikkoutenaan oli epäluuloisuus ja subjektiivisuus henkilöasioissa. Epäluuloisuus aiheutti esimerkiksi välien täydellisen tulehtumisen yleisesikunnan päällikön kenraaliluutnantti Tauno Viljasen kanssa.³²¹

Heiskasen tarkkuutta vain oman toimivaltansa asioiden hoitamisessa ja reviirinsä varjelemisessa kuvasti hyvin se, että hän teetti pääesikunnan oikeustoimiston päälliköllä maaliskuussa 1956 muistion, jossa Korte selvitti tarkoin puolustusvoimain komentajan ja puolustusministeriön toimivallan rajat.³²² Urho Kekkonen oli halunnut komentajan, joka ei sekaannu politiikkaan, ja sellaisen hän myös sai. Vilkasluonteisen ja avomielisen Sihvon jälkeen komentajaksi valittu Heiskanen oli tiukasti omaan ammattialaansa keskittyvä ja mieluummin syrjäänvetäytyvä kuin julkisuutta haluava.³²³

Kaarlo Heiskasen mielestä puolustusvoimain komentajan oli pysyttävä virkapaikallaan, tehtävä tarkastusmatkoja kotimaassa, mutta ei matkusteltava ulkomailla. Suhteiden hoito Neuvostoliiton Suomessa olleisiin sotilasasiamiehiin pidettiin nuikimmalla mahdollisella tasolla. Kun ei oltu keskusteluyhteydessä, ei tarvinnut vastata hankaliin kysymyksiin.

³¹⁸ J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956 II 1986, 326; Saarikoski 1997, 383–386.

³¹⁹ Ibid. Kenraaliluutnantti Kaarlo Heiskanen oli ollut komentopäällikön virkaa hoitaessaan valmistelemassa kenraaliluutnantti Lundqvistin kanssa 30 upseerin erottamista.

³²⁰ Keinonen 1977, 39. Keinosen toteamus voi olla totta tai tarua, mutta tyyppillinen esimerkki tarinoista, joita liikkuu komentajavalintojen yhteydessä. Keinonen halusi kuitenkin sisällyttää jutun muistelmiinsa.

³²¹ Simelius 1983, 153; Välit olivat niin tulehtuneet, että Heiskanen ei halunnut olla missään tekemisissä Viljasen kanssa. Siksi hän varmaan asettui seuraajan valintatilanteessa tukemaan Simeliusta.

³²² Olavi Korte, ”PM Puolustusvoimain komentajan ja puolustusministeriön toimivallan rajat”. 16.3.1956. Puolustusvoimain komentajan arkisto. PE.

³²³ Saarikoski 1998, 427; Tapola 2004, 301–309; Brantberg 2000, 229–233.

Neuvostodiplomaatit ottivat keskusteluissaan pääministeri Kekkonen kanssa esiin sotilas-henkilöiden vähäiset tapaamiset.³²⁴ Eräs vaihe vierailuvaihdon käynnistämisessä oli eversti Jorma Järventauksen johtama koulutusalan upseerivaltuuskunnan vierailu Neuvostoliitossa huhtikuun ja toukokuun vaihteessa 1956. Sen aikana ilmeni, että Neuvostoliiton edustajilla oli halu eri yhteyksissä keskustella ja neuvotella siitä, miten yhteinen puolustaminen hoidettaisiin.³²⁵

Ylipäällikön mielestä neuvostosuhteita oli parannettava

Presidentin käskystä puolustusvoimain komentajan oli kuitenkin vierailtava Neuvostoliitossa keväällä 1959. Heiskanen uhkasi erota, jos hänen oli lähdettävä. Tähän Kekkonen vastasi, ettei ota ilmoitusta vastaan ja että se oli käsky.³²⁶ Vastentahtoisesti matkalle lähteneen Heiskasen seurueessa oli neljä kenraalia, joista nuorimman kenraalimajuri Jorma Järventauksen tasavallan presidentti määräsi Heiskasen varamieheksi ja hoitamaan asioita. Heiskanen oli lähes koko matkan ajan tuppisuuna, ja Järventaus tai delegaation muut jäsenet vastailivat esitettyihin kysymyksiin. Tässä vaiheessa presidentti luotti Järventauksen kykyihin.³²⁷

Neuvostoliiton valtuuskunta teki vastavierailun Suomeen neljä kuukautta myöhemmin. Armeijakenraali A. S. Zhadov seurueessaan viisi kenraalia saapui Suomeen. Korkea vieras tapasi tasavallan presidentin ja vieraili kaikissa kolmessa divisioonan esikunnassa, Kadettikoulussa, Reserviupseerikoulussa, merivoimissa sekä ilmavoimissa. Heiskanen ei halunnut toimia isäntänä ja otti virkakautensa päättymiseen liittyvän vuosiloman vierailun ajaksi. Puolustusvoimain komentajan sijainen, jalkaväen tarkastaja kenraaliluutnantti Sakari Simelius hoiti vierailun liittyvät, virallisten muodollisuuksien edellyttämät seremoniat. Jalkaväen tarkastajan sijaisuutta hoitava Järventaus matkusti koko matkan ajan vieraiden mukana.³²⁸

Heiskasen seuraajaksi valittiin Simelius. Tasavallan presidentti noudatti valinnassa hallituksen ja Heiskasen suositusta. Muut vahvimmat kandidaatit olivat Simeliusta virkaiässä vanhemmat kenraaliluutnantit Torvald Ekman ja Kai Savonjousi sekä yleisesikunnan päällikkö

³²⁴ Rautkallio 1999, 34.

³²⁵ Rautkallio 1996, 220; Järventaus oli saanut tietää vastapuolen esittävän yhteistyöhön liittyviä toimia tulevilla neuvotteluissa. Siksi hän esitti heti aluksi, että suomalaiset voivat resurssien puitteissa toteuttaa vain vastavuoroista urheilutoimintaa. Maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006 ja hänen hallussaan oleva Järventauksen muistio; vuoden 1963 lopulla Neuvostoliiton puolustusministeri, marsalkka Malinovski otti keskusteluissaan presidentti Kekkonen kanssa esiin tarpeen kehittää sotilaallista yhteistoimintaa. Suomi 2000, 79; Sutela 1995, 50–51; Kauko Pöyhösen laatima asiakirja ”Muistio keskustelusta A.H:n kanssa 25.11.1969”. Vuosikirja 1969. UKA.

³²⁶ *Urho Kekkonen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 209, 216.

³²⁷ Jorma Järventaus oli ylennetty kenraalimajuriksi 47-vuotiaana ja kenraaliluutnantiksi 50 vuoden ikäisenä. *Vakinaisen väen upseeriluettelo 1.11.1958 ja 15.8.1964*. Matkalle osallistuivat myös kenraalit J. A. Ravila ja F. O. Seeve ja Reino Arimo. Yrjö Teholan pienkokoelma. PK 2151. SARk.

³²⁸ ”Neuvostoliiton sotilasvaltuuskunnan vierailu”. PE 251/Ulkomtsto/14 c/sal/29.9.1959. Yrjö Teholan pienkokoelma. PK 2151. SARk; Brantberg 2000, 229–231; Simelius 1983, 128–129; Juha Pohjonen, ”Neuvostoliiton ja Suomen sotilassuhteiden alku”. *Sotilasaikakauslehti* 12/2004, 23–26.

kenraaliluutnantti Tauno Viljanen. Myös Järventauksen nimi oli esillä.³²⁹

Kenraali Heiskanen oli kertonut Akateemisten reserviupseerien johtohenkilöiden käydessä esittäytymässä puolustusvoimain komentajalle, että Järventausta kasvatetaan tulevaksi puolustusvoimain komentajaksi. Puolustusvoimain komentajalla oli oltava kokemusta korkeista tehtävistä sekä pääesikunnassa että kentällä. Järventaus oli kuitenkin silloin vielä liian nuori. Hänet lähetettiin kentälle komentajaksi, ja väliaikaiseksi puolustusvoimain komentajaksi valittiin Heiskasen kertoman mukaan joku varttuneempi kenraali.³³⁰

V. J. Sukselaisen hallituksen K-linjalaiset ministerit Arvo Korsimo ja Kauno Kleemola halusivat vaikuttaa komentajan valintaan. He nostivat hallituksen istunnossa 23.10.1959 esiin vuotta aikaisemmin perustetun Paasikivi-Seuran valtuuskunnan jäsenen, kenraaliluutnantti Viljasen nimen. Ministeri Korsimo esitti Viljasta ja ministeri Kleemola kannatti. Hallitus joutui äänestämään, koska oli kaksi kannatettua esitystä. Puolustusministeri Leo Häppölän esittämä ehdokas oli jalkaväen tarkastaja, kenraaliluutnantti Simelius. Suoritettussa äänestyksessä Viljanen sai vain kaksi ääntä muiden ministerien äänestäessä Maalaisliiton perinteistä linjaa edustaneen puolustusministeri Häppölän ehdokasta.³³¹ K-linja oli hävinnyt ensimmäisen erän pyrkiessään valtioneuvoston kautta ulottamaan vaikutustaan puolustusvoimiin. Häppölä tiesi presidentti Kekkonen olleen halukas nimittämään Viljasen. Presidentin mielipiteen painoarvo hallituksessa ei kuitenkaan ollut riittävä muiden ministerien mielipiteen muuttamiseen. Presidentti nimitti hallituksen enemmistön esityksen mukaisesti Simeliuksen puolustusvoimain komentajaksi.³³² Presidenttikautensa alkuaikana Kekkonen sana painoi ulkopoliittikan alalla. Sen sijaan nimitysasioissa Sukselaisen hallitus saattoi esittää muuta kuin presidentin toivomaa henkilöä.

Simeliuksen ilmoittautuessa tehtäväänsä Kekkonen painotti sitä, että puolustusvoimissa ei ollut lupa politikoida. Komentajan tuli keskittyä omiin töihinsä, ja hän hoitaisi politiikan. ”Samalla hän totesi, ettei hän yleensä tehnyt ratkaisuja vastoin valtioneuvostoa. Ei hän sanonut tehneensä myöskään puolustusvoimain komentajan esityksistä eriyviä ratkaisuja.”³³³

Kekkonen ja Simelius olivat melkein samanikäisiä. Kekkonen käsitteli Simeliusta aikakaudelle tyypillisten virallisten muodollisuuksien mukaan. Simelius valmistautui ylipäällikön esittelyihin hyvin perusteellisesti ja kirjoitti tärkeät, esittelyssä esille otettavat asiat, pahvilappusille.³³⁴ Ylipäällikkö piti etäisyyttä alaisiinsa kuten Mannerheim. Puolustusvoimien ongelmana oli se, että puolustusvoimain komentaja ei kuulunut tasavallan presidentin lähipiiriin. Presidentti suhtautui varauksellisesti korkeimpaan upseeristoon.

Urho Kekkonen ei kysynyt Simeliuksen mielipidettä tämän seuraajasta. Ei tosin löydy

³²⁹ Häppölä 2005, 114; Simeliuksen nimityksen tultua julkisuuteen Ekman ja Savonjousi erosivat palveluksesta omasta anomuksestaan.

³³⁰ Maisteri Matti Kuulan tiedonanto 19.2.2006.

³³¹ Valtioneuvoston pöytäkirja 22.10.1959; Brantberg 2000, 227–228; Simelius 1983, 148–149; kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003; Rautkallio 1993, 142; Häppölä 2005, 114–115; Syrjö 1998, 293; Valinta oli ilmeisen ongelmallinen, sillä Heiskaselle oli myönnetty 26.6.1959 ero alkaen 29.10.1959. Simelius valittiin tehtävään 23.10.1959 ilman, että hänen mielipidettään kysyttiin. Simelius 1983, 148–149.

³³² Häppölä 2005, 115.

³³³ Simelius 1983, 149, 150.

³³⁴ Simelius 1983, 11, 15, 17; kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003.

merkintöjä siitä, että seuraajakysymys olisi ollut esillä Heiskaseenkaan kanssa. Mahdollisuus ajatusten vaihtoon olisi ollut komentajan jättäessä eroanomuksensa presidentille 20.7.1965. Simelius ei voinut ajatella ottavansa asiaa itse esille ja ilmeisesti uskoi, että asia oli jo päätetty.³³⁵ Kekkonen varmasti muisti, miten voimakkaasti Simelius oli vastustanut Keinosen nimitystä kenraalin virkaan, ja oli siksi hiljaa. Ei tarvinnut käsitellä kiusallista asiaa, eikä kertoa puolustusministeri Pentin ehdokasta. Kekkonenhan oli nimittänyt Keinosen kenraalimajurin virkaankin pelkästään puolustusministeri Arvo Pentin esityksestä. Simelius ei aikanaan suostunut muuttamaan esitystään Keinosen eduksi.³³⁶

Uusi henki puolustusvoimiin

Kekkonen päiväkirjamerkinnot osoittavat, että hänellä ei ollut selvää omaa ehdokasta Simeliuksen seuraajaksi. Ensimmäinen päiväkirjamerkintä 1965 avautuvan viran täyttämisestä on päivätty 8. lokakuuta 1964, jolloin puolustusministeri Arvo Pentti kävi presidentin luona. Tällöin sovittiin, että syksyllä 1965 valitaan yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Aatos Maunula Simeliuksen seuraajaksi, uudeksi yleisesikunnan päälliköksi kenraalimajuri Kaarlo Leinonen, huoltopäälliköksi eversti Olavi Valtonen, 2. divisioonan komentajaksi kenraalimajuri Olli Korhonen, Panssariprikaatin komentajaksi kenraalimajuri Yrjö Keinonen, Helsingin sotilaslääniniin [Uudenmaan sotilaslääniniin, PA] eversti Matti Hannila ja eversti Mikko Sisto heti kenraalimajuriksi. Saman tapaamisen aikana presidentti ja puolustusministeri päättivät kutsua Suomen Kansandemokraattisen Liiton edustajia maanpuolustuskursseille puolustusvoimien ja maanpuolustuskurssien johtohenkilöiden vastustuksesta huolimatta. Ensimmäisenä SKDL:n kansanedustajista päätettiin kutsua kurssille Kalevi Kilpi ja Paavo Aitio.³³⁷

Puolustusvoimain komentajan seuraajakysymys oli siis periaatteessa sovittu. Komentajanimitys näkyi päiväkirjamerkintänä seuraavan kerran toukokuun alussa 1965. Puolustusministeri Pentti sai Maunulalta ilmoituksen, että hän ei ollut käytettävissä seuraavaa komentajaa valittaessa. Samalla Maunula jätti lääkärintodistuksen. Kekkonen kirjasi Pentiltä saamansa tiedon 7.5. seuraavasti: ”Arvo Pentti kertoi, että Maunula esitti lääkärintodistuksen, eikä sen vuoksi uskalla suostua Sot. Päälliköksi. Hyvä. Ei olisi tullutkaan. Jäljelle jää Järventaus. Keinonen ei voine tulla.”³³⁸

Puolustusneuvoston puitteissa oli valmisteltu ruotsalaisen torjuntahävittäjän hankintaa. Draken-hävittäjissä oli käytössä amerikkalaiset Falcon-ohjukset. Yhdysvalloilta olisi pitänyt saada lupaus ohjushankinnalle, ennen kuin koneiden hankinta-asiaa voitiin viedä eteenpäin. Lupa edellytti yhdysvaltalaisen viranomaisten suorittamaa turvallisuusluokitusta Suomessa.

³³⁵ Simelius 1983, 294.

³³⁶ Sakari Simeliuksen päiväkirja 27.9.1963. T23601/5. SARK; Soikkanen 2006, 12–13. Kekkonen ja Simelius eivät informoineet toisiaan erityisen hyvin.

³³⁷ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 142; Pentti oli välittänyt tiedon Maunulalle. Sakari Simeliuksen päiväkirja 27.4.1965. T 23601/8. SARK.

³³⁸ Suomi 2002, 192; Aatos Maunula sairasti sokeritautia. Kevään aikana pahentunut diabetes ilmeni muun muassa katkokävelynä. Tiilikainen 2003, 68. Maunula kuoli kaksi vuotta myöhemmin kuin Keinonen eli vuonna 1979.

Maunula oli huhtikuun alkupuolella 1965 asiasta yhteydessä Helsingissä toimineeseen sotilas-asiamieheen eversti E. G. Butleriin, joka pyysi Ruotsissa ollutta turvallisuusluokitusryhmää samalla matkalla myös Suomeen. Asia eteni kuitenkin liian nopeaa tahtia. Suomen poliitikot eivät olleet antaneet lupaa näin pitkälle meneviin järjestelyihin, ja siksi ryhmän tulo piti peruuttaa huhtikuun puolivälissä. Tieto sekaannuksesta oli mennyt presidentille.³³⁹

Kenraaliluutnantti Järventaus oli ollut kosketuksissa neuvostosotilaisiin 1956 ja 1959. Presidentti tunsi Järventauksen kyvyt keskustella heidän kanssaan. Järventaus oli hyvän miehen kirjoissa vielä toukokuussa. Hänellä oli Neuvostoliiton-matkakokemusten lisäksi palveluskokemusta pääesikunnan johtavissa tehtävissä. Valintahetkellä hän toimi Kaakkois-Suomessa olleen divisioonan komentajana. Kekkonen suhtautuminen Keinosen oli keväällä 1965 vielä varauksellista.³⁴⁰

Puolustusministeri Pentti jatkoi virkavelvollisuuksiensa mukaisesti valmistelutyötä Simeliuksen seuraajan nimeämiseksi. Kekkonen kirjoitti 23.6. päiväkirjaansa Pentin kertoneen Upseeriliiton puheenjohtajan kenraaliluutnantti Reino Hirvan käynnistä puolustusministeriössä. Tämä oli suositannut seuraajaehdokkaiksi ”Arimoa, Leinosta ja Halttua. Maunula, Järventaus ja Korhonen eivät ole soveltuvia, koska he ovat harkitsemattomia”. Koska Hirva ei Pentin kertoman mukaan tuntenut Keinosta, Hirva oli kieltäytynyt antamasta tästä arviota.³⁴¹ Kuitenkin Hirva oli Keinosen tavoin asekatkijä ja oli toiminut pääesikunnan komentopäällikkönä esimerkiksi Keinosen siirtyessä Porin prikaatin komentajaksi ja saadessa everstiylennyksen. Simelius sai myöhemmin kuulla keskusteluista siinä muodossa, että Hirva olisi suositellut Keinosta. Hirva kielsi Simeliukselle edes käyneensä Pentin luona. Nimityksen valmistelijat kamposivat kesän aikana Järventauksen ulos muka harkitsemattomana³⁴² miehenä, vaikka Simelius piti Maunulaa, Koskimaata ja Järventausta soveliaimpina. Muistelmiinsa Simelius kirjoitti: ”Kolmantena oli Järventaus. Tiesin, että hänellä on paljon vastustajia, lähinnä kauteuden pohjalta ponnistavia. Hänelläkin on puutteensa, mutta hän on tarmokas, alaansa innostunut, nuoria mukaansa tempaava kouluttaja ja kentän vaatimukset täyttävä komentaja. Hän oli ehdokkaani.”³⁴³

Valtioneuvosto kävi 23.7. Kultarannassa. Kekkonen on kirjannut myös Arvo Korsimon käyneen vieraanaan myös samana päivänä. On mahdollista, että Kekkonen, Pentti ja Korsimo olivat tällöin keskustelleet puolustusvoimain komentajakysymyksestä ja näiden keskustelujen seurauksena oli mahdollisesti suositettu presidentille kenraaliluutnantti Adolf Ehrnroothin

³³⁹ Aatos Maunulan kokoelma. Sal kirjeenvaihtoa, suunnitelmia 1962–1966. T 22595/2. SARk; Sakari Simeliuksen päiväkirja 15.4.1964. T 23601/9. SARk; Suomi 1994, 236.

³⁴⁰ Päiväkirjamerkintä 7.5.1965. *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 192; Rautkallio 1996, 220; Brantberg, 2000, 229–231; 3. divisioonan esikunta sijaitsi Kouvolassa.

³⁴¹ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 201.

³⁴² Kukaan haastatelluista Järventauksen tunteneista upseereista ei ole pitänyt Järventausta riittaisena tai harkitsemattomana. Muiden mielipiteistä poikkeava Adolf Ehrnroothin näkemys on kirjattuna Kekkonen päiväkirjaan 20.8.1965. *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 207. Aatos Maunulan päiväkirjassa 14.1.1964 kerrotaan kenraaliluutnanttien Koskimaata ja Järventausta välisestä riidasta sotaharjoituksen järjestämisessä. T 22595/1. SARk.

³⁴³ Päivämäärällä 27.7.1965 päivätty muistilappu keskusteluista puolustusministeri Pentin kanssa. Simeliuksen päiväkirja T 23601/9. SARk; Simelius 1983, 294–297.

käyttöä asiantuntijana.³⁴⁴ Aiempaan viitaten Ehrnrooth oli käynyt kesän aikana everstiluutnantti A. Aholan ja ekonomi I. Honkasen kanssa vieraisilla Pentin maatilalla Hämeenkyrössä.

Pääministerin sihteeri Jouko Loikkanen kirjasi muistikirjaansa 29.7. tapahtuman Kultarannassa. Presidentti vei kesken saunatilaisuuden Pentin ja Leinosen sivummalle. Loikkanen arveli keskusteltavan Simeliuksen seuraajakysymyksestä. ”Leinonen tuskin yltänee tähän tehtävään, koska on vielä kenraalimajuri”, oli Loikkasen muistiinpanoihinsa kirjaama arvio.³⁴⁵

Everstit Erik Magnusson ja Wolf H. Halsti³⁴⁶ välittivät poliittista väylää pitkin tiedon, että Yrjö Keinonen oli Mannerheim-ristin ritarien ehdokas.³⁴⁷

Adolf Ehrnrooth kävi presidentin kutsusta 20.8. Kultarannassa ja antoi arvion kenraalien sopivuudesta komentajan tehtävään. Juhani Suomen mukaan Ehrnrooth nautti presidentti Kekkonen luottamusta puolustusvoimiin liittyvien lausuntojen antajana. Vasta kenraali Lauri Sutela syrjäytti Ehrnroothin Kekkonen luottokenraalina.³⁴⁸ Ehrnrooth ei ollut kovin kohtelias sanavalinnoissaan, kun hän arvioi entisiä kollegoitaan.³⁴⁹

Urho Kekkonen merkitsi päiväkirjaansa Ehrnroothin arviointeja entisistä palvelustovereistaan seuraavanlaisesti:

”Koskimaa: ei ole komentajan kvalifikaatioita.

Maunula: hyvä, täsmällinen, työteliäs. Yksinkertainen älyltään.

Järventaus: PR-mies, touhukas, toimeksisaapa: Ei enää komentajaksi. Riitainen.

Kopra: aivan mahdoton.

Arimo: yksipuolinen, ei komentajaksi.

Hirva: aivan mahdoton.

Korhonen: hyvä rintamaupseeri. Törmäilijä.

Koppinen: hyvä upseeri. Sidottu Rajavartiolaitokseen.

Leinonen: ollut v:sta 1952 esikuntatehtävissä. Vieraantunut res. sotilasasioista.

Halttu: hyvä tykistömies. Sopiva tyk. tark. Ei komentajaksi.

Ilmola: Detaljeja nyppivä esikuntamies. Ei komentajaksi.

Keinonen: hyvä upseeri, sopiva komentajaksi. Pani PR:n kuntoon Somerkarin jälkeen, joka sotki kaikki.

³⁴⁴ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 203. Veikko Rusanen kertoi pitkäksi venähtäneestä Kultarannan matkasta kesällä 1965. Tarkkaa päivämäärää hän ei muistanut. Eversti Veikko Rusanen haastattelu 14.4.2003.

³⁴⁵ Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 25.3.2006; *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, Kultarannassa olivat saunomassa Pentti, Ahola, Leinonen, Kaihari, Hentilä, Korpivaara, Vakkuri, Sorvali, Piironen, Repo, Loikkanen.

³⁴⁶ DDR:n kaupallisen edustuston raportin mukaan NI:n lähetystöneuvos P. G. Krekoten kertoi 18.3.1964 heille Arvo Korsimon luetelleen presidentti Kekkonen ystäväpiiriin kuuluneiden henkilöiden nimiä mainiten kymmenen nimen listassa muun muassa Arvo Pentin ja tietyn edellytyksin Wolf Halstin. Zentralkomitee. Internationale Verbindungen. DY/30/IV A2/20/566. Sozialistische Einheitspartei Deutschlands. BA.

³⁴⁷ Johtaja Jalo Haapalan haastattelu 15.11.2004.

³⁴⁸ Professori Juhani Suomen haastattelu 21.4.2006.

³⁴⁹ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 206.

Sisto: luulee, että hyvä rinnanulostyöntö on kaikki kaikessa.

Hannila: hyvä upseeri. Komentaja-ainesta.

Somerkari: toivoton tapaus. PR sotki pahasti. Miksi S. esitti kenraaliksi?

Kiitin kenraali Ehrnroothia ja sanoin, että yleensä yhdyn hänen arvosteluunsa ja hänen kannanottonsa on ratkaisevasti edistänyt päätöksen tekoa.”³⁵⁰

Ehrnrooth kielsi myöhemmin käyttäneensä Kekkonen muistiinpanojen mukaisia luonnehdintoja. Hän sanoi tilanteen olleen erilainen kuin nyt. ”Täytyi saada taisteluun ja vastarintaan kykenevä sotilas. Tasavallan presidentillä oli ilmeinen pelko siitä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Oli selvästi tarve nimittää luotettava ja vahvahermoinen komentaja. Annoin hyvän lausunnon Keinosesta. Valitettavasti Keinosella nousi päähän. Muut ehdokkaat eivät olleet toimineet alaisena tai rinnakkaisessa tehtävässä. En osannut antaa heistä arviota.”³⁵¹

Kenraalimajuri Yrjö Keinonen oli Maalaisliiton ehdokas, sillä kuten tuonnempana tuodaan esiin Arvo Korsimo ja Arvo Pentti puolsivat hänen valintaansa. Keinosella oli monta puolestapuhujaa lausunnon antajien joukossa. Jorma Järventauksella tai muilla kenraaleilla ei ollut presidentin lähipiirissä ”kummisetä”.

Yrjö Keinonen oli osoittanut neuvokkuutta ja muista joukko-osastojen komentajista poikennutta aktiivisuutta joukkojensa motivoimisessa hyviin palvelussuorituksiin. Arvo Pentti oli otaksuttavasti mainostanut presidentille Keinosen olevan kaivattu ”uudistuslinjan mies” jo silloin, kun Keinonen sai kenraalin viran.

Tasavallan presidentti nimitti 27.8.1965 kenraalimajuri Yrjö Keinosen puolustusvoimain komentajaksi. Hallitus oli esittänyt Keinosta yksimielisesti.³⁵² Kekkonen kandidaatteja olivat siis olleet ensin Maunula sitten Järventaus ja lopulta Keinonen.

Nimityksen tultua julki se herätti julkisuudessa laajalti hämmästyä.³⁵³ Ruotsin Suomesa ollut sotilasasiamies everstiluutnantti Bertil Risling ihmetteli kolme päivää myöhemmin laatimassaan raportissa, että virkaan oli valittu upseeri, jolla ei ollut mitään kokemusta operatiivisella tai hallinnollisella alalla pääesikunnassa tai muussakaan pääesikunnan johtavassa tehtävässä. Risling viittaa piikikkäästi K-kirjaimella alkavaan nimeen ja Maalaisliittoon.³⁵⁴

Presidentti ei pitänyt puolustusvoimien johdon yrityksistä operoida materiaalihankintojen valmistelussa ohi poliittisen johdon. Hänen mielestään maanpuolustus ei saanut olla etuo-

³⁵⁰ *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 207. Kekkonen piti luonnehdintoja ilmeisen tärkeänä, koska hän kirjoitti ne ylös poikkeuksellisen yksityiskohtaisesti.

³⁵¹ Jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin haastattelut 3.10.2002 ja 15.1.2003; Ehrnroothin elämäkerrassa todetaan, että hän tiesi Keinosen harrastaneen vilppiä esimerkiksi koulutustarkastuksissa. Sinerma 1981, 377–378.

³⁵² Valtioneuvoston pöytäkirja 26.8.1965 puolustusministeriön esittelystä. VNA; nimittäessään Keinosen Kekkonen uskoi Max Jakobsonin päättelyjen mukaan saavansa hengenheimolaisen puolustusvoimien johtoon. Jakobson 1992, 273.

³⁵³ Kyselyn piiriin kuuluneet henkilöt pitivät valintaa enimmäkseen vireenä, Arvo Pentin junailuna ja tyypillisenä Kekkonen politiikkana. Suuri osa aliupseereita piti valintaa yllättävänä ja oikeana. Kohta 1.4. *Liite 2*.

³⁵⁴ *Försvarsattachén 30/8 1965 nr 81:48. Inkomna rapporter Mil.att. rapporter. Helsingfors 1965–1969. Serie E I:6. Försvarsstaben. Underrättelseavdelningen. KrA; kyselyn kohtaan 4.2. vastanneet olivat lähes yksimielisesti sitä mieltä, että kokemuksen puute palvelusta korkeammassa esikunnassa häittäsi Keinosen työskentelyä. *Liite 2*.*

keutettu määrärahojen saaja verrattaessa muihin yhteiskunnan kehittämishankkeisiin. Valmisteltaessa uuden puolustusvoimain komentajan valintaa presidentti ei lainkaan tiedustellut kenraali Simeliuksen mielipidettä. Kekkonen suhde puolustusvoimien johtoon säilyi etäisenä niin kauan kuin Simelius toimi komentajana. Presidentti oli valmis radikaaleihinkin päätöksiin saadakseen kiusalliseksi kokemansa tilanteen muuttumaan. Puolustusvoimiin oli luotava uusi henki.³⁵⁵

Kohuvalinta

Teatteria hallituksen istunnossa

Valtioneuvoston istunnossa 26.8. hallitus päätyi yksimielisesti esittämään Yrjö Keinosta seuraavaksi puolustusvoimain komentajaksi. Nimityksiasia oli ensimmäistä kertaa esillä. Läsnä olivat pääministeri Virolainen, ministerit Esa Kaitila, Toivo Wiherheimo, Mauno Jussila, Arvo Pentti, Grels Teir, Erkki Huurtamo ja Marja Lahti sekä oikeuskansleri Jaakko Enäjärvi. Esittelijänä toimi puolustusministeriön kansliapäällikkö kenraaliluutnantti Reino Arimo. Arimo esitteli ensin puolustusministeriön kirjelmän jalkaväenkenraali Jaakko Sakari Simeliuksen anomuksesta saada ero puolustusvoimain komentajan virasta 13.11.1965. Välittömästi sen jälkeen hän esitteli puolustusministeriön esityksen, että Uudenmaan sotilasläänin komentaja Yrjö Ilmari Keinonen nimitettäisiin 13. päivästä marraskuuta 1965 puolustusvoimain komentajan virkaan.³⁵⁶

Puolustusministeri Pentin puheenvuoroissa oli tarkoitushakuisuutta. Pentti totesi valtioneuvoston istunnossa Simeliuksen sanoneen, että hänellä ei ollut omaa ehdokasta. Pentti ei ollut tuonut Simeliuksen kanssa käymissään keskusteluissa lainkaan esille ehdokastaan Keinosta, koska jo aikaisemmista keskusteluista tiesi Simeliuksen vastustuksen. Simeliuksen useat päiväkirjamerkinnot osoittavat hänen uskoneen, että Kaarlo Leinonen oli presidentin jo ennakkoon tehtävään valitsema. Siksi hän eteni asiassa matalalla profiililla.³⁵⁷ Pentti totesi paikalla olleen Arimon liian vanhaksi, vaikka 1908 syntynyt Arimo olisi ehtinyt toimia puolustusvoimain komentajana kevääseen 1973 asti. Arimo olisi kuitenkin pitkään jatkuvan komentaja-aikansa vuoksi voinut Keinosen mahdollisuudet nousta hänen jälkeensä seuraavaksi komentajaksi.

Puolustusministeri Pentti toi esittelyn aikana kahdesti esiin kielitaitoasian. Hänen käsityksensä Keinosen kielitaidosta perustuivat Keinosen omaan ilmoitukseen. Siksi oli yllättävää,

³⁵⁵ Suomi 1994, 235–242; Sutela 1995, 44–45; Uino 1998, 9; Salminen 1995, 348–349; Törrönen 2000, 24; Jakobson 1992, 273; Urho Kekkonen Arvo Pentille 17.8.1965 lähettämä Hyvä Veli –kirje. Arvo Pentin yksityisarkisto.

³⁵⁶ Valtioneuvoston pöytäkirja 26.8.1965 puolustusministeriön esittelystä. VNA; Virolainen 1969, 264–266; hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 25.3.2006. Virolaisen kuvaus pohjautui Loikkasen tekemiin muistiinpanoihin.

³⁵⁷ Sakari Simeliuksen päiväkirja 21.5.1964, 11.11.1964. T 23601/6; 26.7.1965, T 23601/8 ja muis-tilappu neuvottelusta Martti Hannilan kanssa 23.4.1965. T 23601/9. SARk.

että Pentti vertasi Keinosen ja Järventauksen kielitaitoa sanomalla, että Järventauksen kielitaito oli huomattavasti vähäisempi kuin Keinosen. Leinosen tai Arimon kielitaidosta ei puhuttu mitään.³⁵⁸ Puolustusministeriössä laadittu eri ehdokkaiden vertailutaulukko, sellaisena kun se esitettiin, oli eversti Sutelan mielestä tehty Keinosta suosivin kriteerein.³⁵⁹

Kokoomuksen kolmesta ministeristä olivat paikalla Huurtamo ja Wiherheimo. Jussi Saukkonen ei ollut paikalla. Puolustusneuvoston yleissihteeri Kauko Pöyhönen ja kansanedustaja Erkki Tuuli saivat tietää hallituksen esityksestä ja yrittivät saada puhelimella yhteyttä ministeri Huurtamoon. Jorma Järventaus oli heidän mukanaan. Huurtamoa ei kuitenkaan tavoitettu. Viime hetken yritykset muutoksen aikaansaamiseksi osoittautuivat turhiksi.³⁶⁰

Muistelmissaan ja valinnan jälkeisissä haastatteluissa 1965 Keinonen on vähätellyt omia mahdollisuuksiaan ja puhunut yllätyksestä. Hän arvioi kirjassaan Leinosen saaneen tietää omasta valinnastaan ja tulleen näin hienovaraisesti valmistelemaan tulevaa yhteistoimintaa. ”Vietin elokuun viimeistä edellistä viikonloppua Hauhon Kukkiajärvellä kesämökilläni. Yllättäen sinne ilmestyi kenraalimajuri Kaarlo O. Leinonen, joka esitti hurjan väitteen: Järventaus on pudonnut pois puolustusvoimain komentajaehdokkaiden joukosta. Jäljellä on enää vain kaksi, sinä ja minä.”³⁶¹

Miksi tuleva puolustusvoimain komentaja olisi tullut tapaamaan hänelle melko vierasta Uudenmaan sotilasläänin komentajaa? Varsinkaan, kun tämä kertomansa mukaan ei ollut mitenkään tuonut esiin omaa halukkuuttaan komentajan tehtävään! Vastaus oli todennäköisemmin se, että Leinonen tuli ilmoittamaan Keinoselle, että hänet tullaan valitsemaan seuraavaksi komentajaksi. Tuntuu todennäköiseltä, että samalla hän tiedusteli Keinosen halukkuuden ottaa tehtävä vastaan. Keinonen julkisti oman versionsa Leinosen käynnistä muistelmissaan 1977. Leinonen oli kuollut jo keväällä 1975. Tapaaminen oli joka tapauksessa niin juhlava, että se ikuistettiin valokuvaamalla. Keinonen liitti muistelmakirjaansa valokuvan elokuisesta tapaamisesta 1965.³⁶²

Televisiohaastattelussa keväällä 1977 Keinonen kertoi: ”Nimitys tuli minulle täysin yllätyksenä, minä en vaikuttanut siihen millään tavalla, se oli suorastaan tyrmistyttävä yllätys.” Muistelmissaan hän kertoi myös, että henkilökohtaisesti nimityskysymys ei häntä kiinnostanut. Miksi hän kuitenkin piti edelleen yhteyttä Maalaisliiton poliittikkoihin, kuten pääministerin sihteeriin Jouko Loikkaseen ja tiedotussihteeri Johannes Huumoon? Arkistotietojen mukaan Keinonen oli käynyt esimerkiksi 14.1.1965 kello 10.00 tapaamassa ministeri Ahti Karjalaista. Tapaamisen syystä ei ollut merkintää Karjalaisen papereissa.³⁶³

Hallituksen istunnon jälkeen illansuussa 26.8.1965 pääministeri Virolaisen sihteeri Jouko Loikkanen ilmoitti päätöksestä esittää seuraavana päivänä tasavallan presidentin esittelyssä

³⁵⁸ Virolainen 1993, 264–266.

³⁵⁹ Matti Lukkari, ”Kenraali johon luotettiin. Kenraali Lauri Sutelan haastattelu”. *Kylkirauta* 1/2002, 4–11.

³⁶⁰ Virolainen 1993, 264–266; amiraali Jan Klenbergin haastattelu 15.12.2005; rouva Maire Pöyhösen haastattelu 10.12.2005; maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006.

³⁶¹ Keinonen 1977, 48. Viikonloppu oli 21.–22.8.1965.

³⁶² Keinonen 1977, 48 ja valokuvat. Kuvassa sekä yllätysvieraalla että isännällä on puku päällä ja kravatti kaulassa. Nimitys ei Loikkasen mukaan tullut Keinoselle suurena yllätyksenä. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23.3.2006.

³⁶³ Holopainen et al. 1979, 49; Keinonen 1977, 48; *Uusi Suomi* 28.8.1965; Jouko Loikkanen ja Jo-

Keinosta puolustusvoimain komentajaksi ja onnitteli Keinosta. ”Nyt oli pakko uskoa tämä jymyutinen. Ensimmäinen ajatukseni oli, että tämä nimitys tulisi tykkänään muuttamaan elämäni kulun. Tunne vastuun suuruudesta, johon liittyi jotain ylevää, kohosi mieleeni. Kun nimitys sitten tasavallan presidentin esittelyssä tapahtui, olin jo omaksi yllätyksekseni mukautunut uuteen rooliini niin kuin aiempiinkin ylennyksiin ja nimityksiin.”³⁶⁴

Tasavallan presidentin esittelyn jälkeisenä päivänä Helsingin Sanomissa julkaistussa haastattelussa Keinonen ilmoitti lukeneensa mahdollisuuksistaan komentajaksi lehdistöstä. Toimittaja Matti Kurjensaari laati uudesta komentajasta haastattelun Suomen Kuvalehteen. Siinä haastattelussa Keinonen mainitsi kuulleensa valinnasta radiosta, jonka hän oli avannut lounastunnilla kotonaan kuullakseen viikonlopun sään.³⁶⁵

Keinonen ei tuo muistelmissaan millään tavoin esille Arvo Pentin tai muiden kontaktien sa roolia valintatilanteessa sen enempää kuin Pentin aikaisempaa poikkeuksellisen aktiivista toimintaa Keinosen saamiseksi kenraalikuunaan. Keinonen ei myöskään kerro tapaamisistaan Pentin ja Suorttasen yhteisessä asunnossa kesällä 1965.³⁶⁶

Tasavallan presidentti oli, kuten aikaisemmin on todettu, ollut varsin häilyväinen muodostaessaan käsityksiään tulevasta valinnasta. Keinosella oli niin vähän kokemusta kenraalina, että presidentti olisi ilmeisesti halunnut antaa Simeliukselle vuoden jatkoaikaa. Valintaan liittyvä mielenkiintoinen yksityiskohta oli myös se, että Kustaa Vilku ilmoitti vielä kesäkuun ensimmäisenä päivänä Kalastajatorpalla pidetyllä vastaanotolla Jouko Loikkaselle, että hän piti Järventausta parhaana komentajakandidaattina. Arvo Pentti kertoi syyskuussa Neuvostoliiton suurlähettiläälle Kekkonen mielessä olleesta suunnitelmasta antaa Simeliukselle vuosi jatkoaikaa. Asia oli siis todennäköisesti avoin vielä kesäkuun alussa ja mahdollisesti vielä 26.7. Simeliuksen jättäessä eroanomuksensa puolustusministerille.³⁶⁷ Simeliuksen tiedotusvälineille 14.8. antama lausunto Uudenkylän onnettomuudesta suututti presidentin, koska se sisälsi välillisesti moitteen puolustusvoimille myönnettyjen määrärahojen pienuudesta. Presidentti päätti, että Simelius saa siirtyä reserviin säädetyn eroiän perusteella. Tilalle hän halusi puolustusministerin puoltaman nuoremman polven edustajan.³⁶⁸

Kultarannassa 17.8.1965 päivätyn ja lähettiteitse puolustusministeri Pentille toimitetun Hyvä Veli -kirjeen sisältö oli erittäin merkittävä ajatellen komentajanvalintaprosessia ja uuden

hannes Huumo kyläilivät Keinosen luona. Keskusteluissa Keinonen kaipasi taustatukea itselleen. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23.3.2006 ja tiedotussihteeri Johannes Huumon haastattelu 16.4.2007; Karjalaisen päiväytimekintä 14.1.1965. Kansio 217. Ahti Karjalaisen arkisto. KA.

³⁶⁴ Keinonen 1977, 49.

³⁶⁵ *Helsingin Sanomat* 28.8.1965; *Suomen Kuvalehti* 4.9.1965.

³⁶⁶ Varatuomari Sulo Suorttanen haastattelu 16.4.2003. Suorttanen on kertonut Pertti Salmiselle samansisältöisesti. Salminen 1995, 347; *Kouvolaan Sanomat* 6.11.1993.

³⁶⁷ Sakari Simeliuksen päiväkirja 3.6.1965 ja 26.7.1965. T 23601/8. SARk; hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 27.3.2006; Rautkallio1999, 345–346.

³⁶⁸ Edellä kerrottu tapahtumaketju perustui aikaisemmin käytössä olleisiin lähteisiin. Veikko Penttilä on kuitenkin hallussaan Arvo Pentin 17.8.1965 Kekkoselta saama Hyvä Veli -kirje. Presidentti kirjoitti kyseisen kirjeen samalla kertaa, kun hän lähetti Simeliuksen toimintaa arvostelleen virallisen kirjeen. Everstiluutnantti Veikko Pentin haastattelu 7.3.2005 ja kirjallinen tiedonanto 10.5.2007.

komentajan tulevaa toimintaa. Seuraavassa on tiivistelmä kirjeen sisällöstä:

- ”Olen yrittänyt oikein huolellisesti perehtyä puolustusvoimain komentajan nimitykseen. Paperimeriitit olen punninnut, mutta vaikeutena minulla on se, että en tunne miehiä en tunne alkuunkaan.”
- ”Maunula teki minuun hyvän vaikutuksen, peluu hallituksen selän takana oli pahana pukkina.”
- ”Järventaus vaikuttaa reippaalta, mutta monelta taholta olen kuullut epäilyjä hänen soveltuvuudestaan komentajaksi.”
- ”Muista tunnen Leinosen, joka on ollut hyvä adjutantti, mutta komentajaksi hänen en usko olevan paras mahdollinen... PL ministeriön kansliapäälliköksi hän koulutuksensa ja kokemuksensa puolesta sopisi.”
- ”Uudenkylän onnettomuuden johdosta lähetän Sinulle kirjeen, jossa esitän jyrkän paheksumiseni Simeliuksen haastatteluun 14/8 sisältävän kritiikin vuoksi, ettei muka ole saatu määrärahoja varikkojen siirtämistä varten. Tämä kirje kohdistuu tavallaan koko johtavan kenraalikunnan asennoitumista kohtaan: jos jokin asia ei mene, kuten toivotaan, julkinen arvostelu halutaan kohdistaa poliittista johtoa, ensi kädessä hallitusta kohtaan. Johtopäätös tästä on selvä. Puolustusvoimiin on luotava uusi henki, s.o. puolustusvoimien sisällä, luen siihen myös puolustusministerin, on taisteltava määrärahoista, ja puolustusministeri taistelee niistä velvollisuutensa mukaan hallituksessa ja eduskunnassa. Mutta kun on saatu, mitä on saatu, sen jälkeen Komentaja tai muut kenraalit ryntää julkisuuteen arvostelemaan poliittista johtoa sen vuoksi, ettei ole saatu tarpeeksi. Tästä käytännöstä teki Simeliuksen haastattelu lopun. Sanoin sen Simeliukselle.”
- ”Lopputuloksena on: uusi johtaja puolustusvoimille. Sinä sanot, että Keinonen on paras saatavissa olevista, ja yhdyn Sinuun juuri edellä esittämistäni syistä.”
- ”Keinonen esittääköön oman mielipiteensä YE:n päällikön paikan täyttämiseksi.”
- ”Kun saat kirjeeni, joka koskee Simeliuksen haastattelua, kutsu hänet luoksesi, anna lukea kirjeeni ja merkitä puumerkkinsä, että on lukenut. Sen jälkeen kutsu vuoron perään muut kenraalit. Keinonen joutuu tämän kirjeen omalta osaltaan toteuttamaan ja valvomaan.”³⁶⁹

Kirjeessä oli ilmoitettu ylipäällikön tahto ja selkeä päätös siitä kenet nimitetään. Puolustusministerin tehtävänä oli esitellä ennakkopäätös hallitukselle niin, että saataisiin aikaiseksi hallituksen esitys. Tästä syystä Pentti kertoi presidentin tahdon pääministerille.³⁷⁰ Hallitus ei asettunut presidentin tahtoa vastaan samalla tavoin kuin Simeliuksen valintatilanteessa muutama vuosi aikaisemmin.

³⁶⁹ Puolustusministeri Arvo Pentin Urho Kekkoselta saama, 17.8.1965 Kultarannassa päivätty, Hyvä Veli -kirje. Veikko Pentti on näyttänyt tutkijalle hallussaan olevan isänsä jäämistöön kuuluvan alkuperäisen kirjeen tiivistelmän laadintaa varten. Käsin kirjoitetusta kirjeestä ei ole kopiota Kekkosien arkistossa ja siksi Juhani Suomen tekemät johtopäätökset Keinosen valinnasta täsmentyvät eräiltä osin. Vertaa Suomi 2000, 242.

³⁷⁰ Pääministeri Virolainen tiesi etukäteen presidentin ennakkopäätöksen ja ilmoitti asian myös sihteerilleen Jouko Loikkaselle päivää ennen istuntoa. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 25.3.2006; Johannes Virolainen piti Penttiä ja Korsimoa keskeisinä taustahenkilöinä komentajavalinnassa. Virolainen 1993, 254.

Presidentti oli kirjoittanut kirjeen elokuun 17. päivänä. Kenraali Ehrnrooth antoi arvionsa presidentille vasta kolme päivää myöhemmin. Palvelustovereitaan arvostellut ja kritisoinut Ehrnrooth ei ilmeisestikään tiennyt, että Kekkonen oli päätöksensä jo tehnyt. Ehrnroothin lausunnot siis lujittivat Kekkonen jo aikaisemmin tekemää päätöstä, kuten hän pojalleen Taneli Kekkoselle 31.8.1965 lähettämässään kirjeessä kertoi: ”Kenr. Keinosen nimitys on herättänyt ärtymystä kenraalikunnan keskuudessa ja Hels. Sanomat arvosteli. Tutkiskelin huolellisesti kaikki mahdollisuudet ja olen vakuuttunut, että Keinonen on saatavissa olevista sopivin. Kenr. Adolf Ehrnrooth oli asiantuntijani, kun käytiin kenraalikunta lävitse ja tämä oli lopputoteamukseni. E. piti Keinosta erittäin sopivana.”³⁷¹ Tätä taustaa vasten olivat ymmärrettävissä puolustusministeri Pentin yksipuolisuudet Yrjö Keinosen puolesta hallitukselle asiaa esiteltäessä. Presidentti oli tehnyt päätöksensä Keinosen valinnasta yhdeksän päivää aikaisemmin. Päätös hoidettiin kuitenkin laillisia muotoja noudattaen. Luvun alussa kuvattu Leinosen käynti Keinosen kesämökillä Pentin saaman kirjeen jälkeen vahvistaa käsitystä, että Keinonen kuuli tuolloin tulevansa valituksi.

Itsenäisen Suomen kenraalikunta-teoksessa Veli-Matti Syrjö on todennut Keinosen valinnasta: ”On oletettavaa, että Keinosen nimityksen takana oli presidentti Kekkonen epäluulo armeijan johtoa kohtaan. Hän halusi saada puolustusvoimain komentajaksi upseerin, joka olisi hänelle nimityksestä kiitollisuudenvelassa ja toimisi hänen tahtonsa mukaisesti.”³⁷² Yllä esitetty tapahtumaketju, joka kaikilta osin ei ole ollut Syrjön tiedossa, vahvistaa hänen otaksumansa. Toisaalta tuli ottaa huomioon, että presidentti haki muutosta ja uudistajaa. Kiitollisuudenvellan syntyminen on Syrjön näkemys. Kuuliaisuutta ja ylipäällikön tahdon mukaista toimintaa sopi odottaa kaikilta upseereilta. Presidentti valitsi mielestään parhaan vaihtoehdon.

Nimityspommi

Puolustusvoimien johtoa koskevat nimitysasiat kiinnostavat suomalaisia. Siksi lehdistön sivuilla oli ollut arveluja tulevista ehdokkaista Simeliuksen seuraajaksi. Helsingin Sanomat oli pitänyt Jorma Järventausta vahvimpana seuraajaehdokkaana. Puolustusvoimien henkilökunnan keskuudessakin oli paljon Järventauksen kannattajia erityisesti itäisessä Suomessa, jossa Järventausta oli toiminut useamman vuoden divisioonan komentajana. Koska sotien jälkeiset komentajat oli nimitetty kenraalikunnan kokeneimmista henkilöistä, oli kenraalimajurin valinta todellinen yllätys.³⁷³

Valintaa käsiteltiin lukuisissa eri tiedotusvälineissä. Positiivisimmin valinnasta kirjoitti Maakansa, jossa oli myös puolustusministeri Pentin haastattelu. Pentti totesi muun muassa, että ”Keinosen ansiot olivat kiistattomasti niin suuret, että hänet voitiin näin yksimielisesti panna ensimmäiselle ehdokassijalle”. Valtioneuvostossa asiaa käsiteltiin vain kerran, ja valmiiksi laaditussa puolustusministeriön esityksessä ei mainittu muita vaihtoehtoja.³⁷⁴

³⁷¹ Urho Kekkonen kirje Taneli Kekkoselle 31.8.1965. Vuosikirja 1965. UKA.

³⁷² Syrjö 1998, 281; Hannu Rautkallio on päätenyt samanlaisiin johtopäätöksiin. Rautkallio 1999, 346.

³⁷³ Aineiston keruulomake. Kohta 1.4. *Liite 2*; Tiilikainen 68–70, 80.

³⁷⁴ *Maakansa* 28.8.1965; valtioneuvoston pöytäkirja 26.8 1965. VNA.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa kritisoitiin valintaa muun muassa sanomalla, että kyseessä olivat olleet enemmän henkilökohtaiset kuin asialliset syyt ja että mikään muu kuin tiukka asiallisuus ei saisi olla nimityksen perustana. Suomen Sosialidemokraatin pääkirjoituksessa ”Sangen ihmetyttävä nimitys” ihmetellään, miksi yhtenä perusteena oli käytetty sitä, että nimitys tapahtui kenraalikunnan nuoremasta osasta. Vahvin ennakkokandidaatti Jorma Järventaus oli vain vuoden Keinosta vanhempi. Uuden Suomen pääkirjoituksessa niputetaan nimitys erään korkean lainvalvojan, erään läänin maaherran ja valtion tiedotusmonopolin pääjohtajan henkilövalintoihin. Lehti viittaa siihen, että kyseisten miesten kokemus ja koulu-tus mainittuihin virkoihin ei ainakaan ole ollut paras mahdollinen.³⁷⁵

Kadettikunnan julkaisu *Kylkirauta* onnitteli ensimmäistä puolustusvoimain komentajaksi nimitettyä kadettiupseeria. Keinonen oli suorittanut 26. kadettikurssin ja hänen kadettinumeronsa oli 2456.³⁷⁶ On todettava, että kysymyksessä oli melko huomattava hyppy ohi 25 aikaisemman kadettikurssin.³⁷⁷

Simeliuksen muistiinpanoissa on päivämätön lappunen, johon on kirjoitettu ”K:n nimitys Ruotsissa”... ”Yllätys. – Andersson tied.päällikölle tehtävänä hankkia lisätietoja.” Ruotsin tiedustelupäällikkö oli tiedustellut joltakin, mahdollisesti Suomen sotilasasiamieheltä Tukholmassa, lisätietoja Keinosesta.³⁷⁸

Saksan liittotasavallan kaupallinen edustaja pääkonsuli Günther Kempff kirjoitti vuoden 1965 vuosiraporttiinsa puolustusvoimain uuden komentajan valinnasta. Hän toteaa, että useat eri tahot olivat ilmaisseet käsityksensä valinnan olevan presidentti Kekkonen yritys ohjata armeija hänen neuvostoystävälliselle poliittiselle linjalleen.³⁷⁹ Lausunnon sanamuoto paljastaa Kempffillä olleen lähinnä oikeistolaista ajatusmaailmaa edustavia keskusteluyhteyksiä.

Nimityksen aikoihin käytiin puolustusvoimien suunnistusmestaruuskilpailut Immolassa. Keskustelijoiden piirissä oltiin epävarmoja siitä, oliko radiossa sanottu uudeksi komentajaksi

³⁷⁵ *Helsingin Sanomat* 28.8.1965. Topi Törrönen käsitteli pääkirjoitusta tutkimuksessaan 2000, 31–32; Suomen Sosialidemokraatti 28.8.1965. (Päätoimittajana oli ”tannerilaisiin” kuulunut Atte Pohjanmaa vuoteen 1968. Hänen jälkeensä tuli päätoimittajaksi Pauli Burman); Uusi Suomi 28.8.1965; Urho Kekkonen oli taltioinut kaikki leikkeet vuosikirjaan 1965. UKA.

³⁷⁶ *Kylkirauta* 3/1965; *Kadettiupseerit 1920–1970*, 1971, 1167. Kadettinnumero annetaan kullekin Kadettikoulun aloittavalle. Seuraavien puolustusvoimain komentajien Kaarlo Leinosen kadettinnumero oli 1267 ja Lauri Sutelan 1669.

³⁷⁷ Aatos Maunulan kadettinnumero oli 786 ja hänen kadettikurssinsa järjestysnumero oli 13. *Kadettiupseerit 1920–1985*. 1985, 522. Edellinen komentaja Sakari Simelius oli käynyt iältään varsin nuorena Markovillan upseerikurssin ja Keinonen suoritti vasta 30 ikäisenä kadettikurssin.

³⁷⁸ Sven Andersson oli Ruotsin silloinen puolustusministeri. Samaan lappuun oli kirjoitettu: ”K = K-linjan mies. Tällä nimellä mainittu ml sisärengas edustaa suuntausta, joka ajaa läheisempää yhteistyötä kommunistien kanssa. Tukena säätö 25–100 milj mk. Ulkomaankaupasta mm osa voitosta = kauppasopimukset. K ollut bulvaanina. Sanonut luotettavassa seurassa – diskriminointi lopetetaan”. Sakari Simeliuksen päiväkirja. T 23601/9. SARk; Ruotsin sotilasasiamiehen raportti 30.8.1965 nr 81:48. Försvarsstaben. Underrättelseavdelningen. Inkomna rapporter. Militärattachén i Helsingfors, H 202:3. Seriesignum E I:6. Volym 8. KrA.

³⁷⁹ Politischer Jahresbericht 1965, 16.3.1966. Politische Jahresberichte 1956–1969. I A4–81. Handelsvertretung der Bundesrepublik Deutschland. Politisches Archiv. Auswärtiges Amt. BA.

Leinonen vai Keinonen. Keinosta kun kukaan ei ollut osannut veikata. Uutinen herätti todella suurta hämmennystä paikallaolijoissa.³⁸⁰

Ruotuväen toimittaja alikersantti Seppo Sarlund oli nimityshetkellä tekemässä artikkelia Lapin ampumaleiristä. Lounasaikana Sarriojärven ruokalassa olivat paikalla jalkaväen tarkastaja kenraaliluutnantti Ali Koskimaa, divisioonan komentaja kenraaliluutnantti Tauno Kopra sekä Pohjan prikaatin komentaja eversti Björn Kontiopää. Sarlund on todennut muistelmissaan: ”Siinä piirissä ei tuntunut uudelle komentajalle ystäviä löytyvän.” Kenraalit aavistivat politiikan olevan pelissä mukana, koska he tietäen Sarlundin puoluetustan tiedustelivat Sarlundilta uuden komentajan maalaisliittolaisuutta. Sarlund ei osannut asiaa vahvistaa, mutta kertoi kuulijoille saman sukunimen omaavia puolueaktivisteja olevan Joensuussa.³⁸¹

Osastosihteeri Lasse Hämäläinen vei sattumalta papereita päämajamestari, kenraalimajuri Paavo Ilmolan huoneeseen, kun uuden komentajan nimi ilmoitettiin radiouutisissa. Myös osastopäällikkö eversti Leevi Välimaa oli huoneessa. Uutisen kuultuaan Välimaa valahti kalpeaksi. Hän aavisti uransa olevan ohi. Ilmola sanoi rauhalliseen tyyliinsä: ”Voihan perkele.”³⁸²

Aineiston keruulomakkeissa tiedusteltiin Keinosen valintaan liittyviä ajatuksia. Pääosa vastaajista piti ratkaisua vääränä. Valintaa pidettiin varsin selvästi Arvo Pentin junailemana, useimmat katsoivat sen olevan tyypillistä Kekkonen politiikkaa. Kommenttiosaan vastasi 55 henkilöä. Useimmat vastauksen antaneista aliupseereista olivat valinnasta positiivisesti yllättyneitä. Upseereista pääosa yllättyi negatiivisesti. Keinosen ansioina pidettiin menestyksellistä toimintaa sodan aikana sekä rauhan ajan joukko-osaston komentajana. Kolme neljäsosaa kantaa ottaneista piti valintaa Kekkonen aikaansaannoksena. Reaktioiden voimakkuutta kuvaa myös erään nuoremman upseerin toiminta. Hän soitti korkeassa sotilasarvossa olleelle isälleen ja sanoi harkitsevansa eroa moisen poliittisen nimityksen vuoksi.³⁸³

Puolustusvoimat olivat saaneet uuden komentajan. Kekkonen uskoi valinneensa miehen, joka luo puolustusvoimiin uuden hengen.

”Oikea puolue”

Yrjö Keinonen oli varttunut lapsuudenkodissaan maalaisliittolaiseen aatemaailmaan. Isä oli aktiivinen maalaisliittolainen kotipitäjässään Ruskealassa. Ansoistaan Einari Keinonen sai Maalaisliiton kultainen ansiomerkin samana vuonna kuin Urho Kekkonen. Erilaisista

³⁸⁰ Prikaatikenraali Olli Nepposen ja prikaatikenraali Kari Hietasen kuvaukset aineiston keruulomakkeissa. Kohta 1.4. *Liite 2*.

³⁸¹ Sarlund 2004, 23, 24. Keinonen nimesi alikersantti Sarlundin erityisavustajakseen tämän loppupalvelusajaksi. Erityisavustajan etuutena oli jatkuvan yöloma. Sarlund teki Keinosesta artikkelin ”Samalla puolella barrikadia”, *Ruotuväki* 10.9.1965 ja osallistui myös päiväkäskyn valmisteluun. Lehdistöneuvos Seppo Sarlundin haastattelu 30.11.2005; upseerikokelas Pekka Korvenheimo oli samaan aikaan *Ruotuväen* toimittajana. Yöloman lisäksi *Ruotuväen* toimittajat saivat myös pysyvän alkoholin nauttimisluvan. Maisteri Pekka Korvenheimon haastattelu 21.2.2007.

³⁸² Osastosihteeri Lasse Hämäläisen haastattelu 5.5.2006. Hämäläinen oli palvellut Keinosen alaisena rakuunapataljoonassa. Hän poistui huoneesta paperit jätettyään eikä kuullut lisäkommenteja tai mahdollista muuta keskustelua.

³⁸³ Aineiston keruulomake. Kohta 1.4. *Liite 2*.

huomionosoituksista kiinnostunut Arvo Korsimokin oli palkittu vain vuotta aikaisemmin.³⁸⁴

Yrjö Keinosen jäsenyys Maalaisliitossa oli varsin epämääräinen asia. Keinonen itsekin ilmoitteli siitä erilaisia tietoja. Arvo Pentti kertoi 11.9.1965 Neuvostoliiton Helsingin-suurlähettiläälle Keinosen olleen Maalaisliiton epävirallinen jäsen vuodesta 1943. Jos näin on ollut, on Keinonen itse kertonut siitä Pentille, muuten se ei ole voinut olla Pentin tiedossa. Sulo Suorttanen kertoi haastattelussa, että Keinonen olisi liittynyt puolueeseen päästyään vankilasta 1940-luvun loppupuolella. Kumpakaan näistä kertomuksista ei voida dokumenttien pohjalta todentaa. Jäsenluettelosta ei löydy merkintää edes Keinosen jäsenyyvuosilta 1957 ja 1958.³⁸⁵

Aamulehdessä oli kolme viikkoa nimityksen jälkeen yleisönosastokirjoitus otsakkeella ”Upseeri ja politiikka”. Tekstissä luki: ”V. 1957 kirjoitautui äskettäin nimitetty puolustusvoimain komentaja maalaisliiton erään paikallisyhdistyksen jäseneksi. Miten tämä on sopusoinnussa sotaväen rikoslain 147. pykälän säännösten kanssa, joista on pidetty tiukasti kiinni näissä tapauksissa, joissa vastaava menettely on tullut puolustusviranomaisten tietoon? Johtopäätökset muilta osin ovat jokaisen oma asia.” Allekirjoitukseksi oli merkitty ”Reservin upseeri”.³⁸⁶

Sotaväen rikoslaissa sanottiin: ”Jos vakinaisessa sotapalveluksessa oleva sotilas kuuluu valtiolliseen yhdistykseen taikka jos sellainen henkilö tai harjoituskokoukseen kutsuttu asevelvollinen asianomaisen päällystön luvatta ottaa osaa julkiseen kokoukseen tuomittakoon järjestysrangaistukseen taikka virasta erotettavaksi.”³⁸⁷ Kiellettyä oli sekä poliittisen puolueen tai yhdistyksen jäsenyys että puolueen kokouksiin osallistuminen. Keinonen oli rikkonut näitä molempia kohtia. Vain puoluejäsenyys tuli julkiseen tietouteen.

Simelius käsitteli asiaa oikeudellisen toimiston päällikön Olavi Kortteen kanssa. Simelius odotti Keinosen antavan asiasta vastineen. Korte ja komentopäällikkö kenraalimajuri Matti Hannila olivat 18.9. selvittämässä asiaa komentajalle. Puolustusministeri Pentti oli kertonut Kortteelle Keinosen olleen kaksi vuotta puolueen jäsen. Puolustusministeriö ei aikonut reagoida asiaan mitenkään. Koska Keinonen ei ollut ottanut yhteyttä Simeliukseen, lähetti tämä selvityspyynnön sisältävän kirjeen Keinoselle. Kirjeessä hän kehotti Keinosta antamaan ensi tilassa kirjallisen selvityksen asiasta.³⁸⁸

Keinonen ryhtyi välittömästi hankkimaan poliittista taustatukea. Hän kävi valtioneuvoston linnassa tapaamassa pääministerin sihteerää. Keinonen tunsu halua selvittää puoluejäsenyyttänsä Loikkaselle. Keinonen kertoi taannoin suunnitelleensa siviiliin siirtymistä, koska oli joutunut olemaan majurina 11 vuotta. Nyt Simelius aikoi rangaista häntä vanhanaikaisen sotaväen rikoslain perusteella.³⁸⁹ Loikkanen oli yksi niistä harvoista henkilöistä, jotka tiesivät Keinosen osallistuneen myös puoluekokoukseen.

³⁸⁴ Keinonen, 1977, 37; Einari Keinoselle oli myönnetty 23.11.1950 ansiomerkki numero 88. Maalaisliiton ansiomerkkiluettelo. KMA.

³⁸⁵ Rautkallio 1999, 345–346; varatuomari Sulo Suorttanen haastattelu 16.4.2003; Maalaisliiton jäsenluettelot. KMA. Jäsenluettelot kyseiseltä ajalta ovat melko epätarkat.

³⁸⁶ *Aamulehti* 16.9.1965.

³⁸⁷ *Sotaväen rikoslaki* 1944, 147§.

³⁸⁸ Sakari Simeliuksen päiväkirja 16.–18.9.1965. T 23601/8. SARk: Simeliuksen kirje Keinoselle 18.9.1965. Kopio Veikko Vesterisen yksityisarkistossa.

³⁸⁹ Keinonen kävi 18.9.1965 valtioneuvoston linnassa. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 27.3.2006.

Parin päivän päästä tuli Keinonselta vastaus, jossa hän ilmoitti, ettei kuulu eikä ole kenraali Simeliuksen komentaja-aikana kuulunut mihinkään poliittiseen yhdistykseen. Vastaus oli totta, mutta ei vastaus esitettyyn kysymykseen. Simelius piti vastausta kieroiluna.³⁹⁰

Simelius määräsi tulevalle seuraajalleen lievimmän mahdollisen rangaistuksen. Hän antoi 28.9. Keinoselle suullisen yksityisen muistutuksen. Päiväkirjaansa Simelius kirjoitti: ”Aamu-lehti jatkaa, Viikko Sanomat ja Kouvolan Sanomat myös tulleet mukaan. – Kutsuin Keinosen luokseni ja hänen tunnustettuaan asian todeksi, kaunistellen ensin asiaa, annoin hänelle muistutuksen. – Sen jälkeen Korte sai tehtäväksi laatia lehdistölle lausunto asiassa, jossa todetaan asian todenperäisyys.” Simelius oli saanut ilmeisesti sotilasasiamiehen raportin Tukholmasta, koska hän kirjoitti huolestuneena edellisen tekstin perään: ”Ruotsin reaktio on huolestuttava. Nimityksen katsotaan järkyttäneen luottamusta Suomen puolustusvoimiin.”³⁹¹

Eduskunnan oikeusasiamies pyysi 30.9. pääesikuntaa antamaan asiasta selvityksen. Pääesikunnan antaman selvityksen sekä pääesikunnan oikeudellisen toimiston päällikön Olavi Kortteen mukaan puoluejäsenyys oli ollut noin kahden vuoden mittainen. Pääesikunnan antaman selvityksen jälkeen oikeusasiamies Risto Leskinen vastasi 5.10. pääesikunnalle, että koska asia on säädetyssä järjestyksessä tutkittu ja loppuun käsitelty, ei asia anna aiheutta enempään toimenpiteisiin.³⁹²

Eduskunnan oikeusasiamiehen ilmoitus, että asia oli loppuun käsitelty, sai arkkipiispa Martti Simojoen kirjoittamaan henkilökohtaisesta ahdistuksestaan pääministeri Johannes Virolaiselle 8.10.1965. Simojoki tunsikin Keinosen, koska oli runsas vuosi aikaisemmin ollut hänen kanssaan samalla maanpuolustuskurssilla. Arkkipiispan mukaan puolustusvoimain komentajan tuli sotilaana ja kymmenien tuhansien sotilaiden esimiehenä olla nuhteeton. ”Olen odottanut, että hän itse tekee johtopäätöksensä.” Kirjeeseen liittyy myös arkkipiispan aistima sivujuonne: ”Asian tekee ikäväksi sen saama poliittinen maku, sillä koko rikkomusta ei kaiketi olisi vedetty esiin, ellei sillä olisi pyritty joihinkin muihin tavoitteisiin ja kohteena onkin joku toinen kuin Keinonen.”³⁹³

Yrjö Keinonen hyödynsi poliittisia suhteitaan pyrkiessään puolustusvoimain komentajaksi. Se, että hän oli ollut Maalaisliiton jäsen, oli tuskin suurestikaan vaikuttanut presidentin päätökseen. Ehkä presidentti ei edes tiennyt sitä. Sen sijaan aikaisempi puoluejäsenyys takasi hänelle K-linjalaisten tuen valintaa valmisteltaessa.³⁹⁴

³⁹⁰ Sakari Simeliuksen päiväkirja 29.9.1965. T 23601/8. SARk.

³⁹¹ Sakari Simeliuksen päiväkirja 28.9.1965. T 23601/8. SARk; Simeliuksen kirje Keinoselle 18.9.1965. Käsin tehty merkintä annetusta muistutuksesta. Kopio Veikko Vesterisen yksityisarjastossa.

³⁹² *Helsingin Sanomat* 3.10. ja 6.10.1965; Keinonen kertoi muistelmissaan puoluejäsenyyden kestäneen vain kahdeksan kuukautta. Keinonen 1977, 38.

³⁹³ Arkkipiispa Martti Simojoen pääministeri Virolaiselle lähettämä kirje 8.10.1965. Kansio 14. Johannes Virolaisen arkisto. KA.

³⁹⁴ Simelius kirjoittaa muistelmissaan 28.9. Keinosen osallistumisesta presidentin sisärenkaan kalastusretkelle. ”Lohisiimalle” osallistuiivat Lehmus, Mattila, Piironen, Pentti, Keinonen, Leinonen, Pöyhönen, ja Tuominen (sisärengas). Saman päivän kohdalle on merkitty Karjalaisen, Pentin ja Keinosen yöllinen keskustelu Königstedtissä Neuvostoliiton puolustusministeri, marsalkka Rodion Malinovskin epäviralliseen Suomen-vierailuun ensimmäisen vierailupäivän iltana. Sakari Simeliuksen päiväkirja 28.9.1965. T 23601/9. SARk.

Tavoitteet tunnetuiksi

Muistelmissaan Keinonen totesi: ”Ryhtyessäni hoitamaan puolustusvoimain komentajan virkaa pidin päätehtävänäni puolustusvoimien kehittämistä niin, että ne vastasivat turvallisuuspolitiikkamme vaatimuksia. Lähtökohtanani olivat puolustusvoimien sen hetkinen tila, puolustusvoimien tehtävä ja nykyaikaisen sodankäynnin kuva, uhka, joka maahamme saattoi kohdistua.”³⁹⁵

Uuden puolustusvoimain komentajan valinnan jälkeisinä viikkoina, ennen varsinaista tehtävän vastaanottoa, tapahtuneet haastattelut olivat otollisia tilaisuuksia omalle ohjelmajulistukselle.

Välittömästi valinnan jälkeen tehdyt lehtiartikkelit käsittelivät lähinnä Keinosen aikaisempaa uraa ja opillista taustaa. Ensimmäinen merkittävä toteamus, joka poikkesi Simeliuksen kannanmäärittämisestä, oli Matti Kurjensaaren tekemässä haastattelussa syyskuun alussa. Siinä Suomen Kuvalehden toimittaja oli lainannut Keinosen toteamusta: ”Olemme yrittäneet tähän asti aseilla. Ne eivät auttaneet. On koetettava muita keinoja.”³⁹⁶

Yrjö Keinonen antoi ensimmäisen syvällisemmän haastattelunsa omalle välle. Artikkelin sisältö oli suunnattu ensisijassa kantahenkilökunnalle, mutta myös varusmiehille. Alikersantti Sarlund kirjoitti sen 10.9.1965 julkaistuun Ruotuväkeen. Ottaen huomioon lehden tekoprosessin oli tekstiä ryhdytty valmistelemaan heti syyskuun alussa. Jutun otsikko oli ”Samalla puolella barrikadia”.³⁹⁷

Puolustusvoimain komentajilla oli tapana pyytää haastatteluaiheet etukäteen. Näin komentaja saattoi määrätä asiantuntijan valmistelemaan vastausvaihtoehtoja ja hankkimaan taustatietoja. Kyseinen Ruotuväen haastattelu syntyi kuitenkin niin, että komentaja valmisteli toimittajan kanssa myös kysymykset³⁹⁸. Siksi on tarkoituksenmukaista luetella aiheet, joita tässä haastattelussa käsiteltiin, sillä ne voidaan katsoa komentajan itselleen ottamiksi tavoitteiksi komentajakautensa aikana.

Johdantokappaleeseen oli kiteytetty keskeisimmät tavoitteet. Siinä mainittiin riittävät kannustimet varusmiehille, esimiesten oikea, lämmin huumori ja koulutuksen tarkoituksenmukaisuus sekä järkiperaisuus. Yhteisenä tavoitteena tuli olla tehokkaan taistelijan luominen ja taisteluelkelpoinen joukko. Työ tehdään työaikana ja vapaa-ajan tuli olla vapaa-aikaa.

Haastatteluosassa Keinonen painotti, että koulutuksen oli mahdollisimman paljon muistutettava taistelukentän olosuhteita ja että oli nähtävä vaivaa harjoitusten elävöittämisiksi. Erityisesti hän halusi, että oli keskityttävä oleellimpaan eli taisteluun oltaessa kosketuksessa viholliseen.

Rivin edessä kouluttaja oli käskijä, jota joukko totteli. Se oli sotilaallisen kurin perusta. Sen sijaan vapaa-aikana, koulutuksen ulkopuolella, oli kantahenkilökunnan asenteissa varusmiehiä kohtaan parantamista. Kouluttajalla piti olla myös hyvä fyysinen kunto. Preussilainen tinkimättömyys yhdessä anglosaksisen humanismin kanssa oli viime sodissa havaittu suomalaisille parhaiten soveltuvaksi johtamistyyliksi.

³⁹⁵ Keinonen 1977, 55.

³⁹⁶ Matti Kurjensaari, ”Miekka, Mannerheim ja Kekkonen”, *Suomen Kuvalehti* 4.9.1965.

³⁹⁷ *Ruotuväki* 10.9.1965.

³⁹⁸ Lehdistöneuvos Seppo Sarlundin haastattelu 30.11.2005.

Urheilumiehenä Keinonen halusi painottaa myös fyysisen kunnon ja kilpaurheilun merkitystä, koska sillä oli monia kasvattavia vaikutuksia. Häviöjä oppi asettamaan itsensä oikealle paikalle ja voittamaan masennuksensa. Voittajalle ei sallittu rehentyä toveripiirissä³⁹⁹. Näin sopeutuvuus parani ja särmit hioutuivat.

Keinosen mielestä varusmiehen tuli saada olla vapaa kansalainen silloin kun häntä ei kasvatettu tai koulutettu. Kasarmi ei saanut olla mikään eristyslaitos⁴⁰⁰, ja kuntoisuuslomina tuli käyttää kannustimena.

Varusmiesten asenteet palvelukseen saatiin Keinosen mukaan myönteisiksi palkitsemisella, sopivalla huumorilla sekä tarkoituksenmukaisesti järjestetyillä koulutusolosuhteilla ja huolto- toimilla. Jos koulutettava havaitsisi esimiehen näin menettelevän, hän suorittaisi raskaankin palveluksen ilolla. Tämä kaikki vaikutti ratkaisevalla tavalla koulutettavan maanpuolustus- tahtoon ja asennoitumiseen maanpuolustusta kohtaan.

Haastattelun lopuksi Keinonen piti armeijan ongelmana kasarmiympäristössä tapahtuvan kurikasvatuksen epätarkoituksenmukaisuuden tunnetta. Tavoitteena tuli hänen mielestään olla tilanne, jossa varusmiespalvelukseen astuva nuoriso ymmärtäisi kansallisen itsenäisyyden merkityksen ja olisi tarvittaessa valmis sitä ase kädessä puolustamaan.⁴⁰¹

Toinen ohjelmanjulistuksen kaltainen haastattelu julkaistiin kuukautta myöhemmin Uudessa Suomessa. Haastattelun antaessaan Keinonen johti puolustusvoimia viransijaisena, koska kenraali Simelius oli vuosilomalla ennen reserviin siirtymistään.⁴⁰² Tekstin sisältö oli suunnattu maanpuolustusasioista kiinnostuneille kansalaisille.

Haastattelu julkaistiin Uuden Suomen sunnuntainumerossa. Se alkoi toteamuksella, että Keinonen tunnettiin nimityksensä jälkeen jo laajemmassakin piirissä yliopistokoulutuksen saaneena sotilaana, jolla oli pyrkimys nostaa nuorta voimaa esiin upseerikunnassa ja viedä esimies lähemmäksi sotamiestä.

Artikkelissa kerrottiin ihmissuhteiden merkityksestä. Asiaa käsiteltiin samalta pohjalta kuin Ruotuväessä. Oli pyrittävä siihen, että varusmiehet suorittaisivat palveluksensa ilomielin ja lähtisivät siviiliin maanpuolustustahtoisina. Keinonen ilmoitti, että hän ei hyväksy kollektiivirangaistuksia. Hän viittasi myös Kiljavan seminaarissa todettuihin uudistustarpeisiin.

Keinonen oli myös huolestunut upseerien korkeasta keski-ikästä ja puhui sen asteittaisesta

³⁹⁹ Yrjö Keinoselle tyypillinen tapa kehua erinomaisuuttaan tai voittoa oli lyödä oikealla kädellä rintaansa ja sanoa: ”Minä voitin Sinut.” Insinöörinraalimajuri Pentti Myyryläisen haastattelu 26.3.2007; kehuessaan meriitejään rannikkotyökistön yliluutnantille hän käytti samoja eleitä. Eversti Juhani Niskan haastattelu 4.3.2005.

⁴⁰⁰ Tämä toteamus korosti Keinosen aikaisemmasta käytännöstä poikkeavaa näkemystä ja suututti varmaan joitakin upseereita.

⁴⁰¹ Aineiston keruulomakkeilla saadut vastaukset osoittavat, että Keinonen ei onnistunut markkinoin- maan linjauksiaan kantahenkilökunnalle. Vastaukset kohtaan 2.11. ”Käytti paljon energiaa moti- voidakseen puolustusvoimain henkilökunnan työskentelemään omien linjaustensa mukaisesti” ja- kaantuivat siten, että aliupseerien mielestä Keinonen käytti henkilökunnan motivoimiseen paljon energiaa, valtaosa upseereista oli eri mieltä. Kohta 2.12. ”Onnistui motivoimaan henkilökunnan omien linjaustensa ja uudistustensa mukaisesti” vastasi hyväksyvästi vain 5 henkilöä. Eri mieltä oli 38 vastaajaa. *Liite 2*.

⁴⁰² Raimo Markkanen, ”Ihmissuhteet ovat läheinen asia puolustusvoimain uudelle komentajalle”, *Uusi Suomi* 10.10.1965.

korjaamisesta.⁴⁰³ Upseerikoulutus ei ollut Keinoselle tuttua. Hän tunsi sen sijaan paremmin reservin halun saada ylennyksiä. Esille nostettiinkin esimerkiksi reservin aliupseerien ylenemismahdollisuuksien parantaminen.

Urheiluharrastuksista kysyttäessä Keinonen vastasi jatkavansa liikuntaa työkykynsä ylläpitämiseksi. Sen sijaan kilpailutoimintaan häneltä ei uudessa tehtävässään enää aikaa liikenisi. Puolustusvoimien urheilujoukkoja hän piti tärkeinä ja kertoikin niiden tulevasta keskittämisestä.

Haastattelun päätteeksi käytiin läpi Keinosen palvelusura neljänä eri vaihtoehtoilanteena: siviilielämä – armeija; korsu – kadettikoulu; aktiiviupseeri ja Mannerheim-ristin ritari – filosofian maisteri, ja viimeisenä yleisesikuntaeverstiluutnantti – puoluejäsenyyden kautta saatu siviilitehtävä. Keinonen ilmoitti liittyneensä puolueeseen ja eronneensa siitä seuraavana vuonna eli 1958, ennen kuin siviilipaikkakysymys oli lopullisesti ratkennut. Hän oli tullut nimitetyksi Uudenmaan rakuunapataljoonan komentajaksi. Samalla hän totesi, että everstiluutnantin asemassa oleva ei voi puoluejutuilla ajatella sotilasuraansa edistävän.

Keinonen halusi tuoda esiin myös käsityksensä hänen nopeaa ylenemistään koskevista huhuista toteamalla, että miehissä, jotka viime sotien päättyessä olivat olleet arvoltaan majureita, oli tällä hetkellä monta kenraaliluutnanttia, mutta Keinonen oli edelleen kenraalimajuri. Koko sodanjälkeisen ajan huomioon ottaen joutui siis kohuttu sivuuttamiskysymys aivan uuteen valoon. Keinonen nohoi tarkentaa, että hän oli ollut jatkosodan päättyessä vielä kapteeni ja että kaikki senhetkiset kenraaliluutnantit oli ylennetty majureiksi 1942 tai sitä aikaisemmin.⁴⁰⁴

Haastattelu päättyi kysymykseen kantahenkilökunnan puoluejäsenyydestä. Uusi komentaja totesi, että tietty neutraliteetti puolustusvoimissa oli edelleen tarpeen. Keinonen ei siis tuominut poliittista sitoutumista yhtä jyrkästi kuin sotaväen rikoslaki sen teki.

Ensimmäisistä haastatteluista ilmeni Keinosen halu painottaa inhimillisten tekijöiden ja liikunnan merkitystä puolustusvoimien kasvatustyössä. Tekstit kertovat hänen halustaan julistautua uudistajaksi. Puolustusvoimien valmiudellisia kysymyksiä tai materiaaliulannetta ei käsitelty lainkaan.

⁴⁰³ Kadettikoulussa olivat suurimmat sodan jälkeiset kurssit. Keinonen ei tiennyt kertoa, että parannusta oli jo tulossa. Kadettikoulussa oli sillä hetkellä opiskelemaan yli 550 kadettia. Hakijoiden määrä oli noussut 1960-luvun alussa käynnistetyin toimenpitein; vrt. Keinonen 1977, 56, 60. Akuutin henkilökuntavajauksen poistuttua otettiin sisään varsin pieniä kadettikursseja, koska oli vähän avoimia virkoja. Se kiristi osaltaan hyväksymisprosenttia. Suurin ikäluokka, vuonna 1947 syntyneet, pyrkivät opiskelemaan Keinosen ollessa komentajana. Hakijoiden kokonaismäärä nousi kohti 1960-luvun loppua. Nuorten upseerien tyytymättömyys palvelusolosuhteisiinsa ”Keinosen aikana” pienensi 1970-luvun alkaessa hakijoiden kokonaismäärää.

⁴⁰⁴ *Vakinaisen väen upseeriluettelo* 1.1.1944.

IV Vauhdilla eteenpäin

Liikkeelle

Keinonen otti puolustusvoimain komentajan tehtävät vastaan hyvin vaikeissa olosuhteissa. Puolustusmäärärahojen niukkuuden vuoksi oli otettu käyttöön varusmiesten palvelusajan lyhennys kuukauden lomautuksena, jotta tärkeimmiksi katsottuja materiaalihankintoja voitiin jatkaa. Sotilaat moittivat kehityksestä ylipäällikköä ja puolustusministeriä. Uuden komentajan aikaisempi, nimityksen jälkeen paljastunut, poliittisen puolueen jäsenyys niputti hänet useiden mielestä samaan joukkoon. Eräät asian taustoja huonommin tunteneet nuoremmat upseerit ihmettelivät ehkä enemmän syntynyttä hälyä kuin itse valintaa. Melko pian nimityksen tultua julki alkoivat Keinosen aikaisempaa palvelusta koskevat jutut levitä esimerkiksi Kadettikoulussa.⁴⁰⁵

Lehdistökirjoittelu koettiin ilmeisen kiusalliseksi, sillä pääesikunnan tiedotusosasto lähetti lokakuun puolivälissä tiedotusupseereille toimintaohjeen siitä, miten tuli kommentoida lehdistön edustajien kanssa syntyvissä keskusteluissa valintakysymystä. Malliksi lähetettiin Helsingin akateemisten reserviupseerien aikakauslehti Piilukossa julkaistu rakentavasti aihetta käsitellyt artikkeli.⁴⁰⁶

Simelius suhtautui valintaan selvän kielteisesti. Hän totesi: ”Seuraavina päivinä lehdistössä kautta maan vallitsi myrsky, lukuun ottamatta maalaisliittolaisia ja äärivasemmiston lehdistöä.”⁴⁰⁷ Simelius vei mukanaan melko paljon komentaja-aikaisia asiakirjojaan. Joukossa oli varmaan paljon sellaisia muistioita, joita hän ei halunnut jättää Keinoselle. Uusi ja vanha komentaja eivät tavanneet tehtävien vaihdon merkeissä ennen virallista vaihtopäivää.⁴⁰⁸ Ilmeisesti Simelius ei tuntenut siihen tarvetta ja toisaalta Keinonen tuskin halusikaan poliittisista kytkennöistä nuhdelleen Simeliuksen ryhtyvän hänen oppimestarikseen.

⁴⁰⁵ Aineiston keruulomake. Kohta 1.4. *Liite 2*; kadetteina oli paljon sotilaiden poikia. Joiltakin heistä välittyivät tuoreimmat viestit. Arvo Pentin poika Veikko ja Yrjö Keinosen veljenpoika Reijo olivat tutkijan kanssa samalla syyskuussa 1965 alkaneella 52.kadettikursilla.

⁴⁰⁶ Pääesikunnan tiedotusosaston kirje tiedotusupseereille n:o 1474/Ttuststo/6 b. F 18. Pääesikunnan tiedotusosasto. T 22378. SARk.

⁴⁰⁷ Simelius 1983, 296.

⁴⁰⁸ Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; Simelius 1983, 296–301.

Komentajan lähin apulainen oli adjutanttina jatkava majuri Niilo Palmén, joka oli Keinosen tavoin Sortavalan lyseon kasvatti. Uusi komentaja sai myös sihteerin, sillä tätä ennen adjutantti oli hoidattanut konekirjoitustyöt pääesikunnan henkilötoimiston konekirjoittajatarella. Sihteeriksi valittiin aikaisempi puolustusneuvoston sihteeri Annaliisa Rontu. Autonkuljettajana jatkoi yliväpeli Matti Härmälä.

Keinosen ongelma alkuvaiheessa oli se, että hän ei tuntenut pääesikuntaa, sen työskentelytapoja, sen henkilöstöä tai eri osastojen sijaintia korttelissa. Uudelle komentajalle oli laadittu perusteellinen perehdyttämisohjelma, mutta sitä noudatettiin vain suurin piirtein. Perehdyttäminen aloitettiin 20.9. puolustuslaitoksen uudelleenjärjestelysuunnitelmilla. Laaditussa asiakirjassa oli 22 eri tilaisuutta. Keinonen lopetti esitysten kuuntelun, kun oli päästy 14. kohtaan ”Merivoimien sodanajan valmius ja sen edelleen kehittämiseen tähtäävät suunnitelmat”. Pitämättä jäivät ilmavoimien ja kaikkien eri aselajien sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan perehdytykset.⁴⁰⁹

Alkuvaiheessa Keinosella oli paljon luettavaa ja omaksuttavaa. Hän ei kuitenkaan laadittanut adjutantillaan tai muilla alaisillaan vierailusuunnitelmaa eri puolustushaarojen esikuntiin tai joukko-osastoihin. Sen sijaan, että hän olisi tehnyt itsensä tutuksi alaisilleen ja sitouttanut heidät puheillaan uudistuslinjalleen, hän lähti lähes ensi töikseen Lappiin tarkastamaan puolustusvoimien edustusurheilijoiden valmennusleiriä.⁴¹⁰ Vastoin Uuden Suomen haastattelussaan antamaansa ilmoitusta, että hänellä ei komentajana riittäisi aikaa kilpaurheiluun, veti kilpailuvietti hänet enemmän laduille kuin esikunta- tai joukko-osastokierroksille. Useamman päivän mittainen tutustuminen puolustusvoimien edustusurheilijoiden leiriin sekä Pohjanmaan jääkäripataljoonan tarkastaminen Sodankylässä olivat tärkeämmällä sijalla kuin puolustusvoimien kokonaistehtäväkenttään liittyvät esittelyt.⁴¹¹

Tärkeät valmiusasiat

Maanpuolustusvalmiuden koordinointi ja markkinointi

Puolustusneuvosto oli ylin neuvoa antava ja maanpuolustusasioita koordinoiva elin sekä tasavallan presidentin neuvottelukunta valtakunnan puolustusta käsittelevissä asioissa. Puolustusneuvoston työskentely käynnistyi sotien jälkeen uudelleen keväällä 1957 annetulla

⁴⁰⁹ Yleisesikunnan laatima kirjelmä 12.10.1965, johon adjutantti on merkinnyt sen, mihin asti ohjelmaa noudatettiin. Kirjelmässä on Keinosen puumerkki. PE:n kirjelmä N:o 53/Yepääll/A/12.10.1965. Veikko Vesterisen yksityisarkisto; Keinonen, 1977, 55.

⁴¹⁰ Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; Lammi 2002, 354; Jäppinen 2003, 227. Kapteeni Jäppinen toimi marraskuun puolivälissä alkaneen kymmenpäiväisen harjoitteluleirin johtajana. *Helsingin Sanomat* 11.11.1965.

⁴¹¹ Kumpaankin vierailuun liittyi huomattava määrä hiihtoharjoituksia. Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; *Uusi Suomi* 10.10.1965; Keinosen ensimmäisestä joukko-osastovierailusta Pohjanmaan jääkäripataljoonassa kertoivat sekä *Kaleva* että *Lapin Kansa* 22.12.1965.

asetuksella. Toimeenpanovaltaa sillä ei ollut. Sen tehtävänä oli valmistella rahoitussuunnitelmia ja menoarvioita sekä tehdä niitä koskevia esityksiä.⁴¹²

Puolustusneuvoston puheenjohtajana oli yleensä pääministeri, sillä presidentti osallistui hyvin harvoin kokouksiin. Varapuheenjohtajana toimi puolustusministeri. Lisäksi neuvoston vakinaisia jäseniä olivat ulkoasiainministeri, sisäasiainministeri, valtiovarainministeri sekä kauppa- ja teollisuusministeri. Puolustusvoimia edustivat puolustusvoimain komentaja ja pääesikunnan päällikkö. Presidentin kutsumina jäseninä työskentelyyn osallistuivat puolustusministeriön kansliapäällikkö ja puolustustaloudellisen suunnittelukunnan puheenjohtaja. Pysyvinä asiantuntijoina olivat ulkoasiainministeriön ja valtiovarainministeriön korkeimmat virkamiehet.⁴¹³ Pääministeri piti presidentin tietoisena puolustusneuvostossa käsitellyistä asioista ja sen tekemistä suosituksista.⁴¹⁴

Puolustusneuvoston keskeisinä eri ministeriöiden kanssa asioita valmisteleveina koordinaattoreina toimi yleensä kaksi yleisesikuntaupseerikoulutuksen saanutta upseeria. Yleissihteerinä toimi yleensä eversti apulaisen ollessa everstiluutnantin tai majurin arvoluokassa. Pääsihteerinä toimi yleisesikunnan päällikkö tai päämajamestari oman tehtävänsä ohella.⁴¹⁵ Eversti Paavo Ilmola oli vuosina 1958–1962 sekä pääesikunnan operatiivisen osaston päällikkö että puolustusneuvoston yleissihteerinä. Vuonna 1962 tehtävästä tuli päätoiminen, kun eversti Pöyhönen otti tehtävät vastaan eversti Ilmolalta.⁴¹⁶

Puolustusneuvoston työskentely puolustuslaitosasetuksen ajantasaistamiseksi oli hyvin merkittävää. Puolustusvoimien tehtävät puolueettomuuden suojaamisvaiheessa ja sotatilan aikana selkeytyivät. Puolustusneuvosto oli siis foorumi, jossa puolustusvoimien ylin johto saattoi esitellä asiansa tärkeimmille turvallisuuspolitiikan eri osa-alueista vastuullisille ministerielle ja samalla puolustusvoimain komentaja saattoi huolehtia siitä, että ministeriön valmiussuunnitelmat, muun muassa väestönsuojelu- ja evakuointiasiakirjat, olivat puolustussuunnitelmien mukaiset.⁴¹⁷

Puolustusvoimien materiaallinen valmius oli ollut keskeinen ongelma puolustusneuvoston työskentelyssä ennen sotia. Sama kysymys teetti töitä 1960-luvulla. Kun oli päästy yksimielisyyteen puolustusvoimien tehtävistä, jatkettiin sotamateriaalin hankintaohjelman, K-ohjelman, ja perushankintalain valmistelua. K-ohjelmasta päästiin yhteisymmärrykseen helmikuussa ja

⁴¹² Rytkölä 1967, 22–29; Tervasmäki 1983, 5, 24; Visuri 1994, 152,153.

⁴¹³ Tervasmäki 1983, 22–23.

⁴¹⁴ Jyränki 1967, 228.

⁴¹⁵ Puolustusneuvoston toimintaa käynnistettäessä olisivat poliitikot halunneet nimittää yleissihteeriksi sodan jälkeen siviiliin siirtyneen everstin Wolf H. Halstin. Puolustusvoimain komentajan kenraali Heiskasen vastustaessa nimitystä ajatuksesta luovuttiin. Urho Kekkonen onnitteli kirjeellään Halstia tämän 60-vuotispäiviin liittyen 14.10.1965 ja kiitti Halstia hänen asiantuntevuudestaan. Halsti oli ollut korvaamaton apu ”kansallisen ulkopoliitikamme juurruttamisessa”. Kirjeenvaihtoa 1965. 1/45. UKA; mikäli Halsti olisi palannut palvelukseen, olisi hän saattanut olla turvallisuuspolitiikan asiantuntijana eräs varteenotettava vaihtoehto kenraali Simeliuksen seuraajaa valittaessa. Halsti oli tosin syntynyt 13.10.1905, joten hän olisi tarvinnut kuukauden jatkoaikaa ollakseen vielä rivissä 13.11.1965. *Urho Kekkonen päiväkirjat* 2001, 45.

⁴¹⁶ *Itsenäisen Suomen kenraalikunta. Biografiat.* 1997, 141–142, 320.

⁴¹⁷ Tervasmäki 1983, 38.

perushankintalain luonnoksesta maaliskuussa 1964.⁴¹⁸ Asia esiteltiin eduskuntaryhmille jatkokäsittelyä varten. Presidentti Kekkonen pysäytti hankkeen, koska ohjelman rahoitus oli ratkaisematta, vaikka hänen uskottiin jo hyväksyneen sen periaatteellisesti. Perushankintalaki oli lopullisesti hylätty, sillä se olisi sitonut tulevana vuosina huomattavasti valtion varoja. Edessä olivat kuitenkin kireän talouden ajat. Materiaalihankintojen jatkuvuus pyrittiin varmistamaan kehittämällä useamman vuoden ajalle ulottuvia tilausvaltuuksia.⁴¹⁹

Maanpuolustuksen asiaa vietiin eteenpäin myös tietoa jakamalla. Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta toimeenpani 1964 kenttätutkimuksen puolueettomuus- ja maanpuolustusasenteista. Majuri Risto Hyvärinen esitteli laatimansa tutkimusselostuksen puolustusneuvostolle syksyllä 1965.⁴²⁰

Aihe oli niin keskeinen, että Hyvärinen sai jatkotehtävän, jossa hänen tuli arvioida turvallisuusympäristöä ja yllätyshyökkäyksen torjuntamahdollisuuksia. ”Näkökohtia Suomen turvallisuuspolitiikasta” esitettiin puolustusneuvostolle. Puolustusneuvoston tutustuttua sekä Hyvärisen tutkimukseen että pääesikunnan siitä antamaan lausuntoon tehtiin lokakuussa 1966 päätös laadituttaa puolustusneuvoston sihteeristöllä tiivistetty esitys maanpuolustuksemme kehittämistä ja suuntaviivoista.⁴²¹

Hyvärisen tutkimuksen esittelymuistiossa ei ollut puhuttu lainkaan yya-sopimuksesta.

Hyvärisen esityksen jälkeisessä keskustelussa Keinonen kiinnitti huomiota asiaan tiedustellen: ”Oliko tutkimuksen laatija ottanut jollakin tavalla huomioon YYA-sopimuksen, jolla on oma merkityksensä tämän laatuissa tutkimuksissa?” Hyvärinen vastasi ottaneensa asian huomioon. Hän jatkoi: ”Lähtökohtana oli pyrkimys sellaisen puolustuspolitiikan osoittamiseen, mikä olisi meidän kannaltamme mielekäs kansainvälispoliittisessa kentässä ja eräässä mielessä riippumaton sopimuksista.”⁴²²

Puolustusneuvoston sihteeristö laati luonnoksen Suomen maanpuolustuksen yleisistä perusteista ja kehittämislinjoista. Puolustusneuvosto käsitteli tekstiä kokouksissaan ja hyväksyi asiakirjan kesäkuussa 1967. Puolustusministeri Suorttasen allekirjoittama julkaisu sai nimen ”Maanpuolustuksemme tienviitat”. Se oli ensimmäinen puolustusneuvoston laatima ja puolustusministeriön painama maanpuolustuskysymyksiä käsittelevä julkaisu sotien jälkeen.⁴²³

Doktriinin keskeisimmät asiat voitiin tiivistää siten, että ensisijaisesti tuli luoda kyky

⁴¹⁸ Salminen on käsitellyt perusteellisesti K-ohjelman ja perushankintalain laadinnan eri vaiheita. Salminen 1995, 214–220.

⁴¹⁹ Pertti Salminen on arvioinut, että rahoituksen ollessa avoin presidentti Kekkonen näki kansalaisten elinolosuhteiden edistämisen puolustusta tärkeämmäksi. Presidentin toimenpiteen vuoksi tultiin vastaisuudessa varovaisemmaksi ja ennen tärkeän asian esittelyä puolustusneuvostolle selvitettiin presidentin periaatteellinen mielipide. Salminen 1995, 329–333 ja Sutela 1995, 48.

⁴²⁰ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirja kokouksesta 23.9.1965. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SARk.

⁴²¹ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirjat kokouksista 12.9. ja 10.10.1966. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SARk. Hyvärisen esittelymuistio ja pääesikunnan lausunto ovat kokouspöytäkirjojen liitteinä.

⁴²² Puolustusneuvoston kokouspöytäkirja kokouksesta 12.9.1966. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SARk.

⁴²³ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirja kokouksesta 19.6.1967. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SARk. Tervasmäki 1983, 63.

torjua valtakunnan alueen ja ilmatilan loukkaukset niin rauhan kuin vieraiden valtioiden välisen sodan aikana sekä torjua pienehköin voimin suoritettava yllätyshyökkäys.

Toissijaisesti, mutta edelleen rinnan edellisten kanssa, tuli kehittää kykyä käydä puolustus-taistelua kaikin liikekannalle pantavin voimin. Näillä toimin saatiin luotua ennalta ehkäisevä vaikutus, joka oli Suomen turvallisuuspolitiikan ensisijainen tarkoitus. Puolustuskyvyn tuli olla sellainen, että se teki mahdolliseksi valtakunnan alueen puolustamisen omin voimin yya-pimuksen määrittämiä velvollisuuksia vastaten.⁴²⁴

Doktriinin tultua hyväksytyksi ryhdyttiin pääesikunnassa laatimaan asiakirjaa ”Puolustusvoimien materiaallinen kehittäminen vuosina 1968–1975.” Hankkeen nimeksi annettiin PV-ohjelma. Alkuvuonna 1968 allekirjoitettu salainen puolustusvoimain komentajan kirjelmä jaettiin puolustusneuvoston jäsenille. Se loi pohjan puolustusneuvoston tutustumismatkoille maa-, meri- ja ilmavoimiin. Näillä matkoilla jatkettiin keskusteluja puolustusvoimien materiaaliongelmistä. Puolustushaarakomentajilla oli mahdollisuus esittää oman alansa tarpeita ministerielle. Vuoden 1969 alkaessa PV-ohjelman käsittely jatkui maaliskuun ja huhtikuun kokouksissa.⁴²⁵

Samassa neuvoston kokouksessa 10.10.1966, jossa pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Reino Arimo esitteli pääesikunnan lausunnon Hyvärisen tutkimuksesta, käsiteltiin edessä olevaa varusmiesten lomauttamista sekä varusmiespalvelusajan pituutta maanpuolustusvalmiudellisesta näkökulmasta. Keinonen piti asiaa niin tärkeänä, että hän esitteli sen itse neuvostolle. Esitys suositti varusmiespalvelusaikojen muuttamisesta siten, että upseereiksi koulutettavien palvelusaikaa pidennettäisiin 12 kuukauteen muiden palvelusaikojen pysyessä ennallaan. Käydyssä keskustelussa hän ilmoitti kannakseen, että paras järjestelmä hänen mielestään olisi sellainen, jossa upseerit palvelisivat 18 kuukautta, aliupseerit 12 kuukautta ja miehistö 6 kuukautta. Esitys jäi kuitenkin pöydälle.⁴²⁶

Keinonen käytti puolustusneuvostossa hyvin vähän puheenvuoroja. Eroonsa liittyen hän mainitsi puhuneensa puolustusmäärärahojen vähäisyyden aiheuttamasta kestäättömästä tilanteesta, joka teki annettujen tehtävien suorittamisen vaikeaksi. Keinonen ei osallistunut kokoukseen, joka pidettiin 11.3.1969 ja jonka aiheena oli muun muassa Neuvostoliitosta vuosina 1971–1975 suoritettavat puolustusmateriaalihankinnat. Seuraava kokous pidettiin 11.4.1969. Sen aiheena oli Sutelan esitys PV-ohjelman jatkokäsittelystä. Puolustusneuvosto hyväksyi tässä kokouksessa ohjelman tulevaksi kehittämissuunnitelmaksi.⁴²⁷

⁴²⁴ *Puolustuskykymme materiaallinen perusta* 1968, 4–6.

⁴²⁵ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirjat 1965–1980. Puolustusneuvoston arkisto. PLMA

⁴²⁶ Ibid. Puolustusministeriö valmisteli Suorttasen haastattelun mukaan vielä kesällä 1968 lakiesitystä reserviupseeriksi koulutettavien palvelusajan pidentämisestä 12 kuukauteen. *Suomenmaa* 2.6.1968; Keinosen tekemä esitys uudesta aikajaksotuksesta toteutui sen jälkeen, kun ikäluokat pienenivät ja siirryttiin kahden saapumiserän käytäntöön. Upseerien 18 kuukauden mittainen palvelusaika jäi toteutumatta.

⁴²⁷ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirjat 11.3. ja 11.4.1969. Puolustusneuvoston arkisto. Puolustusministeriö; Sulo Suorttanen kiistää Keinosen käyttäneen puheenvuoron 11.4.1969 kokouksessa. ”Kenraali Keinosen huvilatöiden selvittely kestänyt 3 kuukautta”. *Helsingin Sanomat* 8.7.1969; Vesterinen 1995, 166; oikeustieteiden kandidaatti Matti Piispasen haastattelu 2.4.2004; Keinonen oli vuosilomalla 1.–15.3.1969. Veikko Vesterisen yksityisarkisto.

Keinosta varmaankin painoi huoli vähäisistä sotavarustuksen hankintaan myönnetyistä määrärahoista. Hän ei kuitenkaan käyttänyt hyväkseen mahdollisuuksia taivutella puolustusneuvoston jäseniä puoltamaan budjettikäsittelyssä runsaampia määrärahoja puolustusvoimille, vaan hän jätti asian puolustusneuvoston pääsihteerin ja puolustusministerin harteille.⁴²⁸

Presidentti Kekkonen piti puolustusneuvostoa puolustusvoimien johdon välineenä materiaalihankintaesitystensä markkinointikanavana. Neuvosto olikin tärkeä väylä, jonka kautta pidettiin hallituksen merkittävimmät ministerit tietoisina puolustusvoimien materiaalisesta tilasta. Puolustusvoimain komentajien osallistumisaktiiviteetti neuvoston kokouksiin oli erittäin korkea⁴²⁹.

Tietoa vaikuttajille

Valtakunnalliset maanpuolustuskurssit olivat puolustusneuvoston ohella puolustusvoimain komentajalle toinen merkittävä kanava maanpuolustustietouden levittämiseen ja maanpuolustuksen tarpeiden esille ottamiseen. Kurssien juhlallisissa avajaistilaisuuksissa esitettiin valtioneuvoston ja puolustusvoimien johdon tervehdykset. Alkuaikoina avajaistilaisuudet eivät saaneet samanlaista huomiota osakseen tiedotusvälineissä kuin 1970-luvun puolivälistä lähtien. Puolustusvoimien johdon esittämä kannanotto sen hetken turvallisuus- tai puolustuspoliittiseen tilanteeseen uutisoitiin, mikäli komentaja ilmoitti jotain merkittävää. Vasta kenraali Sutela ryhtyi puolustusvoimain komentajana käyttämään tätä foorumia selkeästi mediaväylänään. Hänen jälkeisensä komentajat ovat jatkaneet samalla linjalla.

Aluksi kurssin nimi oli totaalisen maanpuolustuksen kurssi. Totaalinen-sanasta haluttiin kuitenkin päästä eroon, ja kielenkäyttöön kehitettiin turvallisuuspolitiikan käsite ulkopoliitiikan ja maanpuolustuksen yläkäsitteeksi. Maanpuolustuskursseilla ryhdyttiinkin vuoden 1966 kurssista alkaen kokeilumielessä käyttämään tätä ilmaisua, joka sitten yleistyi yleiseen kielenkäyttöön.⁴³⁰

⁴²⁸ Ilmeisesti tästä johtui Sutelan hämmästys Keinosen eropäiväkäsityksessään ilmoittamasta eroamisensa syystä. Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2004 sekä Eino S. Revon tekemä Sutelan haastattelu Päämies-kirjaa varten 1983–1984. CD-tallenne, levy 36. UKA.

⁴²⁹ Heiskanen osallistui kaikkiin hänen komentaja-aikanaan pidettyyn yhdeksään kokoukseen. Simeliuksen komentajakautena pidettiin 46 kokousta. Hän oli poissa neljästä kokouksesta. Keinosen aikana pidettiin 21 kokousta. Hän oli myös poissa neljästä kokouksesta. Keinosen seuraaja Kaarlo Leinonen oli estynyt saapumasta kahteen kaikkiaan 29 kokouksesta. Kokoukset, joista Keinonen oli poissa, pidettiin 7.3., 21.3. ja 14.12.1967 sekä 11.3.1969. Kaikki olivat puolustusvoimain kannalta merkittäviä kokouksia, koska niissä käsiteltiin puolustusvoimien tehtäviä, puolustusmenojen suuruutta, puolustusmäärärahojen vaikutusta valtion talouteen ja puolustusmateriaalihankintoja Neuvostoliitosta. Puolustusneuvoston kokospöytäkirjat 1965–1980. Puolustusneuvoston arkisto. PLMA.

⁴³⁰ Vuonna 1961 järjestetty 1. Totaalisen maanpuolustuksen kurssi oli melko tarkka kopio vastaavasta ruotsalaisesta kurssista. Puolustusneuvoston yleissihteerinä vuodesta 1958 toiminut eversti Paavo Ilmola oli keskeinen henkilö kurssitoimintaa käynnistettäessä. Kenraaliluutnantti Erkki Setälän haastattelu 29.3.2007; Kohva – Hautamäki 1992, 20–23, 161; Sakari Simeliuksen päiväkirja 30.5.1964. T 23601/6. Sark; presidentti Kekkonen puolustusministeri Pentin puhelunokseen vaatimat korjaukset kesällä 1965. Simelius 1983, 283.

Keinonen kävi Simeliuksen tavoin aikataulunsa sallimissa rajoissa avaamassa maanpuolustuskurssit sekä pitämässä katsauksen maanpuolustuksen ajankohtaisista asioista maanpuolustuksen jatkokurssilaisille. Henkilökohtaisessa arkistossa on taltioituna kirjoitettuja tervehdymiä ja katsauksia. Eräs merkittävä puheenvuoro hänen palvelusuransa kannalta oli esiintyminen Santahaminassa 14.5.1968 maanpuolustuksen jatkokurssilaisille. Keinonen oli juuri palannut epäviralliselta Neuvostoliiton-vierailultaan. Esityksensä päätteeksi hän kertoi terveisiä matkaltaan. Jatkokurssien esitelmä julkaistiin lyhennettynä Ruotuväessä nimellä ”Puolustusvoimain osuus Suomen turvallisuuspolitiikassa”. Puheessa selvitettiin kurssilaisille turvallisuuspolitiikka-sanan käsitteellistä sisältöä. Erityisesti painotettiin sotilaallisen maanpuolustuksen vaatimuksia valvoa maa- ja merialuetta sekä ilmatilaa, kykyä torjua yllättävät pienehköt hyökkäykset sekä varautumista sodan käynnin pitkittymiseen. Tämä edellytti alueen jatkuvaa valvontaa, kykyä torjua alueloukkaukset ja hidastaa maahantunkeutujan hyökkäystä sekä äärimmäisenä tapauksena laajamittaisen hyökkäyksen torjuntaa liikekannalle pannulla kenttäarmeijalla.⁴³¹ Tämä kaikki oli samansisältöistä kuin aikaisemminkin. Puheen poikkeuksellinen osuus sisältyi hänen terveisiinsä Neuvostoliiton matkalta.⁴³²

Keinonen korosti maanpuolustuskurssien avajaispuheessa 23.9.1968 osanottajajoukon poikkeuksellisuutta verrattuna muiden Pohjoismaiden vastaaviin kursseihin. Suomessa osanottajat edustivat koko kansaa, kun muiden maiden kursseilla oli osallistujina pääasiassa hallinnon virkamiehiä ja upseereita. Hän ei maininnut puheessaan juuri koettua Tšekkoslovakian miehittämistä, mutta hän viittasi siihen, kun hän puhui väkivallan muodoista, jotka saattaisivat uhata maataamme. Oli tutkittava, miten voitiin säilyttää itsenäisyys ja puolueettomuus solmittujen kansainvälisten sopimusten puitteissa. Puheensa lopuksi komentaja totesi, että nykypäivän puolustusvoimat halusivat astua kasarmien eristyneisyydestä keskelle kasvavaa ja kehittyvää suomalaista yhteiskuntaa. Puheen luonnosversioon, jossa oli käsitelty sillä hetkellä ajankohtaista aseetonta puolustusta, Keinonen itse oli lisännyt luonnokseen: ”Maatamme vastaan hyökkäyksen ennalta ehkäisyyn on käytettävä kaikkia keinoja, niin ulkopolitiikkaa kuin aseellisen ja aseettoman vastarinnan keinoja.” Lopullisesta tekstistä jätettiin kuitenkin pois kaikenlainen spekulointi aseettomasta puolustuksesta.⁴³³

Rintamalinjoista syvään puolustukseen

Puolustusvoimain komentajan ensimmäinen tehtävä voimassa olleen asetuksen mukaan oli valvoa puolustusvoimien toimintavalmiuden valmistelua, ylläpitoa ja kehittämistä eli huolehtia jokahetkisestä toimintavalmiudesta. Sodanajan tehtävät ja tehtävien toteuttamissuunnitelmat luovat perustan sotavarustehankinnoille ja sotilaskoulutuksen sisällölle. Kenraali Heiskanen halusi keskittyä ensisijassa koulutusasioihin. Hän oli virkansa puolesta esittänyt vuonna 1954 presidentti Paasikivelle Suomen sotilaspoliittisen tilanearvion. Tähän perustuen

⁴³¹ Maanpuolustuksen jatkokursseilla Santahaminassa pidetyn puheen alkuperäiskappale. Puheita ja esitelmiä. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk.

⁴³² Asiasta yksityiskohtaisemmin alaluvussa ”Kiusallinen yya-sopimus”.

⁴³³ ”Puhe 29. Maanpuolustuskurssin avajaisissa 23.9.1968”. Kansio 26. YKA; ”Puheluonnos 29. Maanpuolustuskurssin avajaiset 23.9.1968”. Kansio 27. YKA.

ilman virallista valtiovallan hyväksyntää oli alettu laatia Suomen puolustus suunnitelmaa ja sen peruskäskyjä. Suunnittelutyön johtaminen kuului yleisesikunnan päällikölle. Käytännön suunnittelutyötä johdettiin yleisesikunnasta. Divisioonien ja aluetason esikunnissa valtakunnallinen suunnitelma jaettiin alasuunnitelmiksi joukkojen käytöstä eli operatiivisiin suunnitelmiin, liikekannallepanosuunnitelmiin ja varustamista koskeviin materiaalin varastointi- ja jakosuunnitelmiin. Kenraali Heiskasen ja yleisesikunnan päällikön kenraaliluutnantti Viljasen huonot keskinäiset henkilösuhteet vaikeuttivat suunnitelmien laadintaa.⁴³⁴

Simeliuksen komentajakauden aikana valmiussuunnittelu sai uutta puhtia. Viljanen käynnisti työn, mutta siirtyi eläkkeelle syksyllä 1961. Hänen jälkeensä nimitettiin yleisesikunnan päälliköksi pitkäaikaisen ja perusteellisen operatiivisen alan kokemuksen omannut kenraaliluutnantti Aatos Maunula. Kun puolustusneuvosto oli syksyllä 1962 määritellyt uudet tehtävät puolustusvoimille, sai sodanajan suunnitelmien valmistelu uutta puhtia. Maunulan lähimpinä alaisina toimivat hänen luottomiehensä ja pitkäaikainen alaisensa, päämajamestari Paavo Ilmola ja operatiivisen osaston päällikkö Leevi Välimaa.⁴³⁵

Suunnittelutyö tapahtui sekä päämajamestarin että operatiivisen osaston päällikön ohjauksessa. Puolustusvoimain komentaja hyväksyi sotilaslääniorganisaatioon perustuvan puolustusvoimien johto-organisaation uudistamistyön perusteet vuonna 1963. Alustava suunnitelma valmistui alkuvuodesta 1964, ja sitä tarkasteltiin ylimmän johdon kokouksessa. Alueellisen organisaation uudet periaatteet hyväksyttiin.⁴³⁶

Kehittelytyö jatkui. Marraskuussa 1964 aluejärjestelmän periaatteet esitettiin kenraalikululle. Palaute oli myönteistä. Simelius käski tehdä asiakirjat valmiiksi vuoden 1965 kevääseen mennessä. Aluejärjestöä koskeva osa suunnitelmasta oli tarkoituksenmukaista vahvistaa mahdollisimman pian. Simelius allekirjoittikin päätöksen kesällä. Puolustusministeriö antoi suostumuksensa tehdyille periaatteelliselle päätökselle edellyttäen, että se ei aiheuta välitöntä lisävirkojen tai esikuntatilojen tarvetta. Samoin päätti puolustusneuvosto.⁴³⁷

Puolustusvoimain komentajan perehdyttämisohjelmaan liittyen uudelle komentajalle esitettiin valmiuteen ja sen kohottamiseen liittyvät asiat. Yhtenä aiheena oli alueellisen puolustuksen doktriini. Keinonen näki tärkeäksi, että ylipäällikkö on perehdytettävä asiaan. Pääesikunnassa järjestettiin kokous 25.11.1965. Siinä olivat läsnä Kekkonen ja Keinosen lisäksi puolustusministeri Pentti, kansliapäällikkö Arimo, yleisesikunnan päällikkö Maunula ja yksityiskohdat tuntevana asiantuntijana sekä kokousjärjestelijänä majuri Ruutu. Esityksen päätyttyä presidentti halusi tarkistaa, onko hän ymmärtänyt oikein alueellisen puolustusjärjestelmän perusidean. Suljetussa piirissä Kekkonen paljasti sen, mistä hänen vihollisensa hyökkää, kun

⁴³⁴ Simelius 1983, 152–153; Visuri 1994, 119–120; Lauri Sutelan kertoman mukaan esimerkiksi tiedusteluvoimien asiakirjoja piti toimittaa komentajalle komentopäällikkö Järventauksen kautta. Heiskanen ei halunnut olla tekemisissä Viljasen alaisten upseerien kanssa. Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 27.10.2005.

⁴³⁵ Kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004.

⁴³⁶ Ibid.; Simelius 1983, 278–279.

⁴³⁷ Ibid.; Puolustusministeriön kirje ”Sotilaallisen aluejaon tarkistaminen” n:o 45/65 sal/26.10.1965. Puolustusvoimain komentajan arkisto. PE; Puolustusneuvoston kokouspöytäkirja kokouksesta 9.12.1965. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SArk. Puolustusneuvostolle asia esiteltiin vasta presidentille tapahtuneen esittelyn jälkeen.

hän käveli seinälle heijastetun kartan ääreen ja kysyi: ”Olenko minä ymmärtänyt oikein? Jos vihollinen hyökkää maahamme yllättäen ja minut eliminoidaan, niin aloittaako tämän sotilasläänin komentaja arvelematta ja aikaa hukkaamatta puolustustaistelun?” Saatuaan myöntävän vastauksen hän hyväksyi esityksen. Paikka, jota Kekkonen kädellään näytti, oli Savo-Karjalan sotilaslääni.⁴³⁸ Paikalla olleille presidentti Kekkonen ilmoitti julkisuudesta varjellun ajattelutapansa. Puheet Kekkonen maanpuolustusvihamielisyydestä olivat aikanaan yliampuvia ja hän avautui sotilaallisen maanpuolustuksen näkemyksistään harvoin.

Vuonna 1966 vahvistettiin maavoimien siirtyminen divisioonaorganisaatiosta sotilaslääneiksi. Puolustusvoimain komentaja vahvisti heinäkuussa 1968 uuteen aluejakoon pohjautuvan alueellisen puolustusjärjestelmän perusteita koskevan henkilösälaisen asiakirjan. Siinä jaettiin maavoimien joukot operatiivisen käyttöajatuksen perusteella yleis-, paikallis- ja tukijoukkoihin.⁴³⁹

Uusi aluejako astui voimaan 1.7.1966. Sen mukaan maa oli jaettu seitsemään sotilaslääneihin. Niiden komentajat johtivat alueensa johtoportaiden työskentelyä sekä alueelleen sijoitettuja joukko-osastoja. Pääesikunta toimi puolustusvoimain komentajan johtoesikuntana. Se käsitti 1.3.1968 alkaen yleisesikunnan, koulutusesikunnan, sotatalousesikunnan ja huoltoesikunnan.⁴⁴⁰

Puolustusvoimien organisaatio ja eri esikuntien sijoituspaikat olivat seuraavat:

- Pääesikunta, Helsinki
- Ilmavoimien esikunta, Tikkakoski
- Merivoimien esikunta, Helsinki
- Etelä-Suomen sotilaslääni, Hämeenlinna
- Pohjois-Suomen sotilaslääni, Oulu,
- Kaakkois-Suomen sotilaslääni, Kouvola
- Lounais-Suomen sotilaslääni, Turku
- Savo-Karjalan sotilaslääni, Kuopio
- Sisä-Suomen sotilaslääni, Tikkakoski
- Pohjanmaan sotilaslääni, Vaasa.

Keinosen ongelmana oli se, että hän ei ollut palvellut pääesikunnassa niissä osastoissa, joissa oli varsinainen tietämys. Tällaisia olivat operatiivinen osasto, järjestelyosasto, tiedusteluosasto tai esimerkiksi suunnitteluosasto. Puolustusvoimain komentajana Keinonen ei varmaankaan tuntenut halua mennä Ilmolan tai Välimaan opetettavaksi operatiivisissa kysymyksissä. Kokemukset puolitoista vuotta aikaisemmin käydystä kurssista ja saadusta palautteesta olivat ilmeisen hyvin muistissa. Keinonen vaihtoi kenraalimajuri Sutelan ja eversti Kannisen operatiivisen alan johtopaikoille. Hänen mielenkiintonsa valmiuskysymyksiin ei henkilömuutosten

⁴³⁸ Kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004. Tapahtumasta ei ole muuta dokumenttia kuin tämä kertomus, sillä asiana se oli äärimmäisen salainen sen hetkisessä poliittisessa tilanteessa. Puolustusvoimain korkeinta johtoa se rauhoitti, vaikka Ruudun arvion mukaan Keinonen taisi sen unohtaa Lalli-lehden haastattelua antaessaan talvella 1969. Katso myös Salminen 1995, 327.

⁴³⁹ Vesa Tynkkynen, ”Puolustusjärjestelyt”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974*. 2006, 464–465; Kanninen 2003, 8–9.

⁴⁴⁰ Pekka Lähteenkorva, ”Organisaation kehitys”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974*. 2006, 256–260; *Ruotuväki* 6.3.1968.

jälkeenkään ollut aikaisempaa suurempi. Kanninen on todennut, että hän yritti keskusteluissa komentajan kanssa saada tätä innostumaan aiheesta. Eräänkin esittelyn aikana, kun Keinoselle esiteltiin puolustusjärjestelmän keskeisimpiä kysymyksiä, hän lyhyehkön ajan kuunneltuaan totesi: ”Kyllä asia on selvä, kun Sutela ja Kanninen hoitavat paperit kuntoon, niin minä allekirjoitan.” Kun Kanninen pyrki joskus esittelemään asioita liian yksityiskohtaisesti, Keinonen poistui kesken esittelyn.⁴⁴¹ Sodan käyneenä upseerina Keinonen piti luonnollisesti valmiuteen liittyviä kysymyksiä tärkeinä. Hän saattoi luottaa suunnittelutyön jatkuvan.

Puolustusvoimissa annetun opetuksen mukaisesti vastuullisen esimiehen pitää olla valmiudellisista syistä aina tavoitettavissa. Vuosiloman tai ulkomaisen matkan ajaksi määrätään sijainen, joka voi käyttää esimiehensä valtaa. Komentosuhteiden kannalta epämääräisiä tilanteita olivat esimerkiksi Tšekkoslovakian miehitys ja pääministeri Kosyginin vierailu Hangossa. Yrjö Keinonen arvioi ilmeisesti itse, että tilanne ei vaatinut välitöntä tavoitettavuutta. Tšekkoslovakian miehityksen alkupäivät elokuussa 1968 hän pysytteli Pohjois-Suomessa. Pääministeri Kosyginin saapuessa sota-aluksella Hangon vesille lokakuussa Keinonen valmisteli seuraavana päivänä alkavaa Meksikon-matkaansa ja järjesteli kesämökkityömaan asioita käymällä muun muassa tapaamassa eversti Pyryä pääesikunnassa.⁴⁴²

Aikalaisten kertoman mukaan Keinonen oli esikunta- ja joukko-osastopaikkakunnilla käydessään kiinnostunut vain koulutus- ja liikunta-asioista. Valmiusasiatkin olivat ilmeisesti mielessä, sillä hän ilmoitti virkakautensa jälkeisessä oikeuden istunnossa hiihtolenkkinsä Varkaudessa ja Oulujoki–Vuokatti-alueella operatiivisiksi maastontiedusteluiksi.⁴⁴³ Varkaus ja Vuokatti olivat siihen aikaan operatiivisesti tärkeillä suunnilla ja hiihtämällä tutustuu alueen topografiaan ja maastotyyppiin. Olihan hän itse YPO 3:n koulutyössä suunnitellut alueen pitämistä sissisodan keinoin.⁴⁴⁴

Keinosen saama teknisen alan koulutus ei tullut erityisemmin esille esikuntiin ja joukkoihin suuntautuneilla tarkastusmatkoilla. Teknillinen kehitystoiminta oli vaatimatonta, eikä Keinonen kyennyt irrottamaan alalle uusia resursseja⁴⁴⁵. Hän tutustui esimerkiksi puolustusneuvoston kanssa eri puolustushaaroihin ja niiden kehittämissuunnitelmiin. Majuri Hyvärinen oli painottanut puolustusneuvostolle pitämässään esityksessä 1966 ylijohdon tiedustelun kehittämisen tarvetta, koska sillä oli keskeinen asema yllätyshyökkäyksen torjunnassa. Käyttöön otetut uudet huippusalaiset laitteet eivät kiinnostaneet Keinosta.⁴⁴⁶ Ei voida yksioikoisesti

⁴⁴¹ Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2003; Kanninen, 1995, 174, 220; Vesterinen 1995, 129.

⁴⁴² Vesterinen 1995, 144–145, 148; Keinonen 1977, 148–149, 158; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

⁴⁴³ Kenraaliluutnantti Ermei Kannisen haastattelu 2.9.2004; aineiston keruulomake. Kohdat 2.6., 2.10. ja 4.9. *Liite 2*; Lappi–Lappi 1996, 188; Lappien hallussa olevat Helsingin hovieikeuden asiakirjat, Ilmola–Keinonen–Uola keskustelu, sivu 24. YKA; latu oli yleensä tasan 7,5 kilometriä pitkä ja sen Keinonen kiersi useaan kertaan. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

⁴⁴⁴ YPO 3:n aineistoa 1964. Dk 3 sal. PE op-os. T 26965. SARk.

⁴⁴⁵ Mikko Karjalainen, ”Tutkimus- ja kehitystyöstä”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 550.

⁴⁴⁶ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirja kokouksesta 12.9.1966. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SARk; eversti Jyri Paulaharjun kirje 31.12.2003; insinöörierversti Lauri Lehtosen haastattelu 15.12.2004; Vesterinen 1995, 140–142.

rodeta, että hän olisi laiminlyönyt valmiuskysymykset tai teknisen kehitystyön seuraamisen. Ne eivät vain olleet hänen erityisen kiinnostuksensa kohteina.

Jatkuva narina määrärahoista

Vuosille 1961–1969 myönnettyjen puolustusmenojen tarkastelu osoittaa niiden jatkuvaa supistumista kokonaisbudjetissa ja sisäisen jaon vinoutumista. Maan poliittisen johdon mielestä oli tärkeämpää kohentaa kansan hyvinvointia, sosiaalisia oloja sekä opetuksen tasoa kuin hankkia kalustoa puolustusvoimille. Kun sosiaalidemokraatit voittivat lisäpaikkoja vuoden 1966 eduskuntavaaleissa, oli heidän ryhdyttävä hallituksen johtavana puolueena toteuttamaan vaalilupauksiaan. Sotilaat jäivät omien tarpeittensa kanssa auttamattomasti tappiolle.⁴⁴⁷

Sotilaallisen maanpuolustuksen menot ja niiden sisäinen jakautuma vuosina 1961–1969:⁴⁴⁸

	1961–1965	1966–1969
Perushankinnat	31–21 %	16–13 %
Ylläpito, koulutus, palkat	54–57 %	62–69 %
Rakennustyöt	15–22 %	22–18%
Osuus koko budjetista	7,4–6,7 %	6,7–5,8 %
Osuus BKT:sta	1,9–1,8 %	1,7–1,5 %

Vuoden 1965 määrärahat olivat pienemmät kuin edellisenä vuona. Valtion talouden heikon tilanteen vuoksi jo myönnettyjä määrärahoja jouduttiin supistamaan. Simeliuksen ratkaisu oli kolmen varusmiessaapumiserän palvelusajan lyhentäminen neljällä viikolla.⁴⁴⁹

Kenraali Keinosen ottaessa vastaan puolustusvoimain komentajan tehtävän oli määrärahatilanne todella ongelmallinen. Presidentti Kekkonen oli kirjeellään kieltänyt puolustusvoimien ylintä johtoa arvostelemasta myönnettyjä määrärahoja julkisesti.⁴⁵⁰

Myös Keinonen oli tutustunut kirjeen sisältöön ja mahdollisesti luvannut puolustusministerille noudattaa sitä. Komentajana ollessaan Keinonen otti käyttöön linjan, jonka mukaan määrärahakysymykset kuuluivat poliitikoille eivätkä sotilaille. Ulkoministeri Ahti Karjalainen kiinnitti puolustusneuvoston kokouksessa 10.10.1966 Keinosen huomiota puolustusvoimien henkilökunnan julkisuudessa esittämään arvosteluun puolustusmäärärahojen säästötoimenpiteistä. Keinonen

⁴⁴⁷ Salminen 1995, 329–339; Suomi 1994, 238; maanpuolustuspiirejä ärsytti puoluetuen käyttöönotto joulukuussa 1966. Puoluetukeen voitiin suunnata kymmenen miljoonaa markkaa samalla kun maanpuolustusmenoja karsittiin.

⁴⁴⁸ Maunula 1969, kuva 2; Keinonen 1977, 165; *Taloustietoa*. Eripainos. TT 5/1/3a/69. Komentaja Jan Klenberg postitti eripainoksen Keinosen pyynnöstä 19.8.1969. Kansio 3. YKA. Viimeisen desimaalin pyöristämisen vuoksi eri julkaisujen tilastot poikkeavat hieman toisistaan. ”Puolustusmenojen” määrittely ei ole täysin yksiselitteistä ja eri maiden laskutatavat poikkeavat toisistaan.

⁴⁴⁹ Salminen 1995, 334; Jorma Juottonen, ”Määrärahat”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974*. 2006, 239–241.

⁴⁵⁰ Sakari Simeliuksen päiväkirja 17.8. ja 20.8.1965; everstiluutnantti Veikko Pentin haastattelu 7.3.2005. Samassa yhteydessä ministeri Pentille tuli edellä kerrottu Hyvä Veli –kirje, jossa hän ilmoitti päättäneensä, että Yrjö Keinonen olisi seuraava puolustusvoimain komentaja.

ilmoitti kiinnittävänsä kenraalikunnan huomiota asiaan.⁴⁵¹ Kenraaliluutnantti Hirva kirjoitti Karjalaisen toiveita noudattelevan pääkirjoituksen *Sotilasaikakauslehteen*.⁴⁵²

Samassa lokakuun 1966 kokouksessa Reino Arimo esitteli puolustusvoimain komentajan kirjelmän määrärahaongelmien ratkaisemiseksi ulkomaisella luototuksella. Ottamalla Sveitsistä ja Ruotsista lainaa, voitaisiin käynnistää ilmapuolustuksen uskottavuudelle tärkeät asehankinnat. Esitys jätettiin pöydälle.⁴⁵³

Ruotsin sotilasasiamies raportoi 1968 puolustusvoimien valmiudesta. Puolustusbudjetin jatkuva pienentyminen todettiin arvattavasti muidenkin sotilasasiamiesten kertomuksissa. Vaikka suomalaisten maanpuolustushenki oli järkkymätön, osoitti perushankintoihin käytettävien markkojen määrä jatkuvaa taantumaa Suomen materiaalissa puolustuskyvyssä ja siten kyvyssä huolehtia itsenäisyytensä puolustamisesta mahdollisessa kriisissä.⁴⁵⁴

Lehdistössä kritisoitiin Keinosen lausumia. Esimerkiksi huhtikuussa 1968 puolustusvoimien 50-vuotisjuhlaan liittyen Keinonen vastasi Uuden Suomen esittämiin kysymyksiin. Lehti referoi komentajan antamaa haastattelua kolme päivää myöhemmin. Pitkän pääkirjoituksen otsikko oli ”Puolustuksemme valmius”. Artikkelitotesi puolustusvoimain komentajan tyytyväisyyden asevoimien nykytilaan ja toisaalta pidättyväisyyden puhua siitä, että puolustusvalmiuden kehittäminen oli todella vakavasti laiminlyöty. Puolustusvoimain komentaja oli kuluneen kahden ja puolen vuoden aikana kiinnittänyt huomiota varusmiesten toimintaolosuhteiden kohentamiseen. Pääkirjoituksen mukaan tuntui siltä, että puolustusvoimien johto oli piilottaunut osavastuusta valtiojohton selän taakse.⁴⁵⁵

Keinonen uskoi voivansa vaikuttaa määrärahojen lisäämiseen pitkäjänteisellä työllä ja myönteisten maanpuolustusmielipiteiden avulla. Hänen mielestään poliitikkojen tuli tuntea oma vastuunsa maanpuolustustyössä. Kaikki poliittiset puolueet tuli saada maanpuolustustyön taakse. Oli luotava keskusteluyhteydet myös kansandemokraatteihin ja kommunisteihin. Aikaa ajatustensa läpiviemiseen hänellä oli vuoteen 1977 asti. Keinonen yritti tyyntytellä mielialoja esimerkiksi useissa eri puheenvuoroissaan, haastatteluissaan sekä päiväkäskyissään.⁴⁵⁶

⁴⁵¹ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirja kokouksesta 10.10.1966. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SARk.

⁴⁵² ”Puolustusbudjetti ja julkinen keskustelu”. *Sotilasaikakauslehti* 15.11.1966.

⁴⁵³ Puolustusneuvoston kokouspöytäkirja kokouksesta 10.10.1966. Puolustusneuvoston kokoelma Cc 2. T 27427. SARk.

⁴⁵⁴ Eversti Bertil Rislingin raportti ”Synpunkter på finsk beredskap och försvarsförmåga” 2.5.1968 nr 81:31. Försvarsstabens. Underrättelseavdelningen. Inkomna rapporter. Militärattachén i Helsingfors, H 202:3. Seriesignum E I:6. Volym 13. KrA; maanpuolustustahto säilyi sekä reservin että varusmiesten keskuudessa hyvänä riippumatta pääkaupungissa ja yliopistokaupungeissa esiintyvistä pasifismista. *Suomen Sotilaspsykologisen seuran tiedote 1/1970*. Kansio 7. YKA; aineiston keruulomake. Kohta 1.1. Liite 2; Hakovirta vertaa naapurimaiden puolustusbudjetteja ja kalustomääriä 1960-luvun lopulla. Hakovirta 1971, 90–92.

⁴⁵⁵ *Uusi Suomi* 17.4.1968.

⁴⁵⁶ Lappi–Lappi 1996, 118–122; Keinosen puhe Radio- ja TV-toimittajien yhdistykselle marraskuussa 1966. Kansio 26. YKA; joulutervehdys *Sotilasaikakauslehden* lukijoille 1967. *Sotilasaikakauslehti* 12/1967; *Uusi Suomi* 14.4.1968; mielialojen tyyntyttely ei tuottanut toivottua tulosta, sillä kyselyyn vastanneista yksi piti häntä Simeliusta aktiivisempänä. Neljä oli sitä mieltä, että hän toimi kuin Simelius ja 11 piti häntä pidättyväisempänä. Kohta 4.5. Liite 2.

Kenraaliluutnantti Lauri Sutela kirjoitti Maanpuolustuskorkeakouluyhdistyksen joulukuussa 1968 ilmestyneeseen lehteen artikkelin ”Puolustuslaitoksen kehittämisen taloudellisista pulmista”. Sutela esitti materiaalisen jälkeenjääneisyyden korjaamiseen 100 miljoonan markan vuotuista tasokorotusta. Samassa lehdessä oli everstiluutnantti Aimo Pajusen kirjoitus ”Tartvitaanko meillä parlamentaarista puolustuskomiteaa?”. Pajunen näki sellaisen tarpeelliseksi, jotta voitiin laatia pitkän tähtäyksen hankintaohjelmia, joilla oli myös aikaisempia suunnitelmia paremmat toteutumismahdollisuudet.⁴⁵⁷

Puolustusvoimain komentajaan kohdistettujen syytösten ja huhujen yhteydessä todettiin usein, että hän ei kantanut huolta määrärahatilanteesta. Se oli ilmeisen väärä yleistys. Hän varmaankin kantoi asiasta huolta, mutta hän ei toiminut tilanteen korjaamiseksi yhtä ponnekkaasti kuin hänen edeltäjänsä tai seuraajansa. Määrärahojen suuruuden päätti eduskunta hallituksen laatimaan esitykseen liittyen. Keinonen tunsu presidentin mielipiteen asioiden käsittelystä ja yritti elää sen kanssa. Tilanne johti ristiriitaisiin lausuntoihin, kuten vuoden 1968 tapahtumia käsiteltäessä tullaan toteamaan. Ilmoittaessaan huhtikuun lopulla 1969 päiväkäskyssä eroamisensa syyksi määrärahatilanteen, Keinonen varmaan kirjoitti siitä, mitä mielessään ajatteli. Muiden oli kuitenkin vaikeata hyväksyä eron ainoaksi syyksi määrärahatilannetta, sillä komentaja oli aikaisemmissa lausunnoissaan välttänyt arvostelemasta valtiovallan budjettipolitiikkaa. Muistelmiensa mukaan Keinonen kävi loppuvuodesta 1968 kenraalikunnan toiveiden mukaisesti esittämässä presidentille huolensa määrärahoista. Siitä ei kuitenkaan ollut mitään apua.⁴⁵⁸

Perushankinnat

Sotilaallisen suorituskyvyn keskeisimmät osatekijät ovat joukon koulutustaso ja sille jaettava sotamateriaali. Sotamateriaali koostui 1960-luvun puolivälissä toisen maailmansodan päättyessä varikkoihin varastoidusta välineistöstä sekä uudishankinnoista. Uudishankinnat käynnistyivät 1950-luvun lopulla. Hankinnoissa oli tasapainoiltava Pariisin rauhansopimuksen allekirjoittajamaiden Neuvostoliiton ja Ison-Britannian välillä. Kun Suomelle avautui mahdollisuus 1960-luvun alkupuolella hankkia ajanmukaisia MiG-21-F torjuntahävittäjiä, oli vastapainoksi ostettava englantilaisia toiminnaltaan epävarmoja Vigilant-panssarintorjuntaohjuksia. Lisäksi hankittiin lähinnä rannikkopuolustusta varten vuonna 1964 Ranskasta huomattavasti toimintavarmempia SS 11-ohjuksia.⁴⁵⁹

⁴⁵⁷ *Maanpuolustus* n:o 5 6.12.1968, 7–15.

⁴⁵⁸ Vain yksi kyselyyn vastanneista uskoi Keinosen eron ensisijaisen syyn olleen puolustusvoimien vähäiset määrärahat. Kohta 4.10. *Liite 2*; Yrjö Keinosen tytär on vakuuttunut siitä, että määrärahatilanne oli yksi vahva eron syy. ”Määrärahaberuste oli todellinen ja osoitti isäni uhrautuvuutta maanpuolustuksen hyväksi”. Lappi–Lappi 1996, 158; Keinonen 1977, 164–165; Lauri Sutela kertoi Keinosen näyttäneen hänelle eropäiväkäskyään sihteeri Rontun läsnä ollen. Sutela sanoi: ”Tuo ei pidä paikkaansa. Et ole koskaan rahaa pyytänyt.” Keinonen vastasi, että on ajateltava sitä, minkä vaikutuksen se tekee lukijaan. Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2004, sihteeri Anneliisa Rontun haastattelu 13.11.2003.

⁴⁵⁹ MiG-21-F koneita ostettiin 1962 ja ensimmäiset saapuivat Rissalaan huhtikuussa 1963. Samaan aikaan ostettiin 250 kappaletta Vigilant-ohjuksia. SS 11-ohjuksia ostettiin Ranskasta 200 kappaa-

Kyky torjua vihollispanssarit oli maavoimien keskeinen kehityskohde. Myös jalkaväen käsiaseistusta ja kenttätykistöä uusittiin. Edellä esitetty puolustusmenojen prosentuaalinen jakautuminen kertoo, että erinomaisesti liikkeelle lähtenyt kehityssuunta päättyi 1960-luvun puolivälissä. Keinosen komentajakauden aikana ei kyetty käynnistämään merkittäviä uusia materiaalihankkeita, joskin aikaisemmin tehdyt tilausvaltuudet jatkuivat. Maavoimilla oli 1960-luvun puolivälissä modernia neuvostoliittolaista panssarikalustoa ja kenttätykistöä. Kotimainen teollisuus valmisti kevyitä ja raskaita sinkoja, panssarimiinoja ja kotimaisia rynnäkkökiväärejä.⁴⁶⁰

Kaikille eri aselajille hankittiin koulutusmateriaaliksi jotain ajanmukaista välineistöä. Kaluston jälkeenjääneisyyttä kuvastaa tieto, että vain 12 % kenttäarmeijaan perustettavista patteristoista oli varustettavissa ajanmukaisilla kenttätykeillä. Määrärahojen lisätarpeeseen vaikutti myös jalkaväen siirtyminen hevosvetoisuudesta maataloustraktoreihin.⁴⁶¹ Merivoimille valmistui 1966 kaapelialus Putsaari ja 1969 tykkiveneet Karjala ja Turunmaa. Ilmavoimien valvontakyky kehittyi, kun Viestikeskus 3 Aitovuorella sai kesällä 1967 käyttöönsä kaukovalvontatutkan. Samanlaiset laitteet valmistuivat myöhemmin Rovaniemelle ja Rissalaan.⁴⁶²

Majuri Kalevi Maunula määrättiin 1967 tekemään arviota kaluston kunnosta ja riittävydestä. Tulokset olivat aika lohduttomia. Keinonen olisi halunnut vähentää perustettavien joukkojen määrää, koska niille ei ollut antaa ajanmukaisia välineitä. Perustamistehtävälutelon supistuksiin ei kuitenkaan ryhdytty.⁴⁶³ Kun vuonna 1965 puolustusmenoista käytettiin 21 % perushankintoihin, oli luku 1969 vain 13 %. Samana aikana puolustusmenojen osuus bruttokansantuotosta oli laskenut 1,8:sta 1,5 prosenttiin.

letta. Vilho Lukkarinen, ”Ilmavoimat”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 384 ja Tervasmäki 1978, 374.

⁴⁶⁰ Markku Palokangas, ”Jalkaväen aseistus ja varustus”, Jyri Paulaharju, ”Kenttätykistö”, Pekka Visuri, ”Panssarijoukot ja panssarintorjunta”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 300–354; Puolustusvoimilla oli kesällä 1967 kalusto puolelletta panssariprikaatille, kun T-55-kalusto oli tullut Suomeen. Kevyitä sinkoja oli noin 10.000 kappaletta à 10 laukausta ja raskaita sinkoja runsaat 500 kappaletta à 5 laukausta. Panssarimiinoja oli 210.000 kappaletta. Pääesikunnan operatiivisen osaston laatima valmiusilmoitus puolustusvoimain komentajalle. PEop-os 1966, T 26965/F 38 sal. SARk.

⁴⁶¹ Tervasmäki 1978, 371–376, 382. Hevosten määrä väheni 1960-luvulla hyvin jyrkästi ja samalla maanviljelijät olivat siirtyneet traktoreihin. Puolustusvoimat moottoroitiin virallisesti 1969. Esa Sundbäck, ”Koulutus”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 270; USA:n puolustusasiamies Moe paheksui eläkkeelle siirtyneelle Aatos Maunulalle puolustusvoimien materiaalihankintojen suuntautuvan yhä enemmän Neuvostoliittoon. Aatos Maunulan kokoelma. Muistio keskustelusta eversti Moen ja kommodori Minkkisen kanssa 12.1.1967. T 22595/2. SARk.

⁴⁶² Olavi Vitikka, ”Merivoimat” ja Vilho Lukkarinen, ”Ilmavoimat”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 355–398.

⁴⁶³ Maunula esitti tutkimuksensa tuloksia Hämeenlinnassa 1967 pidetyssä kenraalikunnan kokouksessa. Esimerkiksi kenraaliluutnantti Paavo Ilmola vastusti voimakkaasti sanoin kenttäarmeijan miesmäärän vähentämistä, vaikka heille ei ollut jakaa kunnan aseistusta. Everstiluutnantti Kalevi Maunulan haastattelu 15.3.2007; poikalasten määrä oli vuosittain noin 50 000. Suurin määrä syntyi vuonna 1947, jolloin poikalapsia määrä oli 55 600. He olivat asevelvollisuusikänsä 1967. Vuonna 1970 siirtyivät vuonna 1925 syntyneet, siis sodassa mukana olleet, miehistöön kuuluneet nostoväkeen. Koulutettu reservi oli 1960-luvun lopulla yli 700 000 sotilasta. Pekka Kurenmaa, ”Asevelvollisuusasiat ja kutsuntatoiminta”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 261–263.

Laaditut kehittämissuunnitelmat perustuivat kuukauden taistelujen arvioidulle sotamateriaali- ja ampumatarvikelaskelmille.⁴⁶⁴ Kenttäärmiejiä haluttiin pitää suurena, vaikka kaikki laskelmat osoittivat, että kunnan sotamateriaalia ei kyetä jakamaan kaikille. Kenttäärmiejiä suurella vahvuudella voitiin perustella yleisen asevelvollisuuden tarpeellisuutta ja sitä, että koko miespuoliselle väestölle on annettava sotilaskoulutus. Ennen sotia 1920- ja 1930-luvuilla oli osa miespuolisesta väestöstä jäänyt kouluttamatta puolustusvoimien vähäisten määrärahojen vuoksi.

Koulutus kuntoon

Tärkeimmät asiat päiväkäskyihin

Päiväkäskyt olivat sotilasperinteessä innoittavia tai kehottavia komentajan tahdon ilmauksia. Ne esitettiin yleensä päällystölle tai koko sotajoukolle lukemalla päiväkäsky rivin edessä. Esimiehen tahto tai käsky meni kaikkien tietoisuuteen. Jotta sanoma jäisi mieleen, käsky ei saanut olla liian pitkä eikä se saanut sisältää liian monta asiaa. Päiväkäskyissä annettiin myös kiitosmainintoja.⁴⁶⁵ Päiväkäskyjen sisältö kertoo antajansa tärkeinä pitämistä asioista.

Puolustusvoimain uutisjulkaisun Ruotuväen ilmestymisen myötä muuttui päiväkäskyjen julkistaminen 1960-luvun alkupuolella.⁴⁶⁶ Päiväkäskyä ei enää luettu rivin edessä, vaan kukin saattoi lukea tai jättää lukematta sen puolustusvoimien uutislehdestä tai päivälehdistä, mihin ne myös toimitettiin. Päiväkäskyt painettiin edelleen päiväkäskykokoelmaan. Asiasällön omaksuminen jäi siis oman aktiviteetin varaan. Sotaan osallistuneet upseerit uskoivat päiväkäskyillä olevan edelleen sama merkitys kuin sotien aikana. Komentaja painotti niissä tärkeimmiksi katsomiaan asioita. Vuosien myötä valtakunnallisten maanpuolustuskurssien avajaisissa pidetyt puheet ohittivat asiasisältönsä merkittävyudessa perinteiset päiväkäskyt.

Keinonen valmistutti päiväkäskynsä huolella ja stilisoi tekstiä oman linjansa mukaiseksi. Hän määräsi itse tai adjutanttin välityksellä pari kolme kirjoittajaa laatimaan luonnoksen hänen haluamastaan aiheesta. Heidän teksteistään komentaja valitsi mielestään parhaan jatkajalostettavaksi. Adjutantti ei saanut mainita luonnoskirjoittajaksi valitulle, että pari kolme

⁴⁶⁴ Puolustusvoimain komentajan 5.4.1966 allekirjoittamassa salaisessa muistiossa, joka esitettiin puolustusneuvostolle, on todettu laaditun kehittämissuunnitelma, jossa yhden kuukauden arvioitu materiaalikulutus oli laskelmien perusteena. Kirjelmä 1/Pvkom/1 sal/5.4.1966. Puolustusvoimain komentajan arkisto; Helge Seppälä kirjoitti vuonna 1974 julkaisemassaan kirjassa: ”Koko materiaalisuuden ongelma voidaan kuitenkin kivuttomasti sivuuttaa tinkimällä puolustusvoimien tehtävästä.” Seppälä 1974, 337.

⁴⁶⁵ Pääosa päiväkäskyistä oli hallinnollisia päiväkäskyjä, joita ei saatettu julkisuuteen. Niissä kirjattiin tehdyt päätökset.

⁴⁶⁶ *Ruotuväen* ensimmäinen näyttenumero julkaistiin maaliskuussa 1962. Vuoden alusta 1963 lehti alkoi ilmestyä kaksi kertaa kuukaudessa. Pertti Suominen, ”Tiedotustoiminta”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 492–493.

muutakin upseeria valmisteli tekstiä. Näin Keinonen halusi välttää sen, että he olisivat mahdollisesti tehneet yhteistyötä. Tekstien lopullinen valmistuminen tahtoi viivästyä viime hetkiin komentajan muiden kiireiden vuoksi.⁴⁶⁷

Julkisuuteen saatetut päiväkäskyt liittyivät yleensä puolustusvoimien lippujuhlanpäivään, itsenäisyyspäivää ja mahdollisesti joulun tai vuoden vaihteeseen. Keinosen päiväkäskyt olivat muodoltaan ja kieliasultaan korkeatasoisia. Ne osoittavat Keinosen kirjallisen tyylitajun.

Ruotuväki-lehti julkaisi 18.11.1965 sekä eroavan että uuden komentajan päiväkäskyt rinnakkain. Molemmat komentajat painottivat materiaalsen, koulutuksellisen ja henkisen tason merkitystä. Molemmat viittasivat välillisesti myös yya-sopimukseen itse sopimusta mainitsematta. Molemmissa päiväkäskyissä pidettiin yhteydenpitoa muuhun yhteiskuntaan ja sen eri ryhmiin tärkeänä. Simelius kehotti kuitenkin pysyttymään ryhmäkohtaisten etupyrkimysten ja ristiriitojen ulkopuolella. Keinonen puolestaan totesi: ”... on ihmissuhteita puolustusvoimissa kehitettävä edelleen demokraattisen maan elämänmuotoja vastaavaksi... puolustusvoimat ovat kansanvaltaisen yhteiskuntamme elimellinen osa, joka voi onnistua tehtävässään vain olemalla läheisessä kosketuksessa muuhun yhteiskuntaan ja kehittymällä sen mukana.”⁴⁶⁸

Simeliuksen teksti voidaan tulkita ohjeeksi pysyttäytyä puoluepolitiikan ulkopuolella. Keinosen teksti taas viittaa hänen haluunsa pitää puolustusvoimat mukana ajan muutoksissa. Lähtevän ja tulevan komentajan katsantokannoissa oli merkittävä ero.

Keinosen julkisuuteen saattamissa päiväkäskyissä kolmen ja puolen vuoden ajalta voidaan havaita jaksottaisuutta. Ensivaiheen päiväkäskyt 1965–1966 käsittelevät vaihtopäiväkäskyssä ilmoitettua pyrkimystä puolustusvoimien kehittämiseksi demokraattisen yhteiskunnan elämänmuotoja vastaavaksi. Päiväkäskyissä mainittiin pyrkimys pysyvään myönteiseen suhtautumiseen, tiukka koulutus ja sen painoksi selkeä vapaa-aika, kannustava hallinta johtamistapana, palvelusturvallisuus ja fyysisen kunnon kohottaminen. Poikkeuksen muodostivat yhtä aihetta käsitellyt kilpa- ja kuntourheilun päiväkäsky keväällä 1966 ja aliupseereille osoitettu saman vuoden lippujuhlanpäivän päiväkäsky.⁴⁶⁹

Itsenäisen Suomen 50-vuotisjuhliin liittyen oli 4.6.1967 julkaistu päiväkäsky aikaisemmasta tyylistä poikkeava. Se oli sisällöltään rauhantahtoista puolueettomuuspolitiikkaa ja yya-sopimuksen veloitteita tähdentävä turvallisuuspoliittinen sanoma. Siinä tehtiin tietäväksi, että puolustusvoimien tehtävä on tukea ulkopoliittikkaa, jotta maa säästyy sodalta. Komentaja totesi: ”Sen vuoksi maanpuolustuksemme on rakennettava niin vahvaksi, että pystymme torjumaan yllätyshyökkäykset ja täyttämään kansainvälisten sopimusiemme

⁴⁶⁷ Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 13.9.2004; joulupäiväkäsky 1966 ei valmistunut ajoissa ja se julkaistiin myöhästyneenä. *Ruotuväki* 11.1.1967. Sekä 1966 ja 1967 joulun ajan päiväkäskyt jäivät painamatta. Ne kumpikin oli merkitty päivämäärälle 24.12. Puolustusvoimain komentajan päiväkäskyt. Päiväkäskykokoelma. SArk.

⁴⁶⁸ *Ruotuväki* 18.11.1965. Kenraali Simelius kirjaa päiväkirjaansa: ”SKP toteaa mielihyvin uuden komentajanimityksen ja hänen lausuntonsa demokratisoimisesta (hän omakätisesti on sen lisännyt lausuntoonsa)”. Sakari Simeliuksen päiväkirja 5.10.1965. T 23601/8. SArk.

⁴⁶⁹ Liikuntapäiväkäsky ajoittui lähelle kenraaliluutnanttiylennystä 7.2.1966, sillä päiväkäsky julkaistiin 16.3.1967. Puolustusvoimain komentajan päiväkäskyt 1963–1967. Päiväkäskykokoelma. SArk; oli traagista, että Ruotuväessä 11.1.1967 julkaistun 24.12.1966 päiväkäskyn vieressä kerrottiin kenraalimajuri Pehr-Johan Gummeruksen hiihtoladulla tapahtuneesta kuolemasta. *Ruotuväki* 11.1.1967.

sotilaalliset veloitteet omin voimin.”⁴⁷⁰ Vaikka kyseinen päiväkäsky julkaistiin Suomen marsalkka Mannerheimin 100-vuotissyntymäpäivänä, ei hänestä ole mitään mainintaa saatikka kiitosta. Tyyllisesti asia oli hoidettu niin, että kyseisessä päiväkäskyssä ei osoiteta kiitosta kenellekään.

Sisällöltään kolmas kokonaisuus alkoi joulun 1967 päiväkäskyssä. Keskeinen sisältö oli rauhoitella henkilökunnan keskuudessa vallitsevaa määrärahakritiikkiä. Komentaja ilmoitti näkemyksensä muun muassa: ”... ne tavoitteet, jotka on puolustusvoimille edellytysten rajoissa kohtuullista asettaa, on myös voitu saavuttaa. Maanpuolustuksemme suorituskyky on tällä hetkellä parempi kuin koskaan ennen rauhan vuosina.” Samassa päiväkäskyssä ilmaistaan komentajan ilo siitä, että varusmiesten rikkomukset olivat vähentyneet, joskin eri joukko-osastojen kesken vallitsi mielialatutkimuksissa ja rikkomustilastoissa suuria eroja.⁴⁷¹

Puolustusvoimat vietti 50. juhlavuottaan lippujuhlan päivänä 4.6.1968. Laajassa päiväkäskyssä jalkaväenkenraaliksi ylennetty komentaja kertoi puolustusvoimien kehittymisestä kansalliseksi järjestelmäksi sekä osoitti kiitoksen sanoja sotiemme veteraaneille, niin miehille kuin naisille, ja lisäksi myös YK:n joukoissa palvelleille. Puolustusvoimien saavuttamaan materiaaliseen tasoon komentaja tyytyi todetessaan, että ”on rohkaisevaa todeta, että taloudellisista rajoituksista huolimatta voimme lähes kaikilla aloilla kehittää puolustusvoimien laadullisen valmiuden niin hyväksi kuin inhimilliset kykymme sallivat”.⁴⁷²

Ruotuväen joulunumeron 1968 päiväkäsky oli suunnattu omalle väelle. Tekstissä kehoitettiin henkilökuntaa perehtymään julkaisuihin ”Maanpuolustuksemme tienviitat” ja ”Puolustuskykymme materiaallinen perusta”. Päiväkäskyn keskeinen sisältö oli valaa uskoa henkilökuntaan ja selventää lukijoille, että taloudellisista ja lainsäädännöllisistä asioista päätti valtion johto. ”Perushankintojen tilapäinen hidastuminen sen vuoksi, että hallitus esittää ensi vuodeksi nykyiseen verrattuna neljännestä pienempää määrärahaa, ei merkittävästi heikennä tämän hetken puolustusvalmiuttamme, mutta seuraukset ovat huolestuttavat, jos määrärahat pysyvät näin pieninä.”⁴⁷³

Seuraava julkisuuteen toimitettu päiväkäsky olikin puolustusvoimain komentajan henkilökohtainen eroilmoitus 25.4.1969.

Päiväkäskeyjen sisältö kertoo siirtymistä omien tavoitteiden määrätietoisesta esittämisestä määrärahatilanteen selittämiseen.

⁴⁷⁰ Päiväkäsky 4.6.1967. Puolustusvoimain komentajan päiväkäskyt 1963–1967. Päiväkäskeykokoelma. SARk.

⁴⁷¹ Päiväkäsky 24.12.1967. Puolustusvoimain komentajan päiväkäskyt 1963–1967. Päiväkäskeykokoelma. SARk; Päiväkäskeyä oli edeltänyt jo vuotta aikaisemmin Uuden Suomen tiukkasanaanainen pääkirjoitus ”Mykkä armeija”. Siinä todettiin, että puolustusvoimien mykkyys määrärahojen jälkeenjääneisyydessä on käsittämätöntä. ”Puolustusvoimilta ei odoteta politikointia, mutta sen vällisyytenä olisi kertoa kansalle totuus harjoitetun säästöpolitiikan sotilaallisista seurauksista.” *Uusi Suomi* 27.11.1966.

⁴⁷² *Ruotuväki* 4.6.1968.

⁴⁷³ *Ruotuväki* 19.12.1968.

Armeija seuraa aikaansa

Varusmiespalveluksessa oli sotien ajoilta periytyneitä vanhakantaisia tapoja ja perinteitä, jotka oli tarpeen saattaa ajan tasalle. Eräänä herätteenä tulevalle uudistustyölle toimi varmaankin professori Matti Kuusen muistio puolustusnihilismistä.⁴⁷⁴ Pääesikunnan ja henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan järjestämään seminaariin Kiljavan ammattiyhdistysopistolle kutsuttiin asiantuntijoita sekä siviilistä että sotaväestä. Eräs paikalla olleista puolustusvoimien edustajista oli Uudenmaan sotilaslänin komentaja kenraalimajuri Keinonen. Tilaisuus järjestettiin hänen vastuualueellaan, ja hän oli kiinnostunut kasvatusta ja koulutuskysymyksistä. Seminaari pidettiin kolmipäiväisenä joulukuun puolivälissä 1964.⁴⁷⁵

Ylioppilaslehti käsitteli pääkirjoituksessaan 18.12.1964 päivien antia. Siinä annettiin tunnustusta järjestäjille heidän avoimesta asenteestaan. Seminaarin aiheina olivat esimerkiksi sotilaskasvatus, sotilaskurin olemus ja sen ylläpitokeinot, puolueettomuusopetus, varusmiesten epäasiallinen kohtelu eli simputus ja upseerikoulutusta vaille jäävien ylioppilaiden sekä valmiina ammattimiehinä väkeen astuvien koulutus.⁴⁷⁶

Seminaaritoissa ja keskusteluissa käsiteltiin alustusa aiheiden lisäksi sisäpalvelua koskevien määräysten ajanmukaistamista, lomaoikeuden selkeyttämistä, kantelu-, herroittelu- ja tervehtimismääräysten uudistamista sekä sosiaalikirjuriin virkojen perustamista. Myös sulkeisjärjestyksen harjoituksia vaadittiin vähennettäväksi.⁴⁷⁷

Kiljavan seminaarin tuloksista valmisteltiin pääesikunnassa puolustusvoimain komentajan ja koulutuspäällikön allekirjoittama kirjelmä, joka jaettiin kaikkiin varuskuntiin. Johdanto-osassa todettiin, että siviili- ja sotilasedustajien yhteistoimin oli tutkittu, mitä mahdollisuuksia oli kehittää varusmieskasvatusta ja sotilaskoulutusta. Tavoitteena tuli olla kestävä ja terve maanpuolustushenki varusmiesten ja koko kansan keskuudessa. Kokeiltavia uudistuskohteita oli useita. Keinonen oli numeroinut omaan asiakirjaansa seuraavat kohdat:

1. Ryhmänjohtajat tuli sijoittaa alaistensa kanssa samoihin tupiin.
2. Varuskunta- aluetta laajempi alue oli hyväksyttävä vapaa-ajan liikkumisalueeksi.
3. Herra-sanana ja tervehtimispakon määräyksiä tuli nykyaikaistaa.
4. Sisäpalveluohjesääntö ja varuskuntaohjesääntö tulitaisiin uudistamaan ohjesääntötoimikunnassa.
5. Sotaväen rikoslain ja sotaväen järjestyssäännön uusintatyö oli jo käynnissä.
6. Uusintatyön alla oleva kansalaiskasvatuksen ja siihen kuuluvan puolueettomuusopetuksen kokonaisjärjestely oli jo varsin pitkälle valmisteltu.
7. Käynnistettäisiin tutkimus varusmiesten upseeri- ja erikoisupseerikoulutuksen järjestelystä ja oppilasvalintojen tehostamisesta.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴ Matti Kuusi, ”Miksi puolustusnihilismi voimistuu akateemisen nuorison keskuudessa”. 27.12.1963. UudSLE:n kirj n:o 7/Järj/6 sal/ 3.1.1964. Sakari Simeliuksen päiväkirja. T 23601/7. SARK.

⁴⁷⁵ *Ruotuväki* 7.10.1964 ja 20.1.1965; kenraaliluutnantti Jorma Järventaus ja eversti Erkki Setälä osallistuivat HMS:n toimintaan sen käynnistämävaiheessa ja myöhemmin. Ristiriitaisten henkilösuhteiden vuoksi Keinonen ei tuntenut HMS:n toimintaan kovinkaan suurta kiinnostusta. Tervasmäki 1978, 323 ja kenraaliluutnantti Erkki Setälän haastattelu 2.4.2007.

⁴⁷⁶ Jorma Cantell, ”Varusmieskasvatuksen seminaari”. *Ylioppilaslehti* 18.12.1964.

⁴⁷⁷ Ibid.

⁴⁷⁸ ”Varusmieskasvatuksen seminaari”. PE:n kirje n:o 30/koultsto/5a1/7.1.1965. Kansio 28. YKA.

Pääsikunnan eri osastoissa ja toimistoissa ryhdyttiin tutkimaan ja kehittämään käskyssä määrättyjä asioita. Varsinkin simputuksen osalta kenraali Simelius oli tiukka tähdentäen simputuksen karsimisen välttämättömyyttä sekä vuodelle 1965 antamassaan koulutuskäskyssä että maanpuolustuskurssien avajaispuheessa. Puolustusvoimien koulutuspäällikkö kenraali-luutnantti Ali Koskimaa piti lehdistötilaisuuden, jossa hän kertoi Kiljavalla saaduista ajatuksista ja niiden myötä käynnistyneestä suunnittelutyöstä. Hän totesi puheenvuorossaan lisäksi, että ”tervehtimiseen ja herra-sanan käyttöön ei esitetä mitään muutoksia”.⁴⁷⁹

Seppo Randell teki väitöskirjan varusmiesten asenteista ja sopeutumisesta sotilaselämään. Aineisto koottiin vuosina 1962 ja 1963. Väitöskirja valmistui 1965 ja se esiteltiin Ruotuväessä kesäkuun numerossa 1965 koko sivun artikkelina ”Mitä tapahtuu varusmiesaikana”. Kaartilainen Seppo Tikka oli varusmiestoimittajana kiinnittänyt artikkelissaan huomiota muun muassa määrävälein saatavaan lomaan, varusmiesten haluun ylläpitää paremmin yllä siviili-harrastuksiaan ja tervehtimispakkoon.⁴⁸⁰

Yrjö Keinosen suhtautui ennakkoluulottomasti uudistuksiin. Hän uskalsi kyseenalaistaa totuttuja toimintamalleja ja toisaalta rohkeni kerätä muutosta vaativia ajatuksia myös puolustusvoimien ulkopuolelta. Maanpuolustuskurssien avajaispuheessaan 1966 hän kritisoi voimakkaasti sanoin sotilasvanhoillisuutta ja totesi: ”Sotilaallisesta kehityksestä vastuussa olevien täytyy omaksua tutkijan ennakkoluuloton asenne kyetäkseen torjumaan inhimillistä taipumusta pysyttäytyä tutummissa ympyröissä.” Keinosen ennen sotia suorittamat kasvatusta- ja opetusopin, psykologian ja sosiologian opinnot Helsingin yliopistossa antoivat hänelle hyvän tarkastella asiaa käyttäytymistieteiden oppien pohjalta. Palveluksen ja vapaa-ajan erottaminen toisistaan oli radikaali uudistus.⁴⁸¹

Kuvaava esimerkki Keinosen kyvystä irtautua vanhoista kaavoista oli hänen reaktionsa alkoholin tarjoilumääräyksiin. Ollessaan tarkastamassa Suomen pataljoonaa Kyproksella syksyllä 1966 hän kuuli upseerimessissä istuessaan, että vain upseeri- ja aliupseerimessissä sai tarjota alkoholia. Miehistömessissä alkoholitarjoilu oli kiellettyä. Keinonen käski välittömästi sallia alkoholin myynnin myös siellä. Oli yleisesti tiedossa, että miehistökin käytti päihteitä. Viina piti vain ostaa kalliimmalla hinnalla pimeiltä markkinoilta. Uuden käytännön myötä viinankäyttö oli kontrolloidumpaa.⁴⁸²

Presidentti Kekkonen oli puolustusministeri Pentille lähettämässään kirjeessä sanonut, että tulevan puolustusvoimain komentajan oli komentajakaudellaan luotava puolustusvoimiin uusi henki. Yrjö Keinonen alkoi ponnekkaasti kehittää varusmiesten palvelusolosuhteita, julkaisi

⁴⁷⁹ *Ruotuväki* 20.1.1965 ja 7.10.1965; Sakari Simeliuksen päiväkirja, kirjan välissä olevat lehtileikkeet. T 23601/8. SArk. Tutkija oli kyseisenä aikana aliupseerikoulun oppilas Porin prikaatissa. Simputuksen kieltämistä painotettiin usein ja moneen kertaan kurssin aikana. Muilta osin ei ole jäänyt mitään muistikuvaa Kiljavan seminaarista. Vaikutukset eivät siis heti heijastuneet kentälle.

⁴⁸⁰ Seppo Randell, ”Varusmiespalvelus ja asennemuutokset”. *Ruotuväki* 9.5.1965; *Ruotuväki* 4.6.1965.

⁴⁸¹ Maanpuolustuskurssi 3/66:n avajaistilaisuus Sotakorkeakoulussa 26.9.1966. Kansio 26. YKA; Ruotuväessä julkaistiin kopio Yrjö Keinosen haastattelusta Suomen Kuvalehdessä. ”Armeija puolustautuu”. *Ruotuväki* 19.1.1967; oman henkilökunnan sitouttaminen unohtui. Aineiston keruulomake. Kohdat 1.3. ja 1.5. *Liite 2*.

⁴⁸² Maisteri Jouko Karhusen haastattelu 8.11.2006. Karhunen toimi tuolloin kapteenin sotilasarvossa 3. Jääkärikomppanian varapäällikkönä YKSP 6:ssa.

aliupseerikunnan työpanosta kiittelevän päiväkäskyn ja suhtautui upseereihin jo aikaisemmin omaksumansa käytäntöä noudattaen hyvin kriittisesti. Jostakin syystä Keinonen ei kyennyt suhtautumaan aktiiviupseereihin luontevasti.⁴⁸³

Yrjö Keinonen oli kertonut adjutantilleen, että suorittaessaan varusmiespalvelustaan hän oli kärsinyt armeijan ankarista muodollisuuksista. Ratsuväkijoukkojen koulutus oli 1930-luvulla varmaan ollut tavanomaista tiukempaa tai sitten Keinosen vahvaa luonnetta oli pakotettu alistumaan, koska hän palasi niihin aikoihin ja kokemuksiin vielä toimiessaan puolustusvoimain komentajana.⁴⁸⁴ Niistä ajoista ilmeisesti juontui hänen myöhempiin lausuntoihinsa tullut käsitys, jonka mukaan upseerit olivat pitäneet ennen hänen komentajakauttaan varusmiehiä vangittuina. Omasta mielestään vasta hän poisti tuon käytännön.⁴⁸⁵

Juuri virkaansa astunut puolustusvoimain komentaja päätti kansanomaistaa puolustusvoimat ja poistaa herra-sanan käytön. Sisäpalveluohjesäännön määrättyjen osien uusimiseksi julkaistiin kiireellä vihkonen yli 20 000 kappaleen painoksena. Siinä oli ohjeistettu uudet tervehtimismääräykset ja poistettu herra-sana puhuttelun alkusanana ennen sotilasarvoa. Muutosta perusteltiin käskyluonnoksessa esimerkiksi sillä, että herra-sanan käytön opetteluun meni tarpeettomasti aikaa ja se teki ujut yksilöt aroiksi. Sanan poistamisen myötä ei myöskään enää korostunut upseerien ja aliupseerien kuuluminen herra-luokkaan.⁴⁸⁶

Puolustusvoimain komentaja informoi 21.1.1966 tulevasta muutoksesta luottamuksellisesti lehdistön edustajia. Hän oli kertonut, että ”useiden vuosien tutkimuksen jälkeen on tarkoitus kokeilla puolustusvoimissa uusia käyttäytymismääräyksiä tervehtimisen ja esimiehen puhuttelun osalta”. Satakunnan Kansa kirjoitti kuitenkin aiheesta artikkelin 12.2.1966. Kirjoituksesta nousi niin suuri kohu, että Keinonen perui päätöksensä, vaikka hän oli perustellut uudistusta median edustajille. Kokeilusta luopumisesta lähetettiin 15.2.1966 komentajille ja päälliköille osoitettu ilmoitus, ja sisäpalveluohjesäännön korjauslehtiset laitettiin paperikeräykseen.⁴⁸⁷

⁴⁸³ Urho Kekkosen kirje Arvo Pentille 17.8.1965. Veikko Pentin yksityiskokoelma; Puolustusvoimain komentajan päiväkäsky 4.6.1966 sekä muut päiväkäskyt. Kansio 3. YKA; aineiston keruulomake. Kohdat 1.6. ja 1.8. *Liite 2*.

⁴⁸⁴ Kyselyssä tiedusteltiin: ”Näkyikö mielestänne Keinosen toiminnassa se, että häneltä oli sodan vuoksi jäänyt kokematta vanhempien kadettien ohjaus nuorukaisen nöyryyteen sekä palvelu rauhajan ajan joukko-osaston nuorempana upseerina ja perusyksikön päällikkönä”. Vastajat uskoivat, että mahdollinen ”kadettisimputus” olisi aiheuttanut huomattavia ristiriitoja rintamalta tulleiden miesten kesken. Luonteeltaan itsenäinen Keinonen inhosi kaikkea epäasiallista kohtelua. Aineiston keruulomake. Kohta 4.2. *Liite 2*; Keinonen 1977, 13–14.

⁴⁸⁵ Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; Holopainen–Lehdistö–Heikkilä 1979, 53; tutkijan omat ja samanaikaisesti vuonna 1964 varusmiespalveluksessa olleiden ystävien käsitykset eivät tue Keinosen väitettä vangittuna olemisen tunteesta.

⁴⁸⁶ ”SO:n kokeilukäyttöön otettavat muutokset”. PE:n kirjelmä n:o /Ohjeststo/8b/25.1.1966, luonnos. HelSpE:n arkisto F 20/1966. T 23615. SARk; kenraaliluutnantti Erkki Rannikon haastattelu 7.12.2005; everstiluutnantti Paavo Mattisen haastattelu 25.8.2006. Rannikko ja Mattinen palvelivat tuolloin pääesikunnan ohjesääntötoimistossa; Jyri Paulaharju, ”Kuinka se oikein tapahtui”. *Suomen Sotilas* 5/1995.

⁴⁸⁷ *Ibid.*; *Satakunnan Kansa* 12.2.1966; ”SO:n kokeilukäyttöön otettavat muutokset”. PE:n kirje n:o 463/Ohjeststo/8b/15.2.1966. HelSpE:n arkisto F 20. T 23615. SARk; suunniteltu uudistus aiheutti niin paljon vastustusta, että Keinonen luopui siitä. Everstiluutnantti Paavo Mattisen haastattelu 25.8.2006.

Keinosen viittaus useiden vuosien tutkimuksiin tarkoitti ilmeisesti hänen omia tutkimuksiinsa tai Randellin väitöskirjalla saatua aineistoa, sillä puolustusvoimissa asiaa ei ollut tutkittu. Siitä oli kyllä keskusteltu Kiljavalla.

Varuskunta-alue oli tarkoin määrätty maantieteellinen alue, jonka rajat varusmiehen oli osattava ennen kuin hän pääsi iltalomalle. Varuskunta-alueella liikkumista varten oli oltava mukana varuskuntakortti. Lomalle tai komennukselle lähtevälle kirjoitettiin kutakin kertaa varten kirjallinen todistus. Alkoholin nauttiminen yleisissä paikoissa oli kiellettyä, ellei ollut saanut siihen oikeuttavaa lupalappua. Siviilivaatteiden käyttö lomalla oli myös kiellettyä. Loma oli palkkio hyvästä palveluksesta. Yhdentoista kuukauden palvelusaikana sai yleensä ehkä noin yhdeksän tai kymmenen lomaa, joista pari kolme oli kuntoisuuslomaa. Tiukat lomamääräykset aiheuttivat jonkin verran poistumisrikkomuksia. Elokuussa 1965 Ruotuväki kertoi artikkelissaan ”Siviilipuvussa kapakkaan” USA:n ohjeista sotilaille. Tekstissä vihjattiin siihen suuntaan, että pitäisikö meilläkin antaa lupa varusmiehille käyttää siviilivaatteita lomilla ollessaan.⁴⁸⁸

Merkittävä muutos oli varusmiehen ajan jakaminen päiväpalvelusohjelman mukaiseen palvelusaikaan ja vapaa-aikaan. Aikaisemmin varusmies tai reserviläinen oli palveluksessa 24 tuntia vuorokaudessa, ellei hänelle ollut myönnetty palvelushelpotusta tai lomaa. Kärjistäen voidaan sanoa, että ennen uudistusta nukuttaessakin oltiin palveluksessa. Kun hiljaisuus oli huudettu, oli nukuttava. Sotilasopetuslaitoksessa oppilaana olleen varusmiehen oli anottava lukulomaa voidakseen lukea luokkahuoneessa hiljaisuuden jälkeen. Lukulomalla olevien nimilista oli yksikön päivystäjällä. Myöhemmin kasarmien käytävillä tai luokkahuoneisiin ilmestyneet televisiot ja lisääntynyt varuskuntavapaiden käyttö muuttivat aikaisemmin tiukasti noudatetun hiljaisuuden hämäämmäksi käsitteeksi.

Yrjö Keinonen oli jo jatkosodan aikana huomannut, miten erinomainen kannuste oli lomien myöntäminen. Myöntämällä lomiam enemmän kuin muut oli heti alaisten silmissä hyvä esimies. Silloin kun Keinonen oli komentajana Lappeenrannassa ja Turussa, hän myönsi lomiam tavanomaista avokätisemmin ja sai siten kannustettua joukkoaan parempiin suorituksiin.⁴⁸⁹ Tuolloin moni sotilasjohtaja piti vapaa-ajan ja loman rajoittamista yhtenä sotilaallisen kurin hallintavälineenä. Kun ei ollut liikaa lomiam eikä vapauksia, ei tehty myöskään rikkeitä. Kaikki esimiehet eivät ymmärtäneet sitä, että suurten ikäluokkien myötä tavat löyhtyivät. Liian rajoittaviksi koettuja kieltoja rikottiin tietoisesti.

Lomien niukkuus oli sekä vanha tapa että toimintavalmiuskysymys. Liikenneyhteyksien paraneminen ja erilaisten yhteydensaantimenetelmien kehittyminen muutti kuitenkin yhteiskuntaa. Vaikka loma-asia oli ollut esillä Kiljavan seminaarissa, lomamääräykset olisivat uudistuneet ilmeisen hitaasti ilman Yrjö Keinosen vahvaa tahtoa. Viikonloppuvapaat otettiin käyttöön varusmiesten suureksi ihastukseksi ja kantahenkilökunnan pettymykseksi.⁴⁹⁰ Siviilivaatteiden käyttöoikeus loman aikana ei myöskään saanut henkilökunnan kannatusta.

⁴⁸⁸ *Varuskuntaohjesääntö* 1960. Kohta 24; *Ruotuväki* 5.8.1965.

⁴⁸⁹ Lääkintäkenraalimajuri Timo Sahin haastattelu 9.8.2005.

⁴⁹⁰ Keinonen kertoi lomauudistuksen lehtihaastattelussa, ennen kuin se oli ohjeistettu omalle välle. *Helsingin Sanomat* 11.9.1966; erityisesti vanhempi päällystö vastusti voimakkaasti uudistuksia. Aineiston keruulomake. Kohdat 1.3. ja 1.5. *Liite 2*.

Pelättiin, että lisääntyvä vapaa-aika ja siviilivaatteet aiheuttaisivat tapojen turmelusta ja liiallista alkoholin käyttöä.

Yrjö Keinonen kuitenkin ymmärsi, että yhteiskunnassa tapahtunut muutos vaati puolustusvoimien ohjeiden ajanmukaistamista. Ilman ohjeiden uusimista olisi rikkomuksia tapahtunut aikaisempaa enemmän, koska yhteiskunnan muuttuminen agraariyhteiskunnasta urbaaniksi oli tapahtunut tosiasia ja se heijastui käyttäytymiseen. Loppuvuodesta 1968 Keinonen vahvisti päätökset, että varusmiesten vapaa-aikaa ovat iltavapaa ja viikonloppuvapaa. Siviilivaatteiden käyttö oli sallittua, ja vapaa-aikana tapahtuvaa alkoholin nauttimista varten ei enää tarvittu erityistä lupaa.⁴⁹¹ Keinonen halusi poistaa sellaiset kiellot, joiden noudattamista ei kyetty valvomaan.

Sunnuntailomat alkoivat lauantaina puolelta päivin ja päättyivät maanantaiaamuna. Lisääntyneet lomat eli viikonloppuvapaat aiheuttivat nopeasti kasvavan määrän ”yöajasta johdettuja onnettomuuksia”. Varusmiehille sattui sekä 1967 että 1968 kumpanakin 12 vapaa-ajan liikennekuolemaa. Tästä syystä loppuvuonna 1968 määrättiin viikonloppuvapaat päättyviksi kello 24.00. Muutos alensi välittömästi onnettomuuksien määrää.⁴⁹²

Vuoden 1969 alusta aloittivat toimintansa sekä varuskuntien sosiaalitoimikunnat että varusmiestoimikunnat. Ne käsitelivät palkatun henkilöstön esille ottamien asioiden lisäksi varusmiesten taloudellisia, sosiaalisia ja oikeudellisia asioita. Varusmiesten asiat tosin käsiteltiin pääosin varusmiestoimikunnissa.⁴⁹³

Vuonna 1965 julkaisemiensa tutkimustulosten ja puolustusvoimissa sen jälkeen suoritettujen palvelusuudistusten pohjalta Seppo Randell kirjoitti perusteellisen artikkelin RUK:n 50-vuotisjuhlakirjaan 1970. Kirjoituksen lopussa hän toteaa Keinosen aikana tehdyt uudistukset hyvin positiivisiksi. Ne olivat kaikki sellaisia toimenpiteitä, joilla tiukan palveluksen aikana syntyneitä jännitystiloja autettiin purkautumaan. Hänen mukaansa jatkotutkimuksella tulisi kuitenkin selvittää muutosten mahdolliset ilmi- ja piilovaikutukset.⁴⁹⁴

Puolustusvoimien sosiaalinen kenttä mukautui ympäröivän yhteiskunnan kehitykseen. Varuskuntien raja-aitoja ”kaadettiin”. Puolustusvoimat järjestivät omaisten päiviä ja osallistuivat omilla osastoillaan erilaisille messuille. Puolustusvoimien uutislehti Ruotuväki oli tilattavissa

⁴⁹¹ Esimerkiksi Porin prikaati raportoi kokeiluluonteisesti käyttöön otettujen uusien määräyksien toimivan hyvin. ”Varusmiesten vapaa-aika”. PorPr:n kirjelmät n:o 1731/kntotsto/Db/17.6.1966, n:o 2779/kntotsto/Db/26.9.1966, n:o 3367/kntotsto/Db/27.10.1966. Porin Prikaatin esikunnan arkisto Db 3 1962–1969. T 23519. SARk; *Ruotuväki* 6.10.1966 ja 19.1.1967; kenraaliluutnantti Tauno Viljanen suhtautui kyseisiin uudistuksiin hieman varauksellisesti todeten, että aika näyttää näiden toimenpiteiden tulokset. ”Suomalaisen sotilaskasvatuksen tavoitteet ja menetelmät”. *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen* 1970, 106; *Ruotuväki* 21.11.1968; Rannikkojääkäripataljoonassa kokeiltiin everstiluutnantti Valtasen ohjeistamaa positiivista lomaoikeutta. Lisäloma edellytti hyvää ja rikkeetöntä palvelua. Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003.

⁴⁹² Lääkintäeversti Matti Pontevan haastattelu 29.8.2006. *Sotilaslääketieteellisessä Aikakauslehdessä* 44/1969 julkaistiin hänen ja eräiden muiden lääkäreiden laatima aiheeseen liittyvä tutkimus.

⁴⁹³ Keijo Koivisto, ”Varusmiesten sosiaalinen asema”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 485. Varusmiestoimikunnan puheenjohtajalla tuli myöhemmin esittelyoikeus suoraan joukko-osaston komentajalle.

⁴⁹⁴ Seppo Randell, ”Varusmiesten asenteet ja sopeutuminen sotilaselämään”. *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen* 1970, 153–173.

myös siviiliin. Yrjö Keinonen tuki tällaista kehitystä. Käskemillään uudistuksilla hän pyrki ankkuroimaan kurin ja järjestyksen suomalaiseen mentaliteettiin sopivalle pohjalle. Hän kehitti esimiesten ja alaisten välisiä suhteita asettamalla kannustavat tekijät rangaistuksen pelon edelle. Kannustava hallinta iskostui sotilasjohtajien sanavarastoon. Voimakkaasti pelkistäen voidaan todeta, että Keinonen, Sutela ja Pöyhönen olivat 1960-luvun kenraalikunnassa ensimmäiset ennakkoluulottoman uudistuslinjan edustajat. He ymmärsivät ottaa huomioon ympäröivässä yhteiskunnassa tapahtuneen politisoitumisen ja sen vaikutuksen maanpuolustukseen.

Sotilaskunto

”Lintsaminen” eli ylimääräisten palvelustehtävien ja fyysisen rasituksen karttaminen on suomalaisen sotilasperinteen ja siihen liittyvien tarinoiden kantava voima. Yrjö Keinonen käytti positiivisia kannustimia kohottaakseen oman komppaniensa fyysistä kuntoa ja taistelukeskävyyttä jatkosodan raskaina vuosina. Kesän 1944 taisteluissa tulivat niin fyysisen kunnan laiminlyönnit kuin epämiellyttävän raskaiden linnoitustöidenkin karttaminen varsin konkreettisesti esiin.

Lähi- ja taistelukoulutus oli voimakkaasti esillä 1950-luvulla eräänlaisena liikuntakoulutuksen, sulkeiskoulutuksen ja taistelukoulutuksen yhdistelmänä. Amerikkalaisten kehittämä ja Norjan ja Ruotsin kautta Suomeen levinnyt innostus konkretisoitui siten, että Kanta-aliupseerikoulussa palveleva yliluutnantti Kalevi Hätönen lähetettiin Ruotsiin saamaan oppia lähi- ja taistelukoulutuksen opettamisesta. Pääesikunnan jalkaväkitoimistossa palveli tuolloin toimistoiesiupseerina majuri Keinonen. Keinonen ja Hätönen saivat tehtävän yhdistää taistelukentän kokemukset ja länsimaiset lähi- ja taisteluopit ja muokata ne suomalaisille sopivaan muotoon. Laskuvarjohyppykoulutuksen saanut kapteeni Kaj Hagelberg nimettiin myös ryhmän jäseneksi. Henkilökunnalle järjestettiin Santahaminassa erityisiä lähi- ja taistelukoulutuskursseja. Sinne rakennettiin muillekin malliksi lähi- ja taistelurata. Pääesikunta valmisti aiheesta opetusfilmin ja lähi- ja taisteluoppaan. Opa hyväksyttiin käyttöön 1957.⁴⁹⁵

Keinosta pidettiin yksilökohtaisen taistelutaidon ja maastoharjoitusten erityisenä taitajana. Hän kiinnitti runsaasti huomiota sekä Lappeenrannassa että Turussa taistelijakoulutuksen vakioimiseen ja kehittämiseen. Vakioharjoitusratoja käskettiin valmistaa 1960-luvun loppupuolella kaikkiin varuskuntiin. Ajatus vakioharjoituspaikoista ja -radoista ei suinkaan ollut uusi, mutta Keinonen tehosti niiden käyttöönottoa.⁴⁹⁶

Yrjö Keinonen vaati kovaa koulutusta ja fyysisen kunnan kohottamista toimiessaan joukoissa. Suunnistus, hiihto ja ammunta olivat tärkeällä sijalla.⁴⁹⁷ Puolustusvoimien mestaruuskilpailut

⁴⁹⁵ Lammi 2002, 348–349; Tuomo Saari, ”Lähi- ja taistelukoulutuksen pioneeri”. *Kylkirauta* 4/2003; majuri Kalevi Hätösen haastattelu 30.8.2006; everstiluutnantti Kaj Hagelbergin haastattelu 11.5.2007. Keinonen ilmoitti kirjoittaneensa Lähi- ja taisteluoppaan (Keinonen 1977, 33). Hagelberg ilmoittautui saman kirjaseen laatijaksi ja kertoi saaneensa siitä myös kirjoituspalkkion.

⁴⁹⁶ Aineiston keruulomake. Kohdat 3.2. ja 3.8. *Liite 2*.

⁴⁹⁷ Sisäpalvelus ja sulkeisjärjestys eivät olleet Keinosen mielestä kovin tärkeitä. Ennen Helsingissä 4.6.1967 pidettyä valtakunnallista paraatia hän kuitenkin käski kiinnittää paraatimarssitaitoon

olivat sotien jälkeen huomattavasti merkittävämpiä tapahtumia kuin nykyään. Ne olivat joukko-osastojen keskinäisiä kamppailuja paremmuudesta. Yrjö Keinonen ymmärsi joukko-osaston menestymisen merkityksen. Hänen komentamansa joukko-osaston urheilijoiden menestymisen puolustusvoimien kisoissa tiesi lomaa menestyjille, mutta usein siitä hyötyivät eri muodoin kaikki muutkin. Kunniata jaettiin kaikille samaan joukkoon kuuluville. Joukko-osastoyleisyys kohosi, eikä varusmiesten keskuudessa syntynyt voimakasta vastustusta edustusjoukkueen saamia etuuksia kohtaan. Edustusjoukkueeseen kerättiin lähialueen urheilijalupaukset, ja harjoitteluaikajärjestelyillä lisättiin nuorukaisten halukkuutta pyrkiä esimerkiksi Uudenmaan rakuunapataljoonaan tai Porin prikaatiin. Tieto kiiri urheiluseurojen kautta hyvin nopeasti. Kouluttajille taas tehtiin selväksi, että eräs arvostettava kohde koulutustarkastuksessa oli joukkueen fyysinen kunto.⁴⁹⁸

Tultuaan komentajaksi Keinonen ryhtyi kehittämään ja kehityttämään sotilasliikuntaa. Liikuntakasvatustoimiston päällikkö Kalevi Römpötti ja päävalmentaja Erkki Hautamäki olivat erinomaisena apuna. Keinonen tunsu Römpötin aikaisemmilta vuosilta Suomen Sotilaspsykologisen Seuran toiminnassa mukana olleena. Römpötti oli sodanaikainen kadettiupseeri, voimistelunopettaja ja idearikas liikunnan kehittäjä. Hän toimi pitkään siviilivirassa puolustusvoimien liikuntakasvatustalon johtajana ja vuodesta 1963 alkaen pääesikunnan koulutusosastossa liikuntakasvatustoimiston päällikkönä. Vuoden 1964 alussa perustettiin toimistoon uusi päävalmentajan virka. Järjestyksessä toiseksi päävalmentajaksi valittiin Keinosen jo rakuunapataljoonaan urheilu-upseeriksi järjestämä voimistelunopettaja Erkki Hautamäki. Liikuntakasvatustoimiston päällikkö ja päävalmentaja saivat suoran esittelyoikeuden komentajalle liikunta-alan asioissa. Käytännössä Römpötti tai Hautamäki asioivat Keinosen kanssa ohjelmasta ja koulutusasioiden. Erityisen kiusallista oli, että moni asia hoidettiin päätösastolla asti koulutusasiain päällikkö Paavo Haltun tietämättä asiasta mitään.⁴⁹⁹

Kantahenkilökunnan liikunta-aktiiviteetin edistämiseksi otettiin vuoden 1967 alusta käyttöön kuntosuoritusmerkki. Marssista, maastojuoksusta, pyöräilystä, hiihdosta, uinnista ja soudusta oli määrätty matka, joka oikeutti suorituspisteeseen. Keräämällä vuosittain 150 pistettä oli vuosien mittaan mahdollista parantaa luokkaansa. Kolmannen luokan merkin sai yhden vuoden suorituksesta, toisen luokan suoritukseen tarvittiin kolmen, ensimmäisen luokan merkkiin viiden ja mestariluokan merkkiin kymmenen vuoden suoritus.⁵⁰⁰ Käskyä noudattaen ryhdyttiin keräämään pisteitä. Merkinnot tehtiin todellisten tai joskus tekaistujen suoritusten perusteella. Kaikille, niin lihaville kuin laihoillekin, alkoi kuitenkin kerääntyä

erityistä huomiota. Pääesikunnan päällikkö ilmoitti paraatiin osallistuvien joukkojen komentajille, että paraati on eräänlainen joukko-osastojen koulutustarkastus. ”Erinäisiä määräyksiä 4.6.1967 pidettävän valtakunnallisen paraatin johdosta”. PE:n kirjelmä 710/Kntotsto/2h/12.5.1967. HelSpE F 24. T 23615. SARk.

⁴⁹⁸ Aineiston keruulomake. Kohta 3.6. *Liite 2*. Keinosen oli erinomainen kyky kohottaa joukko-osastoyleisyyttä; lähialueen urheilijoiden kerääminen omaan joukkoon ei ollut vain Keinosen käytämä keino. Sitä oli harrastettu jo aikaisemmin ja tietyssä määrin sitä harrastetaan edelleen.

⁴⁹⁹ Eversti T. Olavi Lehden haastattelu 1.9.2004; eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; opetusneuvos Erkki Hautamäen haastattelu 29.6.2006; everstiluutnantti Aulis Kempin haastattelu 19.7.2006; Lammi 2002, 354.

⁵⁰⁰ *Ruotuväki* 19.1.1967.

merkitöjä suorituskorttiin. Puolustusvoimain komentajan esimerkkiä noudattaen osa kantahenkilökunnasta ryhtyi kantamaan urheilumerkkejä varusmiesten tavoin puvussa m/65.

Liikuntakasvatuksen merkityksen lisääntyminen näkyi esimerkiksi kadettien liikuntakoulutusaiheista laatimien tutkielmien määrässä. Kun vuonna 1965 yksikään kadetti ei laatinut liikuntakoulutusaiheista tutkielmaa, niin Keinosen komentajakautena tutkielmien määrä oli vuosittain yleensä viisi. Keinosen eron jälkeen tutkielmien määrä laski keskimäärin kahteen. Aikaisemmin liikuntakoulutuspäiviä oli järjestetty vain joukko-osastojen liikuntakasvatusta liupseereille. Nyt järjestettiin kolmipäiväinen liikuntakasvatuspäivä myös joukko-osastojen komentajille. Kadettikoulutukseenkin lisättiin liikuntakasvatuseleiri Vierumäellä. Ehdotuksen leirin järjestämisestä teki Keinosen luokkatoveri Sortavalan lyseosta, Suomen urheiluopiston rehtori Tauno Juurtola.⁵⁰¹

Lähitaistelukoulutuksen innostus hiipui vuosien myötä. Vuonna 1964 sitä opetettiin vielä varusmiehille. Vuonna 1968 se oli poistunut opetusohjelmasta. Keinosen komentajakautenaan ”pitkä pisto” ja ”lyhyt pisto” varta vasten valmistettuine harjoitusvälineineen siirtyivät vähitellen historiaan. Laskuvarjojääkärikoulun johtaja everstiluutnantti Hagelberg piti huolta siitä, että laskuvarjojääkärit harjoittelivat edelleen lähitaistelua. Lähitaistelukoulutus jäi erityisenä koulutusaiheena vain erikoisjoukkoihin. Tavallisten jalkaväkimiesten osalta lähitaistelukoulutus käskettiin sisällyttää taistelukoulutukseen.⁵⁰²

Kenraaliluutnanttiylennyksensä myötä Keinonen halusi julkaista 16.3.1966 liikuntapäiväkäskyn. Tekstissä Keinonen toi esiin liikkuvuuden ja tulen yhteisvaikutuksen merkityksen sotilaallisen suoritustehon perustekijänä taistelutahdon ohella. Tekstisisältö pohjautui sotakokemuksiin. Kuntourheilun merkitystä korostettiin, mutta lyhyen maininnan jälkeen käskyn loppuosassa painotettiin kansallisen ja kansainvälisen kilpaurheilun merkitystä. Urho Kekkosen puolustusvoimille kolme vuotta aikaisemmin lähettämä kirje, joka oli johtanut urheilujoukkojen perustamiseen, sai voimakasta tukea. Kirjoituksessa valitettiin kansallisessa urheiluelämässä vallinnutta hajaannusta ja toivottiin armeija-aikaisen toveruuden tuovan sovinnollisuutta urheiluelämään. Tekstin viimeisessä kappaleessa todettiin: ”Kilpa- ja kuntourheilu sekä koko liikuntakasvatustyö ovat kulttuuritoimintaa, jonka siveellisesti kohottava vaikutus on mitä merkittävin. Tehtävänsä oikein ymmärtävä kantahenkilökunta olkoon myönteisellä asennoitumisellaan sotilasurheiluun sekä omakohtaisella liikunnan harjoittamisellaan kannustavana esimerkkinä alaisilleen.”⁵⁰³

Kalevi Röpötti oli kehitellyt yhdessä lääkintäkapteeni Martti Karvosen kanssa niin sanotun Cooperin juoksutestin käyttöön ottamista puolustusvoimien kuntomittariksi. Röpöttillä ja Karvosella oli yhteyksiä Yhdysvaltoihin. Sieltä saatuja oppeja ja uusinta kehitystä seuraamalla Suomen puolustusvoimat oli kantahenkilökunnan liikunnan ja kunnan testaamisessa eturivin maita. Liikuntamyönteisenä miehenä Keinonen antoi täyden tukensa Röpöttille. Siviilivirkaa hoitava Röpötti sai lisää myös sotilaallista painoarvoa, kun Keinonen esitteli

⁵⁰¹ Kadettien tutkielmaluettelot. Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto; pääesikunnan kirjelmä 1151/Lkasvtsto/5g2/3.5.1967. HelSpE 1967 F24. T 23615. SARk; Lammi 2002, 346.

⁵⁰² Lammi 2002, 349–351.

⁵⁰³ *Ruotuväki* 21.3.1966; eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; presidentti Kekkonen lähetti kirjeen puolustusministeriöön 2.10.1962. Kirjeen seurauksena perustettiin puolustusvoimiin urheilujoukot. Kokeiluluonteinen toiminta alkoi 1964. Lammi 2002, 352–356.

hänelle majuriylennyksen itsenäisyyspäivänä 1965 ja everstiluutnanttiylennyksen puolustusvoimien lippujuhlanpäivänä 1968.⁵⁰⁴

Valtakunnallinen Suomen Sotilasurheiluliitto perustettiin keväällä 1968 puolustusvoimain komentajan asettaman toimikunnan esityksestä. Varuskunnallisia urheiluseuroja oli ollut jo 1950-luvulla. Uuden liiton tehtävä oli niiden toiminnan tehostaminen ja puolustusvoimien tuen koordinoiminen. Liiton alaisina toimivat eri varuskuntien sotilasurheiluseurat. Seurojen perustaminen lähti hieman kangerrellen liikkeelle, ja siksi puolustusvoimain komentaja lähetti asiasta kirjeen kaikille varuskuntien päälliköille ja joukko-osastojen komentajille. Keinonen käski kirjeessä, että seurojen toiminnan tärkeyden vuoksi niiden toiminnalle oli annettava varaukseton tuki.⁵⁰⁵

Sotilasliikuntaa markkinoitiin puolustusvoimain henkilökunnalle ilmeisesti hieman liian nopeassa tempossa ja sitouttamatta henkilökuntaa mukaan. Esimerkiksi kadettien keskuudessa se aiheutti vastareaktioita. Myöhemmin asiaa ajateltaessa on annettava arvoa silloin tehdyille päätöksille. Sotilaskulttuuri muuttui hitaasti. Vasta kolmekymmentä vuotta myöhemmin vaadittiin sotilashenkilökunnalta ehdottomasti käskettyjen kuntosuoritusten toteuttamista ennen kuin esitettiin ylentämistä seuraavaan sotilasarvoon. Nykyään kuntosuoritukset ovat yksi vuotuisten esimiehen alaistensa kanssa käymien kehittämiskeskustelujen kohta. Fyysisen kunnan merkityksen Yrjö Keinonen oli kokenut itse rintamalla. Liikuntakoulutuksen tärkeyden korostaminen jättikin pysyvän jäljen puolustusvoimien koulutusohjelmiin.⁵⁰⁶

Suhteita ulkomaille

Puolustusvoimain komentajan tehtävät oli määritetty aikana, jolloin ulkomaisten asevoimiin ylläpidettiin varsin vähän yhteyksiä. Yhtenä tehtävänä oli kuitenkin mainittu ulkomaille tapahtuvan kehityksen seuraaminen. Kenraali Heiskasen aikana yhteydenpito rajoittui puolustusvoimain komentajan harvoihin käynteihin jonkin ulkomaisen edustuston vastaanotolla. Komentaja tapasi sotilasasiainmieskuntaa pääesikunnan ulkomaanosaston järjestämissä tilaisuuksissa. Heiskasen oli vierailtava komentajakautensa loppuvaiheessa Neuvostoliitossa, kuten aikaisemmin on todettu. Kenraali Simeliuksen aikana yhteydenpito vilkastui. Simelius vieraili useassa eri maassa ja sai vieraikseen ulkomaisia komentajia. Koska venäläiset olivat valittaneet upseeriston liiallisista länsisuhteista, yritti Simelius ylläpitää tasapainoa vierailuja suunniteltaessa. Ulkomaille suuntautuvat matkat oli hyväksyttävä presidentillä. Sotilasasiainmieskunta seurasi ja raportoi tarkoin puolustusvoimain korkeimman johdon ulkomaanvierailut sekä

⁵⁰⁴ Lammi 2002, 403–404; *Kadettiupseerit 1920–1970* 1971, 839. Reserviläisten ylennyksissä noudatettiin viiden vuoden aikaväliä. Römpötti käytti työpaikalla jatkuvasti virkapukua, joten monet luulivat hänen olevan sotilasvirassa. Hänen nopeassa tahdissa saamansa ylennykset aiheuttivat kummeksuntaa niiden keskuudessa, jotka tiesivät Römpötin palvelevan siviilivirassa.

⁵⁰⁵ Puolustusvoimain komentajan kirje varuskuntien päälliköille ja joukko-osastojen komentajille 16.5.1968. Kansio 3. YKA; Lammi 2002, 478–481.

⁵⁰⁶ Särkiö 1994, 58; aineiston keruulomake. Kohdat 3.8. ja 4.8. *Liite 2*.

käynnit eri maiden lähetystöjen järjestämässä tilaisuuksissa. Erityinen mielenkiinnon kohde oli luonnollisesti se, mihin komentajan matkat suuntautuivat.⁵⁰⁷

Sotilasasiamiehet seurasivat myös sitä, keiden kanssa korkein upseeristo keskusteli vastaanotoilla tai keitä tavattiin päivällisten merkeissä. Yhdysvaltalaiset sotilasasiamiehet valittivat Aatos Maunulalle tämän eläkkeelle siirtymisen jälkeen, että pääesikunnasta ei oikein löydy keskustelukumppania. Kenraali Keinonseläkin näytti olevan aikaa vain Neuvostoliiton edustajien tapaamiseen.⁵⁰⁸

Eversti Lauri Sutelan toimiessa pääesikunnan tarkastusosaston päällikkönä aloitettiin osaston pitämät ulkomaiden asevoimien tilaa käsittelevät kuukausikatsaukset eli ”pätikset” 1960-luvun alkupuolella. Alkuvaiheessa varsin suppealle joukolle järjestetyt tilaisuudet laajenivat käsittämään puolustusvoimien korkeimman johdon lisäksi myös puolustusministeriön ja ulkoasiainministeriön virkamiehiä. Kenraali Keinonen osallistui joihinkin tilaisuuksiin, mutta melko pian hänen mielenkiintonsa väheni. Aluksi hänelle käytiin esittelemässä katsausaineisto henkilökohtaisesti, mutta varsin pian se toimitettiin kirjallisena adjutanttin välityksellä ja loppuvaiheessa hän kuittasi nämä salaiset katsaukset kotonaan postia käsitellessään. Simelius osallistui sotilaspoliittisen tilanteen katsauksiin aktiivisesti, samoin Keinosen jälkeiset komentajat.⁵⁰⁹

Keinonen vieraili vuonna 1966 Neuvostoliitossa, Ranskassa ja YK-joukoissa Kyproksella. Seuraavana vuonna olivat vuorossa Puola ja Ruotsi. Vuonna 1968 hän teki lomamatkan Neuvostoliittoon sekä epävirallisen vierailun Pohjois-Norjaan. Vuoden 1969 alussa Keinonen rouvineen liittyi lomalla ollen yksityishenkilönä mukaan Suomen joukkueeseen sen matkassa Kansainvälisen sotilasurheiluliiton (CISM) mestaruuskilpailuihin Sveitsiin. Hieman ennen eropäiväkäsken julkaisua huhtikuussa 1969 olivat valmisteilla vierailut Itävaltaan ja Tanskaan.⁵¹⁰

Yrjö Keinonen kuului sukupolveen, joka koulussa opiskeli vieraita kieliä ennemminkin pakosta kuin kielitaidon hyötyjen vuoksi. Oppimisessa oli tärkeämpää hallita kielioppi kuin aktiivinen puhetaito. Sotia ennen ja heti sodan jälkeen suomalaisten rahat eivät riittäneet ulkomaanmatkailuun tai ulkomaisiin opintoihin. Oppikouluissa oli pakollisena ensimmäisenä kielenä ruotsi ja toisena vieraana kielenä usein saksa. Englannin kielen asema voimistui vähitellen 1950-luvulla. Keskivertoupseerista poiketen Keinonen kuitenkin ymmärsi vieraiden kielten merkityksen ja pyrki aktiivisesti kohentamaan taitojaan. Vuonna 1954 hän anoi stipendiaatiksi

⁵⁰⁷ Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003; Simelius oli vierailuesityksissään niin aktiivinen, että Kekkonen karsi esimerkiksi hänen vuodelle 1965 suunnitellun Italian-matkan ja samalla ilmavoimien komentajan USA:n matkan. Urho Kekkonen kirje puolustusvoimain komentajalle 5.12.1964. Vuosikirja 1964. UKA.

⁵⁰⁸ Kenraali Maunula tapasi eversti Moen ja kommodori Minkkisen 12.1.1967. Sal. kirjeenvaihtoa, suunnitelmia 1962–1966. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595/2. SARk

⁵⁰⁹ Yrjö Viitasaari, ”Sotilastiedustelu”. Suomen puolustusvoimat 1944–1974 2006, 431; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 13.9.2004; kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003.

⁵¹⁰ Keinonen, 1977, 63–71, 77 ja 78, 85–88, 115–117, 122 ja 123, 129–131, 148; Vesterinen 1995, 165–166; Puolustusvoimain komentajan ulkomainen kirjeenvaihto 1968–1972. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk; Tanskan matkan pitkäaikaista valmistelua käsittelevää suurlähettiläs P. K. Tarjanteen aineistoa. Ryhmä 16, osasto V. Kansio 23/2274–69. UMA.

Sveitsiin ja Yhdysvaltoihin, mutta ei tullut kuitenkaan valituksi.⁵¹¹ Syyskuussa 1955 Keinonen oli everstiluutnantti Aake Merilän ja kapteeni Risto Hyvärisen kanssa Suomen puolustusvoimien edustajana pohjoismaisessa sotilaspsykologian konferenssissa Norjassa ja keväällä 1958 kolmiviikkoisella virka- ja opintomatalla Tanskan ja Sveitsin ase tehtäisiin.⁵¹²

Kadettikoulussa Keinonen opiskeli saksaa saaden arvosanaksi hyvä. Sen sijaan Sotakorkeakoulun pääsykokeissa hän oli siirtynyt englannin kieleen ja sai keskitasoa olevan arvosanan 7+.⁵¹³ Keinonen tunnisti kielitaitonsa heikkouden ja pyrki sitä parantamaan. Hän oli opiskellut myös hieman ranskaa, ja presidentti Kekkonen kannusti häntä opiskelemaan venäjää. Aloitetuista opiskeluista huolimatta venäjän kielen opinnot eivät juuri edistyneet. Erottuaan puolustusvoimain komentajan virasta Keinonen totesi syksyllä 1969 *Apu*-lehden haastattelussa: ”Tähän mennessä olen lukenut suomen kielen lisäksi englantia, saksaa, ruotsia, ranskaa, venäjää, viimeksi mainittua tosin vasta nimeksi.”⁵¹⁴

Kieliharrastuksestaan huolimatta Keinonen käytti ulkomaanmatkoillaan tulkkia, kuten Simeliuskin oli käyttänyt. Keinonen ei mielellään osallistunut ulkomaisten diplomaattien tilaisuuksiin, koska hän ei kaikin ajoin ollut erityisen seurallinen eikä tuntenut itseään varmaksi usealla eri kielellä keskusteltaessa.⁵¹⁵

Yrjö Keinosen merkittävin kansainvälispoliittinen tehtävä oli Norjan puolustusvoimain komentajan toukokuussa 1966 toteutunut käynti. Presidentti Kekkonen oli esittänyt vuoden 1965 lopulla ajatuksen Norjan ja Suomen välisestä rajarauhasta. Ulkomaiset havainnoitsijat raportoivat Kekkonen toimivan jälleen neuvostojohdon asialla. Esimerkiksi Sveitsin suurlähettiläs raportoi Kekkonen toimivan Neuvostoliiton ”lumiaurana” pohjoismaisen ydinaseettoman vyöhykkeen toteuttamiseksi.⁵¹⁶ Norjalaiset poliitikot eivät innostuneet asiasta, ja siksi Kekkonen valtuutti ulkoministeri Karjalaisen keskustelemaan asiasta pääministeri Per Bortenin kanssa heidän tavatessaan 8.12.1965 Tukholmassa. Borten lupasi harkita kysymystä, mutta ei antanut vastatusta.⁵¹⁷

Sen sijaan Norjan sotilastaho otti joulukuun alussa yhteyden Oslossa toimivaan sotilas-asiamieheen everstiluutnantti Esko Raunioon. Raunio tapasi 10.12.1965 Helsingissä presidentin adjutanttin eversti Urpo Levon. Raunio selvitti Levolle, joka puolestaan välitti tiedon Kekkoselle, että Norjan sotilasjohto oli valmis keskustelemaan rajarauha-asiasta poliittista tahoja alemmalla tasolla. Tasoksi he esittivät puolustusvoimien komentajia. Kekkonen

⁵¹¹ Hakemus Sveitsiin 3.5.1954 ja Yhdysvaltoihin 11.1.1954. Kansio 31. YKA.

⁵¹² Ulkomaiset virkamatkat olivat vielä niin harvinaisia, että ne kirjattiin nimikirjaan. Yrjö Keinosen nimikirjan ote 2.5.1969. SArk.; Matkakertomusluonnoksia. Kansio 28.YKA.

⁵¹³ XXVI:n kurssin upseeriarvostelut. Kadettikoulun arkisto. T 22083. SArk; Sotakorkeakoulun opettajakollegion pöytäkirjat 1934–1954, 14.11.1949. Sotakorkeakoulun arkisto. T 27089. SArk.

⁵¹⁴ Simelius 1983, 243; *Apu* 10.10.1969.

⁵¹⁵ Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 13.9.2004; eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; Keinonen 1977, 122–123; everstiluutnantti Esa Seppäsen haastattelu 30.11.2005.

⁵¹⁶ Tasavallan presidentin puhe nuoren polven ulkopoliittisen yhdistyksen esitelmätilaisuudessa 29.11.1965. *Suomen turvallisuuspolitiikka* 1980, 28–38; Politisches Bericht Nr. 5/1.12.1965. Helsinki 10–11. Bd 160, 1962–1965. E 2300. SB.

⁵¹⁷ Suomi 1994, 323–327; Hakovirta 1971, 74–79.

edellytti, että keskustelut olisi käytävä Norjan hallituksen tieteen ja että asia pidettäisiin hyvin suppean piirin tiedossa.⁵¹⁸

Tapaaminen järjestettiin siten, että vara-amiraali Folke Johannessen palasi toukokuun puolivälissä 1966 Kirkkoniemestä Osloon Helsingin kautta. Tapaaminen naamoitiin Norjan komentajan ja Suomen uuden komentajan ensitapaamiseksi. Vierailusta ei kuitenkaan päätetty tiedottaa. Levon kirjeessä Rauniolle todettiin lisäksi, että presidentti antaa neuvotteluohjeet Keinoselle.⁵¹⁹

Keinonen kirjoitti Tamminiemen tapaamisesta muistiinpanoihinsa, että kysymyksessä ei tulisi olemaan hyökkäämättömyyssopimus, vaan ”S ja N sitoutuvat, että ne eivät hyökkää, eivätkä salli 3:n maan käyttävän aluettaan hyökkäykseen toista vastaan”. Toiseen muistiinpanopaperiin oli kirjoitettu, että sopimuksesta olisi esimerkiksi se etu, että jos Norjan ja Suomen välillä olisi sopimus, Neuvostoliitolla ei olisi tarvetta ennaltaehkäisyyn.⁵²⁰

Käydyissä keskusteluissa Keinonen perusteli presidentti Kekkosen ehdotusta ja sen turvallisuutta edistävää vaikutusta koko Pohjolle. Johannessen ei suoralta kädeltä tyrmännyt esitystä, mutta painotti norjalaisten näkökantoja. Heille oli tärkeätä, että Suomi varmuudella kykenisi itse ilman neuvostoapua puolustamaan Lappia. Johannessen lupasi informoida maan poliittista johtoa ja liittolaisiaan. Vastauksen antaminen jäi norjalaisten vastuulle.⁵²¹ Oli luonnollista, että asia oli norjalaisille herkkä ja siitä piti keskustella myös liittolaisten kanssa. Keinonen tapasi Johannessenin seuraavan kerran Pohjois-Norjassa juuri ennen Tsekkoslovakian miehitystä. Käydyistä keskusteluista ei ole saatavilla dokumentteja, joten ei ole varmuutta siitä, keskusteltiinko rajarauhasta vielä elokuussa 1968.⁵²²

Aatos Maunula oli yrittänyt saada Yhdysvaltain turvallisuusluokittajat käymään Suomessa keväällä 1965. Vaikka toimenpide jäi silloin toteutumatta, palasivat amerikkalaiset asiaan kolmen suomalaisen everstin vieraillessa Yhdysvalloissa. Eversti Olavi Lehti raportoi asiasta puolustusministeri Pentille. Pentti kertoi asiasta edelleen 2.2.1966 Kekkoselle. Lehden välittämän tiedon mukaan USA:n poliittinen ja sotilasjohto suhtautuivat Suomeen positiivisemmin kuin ennen. Suomi olisi pääsemässä ryhmään, jolle annettaisiin salaista tietoa sekä myytäisiin uudenaikaisia ja salaisempia aseita kuin aikaisemmin. Kaupan edellytyksenä olisi kuitenkin asiasta tehtävä kahdenkeskinen sopimus.⁵²³

⁵¹⁸ Eversti Urpo Levon salainen muistiinpano 10.12.1965. Kansio 3. YKA; Vrt. Suomi 1994, 327–328. Norjalaiset esittivät neuvottelukumppaniksi Keinosta siitä huolimatta, että Simelius oli viestittänyt norjalaisille Keinosen epäluotettavuutta. Simeliuksen päiväkirja 15.9.1965. T 23601/8. SArk ja Salminen 1995, 294–295.

⁵¹⁹ Eversti Urpo Levon erittäin salainen kirje everstilutnantti Rauniolle 31.1.1966. Kansio 3. YKA.

⁵²⁰ Kenraali Yrjö Keinosen päiväämättömät muistiinpanot 6.4. kirjoitetun kirjeen takapuolelle ja pahvilappuselle. Kansio 3. YKA.

⁵²¹ Yrjö Keinosen luonnos ”Muistio 13.5.1966 käymistäni keskusteluista J:n kanssa”. Kansio 3. YKA; Suomi 1994, 327–328.

⁵²² Keinonen 1977, 148.

⁵²³ Turvallisuusluokitus olisi arvioinut luottamuksellisia tietoja ja materiaalia käsittelevien henkilöiden luotettavuuden ja ohjeistukseen liittyvien asiakirjojen ajantasaisuuden; *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 251; kenraalimajuri Matti Hannilan piti olla valtuuskunnan johtaja,

Sopimusneuvottelut käynnistettiin vuoden lopulla paremmin ja perusteellisemmin valmisteluin. Turvallisuusluokitusryhmä kävi Suomessa keväällä 1967. Konkreettinen seuraus neuvotteluista oli puolustusministeri Robert McNamaran 5.2.1968 lähettämä kirje kenraali Keinonselke. Siinä selvitettiin tietojen salattavuusperiaatteita ja aiheeseen liittyvien henkilöiden luotettavuusvaatimuksia. Keinosen puumerkillään varustamassa englanninkielisessä vastauskirjeluonnoksessa hyväksyttiin McNamaran kirjeessään esittämät vaatimukset. Vastaus lähetettiin Yhdysvalloille 15.8.1968 juuri ennen Keinosen Norjaan suuntautuvaa epävirallista vierailua.⁵²⁴

Yrjö Keinosen komentaja-aikanaan suorittamia ulkomaanmatkoja on käsitelty eri muistelmakirjoissa, eikä ole erityistä syytä toistaa matkaohjelmia. Matkaseurueen kokoonpano sen sijaan paljastaa komentajan luottohenkilöt. Matkalle osallistuvien henkilöiden määrä on aina rajallinen ja siksi kannatta tutkia, ketkä valittiin mukaan näille matkoille.

Ensimmäiselle matkalleen, joka siis suuntautui Neuvostoliittoon, Keinonen määräsi seurueeseensa insinöörikenraalimajuri Allan Hallilan, eversti Kauko Pöyhösen, eversti Lauri Sutelan ja adjutantiksi majuri Aimo Pajusen. Majuri Palmén sai jäädä kotimaahan. Tulkkina toimi majuri Niilo Pellinen. Hallila oli puolustusvoimien pääinsinööri. Hän oli ollut toimistopäällikkönä aseosastolla Keinosen ollessa panssarivaunutoimiston päällikkönä. Hallila nousi asepuolella samassa tahdissa kenraaliksi kuin Keinonen kenttätehtävissä. Hallila tunsi sotavarustealan. Pöyhösen erityisenä avuna oli venäjän kielen taito. Pöyhönen oli ollut sotilasasiamiehenä Moskovassa ja sen jälkeen puolustusneuvoston yleissihteerinä. Pöyhönen hallitsi yya-sopimuksen tulkinat sekä materiaalihankintojen rahoituskysymykset. Keinonen teki komentopäällikkö Pöyhösestä kenraalimajurin vajaan kaksi kuukautta matkan jälkeen. Eversti Lauri Sutela oli toiminut tiedustelun toimialalla ja sen jälkeen puolustusministeriön sotilasasiainosaston päällikkönä. Sutelan erityisosaamista olivat Suomen solmimat kansainväliset sopimukset ja neuvostoasevoimat. Sutela ylennettiin kenraalikuluntaan Pöyhösen tavoin 4.6.1966 ja samalla hänestä tuli päämajamestari. Majuri Aimo Pajunen oli ollut puolustusneuvoston yleissihteerin apulainen. Vierailun aikana hän palveli Suomenlinnan Rannikkotykistörykmentissä patteriston komentajana. Pajunen kuului turvallisuuspolitiikan nouseviin kykyihin. Moskovassa seurueeseen liittyi sotilasasiamies, eversti Erkki Sävy.⁵²⁵

mutta presidentti käski valita Hannilan tilalle nuoremman upseerin. Presidentti arvosteli upseerien omavaltaista matkavalmistelua ohi poliitikkojen. Urho Kekkosen kirje puolustusministeri Pentille 19.11.1965. Vuosikirja 1965. UKA; valtuuskuntaan kuuluivat everstit Olavi Lehti, Kauko Mäkipää ja T. Olavi Lehti. Vierailu oli avaus vuosikymmeniä kestäneelle Oreintation and Training Tour-vierailusarjalle; Yrjö Viitasaari, ”Sotilastiedustelu”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974*. 2006, 433.

⁵²⁴ Tiedustelupäällikön kokoelmassa oleva materiaali aiheesta ”Puolustusmateriaalihankinnat USA:sta 1966–68”. T 27072/2. SArk; Kannisen hallussa olevat kopiot kirjeluonnoksesta. Ermei Kannisen yksityisarkisto; USA:n sotilasasiamiehet kertoivat Maunulalle 11.1.1967, että Suomen ei tarvitse pelätä joutuvansa USA:n toimin Neuvostoliiton vaikutuspiiriin. Muistio 12.1.1967. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595/2. SArk;

⁵²⁵ Matkakertomus 16.5.1966. Kansio Puolustusvoimain komentajan ulkomaanmatkat. Puolustusvoimain komentajan arkisto. PE.

Ranskan matkalle määrättiin päämajamestari kenraalimajuri Lauri Sutela ja adjutantti majuri Niilo Palmén. Muistelmissaan Keinonen toteaa, että ”molemmat olivat lukeneet ranskaa jonkin verran kuten minäkin”. Palmén oli toki käynyt Ranskan sotakorkeakoulun ja toimi tulkkina. Sotilasasiamies everstiluutnantti Ermei Kanninen ja rouva Kanninen liittyivät seurueeseen Pariisissa. Sutela oli seurueessa siis toistamiseen. Keinonen ilmeisestikin luotti Sutelaan. Rouva Irma Keinonen sai kutsun osallistua vierailuun yksityisluontoisesti. Virallisen vierailun päätyttyä Keinonet jäivät Ranskaan lyhyelle yksityiselle lomamatkalle Kannisten opastuksella.⁵²⁶

Syksyyn 1966 ajoittui tarkastusmatka Kyproksella oleviin suomalaisiin rauhanturvajoukkoihin. Kyprokselta Keinonen jatkoi yksityiselle lomamatkalle Keniaan.⁵²⁷

Seuraavana vuonna oli vuorossa vierailu Puolaan. Matkalle lähti Suomesta kenraali ja rouva Keinosen lisäksi vain pääesikunnan tiedotusosaston päällikkö everstiluutnantti Erkki Poroila. Poroila oli Keinoselle tuttu Sotakorkeakoulun ajoilta ja oli toiminut sotilasasiamiehenä Puolassa, joten hän saattoi toimia tarvittaessa tulkkina. Paikan päällä seurueeseen liittyi sotilasasiamies everstiluutnantti Raimo Heiskanen rouvineen. Puolalaiset toivat esille halunsa lisätä keskinäistä kanssakäymistä ja lomamatkojen suorittamista. Matkan päätteeksi Puolan marsalkka Marian Spychalski kohotti maljansa ”aseveljille”.⁵²⁸

Vasta vuoden 1967 lokakuussa vierailukohteena oli Ruotsi. Seurueeseen kuuluivat eversti Lars Heinrichs, eversti Martti Uotinen ja adjutantti majuri Veikko Vesterinen. Tukholmassa seurueeseen liittyi sotilasasiamies everstiluutnantti Olavi Lyytinen. Heinrichs oli juuri ylennetty everstiksi tultuaan nimitetyksi tiedusteluosaston päälliköksi. Hän oli ollut Keinosen kanssa samanaikaisesti sekä kadetti-, yleisesikuntaupseeri- sekä maanpuolustuskursseilla. Aiemmin Tukholmassa toimineena sotilasasiamiehenä ja ruotsin kielen täydellisesti hallitsevana Heinrichs toimi myös tulkkina. Satakunnan Lennoston komentajaksi juuri nimetty eversti Uotinen oli toiminut pääesikunnan operatiivisella osastolla ilmapuolustustoimiston päällikkönä ja hän tunsi torjuntahävittäjien hankintaan liittyneet ongelmat. Majuri Vesterinen oli toiminut pääesikunnan tiedusteluosastolla ennen valintaansa adjutantiksi.⁵²⁹

⁵²⁶ Ibid.; Keinonen 1977, 85–88; Seppäsen kertoman mukaan Keinonen ei osannut ranskaa, vaikka saattoi kyllä lukea puheen paperista. Everstiluutnantti Esa Seppäsen haastattelu 13.1.2006; Ranskan matkaan liittyen Palmén joutui hankalaan asemaan joutuessaan vaatimaan komentajaa noudattamaan sovittua aikataulua ja ohjelmaa. Tapahtuma aiheutti lisäsäröjä komentajan ja hänen adjutanttinsa välisiin suhteisiin. Ajatus adjutanttin vaihtamisesta voimistui. Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004.

⁵²⁷ Keinonen 1977, 77–78. Olympia-matkat oli saanut oikeuden järjestää lomamatkoja Afrikkaan Kyproksella palveleville rauhanturvaajille. Toimitusjohtaja Eero Julin kuului Keinosen ystäväpiiriin ja osallistui matkajärjestelyihin. Toimitusjohtaja Matti Julinin haastattelu 30.5.2007.

⁵²⁸ Matkakertomuksen luonnos puolustusvoimain komentajan Puolaan 14.–24.3.1967 suorittamasta vierailusta. Puolustusvoimain komentajan ulkomaanmatkat. Puolustusvoimain komentajan arkisto. PE; kymmenen päivän mittaiseen vierailuun sisältyi ”mainio mahdollisuus hiihtämiseen Zakopanen rinteillä”. Keinonen 1977, 115–117, 144; eversti Erkki Poroilan haastattelu 28.1.2004. Poroila ylennettiin everstiksi 7.8.1967 ja seuraavana päivänä hän siirtyi Jalkapalloliiton palkkalistoille. Tasavallan presidentin sotilaskäsky 26.5.1967. Päiväkäskykokoelma. SARK.

⁵²⁹ Vesterinen 1995, 153–157; Keinonen 1977, 122–123.

Ruotsin puolustusvoimain komentaja kenraali Torsten Rapp oli vierailut kenraali Keinosen vieraana Suomessa noin vuotta aikaisemmin. Vierailuvaihto olikin vuosina 1967–1968 vilkkainta Ruotsin kanssa. Puolustusvoimain vierailuvaihtosuunnitelman mukaan tehtiin Ruotsiin 11 matkaa, ja ruotsalaisvierailuja suuntautui Suomeen 9. Samaisessa suunnitelmassa oli muun muassa 6 matkaa Neuvostoliittoon ja Norjaan sekä 2 matkaa Englantiin, Yhdysvaltoihin ja Sveitsiin.⁵³⁰

Yksi presidentin hyväksymän matkasuunnitelman mukainen matka oli puolustusvoimain komentajan ja hänen rouvansa epävirallinen lomamatka Neuvostoliittoon. Adjutanttin lisäksi matkaseurueeseen kuului Moskovassa toimiva sotilasasiamies eversti Yrjö Tehola puolisoineen. Eversti Tehola oli toiminut Moskovassa sotilasasiamiehen apulaisena 1950–1952. Venäjänkielen taitavana hän toimi komentajan tulkkina. Pääosin Krimillä vietettyyn lomaan liittyen Keinonen tapasi Moskovassa sekä Neuvostoliiton puolustusministerin, Neuvostoliiton marsalkka Andrei Gretškon että asevoimien yleisesikunnan päällikön, Neuvostoliiton marsalkka M. V. Zaharovin. Moskovassa olon ajaksi oli tulkiksi saapunut majuri Niilo Pellinen. Tähän huhtikuussa 1968 suoritettuun matkaan samoin kuin elokuussa suoritettuun epäviralliseen käyntiin Pohjois-Norjassa palataan tuonnempana.⁵³¹

Matkoillaan eri maihin Keinonen näki modernia sotakalustoa niin idässä kuin lännessäkin. Kun hän tiesi Suomen kenttäarmeijan vanhanaikaisen, viime sodista periytyneen, materiaalin, saattoivat nämä vierailut osaltaan vaikuttaa hänen Lalli-lehdelle tammikuussa 1969 antamansa haastattelun sisältöön. Erityisesti Neuvostoliiton-matka oli tehnyt suuren vaikutuksen, sillä matkalta palattuaan hän oli sanonut sihteerilleen joko leikillään tai tosissaan: ”Rouva, minusta voi vielä tulla Neuvosto-Suomen puolustusvoimain komentaja.”⁵³²

Ajalle oli tyypillistä erilaiset muutokuvajärjestelyt. Keinonen poistatti virkahuoneestaan Mannerheimin kuvan ennen venäläisvieraiden tuloa. Kadettikoulun seinällä Mannerheimin kuvat säilyivät. Erästä opettajahuoneen seinällä olleesta isosta valokuvasta tosin häivytettiin ennen neuvostovieraiden saapumista Mannerheimin rintapielessä ollut saksalainen kunniamerkkinauha.⁵³³

Virallisiin ulkomaisiin vierailuihin liittyy varsin usein kunniamerkin myöntäminen. Keinosen virkaura oli edennyt niin nopeasti kenraaliksi, että rauhan ajan kunniamerkkinä hänelle oli vain joulukuussa 1955 myönnetty Suomen Leijonan ritarikunnan I luokan ritari-merkki. Ritarikuntien hallitus keskusteli 17.6.1967 Keinosen kunniamerkkikysymyksistä. Kansleri valtuutettiin keskustelemaan asiasta suurmestarin kanssa. Keskustelujen tuloksena suurmestari päätti myöntää jo 20.10. aikaisemmin suunnitellun 6.12.1967 sijasta puolustusvoimain komentajalle Suomen Valkoisen Ruusun I luokan komentajamerkin. Päätös oli

⁵³⁰ Vierailut 1.9.1967–31.8.1968. Puolustusvoimain komentajan arkisto. PE.

⁵³¹ Keinonen 1977, 129–131; Vesterinen 1995, 158–162; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

⁵³² Anna-Liisa Rontun kirjallinen lisäys Tiilikaisen kirjan sivulla 83 esitettyyn arvioon, että Keinonen uskoi Suomen olevan itsenäisenä valtiona matkalla tiensä päähän. Rontun mielestä Keinonen oli tosissaan. Tiilikainen 2003, 83; Marja Lappi piti lausahdusta tyypillisenä Yrjö Keinosen ”heittona”, jolla hän ei tarkoittanut mitään. Lääketieteen lisensiaatti Marja Lapin haastattelu 2.12.2003.

⁵³³ Sihteerä Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003.

Keinosen kannalta siinä suhteessa kiusallinen, että hänestä olisi virka-asemansa puolesta voitu tehdä Suomen Leijonan ritarikunnan suurristin komentaja. Tämä kunnia oli suotu joillekin ansioituneille kenraaliluutnantteille.⁵³⁴ Ulkomaisia vierailuja ajatellen olisi ollut eduksi omaa suurrusti, koska virallisilla vierailuilla myönnettävät kunniamerkit riippuivat dekoroitavan kotimaisesta merkistä. Keinonen sai Puolan-vierailultaan 14.4.1967 Polonia Restituta -ritarikunnan komentajamerkin rintatähden kera, mutta jo 29.11.1967 Ruotsin miekkaritarikunnan suurristin, koska hänellä oli yhtä pykälää alempi kotimainen kunniamerkki. Ranskan Kansallisen ansioritarikunnan suurupseerin kunniamerkki Keinoselle myönnettiin 31.1.1968 kesällä 1966 tapahtuneen vierailun johdosta. Kunniamerkki noteerattiin kuitenkin liian alhaiseksi, ja Keinonen kieltäytyi 6.2.1968 ottamasta sitä vastaan.⁵³⁵

Olos yhteiskuntaan

Armeijan ”julkkis”

Yrjö Keinonen oli aikaisemmista komentajista poiketen mediamyönteinen. Heiskanen ja Simelius eivät henkilökohtaisesti pyrkineet vaikuttamaan tapahtumiin tiedotusvälineiden kautta. Puolustusvoimien noudattama tiedotuskäytäntö oli 1960-luvun puoliväliin asti ollut pidättyväistä. Useissa varuskunnissa oli paikallisen komentajan antama epävirallinen ohje pitää toimittajat mieluummin kasarmialueen portin ulkopuolella.

Keinonen ymmärsi suomalaisten kiinnostuksen siihen, mitä omat pojat puuhasivat armeijassa. Lappeenrannassa ja Turussa hän havaitsi, että maanpuolustustahtoinen ympäröivä yhteiskunta halusi saada tietoa tapahtumista lähivaruskunnassa. Uusi komentaja tuli nopeasti alueella tutuksi ottamalla tiedottamiseen positiivisen asenteen ja käyttämällä avuksi esimerkiksi paikallisissa urheilujärjestöissä aktiivisesti toimivaa sotilashenkilökuntaa. Sotilaspiirin kutsuntaupseerien kanssa sovittiin siitä, että maakunnan parhaat urheilijat haalitaan omaan joukkoon. Kutsuntaupseerithan olivat usein palvelleet aikaisemmin alueen joukko-osastossa. Miehetkin olivat halukkaita tulemaan sellaiseen joukkoon, jossa oli mahdollisuus saada harjoitteluvapaata. Alueelliset lehdet kirjoittivat mielellään levikkialueensa nuorten menestymisestä puolustusvoimien kisoissa.

Toivo Lehmusvirta, Paavo Louekari ja Lauri Musakka olivat ne keskeiset henkilöt, jotka nostivat Porin prikaatin sotilasliikunnan ”ykköseksi”. Yrjö Keinonen antoi tehtävän ja vapaat kädet toimintatapojen suhteen. Hän osallistui henkilökohtaisesti aina sellaisiin tilaisuuksiin, joissa julkistettiin menestys tai hoidettiin yhteiskuntasuhteita. Väliaikaisen

⁵³⁴ Keinosen edeltäjistä Heiskanen ja Simelius, sekä kaikki hänen jälkeensä seurannet, saivat suurristin oltuaan maksimissaan puolitoista vuotta komentajan tehtävässä. *Itsenäisen Suomen kenraalikuunta 1918–1996. Biografiat*. 1997.

⁵³⁵ Yrjö Keinosen nimikirjanote 2.5.1969; Ritarikuntien arkiston lähettämät otteet Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikuntain hallituksen kokouspöytäkirjoista 17.5.1967 ja 2.11.1967; Kieltäytymispäätös. Yrjö Keinonen. Signum 16 V. Ryhmä 50, osasto H. UA.

kouluttajan virkaan palkatut urheilijat ja runsaat lomakannusteet liikkuiivat muiden komentajien mielestä ”hyväksyttävyyden rajamailla”, mutta tuloksia saavutettiin nopeaan tahtiin. Porin prikaatin maine levisi tyytyväisten varusmiesten kautta. Komentajan haastatteluja tai juttuja joukko-osastosta oli säännöllisesti paikallisessa lehdistössä.⁵³⁶

Yrjö Keinonen oli niin halutessaan erinomainen seuraihminen ja hyvä puhuja. Turussa hän tutustui alueen talouselämän ja maanpuolustuksen vaikuttajiin. Yhteistoimintasuhteet Turkuun jatkuivat vielä myöhemminkin. Keinonen palkitsi puolustusvoimain komentajana ollessaan kyvykkäät avustajansa siirtämällä Toivo Lehmusvirran ja Paavo Louekarin pääesikunnan tiedotusosastoon ja Lauri Musakan valmentajaksi urheilukomppaniaan ensin Santahaminaan ja sitten Kajaaniin. Molemmat adjutantit sekä Toivo Lehmusvirta kertoivat Keinosen olleen tyyppillistä muistaa ja palkita niitä, jotka olivat häntä tukeneet. Vastustajilla sen sijaan oli tily tulevaisuus.⁵³⁷

Yhtä mieluisia kuin lomat olivat varusmiehille, olivat ylennykset reserviläisille. Keinonen esitteli ylennyksiä niin puolustusvoimien lippujuhlan päivänä kuin itsenäisyyspäivänäkkin aikaisempia ja myöhempiä kollegoitaan runsaammin. Ritariveljet Arvo Pentti ja Ilmari Honkanen olivat listalla heti 4.6.1966⁵³⁸. Presidentti puuttui ylennysten runsauteen tavatessaan Keinosen 1.1.1969. Reserviläisiä oli esimerkiksi puolustusvoimien 50-vuotisjuhlavuonna ylennetty todella paljon. Keinosen perustelu, että runsaat reservin ylennykset olivat maanpuolustuksen kannalta erinomaista suhdetoimintaa, ei vakuuttanut presidenttiä.⁵³⁹ Ylennetyt reserviläiset olivat luonnollisesti mielissään saamastaan kunnniasta. Ylennysten perusteluna saatettiin käyttää edelleen sodan ajan ansioita.

Puolustusvoimain komentajan näkyvin yhteiskuntasuhdetapahtuma on Mannerheimin syntymäpäivänä järjestettävä puolustusvoimien lippujuhlanpäivän vastaanottotilaisuus. Vertaamalla muutoksia kutsuvierasluettelossa voidaan tehdä johtopäätöksiä komentajan linjauksista. Komentajat olivat lisänneet kutsuvierasluetteloon perinteisesti kutsuttujen lisäksi sellaisia henkilöitä, jotka kuuluvat heidän lähipiiriinsä. Komentaja antoi näin valitsemilleen henkilöille mahdollisuuden jakaa osan hänen saamastaan julkisesta arvostuksesta. Vuoden 1966 kutsuvieraslistaan merkittiin muiden muassa Arvo Korsimo, Jukka Piironen, Jouko Loikkanen, Väinö Leskinen, Kai Vakkuri ja Matti Kurjensaari sekä Suomalainen ratsuväki -elokuvan

⁵³⁶ Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; kenraaliluutnantti Erkki Setälän haastattelu 13.9.2004.

⁵³⁷ Ibid.; Paavo Louekari oli erinomainen suhdetoimintamies. Hän esiintyi esimerkiksi puolustusvoimien radio-ohjelmissa ja järjesti viihdytyskiertueita; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 13.9.2004; eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004. Majuri Palmén siirrettiin adjutantitehtävän jälkeen Lappeenrantaan. Keinosen erottua hänet siirrettiin heti takaisin Helsinkiin ja ylennettiin everstiluutnantiksi 4.6.1969.

⁵³⁸ Yli 50 Mannerheim-ristin ritaria sai ylennyksen Keinosen komentajakautena. Useimmat ylennykset tapahtuivat 1967 ja 1968. Simeliuksen aikana oli ylennetty vain kahdeksan ritaria. *Suomen puolesta. Mannerheim-ristin ritarit 1941–1945*. 1994 passim.

⁵³⁹ Vertailu Simeliuksen, Keinosen ja Leinosen aikaisista reservin upseerien ylennyksistä. Tasavallan presidentin sotilaskäskyt 1960–1973. Esimerkkeinä runsaista ylennyksistä voidaan mainita sotilaskäskyt päivämääriltä 24.5., 27.8. ja 8.11.1968. Päiväkäskykokoelma. SARk; aliupseeriylennykset tehtiin sotilaspireissä. Niiden määrästä ei ole tilastoja. Keinonen kirjoittaa muistelmissaan kuitenkin käskeneensä ylentää mahdollisimman paljon reservin aliupseereita. Keinonen 1977, 167.

tekoon osallistuneita henkilöitä. Samat henkilöt lisättiin joulutervehdysluetteloon, johon oli liitetty myös kansanedustaja Ale Holopainen.⁵⁴⁰

Yrjö Keinonen oli suhteissaan tiedotusvälineisiin uuden aikakauden edustaja. Turussa oli uutinen, että Porin prikaatissa oli erinomaisia ja maanpuolustustahtoisia varusmiehiä, jotka ylväänä jatkoivat esi-isien perinteitä. Sama asia ei ollut enää uutinen pääkaupungin lehdistössä. Valtakunnantason uutinen sen sijaan oli yllätysmiehen valitseminen puolustusvoimain komentajaksi. Keinonen nousi hetkessä koko kansan tietoisuuteen. Ensimmäiset haastattelut komentajan roolissa antoivat mahdollisuuden esitellä itsensä ja tulevan toiminnan kehykset. Kirjoittelu Keinosen aikaisemmasta poliittisesta taustasta lisäsi hänen nimensä tunnettavuutta.

Media tarvitsi jatkuvasti uusia aiheita, jotta julkisuus säilyi. Yrjö Keinonen oli tutustunut tarkoin Kiljavan seminaariaineistoon ja tiesi pääesikunnan ohjesääntötoimistossa työn alla olevat uudistamishankkeet, jotka Simelius ja Koskimaa olivat käynnistäneet. Uudistukset etenivät hänen mielestään lausuntokierroksineen liian verkkaista tahtia. Sodan aikana ratsuväessä ja polkupyöräjoukoissa palvellut mediamyönteinen komentaja halusi saada ripeyttä toimiin.

Pääesikunnan tiedotusosaston päällikkö everstiluutnantti Vilho Tervasmäki lähetti tammikuun alussa laatimansa muistion puolustusvoimain komentajalle. Tervasmäki esitti, että uudesta, valmisteilla olevasta alueellisesta puolustusjärjestelmästä olisi kerrottava luottamuksellisesti päätoimittajille ennen kuin tieto vuotaisi julkisuuteen. Samassa yhteydessä voitaisiin kertoa Neuvostoliitosta tehtävistä sotavarustehankinnoista ja sisäpalvelusohjesäännön uudistamisesta. Keinonen hyväksyi esityksen.⁵⁴¹

Helsingin Seurahuoneelle kutsuttiin 26. tammikuuta 1966 yhteensä 12 päätoimittajaa ja toimittajaa. Puolustusvoimista oli paikalla korkein johto: kenraalit Keinonen, Maunula, Arimo, Leinonen ja Ilmola sekä eversti Pöyhönen. Lisäksi paikalla olivat asiantuntijana operatiiviselta puolelta everstiluutnantti Ruutu ja tiedotuksesta everstiluutnantti Tervasmäki ja Ruotuväen silloinen päätoimittaja everstiluutnantti Aatos Heimonkoski sekä komentajan adjutanti majuri Palmén. Puolustusvoimain komentaja esitteli itse asehankintoja ja kertoi uusista tervehtimis- ja herroittelusäännöistä. Pääesikunnan päällikkö esitteli uuden alueellisen puolustusjärjestelmän.

Tilaisuus sujui suunnitelmien mukaan. Yksi valmistelun alainen asia vuoti kuitenkin julkisuuteen. Satakunnan Kansa kirjoitti 12.2.66 aikaisemmin jo mainitun artikkelin ”Herroittelu loppuu puolustusvoimissa?”. Suunniteltu uudistus oli osa Keinosen yrityksistä lähentää puolustusvoimia tavalliseen kansaan. Kolme päivää myöhemmin lähetettiin komentajakakelulla joukoille tieto, että julkisuuteen vuotanut asia oli kerrottu päätoimittajille luottamuksellisesti. ”Eräiden syiden takia en kuitenkaan ... siirsin sen myöhemmin määrättävään ajankohtaan.” Keinonen oppi konkreettisesti, miten hänen kertomaansa luottamuksellista tietoa vuodatettiin

⁵⁴⁰ Lippujuhlan päivän vastaanoton kutsulistat 1965–81 ja Joulutervehdykset sekä Puolustusvoimain komentajan yksityiskirjeenvaihto 1968–1969. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SArk; vasta Lauri Sutela rohkeni tai huomasi kutsua presidentti Kekkonen tilaisuuteen vuonna 1974. Lukkari 2003, 196–197.

⁵⁴¹ ”Tiedotustoiminta sotilaallisen aluejaon uudistamista koskevassa asiassa”. Pääesikunta, Tiedotusosasto 10.1.1966. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595/2. SArk.

sellaiseen lehteen, jonka edustaja ei ollut tilaisuudessa paikalla, ja siten vuodattajasta ei ollut varmuutta.⁵⁴²

Melko pian tapahtuman jälkeen toteutettiin tehtävien vaihto. Everstiluutnantti Tervasmäki siirrettiin everstiluutnantti Erkki Poroilan tilalle Etelä-Uudenmaan sotilaspiiriin päälliköksi ja Poroila tiedotusosaston päälliköksi. Everstiksi ylennetyn Poroilan siirrettyä seuraavana vuonna siviilitehtäviin määrättiin tiedotusosaston päälliköksi Rannikkojääkäripataljoonan komentaja everstiluutnantti Jaakko Valtanen.⁵⁴³

Vuodon jälkeen Yrjö Keinonen otti tiedottamisessa käyttöön tavan kertoa tulevasta uudistuksesta suppeammalle piirille tai vain yhdelle toimittajalle. Tällä menettelyllä hän sai huomattavaa henkilökohosta julkisuutta. Kantahenkilökunta sai lukea kokeilukäyttöön otettavista uudistuksista sanomalehdistä tai kuuli asian uutiskanavilta. Pääesikunnan tiedotusosasto ehti toisinaan kertoa asian virkatietä vasta taannehtivasti. Esimerkkinä voidaan mainita Helsingin Sanomille 11.9.1966 myönnetty haastattelu uudesta positiivisen loman järjestelmästä. Komentaja kertoi asiasta lauantaina ilmestyneessä lehdessä. Hän ilmoitti, että järjestelmä otetaan käyttöön heti, kun joukko-osastojen komentajat ovat saaneet asianomaisen kirjallisen käskyn.⁵⁴⁴ Uuden tiedotuskäytännön jälkeen yhtäkään varusmiespalveluksen kehittämiseksi suunniteltua muutosta ei tarvinnut enää perua.

Presidentti Kekkonen pyrki aktiivisesti sitomaan ääriivasemmiston kansalaisvastuuseen ja parlamentarismiin. Yksi merkittävä aikaansaannos oli yhdessä puolustusministeri Pentin kanssa toteutettu muutos, että myös Suomen Kansan Demokraattisen liiton (SKDL) edustajia ryhdyttiin kutsumaan maanpuolustuskursseille. Paavo Aitio oli päänavaajana 15. kurssilla helmikuussa 1965. Yrjö Keinonen kertoi muistelmissaan omasta aikaansaannoksestaan, kun hän hyväksyi ensimmäisen kommunistin Kadettikouluun. Kansanedustaja Pentti oli ilmeisesti yhteyshenkilönä Keinosen luodessa suhteita Neuvostoliiton suurlähetystön ja SKDL:n edustajiin.⁵⁴⁵ Keinosen ennakkoluulottomuutta kuvasi se, että hän kykeni pitämään suhteita yllä myös vasemmiston edustajiin. Pääosalle sotilaista se oli edelleen vaikeata, koska vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen kumoaminen kuului edelleen kommunistien tavoitteisiin.

Keinosen mediamyönteisyys noteerattiin päätoimittajien keskuudessa. Heidän taholtaan tulikin toivomus tilaisuudesta, jossa he voisivat esittää kysymyksiä ja keskustella turvallisuuspolitiikan osa-alueista. Puolustusvoimain komentaja hyväksyi tarjouksen ja pääesikunnan tiedotusosaston johdolla järjestettiin tilaisuuksia, joihin oli kutsuttu johtavien lehtien päätoimittajat ja puolustusvoimien johtoa. Vapaamuotoisessa keskustelussa oli mahdollisuus kysellä taustatietoja ja julkituoda omat ajatukset ja mielipiteet. Ensimmäinen tällainen tilaisuus järjestettiin lokakuussa 1966. Puolustusvoimien avoimuutta tiedottamisaisoissa kehuttiin

⁵⁴² ”SO:n kokeilukäyttöön otettavat muutokset”. Pääesikunta, Ohjesääntötoimisto n:o 463/8b/15.2.1966. Helsingin sotilaspiiriin esikunnan arkisto 1966 F 20, T 23615. SARk.

⁵⁴³ *Kadettiupseerit 1920–1970* 1971, 750, 816, 981, 1050.

⁵⁴⁴ *Helsingin Sanomat* 11.9.1966. Tietävästi jotkut varusmiehet menivät heti anomaan lomaa esimiehiltään. sanomalehtileike loma-anomuksen liitteenä.

⁵⁴⁵ Keinonen 1977, 181; Paavo Aitio kertoi 27.8.1965 DDR:n kaupallisen edustuston W. Thiedelle olevansa Arvo Pentin hyvä tuttu. C 1110 Fiche 4. Bestand MfAA. Politisches Archiv. BA; Saari-
nen 1995, 247.

esimerkiksi Suomen Kuvalehden pääkirjoituksessa ”Avoin altis armeijamme”.⁵⁴⁶ Tapaamisesta muodostui perinne, joka on jatkunut näihin päiviin asti.

Vuosien 1966–1969 aikana sanomalehdistön suhtautuminen maanpuolustukseen ja puolustusvoimiin oli mielenkiintoinen. Oikeistolainen lehdistö kirjoitti maanpuolustusmyönteisesti mutta käsitteli kriittisesti puolustusvoimia. Vasemmistolainen lehdistö oli suopeampi puolustusvoimille ja sen komentajalle, mutta kritisoi maanpuolustusta yleensä. Valtakunnan päälehdistä Helsingin Sanomat ja Aamulehti kirjoittivat lukumääräisesti eniten artikkeleita puolustusvoimista. Vähäisintä mielenkiintoa osoittivat Hufvudstadsbladet ja Suomen Sosialidemokraatti.⁵⁴⁷ Puolustusvoimain komentajaa koskevat, esimerkiksi Suomen tietotoimiston kautta välitetyt tiedotteet tai ilmoitukset ulkomaisista vierailuista, saivat huomattavasti julkisuutta. Keinosen matkasta Ruotsiin oli syksyllä 1967 kaikkiaan yli 80 lehtiartikkelia tai 24.12.1967 julkaistu päiväkäskey oli painettu 37 lehteen.⁵⁴⁸

Komentaja oli koonnut läheisiksi avustajikseen julkisia esiintymisiä ja puhetekstejä valmistelemaan muiden muassa Lauri Sutelan, Jaakko Valtasen, Aimo Pajusen ja Jan Klenbergin. Risto Hyväriselle Keinonen tarjosi Sotakorkeakoulun johtajan tehtävää. Presidentti Kekkonen oli kuitenkin kiinnittänyt huomionsa etevään yleisesikuntaupseeriin ja valtiotieteiden tohtoriin. Hyvärinen siirtyi ulkoministeriön palvelukseen loppuvuodesta 1966.⁵⁴⁹

Keinonen osallistui aktiivisesti eri maanpuolustusjärjestöjen tilaisuuksiin. Samoin karjalaisuus ja karjalaisten juhlatilaisuudet olivat hänen sydäntään lähellä. Kadettikoululla järjestettiin esimerkiksi Sortavalan lyseon entisten oppilaiden tapaaminen. Keinonen oli edeltäjänsä Simeliusta parempi ja varmakäytöksisempi esiintyjä ja puhuja. Simelius pitäytyi sanomisissaan aina kirjoitettuun tekstiin.⁵⁵⁰

Esimiehen valta ja vastuu

Yrjö Keinosen vahvinta alaa olivat sotilasjohtaminen ja kouluttaminen, sen sijaan sotataitoon ja turvallisuuspolitiikkaan hän ei ollut paneutunut kovin syvällisesti. Hänellä oli poikkeuksellisen perusteellinen kokemus johtamistoiminnasta etulinjassa ja lisäksi useiden vuosien kokemus komentajatehtävistä joukko-osastossa. Hän kirjoitti myöhemmin neljä sodan aikaan liittyvää teosta. Eriteltäessä hänen sotilasjohtajan vallankäyttöön liittyviä näkemyksiään on kuitenkin hedelmällisempää keskittyä kolmeen aktiivipalveluksen aikaiseen kirjoitukseen ja jättää vähemmälle palveluksesta eroamisen jälkeen kirjoitetut teokset. Analysoitavat kirjoitukset ovat vuonna 1962 Porilainen-lehdessä julkaistu artikkeli, ”Jalkaväen vuosikirjassa” 1966 ollut kirjoitus ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan studia generalia -sarjaan liittyvä esitelmä 1967 ja kyseisen esitelmän Ruotuväki-lehdessä julkaistu versio.

⁵⁴⁶ Yrjö Keinosen avaussanat päätoimittajatilaisuuteen lokakuussa 1966. Kansio 27. YKA; *Suomen Kuvalehti* 16.9.1967.

⁵⁴⁷ Kymäläinen 1971, 37, 58, 65–67.

⁵⁴⁸ Pääesikunnan tiedotusosaston puolustusvoimain komentajaa koskevat leikkeet 1.9.–31.12.1967. Pääesikunnan tiedotusosaston järjestämätön lehtileikekokoelma. SARK.

⁵⁴⁹ Hyvärinen 2000, 59, 60; Jakobson 1983, 270.

⁵⁵⁰ Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003.

Vallankäyttäjänä Yrjö Keinonen erottui muusta upseerikunnasta. Jo toimiessaan hyökkäysvaiheessa 1941 komppanian päällikkönä hän käytti hyväkseen komppaniansa erikoisasemaa suoraan divisioonan alaisena erillisyyksikkönä. Hän kannusti joukkojaan mieluummin palkitsemalla kuin rankaisemalla. Hän erikoistui positiivisiin johtamiskeinoihin.⁵⁵¹ Keinonen omaksui välirauhan aikana väliaikaisella vakanssilla palvellessaan reserviläisjohtajalle tyypillisiä johtamistapoja. Tiukka ja määrätietoinen, mutta ehdottoman oikeudenmukainen, reserviläisjohtaja oli sotamiehille henkilönä läheisempi kuin oman piirinsä keskuudessa viihtyvä aktiiviupseeri. Kadettikoulun käyminen ei Keinosen kirjoittamien sotakirjojen kuvausten mukaan vaikuttanut erityisemmin hänen käyttäytymiseensä esimiehenä. Hän palkitsi mielellään, mutta ei uskonut rangaistusten tehoon johtamansa joukon sotilaallisen kurin ylläpidossa.⁵⁵²

Sodan aikana omaksuttu johtamistyyli säilyi hänen toimiessaan rauhan ajan joukko-osastopalveluksessa. Hän kannusti joukkoaan onnistumisen tunteella ja nosti samalla sotilaittensa itsetuntoa, kuten jo aikaisemmin joukko-osastopalveluskaudelta on kerrottu. Rankaisemisen hän jätti muiden tehtäväksi.⁵⁵³ Menestymisen himo johti poikkeamisiin upseerien sisäisestä normistosta ja ne olivat keskeyttää esimerkiksi jalkaväentarkastajan kenraaliluutnantti Ali Koskimaan suorittaman koulutustarkastuksen Porin prikaatissa 1963.⁵⁵⁴

Keinosen vastenmielisyydet rangaistuksia ja ennen kaikkea kuolemanrangaistuksia kohtaan ilmenee kirjassa ”1944 Taistellen takaisin”. Siinä hän kuvaa ehkä turhankin yksityiskohtaisesti ja perusteellisesti kuolemanrangaistusta, joka kohdistui sotilaaseen, joka oli palvellut samassa pataljoonassa, jonka hän otti komentoonsa heinäkuussa 1944. Kuolemanrangaistus pantiin täytäntöön Keinosen ollessa kolmatta päivää pataljoonan komentajana. Keinosen oma käsitys rangaistuksesta saattoi olla erilainen 1944 kuin 1970, sillä hän muistutti vakavasti kyseisestä tapauksesta omassa päiväkäskyssään 5.8.1944: ”Minä odotan, että sotamies P:n [PA lyhentänyt nimen] tapaus ei enää joukossamme toistu.”⁵⁵⁵

Lomien käyttö kannustimena ei tarkoittanut sitä, että Keinosen alaisissa joukoissa olisi laiminlyöty kuri. Hän kirjoitti Porilaiseen 1962 edellä käsitellyn mielenkiintoisen artikkelin otsikolla ”Sotilaallisesta kurista sodan ja rauhan aikana”. Kirjoitus perustui hänen omiin

⁵⁵¹ Keinonen 1970, 66.

⁵⁵² Keinonen 1971, 24, 106; Savolainen 2000, 83; Jalkaväkirykmentit 8 ja 9 olivat jatkosodassa kanta-joukkoperusteisia rykmenttejä. Välirauhan aikaista prikaatia vahvennettiin reservistä perustetuilla pataljoonilla. Kummassakin näistä rykmenteistä tuomittiin rintamakarkureita tai kieltäytyjiä kuolemaan.

⁵⁵³ Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004. Lehmusvirta toimi Porin prikaatin oikeusupseerina Keinosen komentajakautena. Rangaistuksia antoivat lähinnä yksikön päälliköt tai joukkoyksikön komentajat. Joukko-osaston komentajalle tulleet tapaukset siirrettiin alioikeuden käsiteltäviksi; Hannu Arovaara, ”Mannerheim-ristin ritari, kenraali Yrjö Keinonen, Pataljoonan komentaja Savon prikaatissa (6.Pr) – puolustusvoimain komentaja”.

⁵⁵⁴ Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; kenraaliluutnantti Erkki Setälän haastattelu 13.9.2004; kenraaliluutnantti Mikko Siston haastattelu 21.1.2004.

⁵⁵⁵ I/JR 8:n komentajan päiväkäsky n:o 11 5.8.1944. Päiväkäskykokoelma. SARk; Keinonen 1977, 149–155; Ukkola 1971, 103; Keinonen kuului muistelmiensa mukaan vuonna 1954 siihen joukkoon upseereita, jotka olivat ”Tuntemattoman sotilaan ylistäjiä”. Olihan hän kommentanut kirjan kohteena ollutta pataljoonaa ja tunsii eturintaman soturin arkipäivän. Keinonen 1977, 31–32.

kokemuksiinsa sekä aiheeseen liittyvään tutkimukseen. Esimies-alaisuuden keskinäisestä riippuvuudesta Keinonen huomautti: ”Vaikka vaikeitakin alaisia on olemassa, perin usein kurittomuus johtuu esimiehen kyvyttömyydestä. Esimiehen valitukseen minun alaiseni ovat mahdollisia, sisältyy, minä olen mahdoton.” Sotilasaikakauslehden päätoimittaja eversti Leevi Välimaa piti Keinosen kirjoitusta niin hyvänä, että se julkaistiin sellaisenaan helmi-kuun numerossa 1963.⁵⁵⁶

”Jalkaväen vuosikirjan” artikkelissa otsikolla ”Johtaja – joukko” tuore puolustusvoimain komentaja viesti päällystölle näkemyksiään sotilasjohtajan vallankäytön peruspilareista. Asia-sisältö koostui samoista peruselementeistä kuin vuonna 1963 laadittu kirjoitus. Tällä kertaa joku muu valmisteli tekstin Porilaisen tekstin pohjalta. Keinonen oli sen jälkeen itse täydentänyt ja korjaillut esitystä. Johtajuudesta oli kirjoitettu erittäin johdonmukaisesti ja tiiviisti. Voi sanoa, että riviäkään tekstistä muuttamatta sen sisältö voidaan hyväksyä tänäkin päivänä opiksi ja ohjeeksi nuoremmalle päällystölle siitä, miten alaisia tulee kohdella. Erityisen merkittävä ja sisältörikas johtopäätös oli: ”Sodan kokemuksiin perustuva käsitykseni on, että kuri riippuu syvällisemmistä tekijöistä kuin pelkistä ulkonaisista muodoista.”⁵⁵⁷

Tärkeimpänä linjapuheenaan Keinonen itse piti esitelmäänsä ”Vallankäyttö ja vastuu armeijan näkökulmasta”. Hän oli liittännyt puheen kokonaisuudessaan muistelmateokseensa ”Huipulla”.⁵⁵⁸ Keinonen muisteli, että kirjoitustyö oli hänelle haaste, jonka valmisteluun hän ei voinut toivoa apua muilta, vaan työ oli tehtävä itse.⁵⁵⁹ Esitelmässä hän luonnehti omia sotilaskasvatusperiaatteitaan ja armeijan valtasuhteita. Hän halusi tuoda esiin sellaisia näkökohtia ja tietoja, joista puolustusvoimissa ei ollut ennen puhuttu.⁵⁶⁰ Kirjoituksen loppuhionta jäi viime hetkiin. Komentajan sihteerit hälytettiin töihin viikonlopuksi. Keinonen muokkasi tekstiä kotoaan, ja autonkuljettaja sukkuloi tekstipapereita pääesikunnan ja virka-asunnon välillä.⁵⁶¹

Puhe pidettiin Helsingin yliopiston juhlasalissa 6.11.1967. Keinonen on todennut, että se sai kuulijakunnassa suopean vastaanoton. Myös tiedotusvälineet kiinnittivät esitykseen myönteistä huomiota.⁵⁶² Keinonen oli käyttänyt runsaasti aikaa ja vaivaa puheensa valmisteluun,

⁵⁵⁶ Yrjö Keinonen, ”Sotilaallisesta kurista sodan ja rauhan aikana”. *Porilainen* 4/1962 ja *Sotilasaikakauslehti* 2/1963.

⁵⁵⁷ Yrjö Keinonen, ”Joukko – johtaja”. *Jalkaväen vuosikirja* VI 1966, 17–21. Tekstiluonnos Keinosen tekemin korjauksin on hänen arkistossaan. Kansio 2. YKA.

⁵⁵⁸ Helsingin yliopiston oppilaskunta tiedusteli Keinosta esitelmäsihteeriksi toukokuussa. Keinosen vastasi elokuussa pitävänsä esitelmän mielellään Ruotsiin suuntautuvan vierailunsa jälkeen marraskuussa. Puhe pidettiin yliopiston juhlasalissa 6.11.1967. Puolustusvoimain komentajan kirjeenvaihto 1966–1967. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk; Keinonen 1977, 91–105.

⁵⁵⁹ Keinonen 1977, 90–91; pääesikunnan tiedotusosaston sen aikaisen päällikön Jaakko Valtasen 19.5.2003 antaman haastattelun mukaan hän yhdisti aikaisemmin laadittujen luonnosten pohjalta ja komentajan ohjeita noudattaen tekstin. Se koostui professori Kullervo Rainion, pääesikunnan sotilasyksiköiden toimiston päällikkö Aimo Huhtalan ja hänen itsensä tekemiänsä tekstiversioista. Tekstiluonnos ei kuitenkaan tyydyttänyt Keinosta, vaan Keinonen kirjoitti tekstin pääosin uudelleen; katso myös Vesterinen 1995, 119.

⁵⁶⁰ Keinonen 1977, 91.

⁵⁶¹ Sihteerit Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003.

⁵⁶² Keinonen 1977 105–106.

ja hän piti tärkeänä saattaa sen sisällön myös henkilökunnan luettavaksi, mahdollisesti jopa kantahenkilökunnan jatkokoulutuksen aiheeksi. Puhe julkaistiin Ruotuväen itsenäisyyspäivän numerossa 1967 väliotsakkein varustettuna ja hieman tekstisisällöltään muunnettuna.⁵⁶³

Seuraavassa tekstianalyysissä kiinnitetään huomiota lähinnä niihin eroavaisuuksiin, joita puheen alkuperäiseen sisältöön oli tehty. Ruotuväessä julkaistuun versioon lisättiin muun muassa erittely puolustuslaitosasetuksessa 1960 määrättyjen tehtävien lisäksi puolustusneuvoston 1962 vahvistamista päätehtävistä. Samoin siinä painotettiin äksiisinomaisen harjoittelun ja sotilaallisen kurin merkitystä sekä esikuntien valmistelutyön ja asiantuntijalausuntojen merkitystä ennen päätöksen tekoa. Omalle henkilökunnalleen Keinonen halusi painottaa esimiehen velvollisuutta huolehtia alaistensa hyvinvoinnista sekä sitä, että johtaja ei anna alaisilleen vain käskyjä, vaan myös valaa heihin tehtävän suorittamiseen tarvittavaa uskoa, rohkeutta ja innostusta. Kaikki nämä lisäykset olivat olleet komentajan opettaman johtamistoiminnan kulmakiviä jo kahdessa aikaisemmin mainitussa artikkelissa. Vastaavasti hän oli jättänyt pois esitelmän kohtia, jotka olisivat saattaneet herättää mielipiteenvaihtoa tai kysymyksiä siitä, mitä komentaja oli tekstillään oikein tarkoittanut. Esimerkiksi ”mammutinluut” olisivat herättäneet ilmeisiä lisäkysymyksiä. Melko pitkät lainaukset katsotaan tässä yhteydessä tarpeelliseksi, kun verrataan komentajan sanavalintoja eri kuulijakunnalle.

Tekstimuunnoksia olivat esimerkiksi seuraavat kohdat. Puheteksti on ensin kirjoitettu-
na:

Puolustuslaitoksen sisäiset ihmissuhteet poikkeavat muussa yhteiskunnassa vallitsevista. Keskeisenä on kysymys esimies-alainen-suhteesta ja sotilasorganisaation puristuksessa yhdenmukaistumisesta yksilöllisyyden kustannuksella.

Puolustuslaitoksen sisäinen vallankäyttö poikkeaa yhteiskunnan muissa instituutioissa noudatettavasta menettelystä.

Koska sotilasorganisaatiossa tehtävien luonteen vuoksi ehdoton tottelemisvelvoite on välttämätön ja päätöksenteko, käskyvalta ja vastuu ovat henkilökohtaisia, puolustuslaitoksen demokratisoiminen ei ole mahdollista. Mutta sen sijaan puolustuslaitoksen suhdetoiminnassa voidaan ottaa huomioon demokraattis-eettiset näkökohdat. Ihmissuhteissa ovat olennaisia asennekysymykset. Traditionaalinen auktoriteettikeskeisyys olisi muutettava alaiskeskeisyydeksi. Järjestelmän sääntöjen merkitystä olisi korostettava henkilöpalvonnan sijasta. Esimiesten käskynvalta voitaisiin rajoittaa vain tiettyjä välttämättömiä tehtäviä koskevaksi. Lain- ja oikeudenmukaisuus ovat menestyksellisen johtamisen perusedellytyksiä. Kummankin suuntainen avoin kommunikaatio on välttämätöntä, jotta päätöksenteossa alaisten näkökannat tulevat otetuksi huomioon turhautumien ja ärtymyksen vähimmäistämiseksi. Sotilasperinteet ovat sitkeitä ja jarruttavat ilmeisen järkeviäkin uudistuksia. Armeijassa on vielä paljon murskattavia mammutinluita. On tähdennettävä, että demokraattisessa hengessä tapahtuva johtamistoiminta ei suinkaan ole ristiriidassa tiukan palveluksen eikä kenttäkurin kansa, vaan päinvastoin se on määrätietoisen johtajan menettelyä tavoitteisiin pääsemiseksi.

Koska sotilasorganisaatiossa tehtävien luonteen vuoksi ehdoton tottelemisvelvoite on

⁵⁶³ Keinonen 1977, 91; Yrjö Keinonen, ”Vallankäyttö ja vastuu”. *Ruotuväki* 6.12.1967.

välttämätön ja päätöksenteko, käskyvalta ja vastuu ovat henkilökohtaisia. Minkään maan armeijassa ei näistä ole voitu tinkiä. Sen sijaan alaisten käsittelyssä ja yleensä suhdetoiminnassa otetaan lisääntyvässä määrin huomioon demokraattis-eettiset arvot ja näkökohdat. Erityisesti korostetaan esimiehen velvollisuutta huolehtia alaistensa kaikenpuolisesta hyvinvoinnista. Hänen suhtautumisestaan alaisiin tulee aito kiintymys, ystävällisyys ja luottamus. Esimiehen on kyettävä asettumaan alaistensa rooleihin ja otettava selvää heidän näkökannoistaan ja toivomuksistaan, jotka toteutetaan niin pitkälle kuin tehtävien suoritus suinkin sallii. Kummankin suuntainen avoin kommunikatio on välttämätöntä. Alaisten erehdyksiin ja virheisiin esimiehen tulee suhtautua objektiivisesti ja rakentavassa hengessä, ja hän laukaisee joukkonsa jännitystilat mieltä lämmittävällä huumorilla. Johtaja ei ainoastaan anna alaisilleen käskyjä, vaan myös valaa heihin tehtävien suorittamiseen tarvittavaa uskoa, rohkeutta ja innostusta. Johtajan persoonallisuuden merkitystä, hänen sisäistä arvovaltaansa arvomerkkeihin perustuvan muodollisen arvovallan ohella, korostetaan yhä enemmän demokraattisessa hengessä tapahtuvassa johtamistoiminnassa. Tällainen vallankäyttö ei suinkaan ole ristiriidassa tiukan palveluksen eikä kenttäkurin kanssa, vaan päinvastoin se on määrätietoista johtajan menettelyä tavoitteisiin pääsemiseksi.

Sotilasyhteisössä tulee monin tavoin esiin inhimillinen taipumus käyttää valta-asemaa henkilökohtaisesti eduksi tai psykologisten tarpeiden usein tiedostamattomaan purkamiseen. Valta turmelee.

*Sotilasyhteisössä tulee monin tavoin esiin inhimillinen taipumus käyttää valta-asemaa henkilökohtaisesti eduksi tai psykologisten tarpeiden usein tiedostamattomaan purkamiseen.*⁵⁶⁴

Keinosen komentajakauden myöhempien tapahtumien kannalta oli puheessa kaksi kohtaa, joihin hän ainakin senaikaisen adjutanttinsa majuri Veikko Vesterisen mukaan törmäsi myöhemmin. Ne olivat kohta, jossa Keinonen totesi olevan oikeusturvan kannalta hyvä, että julkiset tiedotusvälineet valppaasti seurasivat puolustuslaitoksen tapahtumia, ja kohta, jossa Keinonen toi esiin inhimillisen taipumuksen käyttää valta-asemaa omaksi henkilökohtaiseksi edukseen.⁵⁶⁵

Kokemuksia Keinosen henkilökohtaista johtamistoiminnasta tiedusteltiin aineiston keruulomakkeiden kysymyssarjassa. Yleishavainnoksi muodostui, että usea vastaaja ei osannut ilmoittaa kantaansa kaikkiin alakysymyksiin. Kaikkein positiivisimmin vastasivat aliuupseerit varsinkin Savon prikaatissa. Upseerit muistelivat Keinosen johtamistoimintaa positiivisemmin joukko-osastovaiheessa kuin puolustusvoimain komentajavaiheessa. Keinosta pidettiin hyvänä päättäjänä, mutta hän oli huono sitouttaja. Virkatien noudattaminen ei kuulunut hänen tapoihinsa.⁵⁶⁶ Keinonen antoi lähimmille alaisilleen tilaa johtaa omia toimialojaan.⁵⁶⁷

⁵⁶⁴ Yrjö Keinonen 1977, 91–105; *Ruotuväki* 6.12.1967.

⁵⁶⁵ Vesterinen 1995, 119–120.

⁵⁶⁶ Aineiston keruulomakkeet. Esimerkiksi kohdissa 2.13. ja 2.14. tiedusteltiin Keinosen yritystä avoimen ilmapiirin luomiseen. Vastaaajista 70 % oli sitä mieltä, että hän ei erityisemmin pyrkinyt eikä myöskään onnistunut luomaan ympärilleen avointa tiedonvaihdon ilmapiiriä. *Liite 2.*

⁵⁶⁷ Aineiston keruulomake. Kohta 2.6. Kantaa ottaneista 60 % oli samaa mieltä. Keinonen ei ollut pikkutarkka esimies. *Liite 2.*

Keinosen huonon tavoitettavuuden vuoksi joutuivat pääesikunnan ylimmät upseerit joissakin tapauksissa tulkitsemaan toimivaltansa rajoja.⁵⁶⁸

Keinosen johtamistaitoon kohdistuneen mielenkiinnon tuloksena ja osittain hänen toivomuksestaan Johtamistaidon opiston rehtori majuri Antero Rautavaaran johdolla kirjoitettiin johtamistaidon kirja käytettäväksi puolustusvoimain henkilökunnan koulutuksessa.⁵⁶⁹ Johtamistaidon oppaiden kirjoittaminen käynnistyi Keinosen toimenpitein, mutta ne valmistuivat vasta hänen komentajakautensa jälkeen.

Nuorisoaktivismi

Helsingin yliopiston professori Matti Kuusi laati joulukuun lopulla 1963 muistion ”Miksi puolustusnihilismi voimistuu akateemisen nuorison keskuudessa”. Hän jätti sen Uudenmaan sotilasläänin esikunnalle. Yrjö Keinonen oli silloin ollut pari kuukautta sotilasläänin komentajana. Keinosen kanssa samalla kadettikursilla ollut majuri Unto Huuskonen lähetti kopion muistiosta pääesikunnalle. Yksi kopio on löytynyt Simeliuksen arkistosta. Muistio oli todennäköisesti vaikuttanut yhtenä osatekijänä Simeliuksen päätökseen, kun hän hyväksyi Kiljavan kokouksen järjestämisen.⁵⁷⁰

Kuuden sivun mittaisessa muistiossa todetaan, että ylioppilaslehdissä olleisiin puolustusnihilistisiin kirjoituksiin suhtauduttiin maanpuolustuspiireissä väheksyen ja katsottiin niiden olevan ainoastaan pienen vähemmistön määrätietoista propagandaa. Ei ollut ymmärretty, että ne olivat mielenilmaisuja sotilaskoulutuksen ja maanpuolustustyön puutteista. Muistion mukaan virein nuoriso, ylioppilasmaailman vaikuttajajaksilöt eivät innostuneet reserviläistoiminnasta, koska pitivät sitä yksinkertaisuuden, vanhoillisuuden tai epäitsenäisyyden leimaamana. Kuusi arvioi negatiiviseksi seikaksi myös sen, että maanpuolustusfraseologia sisältyi vain oikeistopuolueiden poliittiseen sanastoon. Eriyisen pettyneitä varusmiesaikaansa olivat aliupseerikoulutus pohjalle jääneet ylioppilaat. Aktiivisimmat puolustusnihilistit tulivat juuri tästä ylioppilas-aliupseerien joukosta. Kuusi totesi: ”Ennakkoluulottomalle, radikaalille, maamme nykyisyyttä ja tulevaisuutta intensiivisesti pohdiskelevalle nuorisolle ei näytä olevan sopivaa foorumia muualla kuin Sadankomitean, ASS:n [Akateeminen Sosialistiseura, PA] ja muiden oppositioryhmien suunnalla. Aloite on nyt täysin viimeksi mainituilla, jotka väiteltäytälötaan ja henkiselä liikkuvuudeltaan ovat – puolueettoman arvion mukaan – aivan ylivoimaisia yksivakaisiin maanpuolustusylioppilaisiin nähden.”⁵⁷¹

Suomessa toimi 1960-luvulla yhdeksän varsinaisesti rauhantyötä tekevää rekisteröityä järjestöä. Ensimmäiset oli perustettu itsenäisyytemme alkuvuosina. Aktiivisimmat ja eniten julkisuutta saaneet järjestöt olivat 1949 perustettu Suomen Rauhanpuolustajat ry ja

⁵⁶⁸ Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 27.10.2005.

⁵⁶⁹ Keinonen ja Rautavaara olivat 1950-luvulla aktiivisia Sotilaspsykologisen seuran jäseniä. Antero Rautavaara siirtyi siviiliin heti sotien jälkeen ja loi uran Teollisuuden Työnjohto-opiston (1965 alkaen Johtamistaidon opisto) rehtorina. Maisteri Matti Kuulan haastattelu 19.2.2006.

⁵⁷⁰ Uudenmaan sotilasläänin kirjelmä n:o 7/Järj/6 sal/3.1.1964. Sakari Simeliuksen päiväkirjan liitteet 1964, T 23601/7. SARk.

⁵⁷¹ Ibid.

1960-luvulla perustetut Sadankomiteat. Helsingin Sadankomiteayhdistys ry perustettiin 6.8.1963. Tampereelle ja Poriin yhdistykset perustettiin 1964, Turkuun ja Lappeenrantaan 1965 ja Jyväskylään 1966. Vuoden 1966 huhtikuussa erilliset liitot yhdistettiin Suomen Sadankomitea -liitoksi.⁵⁷²

Eri rauhanliikkeiden suhde maanpuolustukseen vaihteli. Sovinnonliitto, Suomen Rauhanliitto ja Sodanvastustajat Suomessa eivät hyväksyneet mitään sotaa. Suomen Rauhanpuolustajat hyväksyivät puolustuksellisen sodan. Sadankomiteat puolestaan hyväksyivät vain YK:n rauhanturvajoukkojen väkivallan käytön. Naisten Kansainvälisellä Rauhantyön Yhteisjärjestöllä, Rauhantyön Tuella ja Kansainvälisellä Rauhantuella ei ollut yksilöityä kantaa maanpuolustukseen.⁵⁷³

Urho Kekkonen oli ristiriitaisessa tilanteessa 1967, kun hän oli toisaalta puolustusvoimien ylipäällikkö ja toisaalta pasifismia ymmärtävä. ”Kun Keinonen sanoo, että meillä on 800 000 koulutettua sotilasta, merkitsee se pahimman tullen sitä, että 800 000 miestä kuolee sotilaspuvussa.”⁵⁷⁴ Kekkonen tiesi ydinaseiden hirvittävän voiman ja kansakunnan heikon varautumisen ydinsotaan. Siksi hän keskitti tarmonsaa sodan ennaltaehkäisyyn pitämällä yllä hyviä suhteita itäiseen naapuriin, tekemällä aseidenriisunta-aloitteita ja suhtautumalla myönteisesti rauhanliikkeisiin.

Sadankomitealaisten ja rauhanpuolustajien aktiivisuus pakotti puolustusvoimien edustajat mukaan mielipiteenvaihtoon. Sotilaiden mukanaolo keskusteluissa antoi mahdollisuuden kumota voimakkaimmat tai tendenssimäisimmät väitteet. Samalla herättiin puolustusvoimien piirissä ajattelemaan, miten omaa toimintaa tulisi uudistaa ja kehittää ajan vaatimuksia paremmin vastaavaksi.⁵⁷⁵ Uudistustyötä tekevillä oli takanaan puolustusvoimain komentajan tuki. Olihan Keinonen ollut jo joukko-osaston komentajana toimiessaan aikaansa edellä kehittäessään kannustavan hallinnan keinoja varusmiesesimiesten johtajakoulutuksessa.

Pääsikunnan tiedotusosaston tehtävänä oli huolehtia isänmaan historian ja turvallisuuspolitiikan koulutuksen ohjeistuksesta. Kuvaavaa sille, että puolustusvoimain komentaja halusi tiedotusosastolle mahdollisemman asiantuntevat upseerit asioita hoitamaan, olivat everstiluutnantti Jaakko Valtasen, majuri Toivo Lehmusvirran ja majuri Jorma Kaarnolan siirrot osastolle 1967. Everstiluutnantti Valtanen oli tehnyt Sotakorkeakoulun diplomityönsä aiheesta ”Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa” ja majuri Kaarnola aiheesta ”Rauhanliikkeet ja maanpuolustus”. Sotilaskasvatustoimiston päälliköksi siirretty Lehmusvirta oli Keinosen luottoupseeri ja ahkera organisaattori Porin prikaatin ajoilta samoin kuin urheiluasioihin erikoistunut kapteeni Paavo Louekari. Ruotuväen päätoimittaja everstiluutnantti Aatos Heinonkoski oli Lehmusvirran tavoin Keinosen kadettitoveri. Eräs tiedotus- ja koulutusosaston yhteistyönä 1960-luvun lopulla valmistunut opetuspaketti käsitteli turvallisuuspolitiikan opettamista. Silmä korvattiin vuonna 1962 valmistunut perinteinen ja ajan ilmiöistä jälkeen jäänyt rainasarja ”Isänmaan historia I–VIII”.⁵⁷⁶ Turvallisuuspolitiikan perusteiden rungon muodosti presidentti

⁵⁷² Kaarnola 1968, 27–35.

⁵⁷³ Kaarnola 1968, 36.

⁵⁷⁴ Suomi 1994, 491.

⁵⁷⁵ Kaarnola 1986, 37; Vilho Tervasmäki, ”Maanpuolustuksemme julkisessa keskustelussa”. *Ympyröiltä kansalaisvastuuseen*. 1970, 214–224.

⁵⁷⁶ Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003.

Kekkosen vaalipuhe 28.12.1961 Kouvolassa. Kekkonen luetteli puheessaan puolueettomuuspolitiikan neljä peruspilaria.⁵⁷⁷

Ydin-lehden silloinen toimittaja Paavo Lipponen haastatteli puolustusvoimain komentajaa 6.2.1967. Haastattelukysymykset oli lähetetty etukäteen, ja niihin oli pääesikunnassa laadittu vastaukset. Kysymyksiä oli kaikkiaan 30. Vastauksia kertyi 9 konekirjoitusliuskaa. Keinonen torjui haastattelussa ajatuksen ulkomailla suoritettavasta kehitysapupalveluksesta yleisen asevelvollisuuden suorittamisen korvikkeena sekä ajatuksen puolustusvoimien politisoimisesta. Keinonen totesi lopuksi: ”Asiallisesti toimivat rauhanjärjestöt tekevät suuriarvoista työtä pyrkiessään hakemaan kestäviä ja realistisia ratkaisuja rauhan lujittamiseksi. Rauhantyössä ei riitä pelkkä sinisilmäinen idealismi, niin moraalisesti koskematon kun se onkin. Epäratioonalliset ohjelmakohdat ja haihattelut rauhanjärjestöjen toiminnassa eivät palvele rauhan asiaa, vaan aiheuttavat tarpeetonta eripuraisuutta ja saattavat olla vahingollisia valtakunnan todellista etua ajatellen.”⁵⁷⁸ Tekstissä oli keskeisin sisältö puolustusvoimain virallisesta kannasta rauhanliikkeisiin.

Aseellinen maanpuolustus oli jatkuvasti radion ja television toimittajien yksipuolisten ja hyökkäävien ohjelmien kohteena. Oma väki odotti puolustusvoimain johdolta selkeämpiä vastareaktioita.⁵⁷⁹

Markku Lahtelan avoin kysymys Ylioppilaslehdessä 25.11.1966 oli alkusysäys sotilaspassien polttamiselle ja aseistakieltäytymiseen yllyttämiseksi. Kirjoituksessa Lahtela tiedusteli: ”Mitkä ovat ne lailliset keinot, joilla niin pian kuin mahdollista vapaudun reserviläisyydestäni, sotilasarvostani samoin kuin kaikista muistakin sotilaan velvoitteista?” Puolustusvoimain komentajan lähettämässä vastauksessa todettiin hallitusmuodon säädökset sekä mahdottomuus itse luopua aikanaan sotilasansioiden perusteella myönnetystä sotilasarvosta.⁵⁸⁰ Seuraavana vaiheena oli toisena helluntaipäivänä Helsingissä Runebergin patsaan edustalla tapahtunut neljän sotilaspassin poltto. Toimenpide oli tietoinen provokaatio asevelvollisuuslain asettamia velvoitteita vastaan. *Ilta-Sanomat* tuomitsi 18.5.1967 artikkelissaan Markku Lahtelan ja muut passinpolttajat. Ylioppilaslehtikin piti tapahtumaa Lahtelan huomion hakuna.⁵⁸¹

Kutsunnoissa kaikenlaisesta palveluksesta kieltäytynyt oikeustieteiden ylioppilas Erik Schüller sai palveluksenasumismääräyksen kesäkuussa. Hänen olisi tullut astua riviin heinäkuussa 1967. Puolustusvoimain komentaja kutsui kolme päivää ennen määräaika Schüllerin luokseen keskustelemaan. Keskustelujen tuloksena Schüllerille myönnettiin kolme vuotta lykkäystä. Keinonen ilmeisesti oletti, että kolmen vuoden aikana lainsäädännöllinen uudistus poistaa aseistakieltäytyjien ongelman. Näin ei kuitenkaan käynyt vaan aseistakieltäytyminen

⁵⁷⁷ ”Puolueettomuuspolitiikan voidaan katsoa nojaavan neljään pilariin: 1) että se on ulkovaltojen tunnustama; 2) että ulkovallat luottavat siihen; 3) että oma kansa on sen takana; ja 4) että maa on valmis ja kykenevä torjumaan puolueettomuuden loukkaukset.” *Suomen turvallisuuspolitiikka* 1980, 51.

⁵⁷⁸ Vastaukset Ydin-lehden haastatteluun 6.2.1967. Kansio 26. YKA. Teksti julkaistiin lähetetyssä muodossa. Ydin 1/1967.

⁵⁷⁹ Mielialailmoitukset 1965–1968. Pääesikunnan tiedotusosaston salaiset raportit. 6a sal. T 21963. SArk.

⁵⁸⁰ *Ylioppilaslehti* 25.11.1966 ja 16.12.1966.

⁵⁸¹ *Ilta-Sanomat* 18.5.1967; *Ylioppilaslehti* 19.5.1967; Hallman 1986, 74.

nousi uudelleen esille helmikuussa 1970 niin sanottuina ”yllytysasiana” ja ”yllytysoikeudenkäynteinä”.⁵⁸²

Ajan kuvaan kuului halu perustaa varusmiesten oma etujärjestö. Reserviupseerikoulun oppilaista koostuva noin kymmenen upseerioppilaan joukko, johon kuuluivat muun muassa oikeustieteiden ylioppilas Pentti Arajärvi, kauppatieteiden kandidaatti Matti Purasjoki ja filosofian ylioppilas Eero Tarasti, lähetti 9.11.1968 puolustusvoimain komentajalle kirjeen, jossa se pyysi tukea varusmiesten järjestön, Suomen Varusmiesliiton perustamisessa. Keinonen pyysi kirjeeseen lausunnon asessori Kortteelta. Siinä todettiin, että puolustuslaitos ei voine ottaa virallista kantaa mahdollisesti perustettavan Varusmiesliiton suhteen. Puolustusvoimien johdosta otettiin järjestön perustamiseen kielteisen kannan.⁵⁸³ Reservissä ollessaan Keinonen hakeutui kosketuksiin Varusmiesliiton edustajien kanssa. Hän oli mukana heidän tilaisuuksissaan ja osallistui tavoiteohjelmien laadintatyöhön kuten myöhemmin tulee esille.⁵⁸⁴

Modernit mittausmenetelmät

Sotilaiden mielialoja seurattiin mielialaraporttien avulla. Joukot lähettivät omat ilmoitukset salaisina asiakirjoina ylempään esikuntaan, joka yhdisti niistä keskeisimmät havainnot omaan edelleen lähettämäänsä ilmoitukseen. Mielialaraporttien kokoaminen tuli yhdeksi pääesikunnan tiedotusosaston tehtävistä. Kenraali Simelius luki raportit tarkkaan, ja hän teki niihin merkintöjä havaitsemiensa epäkohtien korjaamiseksi. Komentajat saattoivat valittaa ilmoituksissa asioista, jossa heidän ei tarvinnut yksilöidä olevansa itse valituksen esittäjä, vaan he saattoivat puhua yleisesti upseerikunnan, henkilökunnan tai varusmiesten keskuudessa vallitsevasta tyytymättömyydestä, henkilökuntapulasta, majoitusolojen kehnoudesta, määrärahojen niukkuudesta ja niin edelleen. Toisaalta paikallisen tai alueellisen komentajan oli raportoitava asioista alaisten ilmoituksiin nojautuen, koska asiakirjat valmisteli upseeri, joka tiesi, mitä alaiset joukot olivat kirjoittaneet.⁵⁸⁵

⁵⁸² Hallman 1986, 81; *Mitä, missä, milloin* 1970, 54.

⁵⁸³ Kirje järjestön perustamisluvasta puolustusvoimain komentajalle 9.11.1968 ja kirjeen esitykseen kohdistuva pääesikunnan juristien laatima torjuva lausunto. Puolustusvoimain komentajan yksityinen kirjeenvaihto 1968–1969. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk.

⁵⁸⁴ Kansanedustaja Jouko Skinnarin haastattelu 15.9.2006 ja ulkoasiainneuvos Jukka Leinon haastattelu 31.10.2006.

⁵⁸⁵ Asiakirjat laadittiin niin, että allekirjoittaja ja varmentaja oli kirjoitettu niminä, sen sijaan asiakirjan laatija ja puhtaaksikirjoittaja olivat nimikirjaimina asiakirjan lopussa. Kenraaliluutnantti Ehrnroothin tammikuussa 1964 lähettämään ja eversti Olavi Lehden varmentamaan raporttiin oli kirjattu: ”Ylemmän päällystön keskuudessa on aiheuttanut ikävää arvostelua jopa letkautuksiakin kuluvan vuoden aikana tapahtunut eräs kenraalin virkaan nimittäminen. Tässä yhteydessä tuli esille arvostelijoiden kohdalta tiettyjä ikäviä ja yllättäviä luonteenpiirteitä. Pidän tapausta kokonaisuutenaan valitettavana.” Simelius oli vetänyt viivan kyseisen tekstin viereen. Samassa 2. divisioonan ilmoituksessa oli aikaisemmin mainittu kopio Matti Kuusen muistiosta. Sen reunaan Simelius oli kirjoittanut: ”Tähän on puututtava.” Kenraali Ehrnrooth oli itse ollut järjestämässä ylennystä,

Vuosien 1965 ja 1966 raporteista voidaan todeta, että sadankomitealaiset olivat jakaneet lehtisiään Helsingin sotilaspiirin kutsuntapaikan ulkopuolella syksyllä 1965. Vuoden 1967 ensipuoliskon raporteissa alkaa olla puolustusvoimain komentajan toimia arvostelevia kommentteja. Valitetaan, että palvelusinto oli laskenut, koska loma ei ole enää kiihoke. Siviilipuvun käyttömahdollisuus oli vaikuttanut kuria alentavasti. Yleensäkin kirjoitettiin puolustuslaitoksen alennustilasta, johon alistumista ihmeteltiin. Arvostelua kohdistettiin myös vallitsevaan tiedotuskäytäntöön. Liian usein tieto tuli sanomalehden tai Ruotuväen kautta. Kenraali Keinonen merkitsi reunaan kommentteja, jotka kertoivat samojen ongelmien esiintyneen aikaisemminkin tai, että sotilasläänin ja joukko-osastojen komentajien oli hoidettava paremmin tehtäviään.⁵⁸⁶

Loppuvuoden 1967 ja vuoden 1968 ilmoituksista ei laadittu enää yhtenäistä kirjelmää puolustusvoimain komentajalle. Joukko-osastot lähettivät kuitenkin edelleen ilmoituksiaan pääesikuntaan. Esimerkiksi Uudenmaan jääkäripataljoonan komentaja everstiluutnantti Jukka Pajula kirjoitti keväällä 1968 suorasukaisesti omista havainnoistaan: ”Varsinkin päällystön, mutta myös alipäällystön keskuudessa ovat eräät pv:n johdon viimeaikaiset lausunnot asioiden myönteisestä tilasta herättäneet ihmettelyä ja hämmästyä, koska he jokapäiväisessä koulutustyössä joutuvat jatkuvasti toteamaan monenlaista ja jopa entisestään pahenevien puutteiden olemassaoloa.”⁵⁸⁷

Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta aloitti mielipidemittaukset 1964. Seuraava vertaileva mittaus tehtiin loppuvuodesta 1968. Kyseisten mittauksen tuloksia verrattiin keskenään keväällä 1969 julkaistussa tutkimuksessa. Tuloksista voitiin todeta, että mitään suurta muutosta ei ollut tapahtunut. Mielipide varusmieskoulutuksen tasosta näytti säilyneen kansalaisten keskuudessa samanlaisena. Kertausharjoitusten toimeenpanoa pidettiin aikaisempaa tärkeämpänä. Suuri muutos puolustusvoimille positiivisen suuntaan tapahtui vuoden 1968 lopun mielipiteissä puolustusvoimille myönnettävien määrärahojen suuruudesta. Liekö mielipiteeseen vaikuttanut kenraali Keinosen pitkäjänteinen työ, tai kyselyn toteuttamisen aikoihin käyty kansanedustaja Esko Koppasen esille nostama eduskuntakeskustelu ja sitä seurannut vilkas lehtikirjoittelu puolustusvoimille myönnettävien määrärahojen pienuudesta.⁵⁸⁸ Tutkijat ilmoittivat vain tuloksen arvioimatta syitä.

jonka toteutuksen aiheuttamasta kritiikistä hänen oli raportoitava. ”Mielialailmoitukset vuodelta 1963”. 2.DivE, 14.1.1964, Turku. Mielialailmoitukset ajalta 1963–1966. T 21963. SARk.

⁵⁸⁶ ”Mielialailmoitukset vuodelta 1967, I vuosipuolisko”. Mielialailmoitukset ajalta 1967–1968. T 21963. SARk.

⁵⁸⁷ ”Mielialailmoitukset vuodelta 1968”. PE Tiedotusosasto. T 21963. SARk. Pajulan suorasanaisuus oli ilmeisenä syynä siihen, että hänen komentajakautensa Santahaminassa päättyi lyhyeen. Keinonen toteutti keväällä 1968 pataljoonan upseerien keskuudessa ihmetystä herättäneen neljän kadettitoverinsa tehtävien kierrätyksen. Ruletissa olivat mukana everstiluutnantit Jukka Pajula, Veikko Rusanen, Aapo Savolainen ja Urho Pohjola. Kukin oli palvellut lyhyehkön ajan edellisessä tehtävässään. Pajula lähti pääesikunnan jalkaväkitoimistoon ja hänen tilalleen tuli Rusanen Kadettikoululta. Savolainen siirtyi Kadettikoulun johtajan apulaiseksi ja Pohjola tuli pääesikunnasta hänen tilalleen Hämeen ratsujääkäripataljoonan komentajaksi. Puolustusvoimain komentajan päiväkäskey 11.4.1968. Päiväkäskeykokoelma. SARk.

⁵⁸⁸ Kansi–Kärkkäinen 1969, 71–73; Vrt Keinonen 1977, 56. Näihin aikoihin alkoivat vaikuttaa rauhanliikkeet. Maanpuolustustahto oli edelleen vankka 1960-luvun alkupuolella. Pärssinen 1971, 60.

Pääesikunnan tiedotusosasto laati tutkimuksesta oman yhteenvedon, joka postitettiin kesällä 1969. Siinä kiinnitettiin erityistä huomiota määrärahojen korotusta haluavien lisääntyvään määrään. Syiksi oli arvioitu muun muassa kansalaisten turvattomuudentunteen kasvu ja tutkimusajankohtaa edeltäneet monet julkiset turvallisuuspolitiikkaa käsitelleet keskustelut ja vuoden 1968 tapahtumat Keski-Euroopassa sekä eduskunnassa käyty puolustusvoimien määrärahaeskustelu.⁵⁸⁹

Mielipidemittaukset ja niiden avulla tehdyt analyysit osana johtamistoimintaa käynnistyivät puolustusvoimissa 1960-luvulla. Yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Seppo Randell väitelti Tampereella keväällä 1965 aiheesta ”Varusmiespalvelus ja asennemuutokset”. Aikaisemmin mainittujen mielialailmoitusten korvaamiseksi kehitettiin sekä kantahenkilökunnan että varusmiesten keskuudessa suoritettava asennetutkimus. Syy, miksi järjestelmää muutettiin, mainittiin mielialailmoitusten epäluotettavuus. Epäiltiin, että pääesikuntaan annettavissa ilmoituksissa ei oltu rehellisiä omien ongelmien osalta.⁵⁹⁰ On myös mahdollista, että mielialailmoituksissa ilmoitettiin sellaisia valituksia tai huomautuksia, joita puolustusvoimien ylin johto ei halunnut lukea. Mielipidemittauksissa vastattiin vain esitettyihin kysymyksiin.

Tohtori Osmo A. Wiio sai tehtäväkseen vuonna 1967 suorittaa puolustuslaitoksessa mielipidetutkimuksen. Sen tavoitteena oli selvittää palveluksessa olevan kantahenkilökunnan ja varusmiesten asenteita sekä paljastaa tyytymättömyyttä aiheuttavat tekijät. Kysely suoritettiin huhtikuussa. Otannalla valittiin analysoitavaksi yhteensä noin 5000 eri henkilöstöryhmien vastausta. Wiio oli ollut vaikuttamassa Kiljava-seminaarin syntyyn, ollut aktiivisesti mukana seminaarissa, sekä laatinut 1965 perusteellisen analyysin ”Maanpuolustus ja nuori demokraattisessa yhteiskunnassa”. Wiion tutkijaote oli tehnyt Keinoseen vaikutuksen. Hänen oli ilmeisen helppo yhtyä Wiion tutkimuksen tuloksiin.⁵⁹¹

Wiion mielipidetutkimus valmistui siten, että sitä esiteltiin joulukuussa 1968 kenraalikulunnalle. Keinonen oli tehnyt merkintöjä omaan asiakirjaansa. Reunamerkintöjen mukaan hän oli kiinnittänyt huomiota alokasajan shokkivaikutukseen, simputukseen ja mielivaltaan sekä suosimiseen. Hän kirjoitti paperiinsa: ”Mitä vm [varusmies, PA] ajattelee, tuntee, siitä ei haluta ottaa selvää ja antaa sen vaikuttaa. Alokkaalle shokkikäsittely, erottaminen demokr. yht.kunta liian jyrkkä, vähitellen totuttava prosessi. Tulos parempi.”⁵⁹²

Asennetutkimukset mittasivat kyselyhetken käsityksiä. Tulokset eivät kertoneet sitä, miten oli ollut aikaisemmin, ja miten uudistukset olivat vaikuttaneet. Usea 1960-luvun lopulla varusmiespalveluksensa suorittanut mies olisi varmasti suhtautunut varusmiespalvelusaikaansa huomattavasti kriittisemmin, ellei lomina olisi lisätty, siviilipuvun käyttöä ja alkoholin

⁵⁸⁹ ”Puolustusvoimia koskevat asenteet 1969”. PE n:o 1206/Ttus-os/6b/ 29.7.1969. Puolustusvoimain komentajan arkisto. PE.

⁵⁹⁰ Yrjö Anttila, ”Puolustusvoimain asennetutkimuksista”. *Suomen sotilaspsykologinen seura. Tiedote* 1/1970, 12.5.1970. Kansio 7. YKA.

⁵⁹¹ Osmo A. Wiio, ”Maanpuolustus ja nuori demokraattisessa yhteiskunnassa”. Kansio 6. YKA.

⁵⁹² Osmo A. Wiio, ”Mielipiteet puolustuslaitoksesta puolustuslaitoksen sisällä”, joulukuun 1968. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk; Wiio kertoi muistikuvanaan kyseisestä kokouksesta, että hän järkyttyi Keinosen kielenkäytöstä. Hän teki Keinosen puhuttelusta sen johtopäätöksen, että kaikki oli päin mäntyä ja muut kenraalit olivat siihen syyllisiä. Wiio ei tiennyt komentajan ja kenraalikulunnan välillä loppuvuodesta 1968 vallinneesta jännitystilasta. Professori Osmo A. Wiion haastattelu 20.3.2006.

nauttimisen luvanvaraisuutta poistettu. Ilman Keinosen nopeassa tahdissa toteuttamia uudistuksia olisivat varusmiehiä koskevat asennetutkimuksen tulokset olleet ehkä huomattavasti negatiivisempia. Keinosella oli kyky aistia nuorison keskuudessa vallinnut henki.

Aineiston keruulomakkeilla saatujen vastausten perusteella voidaan todeta, että pasifismi ja nuorison radikalismi ei suurestikaan vaikuttanut varusmiesten palvelussuorituksiin 1960-luvulla. Radikaalit aatteet pysyivät eräitä yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta kasarmialueiden ulkopuolella.⁵⁹³ Muistitiedon mukaan kenraali Keinonen seurasi presidentin edesottamuksia ja sopeutti oman toimintansa niiden mukaisiksi.⁵⁹⁴

Urheiluinto veressä

Kuten aikaisemmin jo on todettu, Yrjö Keinonen oli koko ikänsä liikunta-aktiivi. Sotaväen kursseilla hänellä oli aina kiitettävä arvosana kenttäkelpoisuudesta. Keinosen mielestä oli sotilaan velvollisuus pitää huolta omasta kunnostaan. Hiihto muodostui 1950-luvun puolivälissä Keinoselle mieluisaksi urheilulajiksi. Mikkelissä aktivoitunut harrastus jatkui Lappeenrannassa. Siellä hän tapasi puolustusvoimien edustusurheilijoihin kuuluvan Kyösti Jäppisen. Kahden peräänantamattoman urheiluaktiivin välille syntyi kiinteä ja pysyvä ystävyys.⁵⁹⁵

Keinonen halusi tyyliopisteistä piittaamatta saavuttaa sen, mihin hän ryhtyi. Jatkosodan aikana hänen tavoitteenaan oli menestyä sotilasjohtajana. Mannerheim-risti, ylennykset ja vastuulliset tehtävät osoittivat, että hän saavutti tavoitteensa. Asekätkentää hän piti sotilasuraa haittaavana takaiskuna, joten ollessaan pidätettynä hän jatkoi kesken jääneitä opiskelujaan ja saavutti akateemisen loppututkimuksen. Sotakorkeakoulun opiskelut aloittaessaan hän asetti tavoitteekseen olla vastaamassa priimuskysymykseen. Näin myös kävi.

Hiihtäjänä Keinosen tavoite oli saavuttaa puolustusvoimain mestaruus, vaikka tullessaan valituksi puolustusvoimain komentajaksi hän arveli, että uusien vaativien tehtävien vuoksi kilpahiihto jäisi sivuun.⁵⁹⁶ Veri veti kuitenkin kilpailuihin, ja asetettu tavoite tuli saavuttaa.

Kenraalimajuri Yrjö Keinonen sijoittui veteraanisarjassa kolmanneksi Hämeenlinnassa maaliskuussa 1965 järjestetyissä puolustusvoimain hiihtomestaruuskilpailuissa. Pääesikunnan liikuntakasvatustoimiston päällikkö Kalevi Römpötti onkin todennut, että kilpahiihtoon Keinonen innostui tosissaan kenraalikaudellaan. Hänellä oli erinomainen kunto ja valtava kunnianhimo ja menestykseen tarvittava aggressiivinen luonne.⁵⁹⁷

⁵⁹³ Aineiston keruulomake. Kysymys 1.1. *Liite 2*.

⁵⁹⁴ Keinonen pyrki toiminnassaan miellyttämään ylipäällikköä. Everstiluutnantti Antero Mäkipään haastattelu 12.11.2003.

⁵⁹⁵ XXVI:n kurssin upseeriarvostelut. Dfa 8/1943. T 22083. SARk; Sotakorkeakoulun opettajakollegion pöytäkirjat 1934–1954. Kokouspöytäkirja 2.1.1953. T 27089. SARk; Jäppinen 2003, 147, 159.

⁵⁹⁶ Puolustusvoimain uusi komentaja, ”Yleisjohtajan hallittava tekniset asiat nykyisin”. *Uusi Suomi* 28.8.1965.

⁵⁹⁷ *Ruotuväki* 4.3.1965; Kalevi Römpötti, ”Kenraali Yrjö Keinonen oli kiistelty poikkeusyksilö”. *Suomen Sotilas* 4/95; Pentti Sainio, ”Yrjö Keinonen, Komentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Hel-singin Sanomat* 26.2.1978; Jäppinen 2003, 230. Urheilukulttuuri sisältää sovittujen sääntöjen rei-

Porin prikaatin komentajana ollessaan Keinonen tutustui kilpailuun, jossa ikähyvyitys laskettiin mukaan lopullista sijoitusta määrättäessä. Komentajaksi tultuaan hän määräsikin uuden tulostenlaskutavan käyttöön otettavaksi. Testikilpailuna oli Santahaminassa talvella 1966 järjestetty Helsingin varuskunnan hiihtomestaruuskilpailu. Uusi Suomi julkaisi kilpailun tulokset, jotka oli laskettu ikähyvityksiperiaatteella ilman, että se selvisi lehtiartikkelista. Käyttöön otettu laskentatapa näytti toimivan hyvin. Tavallinen kansalainen, joka luki tulokset lehdestä, piti varmaan uutta komentajaa kovana hiihtäjänä, koska hänellä oli tulosten käsittelyn jälkeen parempi loppuaika kuin maamme olympiaedustusjuoksijalla sotilasmestari Hannu Postilla tai yleisen sarjan voittajalla kadetti Raimo Kalliolla. Keinosen oikea aika oli 1.09.33, mutta ikähyvityksen jälkeen 55,27. Ilmoitettu aika oli siis parempi kuin kadetti Kallion todellinen aika 56,37.⁵⁹⁸

Ruotuväen varusmiestoimittaja alikersantti Lasse Lehtinen teki kisoista jutun ja sai komentajan haastattelunkin. Toimittajan kysymykseen, aikooko kenraali jatkaa kilpailemistaan tänä tai seuraavina talvina, komentaja vastasi kaiken riippuvan siitä, antavatko tehtävät myöten. ”Huomatkaa, en ole kilpaurheilija; olen kuntourheilija, kuului kenraali Keinosen vastaus.” Keinonen oli osallistunut varuskunnan mestaruuskilpailuihin jo edellisenäkin talvena, ja jo silloin hänellä oli Santahaminan ladulle etukäteen laadittu väliaikataulukko. Majuri Unto Huuskonen toimi huoltajana ja väliaikojen antajana.⁵⁹⁹

Vuosi 1966 oli Yrjö Keinosen menestyksekkäin hiihtovuosi. Hän voitti Kajaanissa⁶⁰⁰ järjestettyjen puolustusvoimien hiihtomestaruuskilpailujen veteraanisarjan. Toimittaja, alikersantti Lehtinen oli taas paikalla tekemässä juttua. Lehtismäiseen tyyliin hän hehkutti Ruotuväen artikkelissa ”maailman nopeinta hiihtävää kenraalia” ja ”... komentajan loistava voitto muodostui päivän puheenaiheeksi. Siitä keskusteltiin paikkakunnalla ja sitä toistettiin uutisissa.” Tulokset julkaistiin vain ikähyvityksellä korjattuna, ja Keinonen oli jälleen voittaja. Esimerkiksi rajakersantti Kalevi Oikarainen hävisi aikahyvityksen jälkeen minuutin ja 10 sekuntia. Syystäkin Keinonen kirjoittaa muistelmissaan: ”Voitin sarjani mestaruuden ylivoimaisesti. Virallinen ikähyvitetty tulokseni alitti jopa yleisen sarjan voittajan, maailmanmestari Kalevi Oikaraisenkin ajan niukasti.” Keinonen oli harmistunut pääesikunnan tiedotusosaston päällikölle, kun televisio ei uutisoinut hänen voittoa.⁶⁰¹

lun noudattamisen. Suksien lipsuminen oli Keinosen ongelma. Hän käytti hyväkseen asemaansa uusimalla kilpailulähdön Hämeenlinnassa ja ollessaan Uudenmaan rakuunapataljoonan komentajana. Kun lähtönsä uusija ja suksien vaihtaja oli korkea-arvoinen upseeri, se näennäisesti hyväksyttiin, mutta se ei ollut eettisesti oikein eikä reilun urheiluhengen mukaista. Eversti Hannu Arovaaran haastattelu 28.4.2003; eversti Pentti Hämäläisen haastattelu 15.3.2004; everstilutnantti Aulis Kempvaisen haastattelu 19.7.2006.

⁵⁹⁸ ”Kenr.ltn. Yrjö Keinonen varuskunnan mestariksi”. *Uusi Suomi* 22.2.1966; Lehtinen 1996, 173; Filosofian tohtori Lasse lehtisen haastattelu 18.2.2005; Virallisen taulukon mukaan ikähyvyitys oli 1,1% vuotta kohti kolmen parhaan keskiajasta laskettuna. Keinonen 1977, 73; niin sanotun ”Kaukisen maljan” tuloksien laskentatapa oli ilmeinen heräte tasoitusajkojen laskemiselle. *Pori-lainen* 21.3.1962.

⁵⁹⁹ Lehtinen 1996, 173; everstilutnantti Antero Mäkipään haastattelu 12.11.2003.

⁶⁰⁰ Järjestäjänä toimi Pohjois-Savon prikaati. Nimi muutettiin 30.6.1966 alkaen Kainuun prikaatiksi.

⁶⁰¹ *Ruotuväki* 24.2.1966; Lehtinen 1996, 173–174; Keinonen 1977, 72; eversti Vilho Tervasmäen haastattelu 12.2.2003. Eino S. Revon tultua Yleisradion johtoon ei puolustusvoimia koskevia tie-

Puolustusvoimien mestaruuskilpailuissa 1967 ei menestys ollut enää yhtä hyvä. Keinosen kanssa samaan aikaan kadettikurssilla ollut Rajakoulun johtaja everstiluutnantti Eero Naapuri aloitti valmentautumisen. Naapuri oli erittäin kokenut kilpahihtäjä. Hän oli nuoruudessaan johtanut puolustusvoimien hiihtopartioita kansainvälisissä kilpailuissa 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa. Naapuri voitti Keinosen kuuden vuoden ikäsakosta huolimatta vajaalla minuutilla. Ruotuväki julkaisi ainoastaan kuvan komentajasta hiihtoasussa ja kilpailun tulokset. Valokuvan alla olevassa tekstissä todettiin puolustusvoimain komentajan hiihtäneen kolmena vuotena peräkkäin mestariluokan tuloksen.⁶⁰²

Eero Naapuri oli siis jo lopettanut aktiivihiihtäjääransä, mutta intoutui valmentautumaan uudelleen tavoitteenaan vain voittoa Yrjö Keinonen. Naapuri sai poikkeuksellisen voimakkaat kannustukset yleisöltä talvella 1967. Se osoitti, että kilpailujen seuraajien mielestä puolustusvoimain komentajan hiihtoharrastus ei ollut enää hyvä kannuste henkilökunnan liikkumiselle, vaan että asia oli kääntynyt päinvastoin.⁶⁰³

Vuoden 1968 hiihtomestaruuskilpailut pidettiin edelleen Kajaanissa. Ruotuväen viiden palstan otsikoksi kirjoitettiin ”Rajamiesten juhlaakat”, vaikka aikaisemmin oli kirjoitettu, että 20.–22.3. pidetään puolustusvoimien 50-vuotisjuhla kilpailut. Puolustusvoimain komentajan kerrottiin tarkastaneen 437 urheilijan rivistön Heikin Hallissa ja pitäneen sen jälkeen avajaispuheen. Koko artikkelissa ei ole mainintaa Keinosen eikä Naapurin hiihdosta, vaikka kaikkien muiden sarjojen tulokset kerrotaan artikkelin yhteydessä. Tuloluetteloa ei sisällytetty juttuun. Viikkoa aikaisemmin Keinonen oli voittanut Helsingin varuskunnan hiihtomestaruuskilpailuissa veteraanisarjan. Sen kilpailun tulokset oli julkaistu puolustusvoimien uutislehdessä.⁶⁰⁴

Puolustusvoimain komentajan aktiivinen osallistuminen hiihtomestaruuskilpailuihin aiheutti luonnollisesti sen, että kisajärjestelyjä ja kilpailulatuja kehitettiin ja parannettiin jatkuvasta. Vuoden 1969 Kajaanin kilpailuista kirjoitetaan Ruotuväessä: ”Kainuun Prikaati, Kajaanin Hoikankangas ja puolustusvoimien hiihtomestaruuskilpailut 17.–19.3. Jo viime syksynä aloitetut 30.000 miestyöpäivää vaatineet valmistelut kantavat hedelmää, systeemi toimii, kilpailijat ovat tyytyväisiä. Kilpailun johto ja järjestäjät huokaavat helpotuksesta. Neljännen kerran Kajaanissa pidetyt kilpailut ovat kunnialla historiaa.”⁶⁰⁵

toja juurikaan uutisoitu. Keinonen valitti tiedotusosaston päälliköille pettymystään. Tervasmäki sanoi saavansa kyllä jutun läpi, mutta se voi koitua ”Pyrroksen voitoksi”.

⁶⁰² *Ruotuväki* 6.4.1967; Keinosella oli tapana tarkastaa *Ruotuväen* oikovedokset ja muutenkin ohjata lehden tekoa. Lehden päätoimittajana toimi kadettiveri everstiluutnantti Aulis Heinonkoski. Heinonkoski siirtyi 1968 heti virkavuosien täytyttyä siviiliin. Heinonkoski ei pitänyt siitä, että Keinosen holhosi lehteä. Esimerkiksi *Suomen Kuvalehdessä* julkaistu Keinosen haastattelu ”Armeija puolustautuu” oli toistettava sellaisenaan. *Ruotuväki* 19.1.1967. Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004; Keinonen oli niin pettynyt hiihtosuoritukseensa vuoden 1967 kisoissa, että ei tullut samana iltana palkintojenjakoon ojentamaan kiertopalkintoa aiemman lupauksensa mukaisesti. Everstiluutnantti Jukka Torstilan haastattelu 6.12.2005.

⁶⁰³ Naapuri piti ennen kisoja niin rankan tyhjennysharjoituksen, että hän pyörtyi ladun varteen. Kenraaliluutnantti Hannu Ahosen haastattelu 2.9.2003; kisajärjestelyissä mukana olleen Jukka Torstilan haastattelu 6.12.2005.

⁶⁰⁴ *Ruotuväki* 21.3.1968; *Ruotuväki* 4.4.1968.

⁶⁰⁵ *Ruotuväki* 10.4.1969.

Mikäli käytettyjen miestyöpäivien määrä pitää todella paikkansa, niin se tuntuu käsittämättömän suurelta. Laskemalla, että kisoissa oli 500 hiihtäjää, se tarkoittaa yhden henkilön kahden kuukauden työskentelyä yhtä kilpahiihtäjää kohti. Toinen esimerkki vuoden 1969 kilpahiihtojen ylilyönneistä tapahtui Helsingin varuskunnan mestaruuskilpailuissa. Uudemaan jääkäripataljoonan alokkaat oli ryhmitetty ladunvarteen kannustamaan puolustusvoimain komentajaa. Maaliin komentaja hiihti kahden metrin välein ryhmitettyjen varusmiesten taputtaessa ja hurratessa.

Menestys vuoden 1969 kilpailuissakaan ei ollut Keinosen mieleen, sillä jälleen Naapuri voitti. Keinonen jäi kolmanneksi, vaikka oli valmistautunut kilpailuihin perinpohjaisesti. Esimerkiksi vuoden 1968 viimeisen viikon Keinonen vietti vaimonsa kanssa Tikkakoskella Ilmavoimien viestikoulun vierashuoneessa. Varuskunnan parhaat hiihtäjät olivat suunnitelleet maastoon Kajaanin hiihtoladun profiilia vastaavan ladun. Uran raivaus maastoon, sen tampaaminen suksilla ja latujen teko käsketylle kahdeksan senttimetrin leveydelle oli kova urakka. Kun sääennusteen mukaan tulisi satamaan lunta, oli latujen kunnan takaamiseksi peruttava varusmiesten joululomia. Ladut olivat erinomaisessa kunnossa, ja komentaja oli tyytyväinen. Saunakin oli lämmitetty käskettyyn 90 asteen lämpötilaan. Ruokalistalla oli komentajan toiveiden mukaisesti veripalttua, hapanta puolukkahilloa ja rusinoita.⁶⁰⁶

Tikkakosken harjoitteluvaiheen jälkeen Keinonen suoritti useamman päivän pituisen virkamatkan Säskylään. Matkan aikana hän tutustui uusiin kasarmeihin, antoi haastattelun Lalli-lehdelle ja jätti jälkeensä paikalliselle henkilökunnalle monta jutunaihetta. Komentajan tinkimätön valmentautuminen Santahaminassa Helsingin varuskunnan hiihtomestaruuskilpailuihin saattoi hänet jopa hengenvaaraan. Presidentti Kekkonenkin kiinnitti huomiota komentajan jatkuvaan poissaoloon virkapaikalta.⁶⁰⁷

Upseerikoulutus – eettiset arvot

Kadettikoulussa opitut tavat ja noudatettavat perinteet muodostivat koko tulevaa uraa ajatellen eettisen pohjan ja normiston. Itsenäisen Suomen Kadettikoulun keskeisimmät arvot ja perinteet pohjautuivat Haapaniemen ja Haminan kadettikoulussa noudatettuihin tapoihin.⁶⁰⁸

⁶⁰⁶ Ibid.; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006; Juhani Leinonen toimi tuolloin Ilmavoimien viestikoulun johtajana Tikkakoskella. Keinonen oli hiihtämässä Tikkakoskella myös vuotta aikaisemmin. Yrjö Honkasen mukaan Keinosen uskottiin olevan vuosilomalla, koska hän ei tehnyt mitään virkatehtäviä tai esikuntakäyntejä. Everstiluutnantti Juhani Leinosen haastattelu 6.3.2006 ja eversti Yrjö Honkasen tiedonanto 19.12.2004; Keinosen jäätyä reserviin hiihtomahdollisuudet heikkenivät tai into suuntautui muualle, sillä vuonna 1970 jäi hiihtokilometrien määrä kolmannekseen. *Hämeen Sanomat* 23.2.1970.

⁶⁰⁷ Mattinen palveli tällöin Säskylässä kuten eversti Setäläkin. Everstiluutnantti Paavo Mattisen haastattelu 25.8.2006 ja kenraaliluutnantti Erkki Setälän haastattelu 13.9.2004; vastoin vartiomiehen käskyä Keinonen hiihti taisteluampumarata-alueen maalialueelle ammuntojen ollessa käynnissä. Tilander 2006, 41; *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 35.

⁶⁰⁸ Jukka Ojala, ”Upseerin arvotutkimus”. *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta* 1999, 7–23.

Upseerikunnan koulutustaustan kirjavuus johti maan itsenäistymisen jälkeen usean eri järjestön syntymiseen. Haminan koulun kasvateilla oli jo ennestään Kadettiklubi. Helsingissä koulutuksensa saaneiden kadettiupseerien järjestöksi perustettiin Kadettikunta. Jääkärikoulutuksen Saksassa saaneiden sotilaiden järjestönä oli Jääkäriliitto. Sen jäseniä olivat kaikki jääkärit sotilasarvosta riippumatta. Useat jääkärit ja kadettiupseerit aktivoituvat Upseeriliiton toimintaan. Upseeriliittoon kuuluivat myös itsenäistymisvaiheessa Markovillassa ja erilaisilla lyhyillä kursseilla koulutuksensa saaneet upseerit.

Kadettikunnan ja Upseeriliiton toiminta oli pitkään rinnakkaista ja osin toiminnallisesti päällekkäistä. Nuorison radikalisoituminen 1960-luvulla heijastui ristiriitoina näiden yhdistysten jäsenissä. Kadettikunnan linja säilyi traditionaalisen aatteellisuutta painottavana yhdistyksenä. Sen julkaisu on nimeltään Kylkirauta. Upseeriliitto omaksui ajan myötä selkeämmin ammattijärjestötoiminnan tehtävät. Tämä ilmeni myös sen julkaisun Sotilasaikakauslehden sisällössä.

Upseerikoulutuksen keskeiset pilarit olivat aina olleet lojaliteetti palvelustovereita kohtaan ja upseerikunnan mukainen toiminta. Ne olivat johdettavissa kaikista upseerin virkauransa aikana antamista eettisistä lupauksista. Sotilasvalassa luvattiin olla luotettavia, uskollisia ja rehellisiä. Kadettilupauksessa, jonka kaikki Kadettikoulun käyneet olivat koulutusaikanaan juhlallisesti antaneet ja allekirjoittaneet, keskeisiä sanoja olivat muun muassa uskollisuus, miehuus, kunnia ja toveruus. Samoin siinä sanottiin: ”Ajatuksieni ja tekojeni kannustimet ja tavoitteet olkoot aina ylevät ja jalot.” Upseeriksi nimittämisen yhteydessä vannottiin virkavalassa uskollisuutta, tottelevaisuutta ja lainkuuliaisuutta.⁶⁰⁹

Kadettikunta kartoitti vuonna 1999 ensi kerran upseerien arvomaailmaa. Tutkimuksen tulokset ilmentävät yleistettyinä koko sodan jälkeistä aikaa. Siinä todettiin ensinnäkin, että upseerien ammattietiikka oli kahden elementin yhteenliittymä. Toinen elementti oli ammatillinen osaaminen ja toinen ammatin arvot. Nämä yhdessä muodostivat ammatillisen ihanneprofiilin. Upseeriston oikeutena oli valita itse uudet jäsenensä ja kouluttaa heidät. Sisäinen valvonta teki heistä homogeenisen joukon. Kun upseeristolla oli ollut myös oikeus itse valvoa ja tarvittaessa poistaa ongelmia aiheuttavat jäsenensä, oli se antanut erinomaisen mahdollisuuden ammattietiikan kehittämiseen.⁶¹⁰ Tähän oikeuteen viittasi Hannu Särkiö kirjassaan käsitellessään Keinosen Sotakorkeakoulun aikaista opiskelua. Opettajakollegiolla olisi ollut mahdollisuus puuttua havaittuihin epäkohtiin, jos se olisi halunnut.⁶¹¹ Samassa tutkimuksessa todettiin, että kunnianhimo oli kehittävä voima.⁶¹² Seuraukset eivät kuitenkaan ole yhteisön edun mukaisia, jos kunnianhimoon liittyy voimakas itsekkyyys.

Kadettikunnan tutkimuksessa on lainattu amerikkalaisen sotilaspsykologin, professori

⁶⁰⁹ Jarno Limnell, ”Upseerin arvotutkimus”. *Maailman ja yhteiskunnan muutos* 2004, 20–21, 37. Tutkimuksen mukaan upseereille sopimattomia ominaisuuksia olivat esimerkiksi välinpitämättömyys, vastuunpakoilu, epäluotettavuus, piittaamattomuus ja häikäilemätön oman edun tavoittelu.

⁶¹⁰ Jukka Ojala, ”Upseerin arvotutkimus”. *Ajatuksia upseerien arvomaailmasta* 1999, 7–22.

⁶¹¹ Särkiö 1994, 55,58; Keinonen 1977, 15.

⁶¹² Jarno Limnell ”Upseerin arvotutkimus”, *Maailman ja yhteiskunnan muutos* 2004, 26–27. Tutkimuksen mukaan vastaajista 79% oli sitä mieltä, että upseerit ovat kunnianhimoisia.

Charles C. Moskoksen käyttämää käsiteparia institutionaalinen – ammatillinen. Institutionaalisesti suuntautunut upseeri sitoutui vahvasti ammattinsa yliarvoihin koti, isänmaa, vapaus ja kansalaisten turvallisuus. Hän tunsi voimakasta samankaltaisuutta samaa työtä tekevien kanssa. Ammatillisesti suuntautunut upseeri toimi edellistä enemmän yksityisen upseerin ja kansalaisen lähtökohdista.⁶¹³

Yrjö Keinonen ei ollut erityisen aktiivinen aatteellisella puolella eli Kadettikunnassa. Sen sijaan Upseeriliiton toimintaan hän osallistui aktiivisemmin ollen sekä Mikkeliissä että Lappeenrannassa Upseeriliiton paikallisosaston puheenjohtaja. Helsingissä palvellessaan hän suuntautui harrastustoiminnassaan enemmän esimerkiksi Sotilaspsykologisen seuran ja Sotatie-teellisen seuran toimintaan.

Äärimmäisen voimakas poikkeaminen upseerikunnan sisäisistä säännöistä oli liittyminen poliittisen puolueen jäseneksi. Kaikki upseerijärjestöt vastustivat politiikan tunkeutumista puolustusvoimiin. Tieto Keinosen puoluejäsenyydestä tuli julki vasta sen jälkeen, kun Keinonen oli jo valittu puolustusvoimain komentajaksi.⁶¹⁴ Mikäli se olisi paljastunut aikaisemmin, olisi rangaistus mitä ilmeisimmin ollut ankarampi kuin puolustusvoimain komentajan antama muistutus.

Yrjö Keinosen eettiset arvot joutuivat vahvaan ristiriitaan institutionaalisesti suuntautuneiden upseerien aatemaailman kanssa heti sen jälkeen, kun syksyllä 1965 oli tullut yleiseen tietoon uuden komentajan aikaisempi puoluejäsenyys. Ne varttuneemmat upseerit, jotka tunsivat tapahtumat Sotakorkeakoulussa, sotaharjoituksissa tai ylimmän päällystön opetustilaisuudessa, suhtautuivat melko kriittisesti Keinoseen jo tätä tietoa aikaisemminkin. Arvomaailman erisuuntaisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö kaikki upseerit olisi olleet valmiita noudattamaan uuden komentajansa käskyjä ja antamaan hänelle tukensa. Upseerien arvomaailman eräs keskeinen asia on isänmaan palveleminen, ja siihen he ovat sitoutuneet esimiehestään riippumatta. Henkilökohtaiset arvostuskysymykset tulivat järjestyksessä vasta isänmaan palvelun jälkeen. Esimiestään kunnioittaen yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Maunula seisoi kantapäät yhdessä esitellessään asioita kenraalimajuri Keinoselle. Keinonen halusi säilyttää muodollisen kurin myös ylimmässä johdossa, eikä pyytänyt Maunulaa istuutumaan.⁶¹⁵

Sakari Simelius suhtautui ilmeisen varauksellisesti ja epäileväisesti seuraajaansa. Tätä ilmentää hänen haastattelunsa Kotimaa-lehdelle 29.10.1965. Simeliuksen mukaan sotilaan parhaat hyveet olivat uskollisuus, luotettavuus ja henkinen suoraselkäisyys.⁶¹⁶

Upseerien keskuudessa pidettiin sodan jälkeisinä vuosina tärkeänä, että vallankumouksen oppia tunnustavia tai levittäviä henkilöitä ei kouluteta sotilasjohtajiksi. Yrjö Keinonen kertoi

⁶¹³ Jukka Ojala, ”Upseerin arvotutkimus”. Ajatuksia upseerin arvomaailmasta. 1999, 7–22.

⁶¹⁴ Keinonen kritisoi televisiohaastattelussa esimerkiksi seuraavasti: ”Upseeristo väittää olevansa täysin puolueeton, mutta huomattava osa kansaa ei siihen usko, vaan pitää upseeristoa oikeistolaisina...”. Holopainen – Lehdistö – Heikkilä 1979, 57; Keinonen nimitettiin komentajan virkaan 27.8.1965. Tieto poliittisen puolueen jäsenyydestä julkistettiin 16.9.1965. Tieto luvattomasta puoluekokoukseen osallistumisesta tuli yleisempään tietouteen vasta tämän tutkimuksen myötä.

⁶¹⁵ ”Kadettilupaus” *Maailman ja yhteiskunnan muutos* 2004, 2; kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2004.

⁶¹⁶ *Kotimaa* 29.10.1965.

ohjelmasarjan ”Itse asiassa kuultuna” televisiohaastattelussa vuonna 1977, miten hän komentajan ollessaan laajensi vasemmistolaistenkin mahdollisuuksia päästä johtajakoulutukseen. Melko pian sen jälkeen, kun Keinonen oli jäänyt reserviin, taistolaisuudeksi kutsutun aatesuunnan edustajat alkoivat hakeutua aktiivisesti päällystökoulutukseen.⁶¹⁷

⁶¹⁷ Holopainen – Lehdistö – Heikkilä 1979, 84–85; rehtori Kari Kaunismaan haastattelu 15.12.2005. Kaunismäki oli itse nuorisopoliitikko ja kävi Reserviupseerikoulun 1970-luvun alussa; ”SKP:n suhtautuminen puolustusvoimiin”. *Suojelupoliisin Tiedotuslehti* n:o 5/70. Ahti Karjalaisen arkisto. Kansio 43. KA; Yleisön osaston kirjoittelu vasemmistolaisten asevelvollisuudesta 1970-luvulla. *Suomen Kuvalehti* 12.5. ja 19.5.2006.

V Tiimalasi tyhjenee

Näkemyksiä eron johtaneista syistä

Yrjö Keinosen eron syynä ei varmaankaan ollut mikään yksittäinen tapahtuma, vaan pitkäaikainen tapahtumaketju, jonka kaikkia osasia ei voida kiistattomasti todistaa aikalaislähteiden vähäisyyden vuoksi. Jälkikäteen annetut lausunnot tai kirjoitetut muistelmät ovat usein subjektiivisia.

Majuri Veikko Vesterinen tuli adjutanttin tehtävään vuoden 1967 alusta eversti Lars Heinrichsin suosittamana. Vesterinen on todennut, että kriittinen suhtautuminen puolustusvoimain komentajan toimintaan alkoi vuoden 1967 loppupuolella.⁶¹⁸ Kuitenkin jalkaväenkenraaliksi 4.6.1968 ylennetyn Yrjö Keinosen ero puolustusvoimain komentajan tehtävästä keväällä 1969 oli suurelle yleisölle täydellinen yllätys.⁶¹⁹

Eron syistä on useita erilaisia näkemyksiä riippuen niiden kertojista:

1. Keinonen ilmoitti syyksi puolustusvoimien määrärahojen vuosittaisen vähenemisen.
2. Marja ja Seppo Lapin mielestä määrärahaongelman lisäksi eropäätökseen vaikuttivat kenraaliluutnantti Pöyhösen johtama upseeriklikki ja heidän salaliittonsa Keinosta vastaan.
3. Aineiston keruulomakkeilla eron syiksi vaihtoehtoisista kohteista valittaessa on selkeästi yleisimpänä syynä pidetty yleistä luottamuspulaa, toiseksi merkittävimpänä kellarijupakkaa, sen jälkeen tuli upseeriklikki, liikuntaharrastus ja varomaton

⁶¹⁸ Vesterinen 1995, 169; yleistä hämmästystä herätti esimerkiksi Ruotuväen nelisivuinen propagandistinen artikkeli ”50 vuotta lokakuun saavutusten vartijana”, kirjoittajana asevoimien yleisesikunnan päällikkö, SNTL:n puolustusministerin ensimmäinen sijainen, Neuvostoliiton sankari, Neuvostoliiton marsalkka M. V. Zaharov. *Ruotuväki* 16.11.1967. Artikkelin oli osa maiden keskinäistä informaation vaihtoa. Vastaavasti Keinosen artikkeli suomalaisesta sotilasurheilusta julkaistiin Neuvostoliitossa. Marja Lappi kertoi kyseisen artikkelin olleen Keinoselle kiusallisen. Keinonen oli tarjonnut sitä Sotilasaikakauslehdelle, joka kuitenkin kieltäytyi ottamasta sitä julkaistavaksi. Jäljelle jäi vain *Ruotuväki*, jossa Keinosen käskystä artikkeli oli julkaistava. Lääketieteen lisensiaatti Marja Lappi haastattelu 7.9.2006.

⁶¹⁹ L. A. Puntilan muistiinpanoja 23.4.1969 Kansio 233. KA; Vesterinen 1995, 136, 168.

”Lalli-puheenvuoro”. Yksi vastaajista piti eron syynä eropäiväkäskeyssä ilmoitettua määrärahaongelmaa.⁶²⁰

Kenraalimajuri Hannu Särkiö vyörytti kirjassaan osasyyn Keinosen alaisille: ”Liioin eivät komentajan lähimmät miehet pystyneet tarjoamaan Keinoselle sellaista tukea ja kritiikkiä, jonka varassa hän olisi voinut pahimmat karikot ohittaa. Lopullinen vastuu tapahtuneesta oli kuitenkin Keinosella itsellään.” Veikko Vesterinen kirjoitti henkilöistä, jotka toivoivat Keinosen eroa: ”Pääesikunnan pieni oppositioryhmä toivoi tilanteen johtavan ilman julkisuutta siihen, että Keinonen eroaa ainakin näennäisen vapaaehtoisesti.”⁶²¹

Pääesikunnan johdon oli mukauduttava Keinosen komentajakautena uuden tyyppiseen asioiden hoitoon, sillä Yrjö Keinonen käyttäytyi epäsosiaalisesti ja tavanomaisista käyttäytymismalleista poiketen. Hän ei noudattanut mitään esikunta-aikaa. Havaitessaan, että oli hyvä hiihtokeli, hän lähti hiihtämään. Sihteerilleen hän ilmoitti, että aamupäivän tapaamiset siirretään ja posti tullaan esittelemään hänelle kotiin. Esikunnassa hän viipyi yleensä vain muutaman tunnin. Käskyjä hän antoi suoraan alaisen alaiselle vaivautumatta informoimaan väliporrasta.⁶²²

Keinosen aikana kadetteja lähetettiin katsomaan sotilaselokuvia Neuvostoliiton lähetystöön, kenraalien rouville ryhdyttiin opettamaan venäjää⁶²³, Puna-armeijan laulu- ja tanssiryhmän ohjelmia esitettiin varuskunnissa, Ruotuväessä julkaistiin nelisivuinen marsalkka Zaharovin kirjoittamaksi merkitty artikkeli Neuvostoliiton 50-vuotisjuhlien johdosta ja niin edelleen. Esimerkiksi alkutalvesta 1969 koettiin neuvostoliittolaisen sotilastaiteen näyttely Sotamuseossa, neuvostokadettien vastavierailu Kadettikoululle sekä kenraali ja eversti pitämässä suomalaisille esitelmää maansa asevelvollisuuden suorittamisesta. Lisäksi yksi neuvostokenraali esitelmöi sekä Paasikivi-Seurassa että Sotakorkeakoulussa. Pääesikunnan tiedotusosasto lähetti Neuvostoliiton asevelvollisuutta ylistäneen 22 sivun mittaisen suomenkielisen esitelmän lehdistöjakeluna maan sanomalehdille.⁶²⁴ Vaikka puolustusvoimien oli myötäiltävä yhteiskunnan rakennemuutoksia ja poliittista ilmapiiriä, olisi puolustusvoimain komentajan odotettu pyrkivän jollakin tavalla hillitsemään itänaapurin voimakasta marssia varuskuntiin ja sotilasopetuslaitoksiin.

Kronologisella tapahtumien seuraamisella pyritään tuomaan esiin eropäätöksen kypsyminen. Eroprosessin kehittymistä tarkastellaan sekä puolustusvoimien sisäisten että

⁶²⁰ Keinonen 1977, 185; Lappi–Lappi 1996, 157, 172; Lappi–Lappi 2000, 131–132; aineiston keruulomake. Kohta 4.9. *Liite 2*.

⁶²¹ Särkiö 1994, 58; Vesterinen 1995, 172.

⁶²² Aineiston keruulomakkeilla saatua tietoa. *Liite 2*; opetusneuvos Erkki Hautamäen haastattelu 29.6.2006; sihteerin Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003; Vesterisen muistiinpanot Keinosen virkapaikalla olosta. Veikko Vesterisen yksityisarkisto.

⁶²³ Kadettikoulusta määrättiin 20–30 kadettia katsomaan opetuselokuvia suurlähetystöön. Elokuviin jälkeen oli virvoketarjoilua; USA:n sotilasasiamiesten rouvat olivat opettaneet vapaaehtoisesti kenraalien rouville kahdesti kuussa englantia. Keinonen muutti käytännön 1966 sellaiseksi, että englantia opetettiin vain joka 3. viikko. Venäjän kieltä ruvettiin opettamaan kolmesti kuukaudessa pääesikunnan palkkaaman opettajan johdolla. Aatos Maunulan kokoelma. Muistio 12.1.1967. T 22595/2. SARK.

⁶²⁴ Pääesikunnan tiedotusosaston uutiset Dkd 1/1969. T 27030. SARK; Apunen 2005, 198.

ulkupoolisten tapahtumien näkökulmasta. Tavoitteena on löytää vastaukset kysymyksiin, miksi tasavallan presidentin, puolustusvoimien ylimmän johdon ja puolustusvoimien kantahenkilökunnan luottamus puolustusvoimain komentajaan alkoi horjua. Keinonen aisti luottamuksen heikkenemisen, mutta ei ollut valmis antautumaan tai muuttamaan tyyliään. Taistelija jatkoi taistelua virka-asemastaan tukijoukkojen harvenemisesta huolimatta.

Euroopan hullu vuosi

Suomen turvallisuuspoliittisessa ilmapiirissä tapahtui suuri muutos vuosien 1965 ja 1969 välillä. Keskeisimmät syyt olivat vuoden 1968 elokuussa tapahtuneet Tšekkoslovakian miehitys, opiskelijanuorison ”vallankumous”⁶²⁵ ja Vietnamin sodan heijasteet. Niiden suoranaiset vaikutukset puolustusvoimiin olivat vähäiset, mutta välilliset vaikutukset maanpuolustukseen olivat merkittävät. Radikaali osa kaupunkilaisnuorisosta ja opiskelijoista asetti monet perinteiset arvot ylösalaisin. Kriittisyyttä pönkitettiin yleisradion ohjelmapolitiikassa. Televisio oli yleistynyt joka kodin tietokanavana. Isänmaallisuutta ja maanpuolustuksen peruskysymyksiä ei käsitelty tasapuolisesti vastakkaisten mielipiteiden rinnalla.⁶²⁶

Suuret ikäluokat tulivat äänestysikään 1960-luvun jälkipuoliskolla. Vuoden 1966 eduskuntavaaleissa Suomen Sosialidemokraattinen Puolue tuli suurimmaksi puolueeksi. Se näkyi luonnollisesti tulevien hallitusten kokoonpanoissa. Pääministerinä toimi sosiaalidemokraatteja, joille presidentti ei aikaisemman käytännön mukaisesti voinut sanella ministeritoiveitaan. Hallitusohjelmissa ei erikseen mainittu maanpuolustusta ja siksi sen määrärahatilanne oli helppo jäädyttää inflaatiota ja asevelvollisten ylläpito-, palkka- ja koulutuskustannuksien nousua täysin kompensoimatta.⁶²⁷ Ennen vaaleja runsaasti arvosteltu keskustapuoluelainen nimityspolitiikka sai uusia piirteitä. Tulokset heijastuivat nopeasti valtionhallinnon virkamiesten nimityksissä. Ajan hengen mukaisesti käynnistettiin pyrkimykset puolustusvoimien henkilökunnan politisoimiseksi.⁶²⁸

⁶²⁵ Eräs voimakkaasti opiskelijamielenosoitusten puhkeamiseen vuonna 1968 vaikuttanut kokous pidettiin Tšekkoslovakiassa. Huhtikuussa 1967 oli Karlovy Varyyn kokoontuneena kokous, joka saneli kommunistipuolueen toimintalinjat ja tavoitteet kapitalistisissa maissa. Kommunistien tuli soluttautua porvarillisiin ja sosialidemokraattisiin yhdistyksiin ja kansalaisjärjestöihin. Oli saatava aikaan protestiliikkeitä kapitalismin ilmiöitä vastaan. Salminen 1999, 382–383; suurempana syyinä mellakoille olivat kuitenkin Yhdysvaltojen yliopistoissa syntyneiden laajojen Vietnamin sodan vastaisten mielenosoitusten heijastusvaikutukset.

⁶²⁶ Väänänen 1996, 70; Kuusi 1968 passim.

⁶²⁷ Hakovirta–Koskiahho 1973, 301–313; Paasio 1980, 217, 235–236, 256. Rafael Paasion hallituksen (1966) oli yritettävä, huonosta taloudellisesta tilasta huolimatta, lunastaa 8-kohdan ohjelman lupauksia. Vuonna 1967 tuli uutena menoeränä mukaan puoluetuki. Mauno Koiviston hallituksen ohjelmassa (1968) oli uutena asiana otettu mukaan tavoite lisätä kehitysapurahoja.

⁶²⁸ Halsti 1975, 264–265, 274–275.

SDP oli saavuttanut hovikelpoisuuden Moskovassa, kun Rafael Paasion hallitus nimitettiin 1966. Puolueessa ryhdyttiin 1968 laatimaan omaa turvallisuus- ja puolustuspoliittista ohjelmaa. Ohjelman sisältö heijastui Mauno Koiviston hallituksen toiminnassa ja sen suhtautumisessa sotaväen tarpeisiin.⁶²⁹

Kekkonen ei ollut enää ”yhden äänen presidentti” tai ”noottikriisin ja Honka-liiton kaatumisen jälkeen presidentiksi valittu”, vaan vuodesta 1968 lähtien hän oli valtaosan valitsijamiesäänistä saanut valtion päämies. Kekkonen seurasi erittäin tarkoin neuvostosuhteiden kehitystä. Hän pelkäsi muun muassa yya-konsultaatioiden käynnistymistä erityisesti Tšekkoslovakian miehityksen tapahduttua. Hänen oli esiinnyttävä itsevarmempana kuin oli.⁶³⁰

Neuvostojohdon vaihduttua se alkoi kiristää otettaan Suomesta haluamatta enää kirjata kommunikaa-asiakirjoihin Suomen puolueettomuutta. Suomen asema haluttiin muovata muistuttamaan enemmän Neuvostoliiton muiden eurooppalaisten, kansandemokraattisten rajanaapurien asemaa. Kesäkuussa 1968, vain hieman ennen Tšekkoslovakian miehitystä, Kekkonen oli keskustellut kahden kesken Brežnevin kanssa lähetystöneuvos Vladimir Stepanovin toimiessa tulkkina. Keskusteltiin Viipurin ja sen ympäristön palauttamisesta Suomen yhteyteen. Vastaavasti Suomi olisi tunnustanut Saksan demokraattisen tasavallan ja antanut vaihtomaana Neuvostoliitolle Norjan rajaa vasten olevan pohjoisimman osan Suomea. Varusmiesten palvelusaikaakin olisi ehkä voitu lyhentää. Miehityksen tapahduttua Kekkonen katui puheitaan ja Viipurin palautusyrityksiään.⁶³¹

Kekkonen rauhanaktivismi vahvistui 1960-luvun puolivälissä ja voimistui edelleen vuosikymmenen loppupuolella. Hän ei uskonut pienen maan asevoimilla olevan merkitystä tulevaisuudessa mahdollisesti puhkeavassa sodassa. Pasifismin ymmärtäminen tai jopa kannustaminen pasifismiin tuli voimakkaalla tavalla esiin Kekkonen käyttäytymisessä vuodesta 1964 alkaen. Hän antoi sille tukensa epävirallisesti ja virallisesti. Vuoden 1968 marraskuussa radikaalin opiskelijaliikkeen edustajat valtasivat Vanhan ylioppilastalon⁶³² ennen ylioppilaskunnan 100-vuotisjuhtia. Seuraavana päivänä Kekkonen piti Konservatorion juhlasalissa nuorisoa ymmärtävän puheen.⁶³³ Suhtautuminen sotilaalliseen maanpuolustukseen oli puolustusvoimien henkilökunnan mielestä vähättelevää, jopa kielteistä. Toisaalta ”lasten kutsut” ja ”muutoshakuisen nuorison” ymmärtäminen saattoivat pelastaa Suomen esimerkiksi Saksassa virinneeltä radikaalin ääriaineuksen toiminnalta.

Tähän kauteen liittyi myös käsite ”Finnlandisierung – suomettuminen”. Käsitteen muotoili professori Richard Löwenthal 1966. Toimittaja Alfred Zänker muotoili sisällön siten, että ”ulkopoliittiset suhteet määräsivät sisäpoliittisia päätöksiä, eikä demokraattinen parlamentarismi

⁶²⁹ Laadinnan alla ollut asiakirja ”SDP:n kanta turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan” hyväksyttiin lopullisesti SDP:n Turun puoluekokouksessa 6.–9.6.1969.

⁶³⁰ Professori Juhani Suomen haastattelu 26.9.2002; Suomi 2003, 15.

⁶³¹ Esa Seppänen on käsitellyt aihetta yksityiskohtaisesti väitöskirjassaan. Seppänen 2007, 259–264; aiheesta myös Suomi 2000, 242; *Urho Kekkonen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 375, 420; *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 15; Lehtinen 2002, 663; Rentola 2005, 266, 295.

⁶³² Suomalaiset ylioppilaat seurasivat ruotsalaisten esimerkkiä. Antti Kuusen kirjassa ”Ylioppilaiden vallankumous” suositeltiin ”Vanhan valtausta”. Kuusi 1968, 137. Kirjassa kerrottiin myös Saksan ja Ranskan ylioppilasmielenosoituksista keväällä 1968.

⁶³³ Lehtinen 2002, 546–551; Jakobson 1992, 273.

toiminut”. Kansainvälisesti tunnetuksi sanan teki Länsi-Saksan Kristillissosiaalisen unionin puheenjohtaja Franz Josef Strauss. Willy Brandt ilmaisi sen tarkoittavan ”liian sinisilmäistä idän politiikkaa”.⁶³⁴

Presidentti Kekkonen tunsi viehtymystä aseettomaan siviilipuolustukseen. Pääministeri Koivisto puhui myönteisesti aseettomasta vastarinnasta ja kannatti puolustusmäärärahojen leikkausta. Ulkoministeri Karjalainen vähätteli maanpuolustuksen merkitystä. Valmistelutyön alla olleessa asiakirjassa ”SDP:n kanta turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan” todettiin: ”Tämän vuoksi puolustuspolitiikassa on otettava huomioon myös siviilivastarinnan eli väkivallattoman puolustuksen mahdollisuus kansanvallan ja itsemääräämisoikeuden turvaamiseksi”.⁶³⁵ Aseeton vastarinta oli muotia radikaalisti ja vasemmistolaisittain ajattelevien piirissä.

Ulkomaisten sotilasasiantuntijoiden oli helppo arvioida Suomen ilmapuolustuksen, ilmatorjunnan ja hävittäjätorjunnan teho. Kaukotoimintaan kykenevän ilmatorjunnan teho oli lähes nolla, koska ei ollut ilmatorjuntaohjuksia eikä tehokkaita torjuntahävittäjien ohjuksia. Suomalaiset sotilasasiantuntijat tunsivat saman ongelman. Suurvaltojen siirtyminen ydinlatausten kuljettamisessa strategisista pommikoneista mannertenvälisiin ohjuksiin vähensi Suomen ilmatilaan kohdistunutta mielenkiintoa. Ilmavoimat olivat aloittaneet tunnistuslentojen hälytyspäivystyksen kesällä 1965. Kesällä 1967 otettiin ensimmäinen suurkantamatutka ympärivuorokautiseen palveluskäyttöön Tampereen lähellä sijaitsevassa Viestikeskus 3:ssa. Viestikeskus 5 Rovaniemellä ja Viestikeskus 7 Kuopiossa valmistuivat hieman myöhemmin. Suurkantamatutkat mahdollistivat oman ilmatilan valvonnan asteittaisen nostamisen.⁶³⁶

Pääesikunta teki jatkuvasti yrityksiä osoittaa erilaisten muistioiden avulla tarpeen nostaa materiaalista puolustusvalmiutta. Puolustusvoimien edustajat eivät voineet esittää kantojaan julkisuudessa, koska puolustusvoimain komentaja ei ottanut kysymystä esille hänelle valmistelluissa puheissa. Kokoomus otti hankintamääräraha-asiat esiin eduskunnassa lokakuussa 1968. Kansanedustaja Esko Koppasen käynnistämä keskustelu ei kuitenkaan tuonut lisää markkoja materiaalihankintojen menokohdalle.⁶³⁷ Koppasen puheenvuoro sai jatkoa, kun professori Jouko Siiven kirja ”Puna-armeijan etuvartio?” julkaistiin. Kirjan suorasanainen teksti syvensi kansalaisten mielipiteiden välistä ristiriitaa.

Naisjärjestöissäkin tunnettiin huolta maanpuolustuksen tasosta. Puolustusministeriö asetti vuonna 1969 kansanedustaja Marjatta Väänänen johtaman toimikunnan laatimaan ehdotusta

⁶³⁴ Termi liittyi aluksi Länsi-Saksan sisäpolitiikan sanastoon. Termi oli suunnattu Brandtin idänpolitiikka vastaan. Sanan yleistyminen kansainvälisessä poliittisessä sanastossa loukkasi suomalaisia; Teräväinen 2003, 274–275; Krosby 1978, 218–221; Kankkonen 1976, 11.

⁶³⁵ Suomi 1996, 288–289; ”SDP:n kanta turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan”. Hyväksytty SDP:n XXIX puoluekokouksessa Turussa 6.–9.6.1969, 4.

⁶³⁶ Lukkarinen Vilho, ”Ilmavoimat”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 383–388; Ilkka Hakalehto kirjoitti 1993 toisen käden tietolähteiden perusteella, että Suomen ilmapuolustuksen heikkouden vuoksi neuvostoliittolaiset olisivat halunneet mahdollisen länsihyökkäyksen tapahtuessa Pohjanlahden rannikolta tukikohta-alueita käyttöönsä. ”Eräältä Kekkonen lähipiiriin kuuluneelta henkilöltä saamani tiedon mukaan”. Ilmapuolustuksen tilaa ryhdyttiin korjaamaan parlamentaaristen puolustuskomiteoiden suositusten myötä. Alkuvuonna 1979 ammuttiin Lohtajan leiri-alueella maaliraketti Neuvostoliitolta hankitulla alueellisen ilmatorjuntajärjestelmän ohjuksella. Hakalehto 1993, 154–157.

⁶³⁷ Puolustusvoimissa oli käynnissä laajat kasarmienrakentamisprojektit. Rakentamisen osuus koko

naisten vapaaehtoisesta osallistumisesta kriisiajan tehtäviin. Aika ei kuitenkaan ollut vielä kypsä ehdotuksen edelleen kehittämiseksi.⁶³⁸

Myös armeijan henkilökunnan keskuudessa oli väreilyä ja ristivetoa. Upseeriliiton ja Kadettikunnan välillä oli erimielisyyksiä keskinäisestä työnjaosta. Kadettikouluun oli otettu opiskelijoita poikkeuksellisen paljon vuosina 1961–1964 silloin avoimina olleiden virkojen täyttämiseksi. Urakehitys ei ollutkaan niin valoisa kuin mitä puolustusvoimien esittelylehtisissä oli luvattu. Lisäksi esiintyi kuohuntaa vanhempien ja nuorempien upseerien arvomaailman välillä. Kaksi ”yleisen edun vuoksi” virasta erotettua yliluutnanttia teki kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle puolustusvoimien harjoittamasta vasemmiston poliittisesta syrjinnästä. Toinen heistä aloitti hallintotieteiden opiskelun Tampereen yliopistossa ja kirjoitti asiasta opiskelijalehti Aviisiin artikkelin ”Armeija syrjii muitakin kuin Keinosta”.⁶³⁹

Sisäinen repeämä noteerattiin syksyllä 1970 jopa Suomen Kommunistisen Puolueen kokouksessa, jossa oikeusministeri Erkki Tuominen tarkasteli puheessaan suhtautumista puolustusvoimiin. Tuominen totesi, että SKP ei tue aseistakieltäytyjiä. Puolueen tulee päinvastoin pyrkiä tunkeutumaan puolustuslaitoksen sisään ja vaikuttamaan siellä. Tampereen, Mikkelin ja Kouvolan varuskunnista saadut kokemukset osoittivat, että puolustusvoimien ylemmän ja alemman upseerikunnan väliin olisi mahdollista lyödä kiila.⁶⁴⁰ Aliupseeriliitto aktivoitui sekä yhtenäispäällystökysymyksessä että poliittisten oikeuksien myöntämiskysymyksessä.

”Valvovat silmät”

Uskollinen maanpuolustaja

Jorma Järventaus ja Kauko Pöyhönen olivat henkilöinä esillä käsiteltäessä Keinosen valintaa komentajaksi. He olivat molemmat mukana myös niissä tapahtumissa, jotka johtivat Keinosen eroon. ”Vanhemmat kaaderit valvoivat nuorukaisen toimia.”⁶⁴¹

budjetista oli suurempi kuin materiaalihankintojen. Kansanedustaja Koppasen puhetta käsitellään yksityiskohtaisemmin tuonnempana. Keinonen ilmoitti supistusten torjujiksi puolustusvoimien johdon. Todellisuudessa pitäisi sanoa puolustushallinnon johto, sillä ministeri Suorttanen ja ministeriön virkamiehet työskentelivät tosissaan määrärahatilanteen korjaamisen puolesta laatimalla muistioita muutosesityksistä. Suorttanen kansiot; Keinonen 1977, 161–165.

⁶³⁸ Väänänen 1996, 109.

⁶³⁹ Heikki Savonheimo, ”Armeijamme syrjii muitakin kuin Keinosta?”. Aviisi n:o 23, 17.10.1969.

⁶⁴⁰ ”SKP:n suhtautuminen puolustusvoimiin”. *Suojelupoliisin Tiedotuslehti* n:o 5/70. Ahti Karjalaisen arkisto. Kansio 43. KA; Kimmo Rentola on käyttänyt samaa lähdettä tekstissään. Rentola 2005, 291; Salminen 1999, 383.

⁶⁴¹ Eräs Kadettikoulun perinteistä on ”koulun valvova silmä”. Käsité on syntynyt Kadettikoulun luokkakäytävän seinällä riippuneesta Mannerheimin vaakunasta. Vaakunassa on silmä ”valvova silmä”. Se tarkoitti, että kaaderikadetti eli vanhempi kadetti valvoi nuorukaisen edesottamuksia. Järventaus ja Pöyhönen olivat käyneet Kadettikoulun Keinosta aikaisemmin.

Jorma Järventausta syntyi 1.7.1911 Enontekiöllä. Isä oli kirkkoherra, fennomaani, heimoaatemies ja kirjailija Arvi Järventausta. Suomalaisuusaate ja isänmaallisuus olivat suvussa ja kotikasvatuksessa voimakkaasti esillä.⁶⁴² Jorma Järventausta suoritti 8/8 luokkaa vuonna 1932 Helsingin Suomalaisessa lyseossa. Ylioppilastutkinto jäi suorittamatta hänen ilmeisesti ruotsin kieltä kohtaan tuntemansa vastenmielisyyden vuoksi. Aktiivisena suojeluskuntalaisena hän oli päättänyt hakeutua sotilasuralle. Ylioppilastutkinto ei silloin ollut välttämättömyys Kadettikouluun pyrittäessä. Järventausta astui Suomen Valkoiseen kaartiin suorittamaan asevelvollisuuttaan saman vuoden lokakuussa. Reserviupseerikoulussa Järventausta oli yhtä kurssia aikaisemmin kuin Yrjö Keinonen eli kurssilla 24. Järventauksen sijoitus kurssilla oli 13/231. Yleisarvosana oli erittäin hyvä. Järventausta valittiin jäämään seuraavalle kurssille niin kutsutuksi ”santsarikokelaaksi”. Varusmiespalveluksen jälkeen hän kävi kadettikurssin numero 18 vuosina 1934–1936. Kurssin jälkeen kadettikersantti Järventausta nimitettiin vänrikin virkaan Suomen Valkoisessa kaartissa.⁶⁴³

Palvellessaan nuorempana upseerina ennen talvisotaa Järventausta sai erikoiskoulutusta konekivääri-, kranaatinheitin- ja panssarintorjuntakurssilla. Talvisodassa Järventausta toimi Valkoisen kaartin perustamassa kantajoukkopataljoonassa Karjalan kannaksella panssarintorjunta- ja kranaatinheitin osaston johtajana. Nuoreksi upseeriksi hänellä oli varsin monipuolinen jalkaväen eri aseiden koulutus.⁶⁴⁴

Jatkosodan aikana kapteeni Järventausta toimi vuoroin VI armeijakunnan esikunnan operatiivisissa tehtävissä ja vuoroin pataljoonan komentajana JR 44:ssä. Syystalvella 1942 hänet komennettiin neljäksi kuukaudeksi Saksan Heeresgruppe Mitte’een talvikouluttajaksi. Lapin sotaan Järventausta osallistui aluksi 15.Pr:n esikuntapäällikkönä sekä marraskuusta 1944 alkaen JR 1:n pataljoonan komentajana.⁶⁴⁵ Arvo Pentti ja Jorma Järventausta tunsivat toisensa saman rykmentin rintamaupseereina. Pentin ollessa kadettikurssilla Järventausta oli itärintamalla. Pentti tiesi puolustusvoimain komentajaa valittaessa Järventauksen saksankielen taidosta.⁶⁴⁶

Sotien jälkeen majuri Järventausta toimi Tuusulan sotilaspäämajurin esikunnassa järjestelytoimiston päällikkönä ja komentajan sijaisena. Asekätkennän vuoksi Järventausta oli pidätettynä tutkintovankeudessa 4 kuukautta. Huhtikuussa 1948 annettu rangaistus oli 5 kuukautta vankeutta, josta 2 kuukautta oli ehdollista 3 vuoden koetusajalla. Koetusajan päätyttyä kymmenen vuotta majurina palvelut ja jo vuoden everstiluutnantin virkaa hoitanut Sotakorkeakoulun opettaja ylennettiin everstiluutnantiksi 4.6.1952.⁶⁴⁷

Järventausta oli ansioitunut sotien aikana sekä komentajana että esikunnan tehtävissä. Ei siis ihme, että yleisesikuntaupseerikurssin suoritettuaan hän jäi kouluun taktiikan ja sotahistorian

⁶⁴² Isän veli Kustaa-Adolf (Oke) Järventausta oli kadettiupseeri, pappi ja kirjailija. Urho Kekkonen tunnisi Oke Järventauksen Akateemisen Karjaseuran ajoiltaan. Maisteri Outi Oinaksen haastattelu 9.10.2006.

⁶⁴³ Reserviupseerikoulun matriikkelikirja, kurssit 23–28, 1933–1935. Bca 1/5. T 27170. SARk; RUK 25, 45-vuotisjulkaisu 15.3.1979. Kansio 10. YKA; maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006; *Kadettiupseerit 1920–1970*, 1971, 285–286; Järventausta ei siis ollut ylioppilas ja se pudotti häntä alas päin valinnan yhteydessä laaditussa pisteytystaulukossa.

⁶⁴⁴ Jorma Järventauksen kantakortti. SARk.

⁶⁴⁵ Jorma Järventauksen nimikirjanote 22.7.1966 ja kantakortti. SARk.

⁶⁴⁶ Jorma Järventauksen kantakortti. SARk; Arvo Pentin kantakortti. SARk.

⁶⁴⁷ Jorma Järventauksen kantakortti. SARk.

opettajaksi. Seitsemän ja puolen vuoden mittainen opettajakakso SKK:ssa lisäsi Järventauksen itseluottamusta ja kehitti operatiivista ajattelukykyä.⁶⁴⁸ Tehtävä päättyi, kun Järventaus otti toukokuussa 1954 vastaan jääkäripataljoonan komentajan tehtävät Kontiolahdella.⁶⁴⁹

Joukko-osastovaihe jäi alle kahden vuoden mittaiseksi, sillä maaliskuussa 1956 Järventaus määrättiin pääesikunnan koulutusosaston päälliköksi ja ylennettiin everstiksi. Eteneminen oli tässä vaiheessa poikkeuksellisen nopeata, sillä 46-vuotias Järventaus määrättiin marraskuussa 1957 kenraalimajurin virkaan ja komentopäälliköksi. Järventaus oli ollut everstinä vain vajaat kaksi vuotta. Siksi kenraaliylenitys tuli vasta elokuussa 1958. Komentopäällikkönä ollessaan Järventaus määrättiin oman virkansa ohella hoitamaan myös jalkaväen tarkastajan tehtäviä viran varsinaisen hoitajan toimiessa puolustusvoimain komentajan sijaisena.⁶⁵⁰

Urho Kekkonen oli luvannut pääministerinä 1950-luvun puolivälissä, että Suomen ja Neuvostoliiton asevoimien välisiä suhteita parannetaan. Eräs vaihe vierailuvaihdon käynnistämiseksi oli eversti Järventauksen johtama koulutusalan upseerivaltuuskunnan vierailu Neuvostoliitossa huhtikuun ja toukokuun vaihteessa 1956. Vierailu sujui suuremmista ongelmista, kun Järventaus oli ensimmäisen neuvottelun alussa ”kaapannut” ensimmäisen puheenvuoron ja todennut Suomen puolustusvoimien kykenevän resurssipulan vuoksi vain vastavuoroisiin urheilukilpailuihin mutta ei sen laajempaan yhteistoimintaan.⁶⁵¹ Neuvostoliiton edustajilla oli kuitenkin jatkuva halu eri yhteyksissä keskustella, neuvotella ja pyrkiä harjoittelemaan sitä, miten yhteinen puolustus hoidettaisiin.⁶⁵² Yhteisellä harjoituksella olisi vahva poliittinen signaali.

Kekkonen mielestä Suomen ja Neuvostoliiton välistä epäluuloa voitiin vähentää vain luomalla keskinäisiä luottamuksellisia suhteita. Kuten edellä on kerrottu, presidentti pakotti vastahankaisen kenraali Heiskasen matkustamaan Neuvostoliiton keuhällä 1959. Heiskasen nimesi seurueeseensa neljä kenraalia. Seurueen nuorimman eli Järventauksen tasavallan presidentti määräsi Heiskasen varamieheksi ja hoitamaan neuvotteluita.⁶⁵³

⁶⁴⁸ Sotakorkeakoulun taktiikan opettaja majuri Järventaus oli ollut voitollisesti eri mieltä taktillisista ja operatiivisista kysymyksistä Taistelukoulun johtajan eversti Adolf Ehrnroothin kanssa 1950-luvun alussa. Maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006; Ermei Kannisen mielestä sana riitainen ei sovi kuvaukseksi Järventauksesta. Järventaus toimi kaksi vuotta Kannisen taktiikan opettajana yleisesikuntaupseerikursilla. Kenraaliluutnantti Ermei Kannisen haastattelu 6.6.2006. Kukaan muukaan haastatelluista ei ole löytänyt Järventauksesta ”riitaisuuden” piirteitä.

⁶⁴⁹ Ibid. K. A. Heiskanen tuli puolustusvoimain komentajaksi kesällä 1953. Heiskanen ilmeisesti piti Järventausta erittäin lahjakkaana upseerina, sillä hänen komentajakautensa aikana Järventaus yleni everstiluuutnantista kenraalimajuriksi. Vain Reino Arimolla oli samanaikaisesti yhtä rivakka ylenemistahti.

⁶⁵⁰ Ibid.

⁶⁵¹ Rautkallio 1999, 34, 220; Järventaus oli saanut edellisenä iltana tietää vastapuolen esittävän yhteistyöhön liittyviä ehdotuksia tulevissa neuvotteluissa. Siksi hän esitti heti alkajaisiksi, että suomalaiset voivat resurssiensa puitteissa toteuttaa vain vastavuoroista urheilutoimintaa. Maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006 ja hänen hallussaan oleva Järventauksen muistio; Olli Ainolan artikkeli ”N:liito yritti yhteisiä sotaharjoituksia jo 1956” kenraali Järventauksen haastattelusta. *Iltalehti* 16.12.1992; samoihin aikoihin Neuvostoliitossa vieraili kenraaliluutnantti Väinö Oinosen johtama valtuuskunta.

⁶⁵² Sutela 1995, 50–51; Kauko Pöyhösen laatima asiakirja ”Muistio keskustelusta A.H:n kanssa 25.11.1969”. Vuosikirja 1969. UKA.

⁶⁵³ *Urho Kekkonen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 209, 216.

Neuvostoliiton valtuuskunta teki varsin pian vastavierailun Suomeen. Heiskanen ei halunnut toimia isäntänä ja otti virkakautensa päättymiseen liittyvää vuosilomaa vierailun ajaksi. Puolustusvoimain komentajan sijainen jalkaväentarkastaja, kenraaliluutnantti Sakari Simelius hoiti vierailuun liittyvät virallisten muodollisuuksien edellyttämät seremoniat. Järventaus matkusti koko matkan ajan vieraiden mukana.⁶⁵⁴ Tässä vaiheessa presidentti varmaankin oppi luottamaan Järventauksen kykyihin toimia neuvottelijana.

Kenraali Heiskanen ei tullut lainkaan toimeen Tauno Viljasen kanssa. Siksi useita yleisesikunnan asioita hoidettiin komentopäällikkö Järventauksen kautta.⁶⁵⁵ Heiskanen piti Järventauksen tyylistä ja kasvatti Järventausta tulevaksi puolustusvoimain komentajaksi. Simelius oli hänen mielestään vain välikauden mies. Simeliuksen jälkeen Järventaus voisi toimia puolustusvoimain komentajana yli kymmenen vuoden ajan.⁶⁵⁶

Järventaus lähetettiin kentälle hankkimaan lisäkokemusta. Hän toimi ensin helmikuusta 1960 Oulussa 1. divisioonan komentajan sijaisena ja marraskuusta 1960 lähtien kenraaliluutnantiksi ylennettynä 3. divisioonan komentajana. Samanaikaisesti kun Järventaus tuli Kouvolaan, siirrettiin everstiluutnantti Keinonen Lappeenrannasta Turkuun ja ylennettiin everstiksi pari kuukautta myöhemmin.⁶⁵⁷

Järventaus oli vahvatahtoinen divisioonan komentaja. Talvella 1964 hänellä tuli jalkaväen tarkastajana toimineen kenraaliluutnantti Ali Koskimaan kanssa erimielisyyttä sotaharjoituksen järjestämisestä. Kenraaliluutnantti Maunula oli keskustellut riidasta Simeliuksen kanssa. Maunula merkitsi päiväkirjaansa, että jos Järventaus ei tee käsketyllä tavalla, annetaan harjoituksen johtaminen Panssariprikaatin komentajalle.⁶⁵⁸

On ilmeistä, että Heiskanen oli maininnut Järventaukselle pitävänsä tätä vahvana ehdokkaana puolustusvoimain komentajaksi. Myös Simelius tuntui olleen sitä mieltä. Simelius oli kuitenkin mielipiteissään horjuva. Hän ei jostakin syystä rojhennut tuoda kantaansa selvästi julki saatikka, että olisi laatinut ehdokkaastaan kirjallisen dokumentin. Simeliusta ajattelutti ilmeisesti tieto, jonka Hannila 29.6.1965 hänelle kertoi. Kansliapäällikkö Arimo puolustusministeriöstä oli sanonut Hannilalle, että Maunula ja Järventaus olivat poissa pelistä; saattaa tulla joku nuorempikin.⁶⁵⁹ Simelius uskoi presidentin nimittävän Leinosen.

Presidentti piti Järventausta vielä 7.5.1965 parhaana ehdokkaana ja myös presidentin miehiin kuuluva Kustaa Vilkuna 1.6.1965. Kuka oli kertonut presidentille epäilyksiään Järventauksen soveltuvuudesta? Yksi vaihtoehto oli presidentin sisäpiiriin kuulunut Typpi oy:n markkinointijohtaja, agronomi Jukka Piironen. Hän pyysi Pöyhöstä järjestämään kesällä 1965 kaksi eri

⁶⁵⁴ Brantberg 2000, 229–231; Simelius 1983, 128–129.

⁶⁵⁵ Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 27.10.2005.

⁶⁵⁶ Maisteri Matti Kuulan lähettämä kirjallinen ilmoitus 19.2.2006. Heiskanen kertoi luonaan vierailuille Akateemisten reservinupseerien hallituksen jäsenille seuraajasuunnitelmistaan.

⁶⁵⁷ Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 27.10.2005; Jorma Järventauksen nimikirjan ote 22.7.1966. SARk; Yrjö Keinosen nimikirjan ote 2.5.1969. SARk.

⁶⁵⁸ Aatos Maunulan kokoelma. Päiväkirjamerkintä 14.1.1964. T 22595/1. SARk.

⁶⁵⁹ Sakari Simeliuksen päiväkirja 26. ja 29.6.1965. T 23601/8. SARk; muistilappu keskustelusta Pentin kanssa 27.7.65 klo 10.30. T 23601/9. SARk. Valinta-asia oli esillä Pentin ja Simeliuksen keskusteluissa 27.7. Simelius sanoi Pentille pitävänsä etusijalla vanhemman pään miehiä Maunulaa, Järventausta ja Koskimaata. Myöhemmin, mahdollisesti nimityksen jo tultua toteutetuksi, oli Simelius ilmeisesti täydentänyt päiväkirjaansa merkitsemällä ”Järventaus paras”.

päivällistilaisuutta. Toisessa olivat vieraina agronomi ja rouva Piironen lisäksi kenraaliluutnantti Maunula rouvineen ja toisessa kenraaliluutnantti Järventausta rouvineen. Piironen oli mukana 29.7. Kultarannan saunatilaisuudessa, jossa ratkottiin puolustusvoimain komentajakysymystä.⁶⁶⁰

Järventausta palasi illalla 26.8.1965 Helsingistä Kouvolaan pettyneenä miehenä. Yrjö Keinosesta tulisi hänen esimiehensä. Hän ei kuitenkaan reagoinut samalla tavalla kuin Torvald Ekman ja Kai Savonjousi Simeliuksen valinnan yhteydessä. Järventausta ei halunnut lähteä ”overt paukkuen”. Hän kertoi syksyn aikana pääjohtaja Erkki Tuulelle mahdollisesta siviiliin siirtymisestäään. Tuuli kertoi asiasta päätoimittaja Heikki Tikkaselle. Tikkanen ilmoitti tietonsa aamupalaverissa Aatos Erkolle ja Teo Mertaselle. Erkkko innostui mahdollisuudesta saada sotilaspoliittinen asiantuntija lehden palkkalistoille. Mertanen sai tehtävän lähteä käymään Kouvolassa. Käytyjen keskustelujen jälkeen Järventausta kertoi olevansa periaatteessa kiinnostunut ja sanoi palaavansa asiaan.⁶⁶¹ Hän halusi todennäköisesti katsoa ensin ”Maunulan kieroksen” ennen kuin hän tekisi päätöksensä.

Aatos Maunula jäi reserviin helmikuussa 1966. Järventaukselle oli selvinnyt joulukuussa, että Keinonen halusi Maunulan seuraajaksi Arimon ja uudeksi kansliapäälliköksi tulisi Leinonen. Hänelle tarjottaisiin kesällä käyttöön otettavassa uudessa organisaatiossa koulutuspäällikön tehtävää. Tämä ei kuitenkaan Järventausta tyydyttänyt, sillä hän oli hoitanut aikaisemmin lähes samankaltaista tehtävää ollessaan jalkaväen tarkastajan sijainen. Ennen vuoden 1965 päättymistä Järventausta sopi Erkon ja Mertasen kanssa, että hän siirtyy puolen vuoden päästä Helsingin Sanomien palvelukseen. Ero kesällä sopi hyvin otettavaksi huomiioon lippujuhlanpäivänä uusia ylennyksiä julkistettaessa.⁶⁶²

Presidentti Kekkonen oli pahoillaan Järventauksen eroamisesta. Hän kirjoitti maaliskuussa 1966 Pentille kirjeen, jossa hän pyysi tätä vielä taivuttelemaan Järventausta jäämään palvelukseen. Taivuttelu ei onnistunut, vaikka Pentti tarjosi Pohjois-Suomen sotilasläänin komentajan tehtävää. Tehtävä olisi varmaankin kiinnostanut Järventausta, sillä komentopaikka olisi ollut riittävän kaukana Helsingistä. Hän oli jo kuitenkin luvannut mennä Helsingin Sanomien palvelukseen ja oli ostanut asunnon Espoosta. Kekkonen halusi joka tapauksessa osoittaa Järventaukselle arvostaneensa tämän tekemää työtä ja myönsi Järventaukselle 4. kesäkuuta Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan I luokan komentajamerkin.⁶⁶³

Järventauksen tehtäväkuvaus lehden sotilaspoliittisena asiantuntijana oli hyvin itsenäinen. Erkon kanssa suunniteltiin sotilaspoliittisten artikkelien aiheet ja sovittiin tutustuttavat

⁶⁶⁰ Vilkuna totesi Loikkaselle Tunisian lähettilään vastaanotolla, että Järventausta oli saatava komentajaksi. Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkasen haastattelu 23. 3. ja 27.3.1965; rouva Maire Pöyhösen haastattelu 10.12.2005.

⁶⁶¹ Ministeri Aatos Erkon haastattelu 4.7.2006; päätoimittaja Heikki Tikkasen haastattelu 5.7.2006; maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006; Tiilikainen 2003, 80.

⁶⁶² Ibid.; Kekkonen oli kirjeessään 17.8.1965 antanut Keinoselle oikeuden valita haluamansa henkilö yleisesikunnanpäällikön eli tulevan pääesikunnan päällikön tehtävään. Keinonen ei valinnut tehtävään Ilmolaa eikä Järventausta.

⁶⁶³ Urho Kekkonen kirje Arvo Pentille 14.3.1966. Vuosikirja 1966. UKA; Jorma Järventauksen kantakortti. SARk; Yrjö Keinoselle sama merkki myönnettiin vasta 20.10.1967. Ote ritarikuntien hallituksen pöytäkirjasta 17.5.1967 ja 2.11.1967. Ritarikuntien arkisto; maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006.

asevoimat. Matkat suuntautuivat tasapuolisesti puolueettomiin ja kumpaakin eri liittoutumaa edustaneisiin maihin. Yhteydet otettiin yleensä suurlähettiläiden kautta. Kenraaliluutnantti sai arvolleen sopivan vastaanoton ja tapasi kunkin maan sotilaspolitiikan arvovaltaisimpia edustajia. Ruotsissa Järventaus kävi Erkon toiveiden mukaisesti vähintään kerran vuodessa. Jo tehtävänkuvauksesta sovittaessa Erko edellytti, että Järventaus raportoi matkoiltaan saamansa tiedon pääesikunnan edustajalle.⁶⁶⁴

Puolustusministeri Pentti oli aikoinaan verrannut Keinosen ja Järventauksen kielitaitoa. Järventauksella oli varsin hyvä saksan kielen taito. Ruotsi ja Englanti olivat hieman heikompia. Tehtäessä turvallisuuspolitiikkaa käsitteleviä haastatteluja käytettiin tulkkia. Keskinäinen rupattelu sujui kolmella vieraalla kielellä.⁶⁶⁵

Järventaus sopeutui erinomaisesti toimitustyöhön. Hän saavutti arvostetun aseman toimittajien keskuudessa, vaikka puolustusvoimat eivät tuohon aikaan kuuluneet ainakaan nuorempien toimittajien arvoasteikossa kovin korkealle. Varsinkin turvallisuuspolitiikasta tai puolustusvoimista kirjoittavat pääkirjoitus- tai artikkelitoimittajat saattoivat kääntyä yksityiskohtia tarkistaessaan Järventauksen puoleen. Yleensä kerran viikossa Järventauksella ja Tikkasella oli periaatteellinen keskustelu turvallisuuspolitiikan kysymyksistä.⁶⁶⁶

Päätoimittaja Tikkanen ei käynyt päätoimittajille järjestetyissä puolustusvoimain komentajan tilaisuuksissa. Täten hän ei ollut sitoutunut vaikenemaan luottamuksellisena taustatietona annetuista asioista.⁶⁶⁷ Järventauksen ja muuta kautta toimittajien tietoon tulleita ongelmia pystyttiin täten käsittelemään avoimemmin lehden sivuilla.

Toimitustyö ja toimituksen lähteet olivat luottamuksellisia. On mahdotonta jälkepäin selvittää puolustusvoimia käsittelevien eri tietojen alkuperää⁶⁶⁸. Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi olivat kuitenkin kuin valppaat vahtikoirat, jotka toteuttivat lehdistön perustehtävää tiedon levittäjänä.

Nopealiikkeinen ja vilkas karjalainen

Marja Lapin mukaan ”vihamiehen innolla” Keinosen kaatamista ajanut Kauko Pöyhönen syntyi 3.3.1918 Pietarissa. Hän vietti nuoruutensa Viipurissa ja suoritti ylioppilastutkinnon Viipurin kaksoislyseossa 1938. Varusmiespalveluksen päätyttyä 1939 reservivänrikki Pöyhönen aloitti Kadettikoulun. Kurssi jäi kuitenkin talvisodan syttymisen vuoksi lyhyeksi. Se pituus

⁶⁶⁴ Ministeri Aatos Erkon haastattelu 4.7.2006. Erko kertoi, että kontaktihenkilönä oli merkittävässä asemassa oleva upseeri. Siihen aikaan pääesikunnassa palvelleiden varttuneempien upseerien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta näyttää todennäköisimmältä, että keskustelukumppani oli myöhempi puolustusvoimain komentaja Kaarlo Leinonen.

⁶⁶⁵ Ministeri Aatos Erkon haastattelu 4.7.2006; maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006.

⁶⁶⁶ Päätoimittaja Heikki Tikkasen haastattelu 5.7.2006.

⁶⁶⁷ Ibid.

⁶⁶⁸ Suuren lehtitalon erikoistoimittajana Järventaus saattoi anonyyminä kommentoida julkisuudessa asioista, joita hän piti maanpuolustuksen kannalta tärkeinä. Järventaus arvosti kovasti työtään lehtitalon palveluksessa. Hän saattoi pääkirjoituksissa ja artikkeleissa analysoida sellaisia turvallisuuspolitiikan kysymyksiä, joista hänen olisi virassa ollen tullut vaieta. Ibid.; maisteri Outi Oinaksen haastattelu 2.5.2006.

oli vain seitsemän kuukautta. Kurssilaiset nimitettiin vakinaisen väen virkoihin 31.12.1939 ja lähetettiin koulutuskeskuksiin tai kenttäarmeijaan.⁶⁶⁹

Jatkosodan syttyessä luutnantti Pöyhönen lähti komppaniensa kanssa rintamalle Jääkäripataljoona 3:n riveissä. Ylennys kapteeniksi tuli loppuvuodesta 1942 ja majuriksi 18.7.1944. Vuosien 1943 ja 1944 välisen talven Pöyhönen vietti talvikouluttajana Saksassa. Kesän 1944 torjuntataistelujen aikana hän oli 1. jääkäriprikaatin esikuntapäällikkönä ja Lapin sodassa hän toimi Panssaridivisioonan operatiivisen osaston päällikkönä.⁶⁷⁰

Sodan päätyttyä Pöyhönen määrättiin pääesikuntaan, jossa hän palveli yli kymmenen vuotta operatiivisten-, järjestely- ja sotatalousalojen tehtävissä. Seuraavaksi oli vuorossa puolentoista vuoden mittainen kenttäpalvelu 6. prikaatissa (Karjalan prikaati) pataljoonan komentajana. Keinonen oli samaan aikaan Mikkelissä. Pöyhönen palasi pääesikunnan järjestelytoimiston päälliköksi syksyllä 1957. Monipuolisen osaamisensa ja venäjän kielen taidon⁶⁷¹ ansiosta hänet valittiin 1959 sotilasasiamieheksi Moskovaan ja ylennettiin samalla everstiksi. Moskova-vaiheen jälkeen hänestä tuli puolustusneuvoston yleissihteeri. Sotilasasiamiesaikanaan vilkasluonteinen ja välitön Pöyhönen tutustui Moskovassa vierailleeseen presidentti Kekkoseseen. Kekkonenhan kävi tuolloin vuosittain Moskovassa. Käydyissä keskusteluissa tai illanistujaisissa presidentti ilmeisesti oppi luottamaan sotilasasiamieheen.⁶⁷²

Urho Kekkonen pyysi Pöyhöstä syksyllä 1965 kirjoittamaan niin kutsutun rajarauhasopimusta käsittelevän puheen annettujen kehysten pohjalta. Puhetta valmisteltiin samoihin aikoihin kun Keinonen otti vastaan komentajan tehtävät. Kun kyseessä oli ulkopoliittisesti näin merkittävä asia, tuli Kekkosella olla vankka luottamus Pöyhösen kykyihin. Pöyhönen valmisteli puheen aikaisemman esimiehensä suurlähettiläs Eero A. Wuoren ja majuri Aimo Pajusen avustuksella.⁶⁷³

Puolustusneuvoston yleissihteeri ja maanpuolustuskurssien johtaja olivat upseereita, joilla oli mahdollisuus luoda suhteita poliitikkoihin. He olivat tärkeitä taustavaikuttajia ja haluttuja keskustelukumppaneita. On mahdotonta sanoa, milloin Kauko Pöyhönen tapasi ensimmäisen kerran jonkun Neuvostoliiton tiedusteluelimen KGB:n edustajan. Keinosen muistelmien mukaan Pöyhönen oli 1966 kertonut hänelle tämän luottamuksellisen tiedon. Siitä, kuka tuo keskustelukumppani oli, ei ole tietoa. Neuvostoliiton lähetystössä toimi kulttuuripuolen peitetetävässä ensimmäinen lähetystösihteeri Aleksander Hrabskov vuosina 1965–1971. Jo 1962 Aatos Maunulan saaman luettelon mukaan Hrabskov oli KGB:n edustaja. Myös DDR aktivoitui kontaktien luoja 1960-luvun puolivälissä. Suomen kaupallisen edustuston johto sai neuvostoliittolaiselta lähetystöneuvos Kerkotenilta Arvo Korsimon kertomia nimiä. Korsimo oli luetellut sellaisia Kekkoson läheisiä ystäviä sekä joitakin sosiaalidemokraatteja, joihin kannatti pitää yhteyttä.⁶⁷⁴ Itäblokin edustustot olivat hyvin toimeliaita hankkiessaan

⁶⁶⁹ Lappi–Lappi 1996, 157; Kauko Pöyhösen kantakortti ja nimikirjanote 15.9.1970. SARk.

⁶⁷⁰ Ibid.

⁶⁷¹ Pöyhönen oli lukenut venäjää koulussa. Hän jatkoi usean vuoden ajan opiskelua pääesikunnan järjestämällä kielikursseilla. Insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläisen haastattelu 26.3.2007.

⁶⁷² Ibid.; rouva Maire Pöyhösen haastattelu 10.12.2005; *Uusi Suomi* 11.11.1962; Keinonen 1977, 35–36.

⁶⁷³ Suomi 1994, 317; Soikkanen 2006, 15.

⁶⁷⁴ Keinonen 1977, 151–154; CIA:n edustajalta saadun luettelon mukaan Hrabskov toimi 1960-luvun alussa 3.sihteerinä ja oli KGB:n residentin V. V. Genikovin (Ženihov) paras ystävä Friberg-Mau-

keskustelukumppaneita itselleen. Poliittista vaikutusvaltaa kärkkyvät nuoret olivat myös itse aktiivisia saadakseen ”kotiryssän” tai ”kotiderkun”.

Kauko Pöyhösen nimityksessä komentopäälliköksi oli ilmeisesti myös puolustusministeri Pentin vaikutusta, sillä Kekkonen kirjoitti 18.1.1966 Pentille: ”Olen hyvilläni, että ev. Pöyhönen on kiertoteiden kautta saatu paikalle, jossa hän parhaiten hyödyntää maata ja puolustusvoimia”.⁶⁷⁵ Alkuvaiheessa Keinosen ja Pöyhösen välit olivat hyvässä kunnossa. He kyläilivät keskenään, rouvat keskustelivat erilaisten tilaisuuksien järjestämisestä ja niin edelleen. Kuten edellä on kerrottu Keinonen nimesi Pöyhösen Neuvostoliittoon suuntautuneen matkansa seurueeseen.⁶⁷⁶

Komentopäälliköksi määrätty ja kenraalimajuriksi ylennetty Pöyhönen hoiti toimeliaasti tehtäviään. Pöyhöstä alkoivat kuitenkin harmittaa nopeassa tahdissa käyttöön käsketyt komentopuolen toimialaan kuuluvat uudistukset. Tällöin ei vielä ollut tapana arvostella komentajaa, joten Pöyhönen sai muilta upseereilta moitteita kirjelmien toisena allekirjoittajana. Henkilöstöasiat aiheuttivat syksyllä 1966 Keinosen ja Pöyhösen välien kiristymistä. Lopullinen välirikko syntyi Pöyhösen vastustaessa voimakkaasti eräitä Keinosen käskemiä ylennyksiä. Ylennysperusteet oli vahvistettu alkuvuodesta 1966 Keinosen halujen mukaisiksi, mutta syksyllä niistä jo poikettiin. Armeijan perinteiset ja tiukasti vaalitut periaatteet rikkoutuivat. Suuttumusta aiheuttivat esimerkiksi Keinosen ystävien Kalevi Hätösen ja Kyösti Jäppisen ylentäminen majureiksi. Jäppisellä ei ollut edes muodollista pätevyyttä kyseiseen ylennykseen, koska hän ei ollut suorittanut esiupseerikurssia. Pöyhönen kieltäytyi esittelemästä asiaa, jolloin Keinonen esittelytti sen Pöyhösen poissa ollessa komentopäällikön sijaisella eversti Paavo Junttilalla. Junttila ei tiennyt, että Pöyhönen oli kieltäytynyt esittelyn tekemisestä.⁶⁷⁷

Junttila oli saman koulun kasvatteja Viipurista kuin Pöyhösenkin. Tosin Junttila oli ollut yhtä vuotta alemmalla luokalla. Keinosen kanssa hän oli samaa SKK:n kurssia. Junttila tunsu hyvin molemmat upseerit ja seurasi heidän väliensä rikkoutumista hyvin läheltä. Junttila piti yhtenä merkittävänä syynä välien rikkoutumiseen sitä, että Keinonen ei ollut virkapaikallaan eikä muutenkaan tavoitettavissa silloin kun häntä olisi tarvittu. Junttilan mukaan Pöyhönen teki parhaansa virkasuhteen säilyttämiseksi asiallisena.⁶⁷⁸

Keinonen ei sietänyt niskuroivaa alaistaan ja ryhtyi valmistelemaan Pöyhösen siirtämistä SKK:n johtajaksi kertomatta siirtoajatuksistaan asianomaiselle. Kun Pöyhönen sai kuulla

nula muistio 5.2.1962. Liite 1. Aatos Maunulan kokoelma. T 22595/2. SARk.; DDR:n kaupallisen edustuston raportti NI:n lähetystöneuvos Krekoten kertomista asioista 18.3.1964. Zentralkomitee. Internationale Verbindungen. DY/30/IV A2/20/566. Sozialistische Einheitspartei Deutschlands. BA; Hrabskoviin liittyvistä tiedoista on kirjoittanut myös Seppinen. Seppinen 2006, 461–463.

⁶⁷⁵ Kekkonen kirje Pentille 18.1.1966. Kirjeenvaihtoa 1966. 1/46. UKA.

⁶⁷⁶ Rouva Maire Pöyhösen haastattelu 10.12.2005; Neuvostoliiton-vierailun matkakertomus 16.5.1966. Puolustusvoimain komentajan ulkomaanmatkat. Puolustusvoimain komentajan arkisto. Pääesikunta..

⁶⁷⁷ Keinonen halusi näyttää, että urheilullisillakin ansiolla voi saada ylennyksen. Ylennys tuli vain kaksi kuukautta myöhemmin kuin samaa kadettikurssia olleille yleisesikuntakurssin suorittaneille Pekka Mustoselle ja Matti Aaltoselle. *Vakinaisen väen upseeriluettelo* 15.8.1964 ja 10.1.1967; Vesterinen 132–133; eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; Jäppinen 2003, 237.

⁶⁷⁸ Paavo Junttilan kirje Veikko Vesteriselle 6.11.1995. Veikko Vesterisen yksityisarkisto; kenraaliluutnantti Paavo Junttilan haastattelu 25.11.2004.

asiasta, hän uhkasi erota. Riita muodostui avoimeksi välirikoksi, joka kantautui jotain kanavaa pitkin presidentin tietoon. Presidentti laittoi asialle Jukka Piironen, joka tiedusteli Junttilalta, miten saataisiin miehet sopimaan riitansa. Junttilan suosituksesta Piironen järjesti saunatilaisuuden. Piironen yritti saada osapuolet sopimaan riitansa, mutta tuloksetta. Junttila sai kuulla Keinosen aloittaneen riidan heti saunan pukuhuoneessa. Keinosen oman version mukaan välienselvittely alkoi vasta löylyjen jälkeen Piironen otettua esiin Kekkonen huolestumisen herrojen välisistä huonoista suhteista. Keinosen mielestä huonot välit johutuivat Pöyhösestä. Hän oli suhtautunut Pöyhöseen muodollisen korrektisti eikä heillä ollut mitään ulospäin näkyviä erimielisyyksiä.⁶⁷⁹ Kummankin itsetietoisien miehen karjalainen veri kuohahti yli äyräiden. Asetettu tavoite eli sopu jäi saavuttamatta.

Myös adjutantti ja sihteeri havaitsivat, että sopua ei ollut saavutettu. He kuuluivat toistuvasti poikkeuksellisen kovaäänistä mielipiteiden vaihtoa komentajan huoneesta komentopuolen asioita esiteltäessä. Keinonen ryhtyi saunatilaisuuden jälkeen kertomaan eräille luottohenkilölleen epäilevänsä erästä upseeria Neuvostoliiton vakoilijaksi. Hän mainitsi Pöyhösen jopa nimeltä. Keinonen sai erävoiton Pöyhösestä, kun tämä presidentin vastustelusta huolimatta siirrettiin 21.8.1967 saamaan kenttäkokemusta Sisä-Suomen sotilaslääniniin. Komentopäälliköksi valittiin luonteeltaan taipuisampi Ilmari Leppälä.⁶⁸⁰

Keinosen kertoman mukaan välirikko aiheutui siitä, että hän oli pettynyt Pöyhöseen, joka ei raportoinut hänelle yksityiskohtaisesti neuvostolähetystön edustajan tapaamisista ja käydyistä keskusteluista. Keinonen kertoi asiasta presidentille, joka vapautti Keinosen kantamasta asiasta huolta. Keinosen mukaan nämä tapahtumat suututtivat Pöyhösen ja ”siitä alkaen hän hellittämättömästi yritti lyödä kiilaa Kekkonen ja minun väliin”.⁶⁸¹ Kenraaliluutnantti Reino Arimo näkemys oli edellisestä poikkeava: ”Sen minä tiedän, että yritimme Pöyhösen kanssa yhdessä monet kerrat saada Keinosta innostumaan puolustusvoimain komentajan tehtävästä”...”Pöyhönen oli upseeri, johon aina saatoin luottaa.”⁶⁸²

Kauko Pöyhönen oli saanut komennettavakseen kaikkein pienimmän sotilasläänin. Pöyhönen hoiti tehtävänsä kuitenkin hyvin, eikä moittinut upseerien kuullen Keinosta. Sen sijaan hän kritisoi voimakkaasti useita Keinosen uudistuksia, joita hän piti oikean suuntaisina mutta liian pitkälle menevinä ja harkitsemattomina. Henkilökunta aisti, että Pöyhönen oli katkera siirrostaan.⁶⁸³ Kun puolustusministeriön kansliapäällikön tehtävä avautui seuraavan

⁶⁷⁹ Keinosen versio on kirjoitettu hänen muistelmiinsa. Toinen versio on luettavissa Vesterisen kirjasta sekä Vesterisen hallussa olevassa kenraaliluutnantti Paavo Junttilan hänelle lähettämässä kirjeestä 6.11.1995. Keinonen 1977, 151–154; Vesterinen 1995, 131–133.

⁶⁸⁰ Keinonen 1977, 152–153; Vesterinen 1995, 132–133, 172; opetusneuvos Erkki Hautamäen haastattelu 29.6.2006. Keinonen kertoi Hautamäelle vakoilijaupseerista. Tämän tapauksen jälkeen Pöyhösestä tuli Keinosen mielikuvissa Hautamäen arvion mukaan vakooja; Punttila 1995, 110, 116. Myös vuorineuvos Erkki Partanen sai kuulla vakoilijasta 1967. Partaselle Keinonen mainitsi Pöyhösen nimen. Erkki Partanen oli Puolustustaloudellisen suunnittelukunnan puheenjohtaja ja siten puolustusneuvoston jäsen. Keinonen piti häntä ajan tasalla tapahtumista aina eroamiseensa asti.

⁶⁸¹ Keinonen 1977, 154.

⁶⁸² Heikki Myllö, ”Komentaja Yrjö Keinonen. Ristiriitojen kenraali”. *Suomen Kuvalehti* 50/1977; hieman saman sisätöisesti Arimon kannanotto puheenvuoro-palstalla. *Uusi Suomi* 9.12.1977.

⁶⁸³ Varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2004; eversti Yrjö Honkasen kirje 19.12.2004.

vuoden huhtikuussa Leinosen siirtyessä Arimolta avautuneeseen pääesikunnan päällikön virkaan, Kekkonen halusi Pöyhösen puolustusministeriöön. Keinosen vastusti siirtoa. Presidentti ei varmaankaan aavistanut, miten suuri vaikutus nimityksellä oli Keinosen uraa ajatellen. Pöyhönen ei siirron jälkeen ollut enää Keinosen käskettävissä.⁶⁸⁴

Taustoiltaan Pöyhönen sopi varsin hyvin kansliapäälliköksi. Palveltuaan sotilasasiamiehenä Moskovassa ja puolustusneuvoston yleissihteerinä hän oli perehtynyt turvallisuuspolitiikkaan, yya-sopimuksen yksityiskohtiin ja neuvostokauppaan. Keinonen ei kyennyt myöskään estämään Pöyhösen ylentämistä kenraaliluutnantiksi. Sutela ja Pöyhönen ylennettiin 4.6.1968 tasan kahden vuoden kuluttua edellisestä ylennyksestä. Keinonen ylennettiin samana päivänä jalkaväenkenraaliksi.⁶⁸⁵

Dokumenttipohjaista tietoa löytyy siitä, että Pöyhösellä oli häneen toisinaan yhteyttä pitävä kontaktihenkilö. Pöyhösen kohtaamisesta A.H:n [Aleksander Hrabskov, PA] kanssa 25.11.1969 on keskustelumistio presidentti Kekkonen arkistossa. Ennen Pöyhösen siirtoa Sisä-Suomen sotilasläänini oli hänellä mahdollisesti ollut eri yhdyshenkilö. Puolustusministeriön kansliapäällikön yhdyshenkilönä toimi pitkän linjan KGB-mies ja Kurskin taisteluihin panssarivaunukomppanian päällikkönä osallistunut, lähetystöneuvos Aleksander Hrabskov. Hän oli Kalevi Sorsan ja muutaman muun sosiaalidemokraatin, keskustapuoluelaisen ja koomuslaisen poliitikon keskustelukumppani.⁶⁸⁶

Presidentti Kekkonen tiesi Pöyhösen kontaktit ja ilmeisesti myös kontaktihenkilön. Kirjainlyhenne A.H. oli presidentille ilmeisen tuttu. Se tuli esiin Pöyhösen presidentille syksyllä 1969 lähettämästä muistiosta. Siinä Pöyhönen selvitti tapaamistaan ja A.H:n sen aikana esittämiä suorasukaisia kysymyksiä muun muassa yya-avun vastaanottovalmiudesta sekä omia vastauksiaan. Samassa muistiosta kerrotaan edellisen tapaamisen tapahtuneen puolitoista vuotta aikaisemmin.⁶⁸⁷ Urho Kekkonen piti joka tapauksessa tärkeänä, että Pöyhönen oli Helsingissä. Pöyhönen oli ilmeisesti siinä vaiheessa ainoa upseeri, jolla oli korkea-arvoinen neuvostokontakti. Keinonen tiesi yhteydenpidon ja tuomitsi sen.⁶⁸⁸

⁶⁸⁴ Keinonen 1977, 154–155.

⁶⁸⁵ Tiilikainen 2003, 81. Tiilikainen kertoo Pöyhösen saaneen lisänimen ”Komeetta” nopean ylennistahdin vuoksi.

⁶⁸⁶ Kauko Pöyhösestä yritettiin hänen 1970 dramaattisesti tapahtuneen kuolemansa jälkeen tehdä sekä KGB:n että CIA:n agenttia. Täysin mielikuviin perustuvaa väitettä viljeli vielä äskettäin eli 8.12.2005 ilmestyneessä Karjalassa. Antti O. Arponen, ”Komentaja Yrjö Keinosen puhelinta kuunneltiin salaa” ja ”Yrjö Keinonen oli paras kaikessa mihin ryhtyi”. *Karjala* 8.12.2005; Kauko Pöyhönen, ”PM keskusteluista A.H:n kanssa 25.11.1969”. Vuosikirja 1969. UKA; Sorsa 1998, 191, 300–304; Seppisen luettelossa on Sorsan lisäksi mainittu Mauno Koivisto, Arvo Salo, Jouko Loikkanen ja Pentti Lumme. Seppinen 2006, 461–463.

⁶⁸⁷ Kauko Pöyhönen, ”PM keskustelusta A.H:n kanssa 25.11.1969”. Vuosikirja 1969; UKA; Keinonen kertoi muistelmissaan, että Pöyhösen neuvostokontaktit juontuivat sotilasasiamiesajalta. Keinonen 1977, 153.

⁶⁸⁸ Keinonen 1977, 153–154. Myös asiaa myöhemmin tutkineet Marja ja Seppo Lappi tuomitsivat Pöyhösen yhteydenpidon ja kirjoittivat presidentin neuvostosuhteista seuraavasti: ”Kekkonen ruokki Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvua tukemalla ns. kotiryssäjärjestelmää eli Neuvostoliiton tiedustelupalvelun otetta Suomesta ja suomalaisista yhteiskunnan eri lohkoilla. Keinonen piti tätä kehitystä niin haitallisena, että selvitteli Kekkonen saattamista valtakunnanoikeuteen tästä syystä.” Lappi–Lappi 2000, 206.

CIA-kontakteja Pöyhösellä tuskin oli, sillä esimerkiksi USA:n sotilasasiamiehet eversti Moe ja kommodori Minkkinen tiedustelivat reservissä olevalta kenraaliluutnantti Maunulalta Pöyhösen luotettavuutta. Maunula vastasi palveluksessa ollessaan luottaneensa täysin Pöyhöseen.⁶⁸⁹

Kauko Pöyhönen nautti upseerikunnan keskuudessa arvonantoa. Se ilmeni Keinosen muistelmien arvosteluissa ja kannanotoissa sekä tutkijan suorittamassa aineiston keruussa ja haastatteluissa. Todennäköisesti se johtui siitä, että vilkkaalla ja ulospäin suuntautuneella Pöyhösellä oli laaja tuttavuusverkosto. Komentopäällikkönä hän rohkeni olla eri mieltä komentajan kanssa. Vaikka Pöyhönen oli myös omaan pussiinsa pelaava, hänen julkisuuskuvasa säilyi hyvänä. Kansliapäällikkönä hän oli suosittu ministeriön virkailijoiden keskuudessa.⁶⁹⁰ Neuvostosuhteet eivät luonnollisesti olleet siihen aikaan yleisessä tiedossa. Keinosen ja hänen tyttärensä kirjoista huokuu Pöyhöstä kohtaan tavattoman vahva syyttävä sävy. Keinonen halusi viime hetken tapaamisillaan estää Pöyhösen nousun komentajaksi. Puntilan merkintöjen mukaan Leinonen kertoi hänelle, että ylin päällystö suhtautui hyvin varauksellisesti ajatukseen, jonka mukaan Pöyhösestä tulisi seuraava komentaja.⁶⁹¹

Pöyhönen sijoittui Ilkka Puukan luokituksen perusteella politikoivaksi sotilaaksi. Hän oli sijoittanut sodan jälkeisistä kenraaleista tämän luokkaan esimerkiksi A. E. Heinrichsin, J. F. Lundqvistin, Aarne Sihvon, Armas Martolan, Yrjö Keinosen, Aimo Pajusen ja Gustav Hägglundin.⁶⁹²

Kiusallinen yya-sopimus

Helsingin Sanomat julkaisi 5.4.1968 kaksikymmenvuotiseen yya-sopimukseen liittyen Järventauksen artikkelin ”Yya-sopimus ja Suomen puolustus”. Kirjoitus oli laadittu asiantuntevasti, ja siinä todettiin esimerkiksi, että ”kysymyksessä ei ole sotilaallinen liittosopimus, joka olisi ristiriidassa Suomen puolueettomuuspolitiikan kanssa...” sopimuksessa mainittu puolustautumistehtävä ei ole ristiriidassa puolueettomuuspolitiikan kanssa...” ellei Suomi yksin kykene uhkaa eliminoimaan torjuttava Neuvostoliiton avustamana tai yhdessä sen kanssa. Nämä sopimusehdot merkitsevät sotilasliittoa ja siten puolueettomuuden menettämistä.” Artikkelissa puututtiin myös vähäisiin puolustusmäärärahoihin ja todettiin, että ”puolustusmäärärahamme puhuvat mahdollisuuksistamme lahjomatonta kieltä”.⁶⁹³

Samoihin aikoihin Uusi Suomi oli lähettänyt pyynnön saada haastatella puolustusvoimain

⁶⁸⁹ Muistio 11.1.1967 tapahtuneesta USA:n sotilasasiamiesten tapaamisesta. Aatos Maunulan kokonaisuus. T 22595/2. SARk.

⁶⁹⁰ Sihteeri Rea Walleniuksen haastattelu 10.8.2006. Wallenius toimi tuolloin puolustusministeriön sotilasasiainosaston päällikön sihteerinä.

⁶⁹¹ Keinonen 1977 passim; Lappi–Lappi 1996 passim; Lappi–Lappi 2000 passim; muistiinpanoja tapahtumista 28.4.1969. L. A. Puntilan päiväkirjat. Kansio 233. L. A. Puntilan arkisto. KA.

⁶⁹² Puukka 2005, 88–89; listaan voisi lisätä T. V. Viljasen ja A. Maunulan.

⁶⁹³ *Helsingin Sanomat* 5.4.1968.

komentajaa ja koulutuspäällikköä puolustusvoimien 50-vuotisjuhlallisuuksiin liittyen. Komentajan haastattelukysymyksiin oli valmisteltu vastaukset kirjallisesti, ja ne lähetettiin lehdelle 11.4.1968. Lehti julkaisi haastattelun 14.4. juuri ennen Keinosen Neuvostoliittoon suuntautuvaa 11 vuorokauden lomamatkaa, jonne Keinonen lähti puolisonsa ja adjutanttinsa kanssa. Neuvostolähetystö Helsingissä reagoi kirjoituksen kahteen kohtaan siten, että lähetystöneuvos Vladimir Stepanov otti yhteyden presidentti Kekkoseen. Neuvostodiplomaatin yhteydenoton aiheuttivat kohdat, joissa Keinonen totesi, että ”yysopimuksen merkitys on ennen muuta poliittista laatua, sehän ei ole mikään sotilasliittosopimus” ja ”mikäli Suomi hoitaa puolustuksensa niin, ettei avunannon tarvetta synny, jää sopimuksen sotilaallinen merkitys kokonaan sen poliittisen puolueettomuuslinjamme mahdollistavan merkityksen varjoon”.⁶⁹⁴ Koska Keinonen ei ollut aikaisemmin tulkinnut yysopimusta näin voimakkaasti kotiin päin, on mahdollista, että Keinonen ei matkakiireissään lukenut huolellisesti läpi hänelle valmisteltuja vastauksia.

Järventaus esitteli sopimuksen sisällön siten, että siihen ei puututtu. Sen sijaan Keinonen meni tulkinnassaan yli sen rajan, minkä itänaapuri saattoi sietää. Neuvostoliiton reagoitiherkkyys ja ankara tuomio tällaisiin tulkintoihin tuli ymmärrettäväksi laajemmalti viimeistään kolme kuukautta myöhemmin, kun Neuvostoliitto miehitti sopimuskumppaninsa Tšekkoslovakian.⁶⁹⁵ Keinosen lausunnot sopivat erittäin huonosti vallitsevaan ajankohtaan.

Neuvostoliittolaisten Kekkoselle kritisoima kirjoitus ilmestyi matkaa ajatellen kiusalliseen aikaan. Tyypillisesti Neuvostoliittoon suuntautuneiden korkeiden virkamiesten lomamatkoihin liittyi myös virallisia tapaamisia joko matkan alkuvaiheessa tai loppuvaiheessa. Keinonen tapasi matkansa päätteeksi Moskovassa neuvostoasevoimien johtohenkilöt, puolustusministeri Andrei Gretškon ja Neuvostoliiton marsalkan Matvei Zaharovin.⁶⁹⁶

Moskovasta oli lähetetty 27.4.1968 ulkoministeriöön salasähke, jossa kerrottiin marsalkka Zaharovin vastanneen Keinosen päivällispuheeseen suurlähettilään järjestämällä päivällisillä ja todenneen, että ”nykyisiä monipuolisia ystävällisiä kontakteja voitaisiin edelleen laajentaa esim. osallistumalla toistensa sotaharjoituksiin opetustilaisuuksiinkin, mistä kummallekin lisäkokemuksia hyötyäkin lähentymisenkin syventyessä”. Teksti meni jakeluna tasavallan presidentille ja pääministerille.⁶⁹⁷

Puolustusvoimain komentaja piti Santahaminassa 14. toukokuuta 1968 järjestetyn maanpuolustuskurssin jatkokurssin avajaisesityksen aiheesta ”Puolustusvoimain osuus turvallisuuspolitiikassa”. Pääesikunnassa valmistellun 11 sivun mittaisen esityksen yhdeksän ensimmäistä

⁶⁹⁴ Kopio Uudelle Suomelle lähetetyistä vastauksista 11.4.1968. Kansio 26. YKA; *Uusi Suomi* 14.4.1968; *Urho Kekkosen päiväkirjat* 2002, 432; Visuri 1994, 183. Eversti Arvo Wiitanen oli kertonut Neuvostoliiton puolustusministerin Rodin Malinovskin pitäneen yysopimusta ”... puhtaana sotilassopimuksena ja katsoi, että mahdollisessa kriisissä olemme liittolaisia”. Wiitanen oli jäsenenä Malinovskin Suomeen kesällä 1961 suuntautuneen vierailun seurueessa; Keinonen 1977, 131. Keinonen sivuuttaa muistelmissaan Uuden Suomen haastattelun vain maininnalla; lähetystöneuvos Stepanovin allekirjoittamaton ja käsin kirjoitettu ilmoitus on taltiointina Urho Kekkosen vuoden 1968 päiväkirjan loppuaukeamalle. UKA.

⁶⁹⁵ Rentola 2005, 30.

⁶⁹⁶ Keinonen 1975, 129–131; Vesterinen 1995, 158–162; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen kirje 20.5.2005.

⁶⁹⁷ UM poliittinen osasto, kansio 23 Yrjö Keinonen, 2274-69. Ryhmä 16 osasto V. UA.

sivua käsittävä teksti julkaistiin myöhemmin Ruotuväessä. Puhetekstin sivuun Keinonen on kirjoittanut: ”Jos puolustusvoimat vetoaa kansaan, nousee sitä vastaan koneisto, joka murskaa puolustusvoimien mahdollisuudet (vrt. koko ra).”⁶⁹⁸ Keinonen ei halunnut saatattaa julkisuuteen määrärahakritiikkiä, vaikka Järventaus oli juuri puuttunut siihen ongelmaan yya-kirjoituksessaan. Puheensa päätteeksi Keinonen puhui vapaasti ulkopoliitikasta. Puhepaperinsa loppuun hän oli luonnostellut käsin kaksi kohtaa:

I Nl:n matka: Zaharovin lausunnot – pv:t hyvät – lisää välineitä – takt. kontaktit; Gretshko: ystävällinen ukrainalainen – luonteva seuramies – halukas vierailuun Suomessa

II Pv:n tilasta ja erityisesti määrärahoista tiedottaminen. Tällä hetkellä vallitsevasta pv:n tilasta kuulemme yksit.kohtia näiden päivien aikana.”⁶⁹⁹

Komentajan terveiset herättivät kurssilaisissa kysymyksiä, joita esitettiin illalla kurssin johtajalle eversti Tervasmäelle. Hän kykeni kuitenkin sopimaan asiat niin, että terveiset eivät levinneet lehdistölle. Kenraalimajuri Sutela, joka oli ollut paikalla kurssilaisena, oli todennut majuri Vesteriselle, että Keinonen puhui levottomia.⁷⁰⁰ Vaikka Keinonen oli aikaisemmin puhunut neuvostomyönteisesti esimerkiksi adjutanttiensa ja sihteerinsä kuullen, oli tämä ensimmäinen kerta, kun hän dokumentoidusti lausui arkaluontoisia turvallisuuspolitiikkaan liittyviä käsityksiään julkisuuteen.⁷⁰¹ Vuosikymmeniä maanpuolustuskurssien luennoitsijana toiminut maisteri Veikko Löyttyniemi istui salissa eversti Gunnar Öhmanin vieressä. Löyttyniemi muisti, miten eversti hänen vieressään puhisi ja kiroili hiljaa itseksensä kuunnellessaan komentajansa sanoja.⁷⁰²

Keinosta vaivasi usein tunne, että hänen suhteensa neuvostoliittolaisiin eivät olleet luontevat ja että neuvostoliittolaiset eivät luottaneet häneen. Adjutantille hän arveli synnä olevan hänen Mannerheim-ristinsä sekä sodan ajan ansiot. Keinonen keskusteli ongelmasta myös puolustusministeri Suorttasen kanssa.⁷⁰³ Joka tapauksessa kuukauden kuluttua Uuden Suomen haastattelusta ja pari viikkoa lomamatkansa jälkeen Suomen puolustusvoimain komentaja näytti muuttaneen omia käsityksiään yya-sopimuksen tulkinnasta ottamalla puheessaan

⁶⁹⁸ Viisi vuotta valtakunnallisen maanpuolustuskurssin päättymisen jälkeen järjestettiin kurssilaisille kaksipäiväiset jatkokurssit. Niiden tarkoituksena oli päivittää osallistujien maanpuolustustietoutta. Keinosen puheen lopusta jätettiin julkaisematta puolustusmäärärahojen suuruutta käsittelevä osuus, sillä Keinonen oli merkinnyt puhetekstiin yliviivauksen ja ”ei Ruotuväkeen”. Maanpuolustuksen jatkokursseilla 14.5.1968 Santahaminassa pidetyn puheen alkuperäiskappale. Puheita ja esitelmää. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk.

⁶⁹⁹ Keinosen puhe 14.5.1968 hänen tekemine lisämerkintöineen. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk; Salminen 1995, 353 ja viite 50 sivulla 358. Tervasmäen mukaan kuulijoille oli jäänyt käsitys, jonka mukaan Keinonen kannattaa yhteistyötä yya-sopimuksen perusteella ja asevoimien yhteisiä harjoituksia.

⁷⁰⁰ Eversti Vilho Tervasmäen haastattelu 19.2.2003; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen kirje 20.5.2005.

⁷⁰¹ Eversti Niilo Palménin haastattelu 30.4.2004; sihteeri Annaliisa Rontun haastattelu 13.1.2003; Keinosen tai Zaharovin puheenvuoro oli tullut toimittaja Pentti Sainion tietoon 1978. ”Yrjö Keinonen. Komentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978.

⁷⁰² Maisteri Veikko Löyttyniemen haastattelu 14.12.2005.

⁷⁰³ Vesterinen 1995, 161–162; varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003.

esiin neuvostoasevoimien johdon toiveet taktisen tason yhteistoiminnasta. Sotilastermistössä tämä tarkoitti joukkojen yhteisiä harjoituksia komppanian tai pataljoonan tasolla tai upseerien yhteisiä karttajarjoituksia.

Turvallisuuspoliittista harkitsemattomuutta tai kyvyttömyyttä osoitti asian ottaminen esille maanpuolustuksen jatkokursseilla, eikä esimerkiksi maan turvallisuuspolitiikasta vastuussa olevien henkilöiden kanssa.⁷⁰⁴ Aloite asevoimien yhteistoiminnasta oli neuvostosotilaiden taholta jälleen esitetty, mutta sen sijaan, että Keinonen olisi sen tyrmännyt, hän puhui siitä maanpuolustuksen jatkokursseilla. Tapahtuma ei voinut olla hermostuttamatta paikalla olleita puolustusvoimien edustajia.

Tasavallan presidentti oli tavannut Keinosen viikkoa ennen Santahaminan puhetta eli 7.5. kello 16 pidetyssä kabinettiesittelyssä. Tuntuu mitä todennäköisimmältä, että presidentti oli kertonut Stepanovin palautepaperista Keinoselle, sillä niin selkeäsanainen paheksunta oli kirjoitettu Stepanovin paperiin ja niin täydellinen oli Keinosen ajatustavan muutos muutama viikon sisällä.⁷⁰⁵

Tapahtuma muistutti kenraaliluutnantti Lundqvistin saamaa palautetta heinäkuussa 1945. Idän suhteita oli parannettava. Keinonen ryhtyi paikkaamaan virhettään hieman samalla tavalla kuin edeltäjänsä 20 vuotta aikaisemmin.⁷⁰⁶ Säilyttääkseen luottamukselliset suhteet Kekkoseen hän paransi suhteitaan vasemmistoon ja tulkitsi yya-sopimusta neuvostomyönteisemmin. Ensimmäisen uuden tulkintansa hän esitti julkisesti Santahaminassa 14.5.1968. Tapahtumaketjun päätepiste oli vuotta myöhemmin suoritettu ylimääräinen valtioneuvoston esittely.

Kiireet tärkeysjärjestykseen

Tapahtumarikas kesä

Kenraalikunnalla oli tapana kokoontua pari kertaa vuodessa eri puolella Suomea ja tutustua samalla paikallisiin olosuhteisiin. Kesäkuun 10. päivänä toimi isäntänä Rajavartiolaitos ja kokouspaikkana oli Immola. Neuvostoliiton vierailumatkan asiat ja yya-sopimuksen tulkinta nousivat uudelleen esiin käydyissä keskusteluissa. Keinonen poistui kesken neuvottelupäivien muka mennäkseen Helsinkiin mutta menikin kesämökilleen. Koko kenraalikunnan tietouteen

⁷⁰⁴ Muistelmissaan Keinonen mainitsi lomamatkan Krimille, Zaharovin tapaamisen ja keskustelut neuvostojohtajien kanssa. Ehdotuksen taktisten kontaktien luomisesta hän jätti mainitsematta. Keinonen, 1977, 130–131; Keinosen puheesta oli kiirinyt tieto esimerkiksi L. A. Puntilalle, joka kirjaa tapahtuman yhdeksi Keinosen ”harkitsemattomuudeksi” 23.4.1969. L. A. Puntilan kokolema. Kansio 233. KA.

⁷⁰⁵ Tasavallan presidentin viikkomuistiot 1968. 25/58. UKA; Juhani Suomi arvioi omassa tutkimuksessaan, että Kekkonen ei olisi ottanut yhteyttä tässä asiassa Keinoseen. Suomi 1996, 88.

⁷⁰⁶ Vesa Vares, ”Puolustusvoimien ulkoiset suhteet”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 581.

Santahaminan puheen vapaasti puhuttu ulkopoliittinen osa ja yya-sopimuksen uusimuotoinen tulkinta tuli viimeistään tässä kokouksessa. Epävirallisissa keskusteluissa pihamaalla Keinonen oli todennut ympärillään seisoville kenraaleille, että se oli sama, oliko meillä materiaalia vai ei, sitä saisimme tarpeen tullen liittolaiselta.⁷⁰⁷

Kansainvälinen tilanne kiristyi Keski-Euroopassa kesän 1968 aikana. Suomen sotilas-asiamiehet raportoivat Moskovasta, Varsovasta ja Bernistä toukokuun alkupäivinä neuvostojoukkojen siirroista ja sotaharjoituksista Tšekkoslovakian rajan tuntumassa.⁷⁰⁸ Interventiotia oli pelätty, mutta silti sen toteutuminen oli yllätys. Laajamittaiset sota- ja johtamisharjoitukset muuttuivat miehitykseksi 21.8.1968. Varsovan liiton joukkojen vyöryessä rajan yli Tšekkoslovakiaan suomalaiset, varsinkin maan itärajalla, pelkäsivät sotilasoperaation mahdollisia vaikutuksia Suomeen. Tapahtuma-aikana sekä puolustusministeri Suorttanen että kenraali Keinonen olivat matkoilla. Keinonen oli puolisoineen epävirallisella vierailulla Norjan puolustusvoimien komentajan amiraali Folke Johannessenin kutsamana Pohjois-Norjassa.

Amiraali Johannessen herätti 21.8. varhain aamulla Keinosen Altassa ja ilmoitti kolmannen maailmansodan ehkä syttyneen neuvostojoukkojen tunkeuduttua Tšekkoslovakiaan. Hän itse lähtisi pikaisesti lentäen Osloon ja tarjosi virka-autonsa Keinosten käyttöön. Päästyään Suomen puolelle Keinonen soitti pääesikuntaan kenraaliluutnantti Leinoselle ja kuuli, että mitään erityisen uhkaavaa ei ole tapahtunut Suomen rajoilla. Siksi Keinonen noudatti alkuperäistä suunnitelmaansa vierailta tykistöleirillä. Koska paluu Suomen puolelle tapahtui odotettua aikaisemmin, hän vietti ajan käymällä vaellusretkellä Pyhätunturilla ja vieraillemalla Sodankylän varuskunnassa. Adjutantti ja virka-auto siirtyivät nopeutetulla aikataululla Pohjois-Suomeen.⁷⁰⁹

Pyhätunturin kurua kävellessään Keinonen kertoi Vesteriselle pessimismistään Suomen tulevaisuuden suhteen. Huoli Suomen puolueettomuuden säilymisestä painoi komentajaa. Hän arvioi, että Suomi joutui mahdollisesti entistä tiukemmin Neuvostoliitosta riippuvaiseksi. Juuri uudelleen avattu Saimaan kanava saattoi olla eräänlaista etukäteisvalmistelua.⁷¹⁰ Ottaen huomioon kiristyneen kansainvälisen tilanteen olisi tuntunut luontevammalta, että puolustusvoimain komentaja olisi ollut puhelimella tavoitettavissa esimerkiksi Sodankylän varuskunnan vierashuoneessa.

Komentajan sihteeri oli onnistunut järjestämään Keinoselle paikan jo loppuunmyydylle lennolle Rovaniemeltä Helsinkiin. Adjutantin ja sihteerin yllätykseksi Keinonen ei lähtenytkään pääesikuntaan, vaan pysyi pohjoisessa. Tutustuttuaan tykistöleiriin hän pysähtyi mökilleen Hauholle pitämättä mitään kiirettä virkapaikalleen paluussa. Ruotsin suurlähettiläs

⁷⁰⁷ Salminen, 1995, 354; Vesterinen 1995, 149; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 13.9.2004; kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2004. Sutela oli paikalla kuulemassa Keinosen toteamuksen. Saman ajatuksen Keinonen totesi myöhemmin julkisesti Lallin haastattelussa tammikuussa 1969. Suurlähettiläs Andrei Kovalev oli puhunut samasta asiasta runsas kuukausi aikaisemmin Paasikivi-Seuran kokouksessa 23.4.1968. Kovalevin puhe huhtikuun lopulla saattoi vaikuttaa Keinosen toteamukseen. Kovalevin käsityksen mukaan Suomi ei tarvitse lisää aseita. Puhe oli kuuluisa ”Karjala-oluen mainospuhe”. *Helsingin Sanomat* 24.4.1968; myös Apunen 2005, 179–180.

⁷⁰⁸ *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 399.

⁷⁰⁹ Keinonen 1977, 148–149; Vesterinen 1995, 143–146.

⁷¹⁰ Vesterinen 1995, 145.

Ingemar Hägglöf kummasteli sekä puolustusministerin että puolustusvoimain komentajan poissaoloa Helsingistä. Hägglöf arvioi, että ”vastuuasemassa olevat ilmeisesti luottivat siihen, että Suomi jätetään rauhaan”.⁷¹¹

Keinonen päätteli puhelinkeskustelujen perusteella, että Suomen rajoilla ei sillä hetkellä ole minkäänlaista uhkaa. Presidentti Kekkonen kirjasi pari viikkoa myöhemmin pääesikunnalta saamiensa tietojen pohjalta päiväkirjaansa, että ”tilanne kiristyy”. Syynä oli pääesikunnan ilmoitus 60–70 neuvostoliittolaisen aluksen harjoituksista 2.–6.9. välisenä aikana Porkkala–Tallinna–Naissaari-alueella. Harjoituksessa oli mukana myös kuljetusaluksia.⁷¹² Myöhemmin on todettu, että luvuissa oli mukana huomattava määrä kalastustroolareita, jotka eivät osallistuneet harjoitukseen.

Pääesikunnassa ihmeteltiin sitä, että Keinonen ei tuntenut enempää kiinnostusta kansainvälisen tilanteen dramaattiseen kiristymiseen. Ermei Kannisen mukaan: ”Hän ei suostunut tulemaan. Hän katsoi, että häntä ei tarvita. Ei itse koskaan perustellut, miksi ei tullut.” Keinonen ehkä ajatteli, että kun hän ei tule pääesikuntaan, niin ajatellaan, että mitään hälyttävää ei ole tapahtumassa.⁷¹³ Tuntuu siltä, että tämä Keinosen yritys rauhoittaa tilannetta tulkittiin välinpitämättömyydeksi virka-asioiden hoitamisessa. Kun ei ole virkapaikalla, ei joudu tekemään vaikeita päätöksiä.

Joukko-osaston komentajien neuvottelupäivät

Pääesikunta järjesti kerran vuodessa joukko-osaston komentajien neuvottelupäivät. Vuoden 1968 neuvottelupäivät järjestettiin Lappeenrannan varuskunnassa 18.–19. syyskuuta. Tilaisuuden ohjelma oli laadittu koulutuspainotteiseksi. Koulutusasiat olivat Keinosen vahvinta osaamisaluetta ja myös alue, jolla hän halusi saada oman tahtonsa lävitse. Alustusten pitäjille oli käsketty käsiteltävät aiheet. Uudet vapaa-ajan määräykset ja kannustava hallinta johtamiskeinona pyrittiin yhtenäistämään eri joukko-osastoissa.⁷¹⁴

Karjalan Tykistörykmentin komentajan eversti Erkki Sävyin pidettäväksi määrätty alustus käsitteli kurinpitokeinoja ottaen huomioon varusmiehille annetut palvelushelpotukset. Sävy kirjoitti alustuksen, jossa hän arvosteli tehtyjä ja suunnitteilla olevia uudistuksia. Kaikki alustukset lähetettiin etukäteen pääesikuntaan. Keinonen ilmoitti kenttätykistön tarkastajalle eversti Tapani Klöfille, että Sävyin teksti ei kelpaa. Hän ei hyväksy Sävyin näkemyksiä. Teksti ei ole annettujen ohjeiden mukainen. Sävy kertoi kuulemastaan esimiehelleen kenraaliluutnantti

⁷¹¹ Sihteerin Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003; Keinonen 1977, 148–149; Vesterinen 1995, 143–146; Hägglöf 1990, 180.

⁷¹² Keinonen 1977, 149–150; *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 413; pääesikunnan operatiivisen osaston muistio 24.9.1968 ”Suomen lähialueella tehdyt tärkeimmät havainnot 21.8.68 alkaen”. Kansio 28. YKA; Aimo Pajunen kertoi keväällä 1969 Punttilalle presidentin närkästyneen Keinosen tilannetajun puutetta, kun tämä ei palannut pääesikuntaan. L. A. Punttilan päiväkirja 4.5.1969. Kansio 233. KA; Tiilikainen 2003, 149.

⁷¹³ Kenraaliluutnantti Ermei Kannisen haastattelu 2.9.2004.

⁷¹⁴ ”Ajankohtaisia koulutusasioita koskeva koulutustilaisuus Lappeenrannassa 18.–19.9.1968. Keskustelujen referaatit”. Kansio 5. YKA.

Matti Hannilalle. Hannila lupasi tukea puheenvuorollaan Sävyn näkemyksiä.⁷¹⁵

Kaksipäiväisten neuvottelupäivien ensimmäisenä päivänä kenraalimajuri Otto Ylirisku ilmoitti Sävylle, että everstiluutnantti Aapo Savolainen pitää alustuksen. Sävy sai valmistautua pitämään vastapuheenvuoron. Ensimmäisen päivän iltatilaisuudessa paikallisella upseerikerholla Keinonen sanoi päivällispöydässä toisena isäntänä toimineelle Sävylle: ”Minä varoitan Sinua.” Seuraavana päivänä Savolainen piti hyvän esityksen kurinpidosta. Otsikosta oli kuitenkin karsittu palvelusuudistusten heijastusvaikutukset kurinpittoon. Sävy piti aikaisemmin kirjoittamansa esityksen lähes sellaisenaan komentajan edellisen illan varoitelusta piittaamatta. Sävy oli rohjennut asettua mielipiteineen komentajaansa vastaan. Neuvottelupäivistä laaditussa muistiossa ei ole Sävyn vastapuheenvuoroa. Sen sijaan käydyt jatkokeskustelut on kerrottu. Keinonen esitti oman näkemyksensä voimakkain sanoin ja pätevin perusteluin. Keinosen ehdoton sanankäyttö hiljensi muun kuulijakunnan siinä määrin, että Keinosen ajamia uudistuksiaan kritisoitiin vain välillisesti. Eräät henkilöt, jotka ennakkoon olivat luvanneet tukea Sävyä, pysyivät vaiti. Erityisen ongelmalliseksi koettiin se, että vaikka loma oli palkkio hyvästä palveluksesta, niin huonosti palvevalta ei voitu evätä viikonloppuvapaata ilman, että häntä rankaistiin. Arestirangaistusten määrä ei kuitenkaan saanut lisääntyä. Keinosen antaman menettelyohjeen käyttöönotto johti vastakkaiseen suuntaan. Kurinpitoseuraamusten määrä kääntyi merkittävään nousuun. Arestirangaistusten sijasta ryhdyttiin antamaan poistumiskieltoja.⁷¹⁶

Kyseisillä neuvottelupäivillä Keinonen yritti sitouttaa komentajat uudistustensa taakse. Olemalla itse runsaasti äänessä ja painottamalla vain omia näkemyksiään hän käännutti muut itseään vastaan. Keskustelujen tyssääminen ja käskytyks muunsivat hyvää tarkoittavat asiat päinvastaisiksi. Komentajien neuvottelupäivillä oli yleensä saanut esittää omat näkemyksensä pelkäämättä jatkoseurauksia. Vanhan sotilastavan mukaan kriittinen keskustelu oli sallittua valmisteluvaiheessa. Komentajan päätöksen jälkeen oli noudatettava tinkimättä annettuja ohjeita. Osallistujat havaitsivat tapaamisen aikana, että heidän mielipiteillään ei ollut mitään merkitystä.

Kosygin ja Meksikon matka

Aktiivisena urheilumiehenä Keinonen halusi lähteä seuraamaan Meksikon olympialaisia. Matkajärjestelyissä auttoi kapteeni Paavo Louekari. Louekari oli viisiottelijoiden kisaohjattaja

⁷¹⁵ Eversti Erkki Sävyn haastattelu 19.9.2006.

⁷¹⁶ Eversti Erkki Sävyn haastattelu 19.9.2006; everstiluutnantti Auvo Villasen haastattelu 12.2.2006; ”Ajankohtaisia koulutusasioita koskeva koulutustilaisuus Lappeenrannassa 18.–19.9.1968. Keskustelujen referaatit.” Kansio 5. YKA. Ilmeisesti Keinonen pahoitti pitkäaikaisesti mielensä Sävyn puheenvuorosta, koska hän sisällytti muistelmiinsa Sävyä moittivaa tekstiä tämän sotilasasiamiesajalta Moskovasta. Keinonen 1977, 70; neuvottelupäivillä mukana ollut varatuomari Kalevi Klefström on kirjoittanut kokouksessa käsitelyjen vapaa-aika ja kurinpitokeinojen ristiriidasta: ”Järjestelmä meni tavallaan pääläelleen, kun aikaisempien palkkioiden sijasta siirryttiin käyttämään negatiivisia hallinnan keinoja, liikkumavapauden rajoituksia ojennuksina. Samalla kurinpitopäätösten määrä kasvoi merkittävästi.” Kalevi Klefström, ”Puolustusvoimien lainsäädännöllinen perusta”. Erillinen tietolaatikko. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974*. 2006, 109–110.

ja pystyi siten palvelemaan esimiestään edullisen kisamatkan järjestelyissä. Matkavalmistelut olivat jo loppusuoralla, kun Keinosen tietoon tuli erittäin luottamuksellinen tieto Neuvostoliiton pääministerin Aleksei Kosyginin epävirallisesta vierailusta Suomeen. Saapumisen tarkka aika täsmentyi vasta 2.10. Presidentin adjutantti eversti Urpo Levo sai tehtäväkseen hoitaa saapumisvalmistelut ja kertoa asiasta mahdollisimman suppealle joukolle. Kosygin saapui Suomeen 7.10. neuvostoliittolaisella sota-aluksella.⁷¹⁷

Ongelmia aiheutti se, että eversti Levo halusi itse koordinoida vieraan saapumisen ja määrätä, kenelle asiasta salattavuussyistä sai kertoa. Päämajamestari kenraalimajuri Kai Halmevaara lähetti everstiluutnantti Juhani Ruudun Hankoon pääesikunnan edustajaksi. Ruutu lähti autolla Hangon rannikkopatteristoon ilman mitään kirjallista dokumenttia. Hänen tuli varmistaa, että rannikkotykistö ei avaisi tulta vieraan valtion sota-alusta vastaan. Kuriireja oli siis vain yksi ja hänkin vailla operatiivisen johdon kirjallista valtuutusta.⁷¹⁸

Harva siis tiesi vierailusta, ja lähes yhtä moni luuli, että asia on hoidettu kunnolla. Esimerkiksi puolustusministerille ja alueellisessa puolustusvastuussa olleelle Etelä-Suomen sotilasläänin komentajalle kenraaliluutnantti Paavo Ilmolalle, Hangon rannikkopatteriston komentajalle everstiluutnantti Aarni Kajaanille tai Suomenlahden merivartioston komentajalle komentaja Bruno Rynnäselle ei kerrottu asiasta mitään. Pääesikunnassa asiaan oli vihitty yleisesikuntapäällikkö kenraaliluutnantti Lauri Sutela, päämajamestari kenraalimajuri Kai Halmevaara ja tiedustelupäällikkö eversti Lars Heinrichs. Ruudun kertoman mukaan Halmevaara ei esimerkiksi tiennyt, miten hän olisi voinut tarvittaessa saada Keinoseen yhteyden. Kaikeksi onneksi kuriiriksi määrätty Ruutu saapui ajoissa perille Hankoon. Kaikki sujui lopulta häiriöittä, mutta jälkeensä ”tapauksen” kulku puitiin tarkoin pääesikunnassa.⁷¹⁹ Otaen huomioon tapahtumat kuukautta aikaisemmin Prahassa, olisi kuriireja tullut olla kaksi ja heillä olisi pitänyt olla kirjallinen käsky. Aika oli altis kaappaushyökkäyspekulaatioille. Vieraan vallan sota-alus saapui Hangon vesille aluevastuussa olevien komentajien tietämättä mutta täysin luvallisesti. Ruutu ei ohjeittensa mukaan saanut ilmoittaa aluksen saapumisluvasta vielä tässä vaiheessa. Ongelma olisi hoidettu yhdellä puheenvuorolla tai pääesikunnan operaatiokeskuksen puhelinsoitolla Hangon rannikkopatteriston komentajalle. Nyt patteriston komentaja everstiluutnantti Aarni Kajaani oli johtokeskuksessa, patterin päällikkö yliluutnantti Rauno Laakso seurasi aluksen saapumista tulenjohtotornista ja luutnantti Seppo Tiensuu odotti tykin luona kranaattikaapin avaimet taskussaan. Tykki (76 millimetrin ilmatorjuntakanuuna) oli

⁷¹⁷ *Urho Kekkosen päiväkirjat 2 1963–68* 2002, 415–418; Vesterinen 1995, 147–148, 163; Karjalainen–Tarkka 1989, 163; kapteeni Louekari oli esiuupseerikurssilla oppilasupseerina, mutta hän sai kurssilta lomaa järjestellessään komentajan matkaa. Everstiluutnantti Raimo Riikosen haastattelu 14.9.2006

⁷¹⁸ Kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004; ”Harmaa kirja” oli *Yleiset ohjeet valtakunnan koskemattomuuden turvaamisesta*. Puolustusministeriö 1967. Sen mukaan paikallisella komentajalla on tietyissä kriittisissä tapauksissa itsenäinen tulenavausoikeus. Normaalitytapauksessa varoitustulen avaamisoikeus tuli saada puolustusministeriöltä.

⁷¹⁹ Keinonen 1977, 157–158; Vesterinen 1995, 147–148; kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004; komentaja Bruno Rynnäs haastattelu 31.1.2006; Päämajamestari ja tiedustelupäällikkö eversti Lars Heinrichs seurasivat aktiivisesti pääesikunnan operatiivisen päivystäjän toimintaa, jotta ylilyöntejä ei tapahdu. Merkinnät 7. ja 8.10.1968. PEop-os erikoisarkistot, operaatiokeskuksen päiväkirjat 1967–1968. H1 1–3 sal. T 26965. SARk.

suunnattuna saapuvaan alukseen. Laivan tultua lähemmäksi havaittiin, että matruusit olivat kannella rivissä. Siitä pääteltiin, että laivalla ei oltu taisteluryhmityksessä. Sota-aluksen edessä saapui pieni luotsialus. Sen mastoon vetämä pienikokoinen ylipäällikön päällikkyysslippu ei erottunut linnakkeelle.⁷²⁰

Kosyginin vierailun ajankohta oli maanpuolustuksen johdon kannalta ongelmallinen, tai voisi ehkä sanoa komentoketjun kannalta käsittämätön. Kolme sotilasjohdon korkeinta virkamiestä oli poissa maasta. Yrjö Keinonen lähti 8.10. Mexico Cityyn, pääesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Kaarlo Leinonen oli jo siellä Suomen ampumajoukkueen johtajana, ja komentoketjun kolmas henkilö yleisesikuntapäällikkö kenraaliluutnantti Lauri Sutela oli lähdössä lomasuunnitelman mukaisesti viikoksi Mallorcalle. Komentajan sijaiseksi oli määrätty koulutuspäällikkö kenraaliluutnantti Paavo Halttu.⁷²¹

Matkavalmistelujen ohessa Keinosen piti järjestää Panssariprikaatin pioneerien työmaasioita. Kesämökin rakennustyöt olivat vielä kesken, mutta puolustusministeriöön hän oli ilmoittanut 30.9., että varusmiestyövoimaa ei ole enää ”korsutoissa”.⁷²² Kosyginin saapumiseen liittyvät toimenpiteet Keinonen lienee jättänyt muiden murheeksi.

Keinosen rooli vierailun yksityiskohtien hoidossa ei lisännyt häntä kohtaan tunnettua luottamusta. Jos katastrofi olisi syntynyt, olisi puolustusvoimain komentaja ollut vastuussa. Korkean vieraan saapuessa Keinonen oli vielä Suomessa. Muistelmissaan hän kuitenkin toteaa lähteneensä päivää ennen neuvotteluja lomamatkalleen Meksikoon. Sinne hän lähti vasta seuraavana päivänä.⁷²³

Helsingin Sanomat kertoi urheilusivuillaan puolustusvoimain komentajan ja pääesikunnan päällikön pitäneen olympiakaupungissa neuvottelun, jossa käsiteltiin Kosyginin vierailua ja muita maanpuolustukseen liittyviä kysymyksiä.⁷²⁴

Edustustilojen puute

Toimiessaan Porin prikaatin komentajana Yrjö Keinonen hankki kesähuvilatontin Hauhon pitäjältä. Hän noudatti virkansa hoidossa hyvin joustavaa työaikaä käytden esimerkiksi Turussa palvellessaan ”maastontiedustelussa” Hauholla.⁷²⁵

⁷²⁰ Tapahtuman salailu osoitti epäluottamusta virkamiehiin. Ilmeisesti pelättiin, että tieto vuotaa lehdistölle; kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004; majuri Seppo Tiensuun haastattelu 20.12.2006; aiheesta myös Seppänen 2007, 303–317.

⁷²¹ Johtosuhdejärjestelystä oli artikkeli saman aukeaman keskiosassa, jossa koko sivun leveydeltä kerrottiin korkea-arvoisen vieraan kalamatkasta. ”Suomen korkein sotilasjohto ulkomailla”, *Helsingin Sanomat* 10.10.1968; Vesterinen 1995, 163; Mika Waltari kiinnitti presidentti Kekkonen huomion korkeimman johdon samanaikaiseen poissaoloon 15.10.1968 lähettämässään kirjeessä. Kirjeenvaihtoa 1968. 1/52. UKA.

⁷²² Keinonen 1977, 157; Myöhemmät tutkimukset paljastivat työmaan jatkuvan ja myös varusmiehiä oli työmaalla hiekan ajossa ja uuden rakennuksen laudoitustöissä. Nimetön kaksisivuinen A 3 kokoinen taulukko. Suorttasen kansiot.

⁷²³ Keinonen 1977, 158; kenraalimajuri Juhani Ruudun haastattelu 2.5.2004.

⁷²⁴ *Helsingin Sanomat* 11.10.1968.

⁷²⁵ Everstilutnantti Toivo Lehmusvirran haastattelu 19.1.2004.

Syksyllä 1964 Uudenmaan sotilasläänin komentajana toiminut Keinonen oli puhelimitse tiedustellut Hämeenlinnassa toimineen Erillisen pioneerikomppanian päälliköltä kapteeni Olli Virnekseltä mahdollisuutta saada päivän ajaksi pioneereja räjäyttelemään kiviä hänen kesämökkillään. Virnes määräsi tehtävään alaisensa yliluutnantti Martti Siitosen. Siitonen kävi varusmiesosaston kanssa kivien räjäytystöissä myös syksyllä 1965 ja elokuussa 1966. Keinonen oli kertonut Siitoselle suunnittelevansa edustuskorsun rakentamista mökilleen 1967, mutta myöhemmin hän ilmoitti Panssariprikaatin komentajalle eversti Unto Matikaiselle luopuneensa ajatuksesta. Matikainen kysyi asiaa, koska oli kuullut siitä Siitoselta.⁷²⁶ Kivien räjäytystyöt olivat ajan tulkinnan mukaan pikku palveluksia, joita varsinkin pioneerijoukot tekivät eri puolella maata. Koulutus ja hyöty yhdistyivät sekä antoivat pioneerien koulutukseen vaihtelua. Samalla tavoin rakennettiin esimerkiksi puusiltoja sellaisille tiloille, joiden maita käytettiin säännöllisesti harjoitusalueina. Viestimiehet rakensivat avolinjayhteyksiä ja jalkaväki teki metsämarsseja korvatakseen aiheuttamiaan maastovahinkoja. Näiden tempausten aikana kunnostettiin taimikoita tai raivattiin risukkoja sellaisilla isäntien mailla, joilla oli ollut harjoitustoimintaa.

Puolustusvoimain komentaja saattoi käyttää edustustilaisuuksiinsa pääesikunnan uutta keskuspalveljonkia, Kadettikoulua ja residenssiään. Simelius ei ollut erityisen ulospäin suuntautunut, joten nämä tilat täyttivät hänen tarpeensa. Hänellä oli myös omassa käytössään puolustusvoimain komentajan kesäasunnoksi varattu huvila Santahaminassa. Sinne hän kutsui vieraitaan kyläilemään. Keinonen ei halunnut vuokrata kyseistä huvilaa, koska hänellä oli oma kesäpaikka. Keinonen katsoi tarvitsevansa ajanmukaisen saunalla varustetun edustustilan.

Ongelmaa ryhdyttiin ratkomaan siten, että Upinniemeen olisi rakennettu puolustuslaitoksen hallinnassa olevalle maa-alueelle tarkoitukseen soveltuva rakennus. Se olisi ollut puolustusministeriön, puolustusvoimien ylimmän johdon ja Typpi Oy:n yhteiskäytössä. Agronomi Jukka Piironen ja puolustushallinnon edustajat valmistelivat asiaa. Hanke raukesi, koska puolustusministeriön rakennusosastolla ei ollut osoittaa tarvittavia määrärahoja. Näin ollen komentaja ryhtyi käyttämään omaa kesämökkiään edustustarkoituksiin.⁷²⁷

Keinonen oli harkinnut edustuskorsun rakentamista jo 1967, mutta luopunut ajatuksesta. Hän otti kylmäsäilytystilaksi soveltuvan korsun rakentamisen uudelleen esille puolustusministeri Suorttasen kanssa 9.8.1968.⁷²⁸ Keskustelun kulusta on kaksi eri versiota riippuen

⁷²⁶ Esittelymuistio. ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvilla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla huvilalla Hauholla”, 2–3. Suorttasen kansiot; Siitosen palvelusalttiuteen saattoi vaikuttaa myös se, että Pioneerirykmenttiin Korialle 1966 siirretty Siitonen määrättiin 1967 pioneerijohdon tietämättä takaisin Parolaan. Eversti Pyyryn jatkokuulustelu 14.5.1969. Tutkinta-asiakirjat Yrjö Keinonen. T 23177. SARK.

⁷²⁷ Esittelymuistio. ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvilla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla huvilalla Hauholla”, 30. Suorttasen kansiot; Keinonen 1977, 155–157; sihteeri Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003. Matkaa mökille tuli edestakaisin ajettaessa vajaat 300 kilometriä. Ruoka ja tarpeellinen tarjoiluhenkilöstö kuljetettiin hieman ennen tilaisuuden alkua Helsingistä, sillä mökillä oli vähäiset kylmäsäilytystilat.

⁷²⁸ Keinonen oli kutsunut 9.8.1968 vierailulle poikkeuksellisen paljon ulkomaisten edustustojen henkilöitä sekä Suorttasen ja Levot. Yhteensä paikalla oli isäntäväen lisäksi 19 henkilöä. Sihteeri Annaliisa Rontun laatima luettelo. Suorttasen kansiot.

muistelijasta. Suorttanen ei ilmeisesti ollut tyrmännyt täysin esitystä, koska Keinonen ryhtyi tuumasta toimeen ja kertoi kenraaliluutnantti Ilmolalle, että hankkeeseen oli ministeriön periaatteellinen suostumus. Keinosen kertoman mukaan puolustusministeri hyväksyi hankkeen varauksetta ja pyysi tekemään siitä kirjallisen esityksen. Suorttasen tulkinta poikkesi Keinosen kertomasta. Korsutyöt käynnistyivät syyskuun alussa Keinosen, kapteeni Martti Siitosen ja ylivääpeli Veikko Lapin työmaakäynnillä 9.9.1968. Vanhemman ikäluokan kotiuduttua nuorempi ikäluokka jatkoi töitä. Työmaalla räjäytystöissä olleet varusmiehet uskoivat tekevänsä puolustusvoimain komentajalle edustuskorsua, joka ”ilmentäisi suomalaista linnoittamistaitoa”. Into työmaalla oli hyvä, sillä osa varusmiehistä sai työn perusteella pätevyyden panostajaksi.⁷²⁹

Jotakin epäselvää rakennustöissä ilmeisesti oli jo syyskuussa, koska sihteeri Rontun puhtaaksikirjoittama ja puolustusministerin hyväksymä paperi kädessään Keinonen palasi ministeriöstä pääesikuntaan virka-ajan päätyttyä 23.9. ja sanoi sihteerilleen: ”Nyt on Suorttasen nimi paperissa. Nyt on Suorttanen syyllinen, jos syyllistä etsitään.”⁷³⁰

Syyskuun 9. ja 28. päivän välillä kesämökillä työskenteli noin 20 varusmiestä Lapin johdolla. Keinonen ilmoitti 30.9. puolustusministeriölle töiden päättyneen. Lokakuussa työmaalla oli pääosin vain kantahenkilökuntaan kuuluvia, mutta myös varusmiehiä. Useimmiten he työskentelivät viikonloppuisin. Muistelmiinsa Keinonen kirjasi 1977: ”Huvila-alueeni laajentamistöistä pioneerikomennuskunta suoritti vain vähäisen, heidän koulutusohjelmansa mukaisen osan, josta kallion louhinta kellaria varten muodosti 95 %.”⁷³¹

Niiden viikkojen aikana, jolloin varusmiesosasto oli työmaalla, tehtiin puolustusministeriön 1969 tekemien selvitysten mukaan 310 varusmies- ja 27 kantahenkilökunnan työpäivää. Alueella tehtiin seuraavanlaisia töitä: kalliokorsun louhinta ja betonivalutöitä, entisen saunarakennuksen purku ja osittainen pystytys toiseen paikkaan, uuden saunan perustan kaivu ja sokkelin laudoitus sekä sokkelin betonivalutyöt, rakennettu rantalaituri, kaivettu kaivo ja laskettu siihen renkaat, rakennettu betonoimalla porrasaskelmia ja pieni tasanne, kunnostettu

⁷²⁹ Varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003; esittelymuistio. ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvilla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla huvilalla Hauholla”, 3–9 ja 24. Suorttasen kansiot; Suorttasen laatima päiväämätön muistio ”Huiipulla” kirjan ilmestymiseen liittyen. Suorttasen kansiot; Keinonen 1977, 156–157; kirkkoherra Heikki Järvisen haastattelu 11.4.2006. Järvinen oli upseerikokelaana johtamassa työmaata. Varusmiehet uskoivat tekevänsä kallioon louhittavaa korsua. Keinonen itse ilmoitti puolustusministerille 30.9., että ammattimies muuraa korsun kellariksi. Ylivääpeli Lappi teki tämän työn eri korvausta vastaan. Tutkinta-asiakirjat Yrjö Keinonen. Liite 5. T 23177. SARk.

⁷³⁰ Sihteeri Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003; Keinonen vei henkilökohtaisesti esittelyasiakirjan sotilasasiain osaston päällikölle. Se ei tullut virallista tietä virkapostissa. Sihteeri Rea Waleniuksen haastattelu 10.8.2006.

⁷³¹ Keinosen näkemyksen mukaan työmaalla toimittiin 30.9. jälkeen yksityisen työsuhteen pojalta. Keinosen selvitys eduskunnan oikeusasiamiehelle 21.7.1969 ja Siitosen selvitys eduskunnan oikeusasiamiehelle 13.7.1969. Suorttasen kansiot; Keinonen 1977, 157; syyttäjälle oli muodostunut kuulustelupöytäkirjojen perusteella poikkeava käsitys. Keinonen kiisti tienneensä mitään varusmiestyövoiman käyttämisestä työmaalla 30.9. jälkeen. Esittelymuistio. ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvilla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla huvilalla Hauholla”, 3–9. Suorttasen kansiot.

kävelyteitä ja suoritettu joitakin muuta vähäisiä kunnostustöitä. Kysymys oli siis muustakin työstä kuin kalliokorsun louhimisesta. Puolustusministeriön rakennusosasto arvioi lokakuussa tehdyn työn arvon ja Keinonen maksoi määrätyn summan. Pioneeritarkastaja eversti Eino Pyyry kertoi myöhemmin, että Keinonen painosti häntä arvioimaan tehdyn työn määrän todellista pienemmäksi.⁷³² Asia ei kuitenkaan ollut tällä selvä, vaan maaliskuun lopulla 1969 alkoi suurta julkisuutta saanut ”kellarijupakka”.

Ja taas kerran määrärahat

Puolustusbudjetin suuruus ja erityisesti materiaalihankintoihin tarkoitetut määrärahat olivat Keinoselle ongelmallinen asia. Määrärahakysymys sai julkista huomiota, kun eduskunnan puolustusasiainvaliokunnan puheenjohtaja kansanedustaja Tuure Salo (lib.) piti joulukuussa 1967 puheen varmistaakseen, ”ettei eduskunta missään vaiheessa pääse toteamaan olleensa tietämätön maanpuolustuksen huolestuttavasta tilasta”. Helsingin Sanomat vertasi pääkirjoituksessaan 28.12.1967 otsakkeella ”Harvinainen asetelma” kyseistä lausetta puolustusvoimain komentajan joulupäiväkäskyn lauseeseen, jossa todettiin, että ”maanpuolustuksemme suorituskyky on tällä hetkellä parempi kuin koskaan ennen rauhan vuosina”. Lopputoteamus oli, että syntynyt tilanne on ainutlaatuinen, sillä ”poliitikon huolestuneisuus ja sotilaan tyytyväisyys on alallaan ainutlaatuinen harvinaisuus”. Ruotuväen artikkelissa todettiin, että virke oli irrotettu asiayhteydestä ja että todellisuudessa sekä Keinonen ja Salo olivat näistä asioista samaa mieltä.⁷³³ Julkisuuteen saatettu kansanedustaja Salon puheenvuoro sai jatkoa syksyllä 1968 eduskunnan budjettikäsittelyn yhteydessä.

Vastoin puolustushallinnon perusteluita ja yrityksiä syksyn 1968 tulo- ja menoarvioesitykseen sisällytetystä 85 mmk:n perushankintamäärärahasta esitettiin tehtäväksi budjettineuvottelujen suurin säästö eli 35 mmk, jolloin jäljelle olisi jäänyt vain 50 mmk. Jatkoneuvotteluissa puolustusministeriö onnistui nostamaan luvun 65 miljoonaan markkaan, sillä Neuvostoliiton kauppa vei 46,7 mmk, kotimaiset rynnäkkö- ja konekiväärihankinnat sekä tykkivenehankinnan velvoitteet olivat 15,2 mmk ja kehittämis- ja tutkimustoimintaan piti saada 3 mmk. Hallituksen tasolla neuvottelut käytiin syyskuun lopulla.⁷³⁴

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan puheenjohtaja kansanedustaja Esko Koppanen (kok.) otti 10. lokakuuta eduskunnassa esille puolustusvoimien määrärahakysymyksen. Koppanen

⁷³² Esittelymuistio. ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvilla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla huvilalla Hauholla”, 6, 22–23, 27; nimeämätön ja päiväämätön kronologinen luettelo aikavälillä 2.9.–9.11.1968 huvilatyömaalla olleiden vahvuudesta ja tehdyistä töistä. Suorttasen kansiot; Keinonen 1977, 157; Keinonen oli kieltänyt syyskuun lopulla, että työmaalla ei saa näkyä sotilaspukuisia. Kapteeni Siitonen kielsi siitä syystä sotilasarvomerkkien ja kokardin käytön työmaalla. Kapteeni Siitosen lausunto eduskunnan oikeusasiamiehelle 13.7.1969. Suorttasen kansiot.

⁷³³ Pääkirjoitus ”Harvinainen asetelma”, *Helsingin Sanomat* 28.12.1967; päiväkäsky 24.12.1967. Puolustusvoimain komentajan päiväkäskyt 1963–1967. Päiväkäskykokoelma. SARk; *Ruotuväki* 25.1.1968.

⁷³⁴ ”TMAE 1989 / eräitä muutosehdotuksia”. Valtiovarainministeriö 22.9.68 ja ”TMAE 1989 / eräitä muutosehdotuksia II”. Valtiovarainministeriö 25.9.68. Suorttasen kansiot.

käytti kriittisen viidentoista sivun mittaisen puheenvuoronsa budjetin lähetekeskustelun yhteydessä. Esiintyminen herätti laajaa ja huomattavaa julkisuutta. Helsingin Sanomat kritisoi pääkirjoituksessaan puolustusbudjetin pienuutta. Lukijoiden huomio kiinnitettiin siihen, että perushankintoihin suunniteltuja varoja oli supistettu yli neljänneksellä.⁷³⁵

Alkuvaiheessa puhuttiin, että Koppanen vuodatti julkisuuteen luottamuksellisia tietoja. Pääministeri Mauno Koivisto ja puolustusministeri Sulo Suorttanen joutuivat antamaan selvityksiä lehdistölle. Kenraali Keinosen ollessa ulkomailla haastateltiin Sakari Simeliusta, joka sanoi: ”Koppasen puhe sisälsi totuuden...” ”tämän voin sanoa eläkkeellä olevana, koska puolustusvoimain nykyisen johdon suu on suljettu.” Kari Suomalainen piirsi tapahtumaan liittyen erään legendaarisista pilakuvistaan, jossa vartiomies vastaa pääministeri Koivistolle: ”Herra pääministeri, ei tämä ole sotamuseo vaan asevarikko.”⁷³⁶

Uusi Suomi otsikoi Koppasen puheesta: ”Suorttanen ei tarkoin tiedä sotilasjohdon mielipidettä”, sillä Suorttasan oli myönnettävä, ettei hän tarkkaan tiedä puolustusvoimain korkeimman johdon mielipidettä supistamisedotuksesta. Hän jätti korrektisti mainitsematta, että korkein operatiivinen johto oli ulkomailla.⁷³⁷

Keinonen palasi pari viikkoa myöhemmin eli 29. lokakuuta olympiamatkaltaan kotimaahan. Keskustelu puolustusvoimien materiaalisesta tilasta kävi niin kiihkeänä, että Keinonen julkaisi Suomen Tietotoimiston kautta kirjeensä alaisilleen komentajille. Tekstissä todetaan kansanedustaja Koppasen puheen olleen yksipuolinen ja että siinä oli tehty puolustuslaitoksen kustannuksella puoluepolitiikkaa. Rauhoittelevan sävyisen tiedotteen lopussa oli toteamus, että tilanteen selkeyttämiseksi tultaisiin lähiaikoina saattamaan julkisuuteen laajempi kokonaisselvitys.⁷³⁸ Kenraaliluutnantti Sutelan johdolla valmisteltu ja hänen itsensä pääosin kirjoittama kirjanen ”Puolustuskykymme materiaallinen perusta 1968” julkaistiin Keinosen allekirjoittamana 5.11.1968.⁷³⁹

Ruotuväen joulukuun numerossa 1968 oli ensimmäisellä aukeamalla suomeksi ja ruotsiksi painettu päiväkäskyn kaltainen puolustusvoimain komentajan kirjoitus. Artikkelissa tähdennettiin julkaisun ”Puolustuskykymme materiaallinen perusta 1968” merkitystä oikean suuntaisen maanpuolustuskeskustelun pohjaksi. Kirjoituksen sävy viittasi siihen, että kysymyksessä oli samalla virallisuonteinen vastaus kansanedustaja Koppaselle ja lehdistölle aikaisemmin käydystä määrärahaeskustelusta. ”Yksipuoliset tai muuten asiasisällöltään epätäydelliset kannanotot ovat luoneet turvallisuuspolitiikkamme kannalta epädullista ilmapiiriä ja epätietoisuutta puolustuksemme nykyisestä tilasta ja kehittämisen tavoitteista.”⁷⁴⁰

Julkaisemista oli kiirehditty, jotta saatiin liikkeelle puolustusvoimien oma vastine materiaalihankintakeskusteluun. Siinä selvitettiin suurelle yleisölle sotamateriaalin hankintatarpeita

⁷³⁵ *Helsingin Sanomat* 12.10.1968.

⁷³⁶ Koppasen puhe 10.10.1968 puhtaaksi kirjoitettuna. Kansio 3. YKA; *Helsingin Sanomat* 16.–19.10.1968.

⁷³⁷ *Uusi Suomi* 14.10.1968.

⁷³⁸ ”Puolustuslaitosta koskeva julkinen keskustelu”. Päiväämätön luonnos n:o 34/A/Pvkom/ .11.1968. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk; ”Puolustusvoimain tilasta tulossa kokonaisselvitys”. *Uusi Suomi* 2.11.1968.

⁷³⁹ Kenraali Lauri Sutelan haastattelu 21.1.2004; Suorttasan kansiot.

⁷⁴⁰ Puolustusvoimain komentajan jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen päiväkäskyn kaltainen kirjoitus 15.11.1968, ”Maanpuolustuksemme lähtökohdat”. *Ruotuväki* 6.12.1968.

seitsemän vuoden ajalle porrastettuna. Kokonaisuitys oli laadittu yleisemmällä tasolla kuin mitä puolustusneuvostolle esitettiin vielä vuoden 1969 maaliskuun ja huhtikuun kokouksissa. PV-ohjelman nimellä tunnettu hankintaohjelma ulottui ajallisesti vuoteen 1975 asti.⁷⁴¹

Keinonen puuttui joulupäiväkäsytään määrärahakysymyksiin. Siinä todettiin: ”Perushankintojen tilapäinen hidastuminen sen vuoksi, että hallitus esittää ensi vuodeksi nykyiseen verrattuna neljänestä pienempää määrärahaa, ei merkittävästi heikennä tämän hetken puolustusvalmiuttamme, mutta seuraukset ovat huolestuttavat, jos määrärahat pysyvät näin pieninä.”⁷⁴²

Muistelmissaan Keinonen totesi, että materiaalikysymyksiä käsitellyt julkaisu oli jäänyt esittelemättä presidentille ja että presidentti pahoitti siitä mieltään. Samoin Keinonen kertoi puhuneensa kenraalien toivomuksesta määrärahakysymyksestä presidentin kanssa. Keskustelu jäi vaille toivottua tulosta. Päinvastoin presidentti oli kertonut Simeliuksen käyneen saman asian tiimoilta hänen puheillaan ja uhanneen erollaan. Tämän keskustelun jälkeen Keinonen ilmoitti vaimolleen eroavansa puolen vuoden kuluttua virastaan.⁷⁴³

Ymmärtäväisyyttä idänsuhteisiin

Eropäätöksen ajankohta

Idänsuhteiden hoito ja henkilöstöhallinnon käyttö johtamiskeinona tulivat esille loppuvuodesta 1968. Jos eropäätös oli tehty marraskuussa, kuten muistelmissa on todettu, niin eräiden päivällisvieraiden tapaamiset antavat poikkeavan kuvan eropäätöksen ehdottomuudesta.

Puolustusvoimain komentajan virkatehtäviin kuului yhteydenpito niin ulkomaisiin kuin kotimaisiin vaikutusvaltaisessa asemassa oleviin henkilöihin kuten suurlähettiläisiin, sotilasiamiehiin, korkeisiin virkamiehiin tai puoluejohtajiin, päätoimittajiin ja niin edelleen. Eräs tapa yhteydenpitoon oli järjestää komentajan käyttöön osoitetuilla varoilla pienimuotoisia päivällistilaisuuksia esimerkiksi niille, joille ollaan niin sanottua kylävelkaa tai joiden kanssa halutaan vaihtaa mielipiteitä.

Marraskuussa 1968 Keinonen järjesti kotonaan päivällistilaisuuden. Paikalla olivat isännän lisäksi Neuvostoliiton suurlähettiläs A. E. Kovalev, kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri, Suomen Kansan Demokraattisen Liiton liittoneuvoston puheenjohtaja Paavo Aitio, Suomen Kommunistisen puolueen puheenjohtaja Aarne Saarinen, kansanedustaja Arvo Pentti sekä tulkki.⁷⁴⁴ Keinosella oli ilmeisesti jokin tavanomaisesta poikkeava, luottamuksellinen asia

⁷⁴¹ Jorma Juottonen, ”Määrärahat”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974* 2006, 241.

⁷⁴² Puolustusvoimain komentajan päiväkäsky 19.12.1968. *Ruotuväki* 19.12.1968.

⁷⁴³ Keinonen 1977, 164–166; Lappi–Lappi 1996, 154.

⁷⁴⁴ Kansanedustaja Pentti oli Paavo Aition hyvä tuttu, joten Saarinen arvioi muistelmissaan Pentin olleen mahdollisesti jollain tavalla järjestelyjen takana. Saarinen 1995, 247; kesällä 1965 Paavo Aitio kertoi Itä-Saksan kaupalliseen edustustalon johtajalle W. Thiedelle, että Arvo Pentti on hänen hyvä tuttunsa, ja että hän on valmis tiedustelemaan Pentin halukkuutta epäviralliselle vierailulle Saksaan. Aitio siis hoiti Pentin yhteydenpitoa. Thieden raportti Berliiniin 30.8.1965. Bd, Fiche 4.

hoidettavanaan, sillä muuten ei puolustusvoimien kirjoittamattomien menettelytapaohjeiden mukaista ollut, että vieraan vallan diplomaatteja kutsuttiin päivällisille, missä puolustusvoimia oli edustamassa vain yksi henkilö.

Päivällistilaisuuden tarkoitus oli vastavuoroisen kiitoksen osoittaminen suurlähettiläälle ja samalla suhteiden ylläpito vasemmistoon. Puolustusvoimien tehtävän mukaisesti komentaja noudatti tasapuolista suhtautumista eri poliittisiin puolueisiin. Saarinen sanoi hämmästyneensä suuresti, kun isäntä lyhyessä tervetuliaispuheessa ilmoittautui neuvostojärjestelmän kannattajaksi. Myöhemmin Saarinen päätyi siihen johtopäätökseen, että Keinonen oli epätavallisen lahjakas ja kaikin puolin hyvä sotilas, mutta poliittisesti jollain tavalla naiivi. Pysyäkseen huipulla hän pyrki mielistelemään Neuvostoliittoa ja sen sotilasjohtoa.⁷⁴⁵ Varmuus siitä, kuka mitäkin oli sanonut tai tarkoittanut ja miten asiat oli ymmärretty, saadaan vasta mahdollisten neuvostolähteiden tullessa julkisiksi. Ongelmasta olisi päästy sillä, että Keinonen olisi ottanut päivällisille mukaan esimerkiksi pääesikunnan ulkomaanosaston päällikön tai tiedustelupäällikön, kuten tapana oli ulkomaisia vieraita kestittäessä.

Toinen mielenkiintoinen päivällistilaisuus järjestettiin joulukuussa heti itsenäisyyspäivän jälkeen. Komentaja oli kutsunut päivällisille viisi everstiä rouvineen. Paikalla olleet everstit olivat Kadettikoulun johtaja Magnus Haaksalo, tiedustelupäällikkö Lars Heinrichs, pääesikunnan operatiivisen osaston päällikkö Ermei Kanninen, presidentin 1. adjutantti Urpo Levo sekä Taistelukoulun johtaja Pentti Multanen. Haaksalo oli 24. kadettikurssia, muut olivat Keinosen omaa 26. kadettikurssia. Aterian päätteeksi miesten vetäytyttyä komentajan työhuoneeseen keskustelemaan työasioista Keinonen totesi keskustelujen päätteeksi, että kaikki paikalla olevat everstit olivat sen tason upseereita, että heistä tulisi kenraaleja. Käydyissä keskusteluissa ei tullut millään lailla esille, että komentaja olisi jo tehnyt päätöksen vetäytyä reserviin seuraavan kevään aikana.⁷⁴⁶ Kun puolustusvoimain komentaja ilmoittaa everstille, että hänestä tulee kenraali, voi sitä pitää erityisenä luottamuksen osoituksena. Kuulijat varmaankin uskoivat Keinosen palvelevan vielä pitkään. Lakisääteinen eläkeikä hänellä täytyisi vasta elokuussa 1977.⁷⁴⁷

C 1110. Bestand MfAA. Auewärtiges Amt. BA; Yhdysvaltojen, Ruotsin ja Puolan suurlähettiläiden ja sotilasasiamiesten vieraillessa puolisoineen Keinosen mökillä 9.8.1968 olivat suomalaisista paikalla Sulo Suorttanen ja Urpo Levo puolisoineen. Paikalla oli 19 henkeä. Suorttanen kansiot.⁷⁴⁵ Saarinen 1995, 247–248. Marja ja Seppo Lappi ovat kirjassaan ”Yrjö Keinonen – suomalainen sotilas” todenneet, että heidän keskustelua asiasta Saarisen kanssa muistelmien ilmestymisen jälkeen Saarinen ei enää ollut täysin varma siitä, oliko tapahtumien kulku päivällisen aikana ollut sellainen, joksi hän oli sen kuvannut. Saarinen oli muistellut, että ”se oli jotain, jolla hän halusi miellyttää vieraitaan. Lappi–Lappi 1996, 177 ja Lappi–Lappi 2000, 228–229; päivällistilaisuuden lisäksi Saarinen tapasi Keinosen pääesikunnassa 23.4.1969 klo 13.00. Kenraali Keinosen informaatiotilaisuudet. Suorttanen kansiot.

⁷⁴⁶ Kanninen 1996, 221; kenraaliluutnantti Ermei Kannisen haastattelu 2.9.2004; Vesterinen 1995, 171.

⁷⁴⁷ Keinonen oli esittänyt presidentille Haaksalon ja Heinrichsin ylentämistä kenraalikuuntaan. Presidentti vastasi kirjallisesti Keinoselle, että ei pidä suotavana ilman virkaa tapahtuvia kenraaliylennyksiä. Hän viittasi jo aikaisemmin torjumaansa eversti Klöfin ylennykseen. Kekkonen Keinoselle lähettämät kirjeet 31.3.1969 ja 2.4.1969. Kirjeenvaihtoa 1969. 1/59. UKA; Urpo Levo oli muistellut tapahtumaa Veikko Vesteriselle ja sanonut vihjatun, että kyseisestä everstijoukosta tulisi seuraava puolustusvoimain komentaja. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

Kolmas päivällistilaisuus, joka antaa viitteitä siitä, että eropäätös ei ollut vielä kovin vankka, pidettiin 20. tammikuuta 1969 komentajan virka-asunnossa.⁷⁴⁸ Paikalla olivat puolustusministeri Sulo Suorttanen, kansanedustaja Arvo Pentti, Keskustapuolueen puoluesihteerit Pekka Silvola ja kanslianeuvos Arvo Korsimo. Pentti epäili, että hänen kannatuksensa ei ehkä olisi riittävä seuraavissa eduskuntavaaleissa, ja oli kerran epävirallisesti keskustellut Keinosen kanssa mahdollisuudesta tulla valituksi esimerkiksi sotilasasiamiestehtävään Moskovaan. Penttiä erikseen informoimatta Keinonen otti asian omana ajatuksenaan esiin päivällisen aikana toisten vieraiden läsnä ollessa. Hän lupasi tehtävää jopa kenraalin vakanssilla, vastaavasti kuin Neuvostoliiton sotilasasiamies Suomessa oli toisinaan kenraalin arvossa. Tilanne oli Pentille nolo. Asia tuli puolueveljien tietoon. Ylipäällikön mielipiteen selvittämiseksi Pentti kirjoitti tapauksesta presidentille.⁷⁴⁹ Jos Keinonen oli jo tehnyt eropäätöksen, tuntuu kyseinen lupaus oudolta, sillä seuraaja tuskin esittäisi sotilasasiamieheksi henkilöä, jolta puuttuivat yleisesikuntaupseerin tutkinto ja venäjän kielen taito. Moskovassa sillä hetkellä olleen sotilasasiamiehen eversti Yrjö Teholan kolmivuotinen toimiaika oli päättyvässä 1969.

Kohtalokas lehtihaastattelu

Lalli oli pyytänyt tammikuun alussa 1969 puolustusvoimain komentajalta haastattelua. Komentajalle valmisteltiin puolustusneuvoston sihteeristössä vastaukset ennakolta esitettyihin kysymyksiin. Haastattelun vastaukset valmisteltiin huolella, sillä joulukuussa oli julkaistu professori Jouko Siiven pamfletti siitä, oliko Suomi puna-armeijan etuvartio. Kirja oli erittäin vahva hyökkäys sotilaallisen maanpuolustuksen ylintä johtoa vastaan.⁷⁵⁰

Kenraali Keinonen vieraili samaisen tammikuun puolivälissä usean päivän ajan entisessä joukko-osastossaan Porin prikaatissa, joka oli siirtynyt Turusta Säskylään. Käynnin aikana oli mahdollisuus hioa hiihtokuntoa varuskunnan laduilla. Kirjallisessa muodossa annettu haastattelu julkaistiin 19.1.1969. Siinä kerrottiin, että komentaja oli Säskylässä viettämässä talvilomaansa⁷⁵¹ ja sen ohessa suostunut haastatteluun. Haastattelussa oli 15 kysymystä. Niistä kuudes kysymys kuului: ”On väitetty, etteivät kansainväliset sopimuksemme aiheuta Suomelle mitään tietynsuuruisia maanpuolustuksellisia velvoitteita. Mitä mieltä olette tästä?” Turvallisuuspolitiikan asiantuntijoilla valmisteltu senaikaisen tulkinnan mukainen vastaus päättyi: ”Tietenkään yya-sopimus ei puutu sisäisiin asioihimme esim. määrittämällä millainen käytännön puolustuskyky meidän on luotava. Tämä määrittäminen meidän on itsemme kyettävä tekemään

⁷⁴⁸ Keinonen ilmoitti lehtihaastattelussa, että hän oli tehnyt eropäätöksensä jo joulukuussa 1968. *Helsingin Sanomat* 26.4.1969.

⁷⁴⁹ Lähteenkorva–Pekkarinen 2000, 271; varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003; Pentin kannalta oli luontevaa selvittää asia presidentille itse, ennen kun Korsimo olisi kertonut sen Kekkoselle.

⁷⁵⁰ Ensimmäisiä kommentteja kirjasta olivat esimerkiksi Ilkka 8.12.1968; Vaasa 10.12.1968; Aamulehti 11.12.1968 ja *Ilta-Sanomat* 27.12.1968. Professori Jouko Siipi oli sävähdyttänyt kuulijoita valtakunnallisella maanpuolustuskurssilla 28.3.1968 ilmoittaessaan, että ”järjestäytyneet reserviläiset eivät täysin luota puolustusvoimien komentajaan”. Jaakko Valtasen yksityisarkisto.

⁷⁵¹ Loma alkoi vasta 24.1. ja jatkui 16.2.1969 asti. Veikko Vesterisen yksityisarkisto.

osana harjoittamaamme turvallisuuspolitiikkaa.” Keinonen halusi henkilökohtaisesti täsmen-
tää vastausta lisäämällä loppuun seuraavan virkkeen: ”Niinpä on laskettavissa se vähimmäis-
puolustuskyky, jolla voidaan tehokkaasti torjua niin sanotut yllätyshyökkäykset ja siten taata
riittävä aika esimerkiksi yya-sopimuksen edellyttämien neuvottelujen käymiseen.”⁷⁵²

Adjutanttin loppuvaiheen vastustuksesta huolimatta lisäys jäi tekstiin. Majuri Vesterinen
taivutteli komentajan lisäämään edes ”esimerkiksi” -sanan yya-sopimuksen eteen. Sen lisäyk-
sen Keinonen hyväksyi. Haastattelu julkaistiin sisällöltään komentajan tahdon mukaisena.⁷⁵³
Todettakoon jälkepäin, että alkuperäiset haastatteluvastaukset kirjoittanut komentaja Jan
Klenberg oli sanonut Keinoselle tämän tekemän lisäyksen nähtyään: ”Herra kenraali, tuola-
laista ei voi sanoa, se on aivan mahdotonta.” Keinosen vastakysymys Klenbergille oli: ”Kumpi
meistä on puolustusvoimain komentaja?” Klenbergin mukaan Keinosen ongelma oli se, että
hän ei viitsinyt tai jostain syystä ei halunnut perehtyä perinpohjaisesti yya-sopimukseen ja
sen sisältöön.⁷⁵⁴

Presidentti Kekkonen kirjoitti Lallin haastattelun johdosta Keinoselle kymmenen päivää
artikkelin ilmestymisen jälkeen pitkäkhön kirjeen. Hän paheksui haastattelun sisältöä ja siitä
mahdollisesti tehtävää johtopäätöstä, että Suomi puolustusvoimat olisivat eräänlainen Neuvos-
toliiton puolustusvoimien ”kylkiäinen”. Vastauskirjeessään presidentille Keinonen piti itsekin
lisäystään huonosti muotoiltuna, koska se saattoi aiheuttaa väärinymmärrystä. Keinosen kir-
jeessä oli selittelyn makua: ”Jo ennen kuin sain kirjeenne palattuani tänään lomamatkalta, olin
tullut itsekin samankaltaisiin ajatuksiin havaittuani, että...” Keinonen lisäsi tekstiin muuta-
mia sanoja selventämään sitä, mitä hän tarkoitti ja miten hän toivoi tekstinsä ymmärrettävän.
Tekstiään hän piti muistelmissaan realistisena, joskin puutteellisesti muotoiltuna.⁷⁵⁵

Muistelmiensa ja myös Lappien kirjan mukaan Keinonen tarkoitti lisäyksensä ”lähtö-
laukaukseksi kampanjalle, jolla saataisiin kaikki poliittiset ryhmittymät yya-sopimukseenkin
vedoten hyväksymään ajatus yllätyshyökkäyksen torjumisvalmiuden välttämättömyydestä”.
Ei kuitenkaan tapahtunut komentajan tarkoittamalla tavalla, vaan haastattelulausunnosta
tehtiin aivan toisenlaisia johtopäätöksiä. Esimerkiksi tammikuussa 1969 Varsovassa sotilas-
asiamiehenä palvellut ja myöhemmin pitkän päivätyön puolustusvoimien tiedustelujohdossa
tehnyt kenraalimajuri Raimo Heiskanen on todennut, että Keinosella oli puolustusvoimissa
”sisäpoliittisia” vaikeuksia. Siksi hän pyrki tuolla lausunnollaan ehkä saamaan ulkopolitiittista

⁷⁵² Keinonen 1977, 169–175; ”Kenraali Keinonen: Suomen kansa kokonaisuutena erittäin puolus-
tustahtoinen”. *Lalli* 19.1.1969; Vesterinen 1995, 118; Keinosen tulkinta ei ehkä poikennut Kek-
kosen sisimmässään ajattelemasta mahdollisesta tapahtumien kulusta. Jakobson 2001, 354–356;
Neuvostoliiton varapääministeri Aleksander Ljaškov esitti Paasikivi-juhlassa 27.11.1970 saman-
laisen yya-tulkinnan kuin Keinonenkin. Apunen 2005, 215 ja ”Epätarkka tulkinta” *Uusi Suomi*
29.11.1970; L. A. Puntila kiinnitti ulkoministeri Väinö Leskisen huomion kyseiseen Ljaškovin
puheenvuoroon. L. A. Puntilan päiväkirjamerkintä 12.12.1970. Puntila 1995, 170–171.

⁷⁵³ Vesterinen 1995, 118.

⁷⁵⁴ Amiraali Jan Klenbergin haastattelu 15.12.2005; L. A. Puntilan päiväkirja 4.5.1969. Kansio 233.
KA; toiminnan taustalla saattoi vaikuttaa Keinosen halu miellyttää Kekosta. Mäkipään mukaan
pyrkimys presidentin miellyttämiseen oli Keinoselle tyypillistä. Everstiluutnantti Antero Mäki-
pään haastattelu 12.11.2003.

⁷⁵⁵ Keinonen 1977, 175–178. Muistelmissa on kopioituna sekä presidentin kirje 27.1., että Keinosen
vastauskirje presidentille 26.2.1969.

”meriittä”. Klenberg muotoili asian siten, että ”Keinosen toimien taustana saattoi olla tarve saada kohennettua neuvostoliittolaisten häntä kohtaan tuntemaa luottamusta”.⁷⁵⁶ Haastattelu ei herättänyt heti ilmestyttyään erityisempää huomiota, vaikka pääesikunnan tiedotusosasto liitti sen lehdistökatsaukseensa. Puolustusvoimien johto oli solidaarisesti hiljaa. Läheiset avustajat olivat tuloksetta yrittäneet saada Keinosen luopumaan tekstilisäyksestä.

Helsingin Sanomien erikoistoimittaja Jorma Järventaus oli haastattelun aikoihin artikkelin tekematalla Jugoslaviassa. Hänen tapaamansa Jugoslavian puolustusministeri tunsikin haastattelun sisällön, sillä hän sanoi Järventaukselle, että ei Suomi ole mikään puolueeton maa, koska komentajanne on sanonut yya:n olevan perustana Neuvostoliiton avun saannille kriisitilanteessa. Suomeen palattuun Järventaus, joka edusti lehden yya-tulkintojen asiantuntemusta, luonnosteli kantaa ottavan pääkirjoituksen ”Hätkähdyttävä lausunto”. Kirjoitus viivästytti Järventauksen ulkomailla olon vuoksi. Presidentti Kekkonen kirjoitti tapahtumasta päiväkirjansa päiväyksen 28.1. kohdalle: ”Jouduin kirjoittamaan kenr. Keinoselle kirjeen hänen haastattelulausuntonsa johdosta. Kansiossa. Samaan asiaan kiinnittää huomiota HS 29.1.[leike yllä]. Keinonen on yllättänyt minut lausunnollaan. Onko hän ajattelematon tai harkitsematon.”⁷⁵⁷

Puolustusvoimain komentajan lausunnossaan käyttämä käsite yllätyshyökkäys täsmennettiin helmikuun puolivälissä Ruotuväessä julkaistussa everstiluutnantti Ruudun artikkelissa sanaksi ”kaappaushyökkäys”. ”Maanpuolustuksemme tienviitat” -teoksessa oli puhuttu yllätyshyökkäyksen torjunnasta. Ruotuväen tekstin sanoma oli selkeä ilmoitus, että maamme alueellinen puolustusjärjestelmä oli kehitetty juuri tämänkaltaisten hyökkäysten torjumiseksi. Rivien väliin oli piilotettu sanoma, jolla irtauduttiin Keinosen juuri esittämästä yya-tulkinnasta. Näin sen halusivat ymmärtää ainakin ne upseerit, jotka eivät voineet julkisesti esittää eriävää mielipidettä puolustusvoimain komentajan haastattelutekstiä kohtaan.⁷⁵⁸ Komentajan ja hänen upseeriensa ajatustavat poikkesivat jyrkästi toisistaan.

Melko pian artikkelin jälkeen käsite kaappaushyökkäys jätettiin pois käytöstä, koska kaappaushyökkäyksen kohde oli aina maan pääkaupunki. Helsingin kaappauksenomainen

⁷⁵⁶ Keinonen 1977, 179; Lappi–Lappi 1996, 154–156. Lapit yhtyvät Keinosen näkemykseen ja arvioivat Kekkonen yhdistäneen lausunnon Keinosen ajattelemaan, mutta kirjeessään presidentille kirjaamatta jääneeseen asiayhteyteen puolustusmäärärahoista; *Helsingin Sanomat* 29.1.1969; Heiskanen 1993, 55. Raimo Heiskanen toimi tiedustelupäällikkönä 1971–1982; amiraali Jan Klenbergin haastattelu 15.12.2005.

⁷⁵⁷ Maisteri Outi Oinaksen isänsä kenraali Järventauksen kirjoittaman tekstin pohjalta puhtaaksi kirjoittama selostus 9.3.1997. Jorma Järventauksen yksityisarkisto; Aamulehti yhtyi Helsingin Sanomien esittämään arvosteluun. *Aamulehti* 30.1.1969; Suomenmaa kirjoitti ”tosiasioita vastamattomasta tulkinnasta”. *Suomenmaa* 31.1.1969; *Urho Kekkonen päiväkirjat* 2003, 30. Tarkasteltaessa arkistoon tallennettua kirjeen 2. kappaletta voi havaita, että siinä oli koneella kirjoitettuna päiväys 29.1. eli sama päivä, jolloin Kekkonen oli lukenut pääkirjoituksen sanomalehdestä. Konekirjoituksen päälle oli käsin korjattu päivämääräksi 28. ja kirjekoelmaan ”Kirjeitä myllystäni” oli päivämääräksi merkitty 27. eli kahta päivää aikaisempi päiväys. Kekkonen halusi ilmeisesti olla jälkimaailman silmissä moitteiden ensimmäinen antaja, vaikka dokumenttien mukaan asialla oli *Helsingin Sanomat*.

⁷⁵⁸ Artikkelissa haluttiin täsmentää, että asiasta oli sotilaskielessä vallitsevana sana kaappaushyökkäys. Kaappaushyökkäyksellä ymmärrettiin strategiseen yllätykseen perustuvaa sotatoimintaa tavoitteen-

haltuunotto olisi ollut mahdollista vain Neuvostoliitolle.⁷⁵⁹ Oli itsestään selvää, että mitä parempi puolustuskyky oli, sitä todennäköisemmin pystyttiin pysyttämään mahdollisen sotilasavun ulkopuolella. Ei voitu julistaa, että kaappaushyökkäyksen torjuntakyky oli oltava Tšekkoslovakian kaltaisten tapahtumien torjumiseksi. Israelin vuonna 1967 suorittama yllätyshyökkäys Egyptiin oli hyvä esimerkki siitä, että ilman yllätyshyökkäyksen torjuntakykyä ei yli puolimiljoonaista kenttäarmeija ehdittäisi perustaa. Käynnissä ollut Vietnamin sota osoitti itsetunnon vahvan kansan kyvyn sotia konearmeijaa vastaan.⁷⁶⁰

Lojaalisuus rakoilee

Puolustusvoimain komentajan yllättävä poistuminen kesken kenraalikunnan Immolan kokousta kesämökilleen oli varmaankin vuotanut kenraalikunnan tietoon. Seuraava kokous Luonetjärvellä 19.–20.2.1969 ei luvannut hyvää, sillä Keinonen varmasti aisti ilmapiirin. Hän oli loppuvuodesta haukkunut kenraalit Osmo A. Wiion tutkimuksen esittelytilaisuudessa. Lisäksi hän oli saanut sekä Pentiltä että Suorttaselta viestejä epäluottamuksen voimistumisesta. Pitkäaikaiset poissaolot virkapaikalta vain pahensivat tilannetta.⁷⁶¹

Päeesikunnan tiedotusosaston päällikkö eversti Valtanen oli kiertänyt syksyn ja talven aikana sotilasopetuslaitoksissa ja joukko-osastoissa markkinoimassa tuoretta turvallisuuspolitiikan opetuspakettia ja keräämässä tietoa puolustusvoimain johtoa kohtaan tunnetusta luottamuksesta. Saatu palaute eri varuskunnissa oli varsin tyyliä. Esimerkiksi Sotakorkeakoulun oppilaat ilmoittivat Valtaselle, että puolustusvoimain komentaja ei nauttinut nuoremman upseeriston luottamusta.⁷⁶² Professori, reservin kapteeni Jouko Siipi oli sanonut muutama kuu-kausi aikaisemmin 28. maanpuolustuskurssilla, että järjestäytyneet reserviläiset eivät täysin luottaneet puolustusvoimain komentajaan.⁷⁶³

Tammikuun lopulla Valtanen laati suorasanaisen muistion havaitsemistaan mielialaista. Hän toimitti luonnoksen pääesikunnan päällikölle. Leinonen kutsui koolle kokouksen,

na valtakunnan tai sen tärkeimpien osien nopea miehittäminen. Hyökkäykseen vihollinen saattoi liittää myös kumouksellisen sodan toimintakeinoja puolustajan vastatoimien eliminoimiseksi. Tekstissä oli erityisesti painotettu, että ”sekä oman kansan että ulkopuolisten on tiedettävä, että vieraan sotavoiman maahan tunkeutuminen merkitsee aina ja vääjäämättömästi sotaa. Juhani Ruutu, ”Kaappaushyökkäys”. *Ruotuväki* 19.2.1969; kenraaliluutnantti Juhani Ruudun haastattelu 4.5.2006; kenraaliluutnantti Lauri Sutelan henkilösalaisessa muistiossa Kekkoselle lokakuussa 1969 sanan kaappaushyökkäys sijasta käytettiin sanaa yllätyshyökkäys. PE n:o 16/PEpääll henksal 01 /20.10.1969. Vuosikirja 1969. UKA

⁷⁵⁹ Salminen 1995, 326.

⁷⁶⁰ Käsite ”yllätyshyökkäyksen torjuntakyky” verrattuna sanaan ”kaappaushyökkäyksen torjuntakyky” oli kattavampi ja siksi sopivampi käyttöönottettavaksi. Puolustusvoimien sisällä vallitsi eriäviä näkemyksiä muistakin termeistä. Hakovirta 1971, 137–138, 150–151.

⁷⁶¹ Tohtori Osmo A. Wiion haastattelu 20.3.2006; everstilutnantti Veikko Pentin haastattelu 23.3.2006; Vesterinen 1995, 171.

⁷⁶² Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 5.9.2003; kenraaliluutnantti Heikki Koskelon haastattelu 20.11.2003; Salminen 1995, 354–355.

⁷⁶³ Siipi 1968, 98. Jouko Siipi kävi maanpuolustuskurssin keväällä 1968.

johon osallistuivat Valtasen lisäksi kenraalit Sutela ja Hannila sekä tutkintatoimiston päällikkö everstiluutnantti Kalevi Särämäkari. Kokouksen perusteella Valtanen sai tehtäväkseen loiventaa ja supistaa muistion 5. kohdan tekstiä, ennen kuin se toimitettiin puolustusvoimain komentajalle. Keinonen ei reagoinut mitenkään tekstiin sen luettuaan, eikä myöskään myöhemmin kenraalikunnan kokouksessa. Valtasen mukaan ainoa hänen havaitsemansa muutos oli se, että Keinonen ei tekstin luettuaan enää vastannut hänen tervehdyksiinsä.⁷⁶⁴

Mitä tuossa seitsemän kohdan muistiossa sanottiin? Aluksi lueteltiin tapahtumat, jotka olivat aiheuttaneet julkista keskustelua maanpuolustuksesta ja puolustuslaitoksesta. Tällaisia olivat olleet puolustusvoimien 50-vuotisjuhluvuosi, Tšekkoslovakian miehitys, kansanedustaja Koppasen eduskuntapuheenvuoro puolustuslaitoksen materiaalisesta tilasta, puolustuslaitoksen oma puheenvuoro materiaalisesta tilanteesta, aseistakieltäytymisen sekä erityisesti lääketieteen lisensiaatti Ilkka Taipaleen tapauksen käsittely asevelvollisten tutkijalautakunnassa, presidentti Kekkonen puhe HYY:n 100-vuotisjuhlassa, professori Jouko Siiven kirja ”Puna-armeijan etuvartio?”, puolustusvoimain komentajan haastattelu Lalli-lehdelle ja puolustusmäärärahojen jatkuva pieneneminen myös vuodeksi 1969.⁷⁶⁵

Muistio kertoi upseeriston piirissä voimistuvasta pessimismistä eri puolilla maata. Syyksi mainittiin esimerkiksi se, että valtakunnan ylin johto ei välittänyt puolustuslaitoksen tilasta ja että puolustusvoimien ylin johto oli voimaton tai haluton toimimaan voimakkaasti asian korjaamiseksi. Pelättiin, että maata ei enää aiottukaan puolustaa omin voimin, vaan yya-sopimuksen avunantoehto toteutuisi jo vaatimattomankin kriisin tapauksessa. Kenttäkomentajien mielestä varusmiesten asemaa koskevat uudistukset olivat saaneet liikaa julkisuutta, sen sijaan puolustusvalmiuden kehittäminen ja kantahenkilökunnan asema olivat jääneet lähes vaille huomiota. Erityisesti nuorempi upseeristo suhtautui pessimistisesti koulutusolosuhteisiin; vaatetus oli sekalaista ja kulunutta, ajoneuvoista oli pula, harjoitusampumatarvikkeissa vallitsi jatkuva niukkuus ja koulutuksessa käytettävä välineistö ja aseistus olivat vanhanaikaisia.⁷⁶⁶

Yllä mainitun muistioluonnoksen 5. luvussa todettiin jopa, että eräissä tapauksissa puolustusvoimain komentaja luotti enemmän ulkopuolisten esittämiin väitteisiin kuin joukko-osastojen komentajien mielipiteisiin. Liiallisesta hiihtoharrastuksesta oli sanottu, että sitä ei enää voinut pitää kannustavana esimerkkinä. Kenraalikuttaa moitittiin komentajan lausuntojen myötilystä. Todettiinpa luonnoksessa sellaistaikin, että kenttäväen mielestä kenraalikunnalla ei ollut enää itsenäisiä mielipiteitä. Korjaillussa versiossa puhuttiin vain ylimmästä johdosta jättäen pois muun muassa sanat puolustusvoimain komentaja, kenraalikutta ja hiihtoharrastus.⁷⁶⁷

Kenraalikutnan vanhimpana kenraaliluutnantti Olli Korhonen esitteli muistion Luonetjärven kokouksessa. Kerrotaan, että esityksen jälkeen vallitsi hiljaisuus. Kukaan ei asettunut puolustamaan puolustusvoimain komentajaa, joka kyllä aisti häntä vastaan suunnatun kritiikin.

⁷⁶⁴ Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 5.9.2003.

⁷⁶⁵ Helmikuussa 1969 laadittu muistio ”Havainvoja upseeriston mielialoista”. Jaakko Valtasen yksityisarkisto.

⁷⁶⁶ Ibid.

⁷⁶⁷ Ibid. ja muistion alkuperäisen version kohta 5, joka ei ollut mukana kenraalikutnalle Luonetjärvellä jaetussa asiakirjassa. Jaakko Valtasen yksityisarkisto. Kenraali Leinonen oli merkinnyt puumerkkkinsä 18.2.1969 päivättyyn korjattuun versioon.

Tapahtuma osoitti, että kenraalikulunta oli yksimielisesti komentajansa johtamistapaa vastaan. Esittelyaineisto koottiin pois osallistujilta ja tekstit hävitettiin. Vain muistion tekijälle jäi omaan arkistoonsa yksi kappale.⁷⁶⁸ Presidentti Kekkoselle tieto kokouksen sisällöstä kantautui viikon kuluttua. Kekkonen piti tapausta niin merkittävänä, että kirjasi sen päiväkirjaansa.⁷⁶⁹ Muistiota ei päästetty julkisuuteen, koska sen sisältö olisi herättänyt julkisen kohun.⁷⁷⁰

Professori L. A. Puntila keskusteli Yrjö Keinosen eroilmoituksen jälkeen 28.4.1969 Luonetjärven kokouksesta kenraaliluutnantti Leinosen kanssa. Puntila kirjoitti Leinosen kertoneen: ”Keinonen oli viimeisessä kenraalikulunnan kokouksessa ottanut puheeksi eronsa. Kun ratkaisun suhteen oli esiintynyt kielteisiä kannanottoja, hän oli pitänyt tärkeänä päästä eläkkeelle hyväkuntoisena. Hän oli sanonut muiden olevan vähintäänkin idiootteja, kun jatkoivat täysin toivottomalta näyttävää puolustusvoimien kehittämistehtävää.” Kenraalikulunta oli keskuudessaan jyrkästi protestoinut Keinosen mielipiteenilmaisuja vastaan: ”Kaikki mahdollinen on tehtävä.”⁷⁷¹ Keinonen otti eroajatuksensa ensi kertaa esiin kenraalikulunnan kuullen. Kotimatalla kohti Helsinkiä Keinonen oli suutuksissa saamastaan kritiikistä. Hän sanoi adjutantille, että ”minulla on mahtavat tukijat” ja ”kun eroan, eroan hyväkuntoisena”.⁷⁷²

Ei tahdo aika riittää hiihtämiseen

Kenraali Keinonen oli säästänyt vuosilomiaan talviaikaan voidakseen hioa hiihtokuntoaan. Alkuvuodesta 1969 hän oli sopinut pääesikunnan liikuntakasvatustoimiston päällikön Kalevi Römpötin kanssa, että hän lähtisi puolustusvoimien talviurheilujoukkueen mukana maaliskuun alussa Sveitsiin seuratakseen Kansainvälisen sotilasurheiluliiton kilpailuja Andermatissa. Matkaa ei hyväksytty virkamatkaksi, ja siksi hän teki sen vuosilomallaan. Puoliso lähti myös mukaan. Römpötti kirjoitti asiasta 13.1.1969 kirjeen Bernissä toimivalle sotilasasiamiehelle everstiluutnantti Tauno Tuomiselle. Kirjeessä tiedusteltiin, voitaisiinko Keinosten majoitus- ja muonituskustannukset sisällyttää Suomen joukkueen kiintiöön. Samalla kerrottiin, että

⁷⁶⁸ Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 5.9.2003. Hänen kuulemansa mukaan kukaan ei tukenut komentajaa, mutta se ei tarkoittanut sitä, että komentaja ei olisi voinut luottaa alaisiinsa kenraaleihin; Heikki Myllö kirjoittaa haastattelutietojensa perusteella samasta asiasta, ”Komentaja Yrjö Keinonen. Ristiriitojen kenraali”. *Suomen Kuvalehti* 50/1977; ”Itse asiasta kuultuna” televisiohaastatteluohjelmassa 1977 Keinonen sanoi, että hän saattoi luottaa 18 kaikkiaan 24 kenraalikuluntaan kuuluneesta henkilöstä. Holopainen–Lehdistö–Heikkilä 1979, 81. Tällaista ilmoitusta kenraalien epäluotettavuudesta kritisoitiin ohjelman jälkeisissä kommentteissa.

⁷⁶⁹ *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 35. Kekkonen kirjoitti 27.2.1969: ”Kenraalikulunta on asettumassa Keinosta vastaan. Jossakin kokouksessa on Keinosta arvosteltu. Korhonen aloittanut. Ensi kädessä Lallin haastattelu. Keinonen ollut vuoden alusta lähtien vain 4 päivä virassa, koko ajan hiihtänyt ja ollut lomalla ja on taas lähdössä lomalle. Sutelaa lukuun ottamatta koko kenraalikulunta Keinosta vastaan.”

⁷⁷⁰ Se kertoi voimakkaasta sisäisestä ristiriidasta, mutta myös siitä, että ”likapyykki haluttiin pestä kotona”.

⁷⁷¹ L. A. Puntilan muistiinpanoja 28.4.1969. Kansio 233. KA.

⁷⁷² Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

Keinonen halusi päättäjäistilaisuudessa lahjoittaa nimeään kantavan kiertopalkinnon. Tieto kiertopalkinnon luovuttamisesta uutisoitiin sekä kotimaassa että Sveitsissä.⁷⁷³

Sveitsiläiset hyväksyivät esityksen ja ilmoittivat, että Keinonet asuisivat hotellissa isäntämaan vieraina, vaikka he halusivatkin olla paikalla yksityishenkilöinä. Hieman ennen päättäjäistilaisuutta, jossa kiertopalkinto piti luovutettaman, Keinonen ilmoittikin joutuvansa palaamaan heti Suomeen. Syynä oli se, että hän halusi mennä Kajaaniin harjoittelemaan ennen puolustusvoimain hiihtomestaruuskilpailuja. Keinonen oli helmikuussa ilmoittanut postikortilla majuri Kyösti Jäppiselle tulevansa Kajaaniin 11.3. ja tahtoikin noudattaa aikaisempaa suunnitelmaa vastoin puheitaan Römpötille.⁷⁷⁴

Kenraali Keinonen saapui vuorokoneella lentäen, ja vaimo jäi Sveitsiin odottamaan puolustusvoimien kuljetusta. Adjutantti sai ohjeet hankkia komentajalleen ilmavoimien lentokuljetuksen Helsingistä Kajaaniin ja tuoda samalla komentajan kotoa ruoka-aineksia lentokentälle. Peruste lentokuljetukselle olisi ollut, jos komentaja olisi keskeyttänyt lomansa ja osallistunut Helsingissä tulopäivänä pidettyyn puolustusneuvoston kokoukseen. Nyt lennätettiin loma-laista valmentautumaan hiihtokilpailuihin.⁷⁷⁵ Puolustusvoimien lentokoneen käyttämistä komentajan kuljettamiseen ei kukaan asettanut kyseenalaiseksi, koska adjutantti tilasi koneen. Tilauksen vastaanottaja ei varmaankaan tiennyt kuljetustilauksen kyseenalaisuudesta. Adjutantti puolestaan noudatti komentajan käskyä.

Kyösti Jäppinen, joka toimi kilpailuissa Keinosen henkilökohtaisena avustajana ja suksihuoltajana, kertoi aistineensa silloin tai oikeastaan jo vuoden 1968 keväällä Kainuun prikaatissa suoritettun koulutustarkastuksen aikana Keinosen toiminnassa jännitteisyyttä.⁷⁷⁶

Into alkaa hiipua

Kiirettä riittää

Puolan varapuolustusministeri eli puolustusvoimain komentajaa vastaava marsalkka Marion Spsychalski teki vastavierailun Suomeen maaliskuun lopulla heti hiihtokilpailujen jälkeen.

⁷⁷³ Keinonen oli vuosilomalla 24.1.–16.2. ja 1.3.–15.3.1969. Veikko Vesterisen yksityisarkisto; Kalevi Römpötin kirje everstiluutnantti Tauno Tuomiselle 13.1.1969. Tuomisen kirjeet majuri Vesteriselle 23.3.1969, 25.2.1969 ja 11.3.1969. Vierailut ulkomaille 1965–68. Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto. SARk; jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen nimeä kantavan kiertopalkinnon oli lahjoittanut merkkitehdas A. Barck. Tiedotusosasto lähetti asiasta lehdistötiedotteen 26.2.1969. Dkd 1/1969. T 27030. SARk; Neue Zürcher Zeitung kertoi asiasta 23.2.1969.

⁷⁷⁴ Ibid.; majuri Kyösti Jäppisen haastattelu 26.9.2003; Jäppinen 2003, 240. ”Saanen vaivata Sinua voiteluasiantuntijaksi sitten kun hiihdetään pv:n mestaruuksista.”

⁷⁷⁵ Vesterinen 1995, 165–166; puolustusneuvoston kokouspöytäkirjat 1965–1980. Puolustusneuvoston arkisto. PLMA; Kokouksessa käsiteltiin PV-ohjelmaa. Se korvasi aikaisemmin hyväksymättä jääneen K-ohjelman. Suunnittelutyö oli käynnistetty kesällä 1967. Ohjelman pääpiirteet saatiin yleiseen tietouteen julkaisemalla kirjanen ”Puolustuskykymme materiaallinen perusta”. Jorma Juottonen, ”Määrärahat”. *Suomen puolustusvoimat 1944–1974*, 2006, 240.

⁷⁷⁶ Majuri Kyösti Jäppisen haastattelu 26.9.2003.

Häly Lallin haastattelusta oli laantunut. Puolalaisvierailun viimeisenä päivänä 26.3.1969 *Uusi Suomi* julkaisi alueuutisten sivuilla kuvalla varustetun kahden palstan artikkelin ”Kenraalin kesäpaikka”. Lehden Riihimäellä asuva aluetoimittaja Aatos Alhainen oli saanut juttuvihjeen ja oli samoihin aikoihin, kun syksyllä 1968 ensi lumi satoi maahan, tehnyt jutun Keinosen kesäpaikasta ja siellä käytetystä varusmiestyövoimasta. Jutun sisään oli kirjoitettu arvostelu varusmiesten käyttämisestä työvoimana komentajan mökkityömaalla. Sisällöstä havaitsee, että toimittaja oli haastatellut töihin osallistuneita ja lähialueen asukkaita. Kaikki haastatellut henkilöt eivät tulleet kirjoituksesta selville. Maininta, että kyseessä oli ministeriön valvoma ja laskuttama työmaa ja ”minulle annettu käsky oli sellainen, että ainoastaan se, mikä kuuluu koulutusohjelmaan, voidaan rakentaa” viittaa siihen, että haastateltu oli kapteeni Martti Siitonen. Toimittaja oli käynyt työmaa-alueella kuvaamassa kohteen.⁷⁷⁷

Tekstin tultua toimitukseen uutispäällikkö Esko Muinonen halusi alistaa sen päätoimittaja Pentti Poukalle, koska se oli tavallaan kannanotto koko puolustusvoimien instituutiota kohtaan. Tyyllisestikin artikkelin sisältö poikkesi lehden yleisestä asiapitoisesta linjasta. Poukka taltioi artikkelin pöytälaatikkoonsa, koska eduskunnassa oli juuri keskusteltu puolustusmäärärahojen riittävydestä. Samaan aikaan ajoittuva artikkeli puolustusvoimain komentajan kesämökillä varusmiesvoimin tehdystä laajennustyöstä ei tuntunut päätoimittajasta sopivalta. Juttu olikin pitkään laatikossa, mutta sen olemassaolo oli toimituksen tiedossa. Uutispäällikkö ja jutun kirjoittaja kyselivät, miksi sitä ei julkaista. Poukka oli hankalassa tilanteessa. ”Pyrkimyksenäni oli välttää sensaatiota, mutta minun oli mahdotonta alaisteni silmien edessä kieltää ’uutiskooppia’, jonka todenperäisyys oli ilmeinen. Jos puhutaan minuun kohdistuneesta painostuksesta, se tuli toimituksen omasta piiristä.”⁷⁷⁸

Talven aikana tapahtui päätoimittajan mielestä ilmapiirin muutos suhteessa puolustusvoimain komentajaan. Keinosen haastattelulausekset tammikuussa ja toimituksen jatkuva aktiivisuus saivat Poukan tekemään päätöksen artikkelin julkaisemisesta. Syksyllä työmaalta otettu valokuvakin sopi kevätaikaan, kun lumet olivat jo sulamassa. Poukka kiihti, että kukaan toimituksen ulkopuolinen henkilö olisi ollut painostamassa tai toivomassa artikkelin julkaisua. On kuitenkin ilmeistä, että Poukka on keskustellut asiasta ennen jutun julkaisemista puolustusministeriön osastopäällikön Jorma Korvenheimon kanssa.⁷⁷⁹

Muutama päivä artikkelin julkaisemisen jälkeen puolustusvoimain komentaja soitti Poukalle ja kutsui tämän lounaalle pääesikunnan keskusaviljonkiin. Lounaan aikana Keinonen kertoi rakennustyömaasta, saamastaan luvasta, töiden maksusta ja rakennuskannan tarpeesta. Ylimalkaan Poukalle jäi käsitys, että Keinonen katsoi kokeneensa vääryyttä ja syyttömänä kyseli,

⁷⁷⁷ *Uusi Suomi* 26.3.1969; päätoimittaja Pentti Poukan haastattelu 28.11.2005.

⁷⁷⁸ *Uusi Suomi* 26.3.1969; rouva Satu Alhaisen haastattelu 8.12.2005. Rouvan kertoman mukaan aluetoimittaja Aatos Alhainen oli saanut juttuvihjeen jonkun puutavarakaupan yhteydessä; päätoimittaja Pentti Poukan kirje 14.12.2005; vrt Keinonen 1977, 181; Lappi–Lappi 1996, 156.

⁷⁷⁹ Päätoimittaja Pentti Poukan haastattelu 28.11.2005. Poukka pitää perättömänä Keinosen muistelmissaan kirjoittamaa väitettä ulkopuolisesta painostuksesta; vrt. Keinonen 1977, 181; Poukka tapasi Helsingin kaupungin valtuuston istunnoissa puolustusministeriön rationalisointitoimiston päällikön maisteri, eversti Jorma Korvenheimon. Korvenheimon pojan Pekka Korvenheimon kertoman mukaan hänen isänsä oli keskustellut Keinos-kysymyksestä Poukan kanssa. Maisteri Pekka Korvenheimon haastattelu 21.2.2007.

miksi lehti oli julkaissut artikkelin. Mistään upseeriklikistä tai ajojahdista ei ollut puhetta. Tämä tapahtui 31.3., jolloin Keinonen oli aiheeseen liittyen tavannut myös eversti Krogeruksen. Seuraavana päivänä olivat vuorossa Liberaalisen Kansanpuolueen puheenjohtaja Pekka Tarjanne ja Suomen Kansan Demokraattisen Liiton puheenjohtaja Kalevi Kilpi.⁷⁸⁰

Aiheen käsittely lehdistössä jatkui yleisönosastokirjoitteluna Ilta-Sanomien palstoilla. Se ei laantunut, vaikka puolustusministeriö ja pääesikunta antoivat 3.4. vastineet. Eversti Krogerus oli lisäksi haastateltavana, ja hänen antamansa vastaukset perustuivat kapteeni Siitosen ja eversti Pyyryn aikaisemmin antamiin ilmoituksiin tehdyn työn määrästä ja puolustusministeriön suorittamasta laskutuksesta. Krogeruksen vastaus ei ilmeisesti ollut kaikin osin riittävä, sillä 9.4. ilmestyi jälleen kirjoitus, jossa kysyttiin esimerkiksi: ”Onko puolustusvoimain komentajan mielessä ollut kyseisessä asiassa todella ensisijaisesti varusmiesten kouluttaminen, vaikka huvilansa kunnostaminen?”⁷⁸¹ Toimittaja Alhaisen kirjoitus oli ollut spontaani artikkeli, mutta sen sijaan yleisönosastokirjoittelu saattoi olla järjestettyä. Tuntui siltä, että nimimerkin tiedossa oli majoitustilojen ilmeinen lisätarve Keinosen tyttären perheeseen syntyneiden lasten vuoksi.

Kesäpaikkaa koskeneen kirjoittelun jatkuessa eduskunnan oikeusasiamies Risto Leskinen ilmoitti puolustusministeri Suorttaselle tulewansa pyytämään asiasta selvityksen. Suorttanen välitti tiedon Keinoselle. Keinonen otti heti 10.4. aamupäivällä yhteyden Leskiseen ja tiedusteli, voisiko virka-auto noutaa Leskisen lounaalle. Samalla voitaisiin keskustella lehtikirjoittelusta. Leskinen ilmoitti olevansa tavattavissa virkapaikallaan virka-aikana. Keinonen saapui hieman ennen virka-ajan päättymistä eduskunnan oikeusasiamiehen toimistoon. Keinosen suullisesti antamat selvitykset eivät kuitenkaan vakuuttaneet oikeusasiamiestä. Leskinen yllättyi, kun hän seuraavan päivän lehdestä luki, että Keinonen oli itse pyytänyt tutkimuksen käynnistämistä. Kahdenkeskisissä neuvotteluissa oli sovittu, että asiaa ei saateta vielä julkisuuteen. Asian tultua julkiseksi Leskinen lähetti selvityspyynnön puolustusministeriölle samana päivänä.⁷⁸² Eduskunnan oikeusasiamiehen pyydettyä kesämökkityömaasta selvityksen päättivät yleisönosastokirjoitukset.

Uuden Suomen artikkelin jälkeen Keinosen kysyessä kapteeni Siitoselta 26.3. olivatko kaikki tehdyt työt koulutus suunnitelman mukaisia, tuli Siitonen empimäpäälle ja vaihdatti uudet koulutus suunnitelmat esikuntien mappeihin. Keinosen pyynnöstä hän lähetti yhden kappaleen myös tälle 8.4.1969. Panssariprikaatin komentajalle eversti Matikaiselle Siitonen tunnusti 16.4 vaihtaneensa suunnitelmat. Siitonen saattoi tämän tiedon myös Keinoselle

⁷⁸⁰ Päätoimittaja Pentti Poukan haastattelu 28.11.2005; ”Kenraali Keinosen informaatiotilaisuudet”. Suorttasen kansiot. Tarjanne muisti tapaamisen, mutta ei sitä, mitä silloin oli keskusteltu. Professori Pekka Tarjanteen haastattelu 27.3.2007.

⁷⁸¹ *Ilta-Sanomien* 1.–9.4.1969; perhekuva vuodelta 1968. Lappi–Lappi 2000.

⁷⁸² Asessori Kalervo Arteman haastattelu 14.9.2006. Arteman kertomusta tukevat seuraavat dokumentit: Eduskunnanoikeusasiamies kirjelmä n:o 723/11.4.1969. ”Tutkimus jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen Hauholla olevalla huvilalla varusmiesvoimin ja kantahenkilökunnan toimin suoritetusta työstä”. PIM 3167/44/K/1968/26.6.1969. T 23177/Ja 5. SARk; Helsingin hovioikeudessa oikeudenkäynnin aikana käytetty esittelymuistio ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvalla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla kesähuvilalla Hauholla”. Suorttasen kansiot; Puntila 1995, 110–114; *Uusi Suomi* 17.3.1969.

heidän tavatessaan 16.4. Tätä aikaisemmin Siitonen oli tavannut Keinosen 10.4. Hämeenlinnan linja-autoasemalla ja 12. ja 14.4. Keinosen kotona Helsingissä.⁷⁸³

Pyrittäessä arvioimaan virasta eroamiseen liittyvän päätöksen syntyä on hyvä tuoda esille, että vielä huhtikuun puolivälissä puolustusvoimain komentaja kävi kirjeenvaihtoa itävaltalaisen ja tanskalaisen kollegansa kanssa sopiakseen vuodelle 1969 ajoittuvien vierailujen ajat. Itävallan-vierailun aikaisemmin sovittu aika 19.–24.5.1969 muutettiin 16.4. päivätysä saksankielisessä kirjeessä ajalle 9.–14.6.1969. Tammikuussa laaditulla kirjeellä suositeltiin tulevan Tanskan-vierailun ajaksi elokuun 24. päivän jälkeen mitä aikaa tahansa. Tanskasta tulleen vastauskirjeen jälkeen Keinonen esitti 14.4.1969 päivätyllä kirjeellä vierailun ajaksi 2.–5.9.1969. Kummassakin kirjeessä oli ilmoitettu myös matkaseurueeseen kuuluvien upseerien nimet.⁷⁸⁴

Kansliapäällikkö Pöyhönen laaditutti eduskunnan oikeusasiamiehen lähettämän tutkimuspyynnön perusteella asiakirjan tutkinnan suorittamisesta ja määräsi tutkijat puolustusministeriöstä sekä pyysi 18.4. päivätyllä kirjeellä tutkija-apua pääesikunnalta. Tämän kuuluaan Yrjö Keinonen otti yhteyttä puolustusministeriin vaatien, että kaikki tutkimukset on heti lopetettava. Suorttanen ilmoitti kuitenkin, että hän ei voinut keskeyttää eduskunnan oikeusasiamiehen kirjallisesti määräämää tutkimusta.⁷⁸⁵

Tulevien virallisten vierailujen aikamääristä sopiminen ja toisaalta keskustelut Korsimon kotona 18.4. illalla olivat ristiriitaiset. Jos eroamispäätös oli tehty jo edellisenä syksynä, niin miksi Keinonen ei ottanut asiaa itse esille keskustellessaan presidentin kanssa kabinettiesittelyissä? Keinonen valitsi tiedonvälittäjäksi Arvo Korsimon ja vasta 18.4. illalla, kun Suorttanen oli sanonut, että hän ei voi keskeyttää eduskunnan oikeusasiamiehen määräämää selvitystä.⁷⁸⁶ Myös Arvo Pentti oli paikalla Korsimon luona, kun Keinonen kertoi ajatuksensa

⁷⁸³ Eduskunnanoikeusasiamies kirjelmä n:o 723/11.4.1969. Tutkimus jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen Hauholla olevalla huvilalla varusmiesvoimin ja kantahenkilökunnan toimin suoritetusta työstä. PIM 3167/44/K/1968/26.6.1969. T 23177/Ja 5. SARk; todennäköisesti 16.4. sovittiin, että Siitonen puhuttaa ja ohjeistaa kotonaan työmaalla työskennelleet aliupseerit 17.4.1969.

⁷⁸⁴ Keinosen puumerkillä varustettuja adjutanttin esittelemiä asiapapereita. Kirjeluonnos .4.1969 Generaltruppeninspektör, General der Infanterie Erwin Fusseneggerille ja kirjeen käänös saksaksi päiväyksellä 16.4.1969. Kirje Försvarschefen, Generalen K. Rambergille päiväyksellä 14.4.1969. Puolustusvoimain komentajan ulkomainen kirjeenvaihto 1968–1972. Järjestämätön arkisto. SARk; suurlähettiläs P.K. Tarjanne oli Kööpenhaminassa tuskastunut, kun Keinonen ei vastannut hänen ja Tanskan komentajan lähettämiin kirjeisiin. Lopulta Tarjanne tiedusteli, että voisiko Keinonen lähettää kiitos- ja valittelukirjeen Rambergille eron tapahduttua, koska vierailu oli peruuntunut. Ryhmä 16. Osasto V. Kansio 23/2274-69. UMA.

⁷⁸⁵ Puolustusministeriön kirje n:o 3167/44/Kp/1968118.4.1969 pääesikunnan päällikölle. Keinosen kansio. Tutkintaosasto. PE; varatuomari Sulo Suorttanen haastattelu 16.4.2003; päiväämätön muistio ”EOA Risto Leskinen kertoi...”. Suorttanen kansiot.

⁷⁸⁶ Lappi–Lappi 1996, 156–157; majuri Kyösti Jäppisen haastattelu 26.9.2003. Keinoselta kuulemiansa selostusten perusteella Jäppinen kummeksui edelleen, miksi Suorttanen ei keskeyttänyt tutkimuksia; varatuomari Sulo Suorttanen haastattelu 16.4.2003; tutkija ei ole pystynyt selvittämään, sovittiinko tapaamisesta Korsimon kotona vasta 18.4. vai jo aikaisemmin. Keinosen ja Siitosen keskinäiset keskustelut sekä Siitosen kärkehtäminen koulutussuunnitelmien itsevaltaisesta vaihtamisesta olivat ilmeisesti hermostuttaneet Keinosen viimeistään 16.4.1969.

erota virastaan. Paikalla olivat siis Ehrnroothia lukuun ottamatta kaikki keskeisesti Keinosen valintaa valmistelleet henkilöt. Kaikki paikalla olleet tunsivat myös taannoisesta eduskunnan oikeusasiamiehen tutkimuksen lopputuloksesta vuonna 1958, kun esitettiin syytöksiä Arvo Korsimon rintamakarkuruudesta.⁷⁸⁷ Keinonen ilmeisesti uskoi, että häneen kohdistuneet tutkimukset loppuisivat samalla tavoin.

Presidentti Kekkonen kirjoitti päiväkirjaansa selostuksen tapahtumasta sen perusteella, mitä Korsimo hänelle kertoi. Presidentille oli ilmeisesti välitetty tieto otaksutusta ajojahdistusta, ja siksi presidentti totesi: ”Annoin sanoa, että hyvä on, mutta katsotaan. En helposti alistu ajojahtiin.” Korsimo ilmoitti Keinoselle presidentin olevan tyytyväinen, kun Keinonen ei jätä eroanomustaan. Keinonen kirjoitti muistelmiinsa: ”Puolustusministeriö palautettaisiin järjestykseen.” On vaikeata sanoa, saattoiko Korsimo luvata sellaista. Presidentti ei ainakaan ole kirjoittanut muistiin mitään sellaista. Presidentti Kekkonen palasi 28.4. Lapista etelään. Hän kirjoitti päiväkirjaansa 25.4. kohdalle Korsimon kanssa käydystä puhelinkeskustelusta: ”Parasta odottaa tutkimuksen tulosta, jos se on vapauttava, voi lähteä, ei ennen.”⁷⁸⁸ Kekkonen päiväkirjamerkintä paljastaa, että Keinonen oli tässä vaiheessa ryhtynyt puhumaan ajojahdistusta. Ajojahti-sana tuli siis käyttöön sen jälkeen, kun puolustusministeri ei Keinosen vaatimuksista huolimatta keskeyttänyt eduskunnan oikeusasiamiehen käskemiä tutkimuksia. Suorttanen on maininnut haastattelussa, että Keinonen uhkasi kyseisessä keskustelussa kääntää kaiken hänen syykseen.⁷⁸⁹

Urho Kekkonen Anita Hallamalle 18.4. lähettämässä kirjeessä puhutaan myös Keinosen asiasta. Korsimon yhteydenotto ei tullut ilmeisestikään yllätyksenä. Lainaus kirjeestä osoittaa Kekkonen kuulleen nousevasta jupakasta jo aikaisemmin. Kekkonen kirjoitti rouva Hallamalle sisäpolitiikan sekavasta tilasta ja siitä, että valtakuntaa näyttää heiluttavan puolustusvoimain komentajan juttu. ”Keinonen on joutunut junan alle huvilansa saunan vuoksi. Mutta minulle kertoi tänään eräs lehtimies, että Keinosta vastaan valmistellaan suuria hyökkäyksiä, joita hän ei kestä – väitti mies. Huhuja on kaupunki tulvillaan. Monet ovat syyttäneet kaikista rouva Keinosta ja hänen luonnettaan.”⁷⁹⁰

Yrjö Keinonen ymmärsi etulyönnin merkityksen median muodostaman mielikuvan rakentajana. Hän jatkoi oman versionsa esittelemistä sekä julkisuudelle että vaikuttajille. Keinonen kävi todennäköisesti 19.4. Apu-lehden toimittajan Hannu Parpolan kanssa Hauholla. Pääesikunnassa osittain puhtaaksi kirjoitettu haastattelu toimitettiin Parpolalle 21.4. aamupäivällä. Samana maanantai-iltapäivänä Keinonen tapasi Suomen Sosialidemokraatin päätoimittajan Pauli Burmanin. Seuraavana päivänä kävivät sekä Kansallisen Kokoomuksen puheenjohtaja

⁷⁸⁷ Eduskunnan oikeusasiamiehen Korsimoon liittyviä tutkimuksia on käsitelty seuraavissa dokumenteissa: Arvo Korsimon päiväkirjat 1.1.1958–2.7.1959. Merkinnät 10.1.1958. Arvo Korsimo D. KMA; presidentin kirje kansanedustaja Erkki Tuulelle 5.3.1958. *Urho Kekkonen päiväkirjat 1 1958–62* 2001, 52; Virolainen 1986, 57.

⁷⁸⁸ Keinonen 1977, 183–184; *Urho Kekkonen päiväkirjat 3* 1969–1974 2003, 42–43.

⁷⁸⁹ Päiväämätön muistio ”Pyydettyinä kommenttina jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen kirjasta ...” Suorttasen kansiot; varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003.

⁷⁹⁰ Hallama 2001, 119–120. Viittaa rouva Keinosen luonteeseen on ilmeisen virheellinen, sillä sekä Annaliisa Rontu että Veikko Vesterinen ovat haastatteluissa puhuneet pelkkää hyvää Irma Keinosesta ja hänen luonteestaan.

Juha Rihtniemi että Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen puheenjohtaja Rafael Paasio taapaamassa Keinosta. Keskiviikkona 23.4. Keinonen tapasi kello 11 vuorineuvos Erkki Partasen ja kello 13 Suomen Kommunistisen Puolueen puheenjohtajan Aarne Saarisen. Suorttanen on todennut myöhemmin, että Keinonen kertoi kullekin tilaisuuteen sopivan version. Edellisten lisäksi 25.4., ennen eronsa julkistamista, Keinonen keskusteli Suojelupoliisin päällikön Armas Alhavan ja kansleri Klaus Wariksen kanssa.⁷⁹¹ Heille hän halusi vuodattaa tiedon, että Kauko Pöyhönen oli neuvostoagentti.

Tutkimuksen myötä on tullut esiin eräiden puolustusministeriön korkeimpien virkamiesten tyytymättömyys Keinosen viranhoitotapaan. Entinen aktiiviupseeri Jorma Korvenheimo toimi tuolloin siviilivirkkaa hoitavana puolustusministeriön rationalisointiosaston päällikkönä. Hän oli myös Helsingin kaupungin valtuuston jäsen. Korvenheimo oli keskustellut kaupunginvaltuuston toisen jäsenen päätoimittaja Pentti Poukan kanssa Yrjö Keinoseen liittyvistä asioista. Korvenheimo oli hyvin huolestunut Keinosen toiminnasta ja lausunnoista. Korvenheimolla oli läheiset suhteet moniin ikäisiinsä upseereihin pääesikunnassa. Vaikka ongelmasta keskusteltiin sisäpiirissä, eikä komentajaa kohtaan tunnettua luottamuspulaa haluttu saattaa julkisuuteen, oli käynnissä ilmeisen vilkas ajatustenvaihto. Kansliapäällikkö Pöyhösen ja Korvenheimon lisäksi Keinosta kohtaan kriittisesti suhtautuviin ylätason virkamiehiin kuului ainakin talousosaston päällikkö hallitusneuvos O. P. Väänänen.⁷⁹²

SDP:n puoluetoimistossa työskennellyt Pekka Korvenheimo kuuli päätoimittaja Pauli Burmanin ja puheenjohtaja Rafael Paasion käynneistä Keinosen luona. Korvenheimon mukaan Paasiolla ei ollut sympatioita Keinosta kohtaan, eikä hän uskonut esitettyjä syytöksiä oikeiston harjoittamasta ajohajdista. Sen sijaan Burman oli myötätuntoisempi Keinosta kohtaan.⁷⁹³ Keinonen kertoi oikeiston hyökkäyksestä hänen toimiaan ja uudistuksiaan vastaan. Hän kertoi Burmanille olleensa aina mieleltään sosiaalidemokraatti, vaikka olikin ollut lyhyen ajan Maalaisliiton jäsen. Keinosen julkaistua eropäiväkäselynsä vaati Suomen Sosialidemokraatti 27.4. pääkirjoituksessaan: ”On ehdottoman tärkeää, että uusi komentaja edustaa nykyaikaista demokraattista uudistuslinjaa...paluuta entiseen ei saa tapahtua...”⁷⁹⁴

Päätoimittaja Poukalle Keinonen oli sanonut olleensa aina kokoomuksen kannattaja ja Aarne Saarinen sai kuulla Keinosen olevan neuvostojärjestelmän kannattaja. Mielistelevä yhteydenpito kaikkiin poliittisiin puolueisiin ja Neuvostoliiton edustajiin meni Saarisen mukaan

⁷⁹¹ Varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003; ”Kenraali Keinosen informaatiotilaisuudet”. Suorttasen kansiot; Kanninen 1996, 222; Hannu Parpola, ”Mitä Keinosen mökillä oikein tapahtui?”. *Apu* 25.4.1969. Artikkelissa käsitellään tehtyjä töitä yleistäen yksityiskohtia mainitsematta; päiväämätön muistio ”EOA Risto Leskinen kertoi...”. Suorttasen kansiot.

⁷⁹² Maisteri Pekka Korvenheimon haastattelu 16.2.2007. Korvenheimo toimi 1969 Suomen Sosialidemokraattisen puolueen kansainvälisten asiain sihteerinä.

⁷⁹³ Ibid.; valtiotieteiden kandidaatti Pauli Burmanin haastattelu 22.2.2007. Burman oli tutustunut Keinosen toimiensa pääministeri Paasion sihteerinä. Burman oli ollut muun muassa joidenkin pääesikunnan kenraalien kanssa samanaikaisesti Keinosten luona päivällisellä. Burman oli tullut Suomen Sosialidemokraatin päätoimittajaksi 1968.

⁷⁹⁴ Valtiotieteiden kandidaatti Pauli Burmanin haastattelu 22.2.2007; *Suomen Sosialidemokraatti* 27.4.1969; Aliupseeriliiton puheenjohtaja Ilmari Siitarinen sai näihin aikoihin kuulla Keinosen siirtyvän eronsa jälkeen Suomen Sosialidemokraatin sotilasasioista kirjoittavaksi avustajaksi. Ilmari Siitarinen, ”Kenraali Keinosen eron todelliset syyt”. *Päällystölehti* 5.12.1995.

arveluttavan käyttäytymisen puolelle.⁷⁹⁵

Arvatenkin Arvo Korsimo piti Keinosta edelleen keskustapuoluelaisena. Lisäväriä poliittiset kontaktit saivat Keinosen eron jälkeen, kun hän otti yhteyttä myös Veikko Vennamoon. Keinonen tiesi, että puolustusvoimain komentaja on niin merkittävä virkamies, että päätoimittajat tai puolueiden puheenjohtajat tulisivat kutsun saadessaan häntä tapaamaan. Ilmoittautuessaan kaikkien aatesuuntien kannattajaksi ja kertoessaan oikeiston häntä vastaan käynnistämästä jahtaamisesta, hän kehitteli taitavasti oikeiston ja vasemmiston välille ristiriitaa, jonka välikappaleeksi hän oli syyttään joutunut.

”Tilanteen velloessa kuumimmillaan” Keinonen otti yhteyttä myös Aliupseeriliiton puheenjohtajaan Ilmari Siitariseen. Siitarisen tuli koota Aliupseeriliiton toimistoon joitakin vanhempia aliupseereja. Keinonen kertoi heille upseerien vihamielisestä suhtautumisesta häneen sekä Kauko Pöyhösen johtamasta kapinoivien kenraalien joukosta. Tapaamisen päätteeksi Keinonen kertoi halunneensa kertoa jälkipolvia varten totuuden käynnissä olleesta prosessista.⁷⁹⁶

Keinonen oli yhteydessä Erkki Partaseen 23., 25. ja 27.4. Partanen välitti tiedot Keinosen yhteydenotoista ja keskustelujen sisällöstä Puntilalle. Keinonen oli puhunut mahdollisesta erostaan sekä 23. päivä että 25. päivän aamupäivällä mainitsematta eroajankohtaa. Erkki Partanen tyrmistyi Keinosen Pöyhöstä vastaan kohdistamista vakoilijaväitteistä. Puntila kirjasi kuulemastaan 23.4. muun muassa: ”... ilmeisesti puolustusvoimain komentaja on täysin menettänyt tasapainonsa. Kaikki järki kehottaa suosittelemaan hänelle joko virkavapautta tai sitten antaa hänen pysyä eropäätöksessään.” Puntila keskusteli Keinosesta myös eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa. Tämä kertoi Puntilalle jo edellä kuvatusta Keinosen yhteydenotosta. Toteamus ”tai sitten antaa hänen pysyä eropäätöksessään” viittaa siihen, että Keinonen oli ehdollistanut jollakin tavalla eropäätöksensä keskustellessaan Partasen kanssa. Puntila kirjoitti 27.4. tapahtumista: ”Partanen sanoi Yrjö Keinosen juuri viisi minuuttia aikaisemmin hänelle soittaneen ja selvittäneen minkä vuoksi hän oli pitänyt kiirettä anomuksensa jättämisellä. Hän epäili, että häntä kenties tultaisiin painostamaan lykkäämään anomustaan, jos tasavallan presidentti ehtisi tulla paikalle.”⁷⁹⁷

Keinonen oli sopinut pitävänsä 23.4. illalla esitelmän Tampereen Suomalaisella Klubbilla. Kiireeseensä vedoten hän otti mukaansa esitelmän pitäjäksi operatiivisen osaston päällikön eversti Kannisen. Tampereelta lähdettiin kotimatalle puolen yön tietämissä.

⁷⁹⁵ Maisteri Pentti Poukan haastattelu 28.11.2005; Saarinen 1995, 247, 248.

⁷⁹⁶ Ilmari Siitarinen, ”Kenraali Keinosen eron todelliset syyt”. *Päällystälehti* 5.12.1995. Toisen tapaamisen aikana, kun Keinonen oli valmentautumassa Ylämyllyllä ikämiesten SM-hiihtokilpailuihin, Keinonen oli luvannut antaa tukensa Aliupseeriliiton pyrkimyksille yhtenäispäällystyyteen. Keskustelussa oli ollut mukana myös Keinosen hierojana toiminut sotilasmestari Andersson. Kenraali kertoi talvella 1968–69 myös suunnitelmistaan puolustuslaitoksen kehittämiseksi vapaamielisempään suuntaan.

⁷⁹⁷ L. A. Puntilan kokoelma, merkinnät 23.–27.4.1969. Kansio 233. KA; Puntila 1995, 110–111, 114; muistelmissaan Keinonen kertoi tapaamisistaan oman versionsa sekä Leskisen kanssa käydyistä keskusteluista että Pöyhösen johtamasta oikeistopiirien ajohajdista. Keinonen 1977, 181–182; Olli Ainola kirjoitti Puntilan päiväkirjamerkintöihin ja haastatteluihin liittyen aiheesta artikkelin ”Kenraaleiden kapina”. *Suomen Kuvalehti* 15/1994.

Komentaja pysäytti virka-autonsa Parolan tienhaarassa ja pyysi Kannista ja Matti Härmälää odottamaan. Odotusta kesti puolisoista tuntia. Keinonen keskusteli tämän ajan kapteeni Siitosen kanssa. Siitonen todennäköisesti kertoi, mitä hän oli kertonut kuulustelijoille. Tutkimusaineiston mukaan Siitonen oli kuulustelujen aluksi kieltänyt kaiken, mutta myöhemmin tehnyt tunnustuksia. Keinosta luonnollisesti kiinnosti kuulla, mitä oli kerrottu.⁷⁹⁸

Oikeudenkäyntiä varten laaditussa esittelymuistiossa on todettu, että Siitonen oli tavannut 17.4.1969 työmaalla mukana olleet aliupseerit asunnollaan. Hän antoi alaisilleen ohjeet, mitä sanotaan ja mitä ei. Muun muassa kantahenkilökunnan työskentelystä palvelusaikana Keinosen huvilalla piti vaieta. Samoin tuli sanoa, että varusmiehiä ei ollut työskennellyt alueella 29.9. jälkeen. Henkilökunta oli työskennellyt vain vapaapäivinä. Helsingistä 23.4. liikkeelle lähteneet tutkijat kävivät ilmoittautumassa kenraali Ilmolalle saavuttuaan Hämeenlinnaan. Ilmolan kuultua, että Keinonen ei tiennyt tutkijoiden saapumisesta, hän välittömästi ilmoitti asiasta Keinoselle.⁷⁹⁹ Keinonen tiesi siten kuulustelujen alkamisesta ennen kuin hän tapasi Erkki Partasen ja Aarne Saarisen.

Yöllinen tapaaminen vaikutti ilmeisesti Keinosen päätökseen muotoilla 24.4. illalla ero-päiväkäskey. Keinosen muistelmien mukaan Siitonen halusi keskustella hänen kanssaan kuulusteluista, joissa Keinosen mukaan Siitonen oli joutunut voimakkaan painostuksen kohteeksi.⁸⁰⁰

Osaltaan Keinosen päätökseen vaikutti varmaankin Siitosen tapaamisen lisäksi hänen keskustelunsa 24.4. puolustusministeri Suorttasen kanssa. Puolustusministeri ilmoitti tuolloin, että lausunnon valmistelu tutkimuksineen kestää syksyyn. Yrjö Keinosen uskoma ja Arvo Korsimon ehkä lupailema tutkimuksien keskeyttäminen ei siis ollut toteutunut. Keinonen katsoi, että hänen presidentille antamansa sana palveluksen jatkamisesta ei ollut enää voimassa.⁸⁰¹ Presidentti Kekkonen oli päiväkirjansa mukaan edellyttänyt, että ensin tutkitaan mahdollinen syyllisyys ja vasta sen jälkeen Keinonen voisi harkita eroa.⁸⁰²

⁷⁹⁸ Kanninen 1996, 222; Siitosen kuulustelut jatkuivat 24. ja 25.4.1969. ”Tutkimus jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen Hauholla olevalla huvilalla varusmiesvoimin ja kantahenkilökunnan toimin suoritettusta työstä”. PIM 3167/44/K/1968/26.6.1969. T 23177/Ja 5. SARk.

⁷⁹⁹ Oikeudenkäynnin aikana Helsingin hovioikeudessa käytetty esittelymuistio ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvilla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla kesähuvilalla Hauholla”. Suorttasen kansiot; kenraaliluutnantti Ilkka Ilmolan haastattelu 24.11.2005.

⁸⁰⁰ Kanninen 1996, 222; Keinonen 1977, 184–185; on myös mahdollista, että tapaamista halusi Keinonen, sillä kapteeni Siitonen kertoi kuulusteluissa poistuneensa kotoaan seuraavana iltana (24.4.1969) välttääkseen mahdollisen puhelinkeskustelun Keinosen kanssa. ”Tutkimus jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen Hauholla olevalla huvilalla varusmiesvoimin ja kantahenkilökunnan toimin suoritettusta työstä”. PIM 3167/44/K/1968/26.6.1969. T 23177/Ja 5. SARk.

⁸⁰¹ Kanninen 1996, 222; Keinonen 1977, 185; varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003.

⁸⁰² Suomi 1996, 293–297. Suomi käsittelee Urho Kekkonen arkistolähteisiin perustuen perusteellisesti Keinosen eroa presidentin näkökulmasta; Suomi 1994, 289.

Peruuttamaton päiväkäskey

Iltapäivän alussa 25.4., siis ennen eropäiväkäskeynsä julkistamista, Keinonen tapasi suojelupoliisin päällikön Armas Alhavan ja kansleri Klaus Wariksen. Vasta näiden tapaamisten jälkeen kutsuttiin tiedotusvälineiden edustajat kuulemaan, että puolustusvoimain komentaja eroaisi ja eropäiväkäskey julkistettiin. Pelkästään eroanomuksen jättäminen ja päiväkäskeyn julkaiseminen olisivat aiheuttaneet suurta julkista huomiota.⁸⁰³

Keinosen eroilmoitusta käsiteltiin lehdissä kahdensuuntaisina arvioina. Vasemmiston äänenkannattajien sanomana oli kiitos aktiivisesta työstä puolustusvoimien uudistamiseksi. Suomen Sosialidemokraatti esimerkiksi kiinnitti huomiota siihen, että militaristinen hurmoshenki oli vähenemään päin puolustusvoimien johdossa.⁸⁰⁴

Ruotsin sotilasasiamies ihmetteli raportissaan eroanomuksen julkaisuajankohtaa. Keinonen oli todennut joulupäiväkäskeyssään 1967, etteivät puolustusvoimat ole koskaan ennen olleet niin hyvin varustetut kuin tuolloin. Uuden Suomen haastattelu huhtikuussa 1968 oli samansuuntainen. Syksyllä muutama viikko kansanedustaja Koppasen puheenvuoron jälkeen Keinonen totesi, ettei puolustusvoimien tila ollut niin heikko kuin kansanedustaja esitti. Siksi raportissa kysyttiin, miksi kenraali nyt keväällä puhui samasta asiasta, josta hän oli nuhdellut kansanedustajaa edellisellä syksyllä.⁸⁰⁵

Yrjö Keinosen tapaista ei ollut toimia vähäeleisesti. Hän toteaaakin muistelmissaan, että hän halusi saattaa asian suuren yleisön tietoon ja saada samalla sen peruuttamattomaksi. Peruuttamaton-sanan käyttö muistelmissa 1977 saattaa johtua siitä, että päiväkäskeynsä julkistamiseen liittyen Keinonen halusi tavata Neuvostoliiton sotilasasiamiehen eversti A. G. Mantrovin. Sotilasasiamies ei ollut perjantai-iltapäivällä tavattavissa, ja siksi tapaaminen sovittiin maanantaiksi.⁸⁰⁶ Keinosella oli viikonloppu aikaa harkita, mitä hän sanoisi Neuvostoliiton sotilasasiamiehelle.

Eversti Mantrovin tapaaminen oli 28.4. eli siis maanantaina aamupäivällä. Tapaamista järjestettäessä 25.4. adjutantti selvitti Keinoselle, että puolustusvoimain komentaja ei Suomen noudattaman puolueettomuuden vuoksi voinut informoida lähdestään vain itänaapuria. Ruotsin sotilasasiamies oli sotilasasiamieskunnan vanhin eli sotilasasiamieskunnan virallinen

⁸⁰³ Luettelo ”Kenraali Keinosen informaatiotilaisuudet”. Suorttasen kansiot; radio teki Keinosen eropäiväkäskeyn johdosta haastattelun klo 16.00 Keinosen kotona. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu ja almanakkatieto 21.11.2006.

⁸⁰⁴ *Suomen Sosialidemokraatti* 26. ja 27.4.1969.

⁸⁰⁵ Ruotsin sotilasasiamiehen laatima yksityiskohtainen Keinosen eroa käsittelevä teksti sisältää viiden päivän ajalta eri päivien tapahtumat, kertomuksen tapaamisesta ja sotilasasiamiehen henkilökohtaisia kommentteja ja huomautuksia. Eversti Bertil Rislingin raportti 30/4 1969 nr 81:29. Försvarsstabens. Underrättelseavdelningen. Inkomna rapporter. Militärattachén i Helsingfors, H 202:3. Seriesignum E I:6. Volym 14. KrA.

⁸⁰⁶ Luettelo ”Kenraali Keinosen informaatiotilaisuudet”. Suorttasen kansiot; Keinonen 1977, 185; Lappi–Lappi 2000, 228; Vesterinen 1995, 178; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu ja almanakkatieto 21.11.2006.

edusmies samalla kun hän oli länsinaapuri. Myös eversti Bertil Risling sai kutsun tulla tapaamaan komentajaa.⁸⁰⁷

Miksi Keinonen halusi tavata eroanomuksensa jättämisen jälkeen Neuvostoliiton sotilas-asiamiehen, on yksi eroprosessin ongelmallisista kysymyksistä. Omissa muistelmissaan Keinonen jättää mainitsematta koko tapahtuman. Myöhemmin on noussut esiin tulkinta tuen pyytämistä Neuvostoliitolta. Mikä motiivi Keinosella oli käskiessään adjutanttinsa järjestämään kyseisen tapaamisen? Venäjän kielen tulkkauksia hoitanut majuri Pellinen oli virkamatkalla, ja siksi tulkiksi pyydettiin majuri Esa Seppänen. Tiedusteluosastolla palvellut Seppänen oli ennen kyseistä tapahtumaa toiminut muutaman kuukauden Keinosen venäjän kielen opettajana. Seppänen oli toiminut aikaisemmin useassa eri tilaisuudessa tulkkina.⁸⁰⁸

Eversti Mantrov sai majuri Seppäsen kertoman mukaan kuulla, että Keinosen eron syynä oli maan oikeistovoimien häntä kohtaan suuntaama ajojahti. Hän oli muka tulkinnut yysopimusta liian laveasti. Hän oli Suomen ja Neuvostoliiton asevoimien läheisen yhteistyön kannattaja. Kaiken lisäksi Keinonen lähetti terveisiä nimeltä mainitsemilleen johtaville asevoimien upseereille. Seppäsen tapaamisen jälkeen laatiman keskustelumuistion lukeneille esimiehille oli ilmeisesti syntynyt sellainen vaikutelma, että Keinonen pyrki tapaamisen avulla hankkimaan itselleen Neuvostoliiton sotilasjohdon taustatukea.⁸⁰⁹ Keinosen tavoite oli ehkä se, että Moskovasta olisi esitetty tasavallan presidentille toive hänen jatkamisestaan tehtävässään. Hän ei ilmoittanut suorasanaisesti pyytävänsä tukea.

Marja Lappi kiisti, että tapaamisen tarkoitus olisi ollut tuen hankkiminen. Ero oli siinä vaiheessa jo julkistettu ja lopullinen. Sitä, että Pertti Salminen esitti väitöskirjassaan tapahtuman Esa Seppäsen myöhemmin antamiin tietoihin pohjautuvan version mukaisena, Lappi piti väitöskirjan tekijän perehtymättömyytenä asiaan. Salminen oli käyttänyt väitteensä yhtenä perusteena Arne Saarisen muistelmia, koska hän ei voinut merkitä suullista lähdeään.⁸¹⁰

⁸⁰⁷ Marja ja Seppo Lapin samoin kuin Veikko Vesterisen kirjassa oli päivämäärän suhteen epätarkkuutta. Lappi–Lappi 2000, 228; Vesterinen 1995, 178–179; Vesterinen tarkensi päivämäärän tarkistettuaan asian muistiinpanoistaan. Muistelmissa oli väärä päivämäärä. Kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006; *Urho Kekkosen päiväkirjat* 2003, 42–43. Kekkosen on kirjannut päiväkirjaansa päivämäärän 25.4. kohdalle tapahtumia päivämäärältä 28.4.; eversti Bertil Rislingin raportti tapaamisesta 30/4 1969 nr 81:29. Försvarsstabens. Underrättelseavdelningen. Inkomna rapporter. Militärattachén i Helsingfors. H 202:3. Seriesignum E I:6. Volym 14. KA. Rislingin raportissa sanonta: ”Lördagen den 26.april kallade General Keinonen mig till sitt tjänsterum.”; Suorttasen merkinnät tukevat Vesterisen ilmoitusta, että tapaamiset olivat 28.4.1969. Suorttasen kansiot.

⁸⁰⁸ Everstiluutnantti Esa Seppäsen haastattelu 13.1.2006; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006; Vesterinen 1995, 178–179.

⁸⁰⁹ *Urho Kekkosen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 42–43; *Suomen Kuvalehti* 3/2003, 58; Vesterinen 1995, 178–179; Simelius 1983, 305; everstiluutnantti Esa Seppäsen haastattelu 30.11.2005, 13.1.2006; Lappi ovat jyrkästi sitä vastaan, että Keinosen keskustelu olisi tulkittavissa tuen pyynnöksi. Lappi–Lappi 2000, 227–231.

⁸¹⁰ Lappi perustelevat omaa näkemystään varsin perinpohjaisesti kirjassaan. Lappi–Lappi 1996, 176–177; Pertti Salminen tiesi eversti Mantrovin tapaamisesta ja sen vaikutuksesta eron nopeutettuun käsittelyyn, mutta ei voinut merkitä sitä tekstiinsä lähdetietoineen. Henkilö, joka hänelle kertoi eron liittyvistä yksityiskohdista, ei halunnut, että häneen viitataan missään yhteydessä. Salmisen todistelu sai lisäpainoa vasta Kekkosen päiväkirjamerkintöjen julkistamisen jälkeen. Kenraalimajuri Pertti Salmisen haastattelu 20.9.2006.

Seppänen laati esimiehensä käskystä tulkkauksestaan raportin, jonka hän toimitti henkilökohtaisesti presidentin adjutantille eversti Levolle. Useimmat tapahtumaan perehtyneet pitävät Seppäsen kertomusta tapahtumien kulkua vastaavana. Seppänen ei ole voinut kuulua mihinkään sisäpiiriin, joka olisi halunnut saattaa Keinonen huonoon valoon, sillä Seppänen oli siirretty tiedusteluosastoon vasta 1.1.1969. Tiedusteluosastolla ja pääesikunnassa tiedettiin, että tiedusteluosaston päällikkö Lars Heinrichs kuului kadettiveljenä Keinosen ystäväpiiriin. Keinonen ilmeisesti luotti siihen, että kun hän sanoi Seppäselle, että tästä asiasta vaietaan, hän myös uskoi niin tapahtuvan. Julkisuudessa Seppänen kertoi tapahtumasta vasta sen jälkeen, kun asia tuli suuren yleisön tietoon presidentti Kekkonen päiväkirjassa 2003.⁸¹¹ Seppänen kertoi keskustelujen sisällön heti tapaamisen jälkeen esimiehelleen eversti Heinrichsille⁸¹². Olisiko tulkkauksen yleensä hoitanut ulkomaanosaston majuri Niilo Pellinen tehnyt samoin, jää arvoitukseksi.

Ainoa tapaamiseen liittynyt alkuperäisasiakirja on presidentti Kekkonen päiväkirja. Siihen presidentti on kirjoittanut Levon kertoneen hänelle Keinosen ja Mantrovin tapaamisesta Seppäsen välittämän sisällön. Presidentti merkitsi ylös sekä Keinosen väittämän oikeiston taholta viritetyn hyökkäyksen että Keinosen ilmoituksen, jonka mukaan hän oli aina ollut ja oli edelleen läheisen yhteistyön kannalla Neuvostoliiton kanssa.⁸¹³

Sotilasasiamieskunnan vanhin eversti Bertil Risling oli toiminut Ruotsin puolustusvoimien sotilasedustajana Helsingissä koko sen ajan kun Yrjö Keinonen oli ollut puolustusvoimain komentajana. Rislingille oli ehtinyt muodostua melko laaja ystäväpiiri, joten hän sai tietoja myös raporteissaan nimeltä mainitsemattomilta henkilöiltä. Kertomus tapaamisesta 28.4. komentajan virkahuoneessa oli kirjoitettu ylös heti 40 minuuttia kestäneen tapaamisen jälkeen. Tapaamisen tulkkinä toimi everstiluutnantti Lars Bergestad.⁸¹⁴

Kenraali Keinonen kutsui sotilasiamiehen virkahuoneeseensa. Hän meni suoraan asiaan sanoen halunneensa tavata Rislingin, jotta tämä saisi oikean informaation tapahtumista ja eron syistä. Eron syyt olivat asiakirjaa tiivistäen seuraavat:

1. Keinonen oli jo puoli vuotta sitten tehnyt päätöksen erota isänmaan ja puolustusvoimien parhaaksi antamalla erollaan vahvan varoituksen eduskunnalle ja hallitukselle puolustusmäärärahojen jatkuvasta pienentämisestä.

⁸¹¹ Lapidit pitivät Neuvostoliiton sotilasiamiehen tapaamista perusteltuna toimenpiteenä. Lappi–Lappi 1996, 157–158; Lappi–Lappi 2000, 227–228; *Suomen Kuvalehti* 3/2004, 58; everstiluutnantti Esa Seppäsen haastattelu 30.11.2005.

⁸¹² Everstiluutnantti Esa Seppäsen haastattelu 30.11.2005.

⁸¹³ *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 43. Kekkonen selvitti Keinosen eroa Kosyginille tavatessaan tämän 19.5.1969. Kosygin ei uskonut Kekkonen kertomaa versiota, vaan piti oikeistovoimia syyppäänä. Tapaus oli Kosyginin mielestä herättänyt epäilyjä Suomea ja asevoimia kohtaan. *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 48. Mantrovin viesti oli mennyt perille.

⁸¹⁴ Kuuden sivun mittainen teksti sisältää viiden päivän ajalta eri päivien tapahtumat, kertomuksen tapaamisesta ja sotilasiamiehen henkilökohtaisia kommentteja ja huomautuksia. Muistio alkaa ilmoituksella komentajan eropäiväkäskestä, joka on käännetty ruotsiksi. Eversti Bertil Rislingin raportti 30/4 1969 nr 81:29. Försvarsstabens. Underrättelseavdelningen. Inkomna rapporter. Militärattachén i Helsingfors, H 202:3. Seriesignum E I:6. Volym 14. KrA; muistiinpanot 28.4. tapaamisten järjestämisestä. Veikko Vesterisen yksityisarkisto.

2. Tšekkoslovakian kriisiin liittyen oli turhaan toivottu lisämäärärahaa puolustusvoimille, kuten oli tapahtunut Novosibirskin neuvottelujen jälkeen 1961. Keinonen oli puhunut määrärahojen lisäämisestä kerran presidentin ja kolme kertaa puolustusministerin kanssa, mutta turhaan. Hieman ennen joulua 1968 kenraali oli ilmoittanut eroaikeistaan puolustusministerille. Hänet oli kuitenkin ylipuhuttu jatkamaan. Nyt hänen omatuntonsa vaati häntä eroamaan.
3. Keinonen oli havainnut, että kantahenkilökunnan palvelushalu oli laskenut. Tarkastusmatkalla hänen aikaisemmin komentamaansa joukko-osastoon hän oli havainnut pessimismiiä. Esikunnilla, kouluilla ja joukko-osastoilla oli ylipääsemättömiä vaikeuksia saavuttaa asetutetut tavoitteet. Erollaan hän toivoi saavansa lisäresursseja seuraajansa työn helpottamiseksi.
4. Hänen oma taloutensa oli kunnossa. Täydellä kenraalin eläkkeellä hän voi elää hyvin. Lisäksi hän toivoi voivansa saada muualta töitä ja hyödyntää akateemista tutkintoaan.
5. Lopuksi Keinonen kiitti sotilasasiamiehen panosta molempien maiden puolustusvoimien suhteiden parantamiseksi.⁸¹⁵

Oliko se, että puolustusvoimain komentaja informoi kahta sotilasasiamiestä henkilökohtaisesti, perusteltu toimenpide? Sitä se ei ollut, vaan se oli vastoin sotilasasiamiesten tasapuolista kohtelua. Perusjärjestely olisi ollut lähettää asiasta pääesikunnan ulkomaanosaston tiedote. Jos komentajalla oli tarve välittää oma näkökulmansa, olisi tapaaminen tullut hoitaa pääesikunnan ulkomaanosaston kaikille sotilasasiamiehille järjestämänä yhteisenä tilaisuutena, jossa puolustusvoimain komentaja olisi esiintynyt. Seuraava protokollan mukainen vaihtoehto olisi ollut informoida vain sotilasasiamieskunnan vanhinta ja pyytää häntä välittämään tieto. Toimenpide, jolla informoitiin vain kahta sotilasasiamiestä toteutetussa järjestyksessä ja kertomalla heille eron syy eri sisällöllä, ei ollut perusteltavissa muutoin kuin, että komentaja teki niin kuin oikeaksi näki. Vielä ontuvampaa olisi ollut informoida vain Neuvostoliiton asiamiestä, kuten aluksi oli tapahtumassa.

Eversti Rislingin raporttinsa loppuun kirjoittamat kommentit ja arviot olivat sikäli merkittäviä, että Risling näyttää saaneen tietoja tapahtumia läheltä seuranneelta henkilöltä. Risling totesi kommentteissaan, että Keinosen eron julkinen motiivi oli vahva protesti vähäisiä puolustusmäärärahoja ja materiaalisia puutteita vastaan. Toinen Rislingin kirjaama syy oli Keinosen ilmeisesti mainitsematta jättämä pioneerien käyttö kesämökkityömaalla. Keinonen oli kertomansa mukaan pyytänyt itse eduskunnan oikeusasiamiehen selvitystä.

Eversti Risling jatkoi edelleen, että Keinonen oli joutunut poliittisen taustansa, nopean virkauransa ja varusmiesten palvelusolosuhteiden helpotusten vuoksi määrättyjen piirien epäsuosioon. Tämä tuskin oli kuitenkaan johtanut kovanahkaisen Keinosen eroon. Syyt olivat syvemmällä. Keinosella ei ollut uskottavuutta pääesikunnassa eikä kentällä. Se johtui Keinosen harjoittamasta suosikkijärjestelmästä, joka oli aiheuttanut levottomuutta työtovereiden keskuudessa ja joka oli johtanut monen etevän upseerin eroamiseen.

Risling luetteli useita komentajan työskentelyyn liittyneitä huomautuksia:

Keinonen ei ollut saapunut Helsinkiin Tšekkoslovakian miehityksen tapahtuessa. Hän oli lähtenyt Meksikoon pääministeri Kosyginin vieraillessa Hangossa. Pääesikunnan työskentely

⁸¹⁵ Ibid.

kärsi komentajan ollessa kovin harvoin virkahuoneessaan. Tarpeellisia esittelyjä oli vaikeata järjestää. Komentajan virkamatkoissa oli epäselvyyksiä.

Rislingin tietoon oli myös tullut, että presidentti ennen Lappiin suuntautunutta hiihtomatkaansa olisi ollut puhelinyhteydessä Keinoseen ja kehottanut tätä olemaan jättämättä eroanomustaan ennen kuin hän palaisi Lapista. Miksi Keinonen toimi näin, häntähän oli pidetty Kekkosen miehenä, selvinnee myöhemmin. Risling päätyi toteamaan, että tapaus Keinonen oli henkilökohtainen tragedia.⁸¹⁶

Verrattaessa Rislingin ja Seppäsen kertomuksia päädytään lopputulokseen, että Keinosen eron syyt ja se, mitä asioita painotettiin, riippuivat kuulijasta. Neuvostoliittolaiselle ei esimerkiksi puhuttu mitään jo puoli vuotta sitten päätetystä eroamisesta. Ruotsin sotilasasiamiehelle taas kerrottiin, että puolustusministeri oli kuullut erosuunnitelmista jo joulun alla. Suorttanen on kuitenkin itse sanonut, että ero tuli hänelle yllätyksenä. Tosin Suorttanen ja Pentti olivat varoittaneet Keinosta kenraalikunnassa vallitsevasta tyytymättömyydestä ja liiallisesta matkustelusta.

Hyväkuntoisena reserviin.

Tasavallan presidentti palasi hiihtoreteltään etelään 28.4. ja sai adjutantilta luettavakseen Seppäsen laatiman raportin. Presidentti tuhtui tekstistä ja päätti, että ero myönnetään heti. Hän tapasi puolustusministeri Suorttasen kello 14.15 valtioneuvoston esittelyssä. Suorttanen on kirjoittanut muistioonsa kyseisestä istunnosta: ”Kun lisäksi tuli tiedoksi, että K. suunniteli laajaa lehdistötilaisuutta kesäkuun alkupäiviksi, asia saatettiin myös hallituksen tietoon. Mainitun jutun käsittelyn jälkeen ja TP:n kanssa neuvoteltua päätettiin, että ellei K. muuta eropäiväänsä aikaisemmaksi eli 30.4.1961, hänet tullaan vapauttamaan virastaan eron myöntämisen sijasta.”⁸¹⁷

Puolustusministeriön nuorempi hallitussihteeri Toivo Siivonen laati muistion erottamisesta yleisten syiden perusteella. Suorttanen näytti seuraavan päivän esittelyä varten valmistellun tekstin Keinoselle virkahuoneessaan vielä samana iltana. Muistio päättyi kappaleeseen: ”Edellä olevan perusteella olisi yleisen ja maanpuolustuksen sekä varsinkin puolustuslaitoksen edun mukaista, että jalkaväenkenraali Keinoselle myönnettäisiin ero puolustusvoimain komentajan virasta esittämänsä eropäivää aikaisemmin eli 1.5.1969 lukien.” Keinonen on kirjoittanut 28.4. kello 20.30 muistion reunaan käsin: ”Työ ei ollut määräysten vastainen. Se oli koulutusta, josta päättää pvkom. Työ oli PIM:iön tiedossa (mm puolustusministeri, ev

⁸¹⁶ Ibid.; puhelinyhteydestä kirjoittaminen, tosin virheellisessä muodossa, ilmaisee, että Risling on kuullut asiasta puolustusministeriöstä. Keinonen tuskin kertoi yhteydenotoista presidenttiin muille kuin korkeintaan puolustusministerille. Puolustusministeri oli ilmeisesti kertonut asian jollekin korkeimmista virkamiehistä.

⁸¹⁷ Päiväämätön muistio ”EOA Risto Leskinen kertoi...”. Suorttasen kansiot; Valtioneuvoston esittely 28.4.1969 klo 14.15. Valtioneuvoston pöytäkirjat 1969, huhtikuu IV b. VNA.

⁸¹⁸ ”P. M. Eron myöntämisestä jalkaväenkenraali Yrjö Keinoselle puolustusvoimain komentajan virasta”. Suorttasen kansiot; Pekka Pitkänen palveli tuolloin nuorena juristina puolustusministeriössä. Ministeri Suorttanen halusi, että Pitkänen oli illalla koko tapaamisen ajan paikalla adjutantint

Krogerus, ospääll Väänänen jne kirjallinen todistus olemassa).⁸¹⁸ Keinonen reagoi perusteluihin ymmärtämättä varsinaista syytä, jota ei silloin voitu kirjoittaa julkisiin papereihin. Todennäköisesti Suorttanen oli sen kuitenkin kertonut suullisesti.

Suorttanen varasi sodan aikaiselle esimiehelleen mahdollisuuden muuttaa omaa eroanomustaan, jotta tämä välttyisi virasta vapauttamiselta. Keinonen kertoi muistelmissaan 28.4. illan tapahtumia hieman toisin kuin Suorttasen henkilökohtaisessa arkistossa säilynyt muistio. Joka tapauksessa Keinonen kirjoitutti 29.4. aamupäivällä eversti Levolta saamansa puhelinsoiton jälkeen toisen eroanomuksen päivämäärälle 1.5.1965 ja asiakirja toimitettiin määräajan sisällä puolustusministerille. Keinonen oli esittänyt myös toivomuksen, että esittelypapereiden mukana ei olisi edellä mainittua muistiot. Siihen oli suostuttu.⁸¹⁹

Vain yhtä asiaa varten järjestetty presidentin esittely pidettiin 29.4. kello 15.30 valtioneuvostossa. Presidentti myönsi jalkaväenkenraali Yrjö Ilmari Keinonselte eron puolustusvoimain komentajan virasta 1. päivästä toukokuuta 1969 lukien. Samalla presidentti nimitti pääesikunnan päällikön Kaarlo Leinosen hoitamaan tehtävää sijaisena.⁸²⁰ Kekkonen kummeksui Keinosen toimintaa, mikä tuli esiin hänen nopeasta päätöksestään ja päiväkirjamerkinnoistään.⁸²¹

Eroprosessin aikoihin 29.4. aamulla Kekkonen oli moittinut Keinosta luonaan käyneelle Max Jakobsonille. Jakobsonin kertoman mukaan presidentin suuttumuksen syynä oli Keinosen yhteydenotto Neuvostoliiton sotilasasiamieheen ja siinä yhteydessä esitetyt syytökset oikeistovoimien ajohajdista. Jakobson kertoi asiasta tuoreeltaan Punttilalle. Sen mukaan Kekkonen oli ollut ”raivoissaan” Keinosen tapauksesta.⁸²²

Tasavallan presidentille näin lyhyellä ajalla järjestetty ylimääräinen henkilöasioita koskeva esittely oli hyvin poikkeuksellinen. Kekkonen oli valmis käyttämään järeintä asettaan eli oikeuttaan vapauttaa virasta yleisten syiden perusteella. Virke ”Jalkaväenkenraali Keinonen on erässä yhteyksissä toiminut virka-asemassaan tavalla, jota ei voida kaikilta osin pitää sopivana puolustusvoimain komentajan virassa olevalle virkamiehelle”⁸²³ olisi ollut riittävä

huoneessa. Pitkänen otti Keinosen vastaan, joten Keinonen tiesi hänen paikallaolon. Hallitusneuvos Pekka Pitkäsen haastattelu 13.11.2006.

⁸¹⁹ Varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003; Keinonen 1977, 186–187; Vesterinen 1995, 179–180; sihteeri Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003; *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 44.

⁸²⁰ Valtioneuvoston esittely 29.4.1969 klo 15.30. Valtioneuvoston pöytäkirjat 1969, huhtikuu IV b. VNA.

⁸²¹ Presidentti Kekkonen kirjoitti päiväkirjaansa tapauksen kulusta 28.4. seuraavaa: ”Keinosen asia. Ke. jättänyt Supolle ilmiannon kenrln. Pöyhösen maanpetoksesta (yhteys Nliittoon). Ke: eronomus 3.6. lähtien. Määräsin, että esittely 29.4. ja ero 1.5. lähtien.” Seuraavan päivän esittelyssä Suorttanen kertoi presidentille, että Keinonen ei ymmärrä lainkaan, että olisi tehnyt jotain väärää. Lisäksi presidentti sai tietää, että ”Keinonen puhunut Suorttaselle jostakin Suomessa olevasta salaliitosta. S. saanut vaikutelman, että K. on aivan kaheli! Toti Murénille Ke. kertonut, että aikoo ensi syksynä poliitikoksi.” Esittelyn jälkeisenä päivänä Kekkonen kirjasi: ”Taas Keinonen antaa väärän selityksen.” *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 43. Päiväkirjassa mainittu Toti Murén oli puolustusministeriön osastopäällikkö Torsten Murén.

⁸²² Ibid.; ministeri Max Jakobsonin haastattelu 1.6.2006.

⁸²³ ”P.M. Eron myöntäminen jalkaväenkenraali Yrjö Keinonselte puolustusvoimain komentajan virasta”. Suorttasen kansiot.

erottamisperuste. Yleisiä syitä ei tällaisessa tapauksessa välttämättä olisi tarvinnut yksilöidä esittelypaperiin. Perustelujen puuttuminen olisi kuitenkin aiheuttanut jatkokysymyksiä. Siksi muistioon kirjoitettiin yleisön tiedossa jo olleita syitä. Yhteydenottoa Neuvostoliiton sotilasasiamieheen ei voitu mainita muistiossa.⁸²⁴

Omaisat ovat eron syistä eri mieltä. He yhtyvät Yrjö Keinosen näkemykseen, jonka mukaan eron nopeuttaminen ei suinkaan johtunut vieraan vallan upseerin tapaamisesta, vaan Keinosen vastoin aikaisempaa lupaustaan jättämästä eroanomuksesta ja kannanotosta puolustusmäärärahojen pienuuteen. He toteavat kirjassaan: ”Keinosta ei erotettu, kuten 1990-luvun lopulla on virheellisesti väitetty. Keinonen jätti alun perin eroanomuksensa vastoin presidentin tahtoa ja nimenomaista kieltoa. Aloite oli yksiselitteisesti Keinosen, mikä silloin oli kaikille selvää. Puheet erottamisesta on keksitty ilmeisesti luottaen siihen, ettei tosiasioita enää muistettaisi.”⁸²⁵

Eropäivää tuskin olisi nopeutettu, jos kysymyksessä olisi ollut vain määrärahoista puhuminen tai parin kuukauden palkka. Todennäköisin syy oli Kekkonen halu päästä välittömästi eroon Keinosesta. Tällöin ei itänaapurilla ollut mahdollisuutta reagoida eversti Mantrovin kertomukseen eron syistä, koska kysymyksessä oli entinen puolustusvoimain komentaja. Arvo Pentti kiitteli myöhemmin presidentille lähettämässään kirjeessä sitä, miten taitavasti Kekkonen oli toiminut Keinosen tapauksessa.⁸²⁶

Keinonen kävi ilmoittautumassa ylipäällikölle 2.5.1969. Tästäkin käynnistä on esitetty toisistaan poikkeavia tulkintoja. Kysymys on Kekkonen käyttämästä pakokauhu-sanasta. Yleisesti on tulkittu pakokauhun viittaavan neuvostokontaktiin. Kekkonen kirjoitti, että Keinonen oli päiväkäskyllään tehnyt karhunpalveluksen ja toiminut vastoin sanaansa ja oli joutunut pakokauhun valtaan. Keinonen taas sanoi kaiken johtuvan puolustusministeriön häntä kohtaan harjoittamasta ajohajdista. Neuvostokontaktista Keinonen ei mainitse muistelmissaan mitään. Keinonen näki tarpeelliseksi kertoa 29.4. Nya Pressenille nopean eronsa johtuneen siitä, että hän sai vasta tietää sen olevan byrokratian kannalta mahdollista.⁸²⁷

⁸²⁴ Toimittaja Olli Ainola totesi Suomen Kuvalehden artikkelissa 1994, että Keinonen päätettiin erottaa valtakunnan edun nimessä *Suomen Kuvalehti* 15/1994; dosentti Ilkka Seppinen on kirjoittanut ”Suomen kansallisbiografia” -teokseen, että Keinonen joutui eroamaan. ”Yrjö Keinonen”, *Suomen kansallisbiografia* 5 2005, 79–80; presidentin adjutantti eversti Urpo Levo kirjoitti 29.4., ennen eron virallista käsittelyä valtioneuvostossa, kirjeen kenraali Simeliukselle. Kirjeessään Levo ilmoitti eropäivämäärän aikaistamisesta, Keinosen käsittämättömästä toiminnasta ja presidentin pettymyksestä ja närkästymisestä. Simelius 1983, 304.

⁸²⁵ Lappi–Lappi 2000, 139–144; Keinonen 1977, 186–189; Römpötti yhtyi samaan näkemykseen. Hänen mielestään Kekkonen toiveista piittaamattomuus ja ilmoitettu eron syy kiukuttivat Kekkonesta niin, että hän aikaisti Keinosen eroamispäivämäärää. Kalevi Römpötti, ”Kenraali Yrjö Keinonen oli kiistelty poikkeusyksilö”. *Suomen Sotilas* 4/95.

⁸²⁶ Arvo Pentin kirje presidentti Kekkoselle 21.11.1969. Kirjeenvaihtoa 1969. 1/54. UKA. Tekstilainaus kirjeestä esitetään loppuarvioinnissa. Entisenä puolustusministerinä Pentti ilmeisesti aisti Keinosen yya-tulkinnan ja oikeistohyökkäysilmoituksen heikentävän vaikutuksen Suomen pyrkimyksiin noudattaa omaa puolueettomuuspolitiikkaansa. Vuosi 1969 oli muutoksen vuosi Neuvostoliiton suhtautumisessa Suomeen. Rentola 2005, 30–34; Katso myös Jakobson 1992, 192.

⁸²⁷ L. A. Puntilan kokoelma, merkinnät 30.4.1969. Kansio 233. KA; Keinonen 1977, 188; *Urho Kekkonen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 44–45. Päiväkirjassa on lehtileike Nya Pressen 30.4.1969;

Puolustusvoimain komentajan jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen lähtö komentopaikaltaan oli eleetön. Mitään lähtöseremonioita ei järjestetty. Sihteerinsä Annaliisa Rontun hän hyvästeli sanoin: ”Lähden siviilin hyväkuntoisena ja terveenä kuten olin päättänyt. En jää kaipaamaan muuta kuin Teitä, rouva Rontu.” Päätoimittajille klo 13.00 järjestettäväksi aiottu lounas peruutettiin. Saman päivän illalla olivat aikaisemman kutsun mukaisesti Reserviupseeriliiton ja Reservin Aliupseeriliiton edustajat päivällisellä Keinosen kotona. Läksiäisvastaanotto kenraalikunnalle pidettiin 30.4. iltapäivällä klo 13.00 alkaen ja muille kutsutuille klo 14.00 alkaen virka-asunnossa.⁸²⁸

Reserviin siirtyneen entisen puolustusvoimain komentajan toimintaa seurattiin, koska hän oli uhannut nostaa maanpetossyytteen muun muassa Pöyhösen neuvostokontakteista. Myös yhteydenotot kansanedustaja Veikko Vennamoon ilmeisesti huolettivat maanpuolustuksen ylintä johtoa.⁸²⁹ Kansanedustaja Vennamo teki eduskuntakyselyn Keinosen rakennustoimenpiteiden hyväksymisestä. Puolustusministeri Suorttanen antoi 21.10.1969 eduskunnassa vastauksen Vennamon kysymykseen.⁸³⁰ Hiljalleen tilanne rauhoittui, ja Keinonen luopui suunnitelmistaan nostaa syyte ja mennä mukaan politiikkaan. Luvattu kohukirjan kirjoittaminenkin lykkääntyi. Sen sijaan hän jatkoi urheiluharrastustaan ja ryhtyi kirjoittamaan hyvän yleisösuosion saavuttaneita sotakirjoja.

Kenraali Keinosen eroon liittyen on puhuttu salakuuntelusta ja ääninauhoista. Adjutantti ja sihteeri ovat kertoneet, että Keinonen itse epäili salakuuntelua. Siksi hän ruuvaili irti ikkunalistoja, tutki puhelintaan ja oli hyvin epäileväinen. Myös pääesikunnan tutkintatoimisto oli tietoinen Keinosen epäilyistä. Ei tunnu uskottavalta, että tutkintatoimiston miehet olisivat viritelleet mikrofoneja komentajan huoneeseen, sillä käry luvattomasta kuuntelusta olisi tiennyt irtisanomista puolustusvoimista. Sen sijaan jos äänitenauhoja on ollut ja jos Suorttanen on niitä nähnyt, tuntuu todennäköisimmältä, että äänitykset tapahtuivat pääesikunnan keskuspalvelijongissa.⁸³¹ Kuten jo todettiin Keinonen tapasi huhtikuussa 1969 useita henkilöitä keskuspalvelijongin yläkabinetissa. Kabinettien välissä on muoviset haitarivet. Puolustusministeriön nimeämä tutkintaryhmä on voinut tehdä salanauhoituksen naapurikabinetista. Suorttanen tiesi myöhemmin kertoa, että Keinonen kertoi kaikille tapaamilleen poliitikoille erilaisen version eronsa syistä.

Keinonen 1977, 188–189; Lappi–Lappi 1996, 144, 158. Lاپit päätyvät tutkimuksissaan samaan versioon, jonka Keinonen esitti.

⁸²⁸ Sihteeri Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003; Vesterisen 21.11.2006 laatima luettelo ”kenr. Keinosen aikataulu 1.1.69–30.4.69”. Veikko Vesterisen yksityisarkisto.

⁸²⁹ ”Muistio kenraali Keinosen eräälle entiselle alaiselleen kertomasta, eroamiseensa liittyneistä seikoista. 2.9.1969”. Vuosikirja 1969. UKA. Keinosen kertoma osoittaa jonkinlaista mielenjärkytystä tai poikkeuksellisen vilkasta mielikuvitusta. Kertomuksen kulmauksessa on tiedustelupäällikön virkaa hoitaneen eversti Lars Heinrichsin signeeraus LGH.

⁸³⁰ Puntila 1995, 114–115; Keinonen 1977, 188–189; *Urho Kekkosen päiväkirjat 3 1969–74* 2003, 45; Lappi–Lappi 1996, 158–161; eduskunnassa annettu vastaus suulliseen kysymykseen n:o 246 21.10.1969. Suorttasen kansiot

⁸³¹ Varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003; Sulo Suorttasen lehtihaastattelu, *Etelä-Saimaa* 14.7.1996.

VI Aktiivinen eläkeläinen

Oikeusprosessi

Lumipallon kasvaminen

Yrjö Keinosen komentajaksi valintaan, komentajana palveluun ja eroon johtaneet yksityiskohdat sekä hänen eräät luonteenpiirteensä saavat syvyyttä tarkasteltaessa joltakin osin myös eron jälkeistä toimintaa. Reserviin siirtyneen kenraalin toimia ilmeisesti seurattiin, koska hän oli uhannut nostaa maanpetossyytteen ja ryhtyä poliitikoksi. Seuranta suoritti mitä ilmeisimmin pääesikunnan tutkintatoimisto presidentin tietien, sillä Kekkonen arkistosta löytyi muistio, jossa kerrotaan Keinosen eräälle entiselle alaiselleen heinäkuun lopulla 1969 antamasta edellä mainitusta selvityksestä eronsa syistä ja tehtävästään mahdollisen ”vastavallankumousarmeijan ylipäällikkönä”. Muistion mukaan Keinonen oli muuttanut mielipiteitään eräistä aikaisemmin arvostelemistaan henkilöistä. Nyt Veikko Vennamo, Tuure Junnila ja jopa Esko Koppanen olivat arvossa.⁸³²

Kauko Pöyhönen personoitui Keinosen mielessä kaiken pahan lähtökohdaksi. Hänen mielestään Pöyhösen johtama klikki ajoi hänet ansaan. Lähtökohta oli kuitenkin se, että Keinonen valitsi Pöyhösen pääesikunnan komentopäällikön tehtäviin tammikuun alussa 1966. Samalla Keinonen siirretti virkaa melko lyhyen aikaa hoitaneen kenraalimajuri Matti Hannilan Hämeenlinnaan. Riitaannuttuaan Pöyhösen kanssa Keinonen siirsi hänet pois pääkaupungista. Pöyhönen palasi kuitenkin presidentin tahdosta Helsinkiin huhtikuussa 1968.⁸³³ Kansliapäällikkö Pöyhönen seurasi vuoden 1968 tapahtumia hyvin keskeiseltä paikalta ja oli varmaankin tietoinen asioiden kulusta puolustusvoimien puolella. Pöyhönen ei kuitenkaan ollut ainoa henkilö puolustusministeriössä, joka oli huolestunut Keinosen tavasta toimia puolustusvoimain komentajana.

⁸³² ”Muistio kenraali Keinosen eräälle entiselle alaiselleen kertomasta, eroamiseensa liittyneistä seikoista. 2.9.1969”. Vuosikirja 1969. UKA. Entiseksi alaiseksi eversti Urpo Levo on merkinnyt lähettelappuun arvionsa, että asia oli kuultu Erkki Hautamäeltä. Hautamäki kiistää kertoneensa asiasta pääesikunnan edustajille. Voi kuitenkin olla, että joku on kuullut hänen keskustelevan kuulemastaan kolmannen henkilön kanssa tai kolmas henkilö on välittänyt kertomuksen. Opetusneuvos Erkki Hautamäen haastattelu 29.6.2006.

⁸³³ Kauko Pöyhösen nimikirjanote 15.9.1970. SARk; varatuomari Sulo Suorttasen haastattelu 16.4.2003; rouva Maire Pöyhösen haastattelu 10.12.2005; päiväämätön muistio ”Pyydettyinä kommenttina jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen kirjasta...”. Suorttasen kansiot.

Puolustusministeriö ja pääesikunta sijaitsevat samassa korttelissa. Johdannossa kerrottu lainaus puolustusministeriössä palvelleen upseerin kokemuksista todisti, että Keinosta koskevat tarinat olivat tiedossa myös ministeriön puolella. Ministeriössä palvelleet korostivat mielellään sitä, että puolustusvoimilla ei ollut minkäänlaista määräysvaltaa heihin.⁸³⁴ Toisaalta esimerkiksi Reino Arimo ja Lauri Sutela palvelivat 1960-luvulla ensin puolustusministeriössä ja sen jälkeen pääesikunnassa. Oli aivan luonnollista, että tutut virkamiehet tapasivat edelleen ja keskustelivat luottamuksellisista kysymyksistä. Ministeriön johto oli sotaan osallistunut, rintamalla palvelutta väkeä ja siitäkin syystä kiinnostunut maanpuolustusvalmiudesta. Sodan päättymisestä oli kulunut vain noin 20 vuotta.

Monimutkainen oikeudenkäynti

Varusmiestyövoiman käyttö omalla kiinteistöllä tavanomaisesta koulutustyöstä poikkeavaan työhön ja melko pitkän aikaa, osoittaa Keinosen harkitsemattomuutta ja oman taloudellisen edun tavoittelua. Kun asiaa ryhdyttiin Uuden Suomen artikkelin jälkeen selvittämään, ja jos Keinonen olisi tunnustanut ylittäneensä valtuutensa sekä korvannut kustannukset yläkanttiin, olisi ainakin tämä kysymys hautautunut. Hän olisi ehkä saanut asiasta jonkinlaiset moitteet eduskunnan oikeusasiamieheltä.⁸³⁵ Nyt kohtasi kuitenkin kaksi vahvaa luonnetta Keinonen ja Pöyhönen. Risto Leskisen tavattuaan Keinonen ilmoitti erheellisesti pyytäneensä itse tutkimuksia. Tämän jälkeen Leskinen postitti tutkimuspyynnön puolustusministeriöön.⁸³⁶ Puolustusministeri Sulo Suorttanen antoi eduskunnan oikeusasiamiehen tutkintapyynnön ministeriön kansliapäällikön hoidettavaksi. Pöyhönen ei ollut valmis katsomaan sormiensa läpi mitään, mikä koski Yrjö Keinosta.⁸³⁷ Pöyhönen oli nyt vuorostaan niskan päällä. Hän käynnisti saamansa tehtävän mukaisesti tutkimukset, ja samalla kaivettiin kaapeista kaikki mahdolliset epäselvyydet esille. Keinonen ei antanut periksi, vaan katsoi, että hän ei ollut tehnyt mitään väärää ja kysymyksessä oli häneen liittyvä vainoaminen.

Huvilatyömaan tutkimusten käynnistyessä nousivat esille myös aikaisemmat ”naurisvarkaudet”. Puolustusministeriön revisorit olivat kiinnittäneet huomiota Yrjö Keinosen matkailukuihin jo 1965. Eduskunnan oikeusasiamiehellä oli ollut jo asiaan liittyviä dokumentteja tutkittavanaan. Kun nimitys komentajaksi tapahtui, paperit siirrettiin kaappiin. Puolustusministeriö sai päätettäväkseen Keinosen anomuksen valtion puhelimen hankkimisesta hänen kesäasunolleen ja virka-asunnon vuokran pienentämisestä sekä hänen palkkansa korottamisesta. Adjutantti valvoi tarkoin lahjoitusvarojen käyttökohteita. Pienistä lumipalloista syntyi lumivyöry. Kun kesämökkikysymys sitten nousi esiin ja kirjoittelu asiasta jatkui lehdistön sivuilla, katsoi eduskunnan oikeusasiamies velvollisuudekseen pyytää asiasta selvityksen.

⁸³⁴ Salminen käsitteli ongelmaa kirjoittaessaan puolustuspoliittisesta päätöksenteosta. Salminen 1995, 22–23.

⁸³⁵ Tämän kaltaisia arvioita ovat esittäneet tapahtumia läheltä seuranneet upseerit. Kenraali Jaakko Valtasen haastattelu 19.5.2003; insinöörikenraalimajuri Pentti Myrskyläisen haastattelu 26.3.2007; Paavo Junntilan kirje Veikko Vesteriselle 6.11.1995. Veikko Vesterisen yksityisarkisto.

⁸³⁶ Asessori Kalervo Arteman haastattelu 14.9.2006.

⁸³⁷ Muistiinpanoja 23.4.1969 ja 28.4.1969. L. A. Punttilan arkisto. Kansio 233. KA.

Syksyllä 1965 kysymys Yrjö Keinosen poliittisen puolueen jäsenyydestä tutkittiin pääesikunnassa. Vuoden 1969 tutkimuspyyntö puolustusvoimain komentajan kesämökkihankkeesta esitettiin hallinnolliselle esimiehelle eli puolustusministeriölle.⁸³⁸

Keinosen huvilatyömaa ei ollut ainoa epäselvyys siitä, minkälaiseen työhön varusmiehiä voitiin käyttää. Elettiin aikaa, jolloin eduskuntakysymyksiin ja kanteluihin tutkittiin, kuuluiko sotapalvelukseen leikata nurmikkoa kantahenkilökunnan asuintalojen piha-alueella, toimia lähettinä sotilaskodissa ja upseerikerholla, keittää esikunnassa kahvia ja niin edelleen. Toimitetussa esitutkinnassa kävi oikeusasiamiehen käsityksen mukaan selville, että Keinosen kiinteistöllä oli suoritettu paljon muutakin kuin louhintaa. Kyseisenä aikana kertyi muun muassa työtunteja 2696, ajokilometrejä 4047 ja työtunteja traktorilla 80.⁸³⁹ Määrä oli suurempi, kuin mistä Keinonen oli maksanut korvauksen.

Tutkimuksiin liittyen selvitettiin useita komentajan toimia varsin yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi komentajan adjutantti tiedusteli kaikista esikunnista, joukko-osastoista ja laitoksista puolustusvoimain komentajien tarkastuskäynnit ja vierailut kymmenen viimeisen vuoden ajalta. Simeliuksen ja Keinosen välillä ei ole suurta eroa matkojen määrän suhteen, kun ne suhteutetaan komentaja-ajan pituuteen. Simeliuksen eniten suosimia paikkoja olivat Kouvola, Hämeenlinna, Mikkeli ja Hamina. Matkat olivat yleensä yhden tai kahden päivän pituisia. Keinosen virkamatkat varsinkin talvella kestivät usein Simeliuksen matkoja huomattavasti pidempään. Siksi matkavuorokausien kokonaismäärä oli suuri. Keinosen mielenkiinto suuntautui esimerkiksi Joensuun seudulle (yhteensä 47 päivää), Kajaanin suunnalle (30 päivää), Luonetjärvelle (19 päivää), Säkylässä (20 päivää), Lahteen, Sodankylään ja Muonioon.⁸⁴⁰

Alkava oikeuskäsittely kiinnosti kovasti tiedotusvälineitä. Puolustusministeriö järjesti asian tiimoilta tiedotustilaisuuden 13.10.1969. Lehtikirjoittelussa oli havaittavissa vasemmiston sekä keskustan lehdistön oikeistolehdistöä ymmärtäväisempi suhtautuminen Keinoseen, hänen

⁸³⁸ Puolustusvoimain komentajan kirjeenvaihtoa. Järjestämätön arkisto. SARk; asessori Kalervo Arteman haastattelu 24.11.2006; aineiston keruulomake. Kohta 1.8. *Liite 2*; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 21.11.2006.

⁸³⁹ Puolustusvoimien palveluksesta eläkkeelle jäänyt, oikeusprosessin aikana eduskunnan oikeusasiamiehen toimistossa työskennellyt asessori Kalervo Artema on kertonut sitä, millä tavoin laillisuutta valvova viranomaisena suhtautui ongelmaan. Kalervo Arteman kirje tutkijalle tammikuussa 2004; Tutkimusten perusteella päädyttiin melko huomattavasti Keinosen korvaamia työmääriä suurempaan lopputulokseen. Eversti Pyyry kertoi kuulusteluissa Keinosen painostaneen hänet allekirjoittamaan totuutta vastaamattoman asiakirjan. Se oli lähetetty puolustusministeriöön 7.10.1968. Esittelymuistio ”Eräiden töiden teettäminen varusmiehillä ja kantahenkilökuntaan kuuluvilla jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen omistamalla huvilalla Hauholla”, sivut 6–7, 11. Suortasen kansiot; samaa materiaalia sisältää ”Tutkimus jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen Hauholla olevalla huvilalla varusmiesvoimin ja kantahenkilökunnan toimin suoritetusta työstä”. PIM 3167/44/K/1968/26.6.1969. T 23177/Ja 5. SARk.

⁸⁴⁰ Muistio ”Puolustusvoimain komentajan tarkastuskäynnit 1960–1970”. Kansio Pvkot tarkastuskäynnit -1983. Puolustusvoimain komentajan arkisto. Pääesikunta; kenraaliluutnantti Veikko Vesterisen haastattelu 13.9.2004 sekä Veikko Vesterisen yksityisarkisto.

aikanaan tapahtuneeseen puolustusvoimien demokratisoitumiseen ja Keinosen väitteisiin häneen kohdistuneesta ajojähdistä.⁸⁴¹

Helsingin hovioikeuden kanneviskaali nosti syytteen jalkaväenkenraali Yrjö Keinosta, eversti Eino Pyyryä ja kapteeni Martti Siitosta vastaan 28.11.1969 eduskunnan oikeusasiamieheltä ja puolustusministeriöltä saamiensa asiakirjojen perusteella.⁸⁴² Asiaa käsiteltiin Helsingin hovioikeudessa kymmenen eri kertaa. Hovioikeus toimi sotilaskokoonpanossa. Puheenjohtajana oli hovioikeudenneuvos Erkki Hämäläinen ja jäsenenä hovioikeudenneuvos Ilmo Saario, kenraalimajuri Paavo Junttila ja kommodori Olavi Haikala sekä hovioikeudensihteeri Taavi Heikkilä.⁸⁴³

Yrjö Keinonen tuomittiin hovioikeudessa ”jatketusta tahallaan omanvoiton pyynnöstä tehdystä virkavelvollisuuden rikkomisesta” ja ”koska on pidettävä raskauttavana seikkana sitä, että Keinonen on väärinkäyttänyt sitä valtaa, mikä hänellä on virkansa puolesta ollut”. Rangaistus oli 105 päiväsakon sakkotuomio, jota korkein oikeus korotti 150 päiväsakkoon.⁸⁴⁴

Yrjö Keinonen tunsu tulleensa asiassa epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi, koska hän oli mielestään maksanut kaiken materiaalin ja puolustusministeriön määräämät palkkiot. Keinonen yritti saada kaksi nuorta juristia, Jouko Skinnarin ja Jukka Leinon, kirjoittamaan kirjan oikeudenkäynneistä. Hänen mielestään hänestä oli tehty täysin väärin perustein syyllinen moneen asiaan. Kirjassa olisi paljastettava hänen kokemansa vääryydet. Skinnari ja Leino toimivat sillä hetkellä kumpikin ministerin poliittisena sihteerinä Rafael Paasion vähemmistöhallituksessa. He arvioivat vastauksessaan Keinoselle, että heidän aikansa ei riittäisi kirjan kirjoittamiseen, vaikka olisivatkin auttaneet mielellään Varusmiesliiton ensimmäisen tavoiteohjelman laadintaan aktiivisesti osallistunutta kenraalia.⁸⁴⁵

Keinosen tytär on arvostellut myöhemmin oikeuden päätöstä kirjoittaen: ”Voi hyvin kuvitella, mitä mieltä Keinonen oli tuomion oikeudenmukaisuudesta. Olihan joka kohdassa kyse tulkinnanvaraisuuksista ja puolustusvoimain komentajan harkintavallasta. Hyvä tarkoitus oli käännetty hänen viakseen. Mutta tavoitehan ei ollutkaan etsiä oikeutta, vaan saada Keinonen jonkin pykälän perusteella tuomituksi. Häntä puoltaville todistajalausunnoille ja sitoville kirjallisille näytöille ei pantu painoa.”⁸⁴⁶ Oikeuden istunnossa syyttäjän näytöt olivat

⁸⁴¹ Asiaa oli käsitelty esimerkiksi seuraavissa lehdissä *Uusi Suomi* 1.10.1969; *Helsingin Sanomat* 1.10.1969; *Ilkka* 2.10.1969; *Päivän Sanomat* 2.10.1969; *Satakunnan Kansa* 3.10.1969; *Suomen Sosialidemokraatti* 12.10.1969; *Turun Sanomat* 14.10.1969.

⁸⁴² Puolustusministeriön tarkastustoimiston muistio 2.10.1969 ”Yhteenvedo puolustusministeriön tarkastustoimiston eräistä entisen puolustusvoimain komentajan jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen valtion varojen käyttöä koskevista tutkimuksista” ja kanneviskaalin Helsingin hovioikeudelle lähettämä kirje n:o 72/28.11.1969. Suorittasen kansiot.

⁸⁴³ Helsingin hovioikeuden presidentti Olli Huopaniemen kirje 6.11.2002; Helsingin hovioikeus jatkoi sotaylioikeuden tehtävää. Kaikkien vähintään esipuseerin arvon omaavien sotilaiden asiat käsiteltiin suoraan hovioikeudessa.

⁸⁴⁴ Helsingin hovioikeuden päätös n:o 103/17.6.1971; Korkeimman oikeuden päätös 17.5.1972 valituksesta Helsingin hovioikeuden päätökseen 17.6.1971. Suorittasen kansiot.

⁸⁴⁵ Ulkoasiainneuvos Jukka Leinon tiedonanto 27.10.2006 ja haastattelu 31.10.2006. Varusmiesliiton ensimmäiset puheenjohtajat Skinnari ja Leino tunsivat Keinosen.

⁸⁴⁶ Lappi–Lappi 1996, 194–195.

kuitenkin puolustuksen selvityksiä vahvemmat, koska rangaistuksia jaettiin kummassakin oikeusasteessa.

Eversti, filosofian tohtori Veli Pernaa on kirjoittanut myöhemmin oikeudenkäynnistä otsikolla ”Tutkijanäkemykset: Yrjö Keinonen ja kellarijupakka”. Pernaa piti oikeuskäsittelyä Keinosta vastaan toimineen Kauko Pöyhösen johtaman liittymän operaationa Keinosen syrjäyttämiseksi.⁸⁴⁷

Yrjö Keinonen tunsikin ilmeisesti huonoa omaatuntoa siitä, että esimiehensä käskyjä ja ohjeita noudattanut kapteeni Martti Siitonen oli joutunut oikeusprosessiin mukaan. Keinonen oli suullisen tiedon mukaan luvannut Siitoselle maksaa osan hänen oikeuskuluistaan. Prosessin loputtua ei mitään maksusuorituksia kuitenkaan tullut, vaan Siitonen joutui maksamaan itse melko huomattavat asianajajakulut.⁸⁴⁸ Toinen syytettynä ollut käskynalainen, pioneeritarkastaja eversti Eino Pyyry, kuoli sydänhalvaukseen, ja syytetoimet keskeytyivät hänen osaltaan.⁸⁴⁹

Martti Siitoselle tuomittiin hovioikeudessa varomattomuudesta, tahallisuudesta ja omanvoitonpyynnöstä tehdyistä virkavelvollisuuden rikkomisista ja sotilaan arvolle sopimattomasta käyttäytymisestä yhteensä 37 vuorokautta arestia. Korkeimmassa oikeudessa arestin määrää korotettiin 45 vuorokauteen.⁸⁵⁰ Myötätuntoa palvelustovereiltaan saanut majuri Siitonen siirtyi reserviin Etelä-Suomen sotilasläänin esikunnasta 1986.

Puolustusministeriön lähetettyä syksyllä 1969 tutkimusaineiston eduskunnan oikeusasiamiehelle kirjoitti professori Puntila mielipidekirjoituksen Suomen Sosialidemokraattiin. Artikkelin nimi oli ”Käskynalaisen oikeusturvasta”. Puntila kritisoi suurin sanoin: ”Missä on rauhan aikana sellainen käskynalainen esim. kapteeni, joka voi sanoa esimiehelleen esim. jalkaväenkenraalille, että kieltäytyy panemasta täytäntöön käskyä tai toivomusta”... ”Kanssakäymiseen kun liittyi myös muita vaikutuksia, kuten esimerkiksi uralla eteneminen”. Kokonaisuutena asia oli Puntilan mielestä periaatteellinen vielä suuremmassa määrin kuin aseistakieltäytyjien kohdalla.⁸⁵¹ Puntilan kirjoitus kuvasti myös puolustusvoimien palveluksessa olleiden tunnelmia: ”Näinkö esimies pitää huolta uskollisista alaisistaan?”

⁸⁴⁷ Lappi–Lappi 2000, 156–191; Pernaa käsitteli samaa problematiikkaa esimerkiksi Kanava-lehdessä 8/2002, 546–551. Hovioikeuden presidentti Olli Huopaniemi suhtautui kirjoituksessa esitettyihin kannanottoihin varauksellisesti, koska Pernaa tuntui sekoittavan esimerkiksi syyttäjän syytteen ja tuomioistuimen ratkaisun. Olli Huopaniemen kirje 6.11.2002.

⁸⁴⁸ Usean upseerin mielestä, niin rohkea sotilas kuin Keinonen olikin, hän vyörytti syyllisyyden alaisensa niskaan. Aineiston keruulomakkeilla saatua tietoa. *Liite 2*; Martti Siitosen veljen majuri Taisto Siitosen haastattelu 14.1.2005. Siitonen tarkasti maksuasian haastattelun jälkeen veljensä vaimolta Kaarina Siitoselta. Taisto Siitosen haastattelu 25.2.2005.

⁸⁴⁹ Vesterinen arvioi oikeusprosessin aiheuttaman paineen vaikuttaneen Pyyryn kuolemaan. Vesterinen 1995, 180.

⁸⁵⁰ Helsingin hovioikeuden päätös n:o 103/17.6. 1971; Korkeimman oikeuden päätös 17.5.1972 valituksesta Helsingin hovioikeuden päätökseen 17.6.1971. Suorttasen kansiot.

⁸⁵¹ Puntilan mielipidekirjoitus, *Suomen Sosialidemokraatti* 9.10.1969.

Yhteiskunnallinen vaikuttaja

Tuottelias kirjailija

Yrjö Keinonen oli reserviin siirtyessään 57 vuoden ikäinen hyväkuntoinen kansalainen, jolla oli vielä annettavaa yhteiskunnalle. Kirjailija ja toimittaja Matti Kurjensaari oli kannustanut entistä komentajaa ryhtymään kirjallisiin töihin. Keinosella oli itsellään ollut päällimmäisenä ajatus muistelmien kirjoittamisesta. Hän oli lähtönsä jälkeen pyytänyt usealta eri upseerilta materiaalia muistelmiensa tausta-aineistoksi.⁸⁵² Komentajavaihe oli ilmeisesti kuitenkin niin lähellä, että Keinonen ei kyennyt erittelemään aikakauden tapahtumia. Oikeusprosessin ollessa käynnissä hän ryhtyi muistelemaan sodan ajan kokemuksiin. Ensimmäisenä ilmestyi kirja ”Kärkijoukkona Syvärille” vuonna 1970. Toinen teos ilmestyi seuraavana vuonna ja sen nimi oli ”1944 taistellen takaisin”. Jälleen seuraavan vuoden syksynä ilmestyi uusi teos, nimeltään ”Kadonnut joukkue”. Se kertoi tapahtumasarjasta, jota Keinonen ei itse ollut kokenut, vaan josta hän oli kuullut. Edellä luetellut kirjat olivat käsitelleet jatkosotaa. Talvisodasta kertova osittain fiktiivinen kirja ”Veriset lumet” ilmestyi vuonna 1974. Kaikki kirjat olivat hyvin kirjoitettuja, perustuivat pääosin todellisiin tapahtumiin ja niistä tuli myyntimenestyksiä.

Keinonen ei sulautunut reserviläisenäkään tavanomaiseen massaansa. Sota-arkiston sen aikaisilla virkailijoilla on värikkäitä muistoja tutkijakenraalista. Entinen puolustusvoimain komentaja katsoi itsellään olevan samat etuudet ja asema kuin komentaja-aikana. Hän antoi virkailijoiden ymmärtää, että arkistosäännöt eivät koske häntä. Arkiston henkilökunta oli kiusallisessa tilanteessa, koska he eivät Keinosen käytössä olleen runsaan ja luettelottoman materiaalin vuoksi kyenneet selvittämään, palauttiko Keinonen kaiken tutustuttavakseen tilaamansa materiaalin.⁸⁵³

Kirjojen julkistamisen yhteydessä Keinonen kertoi sisällyttäneensä teoksiinsa johtamistaidollisia ja taktisia oppeja uskoen kirjoilla olevan käyttöä myös oppikirjoina. Suuri yleisö osti kirjoja innokkaammin kuin todennäköisesti puolustusvoimien oma väki. Kirjoista otettiin lukuisia uusintapainoksia.⁸⁵⁴

⁸⁵² Lappi–Lappi 1996, 196–197; everstiluutnantti Antero Mäkipään haastattelu 12.11.2003; Keinosen saamia tekstejä ovat esimerkiksi eversti Magnus Haaksalon 4.9.1969 laatima Kadettikoulua käsittelevä muistio ”Kadettikoulutuksen kehittyminen 1960-luvulla”, komentaja Jan Klenbergin läheteellä 20.8.1969 lähettämät asiakirjat ”Puolustusmäärärahat”, ”Puolustuskykymme tavoitteet ja niiden toteuttaminen”, ”Puolustuspolitiikkamme ongelmia” ja ”Piirteitä puolustusvoimien kehityksestä”, everstiluutnantti Pentti Väyrösen 25.11.1969 päiväämä muistio ”Teknillinen kehittämis- ja tieteellinen tutkimustoiminta”. Kansiot n:o 3, 6 ja 7YKA.

⁸⁵³ Arkistosihiteeri Kyösti Ihanuksen haastattelu 26.11.2004; arkistoneuvos Veli-Matti Syrjön haastattelu 26.10.2006.

⁸⁵⁴ Helge Seppälän laatima arvio, *Helsingin Sanomat* 19.12.1971; kirjoissa *Kärkijoukkona Syvärille* ja *1944 Taistellen takaisin* on esitetty kannustavan hallinnan keinoja noin 6 kertaa, taktisia oppeja 7–9 kertaa, itsekehua 7–9 kertaan ja esimiehen arvostelua runsaat 15 kertaa kummasakin kirjassa. Molemmista kirjoista on otettu vähintään kuusi painosta.

Ilmestymisen jälkeiset kirja-arvostelut olivat kaksitahoisia. Useimmissa arvosteluissa teoksia kehuaan. Esimerkiksi arkkkipiispa Mikko Juva, jolle Keinonen oli lähettänyt teoksen ”Veriset lumet”, kiittää Keinosta saamastaan teoksesta ja kirjoittaa kirjeessään seuraavasti: ”On varmasti ollut hyvä, että edes kerran puolustusvoimillamme on ollut reservinupseerista nousut komentaja. Tämän luettuani ymmärrän, mistä lähti pyrkimyksesi inhimillistää armeijan ankaraa muodollista ja hierarkkista järjestelmää.”⁸⁵⁵

”Sotahistoriallisessa aikakauskirjassa” everstiluutnantti Antti Juutilainen on todennut, että kyseisten kirjojen anti sotahistorian tutkimukselle oli laadituissa henkilökuvauksissa. Osittain fiktiivisissä kirjoissa oli hänen mukaansa se ongelma, että vaikka ne olivat todentuntuisia, päähenkilöstä löytyi vain erinomaisuuksia, mutta ei minkäänlaisia negatiivisia puolia.⁸⁵⁶ Keinosen pataljoonassa lähettiupseerina toiminut Helge Ukkola kuvaili Keinosen toimintaa kirjassaan ”Iskevän kiilan matkassa Syväriltä Ylimuonioon”. Hän kehui määrätietoista, lujatahtoista ja selväpiirteistä komentajaa. Toisinaan Ukkolan oli kuitenkin vaikeata hyväksyä Keinosessa sitä luonteenpiirrettä, että itsetietoinen Keinonen halusi aina olla ensimmäisenä. Keinonen oli johtanut pataljoonaa kuin komppaniaa ja jätti kirjassaan mainitsematta taitavan joukkueenjohtajan vänrikki Sulo Suorttasen nimen kertoessaan vanginsiappauksesta.⁸⁵⁷

Kirjailijan oli saatava julkisuutta. Eräs episodi, jossa Keinonen sai kirjansa ”Kärkijoukkona Syvärille” Helsingin Sanomien artikkeliin liittyi Mannerheim-ristin luovuttamiseen nuorelle keräilijälle ja siitä tehtyyn juttuun kesällä 1971. Asiasta nousi tietysti kohu.⁸⁵⁸ Myöhemmin Keinonen selvitti, että kysymys oli kaksoiskappaleesta. Mistä sitten Keinonen oli saanut Mannerheim-ristin kaksoiskappaleen? Itse asiassa hänellä oli kaksi ylimääräistä kappaletta, joista toisen hän oli ostanut syyskuussa 1956 ja toisesta ei löydy mitään merkintää asiapapereissa. Todennäköisesti hän oli määrännyt kunniamerkkitoimiston kanslistin antamaan itselleen yhden kappaleen jakamatta jääneiden kunniamerkkien varastosta. Hänellä kun oli kolme asetakkia, joissa hän merkkiä tarvitsi. Erotessaan virastaan Keinonen unohti palauttaa ylimääräisen kappaleen. Yhden näistä merkeistä hän antoi arvomerkkejä keräilleelle nuorukaiselle Juha Tetrille. Toinen ”ylimääräinen” ja alkuperäinen ovat suvun hallussa.⁸⁵⁹

⁸⁵⁵ Myönteisiä arviointeja muun muassa *Savon Sanomat* 3.3.1971; *Helsingin Sanomat* 10.3.1971; *Karjalainen* 4.3.1971; *Uusi Suomi* 30.12.1971; *Etelä-Suomen Sanomat* 13.2.1972; Mikko Juvan kirje Yrjö Keinoselle 28.12.1974. Kansio 30. YKA; kriittisiä arviointeja sisältyy mm seuraaviin teksteihin: Helge Seppälä *Helsingin Sanomat* 19.12.1971 ja Hannes Ignatiuksen Kadettisäätiön apurahan myöntämisperusteet 14.3.1972. Kansio 30. YKA.

⁸⁵⁶ Juutilainen 2004, 68–69.

⁸⁵⁷ Ukkola 1971, 104, 108; teologian tohtori Helge Ukkolan kirja-arvostelu *Uudessa Suomessa* 23.12.1971. Ukkola väitti Keinosen käyttäneen hänen kirjallista materiaaliaan mainitsematta lähettä. Majuri Kalervo Talvitie, joka oli saman pataljoonan päällystössä, ja joka käynyt Keinosen kanssa saman aikaan Sortavalan lyseota, kumosi Ukkolan väitteet seuraavan päivän lehdessä.

⁸⁵⁸ ”Keinosen Mannerheim-risti koulupojan kokoelmassa”. *Helsingin Sanomat* 12.8.1971; Suomen Kuvalehti valitsi Keinosen 100 suomalaisen vaikuttajan joukkoon sekä vuonna 1971 että vuonna 1977. Vuoden 1971 perustelutekstissä mainitaan Keinosen käynnistämästä armeijan ”ns. demokratisoinnista”, sotamuistelmakirjasta sekä nuorelle keräilijälle lahjoittamista Mannerheim-rististä ja suurmestari luokan hiihtomerkestä. ”100 vaikuttajaa”, *Suomen Kuvalehti* 17.12.1971 ja *Suomen Kuvalehti* 23.12.1977.

⁸⁵⁹ PE:n henkilöstöosaston ilmoitus 24.10.2006; Tetrillä ei ole tietoa, mistä toimittaja sai tiedon hä-

Ammattitaito tallella

Keinonen ei keskittynyt ainoastaan kirjoittamiseen. Hän ylläpiti edelleen yhteiskunnallisia suhteitaan. Hän toimi aktiivisesti muun muassa Pakilan Veto -nimisessä urheiluseurassa⁸⁶⁰, nyrkkeilijöiden taustayhteisöseurassa Ring Side Clubissa, Rotary-toiminnassa ja puhujana karjalaisen heimon erilaisissa kokoontumisissa. Uusi Suomi otsikoi huhtikuussa 1974 Keinosen rakentavan yhdessä Kyösti Jäppisen kanssa motellia Ristijärvelle.⁸⁶¹

Keinonen piti 1970-luvulla paljon puheita ja esitelmää. Aiheet liittyivät pääasiassa puolustusvoimiin ja sotahistoriaan, ja hän myös mainosti aktiivisesti omia teoksiaan. Keinonen piti edelleen yhteyttä Kalevi Hätöseen, jonka kanssa hän oli kehitellyt lähitaistelukoulutusta. He suunnittelivat ja laativat yhdessä itsepuolustuskursseja.⁸⁶²

Reservissä olevalla puolustusvoimain komentajalla riitti energiaa myös yhteiskunnallisten kysymysten hoitamiseen. Varusmiesliittoa oltiin perustamassa syksyllä 1968. Perustaminen siirtyi huhtikuulle 1970. Liiton ensimmäisessä sääntömääräisessä yleiskokouksessa valittiin puheenjohtajaksi upseerikokelas Jouko Skinnari. Keinonen otti yhteyttä Skinnariin ja tarjosi asiantuntemustaan avuksi. Skinnarin kertoman mukaan Keinosen asiantuntemus oli hyödyksi luotaessa omaa tavoiteohjelmaa (SVL-ohjelma). Se luovutettiin 16.12.1971 pääministeri Teuvo Auralle. Ohjelmaa valmisteltaessa kuultiin asiantuntijoina yhteiskuntatieteiden maisteri Pertti Joenniemeä rauhan- ja konfliktintutkimuksesta parlamentaarisen puolustuskomitean mietinnön, kenraali Yrjö Keinosen puolustuslaitoksen sisäisen kehittämisen ja kansliapäällikkö Antero Jyränkiä puolustuspoliittisen päätöksenteon osalta.⁸⁶³ On otaksuttavaa, että Jyränki piti presidentin tietoisena Varusmiesliiton tavoiteohjelmasta ja sen laadintaa avustaneiden henkilöiden työpanoksesta.

Keinosen asiantuntemus oli tarpeen muotoiltaessa tavoiteohjelman vaatimuksia puolustuslaitoksen sisäiseksi kehittämiseksi. Ohjelmassa käsiteltiin varusmiesten palvelusajan lyhentämistä, yllätyshyökkäyksen uhkaa ja sen torjuntakykyä, mielekästä koulutusta ja sotilaskunnan

nen saamastaan Mannerheim-rististä. Tietokirjailija Juha Tetrin haastattelu 25.10.2006; Keinonen halusi käyttää Mannerheim-ristiä myös palvelusajan (m/65) puserossa. Toisen Mannerheim-ristin sai ostaa vain eri anomuksesta, jos alkuperäinen oli kadonnut.

⁸⁶⁰ Keinonen värvättiin 1974 seuran talousjaoston puheenjohtajaksi. Kunnianhimoinen hanke seuran nostamiseksi suurseurojen joukkoon epäonnistui. Seura sai huomiota julkisuudessa – myönteistä ja kielteistä. Valtiotieteiden lisensiaatti Jyrki Vesikansan haastattelu 21.3.2007; Vesikansa 1984, 17–18; Pakilan Vedon kovassa johtokolmikossa on mukana kenraali Yrjö Keinonen. *Kotiposti* 23/1973.

⁸⁶¹ *Uusi Suomi* 12.4.1974.

⁸⁶² Ministeri Veikko Pihlajamäen kirje 28.1.2004; majuri Kalevi Hätösen haastattelu 30.8.2006.

⁸⁶³ Halonen–Skinnari 1973, 140–148; kansanedustaja Jouko Skinnarin haastattelu 15.9.2006; ulkoasiainneuvos Jukka Leinon haastattelu 31.10.2006; haastateltujen kertoman mukaan presidentin kansliapäällikkö Antero Jyränki osallistui aktiivisesti työskentelyyn. On mahdollista, että Jyränkin kertoessa presidentille Varusmiesliiton tavoiteohjelman laadinnasta ja Keinosen osallistumisesta työskentelyyn, presidentti olisi sellaisessa yhteydessä kehunut Keinosta parhaaksi siihenastisista puolustusvoimain komentajista. Jyränki 1990, 146; Jyränkin käsityksiä puolustusvoimien asemasta ja yya-sopimuksen hengestä on käsitelty hänen 1971 julkaistussa teoksessa. Yya-sopimus on kirjoitettu muotoon yhteistyö-, ystävyys- ja avunantosopimus. Jyränki 1971, 68–71.

kohentamista. Tekstin omintakeista sisältöä kuvaa seuraava lainaus: ”Kaiken kaikkiaan on todettava, että valmiutta on sotilaspiireissä ylikorostettu ja sitä on käytetty perusteettomasti argumenttina ja pelotuskeinona jarrutettaessa hyödyllisiä uudistuksia.” Muistiassa Varusmiesliitto esitti muun muassa palvelusajoiksi 4, 6 ja 7 kuukautta; kolme kertaa kahden viikon kertausharjoituksia; motivoivampaa koulutusjärjestelyä; 40-tuntista työviikkoa; vapaa-aikaa määrättäväksi sellaiseksi, että varusmies ei vapaa-ajallaan ole esimiehensä käskynalainen kuin liikekannallepano- ja katastrofitilanteissa. Aliupseeriliiton pyrkimystä yhtenäispäällystään ja poliittisten oikeuksien myöntämistä kantahenkilökunnalle tuettiin. Lisäksi olisi tullut palkata siviiliasiantuntijoita ulkopoliittikan opetusta varten, korottaa päivärahaa ja kotiutusrahaa sekä kehittää terveydenhoitoa ja sosiaalipalveluita.⁸⁶⁴ Entisen puolustusvoimain komentajan toimiminen kyseisen tavoiteohjelman sotilasiasiantuntijana ja nimen painaminen kirjaan asiantuntijaroolissa tarkoittanee sitä, että hän hyväksyi esimerkiksi yllä esitetyt teesit.

Keinosen yhteiskunnallista valveutuneisuutta sekä halua hyödyntää sodan kentillä saatuja oppeja kuvastaa yhteydenotto Kansan Uutisten toimittajaan Jukka Parkkariin. Chilen presidentin Salvador Allenden murhan jälkeen syyskuussa 1973 aktiivinen vasemmistonuoriso oli puuhannut vapaaehtoisjoukkojen lähettämistä sosialismia suojaamaan. Jukka Parkkari sai eräänä iltana puhelinsoiton Yrjö Keinoselta. Keinonen kertoi sodanaikaisista meriiteistään ja ilmoitti olevansa valmis auttamaan koulutettaessa Chileen lähtevää vapaaehtoisjoukkoa. Keinonen palasi samaan asiaan toistamiseen. Ilmeisesti vapaaehtoisjoukon lähettäminen ei saanut vastakaikua kommunistisen puolueen ylimmillä tahoilla, ja hanke kuihtui.⁸⁶⁵

Yrjö Keinosen turvallisuuspoliittinen ajattelu liikkui vielä 1970-luvun puolivälissäkin omilla urillaan. Toimittaja Sauli Pyyluoma kertoi mieleensä painuneesta alkuvuoden 1975 tapahtumasta ravintola Royalissa ennen Paasikivi-Seuran kokouksen alkua. Keinosen ja Pyyluoman kanssa samassa pöydässä istuivat Elvi Sinervo ja joku neljäs henkilö, todennäköisesti Erkki Vala. Keinonen puhui seurueelle tavallaan itsekseen ajatellen. Aiheena oli puolustusvoimien huono sotavarustetilanne. Keinosen mielestä Suomen pitäisi sopia Neuvostoliiton kanssa siitä, että Neuvostoliitto perustaisi asevarikkoja Suomeen. Suomi saisi sitten kriisitilanteessa näistä varikoista aseita.⁸⁶⁶

Veteraanien asialla

Aktiivipalveluksensa jälkeen Keinosella oli huomattava määrä julkisia esiintymisiä erityisesti maanpuolustusväen ja karjalaisten järjestämissä tilaisuuksissa. Hän oli hyvä puhuja, ja hänen

⁸⁶⁴ Halonen–Skinnari 1973, 21, 149–154; Jyränki kirjoitti tarpeesta lyhentää asevelvollisuusaikaa tai siirtyä ammattimaiseen tai puoliammattimaiseen armeijaan. Jyränki 1971, 70; Lauri Sutelan muistelmissa kerrotaan puolustusvoimien suhtautumisesta varusmiesten etujärjestöön ja sen toimintaan. ”Varusmies-lehden sisältö oli selvästi puolustustahtoa repivää ja puolustusvoimia loukkaavaa.” Lukkari 2003, 165.

⁸⁶⁵ Toimituspäällikkö Jukka Parkkarin haastattelu ja tiedonanto 6.3.2006.

⁸⁶⁶ Toimittaja Sauli Pyyluoman haastattelu ja tiedonanto 23.1.2007. Keinonen oli kirjoittanut lehtiartikkelin samasta aiheesta ”Suomi ei pysty puolustautumaan”. Lehtikirjoituksessa hän ei puhu Neuvostoliiton Suomeen sijoitettavista varikoista. *Suomen Kuvalehti* 21.2.1975.

puheissaan oli sisältöä. Yhteydet veteraanijärjestöihin eivät olleet komentaja-aikana kiireistä johtuen kovin läheiset. Eläkeläisellä oli enemmän aikaa ja väljempi aikataulu. Vähitellen kilpahihtoinnostuskin hiipui ja esille nousi enemmän rooli kansalaisvaikuttajana. Jo komentajana toimiessaan Keinonen oli laajentanut suhteitaan koko kansaan, siis myös vasemmistolaisiin. Kädenojennus sai vastakaikua. Keinosen maine kansanmiehenä vahvistui. Kun entinen komentaja vielä lausui lehdistölle lennokkaita kannanottoja varusmiesten ”vankilassa olosta” sekä varusmieskoulutusjärjestelmän muuttamisesta ja suhtautui ymmärryksellä Aliupseeriliiton ja eräiden poliitikkojen pyrkimykseen politisoida puolustusvoimat, oli helppo saada medianäkyvyyttä.⁸⁶⁷

Talvisodan sotainvalidina Keinonen saattoi valita järjestökseen Sotainvalidien Veljesliiton, Suomen Sotaveteraaniliiton tai Rintamamiesveteraanien Liiton. Hän täytti kunkin järjestön jäsenyyskriteerit. Keinonen esiintyikin puhujana eri järjestöjen tilaisuuksissa. Ilmeisesti osallistuminen Rintamamiesveteraanien Liiton kesäpäiville Vaasassa 1971 teki häneen vaikutuksen. Yhteydenpito jatkui, ja sen seurauksena Keinonen valittiin keväällä 1975 Rintamamiesveteraanien Liiton puheenjohtajaksi.⁸⁶⁸

Yrjö Keinonen otti uuden haasteen vastaan hänelle tyypillisellä aktiivisuudella. Suunnitteilla ollut komentaja-aikaa käsittelevä kirja jäi sivummalle. Uusi veteraanijohtaja lähti kiertämään kenttää. Rintamamiesveteraanit halusivat profiloitua ainoana oikeana rintamamiehiä edustavana organisaationa. Tämä syvensi entisestään kuilua veljesjärjestöön. Sen sijaan, että olisi työskennelty yhdessä kaikkien veteraanien sosiaalisten etujen parantamiseksi, nämä kaksi järjestöä kilpailivat keskenään. Keinosen lausuma, että Rintamamiesveteraanien Liitto voisi olla pohjana yhdelle suurelle järjestölle, koska se avasi puolueettomana ovet kaikille ideologioille, näkemyksille ja aatteille, ei saanut suopeaa vastaanottoa jäsenmäärältään suuremman järjestön piirissä.⁸⁶⁹

Keinosen sodanaikaisen komppanian eli Pinnan miehet kokoontuivat useampana vuonna yhteisiin tilaisuuksiin. ”Omillle pojilleni sanon, mikä on totuus”, oli Keinosen toisteleva sanonta miehilleen. Miehet uskoivat ilmeisen kritiikittä entisen esimiehensä version eroon johtaneista tapahtumista. He pitivät pahana Keinoseen kohdistunutta ahdistelua.⁸⁷⁰

⁸⁶⁷ Esimerkiksi toimittaja Esko Tuluston kirjoitus ”Sotapoikia ei saisi vangita kasarmeihin”. *Jaana* 23.10.1973, 80–83; ”Kenraali Keinonen, Kasarmilaitos hyllytettävä”. *Savon Sanomat* 23.10.1973; Holopainen–Lehdistö–Heikkilä 1979, 52–53.

⁸⁶⁸ Yrjö Keinosen puheet saivat alueellisissa lehdissä huomattavaa julkisuutta hänen toimiessaan juhlapuhujana. Esimerkkeinä voidaan mainita seuraavat artikkelit ”Kunniakansalaisen arvo kuuluu kenraalin mukaan rintamamiesveteraaneille”, *Vaasa* 7.6.1971 ja ”Rintamasotilaseläkelakia olisi korjattava”, *Hyvinkään Sanomat* 24.7.1975.

⁸⁶⁹ Televisio-ohjelma ”Itse asiassa kuultuna Yrjö Keinonen”. *Ensiesitys* 28.10.1977.

⁸⁷⁰ Kauhavalainen kansanedustaja Veikko Pihlajamäki kutsuttiin myös mukaan, vaikka hän ei ollut Pinnan mies, vaan oli JR 9:n veteraani. Pihlajamäki sen sijaan tunsikin myös puoluetoverinsa Sulo Suorttasen version tapahtumista Ministeri Veikko Pihlajamäen kirje 28.1.2004.

Muistelmat

Muistelmien kirjoittaminen oli pitkään Keinosen mielessä, ja eri kirjojensa julkaisun yhteydessä hän kertoi tulevista muistelmistaan ja lupasi tehdä paljastuksia mainiten, että siitä tulee jännittävä kirja ja että aineistoa oli jo koottu. Keinonen oli tietoinen itsekkeskeisyyden arvosteluista ja mainitsi toimittajalle, että ”Tätä minä tulen varomaan kuten edellisissäkin romaaneissa”.⁸⁷¹

Muistelmateoksen nimi oli ”Huipulla”. Keinonen saneli loppuosan vaimolleen sairausvuoteella. Vuosia valmisteilla ollut teos julkaistiin hänen kuolemansa jälkeen loppuvuodesta 1977. Syksyllä 1977 esitettiin myös keväällä 1977 tallennettu televisio-ohjelma ”Itse asiassa kuultuna Yrjö Keinonen”. Televisio-ohjelmassa oli osittain samoja asioita kuin muistelmateoksessa. Ne muodostavat yhdessä sen kokonaiskuvan, millaisena suorapuheinen Keinonen halusi itsensä muistettavan.

Kokonaisuutta arvioitaessa tulee mieleen vanha J. K. Paasikiven toteamus, että kun yhteen suuntaan kumartaa, niin toiseen suuntaan pyllistää. Presidentti Kekkonen oli televisio-ohjelmaan tyytyväinen ja lähetti Keinoselle kiitokset. Sotaveteraaniliiton edustajat puolestaan valmistelivat jo kärkevän vastineen tiedotusvälineille⁸⁷², mutta jättivät kuolemasta kuultuaan vastineensa julkaisematta. Mannerheim-ristin ritarit pahoittivat mielensä siinä määrin, että he eivät noteeranneet mitenkään ritariveljen ja valtuuskunnan jäsenen poismenoa. Kyseisenä aikana Kadettikoulussa palvelleiden upseerien oli vaikeata ymmärtää entisen puolustusvoimain komentajan halua loata upseeriston kunniaa, sillä kuuluihan hän itse ikuisesti Kadettikoulun kasvatteihin.

Palvelustehtävässä huhtikuussa 1970 menehtyneen ja arvostetun upseerin kenraaliluutnantti Pöyhösen mustamaalaus muistelmakirjassa sai eräät Pöyhösen hyvin tunteet palvelustoverit tarttumaan kynään. Murskaavimman arvostelun kirjasta esitti kenraaliluutnantti Aatos Maunula, joka totesi kirja-arvostelunsa päätteeksi: ”Puolustusvoimien ja yleisen edun vuoksi Huipulla-teos tarkistamattomana ja tässä muodossa olisi mielestäni saanut jäädä julkaisematta.” Sulo Suorttasen kansioissa on säilynyt pyydetty vastine kyseiseen kirjaan. Vastineessa Suorttanen oikoi Keinosen kirjassa havaitsemiaan epätasällisyyksiä ja virheellisiä yleistyksiä. Reino Arimo arvosteli kirjaa kovin sanoin Uudessa Suomessa ja Keijo Mikola Sotilasaikakauslehdessä.⁸⁷³

On vaikea enää tässä vaiheessa sanoa, mikä Keinosen muistelmissaan esittämä toteamus tai kertomus on totta ja mikä muunneltua totuutta. Suurin osa teoksen ilmestymisaikana keskusteluun osallistuneista on siirtynyt jo pois keskuudestamme. Keinosen mielipiteitä tukevat voimakkaimmin hänen omaisensa. Vastakkaista mieltä ovat yksimielisesti adjutantit ja

⁸⁷¹ *Kotiposti* 4/1971; *Turun Sanomat* 30.8.1972; *Lapin Kansan* 12.1.1973; *Helsingin Sanomat* 4.5.1974.

⁸⁷² Kansanedustaja Eino Loikkanen (sd), joka toimi silloin Suomen Sotaveteraanien liiton hallituksen puheenjohtajana antoi lehdistöhaastattelun, jossa hän tyrmäsi Keinosen väitteet järjestönsä oikeistolaisuudesta. *Uusi Suomi* 30.10.1977.

⁸⁷³ Aatos Maunula, ”Yrjö Keinonen puolustusvoimain huipulla”. *Kanava* 5/78, 307–312; Päiväämätön muistio ”Pyydettyä kommenttina jalkaväenkenraali Yrjö Keinosen kirjasta...”. Suorttasen kansiot; Reino Arimo, ”Kannanotto kenraali Keinosen lausumiin”. *Uusi Suomi* 9.12.1977; Keijo Mikola, ”Komentajan nousu ja lasku”. *Sotilasaikakauslehti* 1/1978.

sihteeri, siis henkilöt, jotka tehtävänsä puolesta työskentelivät kaikkein lähimpänä puolustusvoimain komentajaa. Korkeampaan sotilasojohtoon kuuluneet henkilöt tuomitsivat aikanaan muistelmat eräiltä osiltaan, kuten edellä todettiin. Upseereista everstiluutnantti Helge Seppälä laati Keinosta parhaiten ymmärtävän kirja-arvostelun. Tosin myös hän toteaa teoksen olleen paikoitellen hyvin subjektiivinen.⁸⁷⁴

Isänmaan palveluksessa ansioitunut upseeri jalkaväenkenraali Yrjö Keinonen siirtyi ajasta iäisyyteen 29.10.1977. Hautajaiset järjestettiin vainajan toivomuksesta sotilaallisin kunnianosoituksin ja puolustusvoimain entiselle komentajalle kuuluvin korkeimman valtiovoiman tervehdyksin. Jos Yrjö Keinonen olisi palvellut säädettyyn eroamiskään asti, hän olisi ehtinyt olla reservissä vain vajaat kaksi kuukautta. Kuolemaa edeltävänä päivänä oli lähetetty televisiossa ohjelma ”Itse asiassa kuultuna Yrjö Keinonen”.⁸⁷⁵

Keinosen haastattelu nauhoitettiin 16.3.1977 ja televisioitiin siis lokakuun lopulla juuri ennen Keinosen kuolemaa. Tasavallan presidentti lähetti ohjelman jälkeen 29.10.1977 Keinosen kiitokset rehdistä esiintymisestä. Ylipäällikön kiittelemä ohjelma loukkasi upseereita, Sotaveteraaniliiton jäseniä ja Mannerheim-ristin ritareita. Heidän mielestään Keinosen mielipiteet olivat subjektiivisia ja ne sisälsivät virheellistä tietoa.⁸⁷⁶ Mielipiteet ohjelman sisällöstä jakaantuivat kahtaalle, riippuen katsojan arvomaailmasta.

Keinosen valintaa tukeneet Mannerheim-ristin ritarit jättivät huomiotta Keinosen hautajaiset 4.11.1977. Hieman aikaisemmin Keinonen oli lähettänyt Rintamamiesveteraaniliiton puheenjohtajan ominaisuudessa kirjeen Mannerheim-ristin ritarien keulahahmoille Adolf Ehrnroothille ja Armas Martolalle haukkuen kovin sanoin heidät oikeistolaisiksi.⁸⁷⁷

⁸⁷⁴ Ibid.; Helge Seppälä, ”Sotilas huipulla”. *Helsingin Sanomat* 27.11.1977; Helge Seppälä, ”Kenraali Yrjö Keinonen huipulla”. *Veteraani* 1–2, 13.1.1978.

⁸⁷⁵ Lappi–Lappi 1996, 28.

⁸⁷⁶ Sotaveteraaniliiton kunniapuheenjohtaja Gunnar Laation haastattelu 9.2.2005; sotaveteraaniliiton kunniapuheenjohtaja Simo Kärävän haastattelu 26.1.2006; Arto Kotro–Jyrki Rantapelkonen, kenraali Jaakko Valtasen haastattelu ”Sotiemme koulupoikaveteraanista puolustusvoimain komentajaksi”. *Kylkirauta* 1/2006.

⁸⁷⁷ Lappi–Lappi 1996, 28; sotaveteraaniliiton kunniapuheenjohtaja Gunnar Laation haastattelu 9.2.2005; jalkaväenkenraali Adolf Ehrnroothin haastattelu 15.1.2003.

VII Loppuarviointi

Puolustusvoimain komentajalla on poikkeuksellisen itsenäinen asema ja suuri valta. Miten komentaja valtaansa käyttää riippuu paljolti kyseisen henkilön henkisistä kyvyistä, palveluskokemuksesta ja tavasta toimia. Komentaja itse priorisoi tekemisensä. Hän voi suunnata huomionsa kansainvälisiin, kansallisiin tai puolustusvoimien sisäisiin ongelmiin.

Yrjö Keinosesta puolustusvoimain komentajana piirtyvä henkilökuvana on ristiriitainen. Se on suuressa määrin riippuvainen siitä, missä olosuhteissa arvioitsija on kohdehenkilön tavannut tai oppinut tuntemaan. Kuva on saattanut muodostua henkilökohtaisen tapaamisen, median tai kolmannen käden tietojen eli tarinoiden pohjalta. Vertaamalla aineiston keruulomakkeilla saatuja tietoja Keinosen sodanaikaisten aseveljien kirjoituksiin ja tyttären Marja Lapin sekä hänen aviomiehensä Seppo Lapin muistikuviiin ja kirjoituksiin on syntynyt käsitys Yrjö Keinossa tapahtuneesta muutoksesta virkatehtävien muuttumisen myötä.

Sodan aikana Keinonen oli alaisistaan huolehtiva, vaativa, oikeudenmukainen ja kunnioitettu esimies. Esimiehen luotettavuutta lisäsi hänen pidättäytymisensä alkoholin käytöstä. Hän oli siis erittäin taitava, rohkea ja selväsanainen sodan ajan johtaja. Piirteitä siitä, että Keinonen halusi olla kaikessa paras, ilmeni jo tuolloin sekä rintamalla että Kadettikoulussa. Päämäärähakuinen sotilas saattoi olla myös hymyilevä isoisä, kuten ”Yrjö Keinonen – suomalainen sotilas” kirjassa oleva perhevalokuva vuodelta 1968 osoittaa. Myhäilevien isovanhempien sylissä oli kummallakin poika.⁸⁷⁸

Yrjö Keinonen itse toteaa muistelmissaan, että hänen saatuaan tietää tullessaan hyväksytyksi Sotakorkeakoulun teknilliselle osastolle parhaalla pistemäärällä hänessä heräsi kunnianhimo. Sotakorkeakoulun kurssin ajalta juontuivat selvät ristiriidat suhteessa eräisiin opettajiin sekä oppilastovereihin. Terve kunnianhimo on perusedellytys missä tahansa tehtävässä menestymiselle. Tuskin Suomen puolustusvoimissa on palvellut yhtään kenraalia, josta ei voisi sanoa hänellä olleen kunnianhimoa. Kadettikunnan suorittamaan upseerien arvotutkimukseen vastanneista neljä viidestä oli sitä mieltä, että upseerit ovat kunnianhimoisia.

Virkamieheltä vaaditaan suurempaa nuhteettomuutta kuin muilta kansalaisilta. Yrjö Keinosella oli lahjakas, energinen ja avarakatseinen. Hänellä oli valitettavasti myös negatiivisia puolia, jotka hänen lähellään palvelleet oppivat tuntemaan. Monet heikkouksista olivat varsin vähäisiä, mutta ”huhumyllyn myötä” ne muodostuivat taakaksi. Epäedullisista piirteistä kertooneet puheet ja juorut alkoivat Sotakorkeakoulun ajalta, lisäväriä juttuihin löytyi muun muassa

⁸⁷⁸ Lappi–Lappi 2000, ”Perhekuva vuodelta 1968”.

komentajakauden aikana joukko-osastoihin suoritetuista urheilupainotteisista tarkastusmatkoista. Käyttäytyminen YPO 3:lla tuli myös laajemman piirin tiedoksi. Keinosen ansiot jäivät puolustusvoimien henkilökunnan keskinäisissä puheissa negatiivisten asioiden varjoon.

Upseeri, joka noudatti jäsenistön omia eettisiä sääntöjä, hyväksyttiin henkilönä, vaikka hänen kunnianhimosna olisi tavanomaista suurempikin. Liian teräväkyynärpäisiä henkilöitä ei hyväksytty. Hyväksyminen tai hyväksymättä jääminen oli kokonaisuuden tulos ja yhtä epämääräinen kuin veteen piirretty viiva. Siihen saattoi itse vaikuttaa, mutta sitä ei voinut käskää.

Jälkeläisillä ja erityisesti tyttärillä on usein voimakas kiintymys ja kunnioitus isää kohtaan. Marja Lapin haastattelujen ja kirjojen pohjalta saa perin juurin toisenlaisen kuvan kohdehenkilöistä kuin aineiston keruulomakkeilla saadusta palautteesta. Usealla julkisuuden henkilöllä on vähintään kaksi roolia, kotirooli ja ammattirooli. Se tulee esille omaisten tai ulkopuolisten kirjoittamista henkilökuvauksista. Monasti juuri upseerit ovat kahden eri persoonallisuuden henkilöitä. Herkkä, tunteikas ja huolehtivainen isä voi olla ulospäin karski sotilas, josta alaisen on mahdotonta löytää inhimillisiä piirteitä. Tuntemuksen syvyudessa on eroja. Omaiset tuntevat kohdehenkilön varsin perusteellisesti kotioloissa. Palveluksessa alaiset tai esimiehet tekevät johtopäätöksiä jossain tapauksissa hyvinkin pinnallisen tuntemuksen perusteella. Kotipiirissä anteeksianto ja negatiivisten asioiden unohtaminen on helpompaa kuin työyhteisössä. Oppilasupseerien mittelo virkaurakursseilla on veljellinen mutta kova. Vilpillisten menetelmien käyttäjät suljetaan kaveripiirin ulkopuolelle, ja heidän temppunsa muistetaan.

Sotakorkeakoulun aikaisten ongelmien syynä olivat muiden opiskelijoiden opiskelutavoista poikkeavat menetelmät, joita Keinonen käytti. Lisäksi on otettava huomioon, että Keinonen oli kurssin ainoa Mannerheim-ristin ritari. Kurssin alkaessa sodasta oli kulunut vain viisi vuotta. Ritariudella oli korkea arvostus puolustusvoimissa. Mannerheim-ristin ritarin erottaminen kurssilta olisi ollut aivan eri juttu kuin jonkun muun oppilaan erottaminen.⁸⁷⁹ Erottaminen huonon menestyksen johdosta olisi ollut helpommin perusteltavissa kuin erinomaisesti menestyvän, mutta luonteeltaan soveltumattomaksi koetun erottaminen. Sotateknisen linjan johtaja everstiluutnantti Niilo Simojoki, joka ilmeisesti oli ottanut opettajakollegiossa erottamisen esille, oli myös itse varsin särmikäs luonne. Simojoki oli ilmeisesti mukana muotoilemassa Keinosesta kurssin jälkeen vahvistettua luonnekuvaa. Kurssimenestys toi Keinoselle mielenrauhan ja antoi herätteen nousujohtoisen virkauran odotukselle. Palvelus pääesikunnan jalkaväkiosastolla oli mielenkiintoista ja haastavaa. Henkilösuhteet olivat myös hyvät, ja luonnearviointi parani Mikkeliin pataljoonan komentajaksi tapahtuneen siirron yhteydessä.

Joukkoyksikön komentajavaihe Mikkeliissä sujui hyvin. Lähimpänä esimiehenä oli ritari, eversti Jouko Hynninen. Aineiston keruulomakkeilla saatujen vastausten perusteella Keinonen sai kiitosta esimerkiksi aktiivisesta suhtautumisestaan koulutuskysymyksiin ja myötätuntoisesta suhtautumisestaan kantahenkilökuntaan. Toisaalta halu menestyä kilpailuissa

⁸⁷⁹ Eversti Jyri Paulaharjun isä oli Keinosen opettajana Sotakorkeakoulussa. Eversti Ahti Paulaharju kertoi pojalleen Keinosen syyllistyneen vilpillisyyteen hänen tentissään, mutta Mannerheim-ristin ritarin kyseessä ollen tapahtuma painettiin villaisella. Jyri Paulaharjun kirje 31.12.2003; Simelius yritti saada Simojoen ylennetyksi kenraalikuuntaan samanaikaisesti, kun Arvo Pentti esitti Keinosta kenraalikuuntaan. Keinosen tultua puolustusvoimain komentajaksi ei Simojoki enää esiinny kenraaliylennyskaaviluissa. Keinonen siirsi Simojoen pääesikunnasta Sotakorkeakouluun.

tuli esiin epärehellisten keinojen käyttämisenä. Henkilökohtainen kunnianhimo vaati menestymistä ja esillä oloa. Hän koki siirron pääesikunnan aseteknilliselle osastolle ”hyllättämisenä”. Eteneminen sotilasuralla tuntui pysähtyneen.

Keinonen ei kaihtanut käyttää äärimmäisiäkään toimintatapoja. Liittyminen poliittisen puolueen jäseneksi oli kiellettyä aktiivipalveluksessa. Siviiliin siirtyminen olisi ollut mahdollista ilman puoluejäsenyyttäkin, sillä Keinonen ei tietävästi hakenut puolue tehtävää.⁸⁸⁰ Ei voida kiistatta näyttää toteen, oliko Keinosen mielessä 1950-luvun lopulla enemmän sotilasuran lopettaminen vai sen edistäminen poliittisten suhteiden avulla. Myöhempiä elämänvaiheita ajatellen ei siitä ainakaan haittaa ollut, että hän tutustui Arvo Korsimoon, Ahti Karjalaiseen ja Jouko Loikkaseen. Keinonen itse ei ole myöntänyt hakeneensa taustatukea muilta poliitikoilta kuin Arvo Pentiltä⁸⁸¹. Ahti Karjalaiseen hän oli ainakin kahdesti yhteydessä. Loikkasta ja Huumoa Keinonen tapaili Niinisalon matkan jälkeenkin. Esimerkiksi syksyllä 1965 Keinonen kävi pääministerin sihteerin Jouko Loikkasen luona 18.9. aamulla, kun yleisönosastokirjoitus hänen puoluejäsenyydestään oli tullut yleiseen tietoisuuteen.

Käytettävissä olevin tiedoin ei ole kyetty selvittämään, milloin Keinonen oli ensi kertaa keskustellut Arvo Pentin tai Arvo Korsimon kanssa tavoitteestaan tulla puolustusvoimain komentajaksi. Kukaan heistä ei ole siitä kertomassa, eikä sitä ole dokumentoitu saatavilla oleviin asiakirjoihin tai päiväkirjoihin. Keinosella ei ollut aikaisemmin kenraalikunnassa ”kummitsetää”, joka olisi vienyt häntä eteenpäin. Sellaisen hän sai Turussa ritariveli Ehrnroothista. Ehrnrooth oli henkilö, joka saattoi Pentin ja Keinosen uudelleen yhteen 1960-luvun alussa. Poliittiset tukimiehet löytyivät Maalaisliitosta. Arvo Pentin tultua puolustusministeriksi alkoi poikkeuksellisen kova yritys Keinosen ylentämiseksi kenraalikuuntaan.

Yrjö Keinonen oli oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Adolf Ehrnrooth olisi halunnut itse tulla puolustusvoimain komentajaksi. Kun hän ei saanut jatkoaikaa, hän piti Maunulaa parhaana vaihtoehtona. Maunulan kieltäytyttyä sairauteensa vedoten nousi Keinonen hänen suosikikseen. Presidentille annetut lausunnot: ”Järventaus: PR-mies, touhukas, toimeksisaapa. Ei enää komentajaksi. Riitainen” ja ”Keinonen: hyvä upseeri, sopiva komentajaksi...”- paljasivat Ehrnroothin tavoitteen. Hän ilmeisesti uskoi, että jos tehtävään valittaisiin hänen entinen alaisensa ja ritariveli, niin hänellä säilyisi läheinen vaikutusvalta puolustusvoimiin. Yrjö Keinonen oli alaisena osannut olla mieliksi suosijoilleen. Jorma Järventaus taas oli itsenäinen ja omatahtoinen upseeri. Ehrnroothilla ei ollut minkäänlaista yliotetta häneen. Päinvastoin Ehrnrooth oli saattanut tuntea Järventauksen kilpailijakseen, koska he olivat palvelleet samanaikaisesti neljä ja puoli vuotta divisioonan komentajina.

Yrjö Keinonen poikkesi upseerien enemmistöstä aktiivisena itsensä kehittäjänä koko sotilasuran ajan. Hän ei jäänyt laakereilleen lepäämään, vaan jatkoi aina komentajaksi tuloonsa saakka kieliopintojaan, opiskeli Porin prikaatin komentajana ollessaan Sotakorkeakoulun taktiikan harjoituksia ennen toimintaansa keltaisen puolueen komentajana syksyn 1963 sotaharjoituksessa, toimi aktiivisesti Sotilaspsykologisessa seurassa, tutki johtamistaitoa, piti huolta fyysisestä kunnostaan, tuli hyväksytyksi ensimmäisenä jalkaväkiupseerina Sotakorkeakoulun teknilliselle linjalle sekä pyrki aktiivisesti ulkomaiseen koulutukseen. Saamastaan teknillisestä koulutuksesta huolimatta hän ei komentajana suunnannut merkittäviä lisäresursseja

⁸⁸⁰ Maisteri Pekka Silvolan haastattelu 1.4.2004.

⁸⁸¹ L. A. Puntilan kokoelma. Päivämäärä 23.4.1969. Kansio 233. KA.

sotateknisen kehityksen seurantaan ja puolustusvoimia palvelemaan teknilliseen kokeilu- ja suunnittelutyöhön.

Keinonen ei pitänyt erinomaisuuttaan vain omana tietonaan. Useissa eri haastatteluissa ja lehtiartikkeleissa tuli esille hänen omien meriittänsä luettelo: ”Mannerheim-ristin ritari, Sotakorkeakoulun priimus, matematiikan maisteri.” Hän ylvästeli omalla etevämmyydellään, mutta hän ei erityisemmin syyllistynyt samassa arvossa olevien palvelustoverien moittimiseen. Esimiehet vain eivät tahtoneet ymmärtää, miten paljon hän oli muita etevämpi ja neuvokkaampi. Itsekorostuksen tarve tuli esiin eri yhteyksissä, muun muassa niissä listoissa, joissa Keinonen antoi virheellistä tietoa meriiteistään.⁸⁸² Keinosesta ei tullut sattumalta puolustusvoimain komentajaa. Se oli hänen tietoisten ja peräänantamattomien ponnistelujensa tulos.

Keinosella oli kaikki edellytykset olla nuoremman kouluttajahenkilökunnan suosikki. Pääosa hänen komentamiensa joukko-osastojen henkilökunnasta muisteli häntä positiivisesti joukko-osastohengen luoja ja koulutusolosuhteiden parantajana. Hän oli ennakkoluuloton kehittäjä, hyväkuntoinen urheilija ja sotasankari, joka vaati ottamaan sodan ajan kokemukset huomioon varusmieskoulutuksessa. Hän ei kuitenkaan puolustusvoimain komentajana onnistunut saamaan nuoria upseereita taakseen. Oikeastaan ei ole tullut esiin sellaista, että hän olisi edes tehnyt mitään erityisempää sen eteen. Hän viittaa ehkä juuri tähän asiaan kertoessaan presidentille 1969, että hän epäonnistui tiedottamisessa. Tai sitten viittaus voi tarkoittaa palveluudistusten itkeskeistä julkaisemista lehdistössä ennen kuin omakaan väki tiesi asiasta.

Puolustusvoimain johdon nuiva suhtautuminen Keinosen komentajaksi valintaan johtui osaksi myös siitä, että kenraalikuunta oli ilmeisen tyytymätön valinnan toteutuksesta. Valittu henkilö oli esimerkiksi virassa olleelle komentajalle täydellinen yllätys. Keinonen aisti tämän, ja ehkä siitä syystä hän toimi edeltäjistään poiketen toteuttaessaan uudistuksensa. Hän ei katsonut, mahdollista vastustusta epäillen, tarpeelliseksi tiedottaa uudistuksistaan edes korkeimmalle sotilasjohdolle. Keinoselle itselleen olisi ollut huomattavasti parempi, jos komentajaksi olisi valittu ensin Maunula ja hänet vasta sen jälkeen. Hänellä olisi silloin ollut aikaa harjaantua monipuolisemmin tulevaan vastuulliseen tehtävään. Sotilasarvokin olisi silloin mitä todennäköisimmin ollut kenraaliluutnantti.

Yksilön oman vastuuntunnon tulisi olla tasapainossa upseeriston itselleen määrittämien eettisten määräysten kanssa. Keinonen oli paljon poissa virkapaikaltaan, ja hän suuntasi huomionsa aloille, joilla tiesi olevansa hyvä asiantuntija, ja karttoi sellaisia tilanteita tai tehtäviä, joissa tunsu epävarmuutta. Komentajan ei tarvinnut noudattaa virka-aikaa, mutta hänen tuli olla tavoitettavissa.⁸⁸³ Upseeriston sisäinen käyttäytymisnormisto piti kunniattomana sitä, jos joku esimiesasemaa käyttäen esimerkiksi käski alaisia antamaan väärää tietoa olinpaikastaan. Myöhästyminen sovitusta aikataulusta ei myöskään ollut sotilaille kunniaksi.

⁸⁸² Aineiston keruulomake. Kohdat 2.16. ja 4.10. *Liite 2*; Keinonen ei ollut ainoa tai edes toinen reservin vänrikkinä talvisodan aloittanut, joka kohosi aktiiviupseerina majuriksi ennen jatkosodan päättymistä. Tällaisia olivat Jukka Malmivaara ja Kauko Pöyhönen. Hän ei ollut kadettikursssillaan paras jalkaväkimies, vaan Holger Krogerus. Hän ei ollut koko kurssin priimus Sotakorkeakoulussa. Sekä teknillisen että yleisen linjan suorittaminen ei ollut poikkeuksellista, vaan se oli opetussuunnitelman mukaista ja kaikki ”teknikot” suorivat sen.

⁸⁸³ Sihteeri Annaliisa Rontu toimi Keinosen, Leinosen, Sutelan ja Valtasen sihteerinä. Kenenkään muun kanssa ei ollut samankaltaisia tavoitettavuusongelmia, kuin oli Keinosen kanssa. Sihteeri Annaliisa Rontun haastattelu 13.11.2003.

Mikä muutti Keinosen, kun hänestä tuli puolustusvoimain komentaja? Tavoite oli saavutettu, edessä oli 12 vuotta aikaa ajaa läpi ne johtamisen ja yksilökäsittelyn ideat, joita hän oli viljellyt sanoin, teoin ja kirjoituksin yli 20 vuotta. Ensimmäiset haastattelut osoittivat, että hän suhtautui innostuksella uuteen tehtäväänsä. Urheiluakin hän harrastaisi vain kuntoilumielessä palvelustehtävien sallimissa rajoissa.

Ensimmäisenä haastattelijana oli toimittaja Hannu Parpola. Viikkosanomissa 3.9.1965 julkaistu artikkeli päättyy toteamukseen: ”Se ilmapiiri, jonka vallitessa tehtävän joutuu otamaan vastaan, ei ajan mittaan voi vaikuttaa paljonkaan onnistumiseen. Ratkaisevaa on se, miten komentaja itse kykenee tehtävän hoitamaan.” Sama toimittaja haastatteli huhtikuun puolivälissä 1969 Keinosta samassa paikassa eli kesämökillä heti sen jälkeen, kun Keinonen oli ilmoittanut eroaikeistaan Pentille ja Korsimolle. Tämä *Apu*-lehden artikkeli päättyi sanoihin: ”Pienen maan skandaalit ovat pieniä ja usein nekin johtuvat tiedon puutteesta.”⁸⁸⁴

Matti Kurjensaari kirjoitti erään ensimmäisistä uuden komentajan haastatteluista Suomen Kuvalehteen. Sen jälkeen tulivat Ruotuväki ja Uusi Suomi. Vuonna 1969 julkista huomiota herättäneessä kirjassa ”Kansakunnan kaapin päällä” Kurjensaari luonnehti uutta upseerityyppiä sanoilla älyllisempi, vähemmän pateettinen ja menneisyyden historiallisesta rasituksesta vapaa. Kurjensaaren näkemyksen mukaan puolustusvoimain komentajana Keinonen oli uuden upseeripolven kasvattamisessa avainasemassa, varsinkin kun hän itse edusti tätä tyyppiä.⁸⁸⁵

Ilkka Puukan väitöskirjatutkimuksessa ”Valtapelit hallinnossa” todetaan, että sodan aikana ja vielä prikaatin komentajanakin Keinonen toimi vahvasti professionaalilla tavalla. Hän hyödynsi koulutuksessa sodan kovia oppeja.⁸⁸⁶

Puukan mukaan Keinonen sotkeutui myöhemmin puoluepolitiikkaan sekä eräisiin populistisiin toimiin ja sai ylimmän sotilasjohdon vihat niskaansa. Hän ajautui ”politiikan juoksuhiikkaan”. Se aiheutti hänen vajoamisensa ja kaatumisensa vahvasta professionaalisuudesta huolimatta. Topi Törrösen Pro gradu -työssä on todettu, että Keinonen oli opportunisti, joka ajoi omaa etuaan, ja että Keinonen oli monista avuistaan huolimatta poliittisesti taitamaton.⁸⁸⁷

Jostakin syystä Keinonen ei puolustusvoimain komentajana katsonut julistamiensa ylevien johtamis- ja alaistenkäsittelyperiaatteiden koskevan itseään. Aineiston keruulomakkeilla saatu tieto oli karua luettavaa. Kenraali Keinosen julkisuuskuva sotiemme veteraanien, reserviläisten ja siviilien piirissä oli huomattavasti parempi kuin oman väen keskuudessa. Hän oli uudistaja, kuten presidentti Kekkonen oli valintahetkellä edellyttänyt. Hänen aikanaan puolustusvoimien johdon piirissä hyväksyttiin yhteiskunnan kehitys liberaalimpaan ja demokraattisempaan suuntaan. Aiempi kommunistisen puolueen jäsenyys tai muu vasemmistolainen toiminta ei ollut enää este upseeriksi tulolle. Keinonen oli tunnettu, suosittu ja arvostettu komentaja kansan keskuudessa.

⁸⁸⁴ Hannu Parpola, ”Yrjö Ilmari Keinonen, Suomen puolustusvoimien uusi komentaja”. *Viikkosanomat* 3.9.1965; Hannu Parpola, ”Mitä Keinosen mökällä oikein tapahtui?”. *Apu* 25.4.1969.

⁸⁸⁵ Kurjensaari 1969, 108. Verrattaessa kuvausta aineiston keruulomakkeilla (kohdat 1.6–1.9. *Liite 2*) saatuihin ilmaisiin ”häikäilemätön, minäkeskeinen, epäluuloinen” voidaan havaita käsityskantojen välillä vallitseva ristiriita.

⁸⁸⁶ Eversti, valtiotieteiden tohtori Ilkka Puukka toimi Porin prikaatissa Keinosen alaisena koulutusupseerina. Puukka 2005, 89–90.

⁸⁸⁷ *Ibid.*; Törrönen 2000, 64.

Yrjö Keinonen oli monissa asioissa mestari, mutta arvaamaton luonne. Nykyisin puolustusvoimissa käytössä oleva henkilökunnan vertaisarviointi olisi antanut hänestä mielenkiintoisen kuvauksen, sillä hänessä ilmeni jatkuvasti uusia ja yllättäviä piirteitä⁸⁸⁸, joita eivät edes Keinosen kadetista asti tunteneet osanneet ottaa huomioon. Niille, joille hän halusi, hän oli itse ystävällisyys. Joskus hänellä taas oli erittäin voimakkaita tunteenpurkauksia, joita ei voi mitenkään pitää korkea-arvoisen upseerin käytöstapoihin kuuluvina. Puheiden sisältö muuntui kuulijakunnan perusteella.⁸⁸⁹

Puolustusvoimain komentajana Yrjö Keinosella oli yksi ylipäällikön antama kansainvälinen erityistehtävä, nimittäin Norjan puolustusvoimain komentajan kanssa käydyt epäviralliset keskustelut Suomen ja Norjan rajarauhasta kesäkuussa 1966. Keskustelut käytiin norjalaisten toivomuksesta puolustusvoimien komentajien tasolla. Presidentti Kekkonen antoi henkilökohdaisesti Keinoselle keskusteluohjeet. Neuvottelut eivät johtaneet merkittäviin tuloksiin, koska norjalaiset totesivat hankkeen olevan ristiriidassa Naton tavoitteiden kanssa.

Toinen kansainvälisten suhteiden kannalta merkittävä asia oli Yhdysvaltain puolustusministerin kanssa erikseen allekirjoitettu sopimus 1968 Suomen mahdollisuudesta hankkia salaiseksi luokiteltuja aseita ja saada salaisia tietoja Yhdysvalloilta. Keinosen osuus sopimuksen aikaansaamiseksi ei ollut erityisen merkittävä, mutta hän toimi sopimuksen virallisena allekirjoittajana.

Idänsuhteiden kehittymistä on edellä käsitelty yksityiskohtaisesti eroprosessiin liittyen. Suomen kansainväliselle kuvalle ei 1960-luvun lopun kiristyneessä poliittisessa tilanteessa olisi ollut eduksi, jos Keinosen epäviralliselta Neuvostoliiton-matkaltaan toukokuussa 1968 tuomat ”terveiset” olisivat johtaneet jatkoneuvotteluihin Suomen ja Neuvostoliiton asevoimien välisen yhteistyön lisäämiseksi ja jopa yhteisten harjoitusten toteuttamiseksi. Presidentti Kekkosella

⁸⁸⁸ Keinosen itsekorostuksen tarve tuli esille esimerkiksi, kun Lappeenrannassa vietettiin 7.9.1968 Uudenmaan rakuunapataljoonan 50-vuotisjuhla. Keinonen osallistui entisenä komentajana juhallisuuksiin. Juhlien yhteydessä paljastettiin upseerikerholla useamman aikaisemman komentajan muotokuvat. Aiemmin tehdyissä muotokuvissa komentajat olivat, kuten tapana on, komentajakauden aikaisissa sotilasarvoissa. Keinonen vaati, että hänen muotokuvansa pitää korjata. Hän tahtoi, että kuvassa hän olisi jalkaväenkenraalin arvossa ja ruotsalaisella suurristillä varustettuna. Nuorehkon everstiluutnantin muotokuvaan uusittiin uudet arvo- ja kunniamerkit. Jotta löydettiin jonkinlainen selitys toimenpiteelle, maalattiin samanaikaisesti paljastettavien muidenkin upseerien muotokuvaan vuoden 1968 mukainen sotilasarvo. Pataljoonan komentaja everstiluutnantti Martti Suhonen oli ikävässä välikädessä, kun hänen oli taivuttava Keinosen tahtoon. Everstiluutnantti Erkki Hietamäen haastattelu 12.9.2006.

⁸⁸⁹ Puolustusvoimissa pitkään mielenterveytyön ylilääkärinä palvellut lääkintäeversti Matti Ponteva tutustui eri lähteistä saatuihin luonnekuvauksiin ja arvioihin Keinosesta. Ponteva ei henkilökohdaisesti tavannut komentajaa muualla kuin Sotilaspsykologisen seuran kokouksissa. Siksi hänen arvionsa perustuu pääasiassa muiden toteamuksiin, ei omaan diagnostiikkaan. Pontevan mukaan ”Keinosen luonteesta tuntui olevan selvästi narsistista problematiikkaa ja epäluuloisuutta ainakin Kauko Pöyhöstä kohtaan. Käytettävissä olevan aineiston perusteella Keinosta ei kuitenkaan voida luokitella persoonallisuushäiriöiseksi. Keinonen oli erikoislaatuinen, osittain omituinen persoonallisuus. Omaan asemaan ja vallankäyttöön liittyvät piirteet terävöityivät ja muuttuivat virkauran edetessä. Häneltä häipyi objektiivisuus siitä, miten hyviä tuotteita tulee ajaa eteenpäin.” Lääkintäeversti Matti Pontevan haastattelu 29.8.2006; psykiatrian erikoislääkäri tohtori W. Volker Hölitzner antoi 20.7.2006 käydyssä keskustelussa samankaltaisia arvioita.

oli kuitenkin Moskovasta lähetetyn ulkoministeriön salasähkeen kautta tieto tehdystä esityksestä. Yhteiset harjoitukset eivät nousseet esille toistamiseen Keinosen puheissa.

Keinonen antoi Lalli-lehdelle turvallisuuspoliittisen lausunnon asiasta, joka kuului presidentti Kekkonen tarkoin itselleen varaaman ulkopoliitiikan piiriin. Moitteiden jälkeen Keinosen lupasi presidentille lähettämässään kirjeessä, että vastaisuudessa tultaisiin välttämään tapahtuneen kaltaiset väärinkäsitykset. Moitteet jäivät häntä kuitenkin vaivaamaan, sillä hän kirjoittui muistelmissaan: ”Olen yhä sitä mieltä, että haastatteluni puheena oleva lause oli realistinen joskin puutteellisesti muotoiltu.”⁸⁹⁰ Keinonen tulkitsi yya-sopimusta sotamateriaalin arvioitavissa olevan riittävyden pohjalta tilanteessa, jossa Suomi torjuisi Saksan tai sen liittolaisen Suomen kautta kohti Neuvostoliittoa suuntautuvaa hyökkäystä. Jos kysymyksessä ei ollut ”miellyttämisen halu”, niin miksi Keinonen teki haastatteluun kyseisen lisäyksen. Sotilaana hänen piti olla tietoinen siitä, miten epätodellinen vaihtoehto oli hyökkäys Pohjois-Norjasta Suomen kautta Muurmanskin suuntaan tai Itämeren pitkin Leningradiin.

Keinosen Lalli-lehdelle antama lausunto neuvostoavun saannista mahdollisessa sotatilanteessa ei jäänyt itäiseltä naapurimaalta unhoon. Keinosen ollessa jo reservissä neuvostoedustaja tiedusteli luottamuksellisessa keskustelussa kansliapäällikkö Pöyhöseltä marraskuussa 1969, koulutetaanko puolustusvoimissa, ja jos koulutetaan niin miten, ottamaan vastaan apua Neuvostoliitolta. Vuotta myöhemmin Puntila kiinnitti ulkoministeri Väinö Leskisen huomion Paasikivi-Seurassa esiintyneen Neuvostoliiton varaulkoministeri Aleksander Ljaškovin yya-tulkintaan, joka läheni Yrjö Keinosen aikanaan esittämää ja torjuttua tulkintaa.⁸⁹¹ Keinosen omaperäiset ja lehdistössä julkituomat yya-tulkinnat poikkesivat ratkaisevalla tavalla muiden sotilaiden käsityksistä. Kun mahdollista neuvostoapua jouduttiin nootti-kriisin yhteydessä eräänä vaihtoehtona pohtimaan, se tapahtunut hyvin salaisesti, ei julkisuudessa lehdistön palstoilla.

Yrjö Keinosen merkitys kansallisella tasolla oli jälkikäteen arvioiden suurin yhteiskuntarauhaa levittävänä henkilönä. Hänen maltillinen suhtautumisensa nuorisoradikalismiin ja vasemmistopuolueisiin oli tasoittavana tekijänä perinteisesti ajattelevan maanpuolustusväen ja vasemmistomyönteisten tahojen välissä. Keinosen suhteet eivät olleet erityisen läheiset ylipäällikön kanssa, vaikka hän antoi niin ymmärtää. Sen sijaan hän kuului K-linjan vaikuttajien Korsimon ja Pentin keskustelukumppaneihin ja mahdollisesti hän omaksui juuri Korsimolta toimintaansa vasemmistolaistenkin hyväksymän ajattelu- ja reagoitintavan. Maanpuolustusväki taas saattoi purkaa Keinös-juttujen kautta mielipahaansa ylipäällikkö Kekosta ja Kekosen politiikkaa kohtaan.

Kolmen ja puolen vuoden pituinen komentajakakso oli liian lyhyt sotilashenkilökunnan ajatusmaailman uudelleen muokkaamiseksi. Päällystö ajatteli edelleen, että uhka maamme

⁸⁹⁰ Keinonen 1977, 178–179.

⁸⁹¹ Ljaškovin lausuntoon liittyen haastateltiin kenraalimajuri Paavo Junttilaa. *Helsingin Sanomat* 2.12.1970. Aihe nousi seuraavan kerran esille muun muassa puolustusministeri Dmitri Ustinovin Suomen vierailun yhteydessä 1978. Sitä edelsi vähemmän tunnettu mutta ongelmallinen sotilas-asiamies V. A. Andrushkevitsšin yhteydenotto kenraaliluutnantti Paavo Junttilaan vuonna 1972. Sotilasasiamies esitti ajatuksensa neuvostojoukkojen harjoittelusta Oulu-jokilinjan pohjoispuolella. Lukkari 2003, 141–146, 173–189; myös Seppänen on käsitellyt Ustinovin vierailua. Seppänen 2007, 620–635.

itsenäisyydelle tulee idästä eikä lännestä. Siksi itään ei haluttu ylläpitää kuin politiikkojen edellyttämiä pakollisia suhteita.

Senhetkinen ajatusmaailma puolustusvoimissa oli otollinen arvostelemaan kaikkea, minkä saattoi kiertotietä katsoa kohdistuvan neuvostosuhteisiin. Kenraali Keinosen jätettyä eroanomuksensa Helsingin Sanomat kirjoitti heti 26.4.1969, että seuraavalla komentajalla oli oltava selkeä turvallisuuspoliittinen kokonaisnäkemys ja hänen oli luotava laitoksen piiriin uusi henki. Sisäinen eheytyminen alkoi voimistua pikkuhiljaa Kaarlo Leinosen komentaja-aikana. Varsinaisesti tämän työn teki Lauri Sutela, joka ”otti torjuntavoiton lähtemättä hyökkäykseen”. Hän kertoi myöhemmin kenraali Gustav Hägglundille, että hänellä oli kolme päämäärää komentajakautenaan: ”Ei sotaharjoituksia Neuvostoliiton kanssa, ei muutoksia varusmiespalvelusaikoihin, ei sotilaiden poliittisten osallistumisrajoitusten purkua.”⁸⁹² Kenraalit Leinonen ja Sutela joutuivat 1970-luvulla torjumaan eräitten poliittisten piirien ja maanpuolustukseen kriittisesti suhtautuneiden järjestöjen rajut hyökkäykset yleisen asevelvollisuuden kulmakiviä vastaan. Puolustusvoimain komentajan toimiessaan heillä oli palvelusuran aikana kehittynyt vankka kansainvälisen turvallisuuspolitiikan asiantuntemus. Edellinen turvallisuuspolitiikan hallinnut komentaja oli ollut kenraali Heinrichs.

Haastattelujen kautta on tullut esiin joitakin upseereita ja aliupseereita, jotka halusivat ymmärtää komentajansa toimia. Suurimmalle osalle se oli vaikeaa, ja henkilökunnan pääosan keskuudessa vallitsi epäluottamus komentajaansa kohtaan. Tutkimuksen myötä on tullut esille esimerkiksi kapteeni Louekarin pyrkimys värvätä nuorempaa päällystystä Keinosen uudistusten puolestapuhujiksi. Puhuttiin ”Keinosen kätyreistä”. Tutkimuksessa ei ole tullut esiin puolustusvoimien puolelta minkäänlaista keskusorganisaatiota tai ”klikkiä”, joka olisi johtanut tietoisesti Keinosta parhaavaa toimintaa. Keinonen synnytti huhut omalla käytöksellään

Varusmiespalveluksen suorittamiseen liittyvät palvelusuudistukset tulivat sopivaan aikaan. Kiljavan seminaarissa syksyllä 1964 esitettiin muutospaineisiin oli reagoitava. Palvelushelpotukset ja säädösten uudistustyö oli aloitettu ennen Keinosen astumista virkaansa. Hän nopeutti ennakkoluulottomasti tarpeellisiksi katsomiensa uudistusten käyttöönottoa.

Puolustusvoimien sisällä Keinonen pyrki komentajana toimiessaan poistamaan yhteiskunnan ja puolustusvoimien välisiä erottavia tekijöitä. Tämän hän ilmoitti ensimmäisessä päiväkäskyssään, ja se tuli esiin hänen ajamissaan uudistuksissa, jotka vaikuttivat varusmiesten käsittelyyn ja palvelusolosuhteisiin. Tärkein näistä asioista, joka jäi myös vaikuttamaan puolustusvoimiin, oli kannustavien hallintamenetelmien käyttäminen alaisia motivoitaessa. Palvelusalttiuden parantamiseksi hän erotti palvelusajan vapaa-ajasta. Ennen Keinosen komentajakautta palveluksessa oltiin 24 tuntia vuorokaudessa.⁸⁹³ Kasarmialueen ulkopuolella vietettävä aika oli erinimistä lomaa riippuen loman myöntämisperusteesta. Loma oli aina palkkiota hyvästä palveluksesta. Keinonen muutti järjestelmän niin, että varusmiehellä oli positiivinen oikeus loman saantiin. Ajastaan jälkeen jääneiden symbolitekijöiden uudistamisen myötä muutettiin tervehtimis-, puhuttelu- ja alkoholinkäyttöohjeita. Vapaa-aikana

⁸⁹² Hägglund 2006, 120.

⁸⁹³ Käytäntö koski myös kantahenkilökuntaa. Joukoissa oltiin töissä silloin kun esimies niin määräsi. Vain esikunnissa noudatettiin virka-aikaa. Joukko-osaston komentajan suorittaessa hälytyksen saatettiin lähteä keskellä yötä töihin ja häipyä kahdeksi vuorokaudeksi metsään ilman ennakkotietoa.

kasarmialueen ulkopuolella oli luvallista käyttää siviilipukua ja nautiskella virvokkeita.⁸⁹⁴

Varuskunnat olivat olleet suljettuja, tarkoin vartioituja alueita. Varuskunnan aita esti luovattoman liikkumisen kumpaankin suuntaan. Keinosen aikana käynnistyi kampanja kasarmien aitojen kaatamiseksi. Se tarkoitti, että varuskunnat tulivat osaksi niiden ympärillä olevaa yhteisöä. Useilla kasarmialueilla oli liikkuminen vapaata. Varastoalueet säilyivät vartioituina kohteina.

Koulutuksen alalla pysyvin uudistus oli erilaisten vakioitujen koulutusmenetelmien käyttöönotto. Kouluttajien tuli keskittyä taistelijan kouluttamisen kannalta oleellisimpiin asioihin. Sotilaskoulutukseen liittyi keskeisesti Keinosen painottama fyysisen kunnon kohentaminen niin varusmiesten kuin kantahenkilökunnankin keskuudessa.

Asevelvollisuuslain mukainen varusmiehen palvelusaika oli kansainvälisesti verrattaessa melko lyhyt. Keinonen kiinnitti huomiota, kuten todettiin, käytettyihin koulutusmenetelmiin ja harjoitusten vakiointiin. Tällä tavoin pyrittiin saamaan enemmän tehoa irti lyhyestä palvelusajasta. Puolustusvoimain komentajana ollessaan Keinosen mielestä johtajakoulutukseen käytettävää aikaa olisi ollut pidennettävä tarvittaessa miehistön koulutusaikaa lyhentämällä. Reserviläisenä hänen aikaisemmat ajatuksensa muuttuivat, kun hän kannatti Varusmiesliiton tavoiteohjelman asiantuntijana varsin radikaalia varusmiespalvelusajan lyhentämistä. Fyysisen kunnon seuranta varten luotiin erilaisia mittareita. Keinosen komentajakauden aikana ja hänen kannustamana perustettiin Sotilasurheiluliitto. Henkilökunnan jatkuvan liikuntaharrastuksen kannustimeksi luotiin kuntourheilumerkki ja määrättiin hyvä fyysinen kunto yhdeksi sotilasarvossa ylentämisen perusteeksi.

Nopeassa tahdissa suoritettut palvelushelpotukset lisäsivät Keinosen suosiota varusmiesten keskuudessa, mutta varttuneemman ja kyselyn mukaan myös nuoremman päällystön keskuudessa ne aiheuttivat mielipahaa. Oman henkilökunnan etuuksien ajaminen tuntui unohtuneen. Puolustusvoimien henkilökunta hyväksyi käsketyt uudistukset vähitellen. Se ei kuitenkaan sietänyt Keinosen moderneja tulkintoja yya-sopimuksesta eikä sodan ajan puolustusvoimien materiaalitarpeen vähättelyä. Keinosen turvallisuuspoliittiset lausunnot kevään 1968 jälkeen hermostuttivat sekä puolustusministeriön että puolustusvoimien ylimmän johdon. Arvostelijoiden mielestä Suomen sotavarustehankinnat eivät voineet perustua kriisitilanteessa itänaapurilta saatavaan materiaaliapuun.

Kyselyllä kerätty materiaali osoittaa upseerien ja varsinkin virka-asioissa kaikkein lähimpänä komentajaa palvelleiden henkilöiden kriittistä suhtautumista Keinosen muista poikkeavaan tapaan hoitaa virkaansa. Kerätyn muistitiedon mukaan Keinosen kannattajat löytyivät usein liikunnan kautta häneen ystäväystyineistä upseereista ja aliupseereista. Kokonaisuutena

⁸⁹⁴ Keinonen oli kirjannut päiväkäskyssään 24.12.1967 ilonsa siitä, että varusmiesten rikkomukset olivat viime vuosina vähentyneet. *Helsingin Sanomissa* oli 13.6.1969 artikkeli, jossa kerrottiin Helsingin varuskunnan päällikön varusmiehille käskemistä käyttäytymisohjeista. Humalaisia siviilipuvussa olleita varusmiehiä oli pidätetty esimerkiksi siksi, että he olivat soittaneet suutaan poliisille. Positiivinen loma-oikeus ei vähentänyt vaan lisäsi rangaistusten määrää. Arestirangaistusten sijasta ryhdyttiin käyttämään ojennuksia. Poistumiskielto koettiin arestirangaistustakin epämiellyttävämmäksi, koska se oli pitkäkestoisempi. Poliisien pidättämät ja putkaan joutuneet siviilipuvussa olleet varusmiehet paljastuivat 1970-luvulla sotilaisiksi usein lyhyeksi leikattujen hius-
tensa vuoksi.

henkilökuva muodostuu erittäin problemaattiseksi. Lähes kaikkiin tehtyihin kysymyksiin löytyi vastauksia kumpaankin ääripäähän. Esimerkiksi Seppo Lapin mukaan Keinonen joutui kiistatta ”työpaikkakiusatuksi”. Toisaalta on esitetty tulkintoja, että komentaja oli kiusaaja eikä kiusattu. Keinosen persoonasta vallitsee edelleen syviä ristiriitoja.⁸⁹⁵

Toteutetut uudistukset jäivät voimaan seuraavien komentajienkin aikana. Muutokset lievensivät nuorison kriittistä suhtautumista puolustusvoimiin ja varusmiespalvelukseen 1960- ja 1970-lukujen radikalismien vuosina. Puolustusvoimien itse suorittama liberalisointi vei jalat alta ankarimmalta kritiikiltä. Siitä kuuluu kiitos Keinoselle. Keski-Euroopan ääriliikkeet eivät ylänneet Suomeen. Tilannetta hillitsivät ylipäällikön ymmärrys ja sopeutuvasti radikaalin nuorison tölväisyihin suhtautunut puolustusvoimain komentaja. Tietoisesta provosoinnista huolimatta ei provosoiduttu.

Suojelupoliisin päällikkö Arvo Pentti kertoi pääesikunnan ulkomaanosaston päällikölle eversti Veikko Vesteriselle 1977, että viedessään eteenpäin eversti Keinosta ensin kenraaliksi ja sen jälkeen puolustusvoimain komentajaksi, hän uskoi liikaa ritariveljiään Keinosta ja Ehrnroothia. Myös Kekkonen oli arvostanut kenraali Ehrnroothin mielipiteet hyvin korkealle. Vasta kenraali Sutela nousi Ehrnroothin edelle Kekkonen luottohenkilön.⁸⁹⁶

Tutkimuksen tuloksena on selvinnyt, että Mannerheim-ristin ritarit johtajanaan Adolf Ehrnrooth olivat se ydinjoukko ja taustaryhmä, jolta Keinonen sai vahvimman tuen pyrkiesään määrätietoisesti puolustusvoimain komentajaksi. Tähän liittyi läheisesti puoluemies Arvo Korsimon työ Maalaisliiton vaikutusvallan lisäämiseksi puolustusvoimissa. Yhdistävänä tekijänä molemmissa ryhmissä oli Arvo Pentti. Presidentti Kekkonen teki valinnan edusmiesten esittelyn pohjalta. Pentti uskoi Keinosen olevan presidentin toivoma ennakkoluuloton uudistaja. Tämä käy ilmi hänen presidentille lähettämästään kirjeestä syksyllä 1969. ”Keinosen kohdalla kävi ikävästi. Hän itse toimi harkitsemattomasti ja samoin myös puolustusministeriö. Kansa tuntuu olevan voimakkaasti K:n puolella. En tuntenut K:ta kaikin puolin, eikä ollut riittävää kosketusta enää häneen myöhemmin. – Pyydän anteeksi erehdykseni omalta kohdaltani, tämäkin on tuonut Sinulle harmia, mutta menettelit kuitenkin taitavasti hänen tapauksessaan, kuten ainakin.”⁸⁹⁷ Pentti antoi tunnustuksen presidentin ripeille toimille mahdollisten jatko-ongelmien poistajana. Kirje kertoi Keinosen nauttimasta suuresta kansansuosioista ja Pentin pahoittelusta. Hän luuli tunteneensa Keinosen luonteen ja tunnusti rehdisti virhearvionsa.

Adolf Ehrnrooth oli myös asian tiimoilta yhteydessä presidenttiin Keinosen komentajakauden jälkeen. Hän lähetti Kekkonen 75-vuotispäiviin liittyen tälle pitkän onnittelukirjeen. Ehrnrooth ei pyytänyt siinä anteeksi sitä, että oli pitänyt Keinosta sopivana komentajaksi. Sen sijaan häntä oli ilmeisesti jäänyt kaivertamaan se, että olisi pitänyt tuoda itse itseään

⁸⁹⁵ Helsingin kaupungin työterveyden ylilääkärinä toimineen Seppo Lapin kirje 25.11.2006. Mukana oli lähetetty Työterveyslaitoksen nettisivuilta tulostettu teksti työpaikkakiusaamisesta ja sen ilmenemismuodoista; aineiston keruulomake. Kohdat 2.16. ja 4.10. *Liite 2*.

⁸⁹⁶ Professori Juhani Suomen haastattelu 21.4.2006.

⁸⁹⁷ Arvo Pentin kirje Urho Kekkoselle 21.11.1969. Kirjeenvaihtoa 1969 1/54. UKA.

selvemmin esille parhaana vaihtoehtona.⁸⁹⁸ Keinosen ja Ehrnroothin välit viilenivät jo komentajakauden loppupuolella komentajan lausuntojen johdosta ja katkesivat täysin 1970-luvun puolivälissä.

Presidentti Kekkonen oli tyytyväinen puolustusvoimain komentajaksi valitsemansa upseerin palvelukseen aina vuoteen 1969 asti. Keinonen ei pyrkinyt Simeliuksen tavoin muistutamaan julkisuudessa vähäisistä määrärahoista. Hän solmi innolla idänsuhteita ja suhtautui rakentavasti ympäröivän yhteiskunnan vaatimiin muutostarpeisiin. Keinonen ei kuitenkaan hoitanut virkaansa niin kuin valinnan valmistellut puolustusministeri taustavaikuttajineen oli luullut. Pentin tai Suorttasen neuvot eivät saaneet Keinosta muuttamaan omia persoonallisia toimintatapojaan.

Yllä olevan perusteella voidaan päätellä, että puolustusvoimain komentajan valinta 1965 oli paradoksi, joka osui Keinosen kohdalle. Presidentillä ei ollut mielessään selvää omaa ehdokasta. Keinonen nostettiin esiin oikealla hetkellä, ja hänellä oli takanaan vankat tukimiehet. Presidentti Kekkonen aavisti tekevänsä poikkeuksellisen valinnan ja harkitsi jatkoajan myöntämistä Simeliukselle. Hän empi valintaa ja perusteli sitä taltioimalla vuosikirjaansa Taneli Kekkoselle lähettämänsä kirjeen. Sen sijaan Arvo Pentille lähetetystä kirjeestä ei ole jäänyt kopiota arkistoon. Sen hän oli kirjoittanut ennen Adolf Ehrnroothin tapaamista elokuussa 1965.

Max Jakobson on arvioinut, että aseveli- ja maanpuolustushenkeä vierastava Kekkonen todennäköisesti halusi ”vähän potkaista” kenraaleja ja tuoda ”modernia ajattelua” puolustusvoimien johtoon. Keinonen oli ollut urhoollinen rintamajohtaja, mutta puolustusvoimain komentajaksi hänen kykynsä eivät riittäneet. Presidentti Mauno Koivisto on todennut Yrjö Keinosen nimittämisen johtaneen siihen, että puolustusvoimain komentajalla ei ollut luontevia keskusteluyhteyksiä oikein mihinkään suuntaan.⁸⁹⁹ Koivisto seurasi Keinosen toimintaa kolme vuotta puolustusneuvostossa. Maininnasta on pääteltävissä, että Keinonen ei hyödyntänyt siellä saamiaan poliittisia kontakteja.

Ennenaikainen ero oli usean eri asian summa. Yrjö Keinonen todennäköisesti tuskastui tehtävänsä. Edessä oli vain rahapulaa ja ongelmia. Virka sitoi hänen ajankäyttöään liikaa. Kuten Ermei Kanninen on todennut kadettiveljestään: ”Koulun ja kadettikomppanian johto teki viisaasti, ettei Keinosesta tehty kadettiväpeliä. Hänen luonteensa ei olisi siihen sopinut, sillä hän ei yksinkertaisesti olisi viitsinyt paneutua kaikkiin väpелille kuuluviin yksityiskohtiin”...”Hänen asenteensa johti sitten eroon kesken komentajakauden.”⁹⁰⁰

Kenraalit Lauri Sutela ja Jaakko Valtanen sekä amiraali Jan Klenberg, jotka kaikki palvelivat Keinosen läheisinä avustajina, ovat olleet sitä mieltä, että Yrjö Keinosen perusongelma oli hänen luonteensa. Häntä vaivasi eräänlainen hybris eli ylivertauisuuden tunne tai

⁸⁹⁸ ”Mutta kerran on luonteenomainen vaatimattomuuteni ollut pahitteeksi, uskon kokonaisuudellekin. Se oli kun Sakari Simeliuksen erotessa pyysit minua Kultarantaan kertomaan kenraalikunnasta seuraajaa ajatellen. Silloin olisi lopuksi pitänyt sanoa kuin Rokka ’Tuntemattomassa’, että jos tarvitset hyvän miehen, niin tässä olisi yksi. Uskon että puolustuslaitos ja Sinä itse olisit säästynyt paljosta, jos olisit ottanut ’Rokan’.” Adolf Ehrnroothin kirje Urho Kekkoselle 24.8.1975. Kirjeenvaihtoa 1975 5/223. UKA.

⁸⁹⁹ Jakobson 2003, 130–131; Koivisto 1997, 190–191.

⁹⁰⁰ Kanninen 1995, 174, 219.

ylimielisyys. Hän ei malttanut paneutua viranhoitoon eikä turvallisuuspolitiikan peruskäsymyksiin. Keinonen hallitsi kenttätason tehtävät ja aisti varusmiesten keskuudessa vallitsevan hengen. Hän oli uudistuksineen ja runsaine reserviläisylennyksineen suosittu suuren yleisön keskuudessa. Hän ei katsonut olevan tarpeen toimia tiiminä oman henkilökuntansa kanssa. Siltä suunnalta kuulemansa epäluottamuksen viestit hän sivuutti kurikäsmyksenä: ”Esimies käskee ja alaiset tottelee.”

Tutkimuksen aikana ei ole tullut esiin mitään erityistä joukkoa upseereita, jotka olisivat jahdanneet Keinosta. Hän ajautui omin toimin siihen umpikujaan, joka johti eroon. Kun hän kuuli varoituksen sanoja, hän ei välittänyt niistä. Puolustuslaitoksen korkein johto keskusteli komentajansa kanssa ongelmista mutta ei ryhtynyt mihinkään konkreettisiin toimiin. Puolustusministeriön kansliapäällikkö Kauko Pöyhönen, ministeriön korkein virkamiesjohto ja Helsingin Sanomien turvallisuuspolitiikan asiantuntija Jorma Järventaus sekä ehkä myös Uuden Suomen päätoimittaja Pentti Poukka eivät olleet Keinosen otteessa. He saattoivat toimia asiassa ilman jatkoseurausten pelkoa. Puolustusvoimien johto pysyi julkisuuden suuntaan lojaalina komentajalleen.

Keinonen painotti ”Vallankäyttö ja vastuu” -esitelmässä muun muassa vaaraa, että valankäyttäjät käyttävät valtaansa omaksi edukseen. Samoin Keinonen piti tärkeänä, että julkiset tiedotusvälineet seuraavat valppaasti puolustuslaitoksen tapahtumia. Eduskunnan oikeusasiamies ja maan valtalehdistö suorittivat julkisen vallankäytön seuranta. Omalla kohdallaan Keinonen ei sitä suostunut ymmärtämään, vaan hän katsoi joutuneensa ajohahdin uhriksi.

Jalkaväenkenraali Yrjö Keinonen oli lahjakas ja hengeltään isänmaallinen mies. Hän tiesi miten esimiehen tulee käyttää valtaansa. Hän yritti parhaansa, mutta hän kärsi suhteellisuuden tajun puutteesta. Esimerkillisyyden ja edestä johtamisen opit unohtuivat oman joukon johtamisessa. Suunnattoman kunnianhimon vuoksi Keinonen pyrki pysymään pinnalla, vaikka Neuvostoliiton vaikutus Suomessa lisääntyisi. Keinonen uskoi, että vallassa pysäköseen on oltava nöyrä idänsuhteissaan. Hänen luonteensa, hänen henkilökohtainen vallankäytönsä ja ennen kaikkea hänen omaperäiset yyy-tulkintansa johtivat hänen eroonsa. Keinosen suurimmat ansiot koostuvat hänen panoksestaan yhteiskunnan ja puolustusvoimien välisen vuorovaikutuksen edistäjänä. Aikakirjoihin ja kansalaisten mieliin jääneistä uudistuksistaan huolimatta hän ei kyennyt luomaan puolustusvoimien sisälle senkaltaista uutta henkeä, mitä presidentti Kekkonen oli kirjeessään Arvo Pentille elokuussa 1965 edellyttänyt.

LÄHTEET

Julkaisemattomat lähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Valtioneuvoston pöytäkirjat 1959

Yksityiset arkistot

Ahti Karjalainen

Lauri A. Puntila

Johannes Virolainen

Sota-arkisto (SArk), Helsinki

Autojoukot, kokoomaluettelo 4:5

Helsingin komennuskomppania, kokoomaluettelo 4:440

Helsingin sotilaspiirin esikunta, T 23615

Kadettikoulu, T 22083

Porin prikaati, T 23519

Puolustusministeriön keskusosasto, T 23177

Puolustusneuvosto, T 27427

Puolustusvoimain komentajan arkisto (Sakari Simelius), T 23601

Puolustusvoimain komentajan järjestämätön arkisto (1965–1969)

Pääesikunta

koulutusosasto, T 21963

operatiivinen osasto, T 26965

tiedotusosasto, T 22377, T 22378, T 23101, T 26059, T 27030,

tiedotusosaston järjestämätön lehtileikekokoelma

tiedustelupäällikön arkisto, T 27072

yleisesikunnan päällikön arkisto (Aatos Maunula), T 22595

Reserviupseerikoulu, T 27170

Sotakorkeakoulu, T 21369, T 21370, T 26594, T 27089

Päiväkäskykokoelma

Jalkaväkirykmentti 8 (I/JR 8, 1944)

Puolustusvoimain komentajan päiväkäskyt 1965–1969

Tasavallan presidentin sotilaskäskyt 1965–1969

Sotapäiväkirjat

Jalkaväkirykmentti 8, T 9869, T 9870

Jalkaväkirykmentti 44, T 11962, T 11963

Kantakorttiarkisto

Jorma Järventaus

Yrjö Keinonen

Urho Kekkonen

Arvo Korsimo

Arvo Pentti

Kauko Pöyhönen

Yrjö Keinosen pikkukokoelma, PK 1962

Heikki Pohjanpään pikkukokoelma, PK 1763

Yrjö Teholan pikkukokoelma, PK 2151

Valtioneuvoston arkisto (VNA), Helsinki
 Valtioneuvoston pöytäkirjat 1965
 Valtioneuvoston pöytäkirjat 1969

Ulkoasiainministeriön arkisto (UA), Helsinki
 Poliittisen osaston arkisto

Puolustusministeriön arkisto (PLMA), Helsinki
 Puolustusneuvoston arkisto
 Kokouspöytäkirjat 1965–1980

Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnat, Helsinki
 Ritarikuntien hallituksen kokouspöytäkirjat 1967

Pääesikunta (PE), Helsinki
 Kunniamerkkiarkisto
 Puolustusvoimain komentajan arkisto
 Tutkintaosaston arkisto (Yrjö Keinosta koskeva leikekokoelma)

Maanpuolustuskorkeakoulu (MpKK), Helsinki
 Kadettien tutkielmaluettelot
 Sotakorkeakoulun sotatekniikan pääopettajan asiakirjat
 Maanpuolustuskursien osanottajaluettelot

Tasavallan presidentin arkistosäätien Urho Kekkosen arkisto (UKA), Orimattila
 Kansalaiskirjeenvaihto 1957–1980
 Päiväkirjat 1965–1969
 Vuosikirjat 1965–1969
 Tasavallan presidentin viikkomuistiot 1968
 Eino S. Revon haastattelutallenteet Päämies-kirjaa varten 1983–1984

Keskustan ja maaseudun arkisto (KMA), Helsinki
 Arvo Korsimon arkisto
 Johannes Huumon kansio
 Jäsenluettelot 1957–1958
 Maalaisliiton puoluekokouspöytäkirjat 1958
 Palkitsemisluettelo

Jorma Järventauksen yksityisarkisto, Outi Oinas, Espoo

Ermei Kannisen yksityisarkisto, Helsinki

Yrjö Keinosen yksityisarkisto (YKA), Marja Lappi, Helsinki

Arvo Pentin yksityisarkisto, Veikko Pentti, Hämeenkyrö

Sulo Suorttasen yksityisarkisto, Kouvola
Yrjö Keinosta käsittelevät kansiot (2 kansiota tutkijalla)

Jaakko Valtasen yksityisarkisto, Espoo

Veikko Vesterisen yksityisarkisto, Turku

Bundesarchiv (BA), Berlin
Auswärtiges Amt, Politisches Archiv
Handelsvertretung der Bundesrepublik Deutschland
Handelsvertretung der DDR in der Republik Finnland
Sozialistische Einheitspartei Deutschlands
Zentralkomitee, Internationale Verbindungen

Krigsarkivet (KrA), Stockholm
Försvarsstaben
Underrättelseavdelning

Schweizer Bundesarchiv (SB), Bern
Eidgenössische Departement für auswärtige Angelegenheiten
Eidgenössische Militärdepartement

Julkaistu alkuperäisaineisto

J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Ensimmäinen osa (toim. Blomstedt, Yrjö–Klinge, Matti). WSOY. Porvoo–Helsinki–Juva 1985.

J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Toinen osa (toim. Blomstedt, Yrjö–Klinge, Matti). WSOY. Porvoo–Helsinki–Juva 1986.

Kekkonen, Urho (toim. Tyrkkö, Maarit–Korhonen, Keijo). *Kirjeitä myllystäni 1. 1956–1967*. Otava. Keuruu 1976.

Kekkonen, Urho (toim. Tyrkkö, Maarit–Korhonen, Keijo). *Kirjeitä myllystäni 2. 1968–1969*. Otava. Keuruu 1977.

Kekkonen, Urho (toim. Tyrkkö, Maarit–Korhonen, Keijo). *Nimellä ja nimimerkillä 1*. Otava. Keuruu 1977.

Kekkonen, Urho: *Tamminiemi*. Weilin+Göös. Espoo 1980.

Kirjeitä mylläriille 1956–1981 (toim. Lähteenkorva, Pekka–Pekkarinen, Jussi). Otava. Keuruu 2000.

Punttila, Lauri A. (toim. Rumpunen, Kauko I.). *Huomautin hyvin täsmällisesti. Tuokiokuvia L. A. Punttilan Suomesta*. Otava. Keuruu 1995.

Maanpuolustuksemme tienviitat. Puolustusministeriö 26.6.1967.

Maanpuolustuksen perusteet. (Maanpuolustuskurssien oppikirja). Pääesikunta. Helsinki 1968.

- Puolustuslaitoksen kehittäminen 1960-luvulla.* Pääesikunta 8.5.1962.
- Puolustuskykymme materiaallinen perusta 1968.* Pääesikunta 15.11.1968. Topografikunta. Helsinki 1968.
- Sotaväen rikoslaki.* Helsinki 1944.
- Suomen ja Neuvostoliiton väliset suhteet 1948–1983. Vuoden 1948 ystävyys-, yhteistoiminta- ja avunantosopimus käytännössä.* Asiakirjoja ja aineistoa. Valtion painatuskeskus. Helsinki 1983.
- Suomen puolesta. Mannerheim-ristin ritarit 1941–1945.* (toim. Hurmerinta, Ilmari–Viitanen, Jukka). Ajatus. Saarijärvi 1994.
- Suomen turvallisuuspolitiikka. Tasavallan presidentti Urho Kekkosen turvallisuuspoliittisia puheita vuosilta 1943–1979.* Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta. Helsinki 1980.
- Tietoja maanpuolustuksesta* (toim. Tervasmäki, Vilho–Pajunen, Aimo). Pääesikunnan koulutusosaston julkaisu. Mikkeli 1969.
- Urho Kekkosen päiväkirjat 1. 1958–1962* (toim. Suomi, Juhani). Otava. Keuruu 2001.
- Urho Kekkosen päiväkirjat 2. 1963–1968* (toim. Suomi, Juhani). Otava. Keuruu 2002.
- Urho Kekkosen päiväkirjat 3. 1969–1974* (toim. Suomi, Juhani). Otava. Keuruu 2003.
- Urho Kekkosen päiväkirjat 4. 1975–1981* (toim. Suomi, Juhani). Otava. Keuruu 2004.
- Varuskuntaohjesääntö.* Pääesikunta 1960.
- Yleiset ohjeet valtakunnan alueellisen koskemattomuuden turvaamisesta.* Puolustusministeriö n:o 549/16/K/1964, Helsinki 3.12.1964. Helsinki 1967.

Ajan kirjallisuus

- Blomberg, Jaako–Joenniemi, Pertti: *Kaksiteräinen miekka.* Tammi. Helsinki 1971.
- Halonen, Ilpo–Skinnari, Jouko: *Varusmiehen käsikirja.* Tammi. Helsinki 1973.
- Hyvärinen, Risto: *Näkökohtia Suomen turvallisuuspolitiikasta.* Puolustusneuvoston toimeksiannosta laadittu tutkimustyö. Helsinki 14.4.1966.
- Jokamiehen maanpuolustus.* Pääesikunnan tiedotusosasto. Helsinki 1964.
- Jokamiehen maanpuolustus.* Pääesikunnan tiedotusosasto. Helsinki 1966.
- Jyränki, Antero: *Valta ja vallan siirto.* Kirjayhtymä. Tampere 1971.
- Kansi, Pekka–Kärkkäinen, Kari: *Asennoituminen turvallisuuspolitiikan keinoihin Suomessa.* Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta. Helsinki 1969.
- Kare, Kauko: *Tähän on tultu.* Alea-Kirja. Mikkeli 1967.
- Keinonen, Yrjö: ”Sotilaallisesta kurista sodan ja rauhan aikana”. *Porilainen* 4/1962.
- Keinonen, Yrjö: ”Johtaja-joukko”. *Jalkaväen vuosikirja 1966–1967.* Mikkeli 1966.
- Keinonen, Yrjö: *Kärkijoukkona Syvärille.* Tammi. Jyväskylä 1970.
- Keinonen, Yrjö: *1944 Taistellen takaisin.* Tammi. Helsinki 1971.
- Keinonen, Yrjö: *Kadonnut joukkue.* Tammi. Helsinki 1972.
- Keinonen, Yrjö: *Veriset lumet.* Tammi. Helsinki 1974.
- Keinonen, Yrjö: *Huipulla. Muistelmia puolustusvoimain komentajakaudeltani.* Tammi. Jyväskylä 1977.
- Kuusi, Antti: *Ylioppilaitten vallankumous.* Otava. Helsinki 1968.

Kuusi päivää kansalaisajattelua. Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan julkaisuja n:o 2. Helsinki 1965.

Maunula, Aatos: ”Mitä maanpuolustuksen hyväksi olisi nyt tehtävä?” *Suomen Sotilas, Suomen Mies* n:o 2/1969.

Pajunen, Aimo: *Sarjatulua.* Weilin+Göös. Helsinki 1968.

Siipi, Jouko: *Puna-armeijan etuvartio? Puhetta Suomen turvallisuuspolitiikasta.* Alea-Kirja Oy. Hämeenlinna 1968.

Vasama, Yrjö: *Valpon vankina.* Pellervo. Helsinki 1958.

Lehdistölähteet

Lehdistöarkistot ja leikekokoelmat, jotka koskevat puolustusvoimia ja erityisesti sen henkilöpolitiikkaa vuodesta 1963, jolloin eversti Keinosesta tuli Uudenmaan sotilasläänin komentaja, aina vuoteen 1977, jolloin Keinonen kuoli. Maanpuolustuslehtien osalta on tutkittu myös myöhäisempiä kirjoituksia. Aineistoon sisältyy pieni joukko myöhemmin kirjoitettuja artikkeleita.

Yrjö Keinosen yksityisarkistosta, pääesikunnan tiedotusosaston lehdistökatsauksista, pääesikunnan tutkintaosaston lehtileikekansioista, Sulo Suorttasen kansioista, Heikki Pohjanpään pienkokoelmasta ja *Uuden Suomen* leikearkistosta ja Helsingin yliopiston kirjaston lehdistökokoelmista löydettyjä artikkeleita, jotka ovat seuraavista lehdistä:

Aamulehti, Apu, Etelä-Saimaa, Express, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Hyvinkään Sanomat, Hämeen Sanomat, Ilkka, Iltalehti, Iltä-Sanomat, Lalli, Lapin Kansa, Kaleva, Kanava, Kansan Uutiset, Karjala, Kotimaa, Kotiposti, Kouvolan Sanomat, Kylkirkkurauta, Maakansa, Maanpuolustus, Neue Zürcher Zeitung, Nootti, Päivän Sanomat, Päällystö, Ruotuväki, Sotilasaikakauslehti, Sotilaslääkietieteellinen Aikakauslehti, Suomen Kuvalehti, Suomen Sosiaalidemokraatti, Suomen Sotilas, Taloustietoa, Turun Sanomat, Uusi maailma, Uusi Suomi, Vaasa, Veteraani, Viikkosanomat, Ylioppilaslehti.

Tarkemmat tiedot ovat lähdeviitteissä.

Biografinen kirjallisuus

Itsenäisen Suomen kenraalikulunta 1918–1996. Biografiat (toim. Lipponen, Raimo). WSOY. Porvoo 1997.

Kadettikulunta, jäsenet 1921–1955. Kadettikulunta r.y. Mikkeli 1957.

Kadettiupseerit 1920–1970. Kadettikulunta r.y. Hämeenlinna 1971.

Kadettiupseerit 1920–1985. Kadettikulunta r.y., Upseeriliitto r.y. Kajaani 1985.

Suomen kansallisbiografia 1–7. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hämeenlinna 2005–.

Vakinaisen väen upseeriluettelo 1.1.1944, 1.1.1947, 1.5.1951, 1.7.1953, 1.10.1955, 1.11.1958, 1.2.1960, 15.8.1964, 10.1.1967, 1.1.1970, 1.1.1985. Pääesikunta.

Haastattelut ja tiedonannot

- Kenraaliluutnantti Hannu Ahonen 2.9.2003. Rajakoulun koulutusupseeri 1966–68.
- Rouva Satu Alhainen 8.12.2005. Toimittaja Aatos Alhaisen puoliso.
- Eversti Hannu Arovaara 28.4.2003 ja 18.8.2006. Alainen Savon prikaatissa.
- Asessori Kalervo Artema tammikuu 2004, 24.11.2005 ja 14.9.2006. Lakimies eduskunnan oikeusasiamiehen toimistossa ja pääesikunnassa.
- Eversti Oswald Rafael Bäckman 30.1.2005. Alainen pääesikunnassa.
- Jalkaväenkenraali Adolf Ehrnrooth 3.10.2002 ja 15.1.2003. Esimies Turussa ja Mannerheim-ristin ritari.
- Ministeri Aatos Erkko 14.11.2003 ja 4.7.2006. Helsingin Sanomien toimitusjohtaja ja päätoimittaja 1965.
- Kapteeni Tuomas Gerdt 7.4.2004. Mannerheim-ristin ritari.
- Johtaja Jalo Haapala 15.11.2004. Taustavaikuttaja ja Ahti Karjalaisen tuttava.
- Everstiluutnantti Kaj Hagelberg 11.5.2007. Kadettitoveri, lähitaistelukouluttaja.
- Kenraaliluutnantti Ilkka Halonen 25.2.2006. Sotakorkeakoulun opettaja 1965–69.
- Opetusneuvos Erkki Hautamäki 29.6.2006. Puolustusvoimien päävalmentaja.
- Everstiluutnantti Erkki Hietamäki 12.9.2006. Alainen Uudenmaan rakuunapataljoonassa.
- Lääketieteen tohtori W. Volker Holitzner 20.7.2006. Psykiatri.
- Eversti Yrjö Honkanen 19.12.2004. Pöyhösen alainen Sisä-Suomen sotilasläänissä.
- Hovioikeuden presidentti Olli Huopaniemi 6.11.2002. Oikeudenkäynnin asiantuntija.
- Osastopäällikkö Johannes Huumo. 16.4.2007. Maalaisliiton tiedotussihteeri.
- Hallitusneuvos Heikki Huuskonen 12.5.2003. Puolustusministeriön juristi.
- Osastosihteeri Lasse Hämäläinen 5.5.2006. Alainen Uudenmaan rakuunapataljoonassa ja pääesikunnassa.
- Eversti Pentti Hämäläinen 15.3.2004. Isä Uudenmaan rakuunapataljoonan koulustuomiston päällikkö 1958–1960.
- Majuri Kalevi Hätönen 30.8.2006. Alainen Uudenmaan rakuunapataljoonassa ja lähitaistelukouluttaja.
- Arkistosihteeri Kyösti Ihanus 26.11.2004. Sota-arkiston virkailija.
- Kenraaliluutnantti Ilkka Ilmola 24.11.2005. Kanta-aliupseerikoulun kouluttaja 1964–70.
- Ministeri Max Jakobson 1.6.2006. Ulkoministeriön virkamies.
- Metsäneuvos Paavo Jokinen 8.5.2006. Maanpuolustuskurssin oltermanni.
- Everstiluutnantti, lainopin kandidaatti Tauno Jokinen 12.5.2003. Kadettitoveri ja puolustusministeriön juristi.
- Toimitusjohtaja Matti Julin 30.5.2007. Isä Eero Julin toimi Olympia-matkojen toimitusjohtajana.
- Kenraaliluutnantti Paavo Junttila 25.11.2004. Sotakorkeakoulun oppilastoveri.
- Majuri Kyösti Jäppinen 26.9.2003. Hiihtäjäystävä.
- Kirkkoherra Heikki Järvinen 11.4.2006. Upseerikokelas korsutyömaalla.
- Kenraaliluutnantti Ermei Kanninen 2.9.2004 ja 6.6.2006. Kadettitoveri ja alainen pääesikunnassa.
- Kauppateiden maisteri Jouko Karhunen 8.11.2006. Upseeri Kyproksella 1966.
- Everstiluutnantti Aulis Kemppainen 19.7.2006. Alainen Uudenmaan rakuunapataljoonassa.

- Amiraali Jan Klenberg 15.12.2005. Puolustusneuvoston yleissihteerin apulainen.
- Rouva Kerttu Korsimo 13.9.2004. Arvo Korsimon puoliso.
- Valtiotieteiden maisteri Pekka Korvenheimo 16.2.2007 ja 21.2.2007. Ruotuväen varusmiestoimittaja ja eversti Jorma Korvenheimon poika.
- Kenraaliluutnantti Heikki Koskelo 20.11.2003. Sotakorkeakoulun oppilasupseeri.
- Valtiotieteiden maisteri Matti Kuula 19.2.2006. Akateemisten reserviupseerien hallituksen jäsen.
- Varatuomari Simo Kärävä 26.1.2006. Sotaveteraaniliiton hallituksen jäsen.
- Kenraaliluutnantti Erkki Laatikainen 22.9.2006. Alainen pääesikunnassa.
- Yli-insinööri Gunnar Laatio 9.2.2005. Sotaveteraaniliiton puheenjohtaja.
- Lääketieteen lisensiaatti Marja Lappi (aviopuoliso ylilääkäri Seppo Lappi) 28.4.2003, 2.12.2003, 23.11.2005, 17.1.2006, 7.9.2006 ja 25.11.2006. Yrjö Keinosen tytär.
- Eversti Arvo Lauri 14.11.2003. Pääesikunnan toimistoiesiupseeri.
- Everstiluutnantti Pentti Lehmusto 14.2006. Sotakorkeakoulun oppilastoveri.
- Everstiluutnantti Toivo Lehmusvirta 19.1.2004. Kadettitoveri sekä alainen Porin prikaatissa ja pääesikunnassa.
- Eversti T. Olavi Lehti 1.9.2004. Alainen pääesikunnassa.
- Insinöörieversti Lauri Lehtonen 15.12.2004. Tutkimusinsinööri pääesikunnassa.
- Eversti Pentti Lehtonen 10.10.2005. Kadettitoveri ja alainen pääesikunnassa.
- Ulkoasiainneuvos Jukka Leino 31.10.2006. Varusmiesliiton puheenjohtaja.
- Everstiluutnantti Juhani Leinonen 6.3.2006. Ilmavoimien viestikoulun johtaja.
- Hallintotieteiden kandidaatti Jouko Loikkanen 23.3.2006, 25.3.2006, 27.3.2006, 1.4.2006 ja 13.4.2007. Pääministerin sihteeri.
- Filosofian maisteri Veikko Löyttyniemi 14.12.2005. Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnan yleissihteerin.
- Everstiluutnantti Paavo Mattinen 25.8.2006. Alainen pääesikunnassa.
- Everstiluutnantti Kalevi Maunulan haastattelu 15.3.2007. Erityistehtävissä pääesikunnassa.
- Everstiluutnantti Juha Myyryläinen 5.8.2004 ja 14.8.2005. Yrjö Keinosen tuttavain poika.
- Insinöörikenraalimajuri Pentti Myyryläinen 19.11.2004, 20.9.2006 ja 26.3.2007. Sotakorkeakoulun oppilastoveri ja alainen pääesikunnassa.
- Kenraalimajuri Mauri Mäkelä 16.3.2006. Alainen pääesikunnassa.
- Everstiluutnantti Antero Mäkipää 12.11.2003. Hiihtäjäystävä ja alainen pääesikunnassa.
- Eversti Juhani Niska 4.3.2005. Kadettiosaston kouluttaja Merisotakoulussa.
- Filosofian maisteri Outi Oinas 2.5.2006 ja 1.10.2006. Jorma Järventauksen tytär.
- Eversti Niilo Palmén 30.4.2004. Puolustusvoimain komentajan adjutantti.
- Eversti Jyri Paulaharju 31.12.2003. Upseeri pääesikunnan kuvakeskuksessa.
- Toimituspäällikkö Jukka Parkkari 6.3.2006. Kansan Uutisten toimittaja.
- Everstiluutnantti, diplomi-insinööri Kaarle Pentti 8.11.2004. Arvo Korsimon työtoveri.
- Everstiluutnantti, dosentti Veikko Pentti 7.3.2005, 26.5.2005, 23.3.2006 ja 10.5.2007. Arvo Pentin poika.
- Dosentti Touko Perko 26.1.2005. Porin prikaatin varusmies.
- Ministeri Veikko Pihlajamäki 12.2.2004. Jalkaväkirykmentti 9:n upseeri.
- Hallitusneuvos Matti Piispanen 2.4.2004. Puolustusneuvoston virkamies.

Hallitusneuvos Pekka Pitkänen 13.11.2006. Puolustusministeriön juristi.
 Lääkintäeversti Matti Ponteva 29.8.2006. Mielen terveyden erikoislääkäri.
 Filosofian maisteri Pentti Poukka 28.11.2005. Uuden Suomen päätoimittaja.
 Toimittaja Sauli Pyylyuoma 23.1.2007. Paasikivi-Seuran jäsen.
 Rouva Maire Pöyhönen 10.12.2005. Kauko Pöyhösen aviopuoliso.
 Everstiluutnantti Raimo Riikonen 14.9.2006. Reserviupseerikoulun kouluttaja ja oppilasupseeri esiupseerikurssilla.
 Sihteeri Annaliisa Rontu 13.11.2003. Puolustusvoimain komentajan sihteeri.
 Eversti Veikko Rusanen 14.4.2003. Kadettiveri ja puolustusministerin adjutantti.
 Kenraalimajuri Juhani Ruutu 2.5.2004 ja 4.5.2006. Alainen pääesikunnassa.
 Komentaja Bruno Rynänen 31.12.2006. Suomenlahden merivartioston komentaja.
 Lääkintäkenraalimajuri Timo Sahi 9.8.2005. Varusmies Porin prikaatissa.
 Kenraalimajuri Pertti Salminen 20.9.2006. Turvallisuuspolitiikan tutkija.
 Lehdistöneuvos Seppo Sarlund 30.11.2005. Ruotuväen toimittaja.
 Kenraalimajuri Kalevi Sarva 29.9.2004 ja 25.11.2004. Sotakorkeakoulun oppilastoveri.
 Everstiluutnantti Esa Seppänen 30.11.2005 ja 13.1.2006. Venäjän kielen opettaja ja tulkki.
 Kenraaliluutnantti Erkki Setälä 13.9.2004 ja 2.4.2007. Pääesikunnan koulutusosaston päällikkö, Reserviupseerikoulun johtaja ja Porin prikaatin komentaja.
 Majuri Taisto Siitonen 14.1.2005 ja 25.2.2005. Korsutyömaata johtaneen Martti Siitosen veli.
 Valtiotieteiden maisteri Pekka Silvola 1.4.2004 ja 13.4.2007. Keskustapuolueen puoluesihteeri.
 Kenraaliluutnantti Mikko Sisto 14.1.2004. Esimies Kadettikoulussa ja myöhemmin alainen.
 Kansanedustaja Jouko Skinnari 15.9.2006. Varusmiesliiton 1. puheenjohtaja.
 Professori Juhani Suomi 21.4.2006. Historioitsija.
 Varatuomari Sulo Suorttanen 16.4.2003. Alainen jatkosodassa ja puolustusministeri.
 Kenraali Lauri Sutela 14.1.2004 ja 27.10.2005. Alainen pääesikunnassa.
 Arkistoneuvos Veli-Matti Syrjö 26.10.2006. Virkailija Sota-arkistossa.
 Eversti Erkki Sävy 19.9.2006. Karjalan tykistörykmentin komentaja.
 Professori Pekka Tarjanne 27.3.2007. Liberaalisen Kansanpuolueen puheenjohtaja.
 Eversti Vilho Tervasmäki 19.2.2003. Alainen pääesikunnassa.
 Tietokirjailija Juha Tetri 25.10.2006. Merkkikeräilijä.
 Päätoimittaja Heikki Tikkanen 4. ja 5.7.2006. Helsingin Sanomien päätoimittaja.
 Everstiluutnantti Jukka Torstila 6.12.2005. Kainuun prikaatin koulutusupseeri.
 Ministeri Eino Uusitalo 17.9.2004. Keskustapuolueen poliitikko.
 Sihteeri Rea Wallenius 10.8.2006. Sihteeri puolustusministeriön sotilasasiainosastossa.
 Kenraali Jaakko Valtanen 19.5.2003, 5.9.2003 ja 2.11.2006. Alainen pääesikunnassa.
 Filosofian lisensiaatti Jyrki Vesikansa 21.3.2007. Pakilan Vedon historian kirjoittaja.
 Kenraaliluutnantti Veikko Vesterinen 13.9.2004, 26.9.2006, 6.11.2006 ja 21.11.2006. Puolustusvoimain komentajan adjutantti.
 Professori Osmo A. Wiio 20.3.2006. Asennetutkimuksen tekijä.
 Everstiluutnantti Auvo Villanen 12.2.2006. Sotakorkeakoulun oppilastoveri.
 Eversti, dosentti Pekka Visuri 1.6.2005 ja 27.2.2007. Turvallisuuspolitiikan tutkija.

Keinonen, Yrjö: Itse asiassa kuultuna. TV-ohjelma, nauhoitettu 16.3.1977, lähetetty 28.10.1977. Ohjelmasta kopioitu teksti tutkijalla.

Kirjallisuus ja artikkelit

- Ahto, Sampo–Pirilä, Veikko: *Eteläpohjalaisia taisteluissa 2, 1919–1944*. Otava. Keuruu 1989.
- Ainola, Olli: ”Kenraalien kapina”. *Suomen Kuvalehti* 15/1994.
- Airio, Pentti: *Neuvostoliitolle luovutettujen alueiden evakointi ja sotilasjohdon osuus näissä järjestelyissä*. Sotakorkeakoulun diplomityö 1977. D-työ 1275. SARK.
- Airio, Pentti: ”Urho Kekkosen vaikutus puolustusvoimain komentajien valintoihin 1945–1965”. *Piirteitä puolustusvoimien kehityksessä 1944–1964*. Espoo–Kauniainen Reserviupseerit r.y. Esbo–Kauniainen Reservofficerare f.f. Tammissaari 2005.
- Airio, Pentti: ”Ystävydestä puhuttiin, mutta hyökkäykseen varauduttiin”. *Sotilasaikakauslehti* 2/2006.
- Apunen, Osmo: *Linjamiehet. Paasikivi-Seuran historia*. Tammi. Keuruu 2005.
- Arponen, Antti O: ”Yrjö Keinonen oli paras kaikessa mihin ryhtyi”. *Karjala* 8.12.2005.
- Brantberg, Robert: *Sotaupseerit*. Revontuli. Jyväskylä 1999.
- Brantberg, Robert: *Kylmä-Kalle. Jalkaväenkenraali ja Mannerheim-ristin ritari Kaarlo Aleksanteri Heiskanen*. Revontuli. Jyväskylä 2000.
- Cleverley J. Michael: *Lauri Törni. Syntynyt sotilaaksi*. Suomentanut Juha Väänänen. Otava. Keuruu 2003.
- 1. Divisioona 1941–1944* (toim. Tuokko, Kaino). Saarijärvi 1995.
- Hakalehto, Ilkka: *Itsenäisyys vaarassa, kamppailu Suomesta 1917 vallankumouksesta 1990-luvun eurohuumaan*. KarPrint Ky. Huhmari 1993.
- Hakovirta, Harto: *Suomen turvallisuuspolitiikka. Edellytykset, päämäärät, keinot*. Tammi. Helsinki 1971.
- Hakovirta, Harto–Koskiaho, Tapio: *Suomen hallitukset ja hallitusohjelmat 1945–1973*. Oy Gaudeamus Ab. 1973.
- Hallama, Anita: *Sydämen kieltä sydämelle*. Otava. Keuruu 2001.
- Halsti, Wolf H.: *Tilinteon aika*. Otava. Keuruu 1975.
- Heiskanen, Raimo: *Noottikriisi ja yhteiset sotaharjoitukset*. Otava. Keuruu 1993.
- Hokkanen, Kari: *Kekkosen Maalaisliitto 1950–1962. Maalaisliitto–Keskustan historia 4*. Otava. Keuruu 2002.
- Holopainen, Pekka–Lehdistö, Leo–Heikkilä, Risto: *Itse asiassa kuultuna Yrjö Keinonen*. WSOY. Porvoo–Juva–Helsinki 1979.
- Hurmerinta, Ilmari: *Mannerheim-ristin ritarien säätiö 50 vuotta*. Saarijärvi 2001.
- Hurmerinta, Ilmari: *Mannerheim-ristin ritarit. Ritariatrikkeli 2004*. Mannerheim-ristin ritarien säätiö. Saarijärvi 2004.
- Hyvärinen, Pekka: *Suomen mies. Urho Kekkosen elämä*. Asiantuntija Hannu Rautkallio. WSOY. Juva 2000.
- Hyvärinen, Risto: *Virkamiehiä, viekkautta ja vakoilua*. Otava. Keuruu 2000.
- Hägglund, Gustav: *Leijona ja kyyhky*. Otava. Keuruu 2006.

- Hägglöf, Ingemar: *Kauppatorin päiväkirja*. Suomentanut Kalle Salo. Otava. Keuruu 1990.
- Häikiö, Martti: *Historia ja väärät profeetat. Kirjoituksia Suomen historian kipupisteistä*. Edita Prima OY. Helsinki 2003.
- Häppölä, Leo (toim. Purhonen, Matti). *Pioneerista sotaministeriksi*. Oy UNIPress Ab. Kuopio 2005.
- Isohookana-Asunmaa, Tytti: *Virolaisen aika. Maalaisliitosta Keskustapuolue 1963–1981*. WSOY. Porvoo 2006.
- Jakobson, Max: *Veteen piirretty viiva. Havaintoja ja merkintöjä vuosilta 1953–1965*. Otava. Keuruu 1981.
- Jakobson, Max: *38. kerros. Havaintoja ja muistiinpanoja vuosilta 1965–1971*. Otava. Keuruu 1983.
- Jakobson, Max: *Vallanvaihto. Havaintoja ja muistiinpanoja vuosilta 1974–1992*. Otava. Keuruu 1992.
- Jakobson, Max: *Pelon ja toivon aika. 20. vuosisadan tilinpäätös II*. Otava. Keuruu 2001.
- Jakobson, Max: *Tilinpäätös*. Otava. Keuruu 2003.
- Jokisipilä, Markku: *Aseveljiä vai liittolaisia? Väitöskirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki 2004.
- Juutilainen, Antti: ”Talvi- ja jatkosodan komentajista laadittujen henkilökuvien anti sotahistorian tutkijoille”. *Sotahistoriallinen aikakauskirja* n:o 23. Suomen sotahistoriallinen seura. Sotamuseo. Pieksämäki 2004.
- Jyränki, Antero: *Sotavoiman ylin päällikkyyys. Tutkimus tasavallan presidentille HM 30 §:n nojalla kuuluvasta toimivallasta ja sen käyttämisestä*. Väitöskirja. Suomalaisen lakimiesliiton julkaisuja, A-sarja N:o 70. Vammala 1967.
- Jyränki, Antero: *Kolme vuotta linnassa. Muistiinpanoja ja jälkiviisautta*. WSOY. Juva 1990.
- Jäppinen, Kyösti: *Tervattu latu*. Myllylahti Oy. Suomussalmi 2003.
- Kaarnola, Jorma: ”Rauhanliikkeet ja maanpuolustus itsenäisessä Suomessa”. *Jalkaväen vuosikirja 1968–1969*. Mikkeli 1968.
- ”Kadettilupaus”. *Maailman ja yhteiskunnan muutos*. Kadettikunta ry. Edita Prima Oy. 2004
- Kalliokoski, Matti: *Pitkä sarka. Viljami Kalliokosken elämä*. WSOY. Juva 2002.
- Kankkonen, Peter: *Suomettuva Suomi. Raportti rappion politiikasta*. Alea-kirja. Lauttakylä 1976.
- Kanninen, Ermei: *Vuodet myrskyn varjossa*. Otava. Keuruu 1996.
- Kanninen, Ermei: ”Sissisodankäynnin ja -toiminnan kehittyminen ja rooli osana alueellista puolustusta Suomessa 1950–1980 luvulla”. *Ajatuksia suomalaisesta sissisodankäynnistä*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Taktiikan laitos. Julkaisusarja 3 n:o 2/2003.
- Karjalainen, Ahti: *Mukana Suomessa*. Otava. Keuruu 1976.
- Karjalainen, Ahti–Tarkka, Jukka: *Presidentin ministeri. Ahti Karjalaisen ura Urho Kekkosen Suomessa*. Otava. Keuruu 1989.
- Kekkonen, Urho: *Vuosisatani I*. Otava. Keuruu 1981.
- Kohva, Matti–Hautamäki, Jussi: *Berliinin kriisistä Maastrichtin sopimukseen*. Maanpuolustuskorkeakouluyhdistys. Jyväskylä 1992.
- Koivisto, Mauno: *Liikkeen suunta*. Kirjayhtymä Oy. Helsinki 1997.
- Krosby, H. Peter: *Kekkosen linja. Suomi ja Neuvostoliitto 1944–1978*. Suomentanut Antero Manninen. Kirjayhtymä. Helsinki 1978.

- Korutonta kertomaa, osa II. Sotamuistelmia 1941–42.* Kadettioppilaskunta. WSOY. Porvoo 1943.
- Koskimaa, Matti: *Syväriltä Nietjärvelle.* WSOY. Porvoo 1998.
- Kukkonen, Otso: *Kainuun Sanomat 1918–1968.* Kainuun Sanomat. Kajaani 1968.
- Kuosa, Tauno: *A. O. Pajari. Viiden sodan soturi.* WSOY. Juva 1981.
- Kurjensaari, Matti: *Kansakunnan kaapinpäällä.* Tammi. Helsinki 1969.
- Kymäläinen, Lauri: *Maanpuolustusta ja puolustuslaitosta koskeva kirjoittelu Suomen sanomalehdistössä vuosina 1968–1969. Johtopäätökset syy-yhteyksistä sekä vaikutuksista.* Sotakorkeakoulun diplomityö 1971. D-työ 1039. SARk.
- Kähkölä, Paavo–Lehtilä, Hannu–Pihlajaniemi, Toivo–Pyyluoma, Sauli: *Suomi K-linjalla.* Otava. Keuruu 1974.
- Kähkölä, Paavo–Pihlajaniemi, Toivo–Pyyluoma, Sauli: *Toinen tasavalta.* Otava. Keuruu 1976.
- Kähkölä, Paavo: ”Idealisti–realisti–radikaali”. *Kekkosen aikaan.* Kirjayhtymä. Mänttä 1985.
- Laaksonen, Lasse: *Eripuraa ja arvovaltaa. Mannerheimin ja kenraalien henkilösuhteet ja johtaminen.* Ajatus kirjat. Jyväskylä 2004.
- Lammi, Esko: *Tuli ja liike. Urheilu maanpuolustuksen ja maanpuolustus urheilun tukena.* Pääesikunta. Helsinki 2002.
- Lappi, Marja–Lappi, Seppo: *Yrjö Keinonen. Taistelujen ritari.* Tammi. Juva 1996.
- Lappi, Marja–Lappi, Seppo: *Yrjö Keinonen. Suomalainen sotilas.* Omakustanne. Jyväskylä 2000.
- Lehtinen, Lasse: *Luotettavat muistelmat.* WSOY. Juva 1996.
- Lehtinen, Lasse: *Aatosta jaloa ja alhaista mieltä. Urho Kekkosen ja SDP:n suhteet 1944–1981.* Väitöskirja. WSOY. Juva 2002.
- Lehtiö, Eeva: *Henkisestä maanpuolustuksesta maanpuolustustiedotukseen. Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunta ja maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 1963–76.* Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan poliittisen historian laitoksen pro gradu -tutkielma. 1994.
- Leimu, Pekka: *Pennalismiksi ja initaatio suomalaisessa sotilaselämässä.* Väitöskirja. Kansantieteellinen arkisto 33. Suomen muinaismuistoyhdistys. Jyväskylä 1985a.
- Leimu, Pekka: ”Suomalaisen sotilaselämän pennalismiksi ja initaatio”. *Tiede ja ase* n:o 43. Joensuu 1985b.
- Limnell, Jarno: ”Upseerin arvotutkimus”. *Maailman ja yhteiskunnan muutos.* Kadettikunta ry. Edita Prima Oy 2004.
- Lukkari, Matti: *Asekätkentä.* Otava. Keuruu 1984.
- Lukkari Matti: *Lauri Sutela. Puolustusvoimain komentaja.* Otava. Keuruu 2003.
- Maunula, Aatos: ”Yrjö Keinonen puolustusvoimain huipulla”. *Kanava* 5/1978.
- Muistiinmerkittyä Maanpuolustuskurssien ja -yhdistysten 30-vuotistaipaleelta 1961–1991.* Maanpuolustuskorkeakouluyhdistys. Jyväskylä 1992.
- Myllö, Heikki: ”Komentaja Yrjö Keinonen. Ristiriitojen kenraali”. *Suomen Kuvalehti* 16.12.1977.
- Ojala, Jukka: ”Upseerin arvotutkimus”. *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta.* Kadettikunta ry. Jyväskylä 1999.
- Paasio, Rafael (toim. Kymäläinen, Heikki): *Kun aika on kypsä.* Tammi. Helsinki 1980.

- Peltonen, Ulla-Maija: *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 894. Saarijärvi 2003.
- Puukka, Ilkka: *Valtapelit hallinnossa. Tapaustutkimus sotilaskulttuurin puolustuksesta puolustus-hallinnon uudistamisessa.* Väitöskirja. Kustannus Oy Suomen Mies. Tampere 2005.
- Pärssinen, Antero: *Varusmiesten asennoituminen liikuntakasvatukseen varusmieskoulutuksen eri vaiheissa.* Sotakorkeakoulun diplomityö 1971. D-työ 1050. SARK.
- Rautkallio, Hannu: *Neuvostovallan asialla. NKP:n vaikutus Suomessa 1960-luvulla.* Tammi. Jyväskylä 1993.
- Rautkallio, Hannu: *Laboratorio Suomi. Kekkonen ja KGB 1944–1962.* WSOY. Juva 1996.
- Rautkallio, Hannu: *Agenda Suomi. Kekkonen–SDP–NKP 1956–1966.* WSOY. Juva 1999.
- Rentola, Kimmo: *Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen.* Otava. Keuruu 2005.
- Repo, Eino S.: *Pihlajan marjat. Muistelua vuosilta 1939–1969.* Weilin+Göös. Tapiola 1975.
- Repo, Eino S.–Repo, Ville: *Päämies.* Weilin+Göös. Espoo 1985.
- Roudasmaa, Stig: *XXVI Kadettikurssi. Maasotakoulu 1942–1943.* Helsinki 1992.
- RUK 25, 45-vuotisjulkaisu 15-3-79.
- Rytkölä, Olavi: *Puolustushallinto.* Suomen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja, N:o 132. Suomen lakimiesliiton kustannus Oy. Helsinki 1967.
- Römpötti, Kalevi: ”Kenraali Keinonen oli kiistelty poikkeusyksilö”. *Suomen Sotilas* 4/1995.
- Saarikoski, Vesa: *Keskustajääkäri Aarne Sihvo. Demokraatti ja eheyttäjä murrosaikojen asevoimissa.* Väitöskirja. Bibliotheca historica 25. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1997.
- Saarikoski, Vesa: *Elon mainingit. Jalkaväenkenraali Aarne Sihvo 1889–1963.* WSOY. Juva 1998.
- Saarinen, Aarne (toim. Peltoniemi, Pentti). *Kivimies.* Otava. Keuruu 1995.
- Sainio, Pentti: ”Yrjö Keinonen. Kommentaja joka järkytti puolustusvoimia”. *Helsingin Sanomat* 26.2.1978.
- Salminen, Esko: *Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968–1991.* Edita. Helsinki 1996.
- Salminen, Juhani: *Eripurasta yksituumaisuuteen. Tie konsensusyhteiskuntaan 1960–1975.* Gummerus. Jyväskylä 1999.
- Salminen, Pertti: *Puolueettomuuden nimeen. Sotilasjohto Kekkonen linjalla ja sen sivussa 1961–1966.* Väitöskirja. Suomen sotatieteellisen seuran julkaisuja n:o 18. Kustannus Oy Suomen Mies. Jyväskylä 1995.
- Sarlund, Seppo: *Politiikan pöydän alta.* Otava. Keuruu 2004.
- Sauvon historia II. Autonomian aika 1808–1917. Itsenäisyyden aika 1917–1995* (toim. Kujanen, Hannu). Hansaprint. Salo 1996.
- Savolainen, Kalervo: *Tunnettu sotilas. Sotamuistoja kahden ritarin osastossa.* Omakustanne. Kuopio 2000.
- Seppinen, Jukka: *Urho Kekkonen. Suomen johtaja.* Gummerus. Jyväskylä 2004.
- Seppinen, Jukka: *Neuvostotiedustelu Suomessa 1917–1991. Strategia ja toiminta.* Ajatus Kirjat. Jyväskylä 2006.
- Seppälä, Helge: *Itsenäisen Suomen puolustuspolitiikka ja strategia.* WSOY. Porvoo 1974.
- Seppälä, Helge: *Sotakorkeakoulu 1924–1974.* Joensuu 1974.

- Seppälä, Helge: *Karl Lennart Oesch, Suomen pelastaja*. Gummerus. Jyväskylä 1998.
- Seppänen, Esa: *Miekkailija vastaan tulivuori. Urho Kekkonen ja Nikita Hruštšov 1955–1964*. Tammi. Juva 2004.
- Seppänen, Esa: *Idänsuhteiden kolmiödraama, Kekkonen–Brežnev–Kosygin 1960–1980. Henkilökohtaisten suhteiden luonne, rooli ja merkitys*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 256. Turku 2007.
- Simelius, Sakari (toim. Sinerma, Martti). *Puolustusvoimien puolesta. Jalkaväenkenraalin muistelmat*. WSOY. Juva 1983.
- Sinerma, Martti: *Adolf Ehrnrooth sodan ja rauhan näyttämöllä*. WSOY. Juva 1981.
- Sisättö, Vesa–Ala-Korpela, Anu–Metsämäki, Mikko: *Operaatio Kekkonen*. Tammi. Hämeenlinna 2000.
- Skog, Tapio: ”Talvisodan ansioilla Mannerheim-ristin ritareiksi”. *Talvisodan pikkujättiläinen* (toim. Leskinen, Jari–Juutilainen, Antti). WSOY. Porvoo–Helsinki–Juva 1999.
- Soikkanen, Timo: ”Ongelmallinen yhteistyö. Ulkoasiainhallinnon ja puolustushallinnon suhteiden kehitys Kekkosen kaudella”. *Kylkirauta* 2/2006.
- Sorsa, Kalevi: *Sisäänajo. Poliittikan kuvioita 1969–1972*. Otava. Keuruu 1998.
- Suomen puolustusvoimat 1944–1974. Puolustusvoimien rauhanajan historia. Osa 2.* (toim. Syrjö, Veli-Matti–Karjalainen, Mikko–Elfengren, Eero). Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian Laitos. WSOY. Helsinki 2006.
- Suomen ratsuväen historia 1917–1939. Osa I* (toim. Niitemaa, Vilho). Sotatieteen laitoksen julkaisusarja XIX. Uudenmaan Rakuunarykmentin säätiö, Hämeen Ratsurykmentin säätiö, Hakkapeliittayhdistys. Mikkeli 1979. *Osa II* (toim. Kilkki, Pertti–Pohjanpää, Heikki). Sotatieteen laitoksen julkaisusarja XXVII. Uudenmaan Rakuunarykmentin säätiö. Vammala 1991.
- Suomi, Juhani: *Presidentti. Urho Kekkonen 1962–1968*. Toinen painos. Otava. Keuruu 2000.
- Suomi, Juhani: *Taistelu puolueettomuudesta. Urho Kekkonen 1968–1972*. Otava. Keuruu 1996.
- Sutela, Lauri: ”Puolustusvoimain komentajana presidentti Kekkosen aikana”. *Vuosikirja* 7. UKK perinneyhdistys ry. 1995.
- Syrjö, Veli-Matti: *Itsenäisen Suomen kenraalikuunta 1918–1996. Historia*. WSOY. Porvoo 1998.
- Särkiö, Hannu: *Kruunun sarkaa. Kenttäkenraalina toisessa tasavallassa*. WSOY. Juva 1994.
- Taisteleva JR 9. Jalkaväkirykmentti 9 1941–1944.* (toim. Hahtela, Martti–Juutilainen, Antti–Salmela, Väinö). Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiö. Joensuu 1987.
- Talvisodan pikkujättiläinen* (toim. Leskinen, Jari–Juutilainen, Antti). WSOY. Porvoo–Helsinki–Juva 1999.
- Tapola, Päivi: *Ajan paino. Jalkaväenkenraali K. A. Tapolan elämäntyö*. Tammi. Jyväskylä 2004.
- Tarkka, Jukka: *Kansallinen kolkuttaja. L. A. Puntilan yhteiskunnallinen elämäntyö*. WSOY. Juva 2004.
- Tervasmäki, Vilho: *Puolustushallinto sodan ja rauhan aikana 1939–1978. Puolustusministeriön historia II*. Karisto. Hämeenlinna 1978.
- Tervasmäki, Vilho: *Puolustusneuvosto vuosina 1958–1983*. Gummerus. Jyväskylä 1983.

- Teräväinen, Erkki: *Lavastettu rinnakkaiselo. Suomen ulkopolitiikka johtavassa saksalaislehdissä 1955–1962*. Väitöskirja. Bibliotheca historica 76. Helsinki 2003.
- Tiilikainen, Heikki: *Kylmän sodan kujanjuoksu*. Ajatus Kirjat. Jyväskylä 2003.
- Tilander, Heikki: *Sotilaan vuosikymmenet. Muistikuvia noottikriisin ajasta EU-Suomeen*. Kustannus Oy Suomen Mies. Jyväskylä 2006.
- Tuntemattoman sotilaan rykmentti. Jalkaväkirykmentti 8:n historia* (toim. Jokipii, Mauno). WSOY. Porvoo–Helsinki–Juva 1991.
- Turtola, Martti: *Erik Heinrichs. Mannerheimin ja Paasikiven kenraali*. Otava. Keuruu 1988.
- Turtola, Martti: ”Puolustuspolitiikka”. *YYA-Suomi*. Historian ystävien liitto. WSOY. Juva 1993.
- Törrönen, Topi: *Yrjö Keinonen puolustusvoimain komentajana 1965–1969*. Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan poliittisen historian laitoksen pro gradu -tutkielma. 2000.
- Uino, Ari: *Nuori Urho. Urho Kekkosen Kajaanin-vuodet 1911–1921*. Otava. Keuruu 1999.
- Uino, Ari: *Sanka-rillinen Känä. Urho Kekkosen tie politiikkaan 1921–1939*. Otava. Keuruu 2000.
- Uino, Ari: *Sodan ja rauhan mies. Urho Kekkosen sotavuodet 1939–1944*. Otava. Keuruu 1998.
- Ukkola, Helge: *Iskevän kiilan matkassa Syvärintä Ylimuonioon*. Alea-kirja. Helsinki. 1971.
- Vesikansa, Jarkko: *Kommunismi uhkaa maataamme. Kommunismien vastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950–1968*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki 2004.
- Vesikansa, Jyrki: *Pakilan Veto ry. 50-vuotis jublajulkaisu*. 1984.
- Vesterinen, Veikko: *Kolmen kenraalin kintereillä*. Gummerus. Jyväskylä 1995.
- Vihavainen, Timo: *Kansakunta rähmällään*. Otava. Keuruu 1991.
- Virkkunen, A. H.: *Sörnäisten yleisesikunta*. Otava. Keuruu 1976.
- Virkkunen, Sakari: *Korsimo, Kekkosen mies*. Otava. Keuruu 1976.
- Virolainen, Johannes: *Pääministerinä Suomessa. Poliittisia ratkaisuja vaalikaudella 1962–1966*. Kirjayhtymä. Helsinki 1969.
- Virolainen, Johannes: *Muistiinpanoja ja myllykirjeitä*. Otava. Keuruu 1984.
- Virolainen, Johannes: *Vallankäyttö Kekkosen kaudella*. Otava. Keuruu 1986.
- Virolainen, Johannes: *Polun varrelta*. Otava. Keuruu 1993.
- Visuri, Pekka: *Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan. Puolustusperiaatteiden kehitys läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945–1985*. Väitöskirja. Suomen Sotatieteellisen Seuran julkaisuja n:o 16. Otava. Keuruu 1989.
- Visuri, Pekka: *Puolustusvoimat kylmässä sodassa. Suomen puolustuspolitiikka vuosina 1945–1961*. WSOY. Porvoo – Helsinki – Juva 1994.
- Visuri, Pekka: *Suomi kylmässä sodassa*. Otava. Keuruu 2006.
- Väänänen, Marjatta: *Suoraan eestä Suomenmaan*. Otava. Keuruu 1996.
- Ympyröiltä kansalaisvastuuseen. RUK:n 50-vuotisjuhlakirja*. RUK:n kannatusyhdistys r.y. Weilin+Göös. Tapiola 1970.

Tekijän hallussa

Aineiston keruulomakkeilla koottu aineisto. Kysely suunnattiin Yrjö Keinosen työtovereille ja alaisille. Esitetyt kysymykset ja yhteenveto vastauksista on liitteenä 2.

Hannu Arovaaran päiväämätön kirjoitus *Mannerheim-ristin ritari, kenraali Yrjö Keinonen, pataljoonan komentaja Savon Prikaatissa (6.Pr) – puolustusvoimain komentaja.*

Suomalainen ratsuväki 1500-luvulta nykypäivään -elokuvan kopio DVD-tallenteena. Pituus 51 minuuttia.

LIITTEET

Yrjö Keinosen ura

Yrjö Ilmari Keinonen, Ruskeala 31.8.1912–Nurmijärvi 29.10.1977
 Vanhemmat talousneuvos Einari Keinonen ja Sandra o.s. Ketolainen
 Puoliso vuodesta 1936 käsityönohjaaja Irma Taimi o.s. Lindqvist, Sortavala 28.11.1918
 Vanhemmat konemestari Jaakko Lindqvist ja Ulrika o.s. Söderman
 Lapsi Marja Irma Kyllikki, 13.2.1937

Ylioppilas Sortavalan lyseo 1932

Varusmies URR 1933–1934, RUK 25. kurssi

Opiskelu Helsingin yliopistossa 1934–1939 humanistisia aineita, matematiikkaa ja fysiikkaa

Harjoittelijana Valtionrautateiden 8 liikennejaksolla 1.10.1936–23.4.1937

Joukkueenjohtaja KevOs 12 10.10.1939–27.7.1940

Ylimääräisesti palkattu joukkueenjohtaja PPK/9.Pr 13.8.1940–

Komppanian päällikkö PPK/9.Pr 24.5.1941–

Komppanian päällikkö JR 9 6.1.1942–

Au-kurssin johtaja JR 9 6.4.1942–

Puolustuslohkon komentaja JR 9 26.4.1942–

Oppilaana Maasotakoulussa 26. kadettikurssilla 1.7.1942–

Nimitetty puolustuslaitoksen luutnantti ap:n virkaan 4.6.1943

Komppanian varapäällikkö JvAuK 16.6.1943–

Komppanian päällikkö JvAuK 16.9.1943–

Komppanian päällikkö 11./JR 9 18.1.1944–

Pataljoonan komentajan sijainen III/JR 9 17.2.1944–

Koulutusosaston johtaja Koul-os/JR 9 22.3.1944–

Komppanian päällikkö 11./JR 9 25.4.1944–

Osaston päällikkö KevOs /JR 9 27.6.1944–

Pataljoonan komentaja I/JR 8 13.7.1944–

2.Ye-upseeri PKarSkpE 1.10.1944–

Va jalkaväkiupseeri JoeSpE 4.12.1944–

Järjestelytoimiston toimistoupseeri JoeSpE 1.6.1945–

Pidätettynä kuulusteluja varten asekatkentaajutussa 4.7.1945–4.7.1946

Vangittuna asekatkentaajutun takia 29.5.1947–6.10.1947

Matematiikan vs. lehtori Joensuun tyttökoulussa 1948

Oppilaana Sotakorkeakoulussa 9.1.1950–

Toimistoesiupseerina pääesikunnan jalkaväkitoimistossa 17.1.1953–

Pataljoonan komentajana III/6.Pr (Savon prikaati) 26.9.1955–

Toimistopäällikkö pääesikunnan panssarivaunutoimistossa 1.4.1957–

Komentaja Uudenmaan rakuunapataljoonassa 12.10.1958–

Komentaja Porin prikaatissa 18.11.1960–

Komentaja Uudenmaan sotilasläänissä ja samalla Helsingin varuskunnan päällikkö
15.10.1963–

Puolustusvoimain komentajan sijainen 6.10.–5.11.1965

Puolustusvoimain komentaja 13.11.1965–30.4.1969

Ylennykset

Reservikornetti 31.8.1934

Reserviluutnantti 30.4.1940

Kapteeni 13.1.1942

Majuri 23.9.1944

Everstiluutnantti 26.9.1955

Eversti 16.1.1961

Kenraalimajuri 7.2.1964

Kenraaliluutnantti 7.2.1966

Jalkaväenkenraali 4.6.1968

Kunniamerkit aikajärjestyksessä

4. luokan vapaudenristi miekkojen kera 11.10.1940

Talvisodan muistomitali miekan ja soljen kera 11.2.1941

3. luokan vapaudenristi miekkojen kera 23.8.1941

Saksan 2. luokan rautaristi 7.12.1941

Vapaudenristin 2. luokan Mannerheim-risti 8.9.1942

2. luokan vapaudenristi miekkojen kera 30.7.1944

Suomen Reserviupseeriliiton ansiomitali 6.12.1944

Suomen Leijonan ritarikunnan 1. luokan ritari 6.12.1955

Jatkosodan muistomitali 6.12.1957

Suomen liikuntakulttuurin ja urheilun hopeinen ansiomitali 26.2.1963

Puolan Polonia Restituta ritarikunnan komentaja rintatähden kera 14.4.1967

Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan I luokan komentajamerkki 20.10.1967

Ruotsin Miekkaritarikunnan suurristi 29.11.1967

Opinnot

Ylioppilas Sortavalan lukio 1932

Reserviupseerikoulu 1933–1934

Helsingin yliopisto 1934–1939

Maasotakoulu 1942–1943

Filosofian maisteri Helsingin yliopistossa 1948

ATL 8/STO Sotakorkeakoulu 1950–1953

Ydintekniikan peruskurssi Teknillisessä korkeakoulussa 1958

Ylimmän päällystön opetustilaisuus 1964

Totaalisen maanpuolustuksen kurssi 2/1964

Kirjallinen toiminta

Kirjoituksia mm Sotilasaikakauslehdessä, Upseerin Käsikirjassa ja Tiede- ja Ase julkaisussa.

Jalkaväen tulen vaikutuksesta 1954

Lähitaistelun koulutusta -elokuvan suunnittelu, ohjaus ja puheteksti 1956

Lähitaisteluopas 1957

”Yleiskatsaus ydintaisteluvälineiden nykyiseen kehitysvaiheeseen”. *Tiede ja Ase* 1958

Kärkijoukkona Syvärille 1970

1944 Taistellen takaisin 1971

Kadonnut joukkue 1972

Veriset lumet 1974

Huipulla 1977

Yhteiskunnallinen toiminta

Sotapsykologisen seuran jäsen 1953–1977

Upseeriliiton Mikkelin osaston puheenjohtaja 1956–1957

Upseeriliiton Lappeenrannan osaston puheenjohtaja 1959–1960

Hakkapeliitat -elokuvatoimikunnan puheenjohtaja 1959–1963

Kupittaa Rotary -klubin jäsen 1961–

Paasikivi-Seuran jäsen 1968–

Ringside Clubin hallituksen jäsen 1971–1977

Pakilan Veto ry:n talousjaoston puheenjohtaja 1974–

Rintamamiesveteraanien Liiton puheenjohtaja 1975–1977

Mielipide-erittely aineiston keruulomakkeilla saadusta materiaalista

Reservin kenraaleille postitettiin 80 kysymyssarjaa, niistä palautettiin 61. Palauttamatta jäi 19, joista 7 on haastateltu.

Muita upseereita ja siviilihenkilöitä oli 21, joista palautti lomakkeet 16 ja yksi palauttamatta jättäneistä on haastateltu.

Savon prikaatin killan kautta saatiin 23 nimeä, heistä 14 palautti vastatut lomakkeet.

Uudenmaan rakuunapataljoonassa palvelleille 9 henkilölle lähetettiin kysely. Heistä 7 palautti vastaukset.

Pori prikaatin killan ja muuta kautta saatujen nimien perusteella kysely lähetettiin 18 sotilaalle. Heistä vastauksen palautti 14 henkilöä.

Kaiken kaikkiaan aineiston keruulomakkeita postitettiin 151 kappaletta. Niistä palautettiin 112 ja 8 vastaamatta jättänyttä on haastateltu.

Kysymyssarjat 1 ja 2 postitettiin kaikille. Kysymyssarja 3 postitettiin vain Savon prikaatissa (SavPr), Uudenmaan rakuunapataljoonassa (UudRakP) ja Porin prikaatissa (PorPr) palvelleille. Kysymyssarja 4 postitettiin vain reservin kenraaleille ja sellaisille upseereille ja siviilihenkilöille, jotka olivat palvelleet puolustusvoimain komentajan alaisina häntä läheisissä tehtävissä.

Osa lomakkeista palautettiin vastaamattomina, osa osittain täytettynä ja suurin osa vastattuina. Vastausten yhteydessä on usein merkitty, milloin tieto on omakohtainen ja milloin se on toisilta kuultu. Siksi vastausten määrä eri kysymyksiin ei ole yhtä suuri. Vastausten lisämerkinnöistä on tehty yhteenveto laskemalla, miten moni on täydentänyt vastaustaan. Iältään vanhimmat sotilaat ovat palauttaneet vastauksia vähemmän kuin nuoremmat, osittain ehkä siksi, että he eivät enää jaksaneet paneutua sen aikaisiin tapahtumiin. Osa heistä on haastateltu suullisesti. Jotkut ovat jättäneet vastaamatta lojaalisuussyistä ilmoittaen, että on turha kaivella vanhoja ikäviä asioita.

Viisijakoisen mielipidetiedusteluasteikon kaava on läpi koko asiakirjan sama:

- 1 täysin samaa mieltä
- 2 jokseenkin samaa mieltä
- 3 ei kantaa
- 4 jokseenkin eri mieltä
- 5 täysin eri mieltä

Tuloksia esiteltäessä merkinnän ensimmäinen numero tarkoittaa asteikon numeroa ja kauttaviivan jälkeinen numero vastausten yhteenlaskettua määrää.

Vastausten jälkeinen teksti perustuu palautettuun aineistoon. Samantapaisia vastauksia on yhdistetty, yleistetty ja merkitty erittely upseerien ja aliupseerien vastauksista, silloin kun ne ovat poikenneet selvästi toisistaan. Vain kysymyssarja 2:n ja 4:n osalta on erään kohdin kirjoitettu kaikki vastauksiin liitetyt lisämerkinnät. Käytetyt sotilasarvot ovat ne, joissa vastaaja palveli Keinosen alaisena.

1. Kaikille lähetetty kysymyssarja

1.1. *Vaikuttivatko mielestänne omien sen aikaisten havaintojen mukaan pasifismi ja nuorison radikalismi varusmiespalvelustaan suorittavien palvelussuorituksiin ja suhtautumiseen puolustusvoimiin 1960-luvun lopulla?*

Kyllä	27	1964/5	1966/8	1968/9	1970/2	1972/1
Ei	48					

Kommentteja esitti 20 vastaajaa:

Pääosa vaikutuksia havainneista oli silloin luutnanttina, yliluutnantteina tai kapteenina palvelleita.

Radikalismi ei aiheuttanut ylimalkaan ongelmia varuskunnissa. Varusmiesliitto tosin pyrki varuskuntiin tultuaan perustetuksi. Keinonen seurasi tarkoin presidentin suhtautumista ja yleistä ilmapiiriä yrittäen sopeuttaa omat kannanottonsa tekemiinsä havaintoihin.

1.2. *Mitä mieltä olitte Keinosen linjasta: palvelu kovemmaksi, vapaa-aika vapaammaksi?*

– *Palvelu kovemmaksi:*

Kannatin	39
Kannatin jossain määrin	31
Samantekevää	6
Vastustin jossain määrin	1
Vastustin	1

Pääosa nuoremista upseereista kannatti, vanhemmat upseerit ja aliupseerit kannattivat jossain määrin. Vankka enemmistö siis kannatti.

– *Vapaa-aika vapaammaksi:*

Kannatin	19
Kannatin jossain määrin	30
Samantekevää	1
Vastustin jossain määrin	19
Vastustin	2

Mielipiteet jakautuivat kaikkien ryhmien osalta, vastustajia oli suhteellisesti eniten vanhempien upseerien joukossa. Aliupseeriston keskuudessa kannatus oli hieman voimakkaampaa kuin upseerien joukossa. Kannattajien ja vastustajien summaluvut olivat 49/21.

– *Tulivatko kevennykset varusmiesten vapaa-ajan ohjeisiin (siviilipuvun käyttö, lomakäytäntö) vuonna 1966 mielestänne:*

Liian aikaisin	28
Sopivasti	37
Liian myöhään	7

Liian aikaisin vastasi pääosa vanhemmista upseereista, mutta ei yksikään aliupseeri, sopivasti vastasivat lähes kaikki aliupseerit ja pääosa nuorempaa upseeristoa, liian myöhään merkitsi kuusi nuorempaa upseeria ja yksi aliupseeri.

Kommentteja esitti 47 vastaajaa:

Koulutusta oli tehostettu useasti aikaisemminkin, samoin simputusta vähennetty ja vapaa-aikaa lisätty. Uudistukset tulivat yllättäen ja ne piti ottaa heti käyttöön. Toimenpiteet tuntuivat silloin liian aikaisilta, mutta myöhemmin asiaa tarkastellessa oikea-aikaiselta. Yhteiskunta oli uudistuksiin valmis, mutta kantahenkilökunta ei täysin ollut. Se olisi pitänyt 'myydä' paremmin henkilökunnalle. Uudistus vähensi johtamisen keinoja. Asia oli Kiljavan kokouksen seurauksena jo Simeliuksen aikana valmistelun alainen. Keinonen runnoi asian läpi nopeutetusti ja otti kunnian itselleen. Sisäpalvelu -ohjesääntöön muutostyön loppuvaiheessa 1966 Keinonen yllättäen käski ohjesääntötyön uudistusta johtavalle kenraalimajuri Pöyhöselle, että siviilipuvun käyttö on sallittua aina lomalla oltaessa. Toimikunta olisi suosinut ohjetta käyttä siviilipukua vain yli 3 vrk:n lomilla.

1.3. *Olivatko muutokset:*

Valmisteltu huolella	5
Tulivat yllättäen	51
Tulivat keskeneräisinä	31

Hyvän valmistelun kannalla olleet olivat kaikki Porin prikaatista. Yllättäen tulleiksi vastasivat lähes kaikki aliupseerit. Upseerien mielipiteet jakautuivat puoliksi kohtaan tulivat yllättäen ja puoliksi kohtaan tulivat keskeneräisesti. Varsinkin vanhempi upseeristö piti uudistuksia keskeneräisinä.

– Miten itse suhtauduitte aikanaan näihin uudistuksiin ja sitouttiko Keinonen kantahenkilökunnan niihin riittävän hyvin.

Kommentteja esitti 55 vastaajaa:

Palaute oli lähes poikkeuksetta sitouttamisen suhteen negatiivinen. Eräiden harvojen vastaajien mielestä Keinonen yritti sitouttaa. Myönteinen asia pilattiin Keinosen hätäilyllä. Aiheutti kylminä käskyinä, usein median kautta tiedotettuina, ärtymystä henkilökunnassa. Syntyi aukko, jota Keinonen ei yrittänytkaan paikata. Jos Keinonen olisi kierrellyt joukoissa ja esikunnissa sitouttamassa alaisiaan, olisi ongelma ehkä saatu korjattua. Tulee muistaa, että palveluksessa oli paljon sodan käyneitä miehiä. Uudistukset taisivat tulla yllätyksenä ylimmälle päällystöllekin. Huonon sitouttamisen vuoksi pääosalle kantahenkilökuntaa uudistukset tulivat yllätyksenä, ja ne lisäsivät komentajan persoonaan jo aiemmin liittynyttä negatiivista varautuneisuutta. Adjutanttin mukaan Keinosta varoitettiin liian nopeasta temposta. Keinonen ilmoitti vaihtavansa sellaiset komentajat, jotka eivät pysy mukana vauhdissa.

1.4. *Oliko Keinosen valinta 1965 puolustusvoimain komentajaksi:*

Oikea ratkaisu	1/8	2/12	3/5	4/13	5/18
Arvo Pentin junailu	1/23	2/24	3/12	4/0	5/2
Tyypillistä Kekkonen pol	1/15	2/15	3/12	4/5	5/5

Suuri osa aliupseereista piti ratkaisua yllättävänä ja oikeana. He eivät tuntenut Pentin osuutta ja katsoivat valinnan tyypilliseksi Kekkonen politiikaksi. Nähtiin, että oli saatu oma mies komentajaksi.

Upseerien kannat hajosivat enemmän. Pääosa piti ratkaisua virheellisenä ratkaisuna ja Arvo Pentin junailuna. Suhtautuminen Kekkonen henkilöstöpolitiikkaa kohtaan jakautui.

Varsinkin vanhemmat upseerit käyttivät kohtaa kolme – ei kantaa.

– *Voisitteko kuvalla tunnelmaanne kuultuunne valinnasta. Kommentteja esitti 55 vastaajaa:*

Useat aliupseerit yllättyivät positiivisesti. Pidettiin nuorekkaana uudistajana. Upseereista pääosa yllättyi negatiivisesti. Odotettiin enemmän Leinosta ja erityisesti Itä- ja Kaakkois-Suomessa Järventausta. Tuotiin esille positiivisena seikkana sodan ajan ansiot sekä menestyminen joukko-osaston komentajana. Nimitys heijasteli Kekkonen antipatioita upseereita kohtaan. Jotkut vastaajista kirjoittivat Keinosen tavanomaista poikkeavasta käyttäytymisestä SKK:ssa, YPO:lla ja sotaharjoituksissa.

1.5. *Oliko Keinonen komentajana:*

Poliittinen pelinappula	1/10	2/24	3/10	4/6	5/5
Koko kansan kenraali	1/3	2/5	3/11	4/17	5/11
Ennakkoluuloton uudist.	1/18	2/26	3/4	4/6	5/7

Aliupseerit olivat joukkona jälleen vastauksissaan yhtenäisempiä. Heistä puolet merkitsi poliittinen pelinappula ja ei osannut sanoa kantaansa. Aliupseerit pitivät Keinosta upseereita enemmän koko kansan kenraalina samoin kuin ennakkoluulottoman uudistajana.

Upseerien mielipiteet jakautuivat koko vaihteluvälille. Pidettiin jossain määrin poliittisena pelinappulana, jossain määrin ennakkoluulottomana uudistajana, mutta ei juurikaan koko kansan kenraalina.

– *Haluaisitteko täydentää. Kommentteja esitti 32 vastaajaa:*

Niissä joukko-osastoissa, joissa Keinonen oli ollut komentajana erityisesti Porin prikaatissa, tehtyjä uudistuksia arvostettiin, mutta nimitys nähtiin poliittiseksi. Yleisesti ottaen uudistuksia pidettiin liian nopeasti käyttöön otettuina. Perusyksikkötasolla uudistukset hyväksyttiin paremmin. Keinonen pyrki miellyttämään Kekkonen ja vasemmistoa haluten samalla hankkia ennakkoluulottoman uudistajan maineen. Ensi sijassa häntä ajoi eteenpäin omaa asemaa koskeva laskelmointi. Hän ei saavuttanut yleistä hyväksyntää veteraanien ja reserviläisten keskuudessa. Esimerkiksi Sutela ja Ehrnrooth eivät häntä erään vastaajan arvelun mukaan arvostaneet. Ennakkoluuloton uudistaja, mutta ei hallinnut muutosprosessia, eikä tajunnut uudistusten käyttöönottamisen vaatiman ajan pituutta ja henkilökunnan sitouttamisen merkitystä. Uudistusten tarve oli selvitetty jo ennen Keinosen aikaa. Keinonen ei malttanut odottaa asian valmistelua, vaan 'määräsi' muutokset heti voimaan. Ei ollut mikään edellä esitetyistä vaihtoehtoista, vaan osoittautui kohtuullisen sopimattomaksi vaihtoehdoksi. Ennako-odotukset nuoremmilla upseereilla olivat suuremmat, mitä sitten käytännössä tapahtui.

1.6. *Oliko Keinonen mielestänne:*

Koulutusmies	1/26	2/19	3/7	4/2	5/4
Yhteistyömies	1/3	2/5	3/13	4/14	5/12
Minäkeskeinen	1/45	2/18	3/3	4/2	5/1
Liian kilpailuhenkinen	1/49	2/13	3/3	4/2	5/3

Yleensä suhtautuminen oli samansuuntaista. Eräät aliupseerit ja pari upseeria poikkeavat mielipiteissään enemmistöstä. Vastauksien enemmistön mukaan Keinonen oli liian minäkes-

keinen, mutta hän oli erinomainen koulutusmies. Häntä vaivasi liiallinen kilpailuhenkisyys. Yhteistyömiehenä häntä ei juuri pidetty.

– *Onko mielestänne jokin muu kuvaava nimike vai sopiiko jokin edellä luetelluista erityisesti kuvaamaan Keinosta. Kommentteja esitti 41 vastaajaa:*

Yhteistyökykyä oli, mikäli se palveli omaa joukkoa tai häntä itseään. Samoissa yhteyksissä jopa häikäilemätön: 'Jäi ehkä rintamalle ja sielläkin etulinjaan'. Keinosta kuvattiin siten, että hän oli taktillinen taitaja, taistelun johtaja, kunto- ja kilpaurheilun edistäjä sekä erinomainen sodassa taitonsa esittänyt johtaja. Häntä kuvattiin myös rehdiksi mieheksi, joka sanoi asiat suoraan. Täysin itsekäs. Hän erotteli ihmiset joko hyviin tai huonoihin. Lisäksi hän oli tasapainoton. Keinonen oli pyrkyri, häneen sopisi seuraava tunnuslause: 'Minun ja joukkoni oltava parhaita välittämättä kavereista ja naapureista'. Häikäilemätön, joka hankki itselleen luottomiehiä nuoremmista upseereista. Häikäilemätön oman edun ollessa kyseessä. Jos luonne olisi ollut toinen, hänellä olisi ollut paljon annettavaksi. Sairas kilpailuvietti ohjasi liikaa hänen tekemisiään.

1.7. *Mitä positiivista Teille on jäänyt mieleen Yrjö Keinosesta?*

Kommentteja esitti 74 vastaajaa:

Eniten positiivisia asioita löytyy ajasta rintamakomentajana tai joukko-osaston komentajana. Hyvä kuntoilija. Piti huolta alaiustensa aliupseerien asuntoasioista. Keskusteli yhtä lailla aliupseerin kuin upseerin kanssa. Tulosjohtaminen nousi kunniaan Porin prikaatissa. Antoi joukolle kiitosta hänen ylennyksestään everstiksi. Osasi innostaa koulutusasioissa ja motivoi varusmiehiä hyviin suorituksiin. Kiinnitti huomiota varusmiesesimiesten koulutukseen ja hallitsi selvästikin kiväärimiehen koulutuksen. Koulutusta järjeistettiin, jätettiin pois paljon turhaa. Kusetti myös everstiluutnantteja. Halusi palkita entisiä alaisiaan ja niitä, joista katsoi hyötyvänsä. Ratakoulutus, lomapakukäytön uudistus. Koulutti, antoi hyviä neuvoja ja ohjeita. Vaikutti rehellisesti kiinnostuneelta tapaamisiinsa ihmisiin. Oppimishaluisuus. Fyysisen kunnan harrastaminen. Mannerheim-ristin ritari. Uraauurtava toiminta jalkaväkikoulutuksen kehittämisessä PorPr:ssa. Halusi saada kantahenkilökunnan ja varusmiehet liikkeelle, mutta kohtasi normaalin muutosvastarinnan. Pari vastaajaa kiinnitti huomiota hänen vähäiseen alkoholin käyttöönsä. Neljä upseeria ja yksi aliupseeri olivat sitä mieltä, että Keinosessa ei ollut mitään positiivista.

1.8. *Mitä negatiivisia asioita Teille on jäänyt mieleenne Yrjö Keinosesta?*

Kommentteja esitti 63 vastaajaa: (Lista oli huomattavasti pidempi kuin positiivisten muistojen lista)

Keinonen teki liikaa yleisesti hyväksymättömiä temppuja oman joukon menestyksen eteen. Keinonen syyllistyi sääntöjen ja määräysten räikeään rikkomiseen. Komentajakaudellaan hän kuntoili ja kilpaili liikaa usean mielestä. Siitä syystä häntä oli vaikea tavoittaa virkapaikalta. Kilpaurheilijoiden suosiminen jakoi henkilökuntaa joukoissa ja komentajakaudella. Prikaatia ei johdeta kuin komppaniaa, puolustusvoimia ei johdeta kuin joukko-osasto. Minäkeskeinen, häikäilemätön, epäluuloinen. Menettäessään malttinsa raivosi alaisilleen Porin prikaatissa ihmisarvoa alentavalla tavalla. Ei noudattanut virkatietä, eikä kertonut suorista käskyistään väliportaalle. Koulutustarkastukset olivat teatteria. Asetti oman etunsa puolustusvoimien edun

edelle, kääntäen mielessään tosiasiat omaa etuaan palveleviksi. Puolustusvoimain komentajana hän oli etäinen kenttäväelle. 'Uusitut hiihtokilpailulähdöt' antoivat ihmeellisen kuvan. Luisti sovituisista tapaamisista, häikäilemätön, laskelmoiva ja ovela ihmisten käsittelyssä. Oli usein myöhässä. Hänen koko komentajakautensa oli puolustusvoimille hyvin kielteinen. Äärimmäinen ambiitioihminen. Käytti joukko-osastoja häikäilemättömästi hyväksi hiihtovalmennuksessaan. Muutti kilpailusääntöjä edukseen ikähyvityksen käyttöönotolla. Luottamuksen puute johti henkilökohtaisen kunnioituksen puutteeseen. Hänellä oli upseerille eettisesti sopimaton käytös. Kun hän ei voittanut hiihtokisaa Kajaanissa Naapurin voitettua, hän jättäytyi pois palkintojen jaosta, vaikka oli luvannut olla jakamassa palkintoja. Psykopaattinen luonteenlaatu. Keinonen oli narsistisesti kiinnostunut itsestään, kunnostaan ja kilpailumenestyksestään. Aiheutti käytöksellään ja toimillaan epävarmuutta ja rauhattomuutta. Kahden Savon prikaatin aliupseerin mielestä heillä henkilökohtaisesti ei ollut mitään negatiivista Keinosta kohtaan.

1.9. *Miten käsityksenne on aikojen kuluessa muuttunut luettuanne hänen kirjojaan tai seurattessanne asioiden käsittelyä julkisuudessa hänen komentajakautensa jälkeen.*

Ei ole muuttunut 59

On muuttunut 17

Muutoksesta kertoneet kirjoittivat harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta muutoksen tahtuneen kielteisempään suuntaan.

Muutamia lainauksia teksteistä:

Nämä hänen tekemänsä uudistukset olisi jossain vaiheessa ja jossain muodossa ollut pakko tehdä. Hän oli tavallaan aikaansa edellä.

Olen myöhemmin ymmärtänyt paremmin kokonaisuuden. Vahvuudet ovat kasvaneet ja heikkoudet syventyneet. Todella ristiriitainen persoona. Häikäisevä taistelija, joka päämäärän saavuttaakseen ei kaihtanut keinoja.

Kirjojen Keinonen on idealisoitu luomus. Puolustusvoimain komentaja Keinonen ei kestänyt kiusauksia ja oli lapsellisen ahnas jos jonkinlaisille kunnianosoituksille. Minulla oli tilaisuus seurata puolustusvoimain komentajina Leinosen ja Sutelan toimintaa samassa tehtävässä ja saman ylipäällikön alaisena. Heihin verrattuna Keinonen oli kypsämätön diletantti. Käsitykseni on muodostunut: 'Keinonen oli jäädä jämähtänyt komppanian päällikön tasolle ja Kekkonenkin olisi pitänyt tämä asia huomata – tai reservin kersantti Kekkonen halusi vain simpauttaa vanhempia kenraalin jääriä.'

Johtuen siitä, etten aikanaan tarkasti seurannut kellarijutun käsittelyä lehdissä enkä enää muistanut sen vaiheita ennen Pernaan artikkelia Kylkiraudassa. Minusta tuntuu siltä, että Yrjö Keinosen tuomio ei rakentunut tasapuoliseen käsittelyyn oikeusasteissa. Kuka hyötyi tuomiosta? Suomen valtioko ja sen maanpuolustus?

Keinosen sodan ajan ansiot tulleet paremmin tietooni. Puolustusvoimain laaja sisäinen kritiikki on tullut esiin. Oikeusprosessissa esiin nostetut kyseenalaisuudet. Ei ollut kunniaksi suomalaiselle oikeusjärjestykselle 'Ajojahti'.

2. Kysymyksiä Keinosen johtamistyylistä puolustusvoimain komentajana.

1. Täysin samaa mieltä
2. Jokseenkin samaa mieltä
3. Ei kantaa
4. Jokseenkin eri mieltä
5. Täysin eri mieltä

Huomattava osa vastaajista on valinnut vaihtoehdon 3 tai jättänyt vastaamatta kokonaan. Keinosen alaisena joukko-osastoissa vaiheessa palvelleet upseerit ovat vastanneet positiivisemmin kuin upseerit yleensä. Aliupseerit, varsinkin Savon prikaatissa, ovat vastanneet lähes kaikkiin kysymyksiin kaikkein positiivisimmin.

- 2.1. *Johti toimintaa tehokkaasti, mutta varmisti samalla, että kaikki oleelliset tekijät ja asiantuntijoiden mielipiteet pääsivät esiin ennen päätöksentekoa.*

1/5 2/4 3/13 4/17 5/8

1 ja 2 kohdan vastaajien pääosa aliupseereita. Samaa mieltä oli 9, erimieltä 25 vastanneista.

- 2.2. *Kuunteli kärsivällisesti ja keskusteli asioista aina, kun siihen ei ollut estettä.*

1/7 2/9 3/11 4/14 5/8

Usea jätti vastaamatta, koska ei ollut havaintoja. Kohtaan 1 vastasi kaksi nuorempaa upseeria ja viisi aliupseeria. Vanhimmat upseerit vastasivat yleensä kohtaan 4 tai 5. Samaa mieltä oli 16, erimieltä 22.

- 2.3. *Edisti yhteisymmärryksen syntymistä ja yhteistyötä, sitoutti ja osallistutti kaikki aktiivisesti asioiden käsittelyyn.*

1/3 2/7 3/14 4/16 5/10

Aliupseerit vastasivat pääosin kohtiin 1 ja 2. Upseerien kannat olivat kielteisempiä. Vanhempia upseereita vastasi myös kohtaan 3. Samaa mieltä oli 10, erimieltä 26.

- 2.4. *Hyödynsi tehokkaasti muiden vastuuhenkilöiden asiantuntemusta ennen päätöstä.*

1/6 2/9 3/12 4/16 5/4

Jakauma oli kuten edellisessä kysymyksessä. Samaa mieltä oli 15, erimieltä 20.

- 2.5. *Omasi laajan asiantuntemuksen ja hyvän kokonaisnäkemyskoko puolustusvoimista.*

1/7 2/10 3/12 4/14 5/6

Joukko-osastossa alaisina palvelleet näkivät asiat positiivisemmin paitsi kaksi PorPr:n upseeria. Samaa mieltä oli 17, erimieltä 20.

- 2.6. *Tehyään päätöksen hän antoi alaisilleen vapaat kädet asioiden toteuttamiseen.*

1/7 2/12 3/14 4/7 5/3

Joukko-osastoissa alaisena palvelleet vastasivat kohtaa 1 tai 2 ja kaksi kohtaan 5. Vanhemmat upseerit vastasivat kohtaan 2 tai 3. Samaa mieltä oli 19, erimieltä 10.

2.7. *Rajoitti alaitensa oma-aloitteisuutta puuttumalla pieniin yksityiskohtiin.*

1/5 2/9 3/20 4/10 5/5

Joukko-osaston upseerien ja aliupseerien vastauksia oli sekä kohdassa 1 että 5. Samaa mieltä oli 14, erimieltä 15.

2.8. *Kunnianhimoinen omien tai oman joukkonsa aikaansaannosten suhteen.*

1/41 2/10 3/3 4/2 5/0

Vastauksen tulkinta oli selvästi oman joukon puolesta. Kohtaan 4 vastasi yksi everstiluutnantti ja yksi luutnantti. Samaa mieltä oli 51, erimieltä oli 2.

2.9. *Uudistaja, joka oli aidosti kiinnostunut puolustusvoimien kehittämisestä keskittäen siihen toimintatarmonsaa.*

1/10 2/16 3/7 4/9 5/6

Aliupseerien vastaukset kaikista positiivisimpia. Samaa mieltä oli 26, erimieltä 15.

2.10. *Osoitti runsaasti mielenkiintoa strategisten asioiden ja lähialueen asevoimien kehityssuuntien analysointiin.*

1/4 2/3 3/34 4/11 5/4

Merkittävää on, että Keinosen komentajakaudella pääesikunnan operatiivisessa osastossa palvelleet upseerit vastasivat kohtaan 5. Samaa mieltä oli 7, erimieltä 15.

2.11. *Käytti paljon energiaa motivoidakseen puolustusvoimien henkilökunnan työskentelemään omien linjaustensa ja uudistustensa mukaisesti.*

1/7 2/13 3/9 4/12 5/9

Yleishavaintona aliupseerit merkitsivät kohtiin 1 ja 2, upseerit kohtiin 4 ja 5. Joukko-osastoissa alaisina palvelleiden upseerien merkinnät jakaantuivat. Samaa mieltä oli 20, erimieltä 21.

2.12. *Onnistui motivoimaan puolustusvoimain henkilökunnan omien linjaustensa ja uudistustensa mukaisesti.*

1/2 2/3 3/10 4/25 5/13

Samaa mieltä oli vain 5, erimieltä 38.

2.13. *Pyrki rakentamaan luovaa ja avointa ilmapiiriä, jossa mielipiteet sai tuoda avoimesti esiin ja ristiriidat käsiteltiin rakentavasti.*

1/5 2/8 3/13 4/19 5/9

Vanhemmat upseerit, adjutantit ja upseerit yleensä vastasivat kohtiin 4 tai 5. Joukko-osastossa alaisina palvelleet vastasivat kohtiin 1 ja 2. Samaa mieltä oli 13, erimieltä 28.

2.14. *Onnistui rakentamaan luovan ja avoimen ilmapiirin, jossa mielipiteet sai tuoda avoimesti esiin ja ristiriidat käsiteltiin rakentavasti.*

1/2 2/5 3/10 4/19 5/13

Kuusi aliupseeria ja yksi upseeri vastasivat kohtaan 1 tai 2. Porin prikaatin aliupseerit ja upseerit olivat kriittisiä. Samaa mieltä oli 7, erimieltä 32.

2.15. *Noudatti käskyissään virkatietä, tai piti ainakin lähimmät alaisensa tietoisina ohj virkatiien antamistaan käskyistä.*

1/1 2/5 3/18 4/12 5/14

Sekä upseerit ja osa aliupseereista oli kriittisiä. Samaa mieltä oli 6, erimieltä 26.

2.16. *Kenraaliluutnantti Ermei Kanninen on (Kylkirauta 3/2003) esittänyt, että sotilasjohtajalta vaaditaan seuraavassa lueteltuja ominaisuuksia. Arvioikaa oman kokemuksenne mukaan Yrjö Keinosta näiden ominaisuuksien suhteen.*

Keinosella oli:

– teoreettisia tietoja ja käytännön kokemusta joukkojen johtamisessa

1/27 2/19 3/5 4/3 5/0

– päätöksentekokykyä

1/23 2/24 3/4 4/2 5/0

– ihmistuntemusta sekä kykyä valita alaisensa sekä myös tarvittaessa erottaa heidät

1/8 2/20 3/8 4/13 5/2

– kykyä erottaa suuret asiat pienistä

1/2 2/6 3/19 4/19 5/8

– kyky luoda ympärilleen luottamuksen ilmapiiri, niin esimiehiin kuin alaisiin

1/6 2/6 3/7 4/16 5/16

– rohkeutta ja onnea, paljon onnea, johon liittyy taipumus olla oikealla hetkellä oikeassa paikassa

1/17 2/22 3/7 4/1 5/4

Vahvuutena voidaan katsoa olevan joukkojen johtamiskyvyn ja päätöksen tekokyvyn sekä myös rohkeuden ja onnen. Ihmistuntemus ja alaisten valintataito ovat myös hyvät. Ongelmallisimmat osa-alueet olivat luottamuksellisen ilmapiirin puuttuminen ja kyky erottaa pienten ja suurten asioiden ero.

Aliupseerit olivat kautta linjan kannanotoissaan positiivisempia kuin upseerit. Ilmeisesti Keinosen toiminta joukko-osaston komentajan oli rakentavampaa ja ilmapiiriltään parempaa kuin puolustusvoimain komentajana.

– Jos Yrjö Keinosella oli mielestänne heikkous jonkin ominaisuuden kohdalla, niin mikä se oli? Haluatteko perustella merkintöjänne?

Omien suosiminen. Kukkoilija. Kyseenalaisia keinoja oman edun tavoittelussa.

Puolustusvoimissa oli tuohon aikaan liian monta omasta mielestään onnistunutta upseeria, se kateus, se kateus. Ei kestänyt arvosteltavan itseään. Arvostelija siirrettiin (kapt Siltala PorPr). Epäluuloisuus kasvoi muita kohtaan.

Kuunteli, jos oli kiinnostunut, muuten ei. Kai yritti motivoida ja luoda avointa ilmapiiriä, mutta se ei onnistunut, koska antoi usein virheellisiä lausuntoja, jotka veivät lopullisesti luottamuksen. Kehuskeli nuoremmille upseereille PorPr:ssa, että oli sairastellut SKK:ssa kokeita edeltävänä päivänä.

Ristiriitainen persoona. Johti paljon hajota ja hallitse periaatteella. Lojaali vain itselle ja omalle joukolleen. Rohkea.

Pv komentajana: Hyvä puhuja, hyvä esiintyjä, aluksi hyvät suhteet politiikkoihin. Huonot

puolet: kärsimätön, omat edut aina esillä, ei saanut upseerikuntaa taakseen. Teatterin annettiin jatkaa puolustusvoimain koulutuksessa. Oma etu.

Kilpailu, jossa piti itse voittaa. Va henkilöstöä palvelukseen PorPr:iin kilpailumenestyksen perusteella. Sotilaselämä on paljon muutakin kuin hiihtämistä.

Keinonen ei luottanut alaisiinsa ja oli malttamaton luonteeltaan. Kärsivällisyys loppui, jos kiire hiihtämään. Hän ei saavuttanut nimenomaan vanhemman upseeriston piirissä sitä luottamusta, jota pvkom tehtävien menestyksellinen hoitaminen edellytti.

Tiedot perustuvat Matti Härmälän kertomaan 1977–85. Härmälä halveksi syvästi Keinosta. Luonteeltaan yksinäinen susi.

Päätöksentekokykyä härskiyteen saakka. Loi ympärilleen ihmetyksen ja hämmennyksen ilmapiiriä kentän piirissä.

Sotaharjoituksessa 1963 Keinosen päättämättömyys AK:n komentajana haittasi koko esikunnan työskentelyä. Osoitti enemmän mielenkiintoa joukkueen ja ryhmän johtajien kouluttamiseen.

Opiskelu SKK:n TO:lla osoitti vahvaa oman edun tavoittelua. Häikäilemätön pyrkyri ja oman edun tavoittelija. Asiaa pengottiin SKK:ssa 1972. TO:n johtaja esitti opettajaneuvostolle mm. opintojen keskeyttämistä.

Liian minäkeskeinen, ei ollut aivan rehellinen. Moneen tehtävään sopiva mies, ei kuitenkaan tähän tehtävään. Paljon hyviäkin ominaisuuksia, älykäs, terävä ... mikä muutti/kehitti luonteen/asenteet vikaan? Itsekkyys.

Haisteli tuulia ja toimi sen mukaan. En edes kuullut, että olisi joskus ollut kiinnostunut operatiivisista asioista. Seurasin itse PE – PIM:ssä epäluottamuksen ilmapiiriä. Sen seurauksena syntyi eräänlainen kilpaleikki, kuka osasi kertoa 'Yrjö Ylhäisestä' päivittäin ilkeimmän juorun tai uutisen. Ja osajia oli. Tuo juoruilu oli upseereille täysin sopimatonta ja arvotonta, mutta se oli yleistä. Kun muistetaan U Kekkonen sanat 'Niin on, jos siltä näyttää', niin Yrjö Keinosesta lähti jotain, joka herätti negatiivisia tunteita. Niitä kohdistui Keinoseen itseensä, eikä vain asemaansa Kekkonen koirana, jota teki mieli kivittää.

Henkilökohtaisen edun tavoittelu paistoi kaikesta läpi. Kilpailun tarve sotki miehen terävän älyn.

Todennäköisesti häneltä jo synnynnäisesti (?) puuttui se ominaisuus, minkä avulla normaali ihminen ja upseeri erottaa oikean väärästä.

Y.K. oli pätevä ja kokenut oman joukon johtaja. Ominaisuuksiin ei kuulunut henkilökohtaisen vastuun tunteminen puolustusvoimain kehittämisestä. Omat pyrkimykset ja mielihalu nousivat tuon vastuun edelle. Rohkeutta hänellä kyllä varmaan oli, mutta kovin usein hän oli väärään aikaan väärässä paikassa.

Urheilu ja henkilökohtaiset urheilusaavutukset olivat hänelle kaikki kaikessa.

Uskon, että hän oli eräänlainen psykopaatti, sairaloinen kunnianhimo ja oman edun tavoittelu. Korostan, että minulla ei ole henkilökohtaisia kokemuksia, vaan edellä esitetyt ovat muiden antamia mielikuvia (Tosin Keinosta lähellä olleita).

Pääasia, että hän sai kiitosta ja etuja. Liekö selvää itsekkyyttä. En arvostanut SKK:ssa, enkä pv:n komentajana. Tiedusteli salaa siviilipuvussa tulevaa sotaharjoitusmaastoa, jossa oli toisen osapuolen komentajana. Onneksi tuli ilmi.

Keinonen ei luottanut alaisiinsa ja oli malttamaton luonteeltaan. Hän oli tottunut joukko-osastossa nopeisiin tuloksiin, eikä ymmärtänyt puolustusvoimien kokoisen organisaation

sisäistä kitkaa. Usein hän koki ajan kulun käskystä suorituksiin tahallisen vastustavana viivytelynä. Jo vuonna 1967 hän alkoi kokea koko upseeriston vastustavan hänen uudistuksiaan. Poikkeuksen muodostivat vain urheilumiehet. Keinosen käytännön johtamistaidon kokemus jäi sodassa pataljoonan tasolle. Suurempien joukkojen johtamisesta sotakouluissa ja sotaharjoituksissa hän sai kritiikkiä. Keinosen defaitistinen asenne Suomen puolustamiseen sai puolustusvoimien todelliset puolustus suunnitelmat asettivat hänet ristiriitatilanteeseen, jonka vuoksi hän ei halunnut paneutua strategiseen suunnitteluun ja asehankintoihin. Myös Kekkonen asennoituminen näihin kysymyksiin teki hänet varovaiseksi. Yllättävän huonot hermot tekivät hänestä helposti suuttuvan ja malttamattoman, joka taas heikensi henkilösuhteita ympäristöön.

Puolustusvoimat menettivät hyvän joukko-osaston komentajan, kun Keinosesta tehtiin puolustusvoimain komentaja.

Inhimillinen heikkous oli liiallinen kunnianhimo – vauhtisokeus, kateuden ilmapiiri.

Hyvä ihmistuntemus, mutta luotti liikaa muutamaan merkittävään asemaan päässeeseen upseeriin.

3. Kysymyksiä palvelusta joukoissa (Savon prikaati, Uudenmaan rakuunapataljoona ja Porin prikaati)

1. Täysin samaa mieltä
2. Jokseenkin samaa mieltä
3. Ei kantaa
4. Jokseenkin eri mieltä
5. Täysin eri mieltä

3.1.	<i>Oliko Yrjö Keinonen joukko-osasto/joukkoyksikön komentajana</i>				
	Idearikas kouluttaja	1/16	2/10	3/2	4/1 5/2
	Määrätietoinen voittaja	1/13	2/7	3/3	4/2 5/0
	Vain omaa etua ajatteleva	1/12	2/7	3/2	4/2 5/2

Ei selkeää eroa upseerien ja aliupseerien vastausten kesken. Samoin eri joukko-osastojen palautteiden kesken ei ole suuria eroavaisuuksia. Samaa mieltä oli kunkin osakysymyksen kohdalla yli kolme neljäsosaa vastaajista.

Kommentteja esitti 14 vastaajaa:

Pääosin myönteinen palaute kuten vastausjakautumastakin ilmenee. Porin prikaatin aliupseerin toteamus, että 'Keinonen oli erittäin idearikas, kaikessa toiminnassa näkyi omien etujen tavoittelu. Toisaalta tämä lienee täysin normaalia kaikille henkilöille, jotka tähtäävät urallaan korkealle.' kuvaa yleisemminkin kommenttien sisältöä.

Keinonen oli koulutuksen, kurin ja järjestyksen kannalta erinomainen komentaja.

Maastoharjoituksia lisättiin ja sodan ajan kokemuksia hyödynnettiin. Lomia käytettiin kannustimena vastauksien mukaan varsinkin PorPr:ssa. Moitteita tulee luvattomista toimista 3. divisioonan sotaharjoituksissa.

3.2. *Miten Yrjö Keinonen poikkesi edeltäjästään tai seuraajastaan joukko-osastonne joukon etua ajatellessa?*

Pidettiin parempana	17
Pidettiin huonompana	2
Vaikea arvioida	11

Pääosa upseereista varsinkin PorPr:ssa piti parempana. Huonompana piti vain yksi upseeri SavPr:sta ja yksi aliupseeri UudRakP:sta. Viimeiseen kohtaan vastasi kolme upseeria ja kahdeksan aliupseeria. Keinonen oli tämän mittarin mukaan erinomainen joukko-osaston komentaja.

Kommentteja esitti 14 vastaajaa:

Keinonen oli toimissaan aktiivisempi ja vaativampi. Ainakin nuoret komppanianpäälliköt saivat erinomaista tukea. Vakioharjoitukset olivat hyvä idea. Suhtautuminen henkilökuntaan oli kannustavaa ja palkitsevaa. Joskin jotkut upseerit ja aliupseerit tuntuvat olleen vastakarvaan. Erät PorPr:n aliupseereista toteavat, että Keinosta pidettiin kusettajana, tai että henkilökunnan keskuudessa henki oli helpottunut, kun Keinonen siirtyi eteenpäin urallaan. Runsas lomien käyttö suututti naapurijoukkojen komentajia. Peruskoulutuskauden jälkeen pidetyn koulutustarkastuksen arvostelukohteet olivat samalla komentajan käskemät tärkeimmät koulutettavat asiat.

3.3. *Jakautuiko joukko-osaston henkilökunta Keinosen kannattajiin ja häneen kriittisesti suhtautuviin?*

Jakautui	15 (8 ups, 7 au)
Ei jakautunut	21 (8 ups, 13 au)

Kommentteja esitti 17 vastaajaa: (kommentteja kirjoittivat lähinnä ne, joiden mielestä mielipiteet jakautuivat)

Toiset tekivät työt, toiset urheilivat. Suosikit olivat selvästi esillä. Huippu-urheilijoiden suosiminen pilasi yhteishenkeä. Vastakkain olivat urheiluhullut ja tavalliset kouluttajat.

3.4. *Hän näki paljon vaivaa joukko-osaston menestymiseksi sotaharjoituksissa ja kilpailuissa.*

1/29	2/3	3/1	4/2	5/1
------	-----	-----	-----	-----

Selvä enemmistö vastaajista ja kaikissa joukko-osastoista oli samaa mieltä. Kaikki upseerit merkitsivät ensimmäisen vaihtoehdon. Samaa mieltä oli 32, erimieltä oli 3.

3.5. *Oliko hän pyrkiessään ”häikäilemätön manööveritaktikko” eli halusi menestyä periaatteella ”tarkoitus pyhittää keinot”?*

1/13	2/6	3/7	4/3	5/5
------	-----	-----	-----	-----

SavPr:n ja UudRakP:n lähes kaikki upseerit vastasivat kohtaan 1. PorPr:n upseerien vastaukset jakaantuivat selvemmin molempiin päihin. Samaa mieltä oli 19, erimieltä oli 8.

Kommentteja esitti 12 vastaajaa:

Vastauksiin on kirjoitettu luvattomia vastapuolen toimien tiedustelua, miinoitetun sillan luvattomia ylityksiä, erotuomareitse saatujen tietojen käyttöä omaan taistelusuunnitelman toteutukseen ja siviilivaatteiden käyttöä tiedustelutehtävissä. Merkinnät ovat lähinnä SavPr:n ja UudRakP:n henkilöiden kirjaamia. Erään UudRakP:n aliupseerin mielestä Keinosen käyt-

täytyminen oli raukkamaista oman edun tavoittelua. Oli selkeä kunnia-asia menestyä koulutustarkastuksissa ja sotaharjoituksissa kaikissa Keinosen komentamissa joukoissa. Menestystä ei haettu vain luvattomilla keinoilla, vaan koulutus oli kovaa ja määrätietoista. Vastauksista saattoi päätellä, luvattomat keinot jäivät vähäisemmiksi Porin Prikaatin aikana.

- 3.6. *Osasiko Keinonen muita komentajia paremmin nostaa joukko-osastoylpeyttä ja -henkeä urheilusaavutusten ja sotaharjoitusmenestyksen myötä?*
Paransi selkeästi	23
Ei erityistä eroa muihin	9 (viisi SavPr:n aliupseeria)
Mieluummin heikensi	1

Selvä enemmistö henkilökunnasta katsoo Keinosen ansioituneen joukko-osastohengen luojana.

Kommentteja esitti 11 vastaajaa:

Esille on otettu koko joukon kokoon ottaminen ja julkinen kiitos, lomien käyttö, komentajan oma esiintyminen menestystä esittelemässä, kuntoisuuslomien myöntäminen ja yhteiset pullakahvit. Keinosen osasi siis kannustaa joukkojaan, sillä menestyksestä palkitseminen antoi yrityshalua. Läheskään kaikki komentajat eivät jaksaneet tehdä yhtä utterasti työtä yhteishengen eteen. Porin prikaatin sotaharjoitusten valmistavat harjoitukset saivat osakseen sekä kiitosta että kritiikkiä, samoin varusmiehille liian avokätisesti jaetut lomat.

- 3.7. *Näkyikö mielestänne Keinosen joukko-osastopalveluksessa se, että häneltä oli sodan vuoksi tavallaan jäänyt kokematta palvelu rauhanajan joukko-osaston nuorempana upseerina ja perusyksikön päällikkönä (esimerkiksi hallinnollisissa asioissa)?*

Kommentteja esitti 12 vastaajaa:

Neljä oli sitä mieltä, että ei näkynyt tai ei ole havaintoa. Esille tuli, että Keinonen ei hyväksynyt arestin käyttöä, ei arvostanut muodollista koulutusta, käytti vakanssin lupailua aliupseereille liian paljon ja että hän edellytti varusmiesten tuntemuksessa tasoa, joka olisi edellyttänyt pidempää yhdessäoloa, kuten oli laita sodan aikana. Eräs vastaaja toteaa, että häneltä puuttui sotilastietoa.

- 3.8. *Näkyivätkö mielestänne Keinosen sodan ajan kokemukset joukkojen koulutuksessa.*
Kyllä	25
Ei	6 (5 SavPr:n aliupseeria)

Kommentteja esitti 23 vastaajaa:

Koulutus ja sodanajan oppien käyttöönotto oli selkeästi Keinosen vahvinta alaa. Koko koulutusjärjestelmä uusittiin PorPr:ssa sodan ajan kokemusten pohjalta. Vakioharjoitukset, koulutustarkastukset, kuntoisuuslomat. Keinonen oli luonteensa puutteista huolimatta aikaansa edellä ollut uudistaja, joka tuli puolustusvoimain komentajaksi liian aikaisin. Eräs Porin prikaatin parhaista hiihtäjistä kertoi ihmetelleensä Keinosesa tapahtunutta henkistä muutosta vuosien 1962 ja 1965 välisenä aikana. 'Hiki säästää verta' oli monen kirjaama Keinosen käyttämä lause. Harjoittelu, toistot, fyysinen kunto olivat koulutusjärjestelyjen yleisohje. Järki tuli mukaan kaikkeen tekemiseen. Varsinkin PorPr:n upseerit ja koulutusaliupseerit ovat kiitelleet Keinosen koulutus uudistuksia.

4. Reservin kenraaleille, pääesikunnassa palvelleille ja muuten yhteistyössä olleille.

4.1. *Yrjö Keinonen tuli suoraan kentältä puolustusvoimain komentajaksi ja häneltä puuttui kokemusta palveluksesta pääesikunnan tai divisioonan esikunnan johtavissa tehtävissä. Haittasiko se pääesikunnan tavanomaista esikuntatyöskentelyä?*

Ei lainkaan	1
Hieman	8
Melko paljon	11
Varsin paljon	7

Kommentteja esitti 15 vastaajaa:

Monet toteavat haitanneen. Toisaalta todetaan, että ei sen välttämättä olisi täytynyt haitata. Hänen epäonnistumisensa kumpusi hänen luonteestaan ja sisimmästä olemuksestaan. Se oli vialla, eikä sitä koulutuksella korjata. Keinonen hoiti asioita suoraan ohi virkatien sivuuttaen esimerkiksi koulutuspäällikön kenraaliluutnantti Haltun tai osastopäälliköitä asioidessaan suoraan majurien kanssa. Rauhan ajan puolustusvoimat ovat eri asia kuin Porin prikaati tai sodan ajan komppania.

Eräs everstiluutnantti totesi Keinosen olleen pääesikunnassa oudon linnun, jota harvoin nähtiin ja tuskin kaivattiin. Ei siis kovasti haitannut. Keinonen ei malttanut kuunnella perusteellisia puolustus- tai materiaaliesityksiä, josta syystä hänen tietämyksensä puolustusvoimista olivat puutteellisia.

4.2. *Näkyikö Keinosen toiminnassa se, että häneltä oli sodan vuoksi tavallaan jäänyt kokematta vanhempien kadettien ohjaus ”nuorukaisen nöyryyteen” sekä palvelu rauhan ajan joukko-osaston nuorempana upseerina ja perusyksikön päällikkönä?*

Ei	3
----	---

Kommentteja esitti 18 vastaajaa:

Vastauksissa ei yleensä pidetä yllä lueteltujen jaksojen puutetta kovin suurena ongelmana. Itsenäinen luonne olisi joka tapauksessa säilynyt. Joukko-osastopalvelus nuorempana upseerina olisi ehkä antanut hänelle enemmän ymmärrystä joukko-osastoissa palvelevien arkiselle aherrukselle. Hän oli itse toiminut rauhan ajan joukoissa vain komentajana ja päätti päiväohjelmastaan hyvin itsenäisesti.

4.3. *Ylläpitikö Keinonen komentaja-aikanaan mielestänne riittävästi tuntumaa joukkoihin seuraamalla sotaharjoituksia ja joukko-osastojen toimintaa ampumaleireillä?*

Ei lainkaan	5
Hieman	15
Riittävästi	6
Liikaa	–

Kommentteja esitti 20 vastaajaa:

Pääosassa ei ole havaintoa komentajan liikkeistä. Jos harjoituksessa on käyty, on vierailu ollut kovin lyhytaikainen. Harjoitukseen tulo tai joukko-osastovierailu tarkoitti usein vain latujen tekoa. Tuntui siltä, että hänellä oli usein muuta mielessä näillä matkoilla. Hän keskittyi seuraamaan urheilukilpailuja.

4.4. *Oliko Yrjö Keinosella hyviä palvelustovereita ylemmässä päällystössä?*

En tiedä	21
Ei yhtään	–
Pari–kolme	8
Useita	1
Lähes kaikki	1

Kommentteja esitti 14 vastaajaa:

Keinosella oli vähän pääesikuntapalvelua ja siksi hän ei kovin hyvin tuntenut upseereista kuin alaisinaan joukko-osastoissa palvelleet, kadettikurssi kaverit ja Sotakorkeakoulun (SKK) oppilasupseerit. Kenraalit olivat lojaaleja ainakin aluksi, eversteissä oli kateellisia. Kurssitovereissa oli paljon Keinosen arvostamia upseereita, joiden urakehitystä hän edisti ja uskoi siten saaneensa heistä tukijoita tai ainakin solidaarisia. SKK:n ajoilta Keinosella oli paljon hampaankolossa muun muassa Järventausta ja Välimaata vastaan. Keinonen ei sietänyt Riuttalaa, joka oli ollut yleisen osaston priimus. Pääesikunnassa Pöyhönen, jonka ohi Keinonen oli ajanut, yritti aluksi tukea komentajaa, mutta ajautui myöhemmin vastahankaan.

Suppea ryhmä, 20–30 upseeria muodostivat 'Keinosen miehet'. Ylirisku ja Miettinen kenraaleiksi, Poroila, Valtanen ja Myyryläinen eversteiksi. Hallila, Halttu epäsuosiossa, Lindeman vihollinen, ristiriita Välimaahan kanssa, Maunulaa nöyryytti. Keinonen ei ylimalkaan luottanut ihmisiin. Hän odotti vastavuoroista lojaalisuutta eteenpäin viemiltään upseereilta.

4.5. *Hankintamäärärahojen riittävyys oli ongelmallista koko 1960-luvun. Miten Keinonen mielestänne toimi määrärahakysymyksissä verrattuna Simeliukseen?*

Keinonen oli aktiivisempi	1
Toimi kuin Simelius	4
Oli pidättyväisempi	11

Kommentteja esitti 11 vastaajaa:

Everstit tai everstiluutnantit olivat kannanotoissaan sitä mieltä, että oli pidättyväisempi. Keinonen ajatteli, että poliitikot antavat rahat ja niillä on tultava toimeen. Keinonen ei siis halunnut asettua Kekkonen vastaan.

4.6. *Keinonen ilmoitti virkaiän mukaista nopeamman ylentämisen edellytyksiksi: menestyminen sotakouluissa, tavanomaista ansiokkaampi suunnittelu- kehittämis- ja toteuttamistyö, sotatieteellinen tutkimustyö, siviilitutkinnot, sosiaaliset kyvyt ja fyysinen kunto. Olivatko periaatteet mielestänne*

Kannatettavia	31
Ei mielipidettä	4
Vastustin	1

Kommentteja esitti 15 vastaajaa:

Virkaikäjärjestys säilyi kuitenkin henkilöstöpolitiikan peruslinjana, josta poikkeamiset olivat harvinaisuuksia. Y.K. tunsikin parhaiten kurssikaverinsa. Heistä hän noukki parhaimmat, joista monelle avautui antoisa ura (v 1966 Miettinen, Junttila, Eräsaari, Heinrichs, Myyryläinen). Myös reservin upseerit saivat ylennyksistä osansa. Keinosella oli omia listoja, jotka henkilötöimistö joutui sisällyttämään esityksiinsä. Keinosen mielestä ylennykset reservissä eivät maksa mitään, mutta ne toivat suopeutta puolustusvoimille ja hänelle itselleen. Liiallisesta urheilijoiden ja omien kaverien suosimista ei pidetty soveliaana.

- 4.7. *Oliko edellisistä poikkeamina muita kuin esimerkkeinä mainitut Römpötti ja Jäppinen? Vai olivatko hekin vain esimerkkejä fyysisen kunnan perusteella ansioituneista? Kenraaliluutnantti Maunulan mukaan (Kanava 5/78) Keinosen virkakauden päättyessä johtavat virkapaikat oli täytetty kyvykkäillä upseereilla.*

Kommentteja esitti 5 vastaajaa.

Ehkä Erkki Poroila. Kalevi Römpötti ja Kyösti Jäppinen olivat esikuvia, ei esimerkkejä. Puhtain urheiluylennys oli Jäppisen ylentäminen.

- 4.8. *Kun yleiset ylentämisperusteet julkistettiin, niinne kannustivat omaehtoiseen opiskeluun* 9
ryhdyttiin harrastamaan sotilasurheilua 12
Virkaikäylennyksiä odottavat pettyivät 2
syntyi huhuja suosikeista 20
ei tapahtunut merkittävää muutosta aikaisempaan 14

Kommentteja esitti 15 vastaajaa:

Useimmissa kommentteissa todetaan, että mitään suurta muutosta ei tapahtunut. Oma-kohtainen liikunta ilmeisesti ainakin lisääntyi, koska niin vastasi 12 upseeria. Myös yliopisto-opintoja aloiteltiin ainakin helsinkiläisissä joukoissa.

- 4.9. *Puolustusjärjestelmämme kannalta merkittävin päätös, jonka Keinonen puolustusvoimain komentajana teki, oli alueellisen puolustuksen doktriinin hyväksyminen vuonna 1968. Oliko Keinonen havaintojenne mukaan tarkastusmatkoillaan eri esikuntiin ja joukko-osastoihin kiinnostunut operatiivisesta valmiudesta.*

Riittävästi	3
Jossain määrin	1
Varsin vähän	10
Ei ollenkaan	2
En tiedä	13

Kommentteja esitti 15 vastaajaa:

Usealla vastaajalla ei ollut käsitystä asiasta, koska ei palvellut silloin sen kaltaisessa tehtävässä, että asia olisi tullut esille. Operatiivisella toimialalla palvelleet kaksi upseeria ilmoittivat Keinosen mielenkiinnon operatiivisen puolen asioihin olleen olematonta. Doktriinin valmistelijat tiedettiin ja sitä ei kirjattu Keinosen nimiin.

- 4.10. *Mitkä syyt mielestänne johtivat puolustusvoimain komentajan ennenaikaiseen eroamiseen? Synä on mainittu mm alla lueteltuja syitä. Mikä on Teidän mielipiteenne?*
Upseeriklikki, joka halusi hänen eroavan	9
Kellarijupakka	13
Liikaa aikaa vievä liikuntaharrastus	7
Varomattomat puheenvuorot mm Lallin haastattelu	5
Eropäiväkäsyyssä esille otetut puolustusvoimain vähäiset määrärahat	1
Yleinen luottamuspuola	28

Kommentteja esitti 15 vastaajaa:

Keinonen muutti etukäteen lähetetyt haastattelukysymykset siten, että sai kehua erin-

omaisuuttaan. Eversti Rusama poisti Jalkaväen vuosikirjasta Keinosen kuvat ja ilmoituksen kuolemasta.

Ylipäällikön luottamuksen menettäminen. Kosyginin vierailun huono järjestäminen;

Ei ollut tehtäviensä tasolla. Liekö jäänyt sinne kärkikomppanian päällikön tasolle.

Toiminnasta pitkällä aikavälillä johtunut luottamuspula.

Kellarijupakka horjutti siviilisuosiota. Suurin syy luottamuspula omien upseerien kanssa. SKK:n oppilaskunnan joulujuhla 1968. Valtanen sai taitavasti estettyä luottamusäänestyksen: 'Nauttiiko Keinonen nuoremman upseeriston luottamusta?'

Kellarijupakka oli muodollinen syy, hiihtämisestä johtui uran yksipuolisuus, luottamuspula oli todellinen syy. Keinosen epäpsykologinen käyttäytyminen joukko-osaston komentajien neuvottelupäivillä. Olisiko komentajia vielä hengissä?

Hän ajoi omalla toiminnallaan itsensä ulos pvkom:n paikalta. Hän oli yksinäinen johtaja, jolla tuskin oli ystäviä lähipiirissään. Se kai oli ratkaiseva syy.

Voin kertoa yksityiskohtaisesti, miten Keinonen juonitteli Kekkosen selän takana. Keinonen – Mantrotov huhtikuu 1969 (UK päiväk 3, 25.4.1969 s.43).

Ilmeisesti upseeriklikki.

Yhteisvaikutus upseeriklikki, kellarijupakka, hiihtoharrastus, Lallin haastattelu.

Upseeriklikkiä ei ollut, kellarijupakka muodollinen, liikuntaharrastus vei ainakin aikaa, määrärahat 'Keinotekoinen' syy, ainakin osittain luottamuspula.

Olen urani aktiivi- ja YK-palveluksessa joutunut palvelemaan ilmeisesti keskimääräistä parempien esimiesten alaisena. Vain pieni on se vähemmistö, jota en arvosta. Keinonen kuuluu siihen.

Häneltä puuttui se 'karisma ja latvasäteily' jota myös pvkom:lta vaaditaan.

Muodollisesti hän oli mitä pätevin. Hänessä oli 'VALUVIKA'.

Epärehellisyys.

Vaikka ylipäällikkö doktriiniesittelyssä kiinnitti erityistä huomiota itärajan puolustamiseen, yritti Keinonen kerätä poliittisia pisteitä puhumalla yhteisestä puolustuksesta NL:n kanssa (Lalli-haastattelu).

Uskon, että syyt olivat monen tekijän yhteissumma. Voi olla, että Keinonen halusi vilpittömästi panna 'seisovan veden' virtaamaan, mutta pilasi asian itsekkyydellään ja taitamattomuudellaan saada pv:n henkilöstö mukaan ajatuksiaan toteuttamaan. Epäuskottavuutta lisäsivät ja komentajan arvovaltaa nakersivat monet jutut erilaisista, erityisesti urheiluriennoissa tapahtuneista ylilyönneistä. Ehkäpä ne näkyivät myös pv:n ulkopuolella. Erityisesti muistan miten hän loukkasi vuorineuvos Juuso Waldenia talvella 1966 CISM:n talvikisoissa Hämeenlinnassa kieltäytymällä ennakkolupaustensa mukaisesti saapumasta muiden arvovieraiden kanssa vuorineuvoksen vieraaksi Valkeakoskelle. Vierailun merkitystä kuvasti Valkeakosken Sanomien näyttävä vierailun uutisointi ja laajasti toteutettu juhlaliputus. Kerrottiin oman hiihtosuorituksen olleen esteenä. Liekö totta vai ei. Tällaisella menettelyllä ei kuitenkaan tukijoita pv:n ulkopuolelta hankittu.

Lisämerkintöjä voitte tehdä kääntöpuolelle.

Varsinainen eron (erottamisen) syy oli mielestäni se, että tarkkaavainen Kekkonen ymmärsi tehneensä Keinosen kohdalla vikatikin. Keinonen menetti siis esimiehensä luottamuksen.

Kun sain kuulla Keinosen erosta, tunsin aitoa helpotusta.

Suomen puolustusvoimat on niin vankka ja rutineerattu organisaatio, että kyllä se sisälleen vaivatta yhden Keinosen kätkee. Kun ottaa huomioon tuon ajan ylimmän päällystön, niin tuskinpa mitään johtamisvajausta pääsi syntymään. Yhteenkuuluvuus, terve ammattilypeys, johon sisältyy myös runsas siivu huolta isänmaan tulevaisuudesta; sitä kokonaisuutta on turha yrittää kaataa. Sitä paitsi onhan ylimmällä upseeristolla keinot panna hankala pvkom tiehensä, mikä toteutui 1940-luvulla J F Lundqvistin kohdalla, riippumatta presidentin ajatuksista.

Kun Y Keinonen totesi jäävänsä yksin, kertoo huhu hänen hakeneen apua Tehtaankadulta. Kamala ja koko firmalle vaarallinen piirre. Onko totta, jos ei on huhu murskattava.

Upseeriklikistä ei ole henkilökohtaisia havaintoja. Eron tultua tietoon, näkyi kylläkin iloisia reaktioita pääesikunnassa.

En missään vaiheessa havainnut merkkejä mistään upseeriklikistä. Sen sijaan moni upseeri oli henkilökohtaisesti turhautunut komentajan toiminnan takia. Meistä monen lojaliteetti oli kovalla koetuksella, mutta koetus kestettiin niin kuin suomalaiselle upseerille kuuluu. Kellarirjupakka, liikunta, Lallin artikkeli olivat mukana luottamuspuolan syntymisessä. Se luottamuspuola, joka johti eroon, syntyi valtion johdon taholla ei alaisten.

Huoli määrärahoista oli teennäinen, haettu syy riippumatta siitä, että resurssitilanne oli tietysti vaikea.

Mikä sisältö on sanalla yleinen tässä yhteydessä? Ei tullut luottamuspuola siihen aikaan tietooni.

Tehtäväsi on vaikea. Entisen komentajan ristiriitainen luonne on varmasti vaikea tuoda esiin objektiivisesti eri esiintyneiden tietojen ja arviointien perusteella. Oma käsitykseni on, että hänen valintansa komentajaksi oli epäonnistunut ja haitallinen puolustusvoimien kehittämiseksi silloisessa meillä hankalassa ajassa.

Vertaus pääministeri Anneli Jäätteenmäen eroon voisi olla hyödyllistä.

Luonnevikaisuus ja oman edun tavoittelu.

Puolustuslaitoskomitea haastatteli Keinosta reservissä. Keinonen esitti ideanaan 'liikkuvaa varusmiespalvelusta'. Oli lainaus J.Z. Duncker, evl 'Eine neue Ära? der Kriegsführung' 1963. Olisiko nopea nousu ja sodassa kokema menestys johtanut eräänlaiseen hybrikseen, yli mielisyyden ja voittamattomuuden tunteen valtaan, jolloin omien aikomusten ja tekojen arviointi sysätään syrjään.

Aineiston keruulomakkeisiin vastannet

Luettelo henkilöistä, jotka palauttivat lomakkeet joko osittain tai kokonaan täytettyinä. Nimen jälkeen on nykyinen sotilasarvo. Sen jälkeen on merkitty tehtävä ja sotilasarvo kyseisenä aikana.

Alkuperäisistä vastauspapereista on niissä tapauksissa, joissa vastaaja on niin halunnut, poistettu henkilötiedot.

Savon prikaati

Arovaara Hannu, eversti, sotilasurheilu, Savon prikaatin komppanian päällikkö (1956–1957, luutnantti).

Kainulainen Raimo, kapteeni, Savon prikaatin opetusaliupseeri (1955–1957, kersantti).

- Kaipainen Tauno, ylivääpeli, Savon prikaatin ruokalan esimies (1955–1957, ylikersantti).
 Koivisto Ensio, eversti, Savon prikaatin toimistoupseeri (1957–1958, kapteeni), pääesikunnan sotatalousosaston toimistopäällikkö (1965–1968, everstiluutnantti).
 Kokki Pekka, sotilasmestari, Savon prikaatin koulutusaliupseeri (1955–1957, kersantti ja ylikersantti).
 Laakso Tauno, sotilasmestari, Savon prikaatin koulutusaliupseeri (1955–1957, kersantti ja ylikersantti).
 Lantta Onni, kapteeni, Savon prikaatin järjestelytoimiston toimistoupseeri (1955–1957, luutnantti).
 Pesonen Mauno, sotilasmestari, Savon prikaatin koulutusaliupseeri (1955–1957, kersantti).
 Raatikainen Kalevi, everstiluutnantti, sotilasurheilu, Savon prikaatin komppanian päällikkö, reservialiupseerikoulun linjan johtaja ja johtaja (1955–1957, 1965–1969, kapteeni ja majuri).
 Rusanen Veikko, eversti, 26. Kadettikurssin kadetti, Savon prikaatin komppanian päällikkö (1955–1956 kapteeni), puolustusministerin adjutantti (1963–1966, everstiluutnantti), Kadettikoulun johtajan apulainen (1966–1967, everstiluutnantti) sekä Uudenmaan jääkäripataljoonan komentaja (1968–1969, everstiluutnantti).
 Ruuskanen Tauno, ylivääpeli, Savon prikaatin koulutusaliupseeri (1955–1957, vääpeli)
 Viljakainen Erkki, ylivääpeli, Savon prikaatin eläinlääkintäaliupseeri (1955–1957, kersantti).
 Nimetön, Savon prikaatin koulutusaliupseeri (1955–1957, ylikersantti).
 Nimetön, Savon prikaatin koulutusaliupseeri (1955–1957, vääpeli).

Uudenmaan rakuunapataljoona

- Hätönen Kalevi, majuri, Uudenmaan rakuunapataljoonan reservialiupseerikoulun johtaja (1958–1960, kapteeni).
 Kempainen Aulis, everstiluutnantti, Uudenmaan rakuunapataljoonan komppanian päällikkö (1958–1960, kapteeni).
 Majoinen Arvo, sotilasmestari, Uudenmaan rakuunapataljoonan tilitysaliupseeri (1958–1960, vääpeli).
 Mensonen Aulis, yliluutnantti, Uudenmaan rakuunapataljoonan koulutusaliupseeri (1958–1960, ylikersantti).
 Pystynen Paavo, sotilasmestari, Uudenmaan rakuunapataljoonan koulutusaliupseeri (1958–1960, kersantti).
 Seppänen Usko, kapteeni, Uudenmaan rakuunapataljoonan opetusaliupseeri (1958–1960, ylikersantti).
 Nimetön, Uudenmaan rakuunapataljoonan koulutusaliupseeri (1958–1960, ylikersantti)

Porin prikaati

- Ahtikoski Seppo, eversti, Porin Prikaatin opetusupseeri (1960–1963, luutnantti).
 Anttila Kauko, yliluutnantti, Porin prikaatin koulutusaliupseeri (1960–1963, kersantti ja ylikersantti).
 Elonen Jaakko, kapteeni, Porin prikaatin koulutusaliupseeri (1961–1963, kersantti).

- Jokinen Tauno, sotilasmestari, Porin prikaatin koulutusaliupseeri (1961–1963, kersantti).
 Kuosa Toivo, everstiluutnantti, Porin prikaatin koulutusupseeri (1962–1963, luutnantti).
 Larkka Eero, majuri, Porin prikaatin koulutusupseeri ja komppanian päällikkö (1961–1963, luutnantti).
 Lehmusvirta Toivo, everstiluutnantti, 26. Kadettikurssin kadetti, Porin prikaatin koulutus- ja järjestelytoimiston päällikkö (1953–1967, kapteeni ja majuri) sekä pääesikunnan sotilaskasvatustoimiston päällikkö (1967–1969, majuri).
 Lehtimäki Veikko, yliluutnantti, Porin prikaatin koulutusaliupseeri (1960–1963, kersantti).
 Niemi Aatos, majuri, Porin prikaatin komppanian päällikkö (1962–1963, luutnantti).
 Pälvi Erkki, everstiluutnantti, Porin prikaatin huoltopäällikkö (1959–1968, majuri) sekä pääesikunnan taloushuolto-osaston toimistopäällikkö (1968–1969, everstiluutnantti).
 Pirinen Toivo, sotilasmestari, Porin prikaatin koulutusaliupseeri (1961–1963, kersantti).
 Pohjolainen Pertti, yliluutnantti, Porin prikaatin koulutusaliupseeri (1962–1963, ylikersantti).
 Pärssinen Antero, eversti, sotilasurheilu, Porin prikaatin komppanian päällikkö (1960–1962, luutnantti) sekä Kadettikoulun liikuntakasvatustupseeri (1967–1969, kapteeni).
 Sola Raimo, kapteeni, Porin prikaatin koulutusaliupseeri (1960–1963, kersantti ja ylikersantti)

Muista syistä valittuja

- Artema Kalervo, varatuomari, pääesikunnan hallinnollisen toimiston sekä eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston juristi Keinosen ollessa komentajana.
 Hannila, Juhani, Reserviupseerikoulun kouluttaja (1966–1969, luutnantti ja yliluutnantti).
 Hautamäki Erkki, opetusneuvos, sotilasurheilu, Uudenmaan rakuunapataljoonan koulutusupseeri (1959–1960, vänrikki), puolustusvoimien päävalmentajana (1966–1969, kapteeni res).
 Jäppinen Kyösti, majuri, sotilasurheilu, Aliupseerikoulun koulutusupseeri (1958–1960, yliluutnantti), Pohjan prikaatin opetusupseeri ja komppanian päällikkö (1960–1966, kapteeni), Kainuun prikaatin komppanian päällikkö ja reservialiupseerikoulun johtaja (1966–1967, 1968–1969, kapteeni ja majuri) sekä Kajaanin sotilaspiirin toimistoesiupseeri (1967–1968, majuri).
 Kaarnola Jorma, eversti, Sotakorkeakoulun oppilasupseeri (1965–1967, kapteeni) sekä pääesikunnan tiedotusosaston toimistoupseeri (1967–1968).
 Laamanen Pentti, eversti, pääesikunnan koulutusosaston toimistoesiupseeri (1965–1969, majuri).
 Lehti Taisto Olavi, eversti, pääesikunnan koulutusosaston päällikkö (1965–1967), eversti sekä Kainuun prikaatin komentaja (1967–1971, eversti).
 Lehtonen Pentti, eversti, 26. Kadettikurssin kadetti, panssarikoulun johtaja, (1965–1967, everstiluutnantti) sekä pääesikunnan koulutusosaston toimistopäällikkö (1967–1969, everstiluutnantti).
 Palmén Niilo, eversti, puolustusvoimain komentajan adjutantti (1965–1966, majuri).
 Paulaharju Jyrki, eversti, Karjalan tykistörykmentin patterin päällikkö (1962–1963, kapteeni), pääesikunnan koulutusosaston toimistoupseeri (1964–1965, kapteeni), pääesikunnan kuvakeskuksen johtaja (1966–1969, kapteeni ja majuri).

- Pihlajamäki Veikko, ministeri, sodan aikana JR 9:n kranaatinheitinjoukkueen johtaja, keskustapuolueen kansanedustaja, Pohjanmaalla pidettyjen veteraanitilaisuuksien järjestäjä.
- Purhonen Aarre, everstiluutnantti, pääesikunnan ulkomaanosaston toimisto- ja osastopäällikkö (1966–1968, everstiluutnantti).
- Raitasaari Reino, eversti, Panssarirykmentin vaunupataljoonan komentaja (1965–1966, majuri), Etelä-Suomen sotilasläänin operatiivisen toimiston päällikkö (1966–1967, majuri) sekä puolustusministeriön YK-toimiston päällikkö (1967–1969, everstiluutnantti).
- Rontu, Annaliisa, puolustusvoimain komentajan sihteeri (1966–1969).
- Seppänen Esa, everstiluutnantti, Keinosen venäjän kielen opettaja ja pääesikunnan tiedusteluosaston toimistoesiupseeri (1969, majuri).
- Tervasmäki Vilho, eversti, Sotakorkeakoulun oppilasupseeri (1950–1951, kapteeni), pääesikunnan tiedustusosaston päällikkö (1960–1966, everstiluutnantti) sekä valtakunnallisten maanpuolustuskurssien johtaja (1967–1969, eversti).

Reservin kenraalit

- Alatalo Martti, kenraaliluutnantti, Taistelukoulun kapteenikurssin johtaja (1963–1968, majuri) sekä Karjalan prikaatin pataljoonan komentaja (1968–1970 majuri).
- Annala Sakari, kenraaliluutnantti, pääesikunnan järjestelyosaston toimistoesiupseeri ja toimistopäällikkö (1966–1968, majuri) sekä Uudenmaan jääkäripataljoonan pataljoonapääsiupseeri (1968–1969, majuri).
- Anthoni Uolevi, kenraalimajuri, Karjalan tykistörykmentin patterin päällikkö (1959–1960, yliluutnantti) , pääesikunnan aseosaston toimistoesiupseeri (1965, kapteeni) sekä pääesikunnan sotatalousosaston toimistoesiupseeri (1966–1969, majuri).
- Autio Matti, kenraaliluutnantti, sotilasurheilu sekä Lapin rajavartioston komppanian päällikkö (1965–1967, kapteeni).
- Christensen Hans, kenraalimajuri, puolustusministeriön toimistoupseeri (1965–1967, kapteeni) sekä Pääesikunnan tiedusteluosaston toimistoupseeri (1967–1969, kapteeni).
- Halonen Ilkka, kenraaliluutnantti, Sotakorkeakoulun opettaja (1965–1969, majuri).
- Helminen Rauli, Ilmatorjuntakoulun opetusupseeri (1965–1966, kapteeni), Sotakorkeakoulun oppilasupseeri (1966–1967, kapteeni) sekä puolustusministeriön sotilasasiain osaston toimistoesiupseeri (1968–1969, majuri).
- Helske Esko, lääkintäkontra-amiraali, puolustusvoimain ylilääkäri (1967–1969, lääkintäkontra-amiraali).
- Hietanen Kari, prikaatikenraali, Porin prikaatin opetusupseeri (1962, vänrikki), Hämeen ratsujääkäripataljoonan komppanian päällikkö (1965–1969, luutnantti ja yliluutnantti).
- Hägglund Gustav, kenraali, Uudenmaan prikaatin komppanian päällikkö (1962–1963, luutnantti) sekä Kadettikoulun opetusupseeri ja taktiikan opettaja (1964–1969, yliluutnantti ja kapteeni).
- Iivonen Heimo, kontra-amiraali, Helsingin laivastoaseman operatiivisen toimiston toimistoupseeri (1964–1965, yliluutnantti).

- Ilmola Ilkka, kenraaliluutnantti, Aliupseerikoulun koulutusupseeri (1965–1969, yliluutnantti ja kapteeni).
- Issakainen Raimo, kenraaliluutnantti, pääesikunnan tykistöosaston toimistoupseeri (1965–1966, kapteeni) sekä Kadettikoulun opetusupseeri (1967–1969, kapteeni ja majuri).
- Kainulainen Juha, kenraaliluutnantti, Jääkäripatteriston patterin päällikkö (1965–1966, yliluutnantti), Tykistökoulun opetusupseeri (1967–1968, kapteeni) sekä Sotakorkeakoulun oppilasupseeri (1968–1969, kapteeni).
- Kanninen Ermei, kenraaliluutnantti, 26. Kadettikurszin kadetti, sotilasiamies Pariisi (1965–1967, everstiluutnantti), pääesikunnan operatiivisen osaston päällikkö (1967–1970, eversti).
- Kilpinen Asko, prikaatikenraali, Hangon rannikkopatteriston patterin päällikkö ja koulutus- ja järjestelytoimiston päällikkö (1965–1969, yliluutnantti ja kapteeni).
- Kirjavainen Ilmari, kenraaliluutnantti, Rajavartiolaitoksen esikunnan toimistoiesiupseeri (1965–1969, majuri ja everstiluutnantti).
- Klenberg Jan, amiraali, puolustusneuvoston yleissihteerin apulainen (1965–1969, komentajakapteeni ja komentaja).
- Kopra Matti, kenraaliluutnantti, Kadettikoulun opetusupseeri (1966–1969, yliluutnantti ja kapteeni).
- Koskelo Heikki, kenraaliluutnantti, Sotakorkeakoulun oppilasupseeri (1967–1969, kapteeni).
- Laatikainen Erkki, kenraaliluutnantti, Kainuun prikaatin reservialiupseerikoulun johtaja (1965–1967, majuri) sekä pääesikunnan järjestelyosaston toimistoiesiupseeri (1967–1969, majuri).
- Lehtimäki Pentti, kenraaliluutnantti, Kadettikoulun koulutusupseeri (1965–1969, yliluutnantti ja kapteeni).
- Meriö Rauno, kenraaliluutnantti, Sotakorkeakoulun opettaja ja oppilasupseeri (1965–1967, kapteeni ja majuri) sekä ilmavoimien suunnittelutoimiston päällikkö ja huoltopäällikkö (1967–1969, majuri ja everstiluutnantti).
- Merjola Timo, kenraaliluutnantti, tykistöpäällikön tiedustelu-upseerina Keinosen sotaharjoituksessa komentaman prikaatin esikunnassa (1963, yliluutnantti), pääesikunnan tykistötoimiston toimistoupseeri (1966–1968, kapteeni).
- Myyryläinen Pentti, insinöörikenraalimajuri, luokkatoveri Sotakorkeakoulussa (1950–1952, kapteeni), pääesikunnan suunnitteluosaston päällikkö (1966–1967, eversti), Viestirykmentin komentajana (1967–1968, eversti), pääesikunnan viestitarkastajana (1968–1969, eversti).
- Nepponen Olli, prikaatikenraali, Laskuvarjojääkärikoulun opetusupseeri (1964–1967, yliluutnantti) ja Kadettikoulun opetusupseeri (1967–1969, kapteeni).
- Numminen Antti, prikaatikenraali, Porin prikaatin varusmies (1963–1964, sotamies), Porin prikaatin koulutusupseeri (1967–1972, luutnantti).
- Nykänen Pertti, kenraaliluutnantti, pääesikunnan tiedusteluosaston toimistoupseeri (1969, kapteeni).
- Rannikko Erkki, kenraaliluutnantti, Pansariprikaatin koulutusupseeri (1958–1963, kapteeni), pääesikunnan ohjesääntötoimiston toimistoiesiupseeri (1966–1972, majuri).
- Ranta Ilkka, kenraaliluutnantti, Reserviupseerikoulun kenttätykistöpatterin varapäällikkö (1963–1969, yliluutnantti ja kapteeni).

- Rekola Olli, kenraalimajuri, Vaasan sotilaspiirin esikunnan järjestelytoimiston päällikkö (1965–1967, majuri).
- Ruutu Juhani, kenraalimajuri, Niinisalon ampumaleiri (1953, kapteeni), pääesikunnan operatiivisen osaston toimistoiesiupseeri (1963–65, majuri) ja toimistopäällikkö (1965–1969, everstiluutnantti).
- Sarva Kalevi, kenraalimajuri, luokkatoveri sotakorkeakoulussa (1951–1952, kapteeni), 3. divisioonan yleisesikuntaosaston päällikkö (1958–1961, everstiluutnantti), Savon prikaatin komentaja (1965–1967, eversti) ja Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikuntapäällikkö (1967–1969, eversti).
- Savolainen Kari, prikaatikenraali, Uudenmaan jääkäripataljoonan opetusupseeri ja komppanian päällikkö (1965–1969, yliluutnantti).
- Simola Antti, kenraaliluutnantti, Helsingin ilmatorjuntarykmentin koulutus- ja urheilu-upseeri (1968–1969, luutnantti).
- Sivula Asko, kenraalimajuri, Karjalan tykistörykmentin koulutusupseeri (1959–1960, luutnantti), Reserviupseerikoulun kouluttaja (1965–1967, kapteeni) Sotakorkeakoulun oppilas (1967–1969, kapteeni).
- Stewen Rolf Wilhelm, kenraaliluutnantti, Kadettikoulun kadettikomppanian päällikkö (1966–1967, majuri) sekä Uudenmaan prikaatin pataljoonan komentaja (1967–1969, everstiluutnantti).
- Särkiö Hannu, kenraalimajuri, pääesikunnan jalkaväkiosaston toimistoupseeri (1965–1967, kapteeni), puolustuslaitoskomitean pääsihteeri (1972–1975, majuri)
- Tanskanen Seppo, kenraalimajuri, Karjalan jääkäripataljoonan komppanian päällikkö (1966–1967, yliluutnantti) sekä pääesikunnan koulutusosaston toimistoiesiupseeri (1978, majuri).
- Valo Jorma, kenraaliluutnantti, Sotakorkeakoulun opettaja (1965–1966, kapteeni), pääesikunnan pioneerosaston toimistoiesiupseeri ja päällikkö (1968–1969, majuri).
- Vanonen Matti, kenraalimajuri, Pääesikunnan kenttätykistötoimiston toimistoiesiupseeri (1964–1968, majuri).
- Vartiainen Ahti, kenraalimajuri, Pioneerirykmentin ja Pohjan pioneerikomppanian koulutusupseeri (1966–1969, luutnantti ja yliluutnantti).
- Vesterinen Veikko, kenraaliluutnantti, puolustusvoimain komentajan adjutantti (1967–1969, majuri).
- Väyrynen Pentti, kenraaliluutnantti, pääesikunnan teknillisen kehittämistoimiston päällikkö (1965–1968, majuri ja everstiluutnantti) sekä pääesikunnan suunnitteluosaston päällikkö (1969, everstiluutnantti).

English summary

English summary

General of Infantry Yrjö Ilmari Keinonen (31 August 1912 – 29 October 1977) was an exceptional figure among the commanders-in-chief of Finland's defence forces. He was in some respects an unprejudiced progressive but at the same time a self-centred opportunist. These traits have continued to divide people who knew him into two separate groups. There are numerous assorted rumours, the truth of which is indeterminate, about the way in which he exercised his high appointment. This thesis has concentrated on his selection for the appointment of commander, his reforms as commander and his sudden resignation after a period of command lasting only three and a half years.

To understand the surprising decisions taken it has been necessary to examine in unusual detail the backgrounds of those connected with his selection and resignation. The man appointed by President Kekkonen in 1965 as commander-in-chief of the defence forces came as a great surprise. Similarly it caused astonishment among experts that the president brought forward Keinonen's resignation by a month at the end of April 1969. On grounds of his age Keinonen would have been able to serve in his appointment until the end of August 1971.

Yrjö Keinonen was born in the village of Kaalamo in Ruskeala parish in the area Finland was subsequently forced to cede to the Soviet Union in 1940 and again in 1944. He matriculated from Sortavala Lyceum and began to study at Helsinki University after completing his military service. His studies were interrupted in autumn 1939 by the order to mobilize. Keinonen served during the Winter War (1939-40) as a platoon commander on the northern side of Lake Ladoga. After peace had returned he did not go back to the university to continue his interrupted studies but was enlisted in August 1940 as an instructor in the cyclist company of 9 Brigade.

When the Continuation War broke out in June 1941 Keinonen served successfully as commander of the cyclist company which he had trained. In April 1940 Keinonen had been promoted lieutenant. Promotion to captain came in January 1942. Keinonen, who had served as a reserve officer, applied on the recommendation of his superiors for training as a regular officer. The largest course of cadets in Finland's history began at Santahamina in summer 1942. While a cadet there Keinonen was appointed a Knight of the Mannerheim Cross for his achievements during the offensive phase of the war in autumn 1941. Only 191 Mannerheim Crosses were awarded in Finland for exceptional bravery, significant achievements in battle or meritoriously-commanded military operations. During the delaying battles of summer 1944 Keinonen commanded an infantry battalion in the northern coastal areas of Lake Ladoga. He was promoted major at the end of September 1944. After the end of the Continuation War Keinonen, a battalion commander who had distinguished himself in battle, was selected to direct the weapons concealment scheme in the Operations Branch of General Headquarters. The concealment of weapons was a most secret preparatory measure for beginning guerrilla

operations across the entire country. After the armistice in autumn 1944 there was a fear that the Soviet Union would occupy Finland. Weapons and other war materials were stored to equip about 30,000 soldiers or twenty-seven infantry battalions. Each defence corps (later military) district was made ready to form one battalion. After the concealment of weapons had been uncovered in spring 1945, the leaders of the scheme, including Keinonen, were arrested and remanded in prison for investigation.

After the wars, Keinonen served in the Joensuu Defence Corps District and Military District. During this time he completed his university studies, taking some examinations while imprisoned on remand, and graduating as master of philosophy in 1948. After attending the War College, where he finished in first place on the weapons systems programme, the highly ambitious Keinonen was appointed to the Infantry Branch of the Defence Staff early in 1953. Conflicts arose between the instructors at the War College and Keinonen while he was on the course there. To further his career Keinonen adopted and often repeated his list of achievements: 'Knight of the Mannerheim Cross, Master's degree in mathematics, completed the War College course in first place'.

From the Defence Staff Keinonen sought service with troops. He served as a battalion commander in the Savo Brigade in Mikkeli, commander of the Uusimaa Dragoons Battalion in Lappeenranta and as commander of the Pori Brigade in Turku. While Keinonen was serving in Lappeenranta a film was made there about the history of the cavalry. In connection with this Keinonen became acquainted with Lieutenant-General Adolf Ehrnrooth, who had long served in the cavalry. Ehrnrooth supported his fellow knight of the Mannerheim Cross and dragoons' commander right up to the time when Keinonen was appointed commander-in-chief of the defence forces. It is most likely that it was Ehrnrooth who brought together once again at the beginning of the 1960s Arvo Pentti, a future defence minister, and Yrjö Keinonen, cadets from the same cadet course.

Contrary to the defence forces' regulations, Keinonen had become a member of the Agrarian Union in 1957 for just under two years. During this period Keinonen got to know the party secretary, Arvo Korsimo. Korsimo, Ehrnrooth and Pentti were the central characters with whose help Keinonen achieved the aim he had set himself of becoming appointed commander-in-chief of the defence forces. Ehrnrooth wanted a knight of the Mannerheim Cross to become commander when he did not attain this appointment himself. Arvo Korsimo, the strong man of the Agrarian Union's hard line and its former party secretary, considered it desirable that 'a man of our own party' should be chosen as commander. Arvo Pentti, the minister of defence who prepared the nomination, was the central figure in carrying out the business. He was a knight of the Mannerheim Cross, a supporter of the Agrarian Union's hard line, and the man whom President Kekkonen had wanted as defence minister and who enjoyed his confidence. These men behind the scenes also knew very well personally the authority who made the appointment, Urho Kekkonen, the president of the republic.

After Arvo Pentti had become minister of defence, he worked actively to get Yrjö Keinonen promoted to general's rank. The commander-in-chief of the defence forces, General of Infantry Sakari Simelius, opposed the promotion to the end because in his opinion Keinonen had not yet deserved his turn for promotion. With Pentti's assistance, Keinonen obtained a general's appointment on 15 October 1963 and promotion to major-general on 7 February 1964.

In spring 1965 Lieutenant-General Jorma Järventaus was still President Kekkonen's candidate

to succeed Sakari Simelius. However, in August 1965 Kekkonen decided that he wanted a modernizer for the appointment, which Yrjö Keinonen was, according to Arvo Pentti's assurances. Kekkonen had made his choice already before the meeting of the government. At least Johannes Virolainen, the prime minister, and Arvo Pentti, the defence minister, knew in advance of Kekkonen's decision. On 27 August 1965, in accordance with the unanimous proposal of the government, President Kekkonen appointed Major-General Keinonen commander-in-chief of the defence forces with effect from 13 November 1965.

As commander, Keinonen was extremely sympathetic towards the media and his public image was excellent among everybody but the salaried personnel of the defence forces. For some reason Keinonen did not consider it necessary to persuade his own personnel to support his modernizing policies. Excessive enthusiasm for maintaining his own physical fitness and concentration on skiing competitions caused him to be often away from his office. It has become clear during the research that the closer different people served to him in the relationship between superior and subordinate, the more negative was their attitude to their commander's style of leadership and self-centredness. Supporters are found mainly among the sports activists in the defence forces.

General Yrjö Keinonen's most significant achievements as commander-in-chief of the defence forces may be grouped into three categories. First and foremost he abolished some practices which set apart the defence forces from the rest of society. These included putting means of encouragement above fear of punishment in the relationship between superiors and subordinates; improving the willingness of conscripts to serve by separating duty and free time from each other; the increase in the amount of weekend leave; the modernization of regulations about saluting, forms of address and uniforms. Outside barracks conscripts were allowed to wear civilian clothes and to consume alcohol without special permission.

Secondly he developed methods of training by standardizing them and by moving exercises out of the barrack area into the countryside. Training was to be demanding and hard but sensible and free time just that, free time.

Thirdly he constantly stressed the importance of physical fitness to the soldier. In addition to physical exercise while on duty, the attempt was also made to promote physical exercise during free time, for example with the help of the specially-founded Military Sports Association.

Yrjö Keinonen's service career as a soldier had concentrated on duties with troops and as a commander. He lacked experience in leading appointments in a large headquarters and in duties connected with military preparedness. He would have gained such experience had he served in the areas of operational planning, intelligence or preparations for mobilization. Even as commander-in-chief Keinonen did not make time to acquaint himself more deeply with questions of military preparedness. Perhaps this is the reason why the list of his achievements set out above has an emphasis on training.

The Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance between Finland and the Soviet Union became Keinonen's stumbling block. In April 1968 counsellor Vladimir Stepanov at the Soviet Embassy in Helsinki complained to President Kekkonen about the content of an interview General Keinonen had given to the newspaper *Uusi Suomi*. In this newspaper interview Keinonen had said that 'the significance of the Treaty is above all of a political character, it is in no way a military agreement', and 'if Finland looks after its defence

so that no need arises for assistance, the Treaty's military significance is totally overshadowed by the significance of our political neutrality which the Treaty allows us'. After being rebuked by Kekkonen, Keinonen changed his interpretation into a more clearly pro-Soviet direction. The people being updated on a national defence course got to hear this at Santahamina in May 1968 and a little later the generals did so at Immola. Keinonen's reinterpretation of the Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance was made public in an interview he gave to the newspaper *Lalli* in January 1969. For the people working in the defence forces of the country it was also difficult to understand why Keinonen did not make public his concern about the continual reduction of defence funding until the order of the day connected with his resignation.

In summer 1967, because of personal differences of opinion, Yrjö Keinonen had arranged the transfer of Major-General Kauko Pöyhönen from the duties of chief of personnel at the Defence Staff to commander of the Central Finland Military Area, in spite of the opposition of President Kekkonen. In spring 1968 the president ordered Pöyhönen back to Helsinki as permanent secretary of the ministry of defence. The research has revealed that people working in leading positions in the ministry of defence were centrally involved in the measures which led to setting up enquiries into Keinonen's 'cellar row' and were possibly also behind the newspaper articles in March and April 1969 which preceded it. The 'cellar row' was caused by the use of a detachment of conscripts for several weeks at the summer villa owned personally by Keinonen. A stone shelter, adaptable as a cellar, was to be built there but other repair works were also undertaken in the area to make the place more suitable for use by the commander-in-chief of the defence forces for entertaining. The enquiries led by the ministry of defence and the conflicts which arose eventually reached such proportions that on 25 April 1969 Keinonen drew up and made public his request to resign. He asked to resign with effect from 3 June.

President Kekkonen was greatly annoyed when Keinonen had contacted Colonel A. G. Mantrov, the Soviet military attaché, on 28 April 1969 and ordered an extraordinary meeting of the council of state to be held on 29 April. Keinonen had conveyed to Mantrov politically dubious accusations about a witch hunt against him by the right. Kekkonen got to read the memorandum drawn up about the meeting and obviously considered that the sooner Keinonen was transferred to the reserve the better. The only business at the rapidly-arranged meeting was the resignation of General of Infantry Yrjö Keinonen from the appointment of commander-in-chief of the defence forces with effect from 1 May 1969.

In mid April 1969 the ministry of defence had set in motion the enquiries, which had been demanded by Risto Leskinen, the parliamentary counsel, into the work on the cellar at Keinonen's summer place. The defence minister, Sulo Suorttanen, did not halt the enquiries in spite of Keinonen's demands. Kauko Pöyhönen, the permanent secretary at the ministry of defence, who had earlier been in conflict with Keinonen, led the enquiries. At this point Keinonen began to speak of a witch hunt directed against him by right-wing forces. Leaders of several political parties and other influential individuals as well as the military attachés of the Soviet Union and Sweden all got to hear from Keinonen the 'real' reasons for his resignation, versions which differed very considerably from each other.

The former commander-in-chief of the defence forces was condemned by the Helsinki High Court to a 105 days' fine 'for a continued and deliberate violation of duty for his own

personal gain' and 'because it must be regarded as an aggravating factor that Keinonen has abused the authority which he possessed by virtue of his office'. The Supreme Court increased the sentence to a 150 days' fine.

During the court case and afterwards Keinonen wrote four books about the last wars which attained great popularity with readers. He also offered his expertise to the Conscripts' Association. Keinonen acted as the military expert when the manifesto of the Conscripts' Association was drawn up at the beginning of the 1970s. The items in the manifesto differed significantly from the official line of the defence forces because among them were proposals for the reduction of the term of military service. The manifesto also supported attempts to extend party politics to the defence forces.

In autumn 1967 Keinonen gave a lecture 'The Use of Power and Responsibility' as part of a lecture series by the student union of Helsinki University. Among other things he emphasized the danger that a person in a position of authority would use his power for his own advantage. Keinonen also regarded it as important that the media should follow events in the defence forces attentively. The parliamentary counsel and the country's principal newspapers carried out the scrutiny of the official use of power. In his own case Keinonen could not accept this and saw himself as the victim of a witch hunt.

General of Infantry Yrjö Keinonen was a gifted and patriotic man. He understood how a superior ought to use his authority. He tried his best but lacked a sense of proportion. The doctrines of setting an example and leading from the front were forgotten once in higher office. Keinonen's desire to remain on top acquired opportunistic characteristics. He understood that to remain in office he had to be humble over relations towards the Soviet Union. Keinonen's character, his personal mode of leadership and above all his heterodox interpretation of the Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance, led to his resignation. The overwhelming majority of officers wanted to understand the treaty to mean that Finland's defence capability had to be so high that a threat could be repelled alone, and if necessary to be prepared also to defend the country against actions from the east. However, this opinion could not be expressed publicly.

In spite of his modernizing achievements preserved in the records and in public memory, Yrjö Keinonen was unable to bring into the defence forces that new spirit which President Kekkonen had anticipated according to his letter to Arvo Pentti in August 1965.

Translation by J. E. O. Screen

Henkilöhakemisto

Henkilöhakemisto

(Ei sisällä liitteissä mainittujen henkilöiden nimiä.)

Aalto, Erkki 54

Aaltonen, Matti 184n
 Ahola, Arvo 39n, 51, 91, 101
 Ainola, Olli 20
 Airila, Lauri 66, 67
 Alhainen, Aatos 209, 210
 Alhava, Armas 213, 216
 Allende, Salvador 234
 Andersson, Sven 108
 Andersson, Unto 214n
 Andrushkevitch, V. A. 246n
 Anthoni, Uolevi 49
 Arajärvi, Pentti 160
 Arimo, Reino 63–67, 69, 72, 88n, 97n, 100–
 104, 120, 123, 127, 150, 179n–
 181, 185, 186, 227, 236
 Arovaara, Hannu 46, 47
 Artema, Kalervo 210n, 228n
 Artola, R. E. 63
 Arto, G. E. 40
 Aura, Teuvo 233
 Avela, Martti 71

Bergestad, Lars 218

Björkenheim, Lars 67
 Blick, Aarne 90
 Borten, Per 143
 Brandt, Aijol 71
 Brandt, Willy 176
 Brežnev, Leonid 21n, 73, 175
 Burman, Pauli 108n, 212, 213n
 Butler, E. G. 70, 100
 Bäckman, O. R. 70, 71

Ehrnrooth, Adolf 20, 23, 28, 46n, 50n, 51,
 67, 70, 87, 89–92, 100n–102,
 107, 160n, 179n, 212, 237, 242,
 249, 250
 Ehrnrooth, Gustav 50n, 90n

Ekman, Torvald 98, 181
 Enäjärvi, Jaakko 103
 Erkkö, Aatos 181, 182

Fagerholm, K. A. 15

Friberg, Frank 83n, 183n

Gartz, Åke 95

Gennikov (Ženihov) V. V. 183n
 Gretško, Andrei 147, 188, 189
 Gummerus, Pehr-Johan 131n

Haahdi, U. S. 39

Haaksalo, Magnus 44, 201
 Haapala, Jalo 91, 92
 Hagelberg, Kaj 36, 45, 138, 140
 Haikala, Olavi 229
 Hakalehto, Ilkka 176n
 Hallama, Anita 89, 212
 Hallila, Allan 48n, 64, 65, 68, 145
 Halmevaara, Kai 194
 Halsti, Wolf H. 76n, 91, 93, 101, 118n
 Halttu, Paavo 53, 63–68, 71, 100, 101, 139,
 195
 Hannila, Matti 44, 56, 63–65, 70, 71, 99,
 192, 110, 180, 193, 206, 226
 Hautamäki, Erkki 139, 185n, 226n
 Heikkilä, Taavi 229
 Heinsonkoski, Aatos 150, 158, 165n
 Heinrichs, A. E. 94, 95, 187, 247
 Heinrichs, Lars 36, 57, 146, 172, 194, 201,
 218, 223n
 Heiskanen, Kaarlo 72n, 96–99, 118n, 121n–
 123, 141, 148, 179, 180
 Heiskanen, Raimo 146, 203
 Heljas, Lennart 86
 Hietanen, Kari 52n, 109n
 Hillilä, Kaarlo 86
 Hirva, Reino 63, 65, 71, 100, 101, 127
 Holopainen, Ale 48, 150
 Honkanen, Ilmari 51, 91, 101, 149
 Honkanen, Yrjö 166n

- Hrabskov, Aleksander 183, 186
 Hruštšev, Nikita 21, 73, 75, 83
 Huhtala, Aimo 154n
 Huopaniemi, Olli 230n
 Huumo, Johannes 13n, 86n, 104, 242
 Huurtamo, Erkki 103, 104
 Huuskonen, Unto 157, 164
 Hynninen, Jouko 46, 49, 89, 241
 Hyvärinen, Risto 76n, 78, 119, 120, 125, 143, 152
 Hägglund, Gustav 20, 52n, 187, 247
 Hägglöf, Ingemar 192
 Häikiö, Martti 10
 Hämäläinen, Erkki 229
 Hämäläinen, Lasse 109
 Hänninen, Antti 39n
 Häppölä, Leo 98
 Härmälä, Matti 117, 215
 Hätönen, Kalevi 45, 49, 66n, 138, 184, 233
- Ilmola**, Paavo 63, 67, 68, 71, 75, 101, 109, 118, 123, 124, 129n, 150, 181n, 194, 196, 215
 Isakson, Selim 37
- Jakobson**, Max 75n, 102n, 221, 250
 Joenniemi, Pentti 233
 Johanessen, Folke 144, 191
 Johnson, Lyndon B. 73
 Jokinen, Paavo 57
 Joukainen, Kalle 13n
 Julin, Eero 146n
 Junnila, Tuure 226
 Junttila, Paavo 44, 184, 185, 229, 246n
 Jussila, Mauno 103
 Juurtola, Tauno 140
 Juutilainen, Antti 232
 Juva, Mikko 232
 Jyränki, Antero 73n, 184, 233, 234n
 Jäppinen, Kyösti 20, 49, 117n, 163, 208, 211n, 233
 Järventaus, Arvi 178
- Järventaus, Jorma 16, 42, 48, 63–65, 69, 71, 85, 87, 97–108, 123n, 133n, 177–182, 187–189, 204, 242, 251
 Järventaus, Kustaa-Adolf (Oke) 178n
- Kaarnola**, Jorma 158
 Kaasalainen, Nestori 89
 Kaitila, Esa 103
 Kajaani, Aarni 194
 Kallio, Raimo 164
 Kallio, Toivo 67
 Kalliokoski, Viljami 85, 94
 Kanninen, Ermei 10, 20, 36, 124, 125, 146, 179n, 192, 201, 214, 215, 250
 Kare, Risto 71
 Karhu, Ilmari 42
 Karjalainen, Ahti 13n, 50, 57, 70, 83, 86, 88, 91, 104, 112n, 126, 127, 143, 176, 242
 Karl, arkkiherttua 10
 Karttunen, Kalle 46, 66
 Karvonen, Martti 140
 Keinonen, Ake 54
 Keinonen, Einari 30, 84, 110
 Keinonen, Irma 24, 31, 212n
 Keinonen, Reijo 116n
 Keinonen, Sandra 30
 Kekkonen, Jussi 93
 Kekkonen, Matti 88
 Kekkonen, Taneli 250
 Kekkonen, Urho 13–17, 21, 22, 25, 54, 60, 61n, 63, 67–79, 81, 83, 85–103, 106n, 107, 110, 118n, 119, 121, 123, 126, 134, 140, 142n–144, 150n, 152, 158, 159, 166, 175–186, 188, 192, 201n–204, 207, 212, 215, 218, 220–222, 236, 244–246, 249–251
 Kempff, Günter 74n, 108, 109
 Kempainen, Aulis 66n
 Kilpi, Kalevi 99, 210
 Kivelä, Eero 39n

- Kivivuori, Eino 13n
 Kleemola, Kauno 13n, 57, 98
 Klefström, Kalevi 193n
 Klenberg, Jan 10, 126n, 152, 203, 204, 250
 Klöf, Tapani 69, 192, 201n
 Koivisto, Mauno 89, 174n, 175, 186n, 199, 250
 Koli, Paavo 36, 57
 Kontiopää, Björn 35, 109
 Koppanen, Esko 161, 176, 177, 198, 199, 216, 226
 Koppinen, Veikko 63–67, 71, 101
 Kopra, Tauno 63, 71, 101, 109
 Korhonen, Olli 63, 64, 71, 99, 100, 101, 206
 Korsimo, Arvo 13n, 16, 22, 48, 81–87, 92, 94, 98, 100, 102, 107n, 110, 149, 183, 202, 211, 212, 214, 215, 242, 244, 246, 249
 Korte, Olavi 61, 96, 110, 111, 160
 Korvenheimo, Jorma 209, 213
 Korvenheimo, Pekka 109n, 209n, 213
 Koskimaa, Ali 50, 51, 53, 63, 65, 71, 87, 100, 101, 109, 134, 150, 153, 180
 Kosygin, Aleksei 21n, 70, 73, 74n, 125, 194, 195, 218n, 219
 Kovalev, Andrei 18n, 88, 191n, 200
 Krekoten, P. G. 74n, 101n, 183, 184n
 Krogerus, Holger 35n, 36, 210, 221, 243n
 Kuistio, August 33, 34
 Kurjensaari, Matti 18, 105, 112, 149, 231, 244
 Kurki, Aarne 57
 Kuusi, Matti 157
- Laakso**, Rauno 194
 Laakso, Viljo 38
 Laaksonen, Lasse 27
 Laatio, Gunnar 82n
 Lahtela, Markku 159
 Lahti, Marja 103
- Lappi, Marja 10, 18, 19, 24, 28, 31, 43, 44n, 147n, 172, 182, 186, 201n, 204n, 217, 240, 241
 Lappi, Seppo 10, 18, 19, 24, 28, 172, 186, 201n, 204n, 240, 249
 Lappi, Veikko 197
 Lavola, Ossian 39
 Lehmus, Kalle 112n
 Lehmusto, Pentti 44
 Lehmusvirta, Toivo 36, 45, 51, 90n, 148, 149, 153n, 158
 Lehti, Olavi 35, 57, 144, 145n, 160n
 Lehti, T. Olavi 145n
 Lehtinen, Lasse 164
 Lehto, Reino 68,69
 Leino, Jukka 229
 Leino, Yrjö 95
 Leinonen, Artturi 86n, 112n
 Leinonen, Juhani 166n
 Leinonen, Kaarlo 18, 41, 63–72, 90, 91n, 99–104, 106–109, 121n, 149n, 150, 180–182n, 186, 187, 191, 195, 206n, 207, 221, 243n, 247
 Lennes, O. U. 63, 71
 Leppälä, Ilmari 185
 Leskinen, Risto 57n, 111, 210, 214n, 227
 Leskinen, Väinö 149, 203n, 246
 Levo, Urpo 26, 36, 88, 89n, 143, 144, 194, 196n, 201, 218, 221, 222n, 226n
 Lindeman, Carl Olof 22, 56, 64, 71
 Linna, Väinö 37
 Lipponen, Paavo 159
 Liukkonen, Olavi 35
 Ljaškov, Aleksander 203n, 246
 Loikkanen, Eino 236n
 Loikkanen, Jouko 10, 25, 86n, 88, 101, 104–106n, 111, 149, 181n, 186n, 242
 Loimu, Kalervo 30
 Lopmeri, Olavi 55
 Louekari, Paavo 51, 148, 149, 158, 193, 247
 Luikki, Ilmari 31
 Lumme, Pentti 186n

- Lunqvist, J. F. 94–96n, 187, 190
 Lyytinen, Olavi 146
 Löwenthal, Richard 175
 Löyttyniemi, Veikko 189
- Magnusson**, Erik 91, 101
 Majewski, K. A. 31, 32
 Malahov, J. J. 88
 Malinovski, Rodion 97n, 112n, 188n
 Malmivaara, Jukka 243n
 Mannerheim, C. G. 16, 65n, 94, 95, 98, 147
 Manninen, Ohto 9, 20
 Mantrov, A. G. 18n, 216–218, 222
 Martola, Armas 60n, 187, 237
 Marttinen, Alpo 73
 Matikainen, Unto 35, 42, 56, 196, 210
 Maunula, Aatos 20, 24–26, 53, 63, 65–67, 70, 71, 76n, 83, 87, 99–102, 106, 108n, 123, 142, 144, 145n, 150, 180, 181, 183, 186, 187n, 236, 242, 243
 Maunula, Kalevi 129
 McNamara, Robert 145
 Merilä, Aake 143
 Mertanen, Teo 181
 Mikola, Keijo 236
 Minkkinen, Erkki 26n, 142n, 186
 Moe, W. J. 26n, 129n, 142n, 186
 Moskos, Carles C. 162
 Muinonen, Esko 209
 Multanen, Pentti 36, 201
 Murén, Torsten 221n
 Musakka, Lauri 51, 148, 149
 Muson, Edward Lyman 54
 Mustonen, Pekka 184n
 Myllö, Heikki 20
 Myyryläinen, Juha 50
 Myyryläinen, Pentti 42–44
 Myyryläinen, Unto 50
 Mäenpää, O. 39
 Mäkelä, Mauri 48
- Mäkipää, Antero 203n
 Mäkipää, Kauko 35, 36, 145n
- Naapuri**, Eero 165, 166
 Nepponen, Olli 109n
 Nieminen, Jarmo 10
- Oikarainen**, Kalevi 164
 Oinas, Outi 10
 Oinonen, Väinö 179n
 Ojala, Jukka
 Ojalehto, Paavo 86
- Paasikivi**, J. K. 13, 17n, 21, 73, 94–96, 122, 236
 Paasio, Rafael 15n, 88, 174n, 175, 213, 224
 Pajula, Jukka 161
 Pajunen, Aimo 76n, 128, 145, 152, 183, 187, 192n
 Palmén, Niilo 10, 20, 43, 72, 117, 145, 146, 149n, 150
 Palmrooth, Reino 93n
 Parkkari, Jukka 234
 Parpola, Hannu 212, 244
 Partanen, Erkki 185n, 213–215
 Paulaharju, Ahti 241n
 Paulaharju, Jyri 241n
 Pekkala, Mauno 94, 95
 Pellinen, Niilo 145, 147, 217, 218
 Pennanen, Antti 63–65, 71
 Pentti, Arvo 9, 16, 20, 22, 25, 36, 39n, 51, 63–65, 67–71, 75, 78, 84–92, 99–110, 112n, 123, 144, 149, 151, 178, 180n–182, 184, 200, 202, 205, 211, 220, 222, 241n, 242, 244, 246, 249–251
 Pentti, K. H. 84
 Pentti, Veikko 9, 10, 17, 25, 86n, 105n, 116n
 Perko, Touko 10
 Pernaa, Veli 19, 44, 230
 Pessi, Ville 75

- Peura, Eskil 63, 65, 67, 71, 72
 Pietarinen, Aarne 67
 Pietilä, Reino 36, 41
 Pihlajamäki, Veikko 235n
 Piironen, Jukka 88n, 112n, 149, 180, 181,
 185, 196
 Pirhonen, Jouko 69, 71
 Pitkänen, Pekka 220n
 Pohjanmaa, Atte 108n
 Pohjola, Urho 161n
 Ponteava, Matti 245n
 Poroila, Erkki 146, 151
 Posti, Hannu 164
 Poukka, Pentti 209, 213, 251
 Puntila, L. A. 20, 25, 187, 190n, 192n, 103n,
 207, 214, 221, 230
 Purasjoki, Matti 160
 Purola, Lauri (Yrjö Keinosen pseudonyymi)
 31
 Puukka, Ilkka 187, 244
 Puustinen, Jukka 39n
 Pyyluoma, Sauli 234
 Pyyry, Eino 125, 198, 210, 228n–230
 Pöyhönen, Kauko 16, 64, 70, 71, 104, 112n,
 118, 138, 145, 150, 172, 180,
 182–187, 211, 213, 214, 221n,
 223, 226, 227, 230, 236, 243n,
 245n, 246, 251
- Rainio**, Kullervo 154n
 Randell, Seppo 134, 137, 162
 Rangell, J. W. 93
 Rane, Lauri 44
 Rapp, Torsten 147
 Raunio, Esko 143, 144
 Rautavaara, Antero 157
 Rautkallio, Hannu 83, 88n
 Ravila, J. A. 97n
 Repo, Eino S. 22n, 29, 79, 164n
 Rihtniemi, Elja 92
 Rihtniemi, Juha 70, 213
 Riitesuo, Kalle 37, 38
- Risling, Bertil 25, 102, 108n, 217–220
 Riuttala, Niilo 35, 42, 43, 57, 75, 78
 Rontu, Annaliisa 10, 25, 87n, 117, 128n,
 147n, 197, 212n, 223, 243n
 Roschier, Elof 67
 Ruotsalo, Lauri 82
 Rusanen, Veikko 36, 64n, 87, 88, 101n,
 161n
 Ruutu, Juhani 45, 56, 123, 150, 194, 204
 Ryytänen, Bruno 194
 Römpötti, Kalevi 20, 139, 140, 163, 207, 208,
 222n
- Saarikoski**, Vesa 95
 Saarinen, Aarne 200, 201, 213, 215, 217
 Saario, Ilmo 229
 Sainio, Pentti 20, 43, 189n
 Salmela, Alpo 86n
 Salminen, Pertti 9, 15, 17n, 19, 25, 119n,
 217
 Salo, Arvo 186n
 Salo, Tuure 198
 Sarlund, Seppo 109, 112
 Sarmanne, Kai 42
 Sarva, Kalevi 43, 44
 Saukkonen, Jussi 70, 104
 Saukkonen, T. S. 63, 71
 Savolainen, Aapo 25, 43n, 161n, 193
 Savonjousi, Kai 49, 98, 181
 Schadewitz, Einari 82n
 Schüller, Runar 159
 Seeve, F. O. 97n
 Seitola, Erkki 87
 Seppinen, Ilkka 19, 222n
 Seppälä, Helge 237
 Seppänen, Esa 21n, 217, 218, 220
 Setälä, Alpo 40, 42, 43, 67
 Setälä, Erkki 53n, 71, 133n
 Sihvo, Aarne 95, 187
 Siipi, Jouko 176, 202, 205, 206
 Siitarinen, Ilmari 213n, 214
 Siitonen, Kaarina 230n

- Siitonen, Martti 196–198n, 209–211, 215, 229, 230
 Siitonen, Taisto 230n
 Siivonen, Toivo 220
 Siljanmäki, Sipi 52
 Siltala, Sylvi 82
 Silvola, Pekka 84, 202
 Simelius, Sakari 17, 18, 20, 21–25, 42, 45, 46, 50, 51, 61, 63, 66–73, 75–77, 80, 84, 87, 89–92n, 96n–103, 105–111, 113, 116, 118n, 121n–123, 134, 141, 143, 148–150, 160, 169, 180, 196, 199, 200, 222n, 228, 250
 Simojoki, Martti 56, 111
 Simojoki, Niilo 42, 43, 57, 66–68, 71, 72, 241
 Sinervo, Elvi 234
 Sisto, Mikko 35, 53, 63, 64, 75, 99, 102
 Skinnari, Jouko 229, 233
 Somerkari, Ville-Poju 63–65, 69, 90, 101, 102
 Sorsa, Kalevi 186
 Spsychalski, Marian 146, 208
 Stepanov, Vladimir 74n, 175, 188, 190
 Strauss, Franz Josef 176
 Suhonen, Martti 245n
 Sukselainen, V. J. 83, 94, 98
 Suomi, Juhani 15, 19, 25, 88n, 101, 190n
 Suorttanen, Sulo 25, 38, 84, 87, 89, 105, 110, 119, 120n, 177n, 191, 196, 197, 199, 202, 205, 210, 211, 215, 220–223, 235n, 236, 250
 Susitaival, Paavo 93
 Sutela, Lauri 10, 20, 25, 44, 56, 71, 72, 87, 101, 104, 108n, 120, 121, 123n–125, 128, 138, 142, 145, 146, 150n, 152, 186, 189, 191n, 194, 195, 199, 206, 207n, 227, 243n, 247, 249, 250
 Svensson, Antero 33, 34
 Svento, Reinhold 95
 Syrjö, Veli-Matti 107
 Särkiö, Hannu 20, 167, 178
 Särmäkari, Kalevi 91n, 206
 Sävy, Erkki 70, 145, 192, 193
- Taipale**, Ilkka 206
 Talvitie, Kalervo 232n
 Tapola, Kustaa 45, 66, 89, 95n, 96
 Tarasti, Eero 160
 Tarjanne, Pekka 210
 Tarjanne P. K. 211n
 Tehola, Yrjö 142, 202
 Teir, Grels 103
 Tervasmäki, Vilho 10, 150, 151, 189
 Tetri, Juha 232
 Thiede, W. 151n, 200n
 Tiensuu, Seppo 194
 Tiilikainen, Heikki 20
 Tiilikainen, Esko 37
 Tiitu, Kustaa 95
 Tiivola, Mika 36
 Tikka, Seppo 134
 Tikkanen, Heikki 181, 182
 Tilander, Heikki 9, 20, 24–26, 76n
 Toivio, Veikko 39n
 Tuominen, Erkki 177
 Tuominen, Tauno 207
 Turkki, Reino 63–65
 Turtola, Martti 10
 Tuuli, Erkki 86, 104, 181
 Törrönen, Topi 19, 244
- Ukkola**, Helge 232
 Uotinen, Martti 146
 Ustinov, Dmitri 246n
 Uusitalo, Eino 87
- Vakkuri**, Kai 149
 Vala, Erkki 234
 Valtanen, Jaakko 9, 10, 19, 44, 68, 79, 88n, 137n, 151, 152, 154n, 158, 205–207n, 243n, 250

Waltari, Mika 195n
Valtonen, Olavi 99
Valve, Väinö 94
Vanamo, Jorma 70,
Waris, Klaus 213, 216
Vennamo, Veikko 14n, 81, 86, 214, 223, 226
Verho, Eero 32
Vesterinen, Veikko 10, 18–20, 25, 91n, 146,
156, 172, 173, 189, 191, 201n,
203, 212n, 249
Wiherheimo, Toivo 103, 104
Wiio, Osmo A. 79, 162, 205
Viiri, Tauno 39n
Wiitanen, Arvo 188n
Viljanen, Tauno 76, 96, 98, 123, 137n, 180,
182n
Vilkuna, Kustaa 83n, 86n, 105, 180, 181n
Virkkunen, Arto 39
Virnes, Olli 196
Virolainen, Johannes 21, 25, 50, 70, 76, 77,
83, 86, 88, 90, 103, 105, 106n,
107n, 111
Visuri, Pekka 10, 15
Wrangel, C. H. 17n
Vuorela, Veikko 43
Vuorensola, Ahti 37
Välimaa, Leevi 42, 55, 64, 69, 90, 109, 123,
124, 189
Väänänen, Marjatta 176
Väänänen, O. P. 213, 221

Zhadov, A. S. 97
Zaharov, Matvei 147, 172n, 173, 188, 189
Zänker, Alfred 175

Ylirisku, Otto 193

Öhman, Gunnar 189